

Régi
MAGYAR
KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI
magyar költők
művei

Balassi Kiadó

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA XII.

Sajtó alá rendezte
Orlovsky Géza

A sorozat új kötete az 1590-es évek magyar nyelven írott költői műveit tartalmazza a teljesség igényével. A kötet műfajilag igen sokszínű: egyaránt találunk benne több évszázadon át népszerű széphistóriát, verses sorsvető könyvet, történeti éneket és humanista drámaátdolgozást.

A mintegy harminc szöveg publikálása az összes fellelhető kézirat és az egykorú kiadások figyelembevételével történt. A szövegeket bőséges magyarázatok és szövegkritikai jegyzetek egészítik ki.

BALASSI KIADÓ

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
XII.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI ÚJ FOLYAM

SOROZATSZERKESZTŐ
SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA

9. Valkai András, Görcsöni Ambrus, Majssai Benedek, Gersei Albert. Huszti Péter énekei. Eurialus és Lucretia históriája, Telamon históriája, Bogáti Fazakas Miklós folytatása Görcsöni Ambrus históriájához
10. Czobor Mihály(?), Theagenes és Chariclia
11. Kozárvári Mátyás, Decsi Gáspár, Decsi Mihály. Tolnai Fabricius Bálint, Pécsi János, Murád Dragomán (Somlyai Balázs), Szepesi György, Vajdakamarási Lőrinc, Skaricza Máté, Zombori Antal, Tardi György, Tasnádi Péter, Hegedűs Márton, Moldovai Mihály és ismeretlen szerzők énekei

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

Tizenkettedik kötet

ILLYEFALVI ISTVÁN, CSERÉNYI MIHÁLY,
CSÁKTORNYAI MÁTYÁS, PÓLI ISTVÁN,
BEYTHE ISTVÁN, BARANYAI DECSI JÁNOS,
CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS, MUNKÁCSI JÁNOS
ÉS ISMERETLEN SZERZŐK HISTÓRIÁI,
TELEGDY KATA VERSES LEVELE,
FORTUNA SORSVETŐKÖNYV, NAPTÁRVERSEK

1587–1600

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
ORLOVSZKY GÉZA

BALASSI KIADÓ
BUDAPEST

Készült a Magyar Tudományos Akadémia
Irodalomtudományi Intézetében
és az
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának
Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén

Megjelent a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
támogatásával

© Orlovsky Géza, 2004

ISSN 0866-6776
ISBN 963 506 447 0

Balassi Kiadó
Felelős kiadó Kőszeghy Péter igazgató
Technikai szerkesztő Bodnár Krisztina
Műszaki szerkesztő Harcsár Magda
Tördelte Tóth Bernadett
Nyomás ETO-Print Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető Balogh Mihály
A kötészeti munkálatokat az Orient Szövetkezet,
Nagykőrös végezte

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
--------------	---

SZÖVEGEK

1. Ismeretlen szerző: <i>Rustan császár históriája</i>	15/595
2. Ismeretlen szerző: <i>Ali pasa históriája</i>	47/601
3. Ismeretlen szerző: <i>Effectus amoris</i>	59/607
4. Ismeretlen szerző: <i>Apollonius históriája</i>	71/612
5. Illyefalvi István: <i>Jephtha históriája</i>	97/619
6. Cserényi Mihály: <i>História az perzsiai fejedelmekről</i>	131/632
7. Ismeretlen szerző: <i>Croesusnak históriája</i>	233/663
Csáktornyai Mátyás	
8. <i>Aiax és Ulisses</i>	243/668
9. <i>Grobian</i>	269/672
10. <i>Római főasszonyok az cifraság tilalmáról</i>	305/681
11. Póli István: <i>Jovenianus császár históriája</i>	323/687
12. Ismeretlen szerző: <i>Clitophon és Leucippe</i>	339/691
13. Ismeretlen szerző: <i>Fortuna sorsvetőkönyv</i>	361/697
14. Telegdy Kata levelének versbetétei	477/717
15. Beythe István: <i>A csepregi zsinatról való história</i>	481/724
16. Baranyai Decsi János: <i>Török császárok krónikája</i>	505/731
17. Ceglédi Nyíri János: <i>História a Makkabeusok második könyvéből</i>	533/746
18. Munkácsi János: <i>Tóbiás históriája</i>	541/749
Naptárversek	
19. Székely István kalendáriumának hónapversei	565/754
20. Egyedúti Gergely kalendáriumának hónapversei	567/755
21. A bártfai kalendárium hónapversei	570/758
22. Pécsi Lukács cisio-verse	572/758
23. Pál Sebestyén kalendárium versei	575/760
24. Pécsi Lukács kalendáriumának hónapversei	577/761
25. A kolozsvári cisio verses betétei	580/762
26. Újfalvi Anderko Imre kalendáriumának verses betétei	587/765

JEGYZETEK.....	591
KOTTAMELLÉKLET.....	771
JEGYZÉKEK, MUTATÓK.....	781
Rövidítésjegyzék	783
Kezdősorok mutatója.....	787
Nótajelzések mutatója	789
Névmutató	791

ELŐSZÓ

A Régi Magyar Költők Tára koncepciója szinte egyidős a magyar irodalomtörténet-írással. A sorozat létrehozásának terve Toldy Ferenc személyéhez fűződik. Az ő elképzelései alapján bízta meg a Magyar Tudományos Akadémia 1876-ban Szilády Áront azzal, hogy kezdje meg legrégibb magyar nyelvű verses emlékeink összegyűjtését és kiadását. Az 1. kötet, amely a középkori verseket adta közre, 1877-ben látott napvilágot. A sorozat 2. kötete két év múlva jelent meg *XVI. századbeli magyar költők művei, első kötet* címen. Ezzel bizonyos mértékű zavar állt be, hiszen az RMKT 2. kötete azonos volt az RMKT XVI. századi sorozatának 1. kötetével. A zavart tovább fokozta a későbbiekben az RMKT XVII., sőt XVIII. századi sorozatának megindulása. Az egyszerűség és a jobb áttekinthetőség kedvéért tehát célszerű az RMKT XVI. századi sorozatának számozásakor akként eljárni, hogy az 1877-es középkori kötettől kezdve folyamatosnak tekintjük a számozást. Eszerint Szilády Áron az RMKT XVI. első hét kötetének kiadását irányította. A 7. kötet 1912-ben jelent meg, és az 1567-ig terjedő időszak verses emlékeinek kiadásáig jutott el. A kötet sajátos módon jegyzetek nélkül jelent meg, ezek pótlásán Szilády 1922. március 19-én bekövetkezett haláláig dolgozott. A 7. kötet jegyzetei így 1926-ban, Dézsi Lajos gondozásában, külön füzetben láttak napvilágot. 1921-ben a meglehetősen elavult sorozatkezdő középkori kötet teljesen átdolgozva (Horváth Cyrill gondozásában) újra megjelent.

Az MTA I. osztálya Dézsit bízta meg a sorozat folytatásával, aki egyetlen kötetet tudott tető alá hozni, az 1930-ban megjelent 8-ast. Dézsi Lajos halála (1932. szeptember 12.) után, az 1940-es évek elején a sorozat gondozásának ügye Varjas Bélára szállt. A soron következő 9. kötet (Göröcsöni Ambrus és Bogáti Fazakas történeti énekei) sajtó alá rendezésével el is készült, azonban a kézirat, valamint a kötet már kiszedett és javított nyomdai levonata 1945 januárjában, Budapest ostromakor teljes egészében elégett. A háború után a sorozat folytatásának terve hosszú időre lekerült a napirendről. Az irodalomtudomány új elvek szerint szerveződő rendszerében az MTA Irodalomtudományi Intézetének reneszánszkutató csoportjára hárult a régi magyar verses szövegek gondozásának feladata. Az MTA Irodalomtudományi Főbizottsága úgy döntött, hogy sürgetőbb feladat a következő évszázad jórészt felderítetlen termésének mielőbbi közzététele. Az új koncepció jegyében 1959-től Klaniczay Tibor és Stoll Béla vezetésével útjára indult az RMKT XVII. századi sorozata. A megrekedt RMKT XVI. folytatására Varjas Béla csak az 1980-as évek elején kapott újra lehetőséget. Sajnálatos módon az új folyam indító kötetének megjelenését már nem érthette meg, az 1567–1577 közötti időszak termését összegyűjtő – jórészt még általa szerkesztett – 9. kötet sajtó alá rendezését Stoll Bélának kellett befejeznie. Az 1990-es évtized újra átrendezte a magyar tudományos könyvkiadás intézményrendszerét, az RMKT addigi köteteinek gazdája, az Akadémiai Kiadó átalakult, ezzel a sorozat kiadásá-

nak anyagi feltételei is rendkívül bizonytalanná váltak. Az MTA Irodalomtudományi Intézet vezetősége Szentmártoni Szabó Gézárt bízta meg azzal, hogy szorozatszerkesztőként irányítsa és koordinálja a hátralévő kötetek elkészítésének munkálatait. Ezzel bizonyos mértékig megváltozott az a sorozati terv is, amelyet Varjas Béla a 9. kötet előszavában felvázolt. Célszerűnek mutatkozott ugyanis, hogy 10. kötetként a *Theagenész és Chariclia* szövege jelenjék meg, majd további két kötetben az 1580-as és az 1590-es évek termése lásson napvilágot. A 10. kötet 1996-ban jelent meg Kőszeghy Péter gondozásában a Balassi Kiadónál. Az Ács Pál által sajtó alá rendezett 11. kötetet, mely huszonhat, 1579–1588 között szerzett verses művet tartalmaz, 1999-ben adta ki az OREX Kiadó – gyakorlatilag magánkiadásban. Jelen kötettel, a 12-kel a szövegközlés elérte a század felső határát, és ezzel a XVI. és XVII. századi RMKT szövegei közötti kronológiai folytonosság megteremtődött. A XVI. századi RMKT befejezéséhez azonban még két további kötet szükséges: a 13. kötetet, amely Bogáti Fazakas Miklós műveit tartalmazza majd, Szentmártoni Szabó Géza készíti. A 14. kötetbe pedig a gyülekezeti énekeket gyűjtik majd össze a sajtó alá rendezők, H. Hubert Gabriella és Vadai István. Ezzel – előreláthatólag 2006-ig – az 1601 előtt keletkezett magyar nyelvű verses szövegek hiánytalanul hozzáférhetők lesznek az RMKT kötetekben – természetesen a sorozat anyagába bele nem tartozó két szerző, Balassi Bálint és Rimay János verseit kivéve. A sorozat kiteljesedésével egyidejűleg felvetődik azonban az az igény is, hogy a teljes anyag, de legalább a leginkább elavult és mára szinte hozzáférhetetlen első nyolc kötet anyaga korszerű textológiai elveknek megfelelő új kiadást kapjon. Az is nyilvánvalónak tűnik, hogy a XXI. század technológiája teljesen új rögzítési és publikálási lehetőségeket kínál a jelenkori szövegkiadók számára. A hagyományos papírkötetek mellett tehát minden bizonnyal elkészül a régi magyar verses szövegek minden szövegforrásra kiterjedő, digitalizált facsimilével kiegészített, hálózaton is hozzáférhető elektronikus verziója is.

A sorozat 12. kötetének feladata az 1590-es évek költészetének összegyűjtése volt. A kötetbe került legkorábbi datált szöveg az 1587-es évszámot viseli, ennél azonban valószínűleg jóval régebben keletkezett a szerzés idejére való hivatkozást nem tartalmazó *Rustan császár históriája*. A legfiatalabb vers Munkácsi János 1600-ban (esetleg 1610-ben) írott *Tóbiás históriája*. A kötet anyagát az időrendben „szomszédos” kiadások, az RMKT XVI. 11. köteté és az RMKT XVII. 1. köteté egyértelműen kijelölték. A XVII. századi sorozat nyitó darabja *Történeti énekek a XVI. század végéről* fejezetcímmel egy sor olyan verses szöveget is közölt, amelyeknek az időrendet figyelembe véve a jelen kötet szövegeivel együtt kellett volna megjelenniük. Az 1590-es évek költészetéről tájékozódó olvasó figyelmét felhívjuk tehát, hogy a korszak verses szövegei nem találhatók meg hiánytalanul ebben az egy kötetben. A máshol található gyülekezeti énekeken és a két nagy szerző szövegein túl az RMKT XVII. 1. kötetéből is ide tartoznak a következő szövegek: Az *vitézek kardjainak...* (4. sz.), Hegyi Pál: *Magyarországnak panasza* (5. sz.), *Végy fegyvert kezeden...* (6. sz.), Egri Miklós: *Az magyarországi ecclesiának...* (7. sz.), Báthori Boldizsár: *Fűleidet hajtsad hozzám...* (8. sz.), *Igön szép história* (9. sz.), Lakatos Péter: *Paradicsomnak kegyes szép hajléka* (10. sz.), *Historia* (11. sz.), Szöllősi István: *Rövid história* (12. sz.), *Cantio optima* (13. sz.), *Pusztaság, kárvallás...* (14. sz.), Gyarmati Imre: *Cantio pulchra* (15. sz.), *Dorgálásodnak súlsága* (16. sz.), Sárközi Máté két éneke (17–18. sz.), *Török császárok krónikája* (19. sz.), Homonnay Bálint: *Cantio optima* (20. sz.), Gyulai Márton: *Epicina* (21. sz.). A töredékesen közölt *Török császárok krónikájából* azóta újabb szövegrészletek kerültek elő, ráadásul időközben Baranyai Decsi János szerzsége is bebizonyosodott, ezért ez a kiegészített szöveg bekerült jelen kötetünkbe.

Kötetünk az önálló variánsnak tekintett szövegek beleszámításával harmincegy verses szöveget tartalmaz. A szövegek lehetőség szerint időrendben követik egymást, a sorozat szabályai szerint azonban Csáktornyai Mátyás esetében a szerző mindhárom műve egymás mellé kerül. Hasonló módon az időrendi elv megsértésével, a műfaji logikának engedelmeskedve kerültek önálló blokkba a kötet végén a XVI. századi kalendáriumokból és csíziókból származó naptárversek. Ezek a szövegek annak idején nem kaptak helyet a keletkezésük időrendjének megfelelő korábbi kötetekben; indokolt tehát, hogy itt, az időrend szerinti utolsó kötet végén egybegyűjtve kerüljenek közlésre.

A naptárverseket nem számítva tizennyolc művet adunk közre. Egyetlen szerző. Csáktornyai Mátyás az, akinek neve alatt több – pontosan három – vers is fennmaradt; Baranyai Decsi János, Beythe István, Cserényi Mihály, Illyefalvi István, Munkácsi János, Ceglédi Nyíri János és Telegdy Kata egy-egy szöveggel szerepel. A kötet anyagából hét mű attribúciója bizonytalan, ezek élén az „Ismeretlen szerző” megnevezés áll. Az irodalomtörténeti hagyományban régebben szokásos romantikus ízü és nem mindig következetes „Drávi Névtelen” vagy „Patak Névtelene” típusú megnevezéseket mellőztem. Az azonosítható szerzők esetében lehetőség szerint követtem a korábbi kötetek gyakorlatát, és törekedtem rá, hogy a jegyzetanyagba felvegyem az adott szerzőtől származó latin nyelvű verses maradványokat.

A kötet versei műfajilag meglehetősen egységes képet mutatnak. Bár található itt a verset prózával keverő missilis levél, verses sorsvetőkönyv, fordított illetan, az anyag zömét mégis a verses epikai alkotások képezik. Figyelemre méltó azonban, hogy az irodalomtörténet-írásban többnyire leegyszerűsítő egyöntetűséggel történelmiaként kezelt szövegek mennyire változatosak mind forrásukat, témájukat, mind a szerző kikövetkeztethető intencióit illetően. Hagyományos bibliai történeti kettőt találunk a kötetben: Tóbiás, valamint a Makkabeusok történetét. Az *Ali pasa története*, a *Római főasszonyok*, a *Török császárok krónikája* és részben *A csepregi zsinatról való történet* kivételével az epikus művek fordításnak, vagy legalábbis átdolgozásnak tekinthetők. Közülük háromnak a forrása a *Gesta Romanorum*. Kettő készült (elsősorban) Hérodotosz történeti műve alapján, és további négynek szolgált forrásul antik (pogány) szerző. Modern, XVI. századi mintája mindössze egynek, a *Jephthának* volt. Feltűnő, hogy az irodalmi minták között három késő hellenisztikus regényt-elbeszélést is találunk (*Effectus amoris*, *Apollonius*, *Clitophon és Leucippe*); jellegét tekintve pedig hasonlóan kalandos, szerelmi szálal is tartalmazó, antik díszletek közt játszódó történet a *Rustan császár története*, a *Croesusnak története* és részben a Cyrus-regényt feldolgozó *Történet a perzsiai fejedelmekről* is. Ezekben a szövegekben a kötelezőszerűen meglévő tanító jelleg mellett igen erősen jelen van a szórakoztatás szándéka is. Cserényi műve és a sajnálatos módon csak töredékesen fennmaradt *Clitophon és Leucippe* könyvnyi terjedelmükkel messze meghaladják a hagyományos, félig-meddig még az oralitás határán mozgó történetek átlagának színvonalát és a Chariclia-típusú verses olvasmányok felé egyengetik az utat. Illyefalvi István és Csáktornyai Mátyás művei a dráma és a színpadi vita irányába tágitják a történelmi ének műfaji kereteit. A Jephtha-fordítás azonban arra is figyelmeztet, hogy a XVI. század végén meginduló magyar műfordítás-irodalom az idegen nyelvi mintákat még szükségszerűen tereli az elbeszélő műfajokat uraló történet gyűjteményébe. Két másik szerző, Baranyai Decsi János és Beythe István szintén csak a történet műfaját választhatták, ha politikai célzatú üzenetüket el akarták juttatni a latinul nem tudó szélesebb közvéleményhez. Szövegeiket vizsgálva fel kell figyelni arra is, hogy a XVI. századi nyilvános költészetben határozottan kimutatható a beszédmódok és regiszterek pluráli-

tása. Kötetünkben az egyik végletet talán Cserényi Mihály műve, a másikat a tudatosan népkönyvnek hangszerelt *Fortuna sorsvetőkönyv* képviseli.

Az anyag sajtó alá rendezése során igyekeztem igazodni az RMKT kiadási alapelveihez és a korábbi kötetekben kiformalódott szövegkiadási gyakorlathoz. A szöveggondozással kapcsolatos tudnivalókat hátul, a jegyzetek élén álló bevezetőben foglaltam össze.

Szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik a munkámban segítettek. Külön szeretném megköszönni Kőszeghy Péternek, hogy anyaggyűjtését és jegyzeteit további feldolgozásra önzetlenül átengedte, továbbá azt, hogy kiadói igazgatóként szívügyének tekintette a kötet megjelenését. Szentmártoni Szabó Gézának, hogy a munka minden fázisában ellátott tanácsokkal, adatokkal, szövegekkel, ötletekkel és szakirodalmi hivatkozásokkal. Végül Bodnár Krisztinának, hogy segített az adatok és a szövegek ellenőrzésében, összeolvasásában, hogy a betördelt szöveget gondosan végigjavította és elkészítette a kötet mutatóit.

Az újonnan rendelkezésre álló technikai lehetőségeket felhasználva a kötet anyagához kapcsolódó esetleges későbbi kiegészítéseket, javításokat a következő internetes oldalon fogom közzétenni: <http://magyarirodalom.elte.hu/syrena/rmkt>.

SZÖVEGEK

ISMERETLEN SZERZŐ

RUSTAN CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

1. Emléközzünk én uraim régen lett dologról,
Kiket bölcsek beírtanak, szöttek ki könyvekből,
Szöröncsének állapotját jelentsük ezekből,
Emlékezzünk tengeren túl gazdag Rómaságról.
- 5 2. Az Rómának kőfalai akkoron nem vala,
Pogány hitben Rómaságot egy úr bírja vala,
Kinek neve az Rómában Eustachius vala,
Birodalma gazdagsága nékie nagy vala.
- 10 3. Ez világnak nagyobb része pogányságban vala,
Körösztyének nem valának, körösztség sem vala,
Az Istennek ismereti únálok nem vala,
Laknak vala pogány módra, esznek isznak vala.
- 15 4. Csudaképpen Eustachiust Isten fölválasztá,
Nagy jó voltát gazdagsággal hozzája bocsátá,
Gönlis nevű leánzóval mikor házassítá,
Ezzel ötet pogánságból kihozni akará.
- 20 5. Az Úristen házasságok szerencsésévé tévé,
Mert az asszont két gyermekkel méhében szereté,
Kilenc holnapig két gyermekét méhében viselé,
Tizedikben Remust, Romulust ez világra szülé.
6. Mihelt látá Eustachiusné szülte szép magzatját,
Nem zúgódék, átkozódék, felejté bánatját,
Térdre esék, háladásra kinyújtá két kezét,
Nagy hálát ada az Istennek ő édes magzatin.
- 25 7. „Hála – úgymond – én Istenem, azmivel szerettél,
Ifjúságban gazdagsággal én urammal láttál,
De nagyobbban ezek fölött minket magzatinkkal.”
Hála adás után gyermekágyban úgy könyörög vala:

- 30 8. „Kérlek, Uram, hallgassad meg én könyörgésemet,
Ne nézd, Uram, pogányságink, de nézd jóvoltodat,
Én is fölveszem Rómaságban az szent körösztiséget,
Körösztynység mellett szegénységet és nyomorúságot.”
- 35 9. Az Úristen meghallgatá asszony könyörgését,
Eustachius mert mikoron ágyban fekünnék,
Fényösséggel, villámlással ő környülvéteték,
Az Istennek ő követe előtte állapék:
- 40 10. „Serkenjél föl, Eustachius, te édes álmodból,
Követ vagyok teremtdőtől, az te Istenedtől,
Hallgassad meg követséget az te Istenedtől,
Téged akar kimenteni az nagy pogányságból.
- 45 11. Azt izenék, hogy fölvegyed az szent körösztiséget,
Rómaságban ő ez hármon hagyott szabadságot:
Ha szereted ifjúságban az nagy gazdagságot,
Vagy szereted ifjúságban az nagy szegénységet.
- 50 12. Harmadikon ezen hagyott neked szabadságot:
Vénségedben ha szereted az nagy gazdagságot,
Vagy szereted szegénységet, mind szabadon hagyott,
Mert az Isten körösztiségedben ezzel látogatott.”
- 55 13. Eustachius ő álmában mikoron meglátá,
Pogány módra fölöltözék, orcáját megmosá,
Módja szerént az Istennek nagy hálákat adá,
Óhajtással beszédében ím, ezeket mondá:
- 60 14. „Hála – úgymond – én Uramnak és én Istenemnek,
Mivel ez nap ő szereté királyi fejemet,
Igazgassa, vezérölje jóra dolgaimat,
Mutassa meg három közül választó voltomat.”
- 60 15. Meghallgatá az Úristen ifjú könyörgését,
Meghallgatá Eustachiusnak az ő könyörgését,
Megmutatá: azki nem tűr, nem veszi gyümölcsét.
Halljátok meg, mint mutatá ezekhez szerelmét.

16. Ím fölvevé ifjúságban az szent körösztiséget,
És az mellett nem vevé föl az nagy gazdagságot,
Meggondolá az háromnak sanyarú vétkeit,
Azt gondolá, föl kölly vönni az nagy szegénséget.
- 65 17. „Ha én – úgymond – ifjúságban szegénséget veszek,
Ifjúságinkban mi erőnkkel kenyerünket esszük,
Aratáshoz, nagy munkához derekunkat hajtjuk,
Mi testünket nagy munkával be is fődözhetjük.
- 70 18. Vénségemben inkább veszem az nagy gazdagságot,
Mert akkoron mi erőntől inkább megfosztatunk,
Akkoron kölly inkább nekünk az mi szegedelmünk.”
Ez szó hallván az Istennek követe elmúlék.
- 75 19. Eustachius Rómaságban ő házastársával,
Elmenének Isten adta két szép magzatjokkal,
Körösztiséget fölvevének, körösztényének lének,
Az ő neve nevezteték az Rustan császárnak.
- 80 20. Az egyiknek, ő fiának lón neve Romulus,
Az másiknak körösztneve akkoron lén Remus,
Az két nevet úgy csudálják; egyik neve Primus,
Az másiknak, vén embernek Makeus Secundus.
21. Halljátok meg, miként esék Rustan császár dolga!
Hogy az hitben kezdé bírni gazdag Rómaságot,
Az Úristen ellenséget reája bocsáta,
Földön, vizen minden felől próbálni akará.
- 85 22. Az ellenség Rómaságban császárt beszorítá,
Két esztendeig környül fekvé őtet elpusztítá,
Ezek után az ostromra fölindítá népét,
Végezé, hogy vagy megveszi vagy alatta meghal.
- 90 23. Az ellenség az császárnak házáat megostromlá,
Az császárnak palotáját mind fejére gyúltá,
Minden kincset és jószágát elvivék császárnak,
De az Isten őt megmenté, fejét az császárnak.

- 95 24. Mert egy bolban, rejtekházban maradott társával,
Isten adta két fiával, Remus- Romulussal.
Rómaságban megutálák ez dologért őtet,
Szegénységre mene igyök, bujdosni jutának.
- 100 25. Nem akarnak az császárnak semmiben adózni,
Nem akarnak az császárnak semmibe szolgálni,
Csak akará önnön maga az országot bírni,
Szegényöket és árvákat akarják rontani.
26. Hogy ez dolgot császár hallá, rajta ezt gondolá,
Hogy ő az egyik fiával kuldulni indulna,
Az másikkal házastársát kuldulni bocsátná,
Kuldulással éhségeket eltávoztatnája.
- 105 27. Rómaságban az nagyurak azt is megbosszulák,
Mindenfelé az népeknek erősen azt hagyák,
Alamizsnát az országban néki ne adnának,
Elvégezték még régen, hogy éhhel meghalnának.
- 110 28. Egyik fiát Rustan császár ölében fölvevé,
Csókolgatván, ölelgetvén útra eleredé,
Az másikat felesége, Romulust fölvevé,
Nagy sírással más országra ők elindulának.
- 115 29. Az tengernek szigetéhez mikoron jutának,
Az tengernek szigetiben bárkát hogy látának,
Bárkásoknak kiáltanak, szózatot adának,
Jünnének ki, ígéretet, bárkabért megadnák.
- 120 30. Az bárkások ígéretit mikoron meghallák,
Indulának, vitollyákat szélnek bocsátának,
Hamarsággal az tengernek partjára jutának,
Űk evezvén nem késének, általsietének.
31. Rustan császár szegény császár, mert egy pénze sincsen,
Gondolkodik, mit fizessen bárkás mestereknek,
Eszek veszett, hogy nagy summát ad, az bárkásoknak,
És nagy hamar azonközben az partra jutnak.

- 125   32. Szóla császár bárkásoknak, akkoron azt mondá:
              „Meghalljátok, én fiaim, ti bárkás mesterek,
              Azt jól tudja az Úristen, egy fillérem sincsen,
              Az Úristen megfizeti ti szolgálattokat,
- 130   33. Vezérelje, igazgassa vízen bárkátokat,
              És ez földön szöröncséssé tegye dolgotokat,
              Mindenekben gazdagítsa nektek utatokat,
              Hogy szegéntül nem vonszátok az ti erőtöket.”
- 135   34. Hogy ezt hallák az bárkások, egyben beszélének,
              Önnön köztök végezének, tanácsot tartának,
              Bárkabérért házastársát őtüle elvegyék,
              Az császártól az bárkások házastársát elvék.
- 140   35. Az tengerre az asszonyval hamar indulának,
              Hogy bárkabért nem adának, ők nem bánkódának,
              De mindnyájan az bárkások ezen vigadának,
              Hogy asszonnyal vigadnának, gonoszul élnének.
36. Rustan császár tenger partján vala nagy sírással,
              Két fiával, magzatjával, Remus- Romulussal,
              Hogy őtüle házastársát bárkások ragadák,
              Az bárkának fenekére asszont lebocsáták.
- 145   37. Két fiával sírván császár útra elindula,
              Szép kisfiát ölében vé, nagynak kezét foga,
              Megnyugotván ő kisfiát öléből letevé,
              Másodikat, fáradt fiát ölében fölvevé.
- 150   38. Mikor császár fiaival alá s föl bujdosnék,
              Nagy sírással, zokogással járt utat keresné,
              Az járt útra sok időre el- betalálkozáék,
              Az járt úton elindula, vízre találkozáék.
- 155   39. Térdre esék az bárkában asszony, így könyörge:
              „Meghallgassad, uram Isten, én könyörgésemet,
              Mostan támassz az tengerre nagy sok háborúkat,
              Mely háború szerte szerént veszesse ezeket.

- 160 40. Mert én féltem s megtartottam én tisztösségemet,
Nem gondolják, Uram, ezek te szent szerzésedet,
Csak követik ilyen latrok testek kívánságot,
Meg is kezdik förtöztetni én tisztességemet.
41. Inkább legyen én halálom tenger mélységében,
Bévettessem s emésztessen halaknak gyomrában,
Csak megtartsad, uram Isten, én tisztességemet,
Hogy ez után juthassak be te szent országodban.”
- 165 42. Könyörgését az asszonnak Isten meghallgatá,
Az tengeren nagy háború azonnal indula,
Bárkásoknak vitollyáját bárkából kihányá,
Ízről ízre az bárkát is mind elhasogatá.
- 170 43. Az asszonnak nem akará Isten veszedelmét,
Sőt mutatá őhozzája nagy kegyelmességét,
Az bárkának egyik része asszont befödözé,
Harmadnapig veszekedék, té- tova hányaték.
- 175 44. Harmadnapon hogy az tenger az asszont kiveté,
És az tenger mellett egy nagy városba bevivé,
Az városban hogy fölméne, főbírók kérdezé,
Az főbírók föltalálá, házához bémene.
- 180 45. Hogy meglátá az főbírók, magát megalázá,
Szolgálatját főbírónak mindenben ajánlá,
És ezt hallván az főbíró dajkának választá,
Mert akkor feleségének teje szűkön vala.
46. Mi beszédünk immár leszen az Rustan császárról,
Istenadta két fiáról, Remus- Romulusról,
Miként ötet az Úristen az tenger partjáról
Igazgatja, de nem vonszá ötet meg utátúl.
- 185 47. Folyóvízen az járt úton általmegyén vala,
Rustan császár két fiait leültette vala,
Ételt, italt fiainak sírással ad vala,
Mint fiait általvinné, gondolkodik vala.

- 190 48. Szép kisfiát Rustan császár ölében fölvevé,
Folyóvízen általvivé, szárazra kitevé,
Remushoz ott hogy indulna, sietséggel menne,
Közepire mikor juta, sivalkodást halla.
- 195 49. Hát egy fias nagy oroszlány fiát elragadta,
Általfalván vad erdőre sietséggel vonsza,
Rustan császár sietséggel vízből hátra tére,
Nem érheté – hátratértén másikhöz sieté.
- 200 50. Fias farkas másik fiát derékon ragadá,
Ő fiával az erdőre siet hamar menni,
Folyóvízből immár nem tud melyikhez sietni,
Nagy sírással folyóvízből nem tud el- kimenni.
- 205 51. Hogy az császár egy óráig esze nélkül vala,
Az Úristen az ő eszét azután megadá,
Térdre esék, az Istennek nagy hálákat adá:
„Hála legyen, én Istenem, azmivel szeretté.
- 210 52. Rómaságbúl, császárságbúl el- kirekesztetem,
Gazdagságtúl, feleségemtúl hogy én megfosztatám,
Fiaimtúl hogy megválám, Remus- Romlustúl,
Mindazoknak többiről is nagy hálákat adok.”
- 215 53. Rustan császár csak őmaga útra elindula,
Fiaitúl, feleségétúl hogy ő megfosztaték,
Nagy sírással, zokogással az útra indula,
Feltekinte, messze földön egy nagy várást látá.
- 220 54. Gondolá ezt: az várasban főbíróhoz menne,
Különb népek sok híreket főbíróhoz visznek,
Főbíróhoz minden jövő-járó hozzá megyen,
Fiairól, feleségéről hogy ő értekeznék.
- 220 55. Szolgálatját főbírónak mindenben ajánlá,
Aratáson, kapáláson, szántáson ajánlá,
Mindenekben kis munkával hogy bírót szolgálná,
Főbíró is gazdagságát nékie ajánlá.

191 Remus ottan hogi indula

56. Immár szóljunk két fiáról, Remus- Romulusról,
 És ezeknek dajkáiról, az két fenevadról,
 Oroszlányról, fenevadról, az fias farkasról,
 Miként ezek oltalmazták, tejjel tartották.
- 225 57. Egy városban szokás vala minden esztendőben,
 Jámbor ifjak föltámadtak vadászás dolgában,
 Vadak közül az jobbikkal meg nem osztottanak,
 Az bírónak udvarában szokás szerént adták.
- 230 58. Találának szöröncsére egy fias oroszlánra,
 Oroszlánnak ő fiai az úton futosnak,
 Azok között egy kisgyermek játszadozik vala,
 Úgy emliti, mint az fiát azt is az oroszlán.
- 235 59. A vadászok környeközék, vadat elijeszték,
 Sikoltással, ivöltéssel vadászok valának,
 Oroszlán ordításátúl mindnyájan tartának,
 Egy nagy csudát az vadászok akkora látának.
- 240 60. És lón csuda: az oroszlán tulajdon kölykeit,
 Megijedvén futamkodván elhagyá fiait,
 És ragadá az császárnak ő édes magzatját,
 Kezde vele az harasztra erősszen sietni.
61. Az vadászok környékeztén vadat elijeszték,
 Az császárnak szép magzatját véle elvettetik,
 Az vadászok sietséggel az gyermeket fölvék,
 Az Istennek nagy hálákat akkora adának.
- 245 62. Az időben vadászoknak ez vala törvények:
 Vadak közül az főbíró megajándékozák,
 Az vad helyett főbíró az gyermeket adák,
 Ő termetit az gyermeknek mindenben csudálák.
- 250 63. Emlékezzünk más fiáról az Rustan császárnak,
 Fias farkas miként tartja fiát az császárnak,
 És miképpen oltalmazza fiát az császárnak,
 Kölykei közt miként tartja fiát az császárnak.

- 255 64. Más városban vadászásban nagy szép ifjak mennek,
Vadászásban az erdőkön vadászok valának,
Fias farkast az erdőben vadászok lölének,
Fiai közt egy futosó gyermeket lölének.
- 260 65. Az vadászok mihelt láták, farkast elijeszték,
Fias farkas fiaitúl hamar elfutamék,
Fiaitúl hogy elfuta, gyermekhez siete,
Az gyermeket ő mindjárást emtetnie kezde.
- 265 66. Az vadászok környékezek, vadat elijeszték,
Az császárnak szép magzattyát véle elvettetik,
Sietséggel az gyermeket ők ottan fölvevék,
Az városnak bírójának ajándékon adák.
- 270 67. Az főbíró az gyermeket igen megköszöné,
Vigassága főbírónak lén ezen öröme,
Fia gyanánt az gyermeket főbíró nevelé,
Csudálkozik az gyermeknek mint vagyon termete.
- 275 68. Négyen össze immár vannak gazdag városokban,
Rustan császár főbírónak vagyon udvarában,
Másodiknak udvarában vagyon házastársa,
Két fiai harmadiknak, negyedik házánál.
- 280 69. Emlékezzünk, én uraim, szöröncse dolgáról,
Emléközzünk Rómaságnak ő állapotjáról,
Rómaságban az uraknak háborúságokról,
Rustan császár vénségében nagy uraságáról.
70. Rómaságnak ellenségít Isten fölindította,
Ellenséggel Rómaságot igen dúlatta,
Az urokért az Úristen őket ostorozá,
Semmiképpen ostorának okát nem tudhaták.
71. Hogy ez dolgot az nagyurak eszekben bevévék,
Összegyűlvén írástudó népeket gyűjtenek,
Hogy mi volna az rablásnak oka, megkérdezik,
Rómaságnak birodalmát mert túlök elvennék.

- 285   72.   Két vénember, tudós doktor abban az országban,
Kik az császárt köröszölték nagy ifjúságokban,
Házásával, fiaival, Remus- Romulussal,
Az uraknak ezt felelék ím az nagy gyűlésben:
- 290   73.   „Halljátok meg Rómaságnak hatalmas urai,
Emlékezzünk Rómaságnak elmúlt dolgairól,
Rómaságnak dolgairól, az Rustan császárról,
Ifjúságban Rómaságból kibujdosásáról.
- 295   74.   Tudjátok, hogy Eustachius mikor ifjú vala,
Ifjúságban sok ellenség reá támadt vala,
Szöröncséje Rómaságban nékie nem vala,
Ez okáért előttetek utálatos vala.
- 300   75.   Ki is őtet az országból kiűztétek vala,
De az Isten azt izené az ő követétül,
Ifjúságban föl kölly venni az szent körösztiséget,
És az mellett föl kölly venni az nagy szegéniséget.
76.   És az után vénségében szöröncsössé teszi,
Méltóságra, gazdagságra őtet fölemeli,
Azért őtet az országban meg kelly keresztetni,
Országunkat és magunkat nem kelly így veszteni.
- 305   77.   Soha addig az ellenség rólunk nem távozik,
Míg az császár az országban bé nem keresztetik,
Tisztességgel Rómaságban haza nem hozatik,
Mindenektül böcsületben még ő nem tartatik.
- 310   78.   És ez után az császárnak ti adót adjatok,
Országtokat, marhátokat tüle ne tartsátok,
Pénzeteket, kincseteket ti ne kíméljétek,
Háza helyett hamar neki jobbat csináljatok.”
- 315   79.   Az urak ezt hogy meghallák, ottan jóváhagyák,
Tizenketten az úrfiak hamar indulának,
Városokra szörte-szerént országra menének,
Megkeresni az országban az elveszett császárt.

RUSTAN CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

- 320 80. Országokat bejárának, sokat bujdosának,
Tizenketten tizenkétféle mikoron járnának,
És az császárt ők keresnék, hejában járnának,
Elvégezzék Rómaságban, hogy hátrátérnének.
81. De az Isten ezek után jószerencsét ada,
Tizenketten egy várasban öszvetalálának,
Az váraasi főbírónál főnépek valának,
Szerte-szerént szállásokra mind eloszolának.
- 325 82. Friss ebédet főbírónál hamar szerzetének,
Ezen való örömkben össze löltenek,
Jámbor bírót szép szavokkal kérdezik s kínálják,
Az úrfiak főbírónál nagy vígan lakoznak.
- 330 83. Esznek-isznak, főbírónál nagy vígan lakoznak,
Azonközben emlegetni kezdik Rustan császárt,
Az főbíró azt felelé, nem tudja az császárt
Hogy ki látta és hol volna az elveszett császár.
- 335 84. Főbírónak ő dajkája mond, vagyon egy ember,
És karszékben az főbíró ültette az embert,
Egy szőnyegen szép kisfiát rengeti az ember,
Úrfiaknak beszédeket hallgatja az ember.
- 340 85. Az úrfiak az embernek ételt adtak vala,
Az asztaltúl, az pohárból italt adnak vala,
Az vénember szép szavával megköszöni vala.
Urak közül egy úrfiú ezt jól látja vala,
86. Hogy vénember az karszékben fejét tartsa vala,
Ő orcáját keszkönyővel töllőgeti vala,
Mert orcája könyveitől meg nem marad vala,
Azt jelenté, az elveszett császár hogy ő volna.
- 345 87. Urak közül az asztaltúl egyik el- kimene,
Térdet hajtván, föjet hajtván nékie köszöne,
„Meghallgassad te, vénember – nékie ezt mondá –,
Mi lén oka sírásidnak, könnyhullatásidnak?

- 350 88. Vagy ismered avagy tudod, hol vagyon az császár,
Mely igen vén ember te vagy, hallottad az császárt,
Azmit nekünk ha megmondod, hol vagyon az császár,
Tisztességgel országunkban bévisszük az császárt.”
- 355 89. Ám felele az vénember annak az ifjúnak:
„Meghallgassad te, jó fiam, te római úrfi,
Gazdag Rómaságban valék egyszer Eustachius,
Köröszttség után hivattam az Rustan császárnak.
- 360 90. Attúl fogván jámbor bírót nagy vígan szolgáltam,
Kapálással és szántással az bírót szolgáltam,
Kézi munkán főbírónál mindenekben voltam,
Vénségemben immár vagyok főbíró dajkája.”
- 365 91. Ez beszédet az úrfiú mikoron meghallá,
Főbírónak asztalánál uraknak ezt mondá,
És az urak mind felállván neki udvallának,
Bölcső mellől az vénembert az asztalhoz vivék.
- 370 92. Szép császári ruhájában császárt öltözteték,
Egy szép székből az úrfiak szépen leülteték,
Az vén haját és szakállát szépen megfűsülik,
Az királyi koronával szépen ékösíték.
- 375 93. Ezt főbíró mikor látá, rajta csudálkozáék,
Harminckét esztendőttől fogva dolga titkoltatott volna,
Hogy ő volna Rustan császár, tüle titkoltatott,
De ím mostan hogy ő volna, nyilván jelentetett.
- 380 94. Ott az urak az vén császárt nagy szépen tisztölék,
Rómaságban császárságban hamar őt bevivék,
Szegénység helyett úneki gazdagság adaték,
Tisztességre, uraságra ott fölemelteték.
- 380 95. Kazdag zsódot az nagy császár hamar kiálltata,
Rómaságnak ellenségét kivel elrontassa,
De ismétlen császár zsolddal népet nem bírhatja,
Szerte-szerént városokban levelet bocsáta.

96. Városokban hogy az népnek tizedét fölvennék,
Vén császárnak az ő hada kivel erősödnék,
Mindeneknek nyeresége nála megtartatnék,
Vén császártól sokkal többnek ajándékoztaték.
- 385 97. Egy városban az tizedet az bíró fölvevé,
Esküdtekkel és községgel tanácsot tevének,
Az nép előtt ők hadnagyul azmelyet tevének,
Vén császárnak hada előtt tisztösséggel lenne.
- 390 98. Az főbíró esküdteknek felele, azt mondá:
„Meghalljátok vén tanácsok, vársi esküdtek,
Jól tudjátok, annak vagyon harminckét esztendeje,
Hogy vadászok nekem hoztak egy férfi gyermeket.
- 395 99. Jó erkölce, szép személye mint császár fiának,
Én hadnaggyá népen teszem vén császár hadában,
Atyját, anyját nem tudhatja senki ez világon,
Tisztességet véle vallunk vén császár hadában.”
- 400 100. Egy akaratból jóváhagyák, hadnaggyá választák,
Az nép előtt elbocsáták, tanácsok oktaták,
Vén császárnak udvarában szépszerrel bocsáták,
Mindenekben az császárnak magokat ajánlák.
- 405 101. Más városban az polgárok tizedet tevének,
Gondolkodnak az nép előtt hadnagyot tevének,
Rómaságban vén császárnak hadában küldnének,
Tisztességet vén császárnak hadában nyernének.
- 410 102. Jámbor bíró tanácsoknak felelé, azt mondá:
„Meghalljátok vén tanácsok, vársi esküdtek,
Jól tudjátok, annak vagyon harminckét esztendeje,
Hogy vadászok nekem hoztak férfiú magzatot.
103. Föltartottam, fölneveltem mint én gyermekemet,
Mindenekben jó erkölcsét őnekie láttam,
Erős voltát, bölcsességét mindenben csudáltam,
Hadnagyságra az nép előtt Rómaságban küldöm.”

104. Egy akaratból jóváhagyák, hadnaggyá választák,
Népen előtt elbocsáták, ők igen oktatók,
415 Az vén császár eleiben szépen bebocsáták,
Mindenekben az császárnak magokat ajánlák.
105. Immár vannak indulatban vén császár hadában,
Szép népével egyik hadnagy szállott az mezőbe,
420 Az mezőben úgy nyugottja népét az dél színben,
Föl ebédet készítettett hadnagy örömeiben.
106. Ebéd előtt mulatkozni mene az mezőben,
Föltekinte, távul láta nagy port az mezőben,
Az nagy porban piros zászlót láta lobogásban,
Zászló alatt roppant sereg hadi szerszámokban.
- 425 107. De az hadnagy nem tűrheté, elejiben mene,
Az vitéznek szép szavával ékösen köszöne,
Fejet hajtván, kezet nyújtván ékesen ő szóla,
Önnön köztök szép beszéddel beszélni kezdenek.
- 430 108. „Szállíttassad – úgymond vitéz – megfáradt népedet
Ez szép mezőn, az szép fűvön az te táborodat,
Szép ebédet készítetttem délnek közepiben,
Melyet még én meg akarok enni jókedvemben.
- 435 109. Ebéd után induljunk el nagy jószöröncsével
Rómaságban, vén császárnak az ő táborában,
Mindeneknél elébb menjünk vén császár hadában,
Ezzel neki megmutassuk hű szolgálatunkat.”
- 440 110. Szép szavával leszállítá, táborát nyugodtá,
Az ebédhez készülének, ketten leülének,
Az ebéden vigadának, ők nem bánkódának,
Egyik hadnagy az másiknak felele, ezt mondá:
111. „Beszéljed meg, mely országból, tartományból jöttél,
Ennyi néppel sietséggel jöttök és kötséggel,
És ok nélkül indulásod nincsen kétség nélkül,
Én is neked megjelentem én állapotomat.

- 445   112.   Mert ha néked ez utadban betegséged leszen,
                   Betegségben ez világból kimúlásod leszen,
                   Ez énnekem ez utamban egésségem leszen,
                   Egymásunkról barátinknak mi beszédünk leszen.
- 450   113.   Ez utadban kinek tudjad te népedet hadni,
                   Vén császárnak ő hadában kivel bocsátani,
                   Vén atyádnak és anyádnak mit tudjon mondani,
                   Te népedet kivel tudjad hazabocsátani.
- 455   114.   Ha az Isten veled együtt azért megmarasztand,
                   Vén császárnak ő hadában teveled megtartand,
                   Ha látandom szöröncsének az ő állapotját,
                   Fölfogadom, mindhalálig veled együtt leszek.”
- 460   115.   Ilyen szókra kérdésére felele, ezt mondá:
                   „Meghallgassad, te jó vitéz, entisztbeli hadnagy,
                   Az Úristen, hiszem, tudja az én nemzetemet,
                   Én nem tudom semmiképpen az én nemzetemet.
116.   Sem atyámat, sem anyámat, sem rokonságimat,
                   Mely országból, tartományból, várasból létemet,
                   De mit tudok dolgaimban, megmondom utamban,
                   Hogy ne legyen semmi kétség az én dolgaimban.
- 465   117.   Mely várasból én indultam vén császár hadában,
                   Az várasnak szokása volt minden esztendőben,
                   Jámbor ifjak föltámadtak vadászás dolgában,
                   Vadak közül az jobbikkal meg nem osztottanak.
- 470   118.   Főbírónak szokás szerint adták udvarába,
                   Ezzel néki az várasban tisztességet tettek,
                   Őmagoknak áldomásért, fáradságért adták,
                   Az főbíró és vadászok ezt dicsekedték:
- 475   119.   Hogy kimentek, találtak egy fias oroszlánt,
                   Oroszlánnak kölyköi közt engem is találtak,
                   Mint fiait, engemet is emtetett oroszlány,
                   Oroszlántúl hogy elvették, főbírónak adtak.

- 480 120. Harminckettöd esztendeje immár annak vagyon,
Fia gyanánt az főbíró engemet tartatott,
Jó erkölcsű tudományban engem taníttatott,
Vén császárnak ő hadában engemet bocsátott.”
- 485 121. Kérdésére, azon kéri, hogy ő is felelne,
Ilenképpen rövidedön kérdésre felele,
Dolgaiban minden felől bátorság nagy lenne,
Beszédével, szép szavával ilyenképpen kezde:
- 490 122. „Te is immár megbeszéljed te állapotodat,
Mely országból, tartományból, városból létedet,
Az atyádnak és anyádnak híreket, neveket,
Hogy felőled minden jókat tudjunk mi mondani.”
- 495 123. Ez beszédre és kérésre felele, ezt mondá:
„Az Úristen ő jól tudja én árvaságomat,
Sem atyámnak, sem anyámnak, sem rokonságimnak
Soha hírét sem hallottam az én szüleimnek.
- 500 124. De mit tudok dolgaimban, megmondom utamban,
Semmi kétség hogy ne legyen az én dolgaimban,
És ha leend betegségem mostani utamban,
Kire bízam én népemet vén császár hadában.
- 505 125. Görögország tartományban, Athenas városban,
Ilyen módon bejött vala azon tartományban,
Athenasnak bírójának vittének házában,
Hogy mikoron gyermek voltam, találtak mezőben.
126. Az mezőben fias farkas tejével éltetött,
Fiai közt szép gyöngédön föltartott tejével,
Kit várasnak szép fiai löltenek mezőben,
Az mezőben sikoltással, nagy hirtelenséggel.
127. Elvöttek vadászásban az fias farkastúl,
Athenasnak bírójának adtak ajándékul,
Föltartattam fia helyett jámbor főbírótól,
Mesterségre taníttattam az hét doktoroktól.

- 510 128. Grammaticus neve vala az egyik doktornak,
Dialecticus ő neve az másik doktornak,
Rhetoricus neve vala harmadik doktornak,
Arithmeticus vala neve negyedik doktornak.
- 515 129. Ötödiket szép szaváért hitták Musicusnak,
Hatodik fő mestert hitták Geometricusnak,
Hetediket jövődömondásért Astronomicusnak,
Ebben voltam taníttatván várasbelieknek.
- 520 130. De főképpen Rómaságnak az ő dolgaiban,
Harcolásban, viadalban gyakorta voltomban,
Gazdagságot neki nyertem nagy győzödelmekben,
Az okáért küldettem vén császár hadában.
- 525 131. De ha tudnám és mondhatnám nyilván nemzetemet,
Én bizonyly megmondanám az én szüleimet,
Sem atyámnak, sem anyámnak híroket, nevöket,
Ez világon nem mondhatom nékiök nevöket.”
- 530 132. Az két hadnagy meghallgatá egyik egymás szavát,
Egyik, miként az másik is, érték egymás szavát,
Kénszöríték egyik s másik esküvésre magát,
Veszedelemben egymástúl nem tiltja meg magát.
- 535 133. Úton azért egy akaratból mikoron mennének,
Egymás között tanácskozván mindent végezének,
Várasokból kimenének, tengerre érének,
Tenger partján szép népekkel letelepedének.
- 540 134. Mikor immár juttak vala az tenger partjára,
Tengerparton az két hadnagy táborát szállítá,
Az várasban az fő népek széllyel eloszlának,
Főbíráját az várasnak elővé szólíták:
- 540 135. „Hogy főbíró ő házánál ebédet szerzene,
Melyet vélünk az főbíró nagy vígan megenne,
Pénzünk fejében mindent venne és ne kíméllene,
Az várasnak mi törvénye, asztalbért letenne.”

136. Az ebédet az főbíró szépen elkészíté,
Asztalára tisztességgel ő azt fölviteté,
Hadnagyokat szép szavával szépen leülteté,
Az két hadnagy főbírónak szépen megköszöné.
- 545 137. Mindenkoron hadnagyoknak az vala szokások,
Alamizsnát szegényöknek asztaltúl adának,
Árvaságról emlékeztén mindent meglátának,
Főbírónak ő házában egy asszont látának.
- 550 138. Palotának szögletiben egy öreg szőnyegen,
Az bőcsőben az szőnyegen egy kicsin gyermeket,
Kit az asszony szeretettel renget és nagy híven,
Röngetésben nagy hű voltát mutatja az asszony.
- 555 139. Az asszonnak minden tálból egy-egy részt küldenek,
Rönd járásból azonképpen egy italt küldenek,
Szolgálatján vén asszonnak igen csudálkoznak,
De főképpen ő hű voltán ők elálméknak.
- 560 140. Az vénasszony jó italból jókedvet vett vala,
Hadnagyoknak talpon állva megköszöni vala,
És fölállván az vénasszony forgolódik vala,
Hadnagyoknak az jó asszony ím, ezt mondja vala:
- 565 141. „Az Úristen megfizesse, én édes magzatim,
Hozzám való jótétemént és jól tartástokat,
Mindenekben szöröncséssé az ti dolgotokat,
Hogy szegéntül nem vonszátok, tegye munkátokat.
- 570 142. Annak vagyon teljességgel harminckét esztendeje,
Hogy elváltam én uramtól, az Rustan császártúl,
Attúl fogva édesb ételt, italt én nem ittam,
Hanem mostan az asztaltúl kit tületek vettem.”
143. Csudálkoznak vénasszonnak ilyen feleletin,
Csudálkozik az bíró is eltitkolt dolgain,
Csudálkoznak, hogy volt volna császár felesége,
Csudálkoznak, ki volt volna az az Rustan császár.

- 575 144. Elbúcsúzván főbírótól útra indulának,
Rómaságban vén császárnak az ő nagy hadában,
Bemutatni őmagokat és ajándékokat,
Vén császárnak ő személyek kellemetes lén ott.
- 580 145. Úgy annyira nem tűrheté, ebédre hívatá
Mind az kettőt, hogy tekinté, oly igen csudálá,
Annyira, hogy az egyikre mikoron tekinte,
Masodikra ha tekinte, azt amannak vélé.
- 585 146. Nem tudja megválasztani két ember személyét,
Ékes szavát, szép termetit, sem pedig ruháját,
Császároknak fiainak mind az kettőt véle,
Azért nékik tisztösséget ilyenképpen teve:
- 590 147. Mosdóvizet az nyakokra, keszkönyőket tevé,
Ajándékon elvennéjek, szakállokat kennyi,
Szolgálatját hogy jónéven vennék, igen kéri,
Mert az úton szolgálattal többel akar lenni.
- 595 148. És azután leülteté, vélők szemben üle,
Az ebéden két hadnagyot erősen kínálá,
Ebéd után mindeneknek ajándékot ada,
És azokat ő hadában hadnagyokká tevé.
- 600 149. Ilyen szókat az vén császár hadnagyoknak monda:
„Ím, látjátok, én vitézim, fiaim, hadnagyim,
Vénségemben Rómaságban az én ellenségim,
Én tiktöket őreájok bocsátlak, hadnagyim.
150. Egyitöket én az vízi erőmmel bocsátom,
Az mástokat én az földön bocsátom táborral,
Mindenteket én útában bocsátom kincsőmmel,
De én itthon megmaradok egy falka népemmel.”
151. Ez két hadnagy megköszöné ebédet császárnak,
Szolgálatjuk is ajánlják mindenben császárnak,
Az császár is őreájok vete jó áldomást,
És azután táborokkal indulának hadban.

- 605   152.   Egyik hadnagy ellenséggel vízen szálla szemben,
                      Viadalban az egyiknek öt királya juta,
                      Másodiknak az szárazon ugyanannyi juta,
                      Jószöröncse őnekiek nagy jutalmat ada.
- 610   153.   Két hadnagyok immár vannak hazajüvetelben,
                      Fő-fő urak sok prédákkal vannak nagy örömben,
                      Az zsódos nép sok rabokkal szabad nyereségben,
                      Rómaságban lesietnek császár udvarában.
- 615   154.   Rómaságban leveleket hadnagyok vátanak,
                      Rómaságnak ellenségi, hogy megveretének,
                      Vén császárnak szöröncséje megöregbíttetik,
                      Az ellenség és őtüle ottan megfélemlék.
- 620   155.   Ezek után egyik hadnagy tizednapra juta,
                      Az császárnak várasában táborát szállíta,
                      Ugyanazon tizednapon másik hadnagy juta,
                      Kiket császár mihelt halla, elejben hívata.
- 625   156.   Immár ketten tisztösséggel menének elejben,
                      Tíz királyokat vén császárnak visznek elejben,
                      Sok prédákkal, nyereséggel mennek örültökben,
                      Győzödelmet vén császárnak beszélük örömben.
- 630   157.   Az vén császár hadnagyoknak szépen megköszöné,
                      Rómaságnak ellenségi hogy megverettenek,
                      Az királyok mind népestül nékie vitettek,
                      Várasokból sok hódult nép elejben jüttenek.
- 630   158.   Hogy ezeket Rómaságnak tanácsi megláták,
                      Szerencsáját vén császárnak mindenben csudálják,
                      Az császárnak ott mindnyájan nagy szépen szólnak,
                      Hogy hadnagyok harminc napig túlök tartatnának.
- 635   159.   Azonközben hadnagyoktól megtudakozhatnák,
                      Hogy micsoda nemzetbeli emberek volnának,
                      És mi volna ő atyjoknak, anyjoknak ő nevek,
                      Honnan való tartománybúl, városból volnának.

- 640 160. Az császár ezt jóváhagyá, mihelyen meghallá,
Parancsolá tanácsinak, mindeniknek mondá:
Lakodalmat szörözzenek, vélek örüljenek,
Tisztességet az hadnagyok mindenütt tevének.
161. Lakodalomnak ilyen vala az ő röndölése,
Hogy vén császár lakodalmat először szörzene,
Tized napig hadnagyokat vígan etetnéje,
Tíz nap után tanácsinak őket engednéje.
- 645 162. Legelőször királyoknak ebédet szerezne,
Mely királyok Rómaságnak voltak ellenségei,
Hogy meglássam, kinek volna oly nagy tehetsége,
És ezután ki lehetne néki ellensége.
- 650 163. Kezdjük immár vén császárnak az ő lakodalmát,
Hadnagyoknak vén császártúl az ő jól tartását,
Fiainak, feleségének ő megtalálását,
Berekesszük szöröncsének az ő állapotját.
- 655 164. Első napon az császárnak száz vendége vala,
Ezek mellett mindeniknek ottan tíz legénye,
Ötödnapon lőn nekie ötszázan vendége,
Tizednapon lőn nekie ötezer vendége.
- 660 165. Hogy immáran első napon ebédhez kezdenek,
Az császárnak palotájában hadnagyok menének,
Három széket az asztalhoz ott letétetének,
Tisztességgel hadnagyoknak akkor ők levének.
166. Tizednapon az császárnak ez vala szép röndi,
Mosdóvízzel tisztességgel eleikben menne,
Az víz mellett nyaka körül keszkenyőt viszelne,
És azután az ételhez hadnagyok ülének.
- 665 167. Két szék között az vén császár hogy immáron ülne,
Szép szavával hadnagyokat ott igen kínálja,
Ő édes falatját tányéráról az övékre rakja,
Két kezével mind az kettőt öleli, csókolja.

- 670 168. Kérdezkedik azonközben az ő nemzetjökről,
Apolgatván tudakozik atyjokról, anyjokról,
Országokról, városokról és tartományokról,
Beszédeket az hadnagyok kezdenek ezökről.
- 675 169. Mert ez vala vén császárnak az ő akaratja,
Rómaságnak kik volnának nagy oltalmazói,
Ellenségnek kik volnának hatalmas rontói,
Szabadságot ő ezeknek mindeniknek adna.
- 680 170. Egyik hadnagy, az Romulus elkezdé beszédét,
Nem mondhatja vén császárnak az ő nemzetségét,
Szüleinek, születésének az ő hírét, nevét,
De megmondá oroszlántúl az ő elvételét.
- 685 171. A Remus is nem mondhatja semmi nemzetségit,
Vén császárnak nem mondhatja szüleinek nevét,
De megmondá az farkastúl az ő elvételét,
Ilyen módon császár előtt elkezdé beszédét:
- 690 172. „Hallgassad meg Rómaságnak hatalmas császára,
Mostan vagyunk két várasnak választott hadnagyi,
Két bírónak fia helyett föltartott magzati,
Fölségednek, mit parancsolsz, mindenben szolgálai.
- 695 173. Mert vadászok engem vöttek el az oroszlántúl,
Másikunkat vadászásban a fias farkastúl,
Két várasnak bírójának adtak ajándékul,
De nem tudjuk, hogy váltunk meg atyántúl, anyántúl.”
- 700 174. Hadnagyoknak beszédeket az császár hallgatja,
Beszédeket ő szívében oly igen berakja,
Örömében azonközben kezde zokognia,
Mindkettőnek ő elhitte, hogy ő édesatyja.
175. Ábrázatjok hadnagyoknak azt is megmutatja,
Az Istennek hálát adván kezeit kinyújtja,
Hadnagyokat ölelgeti, igen csókolgatja,
Ez beszédét hadnagyoknak ilyen módon kezdé:

176. „Meghalljátok ti hadnagyok, én édes magzatim,
Ti valátok Rómaságban én édes magzatim,
Rómaságban, ez városban született fiaim,
Illia Rhea Silviától világra löttem.
- 705 177. De az Isten ifjúságban gazdag Rómaságból
Kiüzete Rómaságnak ő főtanácsitúl,
Elindulánk kuldulnia édesanyátokkal,
De megválánk hamarsággal édesanyátoktúl.
- 710 178. Mert mi ketten elindulánk kuldulni utunkban,
Hogy tiktöket eltarthatnánk kicsin voltotokban,
Én tégedet, édes fiam, Romulus ölemben,
És az Remust az anyátok fölvevé ölében.
- 715 179. Elfáradván mikor jutánk az tenger partjára,
Bárkásoknak hogy kiáltánk, jüvének az partra,
Hogy béséggel bárkásoknak bárkabért megadjuk,
Hogy ezt hallák, sietének által az bárkások.
- 720 180. Bevéének az bárkában, hogy általvinnének,
Az bárkások ők szolgálván bárkabért kérének,
Megköszönénk bárkásoknak és ím, ezt felelénk:
Azt jól tudja az Úristen, egy fillérünk sincsen.
- 725 181. Hogy ezt hallák az bárkások, ezen örülének,
Az bárkában egymás között ezen beszélének,
Az bárkások anyátokat éntülem elvevék,
És engömet kettőtökkel partra kitevének.
- 730 182. Így válám meg, én fiaim, az ti anyátoktól,
Nagy bánattal elindulék útra tiveletek,
Egyiktöket én karomon én utamban vittem,
Az mástokat fárasztottam mentemben utamban.
183. Jártas úton elindulék kuldulni veletek,
Anyátokat siratjátok, úgy megyek veletek,
Gyakor helyen én sírtomban elesém veletek,
Én édes fiaim, ilyen módon én jártam veletek.

184. Mikor juték jártas úton széles folyóvízre,
Tiveletek én leülék egy kevés ételre,
735 Mindkettőtöket ültettelek én fáradt térdemre,
Gondolkodván, hogy mi módon vigyelek az vízre.
185. Az egyitők szép szavamra víz mellett marada,
Hogy mástokkal békeséggel vízből kimehetnék,
740 És azután az mástokért ismét általmennék,
Hogy énnékem ti élettők inkább megtartatnék.
186. De az Isten mindkettőtöktől hamar elválaszta,
Mert egytöket az oroszlán hamar elragada,
Az mástokat fias farkas ismét elragada,
Mindkettőtök az erdőben el- bevitetetek.
187. Azért hiszem, hogy ti vattok én édes fiaim,
745 Valamikor Rustan császárt talám hallattátok,
Bizonyára elhiggyétek, az volna atyátok,
Nevetöket önálánál senki több nem tudja.
188. Köröszttségnek én előtte hívatattam Eustachiusnak,
750 És azután hívatattam aztul az Rustannak,
Harminckettöd esztendeje vagy on immár annak,
Mostan kedig hívatatom én az vén császárnak.”
189. Az tanácsok vén császárnak beszédét hallgatják,
Szerencsáját vénségében mindenek csudálják,
755 De főképpen fiainak ő megtalálását,
Feleségének is halljátok meg ő megtalálását.
190. Két fő hadnagy mihelt hallák az császár beszédét,
Rustannának hol hallották és tudhatták az megölését,
Ilyen módon egyik hadnagy elkezdé beszédét,
760 *Rustannának ő* anyjoknak ő meglöléséről.
191. „Meghallgassad Rómaságnak hatalmas császára,
Romulusnak és Remusnak ki vagy édesatyja,
Kétség nélkül mi anyánknak leszünk találója,
Tisztességgel békeségben haza is hozói.

- 765   192.   Palotának szögletiben egy öreg szőnyegen,
Az szőnyegen egy bölcsőben egy kisedet gyermeket,
Kit az asszony renget vala igen szeretettel,
Röngetésben nagy bú voltát mutatá az asszony.
- 770   193.   Az asszonnak minden tálból egy darab húst küldénk,
Rönd italból azonképpen mindenikből küldénk,
Vénasszonnak szolgálatját mindenben csudálánk,
De főképpen szép termetin mi *elámélkodánk*.
- 775   194.   Az vénasszony jó italból jókedvet vett vala,
És minekünk térdet hajtván megköszöni vala,
Talpon állva az vénasszony úgy forgódik vala,
És minekünk az vénasszony ím, ezt mondja vala:
- 780   195.   Az Úristen megfizesse, én édes magzatim,
Annak vagyon teljességgel harminckét esztendeje,
Hogy megváltam én uramtúl, édes fiaimtúl,
Attúl fogván édesb ételt és italt nem ittam.
196.   Csudálkozánk vénasszonnak ilyen feleletin,
Csudálkozék az bíró is eltitkolt dolgain,
Csudálkozánk, hogy volt volna császár felesége,
Csudálkozánk, hogy volt volna az az Rustan császár.
- 785   197.   Elbucsúzván jószerencsét kére dolgainkban,
Hogy az Isten vezérölje utunkat, dolgunkat,
Békességgel bemeheessünk császárnak hadában,
Édesatyám, bizony az lesz az mi édesanyánk.”
- 790   198.   Hogy az császár az fiátúl ilyen szókat halla,
Rómaságnak tíz tanácsit azonnal hívatá,
Mindeniknek parancsolá, erősen meghagyá,
Fiaival hamarsággal útra elindulnának.
- 795   199.   Elmenének, főbírónál asszont megtalálák,
Palotának szögletiben gyermek röngetésben,
Hamarsággal nagy gazdagon ebédet szerzének,
Az vénasszont bölcső mellől hadnagyok fölvevék.

200.   Hogy ebédhez két hadnagyok immár készülének,
Az tanácsi vén császárnak ő előtte állnak,
Szép császári ruháiban asszont öltözteték,
800   Az császári asszony-székekben asszont leülteték.
201.   Egyik hadnagy mosdóvizet tart az vénasszonnak,
Másik hadnagy tart keszkenyőt előtte asszonnak,
Tíz tanácsok süveg-vetve udvallnak asszonnak,
És háromszor térdet-fejet hajtnak az asszonnak.
- 805   202.   Ezek után az asztalhoz leültették asszont,
Két hadnagyok, tíz tanácsok vígan tartják asszont.
Egyik hadnagy, az Romulus ölelgeti asszont,
Másik hadnagy, az Remus is csókolja az asszont.
- 810   203.   Hogy ezt látá az vénasszony, mondá hadnagyoknak:
„Meghalljátok ti hadnagyok, szerelmes fiaim,
Vén császárnak tíz tanácsi, szerelmes uraim,
Bizony immár annak vagyon harminckét esztendeje,
- 815   204.   Hogy megváltam én uramtúl, az Rustan császártúl,
És bárkások hogy elvöttek szerelmes uramtúl,
Hogy megváltam fiaimtúl, Remus- Romulustúl,
És tartattam tisztességgel ez jámbor bírótúl.
- 820   205.   Attúl fogva egy vitéz is soha meg nem ölelt,
Egy úrfi is senki közel engem nem ültetett,
Egy vitéz is soha nekem nyakamon nem csüggött,
Asztalnál is ilyen módon senki nem etetett.
206.   Igen féltem s megtartottam én tisztességemet,
Tisztességét megtartottam az Rustan császárnak,
Fiaimért oltalmaztam híremet, nevemet,
Most is azért oltalmazom én tisztességemet.”
- 825   207.   Hogy ezt hallák az hadnagyok, inkább ölelgetik
Az vén császárt, Rustan császárt neki megemlíti,
Rómaságban Rustan császárt ők helyében lelték,
Hogy ő volna az Rustanné, azt is megjelenték.

- 830   208.   Azonközben magokat is jelentették vala,
              Hogy asszonnak ők volnának fiai, hadnagyok,
              Az vénasszony mihelt hallá, kinyújtá két kezét,
              Az fiait örömében sírván csókolgatja.
- 835   209.   Ott fölvevék ők az székből édes szülőjüket,
              Az szekérben és azelőtt szőrzötték helyöket,
              Azután is ő anyjoknak beszélék igyöket,
              Vénasszontúl hogy mindenek megtaláltattának.
- 840   210.   Rómaságnak várasához mikoron jutának,
              Váras kívül férfiakat sokakat látának,
              Másik rőndben szép véneket jüvésben látának,
              Két fiai megtalálták ő édesanyjokat.
211.   „Ím lássad meg, az várasban, megfáradt az atyánk,
              Avagy penig palotából meglátott az atyánk,
              Ez okáért az várasból kijött az mi atyánk,
              De ezennel megmutatjuk, hogy itt az mi atyánk.”
- 845   212.   Távul földön az fiai ösmerék atyjokat,
              Távul földön szömélyét is mutatják atyjoknak,
              Kit az asszony mikor láta, szekeret megállatá,
              Hamarsággal fiaival szekérből leszálla.
- 850   213.   Császár-küldött ruhájában eleiben mene,
              Az két fia távul földön utánaeredé,
              Melyet császár mihelt láta, azonnal elvélé,
              Hogy Ilya Selvia az, az ő felesége.
- 855   214.   Hogy egymáshoz közelgetnek, egymást megismerék,
              Az fő lova Rustan alatt mindgyárust állaték,
              Fő tanácsi nyakon öelve földre leereszték,
              Mind az ketten örömben földre leesének.
- 860   215.   Térdre esvén az Istennek hálákat adának,
              Hogy az Isten vénségekben szerencséssé tevé,
              Sok ínségből, nyavalyákból nagyokból mentette,
              Az előbbi királlyságnál nagyobbra emelte.

216. És a várban ők egymással gyorsan sietének,
Örültökben sírásokat nagyokat tevének,
Ők kinyújtván az kezeket egymást ölelgeték,
Ölelésben ezek egymást nagyon csókolgatják.
- 865 217. Indulának az városban császárnak házában,
Két fiokat közben fogván mennek föl az házban,
Tíz királyok velök együtt, kik vannak fogságban,
Kívil való jött vitézők mennek hazájokban.
- 870 218. Az vén császár császárságban bírja Rómaságot,
Két fiai őutána ez széles világot,
Az egyiknek ő ott ada öt király országot,
Másiknak is ő kezében öt király országot.
- 875 219. Szerte-szerént királyságban országot járának,
Országokban szerte-szerént sokat pusztítanak,
Járásokról ezeknek is sok bölcsek írtanak,
Hogy ők voltak ez világon nagy kegyetlen urak.
- 880 220. Mert valamely országokra ezek indultanak,
Hatvan mélyföldön kik nekik meg nem hódultanak,
Városoknak ha kulcsait nekik nem hozták,
Feleségestül, gyermekestül azokat levágták.
- 885 221. Nem kell nekünk kételkednünk bölcsek írásában,
De főképpen Plutarchusnak ő egy kis könyvében,
Melyet megírt gyermekeknek ő föltartásokról,
Mely anyátul föltartatnak, olyatén erkölcsök.
- 885 222. Mert minemű természetű gyermekeknek anyjok,
Mely anyátul föltartatott, olyatén az fia,
Minden ember meggondolja, fiát kire bízza,
Föltartani oroszlánnak, farkasnak ne hagyja.
- 890 223. Ha maradand árvaságra gyermeked anyjátul,
Oltalmazad gyermekedet gonoszok tejétul,
Mord asszontul, paráznátul, részeges lopótul,
Higgyed, hogy az gyümölcs nem esik messze fájátul.

- 895   224.   Példa legyen mindeneknek gyermekek tartása,
              Romulusnak oroszlánnak tejjével lakása,
              És Remusnak az farkasnak tejjével tartása,
              Vadak közül csudálatosb nincs ezeknek mássa.
- 900   225.   Szerencsének állatjáról beszédemet kezdém,
              Énekemnek csak summáját ezekben végezém,
              Rómaságnak császáranak dolgait beszélém,
              Fiainak kemény voltát utószor beszélém.
226.   Ez éneket Rómaságnak írt könyvéből írám,
              Azki írta ő ezekben elméjét gyakollám,
              Az mint érté, az deákból magyarrá fordítá,
              Egy faluban Dráva mellett versekben foglalá.

ISMERETLEN SZERZŐ

ALI PASA HISTÓRIÁJA

	1.	Ali pasa dolgát mondom, halljátok, Budában maga tartását láttátok, Házasulását meg is ti halljátok, Végre szörnyű halálát megértésétek.	Summ[a]
5	2.	Szintén Ungvárról Homonnai István, Mikor küldé Heves felől Budára, Szattay Kristófot Ali pasára, Ne pusztítsa sok csatáért Hévesset.	Legatio Homon[nay]
10	3.	Berényben ő utában ajándékon Kalausz Velinek ada kopját, Veli ígéri neki barátságát, Szattay is ajánlja szolgálatját.	Legat[io] [Chri]stoph [attay] Occasi[o] ... ga troni ... Hi duo ... tes atro ... mi mut ... donant ... rus et T ...
15	4.	Budáról Hatvanra Szattay megyen, Paxi Mihállyal hogy ő szemben legyen, Az békeknek Hevesről panasz megyen, Török felől hogy békessége legyen.	Vt exp... diram... vitatem
20	5.	Kaszások Jászapátin laknak vala, Ménés itatását elunták vala, Bako Jákob háza hogy pusztul vala, Csata miatt gyakran búsulnak vala.	Patria I[oan-] nis et [alen-] tini Kaß[as] Locup[les] ... equis ... Primari[us] Civis oppidi Heves [L is közli]
	6.	Vala akkor Ali pasa Budában, Szép játékja vala neki barjánban, Egy csiemát építettett játékban, Jól tudom én, Kristóf látta utában.	Cziernal Idolum seu Gigas Turcicus armatus pro pedi- bus vivit Hominibus utitur [L is közli]
25	7.	Az Ali pasa igen jámbor vala, Szép temérdek vöres szakállá vala, Jó nyilas és pályafuttató vala, Szép játékja hozzá illendő vala.	[To]pogra[phia] [ex-] ercitium ... are ...

10 B Velinek szép ada kopiát

30	8.	Ali pasát láttam, Óbuda felől Egy magas fát ásatott fel az mezőn, Egy gombot csináltatott az tetején, Ló foltában meglövi azt az mezőn.	[Sig]num
35	9.	Budaörs felől is lám csináltatott, Budakeszi utánál is ásatott, Vassal hosszan ám öszve foglaltatott, Tetejében föllőtt nyilát ott látod.	... duo pa- [Bu]da Eörs [et K]eBi signa ... habent ...a
40	10.	Az Ali egy gyantáros sima fát, Fölállatott egy nagy magas fenyőfát, Az hegyében feltéttetett egy kupát, Annak adja, ki föl mássza az nagy fát.	...num
45	11.	Szultán Szulimán fia Zelin vala, Azma szultán ez és leánya vala, Nagy Ibreim pasának adta vala, Végre özvegygé így maradott vala.	[Geneol]ogia Im- [perat]oris Tur[cicis]
50	12.	Azma szultán így marada özvegygé, Ibreim vezér pasa felesége: Szép jószágát, lám, egy bolond töröknek Pasa foglalá, faluját elvevén.	...atio
55	13.	Az bolondnak jószágát hogy elvevé, Ibreim őneki, lám, ezt felelé: Pénzt és ruhát, eledelt neki szerze, Mert bolondot az jószág nem illetve.	
60	14.	„Ha mi nélkül, Iszpai, szűkölködöl, Mindenekből téged én megsegítlek, Melletted leszek, sok alamizsnával Eltartolak, higgyed, leszek tutor.”	
	15.	De az szegény török nem nyughat vala, Vezér pasát igen untatja vala, Jószágát megadnája, kéri vala, Supplicálván levelet viszen vala.	

16. Ibream ezt neki meghadta vala,
Mit akarna, szabadon mehet vala,
Az levéllel hozzája megyen vala,
Levelében hanzsárt tekerte vala.
- 65 17. Ibream vezérnek bevitte vala,
Az levelet neki nyújtotta vala,
Az hanzsára kezében maradt vala,
Az fővezért általnyársolta vala.
- 70 18. Így lőn halála Ibream pasának, Mors s...
Özvegyen maradás Azma szultánnak, viri
Lófarkon hordozása az bolondnak,
Koncra hányása az bolond töröknek.
- 75 19. Azma szultán gondolkodik magában,
Hogy ki lenne házastársa, uráról,
Ali pasát mondják jámborságáról,
De nehéz bejönni Magyarországból.
- 80 20. Ez üdőben csauszok hozták vala,
Konstantinápolyból levél jött vala,
Ali pasának nem jó hír jött vala,
Azma szultán az, ki levele vala.
- 85 21. Ibream pasáné császár nénje vala,
Ali pasához menni akar vala,
Végre is az őhozzája ment vala,
Előbbeni feleségét elhagyja.
- 90 22. Istentelen szerzet törökök *dolga*,
Császár nemzetből való leány ága,
Urat választ magának, kit akarna,
Feleségét, gyermekeit elhagyatja.
23. Levél látván az Ali ő fiait, ... ius di-
Egy sajkában beszerzé feleségét,
Elbocsátja nagy sírván háza népét,
Mást kell venni: az császárnak ő nénjét.

- 95 24. Behívaták Ali pasát Budáról,
Menyegzője legyen császár nénjével,
Az fiát is császár ott nagy örömmel
Megmetszeti török keresztségével.
- 100 25. Elhálá Ali Ibraim pasánét,
És megmetszék császárnak kisfiát,
Ott meglátá nagyságos Nyári Istvánt,
Megzöndíték mindenféle muzsikát.
26. Immár halljuk Ali pasa halálát,
Ha meghallottuk ő házasságát,
Ibreim vezérnek is ő halálát,
Az bolondtul hanzsárral nyársolását.
- 105 27. Ez szokás vagyon az fejedelmeknél,
Első háláskor kér az ő urától,
Meg kell adni, valamit kér, férjétől,
Vissza vagyon dolga feleségével.
- 110 28. Mert az felesége nagyobb pasánál,
Mert az felesége egy az császárral,
Úgy könyörög Ali feleségének,
Hogy budai pasa legyen, engedjék.
- 115 29. Megnyeré ezt Azma szultán császártúl,
Az Alival hogy ő Budára jöjjön,
Pasaságban vitézségesen éljen,
De meghala felesége ezemben.
- 120 30. Ali pasa özvegyé, ím, marada,
Noha megnyerte, Budán ő lakása,
Kevéssé lőn feleségével lakta,
Magtalanul az asszontúl marada.
31. Megizenék onnét belől Budára, Tur ...
Azma szultánnak hogy történt halála, pro ...
Hoccsák adják magokat imádságra, Ora ...
Minden dervis „Illá”-t kiáltana. bica

- 125   32.   Azma szultánnak ő üdvösségeért,
Minden pap könyörög császár néjéért,
Legyen irgalmas az Isten császárért,
Idvözüljen nénje alamizsnáért.
- 130   33.   Ím, nem régen az császárnak anyjáért
Tizenhét ország imáda lelkéért,
Minden könyörög valide szultánért,
Paradicsomban menjen nagy Alláért.
- 135   34.   Minden kécnczet az császár eltakara,
Az nénjének ruháit elhordata,
Alit nem illetné, császár azt monda,
Mert nénjétől magtalanul marada.
- 140   35.   Szultánlár az császár leány nemzete,
Azkit leányágnak magyar nevezne,
Kik egyféle koronákat viselnek,
Aracsint egyéb asszonyok viselnek.
36.   Azma szultán császár nénjének neve,   ... vo
Vén asszonnak Razainkadin neve,   ... ci
Kécncstartásért haszonkadar az neve,
Tács az koronának törökül neve.
- 145   37.   Szóla Razainkadnia pasának: ... ali
„Koronáját ellopom asszonyomnak,
Meg nem adom császár öfölségének,
Ha elveszesz érte feleségednek.”
- 150   38.   Ali monda: „Ha megmented császártól,
Megmentelek én is téged rabságtól,
Pasa felesége leszesz süvegért,
Budára kiviszlek az koronáért.”
- 155   39.   Koronának, isztiphantnek az árát,
Köz török nem adhatja meg az árát,
És ellopák Azma szép koronáját,
Császár leányágának koronáját.

- 160 40. Azonközben az pasa elkészüle,
Szinán Tömösvárban Budáról mene,
Ali pasa másszor jöve Budára,
Razainkadinnál süveg marada.
41. Immár Ali pasa Budában vagyon,
Razainkadin Konstantinápolt vagyon,
Minden napon várja pasa levelét,
Koronáért Budára hogy hozassa.
- 165 42. Nem győze Razainkadin várni,
Hogy halgatja, nem siete kihozni,
Az koronát az asszony el- kiküldi:
„Értem küldjön, hadd menjek hozzá lakni!”
- 170 43. De az asszony végre megharagvék,
Nagy mérgesen, erősen bosszonkodék,
Az császárnál bizony reá panasza,
Koronának lopásával vádolja.
- 175 44. Haszonkadar az császárnak így szóla: Prodi[tio] [mu-]
„Felségednek szegény rab szolgálója, lleris
Azma szultánnak nyomorult árvája,
Meghallgassad Ali pasának dolgát!
- 180 45. Bizony, Azma szultánnak koronáját,
Az Ali elvitte annak szép tácsát,
Eltetette nénéd szép koronáját,
Budán tartja szultánlároknak tácsát.”
46. Íme, császár igen megharaguvék,
Az Ali pasára ő megdühödék,
És őnéki hamar levél küldeték,
Getthi Ali pasának ott mondaték.
- 185 47. Ott benn Konstantinopolyban így vagyon,
Minden főembernek tihaja vagyon,
Ali tihájának tudtára vagyon,
Írja, hogy császár haragjában vagyon.

- 190 48. Tudja Ali pasa mindenben dolgát,
Kin császár haragja, meglátta álmát,
Megéteté azért mindjárt ő magát,
Így veszté el Ali pasa világát.
- 195 49. Ennek híre Budán futamott vala,
Mintha köz betegségben megholt volna,
De főemberektől értettem vala,
Budán titkon nékem megmondták vala.
- 200 50. Ali pasa hogy meghala Budában,
Császár csauzi följönék házában,
Megtalálák koronát ládjájában,
Isztiphant is Ali scatulájában.
- 205 51. Csuda dolog az asszonyoknak dolgok, ... tiones
Mint bölcs Salomon órólok megírta, ... ni mu
Jobb nyilván-szeretőnek ő csapása, ... ex sa
Hogy nem mint csalártnak ő csókolása. ... eris a- ...
- 210 52. Asszonyoknak tudjátok ő dolgokat,
Xantipével mennydörgő haragjokat,
Mária királyné asszonnak dolgát,
Megöleté Forgáchcsal Károl királyt.
- 215 53. Első Szent István király felesége
Ura öccse szemeit kitolyatá,
Ónnal is az fülét beöntetteté,
Szegény Vazult ekképpen nyomorítá.
- 220 54. Prudens Lajos azkit deákul mondanak,
Ördögösnek az magyarok kit hínak,
Idejében András királyt elveszté,
Johánna, az felesége elveszté.
55. Az Herodes leánya megöleté
Keresztelő Jánost, fejét véteté,
Mint Nabodot az Jezabel öleté,
Három urát Isabella öleté.

56. Attalyá Ochosiásnak anyja,
Az királyi magnak vég szakasztója,
Csudaképpen öle mindent éltében,
Írva vagyon az Királyok könyvében.
- 225 57. Az Dalia Sámsonot megöleté,
Hűtös urát jászokkal kötözteté,
Ő két szemét az agyából kiveszté,
Az malomban őrleni el- beveté.
- 230 58. Az Lót felesége nem jó ember volt,
Sodomában visszatérni akart volt,
Az Úristen sóbálvánnyá tette volt,
Az mennykővel végre megrontotta volt.
- 235 59. Jól tudjátok Putiphar feleségét,
Elárulta, megfogatá Josephet,
Kinek nincsen az Bibliában neve,
Alcoránomban Zeliha az neve.
- 240 60. Bölcs Salomont asszonyember megcsalá,
Az igaz Istent vele elhagyattatá,
Istenasszont, Astorot imádtatá,
Moloch bálvánt is Solomon imádá.
61. Az szegény Jóbot igen megkáromlá,
Hitetlenül felesége dorgálá,
Az Istent hogy megátkozza, azt mondá,
Szegény Jóbot mindenkoron búsítja.
- 245 62. Az Saephira Ananiast mint csalá,
Szent Péternek előtte hazudtatá,
Az mezőnek árát megtagadtatá,
Mennyországból azzal urát kizárlá.
- 250 63. Az Razinkadia így cselekedék,
Ali pasa császárnál vádoltaték,
Az császárnak haragjában úgy esék,
Ki miatt féltében megéttették.

ALI PASA HISTÓRIÁJA

- 255   64.   Ali pasa históriáját adom,
         Kaszás Bálint, én tenéked ajánlom,
         Egren laktál, rab is voltál, jól tudom,
         Azért másnál többet tudsz ehhez, tudom.
- 260   65.   Ez énnékem hatodik históriám,
         Elkezdtem az Nádasdnak faluján,
         Elvégeztem az Újhelynek városán,
         Alsó végén, Patak felől utcáján.

ISMERETLEN SZERZŐ

EFFECTUS AMORIS

- 5

1. Sok szép históriát immáron írtak,
Szezelemről magyarrá fordítottak,
Bölcs poéták írásából kiadtak,
De még erről, tudom, hogy nem szóltak.
- 10

2. [R]égi meglőtt dolgot én előhozok,
[Görö]rorszában lőtt dolgot beszéllek,
[Egy]más-szeretőkéről éneket mondok,
[Kivel] bús szívőket én vigasztalok.
- 15

3. [C]hares Mitylenaeus histórikus
[Több] írási közt írja egy könyvében,
[Kit] Athenaeus béhoz írásában,
[Ből]csek vacsorájával kit írt, abban.
- 20

4. [K]érem az hallgatókat, meghallgassák,
[Sz]erelemnek nagy erejét csudálják,
[Kih]ez hasonlót nem sokat hallottak,
[Kit] immáron renddel én előhozok.
- 25

5. [K]ét atyafi nagy Ázsiában vala,
[Hy]staspes, Zariadres nevek vala,
[M]ind az kettő szép, ifjú legény vala,
[Za]riadres kisebb másiknál vala.
- 25

6. [Ki]kről az idegen országbeliek
[Po]gány módra azt soknak beszéllették,
[Ho]gy fiai ezek Adonidesnek,
[Ve]nus istenasszontól születettek.
- 25

7. [Hy]staspes Mediának alsó részét
[Bír]ja úgy, mint fejedelem, országát,
[Za]riadres Caspium tenger felett,
[Mi]nd az Tanais vízig bírja földet.

- 30 8. Az Tanais vízen túl azkik laknak,
[Mar]atónusoknak, kiket ott hínak,
[...]on Meszemben kik lakoznak,
[Ho]martes vala neve királyoknak.
- 35 9. [E]nnek szép leánya Odatis vala,
[Ki] szintén eladó korában vala,
Mert [...]aval álmad vala,
[...]vőt vala.
[...]
18. [A₂b] Elvégezte vala király magában,
[...] [b]arátjának birodal[má]ban,
[...]
- 40 31. [A₃a] „[...]
Jól eszedbe [vegyed] [...]ket,
Ne ítéljed paraszt[nak te] ezeket,
Nagy uraknak tartsad utánam őket.
- 45 32. Ezek közül leginkább azkit szeretsz,
És szívedben m[ásná]l inkább te kedvelsz,
Annak adlak feleségül tégedet,
Nem adlak más országban én tégedet.
- 50 33. Ennek bizonyosságára ezt az pohárt,
Tárházamból kihozott aranykupát,
Tölts meg borral, nyújtsad annak, kit szeretsz,
És kinek felesége lenni akarsz.
34. Annak feleséggé te hivatvatol,
És éntőlem megajándékoztatol,
Minden jóval, kazdagsággal láttatol,
Világi gyönyörűségben tartatol.
- 55 35. Látod [...]

[...]
[...]
[...]

- [...]
- 60 39. [...]

[...]
- Urad [...] te neked is szolgálna.
- 65 40. Urad ki léssen, mond téged társának,

Te viszontag monddad ötet uradnak,

Mint az galamb esedezik társának,

Nem különben te is az te uradnak.
- 70 41. Isten megáldja ti házasságtokat,

Minden jóval szereti házatokat,

Szép fiakkal, lányokkal titeket

Megáld, és szeret, ha félitek ötet.
42. Azért, lássad, járj el abban, mit mondok,

Tölts meg az pohárt jó borral te annak,

Ezek közül kit szeretsz, adjad annak,

Mert annak feleségöl téged adlak.”
- 75 43. Mikoron renddel azokat szemlélné,

És nagy gonosz kedvvel őket elnézné,

Azt ő [...]

Zariadre[s] [...]
- 80 44. Mert ez [...]

Zariadres h[ogy] [...]

Atyja akarát[...]

Hamar jőne n[...]
- 85 45. Zariádrés T[anais] [...]

Táborban szállít[...]

Homartes hírét [...]

Alattomban készít [...]
- 90 46. Senki azt nem [...]

Titkon mene csa[...]

Gyors lován jó foly[...]

Éjjel juta az városb[a] [...]

47. Azon éjjel nyolc[száz] [...]
Elmene nagy gyor[...]
Nem felejté Odati[...]
Mert ezt cseleked[...]
- 95 48. Mikor azért im[...]
Közel volna az m[...]
És közelgetne kir[...]
Siet vala menni sze[...]
- 100 49. Váras kerítésén [...]
Mind kocsisával e[...]
Egy bizonyos helye[n] [...]
Kit ő jól tud, és ige[n] [...]
- 105 50. Szitiai ruhában [...]
Hogy udvarnépe [...]
És senkitől ő meg[...]
Jelenlétét az váras[...]
- 110 51. Juta szintén azo[...]
Hul lakoznak vala [...]
Menyegzős ház h[...]
Hogy csak lehessen[...]
- [...]
60. [...]
[...]
Kín mindketten m[a]go[kb]an vigadának,
Szívekben Istennek hálát adának.
- 115 61. Szebbnek ítélé Odati ez ifjat,
Uraknál, úrfiaknál szeretőjét,
Kik asztalnál ülnek vala nagy rendet,
Ennek azért magát adá és kezét.

- 120   62.   Noha ezek frissen öltöztek vala,
Bíborban és bársonyban járnak vala,
Gránát, skárlát, kamoka rajtok vala,
Orcájok malozsátul piros vala.
- 125   63.   Zariadres penig ruhátlan vala,
Közzuhában mert csak odament vala,
De mégis nékije az tetszett vala,
Kit ű mindjárt megbizonyított vala.
- 130   64.   Mert az töltött pohárt ottan ragadá,
Zariadres szeretőjének adá,
Alattomban amaz ottan megívá,
Az pohárt ingyen meg sem mutatá.
- 135   65.   Mindjára onnan ketten kijövének,
Kit mindnyájan is eszekbe nem vőnek,
Mert űk az italhoz elegyedének,
Az ifjak is az táncnak eredének.
- 140   66.   Zariadres Odatist elragadá,
Elragadván az kocsihoz iktatá,
Véle egyetemben el is szalada,
Ná[m] békével az táborban bójuta.
- 145   67.   [...] [tá]borban keresik vala,
[...]m tudnak kérdezik vala,
Kin e[...] [...]dálkoznak vala,
Hogy [...] vesztetek volna.
- 150   68.   V[...] [...]m bánkódnak vala,
Az [...]rt hadnagy nélkül már vala,
R[...] [...] felrohantanak vala,
„[...] nincsen, medgyünk” – kiáltják vala.
- 150   69.   Mint fejeveszett, nép kiáltja vala,
Ho[vá lött] az úr, gyakran [kér]dik vala,
[Az] tanácsurakat [fag]gatják vala,
[Hov]a rekkentették, ijeszti vala.

70. Hírek lőn benne, hogy urok megjutott,
Véle egyetemben szép leányt hozott,
Házasságra kit azelőtt elszánt volt,
Asszonyoknak kit űk nem esmertek volt.
- 155 71. Azonközben Homartes parancsolá,
Odatist hínák, erősen meghagyá,
Ne tréfálna, neki igen meghagyá,
Mert ideje volna, pohárt megadná.
- 160 72. Szolgák, szolgáló leányok ezt tudván,
Nagy szerelmeket egymáshoz esmérvén,
Nagy erejét szerelemnek jól értvén,
Tisztességeket is jól meggondolván,
- 165 73. Egy szóval fejenként így felelének:
„Szerelmes uram, bizony, mi nem tudjuk,
Hová lött el, és hová ment, nem láttuk,
Sohul nincsen, mert mi meg nem találjuk.”
- 170 74. Ekképpen lőn ezeknek ű tanácsok,
Hogy véghez menne minden jó szándékok,
Nem állhatnak ellenek emberek,
Mert így végezték volt az istenek.
75. Az menyegzőt ekképpen elvégezők,
Nőtelen menyegzőben vigadának,
Leány nélkül házokhoz indulának,
Búcsúvétlen egyenként eloszlának.
- 175 76. Méne Zariadres ű udvarában,
Minden seregével lakó helyében,
Histaspeshez betére ű útában,
Mint szerelmes bátyjának jószágában.
- 180 77. Ezen kívül nagy sok fő-fő urakhoz,
Betére hazamentében azokhoz,
Úgy mint néki szerelmes barátihoz,
Ezek [oda] befogadák házokhoz.

- 185   78.   Sőt [...]

              [...]

              [...]

              [...]
- 190   95.   [...]

              [Egy]más egészségéért az nagy italt,

              [Jó szere]ncséjekért az erős italt,

              Bor- búzáért, békességért az duskát.
- 195   96.   Azonközben az nap az ő dolgában,

              Járton eljár neki hagyott tisztiben,

              Az jó estve eljőve nagy városban,

              Vendég kezde oszlani az városban.
- 200   97.   Zariadres Odatissal nyugovék,

              Hütöket voltaképpen megtökélék,

              Egymásnak adott kezeket bétölték,

              Fogadásokat ekképpen megállák.
- 205   98.   Hogy szeretnék egymást, ezzel jelenték,

              Egyik az másik ölében elalvék,

              Venus istenasszonnak áldozának,

              Kertbéli szép rózsákat szaggatának.
- 210   99.   Odatis kertében két fejr alma,

              Kerte felett esmét két piros alma,

              Drágalátos vala Venus illatja,

              Ezeket őrzötte, meg is tartotta.
- 210   100.   Mostan Zariadresnek ajánlotta,

              Sőt, ő magával is szabaddá hadta,

              Mert véle eljöttét ezért nem szánta,

              Szép voltáért Zariadrest kívánta.
- 210   101.   Zariadres ám az két fejr almát

              Fogdosni kezde néki mint sajátját,

              Csókolni és harapni az pirossát,

              Ilyen jókkal tölté el az étszakát.

- 215   102.   Ezt az szerelmet egész Ázsiában,
Minden paraszt tudja ott az országban,
Ki bizony méltó is előhozásban,
Atyáknak, anyáknak példaadásban.
- 220   103.   Ugyanezen históriát szent helyen,
Ki szokták írni király palotáján,
Sőt, még közembernek is háza falán,
Ezt mindennek emlékezetre adván.
- 225   104.   Tovább immár én elő nem mehetek,
Ez históriában többet nem írok,
Mert róla írást tovább nem talállok,
Egynéhány verset tanóságul mondok.
- 230   105.   Ebből immár minden ember tanolhat,
Meglőtt dolgot példájul elővehet,
Atyák, anyák, férjnek ő leányokat,
Kit szeretnek, annak adják azokat.
- 235   106.   Vagyon nekünk erről számtalan példánk,
Hogy valakik egymást így megszerették,
Azután is egymáshoz azok estek,
Jóllehet, atyjok, anyjok nem végezték.
- 240   107.   Mit cselekedék Cymon Cypseussal?
Elragadá lányát, Ifigeniát,
Erőszakkal elvővé szeretőjét,
Egy menyegző nép ellen szép mátkáját.
- 240   108.   Mint jára Diomedes atyja miatt?
Nem hagyá elvenni varga leányát,
Vízbe ugrék végre ő az leányért,
Mindketten meghalának így egymásért.
- 245   109.   Istennek is törvénye ellen vagyon,
Egymás szeretőköt hogy elválasszon
Ember, kiket Isten egyben szerzett,
Ásó, kapa, kit egymástúl választhat.

- 250 110. Több példákat nem szükség erre hozni,
Kinek nem tök az agya, mert jól érti,
Mindennapi példából általlátja,
Kedvetlen házasság mit hozzon, tudja.
111. Azután is mert űk soha békével
Együtt nem lakhatnak csendes elmével,
Egymást nem szeretik nagy szeretettel,
Csak jajveszék vagyon nekik házoknál.
- 255 112. Átkozzák magokat és szülejeket,
Hogy férhez nem adták azoknak őket,
Kiknek űk szerették szép termeket,
És kiknek akarták adni hűtöket.
- 260 113. De hogy immár ezekben véget vessek,
Több tanúságot én erre nem hozok,
Hanem csak négy verset ez végre mondok,
Sommája ez, jól reá hallgassatok!
- 265 114. Nem tudom, ég alatt mi lehet nagyobb
Szerelemnél és mi lehet erősebb,
Dolgok közül ez mindennél nehezebb,
Ezen kívül egyet mondnak, ki nagyobb.
- 270 115. Ez mi legyen, nem mondom én senkinek,
Mert példabeszéd lehet ez mindennek,
Azok tudják csak, azkik megpróbálták,
Ezek kívül azok is, kik elhitték.
116. Oltalmazzon Isten ettől tégedet,
Ki még nem kóstoltad Venus játékát,
Nem érzetted Cupido mérges nyilát,
Addig őrizzed magad, míg meg nem lát.
- 275 117. Mert ha egyszer téged játékban ejthet,
És nyilával Cupido mellyben löhet,
Kétség leszen azután te életed,
Az előbbi *utadra* visszatérted.

- 280   118.   Ez históriát ki szerzé versekben,
                              Deákból fordítá magyar énekben,
                              Egy ifjú, skólai mesterségében,
                              Ezeket éneklé egy jókedvében.
- 285   119.   Az ezerötszázban és nyolcvanhétben,
                              Nyárban, az hé Szent Jakabnak havában,
                              Erdélynek híres-neves jó földében,
                              Cegében, az Holdos tónak fektében.

ISMERETLEN SZERZŐ

APOLLONIUS HISTÓRIÁJA

1. Az Szentírás mondja, hogy szoros út vagyon az örök bódogságra,
És szomorúságok által szokott menni ember az vigasságra,
Erről egy szép példát mondok én is néktek, hallgassatok jól reá!
2. Antiochus király uralkodik vala nagy Antiochiába,
5 Kinek szép leánya, annál több sem vala, eladó emberkorba,
Sok vitéz úrfiak, hercegek a királyt érte szolgálják vala.
3. De az istentelen király, kinek adja, még azon gondolkodik,
Éktelen kívánság szép leánya felől szívébe gyökerezik,
Gyötrődik magába, lángall szerelmébe, elméjében búskodik.
- 10 4. Végre meggyőzeték, mert egy rejtek házba leányával vétkezek,
Kinek sírására, nagy jajgatására egy vénasszony belépék.
„Mit jajgatsz, asszonyom? – néki mondja vala. – Bántásod kitől esék?”
5. „Ó én édes dajkám, mit ne sírjak – úgymond –, atyám miképpen veszte.
Azt alítom vala, hogy gyarló voltomnak ő volna erőssége,
15 De szüzességemnek drága virágába kegyetlenül megtöre.”
6. „Nincs mit tenned – úgymond az vén asszony néki. – Atyád hatalmassága,
Kinek nagy ereje sok szomszéd földet minap meghódoltatta,
Ily erős atyának egy gyenge leánzó ellene mit állhatna?
7. Elég nagy latorság tőle, kiért lészen Istentől büntetése,
20 De méltó bánatját, nagy keserűségét felséged megenyhítse,
Az meglőtt gonosznak nincs jobb orvossága, mint az elfelejtése.”
8. De a gonosz atya örvendez magába, mintha jól volna dolga,
Semmi szomorúság nincs gondolatjában, vagyon nagy víg lakása,
Csak azon forgatja elméjét, mint tovább ez dolgot benntarthassa.

3 B Errol enis nektek Egy szep **P** en nektek **8 B** szűuebe γ gerjedezik **9 B** magaban szerelmiben **11 L** aszszonyé lépék **13 B** Hogy ne síriak vgy mond oh en edes Daykam Attyam **P** oh en ides daikam mit ne síriak ugy mond **L** dajkám hogy ne **T** az ven aszszony ugy mond **14 B** hagi szűzesegemnek eo **17 B** szomszed falukat minap **19 B** Latorsag kiert lezen neki Iste(n)től **21 B** löt dolognak ninczy **P** löt dolognak nincs job orvossaga mint ember feleiteshe **23 B** nagy vigasagban **P** lakásban

- 25 9. Ezokaért urak napról napra többen az leánt kérik vala,
Mert annak szépségét, tökéletességét messze el hallják vala,
De mit véle atyja ott benn cselekednék, az künn titok vala.
10. Látá, nem nyughatnék a sok kérők miatt; róla mesét formála,
Leánt annak adná – azt hirdeti vala –, aki azt megódhatná.
30 Sok vitéz úrfiat a kérésre ezzel ő felindított vala.
11. Aki a mesére nem felelhet vala, fejét véteti vala.
Az leánykéréstől ezzel a kérőket ő csak rettentí vala,
Mert ez vala néki minden gondolatja: mint magának tarthassa?
12. Egy Apollonius nevő fő királyfi érkezék Tyriából,
35 Ki nagy bátor szível bemenvén az mesét kérdi vala királytól.
Monda néki király: „Ha meg nem találod, nem félsz-é az haláltól?”
13. „Mondd meg csak az mesét, gondom lészen – úgymond – nékem az értelmére.
Keveset tekintek város kapujánál felfiggesztett fejekre.”
„Ím megmondom – úgymond király –, hallgass reá az én nehéz mesémre!
- 40 14. A gonoszság visel, bűnben gyönyörködven, anyai hússal lakom,
Keresem bátyámat, az én anyám férjét, és sohult nem találom.
Meghallád az mesét, azért én is tőled az értelmét megvárom.”
15. Felele az ifjú: „Nem hazudtál benne, hogy az gonoszság visel,
Mert tekints magadra, és azt megmutatja, amiket cselekedel,
45 Az anyai hús is a tennen leányod, kit fertelmesül eszel.”
16. Az király ezt hallván megijede rajta, monda nagy haragjába:
„Távol vagy goromba, rossz, vakmerő ifjú az mese megódásba,
De az én szemeim kedveznek tenéked, eredj gyorson házadba.
17. Harminc napot hagyok, hogy te gondolkodjál az mesének értelmén,
50 Hogyha megtalálod, az leánt elvihetd ismét hozzám megtérven,
De ha meg nem leled, fejedet vétetem, szinte házadra küldvén.”

25 P tobben leánt **27 B** czelekedet **P** chelekedik ... kin nagy titok **γ** nagy titok **28 B** nyughatnek Leanykerók miat **L** nyugodhatnék **29 P** adnaia annak **30 B** Ez ki az mesere nem felelhet uala feiet uesti uala **31 B** Sok vitéz... [sorcsere!] **γ** felelhetett **34 B** Apollonius feő **37 B** ugi mond annak az értelmere **40 B** gieönyörködóm **42 P** énis az értelmit tuled azert megh varom **43 B** hazudal **γ** hazudál **45 B** tenned **46 B** haragiaban **47 B** megh odasban **48 B** hazadban **P** eredj hamar hazadban **50 B** Hogy ha te megleled az Leanyt el uihed **P** hazamhoz tervin **51 B** nem talalod fejedet **L** házadban **51** után **B** [tévedésből még egyszer a 17. strófa]

18. Háború elmével az ifjú mindjárt hajóira erede,
Siet hazájában, de Antiochus is titkon után ereszte.
„Parancsolom néked – úgymond – Taliarche, az ifjat elveszessed.
- 55 19. Mert az én mesémnek értelmét meglelte, kit szívem szerint bánok,
És ha érette jó, nem leszen mit tennem, leány nélkül maradok.
Tenéked peniglen, ha jó hírrrel jössz meg, sok pénzt, jószágot adok.”
20. Siet Taliarchus sok kincssel, hajóval, fegyverrel az tengeren,
De Apollonius már otthon könyveit olvassa nagy erősen,
60 Ha megtalálta-é az király meséjét, vagy pedig róla medgyen.
21. „Megtaláltam – úgymond –, de nem tudom medgyek, el kell miatta vesznem,
Mert ugyan jól érzem, hogy utánam ereszt, kivel megölettesen.
Hatalmasb nálamnál, nincsen mit mívelnem, búdosóvá kell lennem.”
22. Nagy erős gályákat az tengerre mindjárt vonata, készíttete,
65 Temérdeki kincset és százezer köbel búzát reá tétete,
Amellé sok ruhát, mindenféle marhát, szerszámot sokat szerze.
23. Kevesed magával három órákorban éjjel az vízre méne,
Ékes beszédekkel búcsúzik házától, ha soha meg nem jönne,
Nagy zokogásokkal, siralmas jajszókkal így útára erede.
- 70 24. Másnapra virradva mind az egész város vala bódulásba,
Mert hová lött légyen jámbor fejedelmek, senki sem tudja vala,
Minden vigasságot, minden mulatságot megtiltottanak vala.
25. Zsákban öltöztenek, hamvazzák fejeket, királyokat gyászolják,
Mert hogy őmagának légyen elmenése, soha meg sem gondolták,
75 De hogy ellenségre erejét készitse, magokban alították.
26. Ím Taliarchus is nagy vízi erővel nemsokára el juta,
A várasba méne, látja minden helyek hát be vadnak zárolva,
Nagy szomorúságán várasbeli népnek csudálkozik magába.

57 T meg jössz 58 T sok penzel 60 B Az kiraly mesejet ha meg talaltaje T az vagy hogy rola 63 L nincs immár mit tennem T nem tudom mit tennem 64 B mindgyart kezitte czinaltata P Az tengerre mindgiart nagy erős galliakat voniata kiszittete 65 B Temerdek sok kinczet P szaz ezer köbel 68 γ Édes beszédekkel 69 L utra T Nagy sok ohajtással 70 B varos uadnak hofi E kodulásban P varasis varas[!] vala nagy buslasban L vala nagy bodulasban 72 B Minden mulatsagot es uigasagokat megh 73 B feiket hamuazak P öltözinek ... iaszoliak 74 γ lött úgy elmenése 76 L Im az Taliarchus nagy 78 P szomorusagyban varas beli nép czodalokozik magaban

27. Okát egy embertől csak titkon kérdezi, mi légyen ez dolognak.
80 „Vala – úgymond – egy jó, jámbor fejedelme, királya az várasnak,
Ez éjjel az elment, nem tudjuk, mely felé, és azon siránkoznak.”
28. Taliarchus hallá, lón nagy vigasságban, tére mindjárt vissza,
Királynak megmonda, hogy Apollonius búdosni esett volna,
Nem tudják, mely felé szántalan búzával, kinccsel el fogott volna.
- 85 29. Antiochus hallá; kinyitott, pecsétet levelét elküldözé,
Hogy Apolloniust valaki megölné, nagy bő jutalmát venné,
Ha ki megfogná is, sok ezer aranyon rabul király megvenné.
30. Mindenfelé sokan baráti közül is ifjat keresni kezdék,
Mert az jutalomnak örül vala szűvek, úrfi megutáltaték,
90 Kevés ember marad tökéletességben, azkit ér az ajándék.
31. Hegyen, völgyen, vízen, földön mind egyaránt vadásszák az úrfiat,
De sohult nem lelék, végre Antiochus készítetté gályákat,
Hogy űzze, kergesse a derék tengeren, talám kézben akadhat.
32. Íme azonközbe Apollonius is Tharsis várasba juta,
95 Kit az tengerparton sétálni egy ember, Elinatus, megláta,
Ója magát, kéri, mert Antiochusnak volna nagy haragjába.
33. „Sőt, ajándékot is, nagyot, ígirt – úgymond –, aki téged megölhet,
És most is mindenütt, még jó barátid is széllle keresnek téged,
Az nagy ígíretek mind ellenségiddé tötték azokat néked.”
- 100 34. Ez szókkal elméne onnat Elinatus; az királyfi bánkodik,
Sétál az vízparton, tekint el, alá s fel, gyakorta fohászkodik,
Látja, hogy egy ember siet arcúl reá, csakhamar elérkezik.
35. Stranguilio neve, köszöne az úrnak, állapotját kérdezi,
Mert természetéről is és tekintetéről főembernek ítéli.
105 Megbeszélé néki, mi okon kellett és honnat elbúdosni.

81 T azért **83 y** buidosnia ment volna **84 L** futott **T** el szököt **85 P** Antiokhus pedig ki niutot peczetes levelit ell
boczata **L** küldöné **T** küldete **86 P** jutalma varna **87 B** Király rabul **P** aranion az kirali megh váltana **89 B** szíuók
iffiu megh **93 B** kezben akadna **T** üzek s kergessek ... akadna **94 P** Tarsisban jutot vala **L** Apollonius Tharsis
95 L Elinatus **98 P** tegödet **100 L** Király **102 P** Lata **104 B** Mert természetiből es tekintetibeol feo embernek iteli
P természetirulis tekintetirülis fő **105 P** okon es honnan költet eo neki el buidosni

36. „Sőt, édes barátom, az ti várostokban akarok – úgymond – laknom,
Nem nézhetek arra, hogy Tyrusba nékem volna nagy királyságom,
Ti társatok léstek, talám közöttetek békességbe lakhatom.”
- 110 37. Monda Straguilio: „Uram, tefelséged énnékem megbocsássa,
De kisebb ez város, hogysem felségedet kedve szerént tarthassa.
Más az, hogy a szükség, rettenetes éhség naponként szorongatja.”
38. Felele az úrfi: „Hálát az Istennek hát ti bátor adjatok,
Antiochus előtt, hogy futásom történt énnékem tihozzátok,
Mert búzám sok vagyon, nem drágán is adom, csak ti befogadjatok!”
- 115 39. Stranguilio monda: „Nemcsak készek leszünk tégedet befogadni,
De ha megsegítesz, fejenként melletted készek leszünk meghalni.”
Ketten bemenének, ott Apollonius ekképpen kezdte szólni:
40. „Tharsisba lakozó népek meghalljátok, kik most igen éheztek,
Én Apollonius, Tyrusnak királya titöket megsegüllek,
120 Mert nyilván elhittem, hogy jótételemről ti is megemlékeztek.
41. Adok búzát néktek százezer köbellel, csak nyolc-nyolc pénzen köblét.”
Megköszönék néki, ajánlák magokat, mindjárt megadák a pénzt,
De Apollonius azt is megadatá ismét vissza nékiek.
42. Az város örülvén ilyen jó vendégnek, egy oszlopot ötteté,
125 Kit emlékezetre az város piacán néki felemelteté,
Nevét a királynak és jótéteményét reája felmetszeté.
43. Mikoron az király ott nemigen sokat bátron mulatott volna,
Stranguilio inté, tovább, ha lehetne, ott immár ne mulatna,
Mert Antiochusnak ennyi üdő alatt immár hírével volna.
- 130 44. Elindula azért Tyrrenum tengeren Pentapolis városba,
Mind az egész Tarsis nagy háláadással kísíré az gályába,
Búcsúzik mindentől nagy könyvezésekkel, vadnak nagy zokogásba.

106 P akarok inkab laknom **L** városokban **107 B** tirusban **P** Tirusban volna nekem nag kiralisagom **109 P** bocza-
son **110 P** hog sem nem felsegedet **111 P** naponkint saniargattia **120 B** io tetemenyról twis **P** io titemről tis ell
nem feletkeztek **123 B** uizza mingiart nekjek **P** ismegh **130 L** Penopolis **131 γ** Tharsis város nagy

45. Három napot, éjet hogy a szél szolgálván immár mentenek volna,
Sztetelen nagy szélvész nagy hertelenséggel a vízen támadt vala,
Az eső az eget, az napot az villám szemek elől elfoga.
46. Kezdé az gályákat a szél hajtogatni, nagy habokkal csapdosni,
Végre elrontani; az egyik darabján kezde királyfi úszni.
Szolgái elvesztek, csak ő magát pusztán egy hab a partra veté.
47. Az tenger mindjarást hogy Apolloniust kiveté, csendeszedék,
Merő víz ruhája, nem tud hová lenni, magába reménkedik,
Hertelen előtte egy nagy erős pizsgás halász csak megállapék.
48. Siránkozva kéri az Apollonius, hogy könyörüljen rajta,
Mert nincsen marhája, kincse és szolgái az vízben vesztek volna.
„Látod, én magam is mint szaladtam – úgymond – csak egy ingbe, gatyába.
49. Ha velem jól nem téssz, még csak ennemvalót sem tudom honnat vegyek,
Maga királyfiú volnék Tyriába azért én is, elhiggyed,
De ím a szerencse, látod, mint megcsúfolt, nem tudom, hová legyek.
50. Könyörüle rajta az halász; házához vivé és enni ada,
Két köntöse vala, egyiket meghagyá, másikat néki adá,
Város közel vala, oda igazítá, tanácsával oktatá.
51. „Menj be az városba – néki mondja vala –, találsz ott ennedvalót,
Altistrates király lakik itt ez helybe, keress te is szolgálatot,
Ne felejts el engem, ha jól leszen dolgod, egyebet nem kívánok.”
52. Megköszöné néki tanácsát az úrfi, az városba bejuta,
Gondolkodik azon, magát kihez adja, ki könyörülne rajta.
Látá, tehát, ám egy mezítelen gyermek az utcába futosna.
53. Olajjal az fejét mind bekepuillotta, és erősen kiáltja:
„Halljátok meg – úgymond –, szolgák s jövevények, mert király kiáltatja,
Aki azt kívánja, hogy megmosódhassék, menjen az laptaházba.

133 P Harom nap es eiel hogy az szel szolgvalvan immaron mentek volna **135 P** elől elvive **136 B** szel hantorgatni
nagi **138 P** hab ugy partra vete **140 B** remenkedik **P** magaban sapolódik **L** reménkednék **T** remenkedik **141 P** halast
am meghallapek **142 P** köniörülne **143 B** es iozaga az **P** marhai kinczi **146 P** volnik furiaban eszt ennékem ell
hided **152 P** ez helen keres ott szolgálatot **L** keress te szolgálatot **154 B** urfi es az uarosba iuta **155 P** gondolkodik
magaban [javítva erre:] gondolkodik vala magat kihez **156 L** tehát hogy egy **T** tehat ott egy **157 L** köpölezte

- 160 54. Király is ott lészen egész udvarával, mindenre gondja lészen,
Az jövevényeknek az feredő után elég ételek lészen.”
Hallá ezt az úrfi, hozzá vetkeződék, méne a laptaszínben.
55. Itt oly szokás vala, hogy aki hasznoson feredni akar vala,
Magát legelőszer a laptajátékon az megizzasztja vala,
165 És annakutána szépen verítékét lemosogatja vala.
56. Elérkezék király, trancélokön által az laptát csapni kezdé,
Apollonius is magát előveté, királynak visszaveté,
Magaviselését, látván gyorsaságát, király igen kedvelé.
57. Király kádba üle, de Apollonius ruháját reávevé,
170 Az házból kiméne, király egy inasnak hagyá, megtérítené,
Az feredő után, mert volna őnéki véle kevés beszéde.
58. Nem sok üdő múlva király visszaméne, az Tyrust is elvivék,
Parancsola király, hogy levetkeztetnék, más ruhában öltöznék,
Egy aranyas bársony öltöző ruhával megajándékoztaték.
- 175 59. Az étket elfogák, király csak magának egy zseccelben ül vala,
Szemét felemelvén Apolloniusnak, mosdanék, mondja vala,
Azmi szavok volna, azt hadnák másszorra, ottan ebéd utánra.
60. Egnéhány urakkal a hopmester távol királytól leülteté,
Ott mindenek észnek, csak Apollonius fejét lefiggesztette,
180 Királ gazdagságát, arany, ezüst mívét szemléli nagy könyvezeve.
61. Mondának: „Netalám királynak gazdagságát ez az ember irigyli.”
Monda király: „Inkább hiszem, hogy nagy kára fogott eszébe jutni,
Mert csak termete is néki megmutatja, hogy nem kicsin rendbeli.”
62. „Mondom azért ifjú néked – monda király –, velünk vígan lakozzáll,
185 Megadhat még néked Isten mindeneket, aki fejed felett áll,
Énhozzám is penig minden szükségedben bátor bízvást folyomjál.”

160 L [a sor utolsó öt szava hiányzik] **162 P** vetkezedvin **163 P** Ily sokasz vala ott hogy **164 B** Elozor o magát az laptá játékon meg kel uolt Izasztani **L** ott meg izzasztja **165 B** Es annak utanna az eo veriteket szepon le mosgatni **166 B** laptá **P** laptát ütni kezdé **167 B** vizza wte **172 B** uizza tere az **174 P** ruhával ott aiandekoztatnek **176 B** felemele **178 B** kjrallyal **179 P** le haitotta [javítva erre:] fügesztete **181 P** ember bania [javítva erre:] irigyli **184 B** iffiu neki monda **P** ifiu kirali **j** monda neki velünk

63. Ezenbe bejuta az király leánya, neve Lucina vala,
Tizennégy esztendőös, az atyja vendégit renddel csókolja vala,
Atyjához megtérvén az Apolloniust kérdi, hogy kicsoda volna.
- 190 64. Monda király néki: „Egyebet leányom én felőle nem tudok,
Hanem azmint látám halász ruhájáról, szélvésztlől hányattatott,
Kérdezd meg te jobban, tudom, mielőttünk ő semmit meg nem tagad.”
65. Termetéhez képest a leány az ifjat kezdé azért kérdezni,
Ki előbeszélvén minden búdosását, kezdé igen könyvezni,
195 Az leány szép szókkal, édes beszédekkel bánatját enyhíttetni:
66. „Miénk vagy immáron, ifjú Apolloni, semmit te ne bánkódjál,
Csak az, hogy atyámtól – leány mondja vala – megajándékoztassál,
Nám, az mosásba is több szolgálai felett néki kedvest szolgáltatál.”
- 200 67. Megköszöné néki szépen az királyfi minden jóakarátját,
Parancsolá király, hogy szép Lucinának hoznák be az virginát,
Kinek verésével szépen vigasztalná az atyja lakodalmát.
68. Mindnyájan dicsírék az király leányát, hogy bölcs a musicába,
Csak Apollonius a több vendégek közt semmit reá nem szóla,
Kérdi okát királ, avagy tudatlannak netalám alítana.
- 205 69. Felele az úrfi: „Igazán megmondom, felséged megbocsássa,
Mert az leányasszony csak tanolni kezdte, de még meg sem tanolta,
Adassa kezembe nékem az virginát, és felséged meglátja.”
70. Nagy gyönyörűséges, ékes szép nótákat az ifjú verni kezdé,
Melyet csudál vala mind király, mind penig az egész asztal népe,
210 Az leány nem tudja, medgyen örömébe, nem győz betelni véle.
71. Szemét az úrfitól el nem vészi vala, gyors kezeit csodálja,
És tekintetihez, ékes termetihez mind az nótákat szabná,
Atyját azon kéri, ellene ne légyen, mert megajándékozná.

187 P Luscina [végig így a név] **189 P** kerde kicsoda volna **193 B** kezdé igen kérdezni **T** kezdé igen kérdezni **193–207** [az **E**-ben hiányzik] **195** [a **T**-ben hiányzik] **196 T** Enim vagy **197 T** Csak hogy **198 B** szolgál kozot neki **L** Lám, **203 B** kozt semit rea **205 γ** megbocsásson **209 B** kiraly s: mind **106 γ** meg nem **210 B** nem tud betelni **P** leiani peniglen nem tudya mar migen s nem **211 L** Úrfíru **T** Iffíruol **212 B** Zep tekintetihez ... zabja **T** Eő tekin-tetihez **213 B** Meg ajandekozza

- 215 72. Tízezer aranyat és húszezer tallért elsőbe néki ada,
Sok drága ruhával és egy pohárszékkal az ajándékot tolda,
Hús szolgát is ada, tíz szolgálóleánt, és az vendég eloszla.
73. Apollonius is királytól búcsút vőn, el akara mennie,
De az leány kéri az atyját, marassza, csak ma el ne eressze,
Mert benn a várba is nyugalmos szállása néki rendelve lenne.
- 220 74. Azon éjjel penig bús szerelme miatt az leány nem alhatik,
Csak Apollonius forga elméjébe, étszaka mind kínlódék,
Reggel atyját kéri, hogy mint tanítóval, úrfival megszegődnék.
- 225 75. Kevés üdő múlva nem nagy fáradsággal az leány megtanola,
De szerelme miatt Apolloniusnak egészsége megbomla,
Csak fetreng ágyába, nem tud hova lenni, nehezül napról napra.
76. Doktorok jövének, az pulst megláták, hát nincsen semmi dolga,
Csak szerelem miatt, mondják az atyjának, az leány hogy bús volna,
Kiben ellentartó király is ne lenne, mert dolga félő volna.
- 230 77. Három jeles férfi, király nemből valók, leánt kéretik vala,
De mind ez ideig semmi jó válaszok királytól nem lőtt vala,
Csak mostanság ismét ugyanezen dolgot szorgalmaztatják vala.
78. Király megizené, hogy ő semmi választ mostan is nem adhatna,
Mert tanuság miatt az leány halálra elbetegedett volna,
Kétség, ha lehetne ez világra többé néki megfordulása.
- 235 79. „Mindazáltal – úgymond –, hogy ne ítéljétek kevélységnek felőlem,
Az ti neveteket és kazdagságokat adjátok írva nékem,
Leányomnak küldöm, az válasz mi lészen, én nektek megjelentem.”
80. Apolloniustól az írást a király leányának beküldé,
Leány elolvasá, és az királyfiak akaratját megérté,
240 Monda mesterének: „Ha más lenne férjem teküvüled, bännád-é?”

215 P ruhakkal 216 B el bomla T el ualek 218 T Az leány de kéri attiat hogy attai marassza 219 B is nyugodalmas szallas P az varasbanis nyugodalmas szallas neki L néki volna rendelve T Mert az varasbanis nyugalmos ... rendelue volna 220 B eyen pedig P penigh dühös szerelme 224 B Apolloniushoz P apolloniusnak eszesige megh bomla L Apollonius-hoz 226 B semi gondgia T meg nezek ... semi gongia 227 L hogy az leány 228 γ a király ne 232 B semi választ eo most P megh ismere hogy semmi io választ 233 L lebetegedett 234 B világra jmmar neki T többbe az eő 235 γ hogy ti ne véljétek T kevelseget 239 B es kirali fiaknak K Királyfinac γ a királyfiaknak akaratyokat

81. „Nem bánnám, asszonyom – úgymond az király –, mert én méltó nem vagyok,
De akárki vegyen téged feleségül, nagyot avval használok,
Mert az is utánad nagy jó uram leszen, én is kedves szolgátok.”
82. Felele az leány: „Bizony, ha szeretnél, nem hiszem, hogy nem bánnád,
245 De te ez cedulát, azmint nékem hoztad, ismét atyámnak adjad,
Azmíg megolvassa, azt te mind megvárjad, és az választ meghozzad.”
83. Megolvasá király az leány írását, melyben írva ez vala:
„Az tengeri habtól hanyattatott légyen életemnek hű társa,
Melyik közületek, királyfiak – úgymond király –, azki ez volna?”
- 250 84. „Én vagyok az – úgymond monda a nagyobbik –, mert csak kevésbé múlték,
Hogy az habok miatt minden hajóimmal a tengerbe nem veszék,
Sőt, négye hajómnak most is odavagyon, csak kettővel szaladék.”
85. Az másik felele: „Mit hazudsz, ha soha többszer tengert sem láttál,
255 Sőt, még házadból is könnyű megszámolni, amennyiszer kimásztál,
Jobb volna hallgatnod, hogynem király előtt ily hazugságot szólál!”
86. Az levelet király az mesternek adá, talám jobban értené,
Megérté az ifjú, hogy az leány inkább az többinél szeretné,
De semmit nem szóla, csak elpirosodék, a királ is vesztegle.
87. Király, hogy megérté leánya szerelme hová volna, kedvelé,
260 Az királyfiakat reménség válasszal meg házakhoz ereszté,
Titkon csak egyedül és az mesterével leányához beméne.
88. Kérdi, ha szereti mesterét leánya, mert ő igen akarja,
Szerelmeket értvén, menyegzőt nékiek király frisset csinála,
Arannyal, ezüsttel, minden gazdagsággal leányát házásíta.
- 265 89. Asszony hogy viselne, jelensége vala, atyjoknál laknak vala,
Minden mulatságot Apollonius is mint király, úgy űz vala,
Minden nap vadászni, avagy madarászni együtt járnak vala.

241 B királyfi **245 B** mint jde hoztad **P** de ezt az cedulat **L** a' mit nékem hoztál **248 B** hanyattatott iffiu eletemnek **L** hanyattatott legény **250 T** ugy mond az nagyobbik **253 B** ha soha tobbé Tegert **T** hazudsz goromba ha soha tenger **254 B** meg zamlálnod **255 P** szolnal **L** szolnál **T** szólnod **256 P** talam inkább ertene **257 B** többinél keduelne **258 L** veszteg lön **T** gesztyk lön **259 B** szerelmet **261 P** egedül mesterivel edgüt leaniahoz be lipek **262 B** ha szeretne **T** szeretne ... akarna **263 γ** frissen **267 B** madarazni egy eczer ki megyen vala **L** egygyütt ki járnak **T** kiralyal ki jar vala

- 270 90. Egyszer a királyfi csak másodmagával a parton sétál vala,
Juta egy friss hajó, kit Apollonius elein ismér vala,
Kérdé, ha Tyrusból jönne. – Onnat jövőnk – az hajós mondja vala.
91. „Hallotad-é – úgymond – egy Apollonius nevő fejedelmeket?”
„Jól hallottam – monda –, és ha megtalálnám, mondanék nagy örömet,
Mert mind leányostól Antiochus király mennykő miatt elveszett.”
- 275 92. A korona pedig Apolloniusnak, és az ország tartatik,
Kit most mindenfelé országról országra mindenütt kerestetik,
Bódog az az ember, aki reátalál, mert nagy úrrá tétetik.”
93. „Amikor hazajössz, keress meg csak engem – az úrfi mondja vala –,
Mert engemet hínak Apolloniusnak, ki laktam Tyriába,
Megajándékozlak akkor oztán jobban, mikor lészek hazámba.”
- 280 94. Beméne, megmondá szép feleségének, hogy néki el kell menni,
De miért hogy nehézkes, ilyen messze útra nem méri elvinni.
Asszony hogy ezt hallá, kezde igen sírni, ekképpen sápolódni:
- 285 95. „Ha másutt volnál is, meg kellene jönned, látván azt, mint most vagyok,
De én is elmegyek, vagy élek vagy halok, tőled el nem maradok,
Megesküdtem veled, emésszenek együtt mindketten meg az habok.
96. Ha most engem itthadsz, soha énutánam többé ide nem jöhetsz,
Mert az ország megtart, és ily messze földre semmiképpen nem ereszt,
Nem mindenkor léssen a tenger is csendes, hogy te idevezhess.
- 290 97. Nem nézhetek arra, hogy nehézkes vagyok, mert én téged szeretlek,
Hogyha meghalok is, ezen én halálom léssen, úgy tetszik, könnyebb,
Azért semmiképpen én el nem maradok, hanem veled elmegyek.”
98. „Kérdjük meg atyádat – az úrfi azt mondja –, lássuk, mi akarátja.”
Megkérdek a királt, leánya beszédét megérté, helyén hagyja,
Noha több nálánál magzatja nem vala; sem fia, sem leánya.

269 B eleint **271 γ** Hallottál-e ... **L** nagy fejedelmet **276 γ** mert az urra **277 B** Mikor haza megyek keres **278 B** Mert en vagiok ugimond az Apollonius ki **279 β** oztán téged mikor **281 B** Mierthogy nehezkes ... nem meri uele uinni **γ** De őt hogy **283 B** jönned latod mikeppen vagyok **285 P** mind kettőnket az **286 P** hacz töbe en utannam ide soha nem **290 B** ezzel **γ** is azzal én **T** ugy énnem **294 B** nallanal kiralinak nem

- 295 99. Készülének gyorsan harminckét gályával, sok arannyal, ezüsttel,
Drága sok ruhákkal, mindenféle jókkal, számtalan sok éléssel,
Egy napot várnának, ki szép tiszta lenne, mindjárt indulnának el.
100. Nemsokára az is, nap fényességében az égre feljött vala,
300 Király kikéséré leányát és vejít szépen az tengerpartra,
Sírva apolgotja mindkettőt egyaránt, így tőlek elvált vala.
101. Egynéhány nap múlva, ímé, az tengeren nagy hab, szélvész támada,
Kin az terhes asszony igen elréműle, teljességgel elhala,
Ott áll Ligozides, régi hű dajkája, de szavát nem hallhatja.
102. Ezképpen egy leányt ez világra hozza, de ő maga elhala,
305 Nem tudják, medgyenek, óránként az hab is mert nevededik vala,
Sírnak és jajgatnak minden rendbeliek, vadnak Isten markába.
103. Sőt, Apollonius ruháját magáról mind leszaggatta vala,
Nagy keserűséggel a testre borulván, úgy reménkedik vala,
Nem tudja, hun kérjen, kitől segítséget, mert az habhoz is kapna.
- 310 104. „Szerelmes Lucinám – úrfi mondja vala –, mit mondjak már atyádnak?
Hogy csak eledelül hoztalak volt ide az tengeri halaknak,
Mert vagy mind elveszünk, vagy halva tégedet itt el nem hordozhatlak.”
105. De az kormányos is erősen kiáltja, hogy az testet kivetnék,
315 Mert az rettenetes nagy tengeri szélvész mindinkább nevedeknék,
Egy holt haszontalan testért nem kellene magokat veszteniek.
106. Nem lőn mit míveni Apolloniusnak, koporsót csináltata,
Kit főnyű viasszal temérdeken belől mind beötletett vala,
Egy réztáblácskára mind az egész dolgot szépen megírta vala.
107. Királyi ruhákban az testet felszerzék, a koporsóba tevék,
320 Az táblát fejéhez, a lábához pedig ezer aranyat tőnek,
Nagy sírva, zokogva az koporsót fogák és az tengerbe veték.

297 B varnak ... indulnak. **298 B** nap nagi feniesegeuel **L** azt is **T** azért nap ... el fel jöve **300 B** egíaratt így rollok el marada **301 B** Tengeren egi nagi **T** hab es szel tamada **302 T** megremüle **303 B P** ott az Ljguzides **309 B** tudgiak **312 L** Mert vagy mind γ itt en nem **315 P** magokat ott vesztetni **L** mi magunkat vesztenünk **T** magunkat el vesztenünk **316 B** mit tenye Apolloniusnak **T** mit tenie **318 B** dolgot rend szerent eo feljra **L** fel irta **319 T** koporsoba be tevék **321 B** tengerben be vete **T** beveték

108. Az leánkát szépen anyja szerelmeiért az dajkával tartatja,
Hogy Altistratesnek szép Lucina helyén Tharsiát bemutassa,
Mert igen fél vala, Lucináért esne az király haragjába.
- 325 109. Az hab a koporsót harmadnap kiveté Ephesus városánál,
Mikor Cerimones doktor künn sétálna az ő tanítványival,
Fogák a koporsót, és házához vivék a doktornak nagy móddal.
110. Felnyitá az doktor, látá tehát benne egy király leánya fekszik,
Szépen felöltözve, piros arcolatja, vélik, hogy csak aloszik,
330 Minden szépség benne, meg nem vezett színe, a doktor csudálkozik.
111. Egy táblácskát láta feje alatt lenni, azt szép lassan kivoná,
És az rajta való írást elolvasá, azmint elolvashatá,
Kit Apollonius keserves igékkel ekképpen beírt vala:
112. „Nagy keserűséget hagyott ez test nékem és az ő szüleinek,
335 Ki nagy fájdalommal szülvén egy leányát, vége lőn életének,
Ha ki reátalálsz, légy oltalmazója, kérlek, tisztességenek.
113. Az ötszáz aranyért temesd be az földbe, költs reá az ötszázát,
Csendes víg elmével úgy várhasd reád Isten irgalmasságát,
Úgy legyen néked is, ki berakja szépen az földbe tagaidat.”
- 340 114. El akará mindjárt a doktor temetni a testet tisztességgel,
De egy tanítványa, ki őrizi vala, megisméré, hogy még él,
Felgyógyítja mindjárt mestere láttára nagy bölcs mesterséggel.
115. Megkérdezek tőle, ki nemzette volna, dolga mint történt volna,
Kit hogy megértének, bekésérék szépen Diana templomába,
345 Még üdő jártában Apolloniusra talám reátalálna.
116. Ő penig immáron nagy szomorúságban Tarsisba jutott vala,
És Stranguilionak, régi gazdájának házába szállott vala,
Minden szerencséit, minden búdosásit néki megmondta vala.

322 B penig Anya T kegegh ania 323 B Altistratesnek az Leania hellen Attianak be mutassak P Luscina helet
324 B esnek az kiraly haragiaban P esnik kiralinak haragiaban L esne királnak 328 T egi szep kiraly leanya
329 B fel eoltozue szep piros orczaia uelik 335 L egy szép Leánt 337 B araniert kerlek temesd el kölczy rea T ara-
nyat 342 B mestersegeuel P föl gyógyttia vala mester latara 344 B bekeserek mindgiart Diana P szepen bekeserek
345 B wdo yártara Apolloniusra talam rea talalna 346 T Tharsis varasban iuta

117. „Azért édes gazdám – az úr mondja vala –, nekem el kell sietnem,
350 Mert engemet várnak immár régtől fogva, nem tudják, hová löttem,
Tharsiát itthagynom mind dajkástól néked, velem el nem vihetem.
118. Philomaciával, az te leányoddal, kérlek, tartsad s neveljed,
Elég kincset hagyok, elég marhát néki, kivel felékesítsed,
Egyenes erkölcsre szorgalmazással, kérlek, hogy egyengessed.
- 355 119. Én pedig mindaddég, míg férjnek nem adom, meg nem borotválkozom,
Úgy segíljen Isten és jó úton engem mindenütt úgy hordozzon,
Ti is hívek legyetek, kit az én lelkem is néktek meghálálhasson.”
120. Ez szó után ismét hajóira mindjárt Apollonius szálla,
360 Kiket sok éléssel, sok tüzes szerszámmal ő megrakatott vala,
Sok vitéz hadnagyok, jeles kezű népek őket követik vala.
121. Mind Antiochiát, mind pedig Tyriát mindjárt elfoglalá,
Mind az két várasnak királyának magát ott megkoronáztatá,
Az tartományt is mind hozzája hajtá, pártosit leváгатá.
122. Tharsiát ez közbe Philomaciával az gazda taníttatja,
365 Mert őt esztendeje már születésének, régen bekerült vala,
Kilenc esztendőre igen bölcs lött vala az philosophiába.
123. Egykor Ligozides, az leány dajkája tehát meg akar halni,
Ki legyen az atyja, anyja és hazája, az Tharsiát kérdezi.
„Hazámnak ez várast, Stranguiliót – úgymond – tudom atyámnak lenni.
- 370 124. Dionisiades pedig az én anyám, néném Philomacia,
Én ennél egyebet az te kérdésedre nem tudom mondanía.
Nagyot fohászkodék a dajka magába, kezdé igen sírnia.
125. „Vaj, nem úgy, goromba – Tharsiának monda –, mert csak gazdáid ezek,
Mert Apollonius az atyádnak neve, ki Tyrusba evezett,
375 Anyádnak Lucina, nagy király leánya, atyád is király nemzet.

354 B Igenes **355 B** borotválkodom **356 B** ugi segellyen I(ste)n **357 B** twis kinek leztek kit az **P** nektek megszolgálgalason **458 γ** hajóba **L** mingyárast **T** Apollonius mingyárt **361 P** tiriát leghottan ü megh szálla **362 T** fel koro-
naztaták **363 B** is o hozzá holdlata partosit **365 T** immar be került **366 γ** Philosophiában igen bölcsé lött vala
367 B Ligozides regi hw daykaia **368 B** hazaia Tarsiat ugi kerdezi **P** tarsya γ Tarsia **371 B** tudok **375 T** Aniadis

126. Ellened a gazdák az én holtam után ezokáért ha vétnek,
Menj fel a piacra, mert ott az atyádnak egy oszlopot emeltek,
Fogd meg azt és mondd ezt: a leánya vagyok, kinek ezt emeltétek.
- 380 127. Az váras mindjárást, mit atyád véle tött, róla megemlékezik,
Semmi nyavalyádat, nyomorúságotat, higgyed, el nem szenvedik,
De Stranguilio is Apolloniusért néked sokkal tartozik.”
128. Ez szók közbe lelkét dajka kibocsátá, leány siratja vala,
Testét harmadnapig a föld színén tartá, még koporsót rakatá,
Azután pompával eltemette vala, esztendeig gyászolá.
- 385 129. Esztendő eltelvén gazdag ruháiba ismét öltözik vala,
Nagy frissen minden nap, mint királyi leány, az scholába jár vala,
A koporsóhoz is minden napon egyszer sírni elmégyen vala.
130. Iszonyú jajszóval atyját, anyját leány ott minden nap kiáltja,
Sem enni, sem innya nem kell néki sokszor keserves bánatjába,
390 Mert eszébe vötte, hogy Stranguilio is néki hamis gazdája.
131. Dionisiades sőt mikoron egyszer a scholába késérné,
És Tharsia mellett Philomaciát is, az ő leányát vinné,
Hogy amazt dicsírnék, ezt pedig aláznák, nagy nehéz néven vévé.
132. Gondolá magában: „Immár elmúlt annak tizennégy esztendeje,
395 Hogy Apollonius, itthagyván Tharsiát, Tyriában evezé,
Nem jó többé ide, az dajka is megholt, kitől tudnék félnie.
133. Megöletem inkább, sok drága gazdagság marad énreám róla,
Kivel leányomat szépen felépítem, ki büntetne meg róla?
De mi módon legyen? No, eszembe juta, nám volt nagy, könnyű módja.”
- 400 134. Ímé, egy faluból juta be hozzája egy öreg szőlő-kapás,
Avval megszerződék, igen nagy nehezen lőn köztök a tokmálás,
Jámbor ember lévén nem kell vala néki az ártatlan vérontás.

377 P oszlopot ötötek 378 B az kinek ezt ti P Fogd megheš mondgyad eszt 380 T neked el nem 381 B Apolloniusnak erted sokkal T sokkal tartozik neked 382 B Az zok utan Dayka 383 T mig koporsot eonekj tsinaltata 386 β kiraly leánya P az oscholaban 389 B kellemes sokzor P köl vala neki keserves 391 γ Dionisiades öt mikor egyszer a skólában 393 B Tarsiat diczernek azt 395 P tarsiat it hagvan 396 P jún jde töből a daika T ide töbe ... tudnek hát felni? 397 T eorola ream 399 B legyen im ezenben P juta nem volt T mi képpen legyen im ... volt keoniü az modja 402 T ember vala

135. De nem lőn mit tenni, ráígíré magát, csakhogy értse a módját,
Megmutatá néki Dionisiades a dajka koporsóját,
405 Holott szép Tharsia sírva híja vala akkor is atyját, anyját.
136. Másnapot várának, és az paraszember magát ott benn megvoná,
Bejöve Tharsia szokott idejébe, haját az ember megkapá,
És az földhöz sujtá, hogy azon oltámál ötet fölmészárlaná.
137. Könyörög Tharsia: „Uram, mit vétettem valaha teellened?
410 Azt sem tudom, ki vagy, soha nem ismértem semmi nemzetségedet,
Könyörülj meg rajtam, uram, ne veszess el ily büntelen engemet.”
138. Theophilus monda (mert az vala neve): „Úgy vagyon, te nem vétél,
De az atyád nagyot, hogy téged itthagytott sok kinccsel, öltözetel,
Mert azért öllek meg, avagy ha itthagytott, hogy nincs valaki véled.”
- 415 139. Felele az leány: „Uram, ha büntelen énnékem meg kell halnom,
Csak azt engedjed meg, hogy az isteneknek én sírva meggyónhassam!”
Megengedé néki, leány térdre esék, imádkozik csak lassan.
140. De ímé, hertelen az tenger partjáról három tolvaj megláta,
Odafutamának – eszében sem vövé az ember – sivalkodva,
420 Megfogák az leánt, a tengerre vivék, az ember elszalada.
141. Dionisiades kérdi Theophilust, eljárt-é ez dologba.
„Én eljártam – úgymond –, de az váras előtt, kérlek, öltözzünk gyászba,
Sírjunk, és ha kérdik, mondjuk azt, hogy megholt a szép leány Tharsia.”
142. Stranguilio hallá, csak elálmélkodék ez dolgon ő magába,
425 Mert híre sem vala az feleségének ily álnok tanácsába.
„Mit míveltél – úgymond –, hitván asszonyállat, az király leányának?
143. Tudod-é, ez várast minemű éhségből atyja kiszabadíta?
Maga szükségével semmit nem gondola, mindent minékünk ada,
Te tudod, Úristen, semmi részem nincsen Tharsia halálába.”

403 B Nem tudta mit tenni rá igére ... erthesse **405 T** gyakran sírva hia mind atyját aniat **406 P** ot benn magát **407 P** ember kapa **409 B** ualaha en teneked **412 γ** vétettél **414 T** senki te ueled **416 B** enged megh kimeled hofi sírva az I(sten)nek enis itt **422 B** eljartam en ugymond ... elot hamar eoltozzwnk **T** El iartam ... elot eolteozunk mi mind giazba **425 P** vala ü feleseghenek **426 B** lanyauall **P** leyaniauall **L** asszonyi állat **429 T** hogy nincz semi részem

- 430 144. Vivék az tolvajok szép leánt, Tharsiát Machilena városba,
Az több rabok között letévék őtet is és bocsáták áruban,
Egy kerítő mester erősen kerengi, hogy megvegye bordélyba.
145. De Athanagoras, az várasnak ura, ékes termetét látván,
Szemérmetségét, lefiggesztett fejét, szép orcáját csudálván,
435 Meg akará venni, száz aranyon kéri, nem veheti drágábban.
146. A kerítő gyorsan kétszázat ígíre, csak övéje tehesse,
Athanagorás is ennek bosszújára háromszázra felméne,
Egymásra mindaddég felverék az árát, hogy ezerre ráméne.
147. „No, nem veszekedem az bordélymesterrel – Athanagoras mondja –,
440 Megengedem venni, és oztán mikoron beviszi az bordélba,
Legelső leszek, aki hozzá megyek, megrontom virágába.”
148. Az bordélymesterrel el kellették menni szép leány Tharsiának,
Ki egy undok képet bordélba tart vala, nevezvén Priapusnak,
Azt imádják vala térdekre leesvén az szegény rableányok.
- 445 149. Bordélymester mondja: „Imádjad ez képet, essél térdre előtte!”
„Hogy lehet az – úgymond –, ha soha nem láttam ilyen éktelenséget.”
„Meg kell lenni – úgymond az mester –, mert drágán vöttelek én meg téged.”
150. Monda az leánzó: „Mégis, uram, kérlek, ne vedd el engemet!
Ne ferteztessem meg az képimádással az én szüzességemet,
450 Kiért mindörökké jót mondok utánad és dicsírlek tégedet.”
151. Felele az mester: „Tudod-é, hogy nálam nem fog semmi könyörgés,
Mint az hóhérnél is nem használ embernek, tudod, semmi fizetés,
Azért ne könyörögj, se ne siránkozzál, mert haszna igen kevés.”
152. Mindazáltal hagyá, hogy az vicemester szépen felöltöztetné,
455 Felibe megírná, hogy fél gírád adna, aki előbbe érne,
Azután az község csak egy pénzért is szabadon ferteztetné.

430 P tarsia szep leant mathelina y Manchilena **434 B** czudalna **435 P** venni szaz arani forinton legy első aryaban **436 T** mingiart ket szazat **438 L** ezerfelé **P** Mind adigy föl verek az arat egy masra hogy **439 L** Bordély [„bordély” helyett mindenütt] **440 P** mikoron aztan **441 P** első en leszek az ki hoza **443 B** bordelban **446 L** ily rut **T** ily nagy **447 P** vöttelek megh tigated **T** voettelek meg tégedet **448–450 B** [a másoló a vesszakot figyelmetlenségből kihagyta] **450 P** mondok te neked es **452 L** semminemű **454 P** öltöztete **L** hagyá az Vice Mesternek **455 B** elobben y ki őtet előbb érne **456 B** fertezhetne **P** egy egy [jegyzet a sorhoz: „sch(illing) 136”]

153. Bevivék egy házban nagy trombitaszóval, dobszóval a Tharsiát,
Ott Athanagoras, de egy patyolattal befedte az orcáját,
Beméne elsőbe, hogy megferteztesse a szép leány Tharsiát.
- 460 154. Tharsia mindjárt lábaihoz esvén: „Kérlek, uram, tégedet,
Ne kisebbsítsd meg – úgymond – ily méltatlan az én szüzességemet,
Király leánya vagyok, noha az szerencse ebbe hozta igyemet.”
155. Ezt Athanagoras hallván elpirula, orcáját elfordítá,
Megkérdezé jobban, és mind megbeszélé állapotját Tharsia,
465 Húsz aranyat adván, az ő virágába a szép leánt meghagyá.
156. „Többet adtam – úgymond –, hogyan azmint reád az bordélymester vetett,
Amit nékem mondtál, mondd meg azoknak is, akik hozzád bejönnek,
És tisztán megmaradsz ezen szüzességben, néked reá felelek.”
157. Így Athanagoras az ajtón kiméne, más érkezék helyébe,
470 Az dolgot annak is, miként az elsőnek, renddel mind elbeszéle,
Hetvenkét aranyat az leánnak ada, és előle kiméne.
158. Ezt Athanagoras mosolyogja vala, de semmit nem szól vala,
Visszamennek vala bő pénzt adván néki, de ki nagy könnyhullatva,
Kit az itt künn állók egymásra tekintvén elálmélkodnak vala.
- 475 159. Másnap az mesternek leány az pénzt vivé: „Ihon – úgymond – az adó!”
Felele az mester: „Azt igen akarom, hogy vagy ily adakozó,
Ezután is hagyom, hogy az pénzgyűjtésben ne légy hátrábbmaradó.”
160. De hamar meghallá, hogy még szüzessége helyén az Tharsiának,
Meghagyá társának, hogy fél felé vinné, érne végét már annak,
480 Elvivé az leánt, kérdi, ha úgy volna, azmint mondják társának.
161. Felele az leány: „Még Isten akarja, én mindaddég szűz leszek.”
Mond az vicemester: „Mondd meg tehát, az pénzt tegnap honnat szerzed?”
„Sírásomért adták, értvén nyavalyámat – úgymond –, megkeserültek.

457 P hazban trombita **458 P** de atanagoras ott **460 P** esvin mond kirlek **462 P** kirali nem vagyok **467 β** mondd azoknak is azt akik **469 L** Hogy **470 B** mind meg beszele **P** rendel ellő beszillie **472 T** rá nem szola **473 P** be mennek ... neki de nagy **T** Kik be mennek uala beo penszt **474 P** Min az ot kin valoc egy masra **481 P** addig mind **T** akarja mind ... leszek én **482 P** tehat tegnap pinzt honnan szerzetel **483 P** niavalamat es megh keserüllötec **T** megkeo-nieorultek

- 485 162. De kérlek téged is, könyörülj meg rajtam, ne ronts meg virágomban!”
Felele: „Nem tudom, medgyek, mert szertelen fösvény ez az én uram,
Ha mi héa lészen a felvetett saccnak, fogja kérni énrajtam.”
163. Monda a leánzó: „Azt énréam vészem, hogy a summa megleszen,
Vígy ki a piacra, ott énnékem majdan indul jó keresetem,
Mert jó deák vagyok, ezennel mindenről disputálok ékesen.”
- 490 164. Kivivék az leánt azért az piacra, kezde disputálnia,
Hun tanolta legyen az nagy bölcsen szólást, az község úgy csudálja,
Futnak mindenfelől csudájára néki, summát is adnak vala.
165. Ez idő jártában immár az tizennégy esztendő eltölt vala,
Hogy Apollonius dolgát honn végezvén Tharsisba jutott vala,
495 Régi gazdájához, a Stranguilióhoz király ismét beszálla.
166. Elíjede mindjárt Stranguilio rajta, monda feleségének:
„Ám Apollonius itt vagyon, kit mondtál te régen elveszettnek,
Mit feleljünk néki, ha Tharsiát kérdi? Jaj szegény fejünknek!”
167. Gyászban öltözének nagy hirtelenséggel, jelentik bánatjokat,
500 Bejuta király is, és kérdezi tőlek, hová tötték Tharsiát.
„Sok ideje – mondnak –, hogy ötet gyászoljuk, keseregjük halálát.
168. Mert soha nem tudjuk, micsoda nyavalya szálla hertelen rea,
Egy hétig fekheték csak betegágyába, nagy hertelen elhala,
Sőt, emlékezetre az váras is néki szép követ faragtata.
- 505 169. Azt ott künn megláthatd az tengernek partján, holott eltemettettük,
Minden ékességét, ami reá felfért, reáraktuk, takartuk,
Azmi hátravagyon, azt te felségednek mind épen megtartottuk.”
170. Sír Apollonius, az házból kiméne, monda hű szolgálainak:
„Rakjátok hajókat, mert semmi ideje nincs itt mulatásomnak,
510 Addeg én meglátom szomorú hajlékát szerelmes Tharsiámnak.”

484 L meg én rajtam **T** meg engem **485 B** szerfelet **P** tudom mert **486 B** hiza **P** föl vettet sorsnak fogya **T** en teollem **487 T** indul maidan **488 B** majdan leszen jo **491 B** Hol tanulta γ legyen ő a bölcsen **493 L** imár tizen négy esztendője **497 B** mondal **500 B** tollok zep leaniat Tarsiat **501 B** keserguen **503 γ** meghala **504 B** neki egi kouet **505 B** holot eot el temettwk **509 B** mulatasunknak **510 B** Addeg meg en

171. Nézvén a koporsót, elfakada sírva, tére az hajók felé.
„Szerelmes társaim – szolgálóinak mondja –, vessetek az tengerbe,
Mit kínlódom tovább (mert nyilván nem élek) ennyi keserűségben.”
- 515 172. Elódák az hajót, alól az vízben áll, de felyül is öttözik,
Mert urokhoz képest még a révészek is szép Tharsiát kesergik,
Erős zokogással, sűrű könnyvezéssel a hajót nedvesítik.
173. Akarnának visszamenni Tyriába, de nagy szélvész nem hagyá,
Mert Machilenába az habtól verete, holott vagyon Tharsia,
Az kormányosmester nagy öröme nékik mindjárt jelt adott vala.
- 520 174. Az hajó fenekén Apollonius sír, kérdi, mi dolog volna.
Az egész városnak nagy öröme napja mondják, hogy ez nap volna,
Senkinek bánkódni, de vígan lakozni mindennek szükség volna.
175. Nagyot fohászkodék magában az király, monda, bátor úgy legyen,
A konyamesternek meghagyá, mindennek ő is bőven főzessen,
525 De semmi örömet aznap őmagának senki meg ne jelentsen.
176. Sőt, csak feléje is senkit ne bocsásson, az oroznak meghagyá,
Mert mindjárást néki mind az két lábának szárait megrontatná,
Őnéki nem volna semmi vigassága, mert oda szép Tharsia.
- 530 177. Vadnak víg lakásban az városbeliek, nagy ételben, italban,
Végre kijövének mind az tengerpartra az bortól zajosodván,
Kiki hajót nézel, hol elindíthassa az lakozást újobban.
178. Ím Athanagoras, látván az királynak szép aranyas hajóját,
De nem tudván, kié, hogy ő arra mégyen, úgy mutogat,
Felhívák az urat az király szolgálói, elindíták a lakást.
- 535 179. Kérdi, kié légyen a szép cifrás hajó, hun laknának őmagok,
Mert senkit közölök ő nem ismérhetne, kicsoda volna urok.
Megmondák nékie, hogy Apollonius volna az ő királyok.

511 T el fakada raita **512 L** Szerelmes Tharsiam **515 P** megh az hayosokis **517 P** vissza tiriaban menni **518 B** holot uala **L** veretnek holott vala **P** Es mathclinaban veretek holot vala tarsia szel vesz tamada **518 P** örömel **522 B** lakozni mondgiak hogy szwkseg uolna **523 P** kiraly magaban **524 B** hoga bouen eo is mindennek fozzen **526 B** Seoth meg feleis senkit **γ** az őrzőnek **P** őrzőnek **527 B** lábának cziontiait **529 B** vadnak nagi lakasban **P** bortul jaczozodvan **531 T** ahöz néze feol **532 T** eo szep tzivras hajóját **534 P** az lakozast

180. „Ő maga is – mondnák – ez hajóban vagy, de csak sír és bánkódik,
Mert szép felesége, leánya megholtak, azmiolta búdosik,
Sőt, az bánat miatt őmagát is féltjük, hogy halála történik.”
181. Víg Athanagoras megkérde királynak nevét, és hozzá méne.
Kéri, ne bánkódnék, hanem magának is egy kicsidet kedvezne,
Ennek, innék véle, talám ennyi bánat után jutna öröme.
182. Meg sem hallá szavát, sőt, még hozzája is nehezen bocsáttata,
Athanagoras is egy leányért küld, kivel vigasztaltatná,
Ez vala Tharsia, Apolloniusnak egyetlenegy leánya.
183. Az bordélymesternek száz aranyat küld, csak hogy hozzá eressze,
Mert ő látta vala, mely hatható volna az Tharsia beszéde,
De még sem gondolta, hogy atyjával leánt igen szembekerítse.
184. Leány elérkezék, kéri, az hajóban királyhoz alámenne,
Ékes beszédével nagy szomorúságát fordítaná öröme.
Leány aláméne, de Apollonius egy szálát sem térüle.
185. Apolloniusnak a nyakán Tharsia csiggede, és úgy kéri:
„Múljanak el, király, hogyha lehetséges, felségednek bánati,
Ha bizvást szólhatok, az én bölcsességem felséged megisméri.”
186. Haragjában király leánhoz legyénthe, mert másnak véli vala,
Mint bordélyba laktat ő Tharsiát szinte csak úgy becsüli vala,
Mert nem tudja vala, hogy szinte az volna az ő édes leánya.
187. Leány sírva mondja: „Csudálom én, király, az te kemény szüvedet,
Az én szüleim is király nemből valók, veled én beszélhetnék,
Altistrates király leánya volt anyám, Lucinának nevezték.”
188. Hogy Apollonius hallá, rajta kapa: „Hát te volnál Tharsia?”
„Úgy neveznek” – úgymond. Felugrék az ágyból, leányát apolgatja,
Szántalan szolgáit nagy víg örömébe mind öszvekiáltozá.

539 T az miatta 540 T feltünk hogy halala eo nekj keovetkeznék 542 B hanem egy keuisse maganak is keduezne
P kitsinnie 545 B kiucl meguigasztalna 548 T Tarsianak nielue 549 γ ingyen jutassa szembe P leant igen yutasa
szemben 550 P erkezik tere az 552 B nem twrhette γ térüle 553 L tsüggedez T niakara czug uala es ugy keri Tarsia
554 P csügedez 555 γ meg ertheti 557 B lakot T lako leant az Tarsiat 560 P beszélhetek 561 P Luscinanak
563 B ugrek az kiral leanyat 564 B szolgait eo nagi ... kialtotta

- 565 189. Athanagoras is a nagy vigasságra gyorsan aláfutamék,
Csudálja, mi dolog reménsége kívül, mert ez vigasság esék,
Athanagorásnak mind az egész dolgot rend szerént megbeszélék.
190. De Athanagoras mindjárt térdre esék, és azon kéri királt,
570 Hogy ne adná másnak, hanem inkább néki szép leányát, Tharsiát,
Mert ő oltalmazta, hogy el nem vesztette szüzessége virágát.
191. Király megígíré, de az bordélymestert, ha ő is kézben adná,
Rettenetes kínra ám mindjárt az latrot király kezében adá,
Az várast peniglen százezer arannyal király ajándékozá.
- 575 192. Athanagorasnak az leánt ugyanott az várasban megadá,
De mind az vejivel Tharsis váras által Tyriába indula,
Inteték álmába, fordítaná útát Ephesus várasára.
193. „Diana asszonnak ott vagy, jól tudod, király, gazdag temploma,
Illik, hogy felséged ennyi búdosását néki előszámlálja,
Minden szerencsáját, minden állapotját ott nékie ajánlja.
- 580 194. Eltéríté útát azért Ephesusra, véle veji s leánya,
Az templomba méne, nagy fennszóval elő búdosását számlálja.
Ott áll szép Lucina, az szókat hallgatja, gondolkodik magában.
195. Tovább nem állhatá: „Hát te volnál – úgymond – ő, király, az én uram?
585 Mert Lucina nevem, Altistrates király penig az édesatyám,
Hálá az Istennek, reménségem kívül, hogy látlak, édes uram.”
196. Tetszék egy álomból való serkenésnek az Apolloniusnak,
Elfogya magában nagy szerelme miatt, csügg nyakán Lucinának,
Sírnak nemkülönben, ha egymástól ismét elválni akarnának.
- 590 197. Ephesusból azért király elindula nagy Antiochiába,
Ott újobban magát és szép feleségét ismét koronáztatá,
Végre mindenestől nagy örömmel rakva beszálla Tyriába.

566 P mert my vigassagy érkezek **569 T** neki az szép leány Tharsiát **571 B** bordelimestert hogi eoys **P** bordeli mestert hogy úis kezben **572 T** mingyarast az latrok kezebe eotet adna **575 B** által haioiában indula **577 T** tudod draga gazdag **579 B** minden budosasat o nekie **581 P** fölszóval kezde buydosását szamlalnía **583 B** kiraly oh tehát az **T** nem türhete **584 B** penig en edes Attiam **P** luscina **T** az én atiam **585 B** Istennek hogi remenseg kwuwl lathatlak edes **587 P** Luscinanac y való felserkenésnek **588 B** különben mint ha most egy mastol el ualni **590 B** Es uyobban **T** eő megh koronasztata

198. Ott sem sokat lakék, Athanagorasnak adá mert az országot,
Ómaga Tharsisba jővén megkeresé gazdáját, Stranguiliót,
Mind feleségestől rettenetes kínnal megöleté az latrot.
- 595 199. Onnat eleredvén jöve az ipához Pentapolis városba,
Kit, azt tudja vala, idejéhez képest, hogy régen megholt volna,
De lám, még él vala, és nagy örömébe csakhogy meg nem holt vala.
- 600 200. Nem vala magzatja több szép Lucinánál, kire az ország maradna,
Apolloniusnak hagyá ezokaért azt is testámentomba,
Ugyanott létébe Apolloniusnak Altistrates meghala.
201. Király a halászt is ám megkeresteté, ki enni adott vala,
És ki tanácsából az városba menvén királyhoz jutott vala,
Megajándékozá minden nemzetivel, nagy úrrá tötte vala.
- 605 202. Nyolcvan esztendeig élt Apollonius azután Lucinával,
Sok fia, leánya maradtak utána teljes birodalommal.
Hogy ha ez dologba semmi nem volt, kérlek, megérd egy nem tudommal.
203. Az, ki ez éneket rendelé versekben, igen bízik Istenben,
Mint Apollonius király az tengeren, búdosván elméjében,
Az ezerötszáznak és az nyolcvannyolcnak kétséges elejiben.

592 γ adná néki országát 593 B Tharsisban ióve 595 T mene az 597 B De meg o el ual es nagy Eoromben csak
megh nem holtak wala P nám 598 P Luscinal 601 T felkerestete 604 P Luscinaival L esztendeiglen T eztendeöt
606 B uolt ugis meg erd egi P volt penig megh éred egy L volt légyen T nem leöit uolna 608 P ketseges ideiben

ILLYEFALVI ISTVÁN

JEPHTA HISTÓRIÁJA

PRIMA PARS

1. Bölcsék írásából egy csuda dologról, néktek szólok Jephtáról,
Tött fogadásáról, az Istenhez való képtelen szerelméről,
Végre leányának nagy szomorúképpen történt kimúlásáról.
- 5 2. Minden völgynek hegye, napnak éje vagyon, tavasznak nyára vagyon,
Nincs oly jó szerencse, ki sokáig álljon, hogy búra ne forduljon,
Minden jámbor tőlem ezt majd megértheti, csak nekem innom adjon.
3. Sokan gyönyörködtek szereleménekbe, csak mind azt dúdoljátok,
Szentírásból, avagy bölcsék leveléből semmi dalt nem tanultok,
Jobb volna, sírnátok, hogysem mint efféle örömet követnétek.
- 10 4. Ebből minden hasznot vehet ő magának, itt érthet barátságról,
Sült paraszt elméről, emberi szerzetről, Isten igazságáról,
Fogadás dolgáról, Úrnak szerelméről, engedelmes fiakról.
- 15 5. Első részben szóljunk Jephtáról, hadáról, barátja tanácsáról,
Ugyanott egy pappal vetélkedéséről, másodszor az asszonról,
Ismét leányának nagy kegyességéről, s így kezdjük el legelől.
6. Jephtának hazája Zsidóságban vala, atyja Galaad vala,
Az várasnak is, azkiben felnőtt vala, ugyanaz neve vala,
Atyja bűne miatt szegény pirong vala, nem igaz gyermek vala.
- 20 7. Felserdült öccsei kezdék őt bolygatni, ily szóval háborgatni,
Hogy fattya gyermeknek, atyja marhájából nem illenék részt venni,
Atyjafiaitól azért elbúdosék, jobb földön kezde lakni.
8. Vitéz módra termett bátor szűve néki, erős férfiú vala,
Vándorlók, szegények, kóborlók, tolvajok mind hozzá gyűlnek vala,
Túl-túl gyűlt sok ledér, mint egy fejedelmet, immár úgy tartja vala.

2 P Az Istenhez való tött fogadásáról **6 P** megértheti csak iol ream halgasson **10 P** minden példát **14 P** papnak
17 P is kiben **19 P** Kezdek Föl bolygatni egikor ő éczey **24 P** Titkon giül sok lelek ... tartiak vala

- 25   9.   Sok jót tölt az Isten zsidó nemzetséggel, mint két szemét, úgy óta,
De mihelt meghíznak vala, ottan az ló őket elkapja vala,
Bálványimádásra, fertelmes életre hamar térülnek vala.
10.   Döghalállal azért őket az Úristen, éhséggel veri vala,
Jámbor tanítókkal, próféták szavával bűnről inteti vala,
30   Végre tűzzel-vassal, rabsággal, ínséggel úgy sanyargatja vala.
11.   Mikor ismét bűnbőlők megtérnek vala, rajtok könyörül vala,
Minden kegyességét, mint régen, hozzájok ismét mutatja vala,
Főfő embereket, kik megszabadítsák, hozzájok bocsát vala.
12.   Akkor is zsidókra Ammon nemzetsége nagy haddal zendült vala,
35   Nem vala erejek, sem hadnagy közöttük, igen rettegnek vala,
Istenhez kiáltván, követségen hamar Jephtához küldtek vala.
13.   Sok jámbor vitéznek nincsen tisztessége, mikor ninkell az gátra,
Sípszóra, cifrára sokkal többet költünk, nincs fizetés az kardra,
Elkél az jó legény, ha megbódul ország, Jephta példát ad arra.
14.   Követek jutának, urak könyörgését Jephtának mondták vala,
40   Minden tisztességet és fő hadnagyságot néki ígérnek vala,
Csakhogy ily szükségben magát hazájától megvonni ne akarna.
15.   Kemény szóval Jephta szívét megmutatá, nekik így szólt vala:
„Esse fecske testek, azelőtt engemet elkergettenek vala,
45   Mi dolog, hogy mostan szükségnek idején hozzám bízának volna?”
16.   Követek mondának: „Mit tehetünk uram, de hogyha jól meglátod,
Egynéhány személyre való haragodért nem jó többit utálnod,
Mostan megtisztelnek, rokonid azelőtt ha meg csuffoltak téged.”
17.   Jephta monda: „Meg is, különben veletek én soha nem indulok,
50   Hanem ha énhozzám jó szível jöttetek, nekem felfogadjátok,
Ha az ellenséget Isten kézbe adja, hogy engemet uraltok.”
18.   Követek szólának: „Közted és közöttünk az Isten bizonyosságunk,
Bár mingyárast raitunk bosszúját megállja, ha téged nem uralunk,
Csakhogy ne múlassunk, mert az üdő nem hágy, ellenség vagyunk rajtunk.”

- 55 19. Itt jó megtanulni, hogy emberségessé mindeninknek jó lenni,
Ha semmit nem adhatsz, nem jó kemény szóval senkit keseríteni,
Nem illik mingyárást az atyja bűnjeért valakit pirongatni.
20. Ki tudja, az Isten kockádat fordítja, veszélyed következik,
Nem leszen mit tenned, hozzá folyamodol, talán rád emlékezik,
60 Kezdesz pirongani, ha megmondja, hogy még szívében nehézködik.
21. Követekkel Jephta azmely nap immáron indulni akar vala,
Az éten-étszaka felesége csoda álmokat látott vala,
Ki miatt szívében ugyan beteg vala, úgy veszekedik vala.
22. „Nem tudom, mi légyen – leányának anya így kezde beszélgetni –,
65 Félek, romlásunkra hogy az jóserencse kezd minékünk fordulni,
Azminémű álmot én ez éjjel láttam, ha kell álomnak hinni.
23. Ugyan meg nem tudom mondani az képet, mely igen megijedtem,
Még mostan is ugyan reszketek beléje, nem tudom mire vélnem,
Még nyelvem sem járhat úgy, azmint kellene, oly igen megrémültem.
- 70 24. Oh, szép csillagoknak, Napnak, Holdnak ura, Jákob, Izsák Istene,
Kérlek, az én álomom ha mi veszélt jelent, téríts ellenségünkre,
Uramnak s énnékem, édes Iphisemnek ne légyen veszélyünkre.
25. Ez egy, ki leányom, több is nincs énnékem, ebben vagyon örömem,
Erről házam népe hogy elcsemetéznék, az vala reménségem,
75 Vénségem istápját, kérlek én Istenem, el ne vegyed éntőlem!”
26. Leánya hogy hallá, „maga édesanyám – monda –, csodálom dolgod,
Jobban adja Isten, ne higgy az álomnak, felejs el bánatodot,
Ne félj semmit attól, légy jó reménségben, bocsásd vígan atyámat.”
27. Anyja monda néki: „Oh én édes gyermekem, akarnám, ha lehetne,
80 De hogy eszemben jut az álomnak képi, megpozsdul lelkem belé,
Valamit ad Isten, de semmi jót ebben nem jövendőlheth ebben.
28. Ez éjjel álomban egy nyáj juhót láték, hát pásztor ott nem vala,
Dühüdt éh farkasok nagy szeme szöktekben rájuk rohantak vala,
Egy szegény komondor azmint lehet vala, juhokat ója vala.

57 P bűneiért 68 P velny 69 P meietem 72 P veszedelmünkre 74 P Ettől hazom 81 P iot ű <nem> nem iőuendölhet
nekem

- 85 29. Tetszék, mintha egyik, hogy szegényt ne hadnám, előmben futott vala,
Kucogtatják vala farkasok fogokat, tőlem elkapták vala,
Csuda szörnyűképpen ugyan szemem előtt szagatják, vonják vala.
30. Oh én nagy Istenem, nyilván ez az álom nem jót hoz leányomnak,
Hogy így ne rettegek sokáig, az halált hozd el inkább magamnak,
90 Jobb meghalnom, hogynem veszedelmét lássam szerelmes magzatomnak.”
31. Eszesen felele Iphis az anyjának: „Miért hogy így búsongsz?
Itthon maraszthatod atyámat talán, de véle semmit nem használsz,
Sőt, te sírásoddal mind egész országra több siralmat támasztasz.
32. Inkább, édesanyám, kívánj jó szerencsét, jövendőlj jót atyámról,
95 Ugyan szívem adja nekem, hogy békével majd hazajő az hadból,
Az Ammont megveri, és szerez minékünk jó hírt, nevet magáról.”
33. Ismét anyja szóla: „Nem engedte Isten, édes fiam, azt nekem,
Kiskoromtól fogva mind így volt én dolgom, vajon ha volt örömem,
Bátor mind így lenne, csak azmitől félek, én éltemben ne érném.
- 100 34. Ifjú leány valék, hogy láttam ínségét, édes hazám rabságát,
Kárvallást marhánkban, az ellenség miatt szenvedtünk nagy koplalást,
Égetést, pusztítást, vérontást földünkben, láttam nagy zúrzavarást.
35. Csak ízit is soha én még nem érzettem az édesnek éltemben,
Hanem, mint hogy az víz egyik mást ott éri, bánatom bú érte,
105 Elél-utól nekem mindenfelől szívem keserűség szeldelte.
36. Hadban édes bátyám az minap ím, veszett, néném elholt búvában,
Öcsém atyámfia rabságra viteték, anyám elfonnyadt abban,
Ammon fiaira ím, szerelmes uram ismét készül az hadban.
37. Mind nagyobb ezeknél, azmitől most félek álom miatt magamban.”
110 Leány monda néki: „Maga édesanyám, ilyen félelem dolga,
Mennél inkább rettegsz, annál inkább hiszed, azmit láttál álmodban.”
38. „Vajha Isten adná – asszony mondja vala –, hogy én jó hírt hallhatnék,
Hogy egész hadnépe urammal megjöne, ellenség levágnék,
Itthon azonközben valami oly dolog házam táján ne esnék.”

- 115 39. „Ne félj édesanyám – Iphis monda néki –, tudom én, hogy megjönnek,
Azmely Isten őket erre indította, hogy az hadban menjenek,
Ugyanazon Isten erőt ad őnékik, hogy ismét megöjjenek.”
40. Azonközben Jephta követekkel együtt bójuta Galaadban,
Szélllyel elküldete, sok népet gyűjtete Manassesben, Massában,
120 Vagyon igazsága, vagyon Isten véle, vagyon nagy bátorságban.
41. Ammon fiaihoz követeket küldé, meg nem alkhattak vala,
Készülnek kétfelől, népet igazítják, rendben állatják vala,
Elöl kaszás szekér, szárnyul lovagsereg Ammon hadában vala.
42. Sok hadiszerszámtól ellenség tündöklík, mint tűz, ugyan ég vala,
125 Semmi kűszületi Jephtának oly módon, de bátorsága vala,
Az kegyes Istenhez tábor hallatjára ily könyörgést tött vala:
43. „Hatalmas Úristen, ki egyedül való igazlító Isten vagy,
Az téged félőkhez kegyes jóakaró, gondviselő atya vagy,
De az gonoszokhoz haragos kegyetlen, rettenetes bíró vagy.
44. Sok büntetést, Uram, szenvedtünk, ez kedig volt is érdemünk arra,
130 Mert tőled, Úristen, élet kűtfejtől mind eltávoztunk vala,
Tőkét, követ, bálvánt nagy bosszúságodra imádni kezdtünk vala.
45. Szemérem mondani, hogy az okos állat magát bolondul tartja,
Eleven voltára hogy az megholt képnek áldozik, azt imádja,
135 Két keze munkáját, ki rosszabb nálánál, magánál jobbnak tartja.
46. Sok ideje azért hogy immár minket versz, elhagyánk, de elhagyál,
Nagy sok rabságokkal, sokféle nemzettel igen megnyomorgatál,
Sok nyavalyánk után immár hozzád tértünk, könyörgünk, hogy mellénk állj.
47. Tudjuk, hogy te igen könyörülő úr vagy, nem örökké haragszol,
140 Csak mi hozzád térjünk, te is mihozzánk térsz, ha mikor bosszonkodol,
Esmét haragodról, csak többel ne bántsunk, Uram, elfelejtkezel.
48. Valljunk bűneinket, könyörgünk, megbocsáss, az felett azt fogadom,
Csak hogy add kezemben az Ammon fiait, bizony én azt megállom,
Valamit előszer otthon megláthatok, azt neked megáldozom.

- 145 49. Tudom, hogy semmi ez az te jóvoltodért, de mi, Uram, kik vagyunk?
Értjük, hogy tenéked méltóságod szerint semmit mi nem adhatunk,
De mégis szívünket, azmint tőlünk lehet, ezfélével mutatjuk.”
50. Magagondolatlan Jephta szólott vala, végre megbánta vala,
Mert ugyanis azki nyelvét készen tartja, szemét jól fel nem nyitja,
150 Nagyot kell hazudni, ha szavát felhagyja; bűn lészen, ha megállja.
51. Gyermekek is otthon, fiak és leányok sereggel járnak vala,
Atyjokért, bátyjokért siralmas éneket Istennek mondnak vala,
Nem tudnak Erdélyben ilyent az gyermekek, az notája ez vala:
52. „Én édes Istenem – közszóval úgy mondják –, de mikor adsz oly napot,
155 Ellenség markából szerelmes hazánkat de mikor szabadítod?
Szomszédságunk miatt, ím, mint nyomorodtunk, te magad is jól látod.
53. Pharaho királytól kiket te megmentél, tengeren általhozál,
Az nagy pusztaságon kenyérrel, itallal gyermekestől táplálál,
Isaak maradékát pogán nemzetségre, mire Uram, hogy bízál?
- 160 54. Nagy az nyomorúság, de ezzel még súlyosb, hogy pogánnak szolgálunk,
Azért téged, Uram, mennek és tengernek, földnek urának tartánk,
Sok kárvallásunkkal, sok vérhullásunkkal elégedjél meg, kérünk.
55. Ha mit mi vétkeztünk, ellened vétettünk, te büntess, Uram, minket,
Vagy tűzzel vagy vízzel, valamint akarod, odahajtuk fejünket,
165 Azt tudják pogánok, hogy bálványok dolga, ha meg nem vered őket.
56. Igen örülnek most Ammon szép leányi, nagy reménségben vadnak,
De bizonynyal hisszük, rövid nap mindezek siralomra fordulnak,
Oltárért, templomért, szentek haláláért nemsokára mást adnak.
57. Vajha még éltünkben valamely üdőre egyszer azt megláthatnók,
170 Hazánk szabadságát, ellenség romlását még egyszer megérhetnők,
Akkor az Istennek az dicsíreteket örömesben mondanók.”
58. Azonközbe két had öszveroppant vala, nagy sivalkodás vala,
Dob, trombitaszóktól, lónyirítésektől az ég hangoslik vala,
Fegyvercsattogástól hegyek és az völgyek erősen zengnek vala.

145 P Vrak **153 C2 L** tudnak mi nálunk illet **154 P** közbeszdel **156 P** de magad **159 P** pogán maradékit ... hagi
hagial **162 P** vérontasunkal

- 175 59. Egyenlő szerencse két félnek szolgálja, mind estig tartott vala,
Ammont nép soksága, Jephtát igazsága igen biztatja vala,
Egyik az másiknak hogy nem enged vala, sokáig harc lött vala.
60. Mint patak az földön, az vér elfoly vala, rettenetes por vala,
Holt tetemek között sok sebes eleven jajgatást tészon vala,
180 Egy véletlen dolog, csoda azonközbe ott ilyen történt vala:
61. Egymást hogy biztatják hadnagyok, kiáltás, nagy csattogás lött vala,
Sűrő setétségből hirtelen nagy világ fejek felett lött vala,
Ammon hogy ezt látá, megijedett vala, elfutamodott vala.
62. Zsidók bizakodnak, Istent velek látják, ellenség után vadnak,
185 Hírmondót közülök alig bocsátának, húsz fő várast dúlának,
Apró gyermekeket, leánt, asszonnépet mind fegyverre hányának.
63. Gazdag nyereséggel visszatértek vala, Istent dicsírük vala,
Hírmondót azonba Jephta küldött vala, váras megörült vala,
Szűzek és szép ifjak utcákon Istennek hálákat adnak vala.
- 190 64. Kiváltképpen Iphis, hadnagy szép leánya már ugyan repes vala,
Anyja is azt véli, hogy immár álmának ideje elmúlt volna,
Szerelmes urának szerencsését hallja, oly igen örül vala.
65. Lám rövid, Úristen, embernek élete, abban is öröm nincsen,
Ezerében egyszer ha egy kedve fordul, az is menten elmegyén,
195 Még el sem kezdheti, addég elvégezi, utána bánat megyén.
66. Vagyon bódogságnak így tulajdonsága, hamar elhiszi magát,
Kiváltképpen ha mi szépet szólasz néki, igen berzeszti tollát,
Mint az páva madár, farkán csodálkozik, nem tekinti rút lábát.
67. Azonközbe Jephta várast érte vala, minden dicsíri vala,
200 Azelőtt is mintha magát valaminek igen alítja vala,
Mintha jó szerencse csak ötöle volna, majd azt ítéli vala.
68. Nem gondolá meg azt, hogy az Isten ötet evvel próbálta vala,
Azmely áldozatot néki ígért vala, mintha feledte vala,
Honnan jött, hova ment, ki volt, mire jutott, eszébe nem jut vala.

- 205 69. Annál inkább szívét begyesztette vala, hogy zengést hallott vala,
Kapukon, utcákon hogy egy szóval ötet minden dicsíri vala,
Feltébb való öröm, majd megérted, néki mi dologra fordula.
70. Atyja jöttét Iphis hogy hallotta vala, igen sietett vala,
Szerelmes atyjának öröm szép ruhába eleibe ment vala,
210 Édes beszédekkel kit igen vár vala, ötet üdvözli vala.
71. Mihelt Iphist atyja meglátotta vala, mindjárt eszébe juta,
Micsoda fogadást nagy hűtellel Istennek az hadban ő tött vala,
Ottan leányának miként lenne dolga, elaránzotta vala.
72. Felesége álmát magyarázta vala, ottan tova fordula,
215 Nem vövé jó neven leány köszönetit, fejét földre lehajtá,
Valami öröme a szüvébe vala, egyszersmind kifordula.
73. Úgy megkeseredék Iphis, hogy Atyjának ily pokol kedvét látá,
Azt víli, hogy atyja valami dologért őt meggyűlölte volna,
Oly nagy petyeregve, szegény, könyves szemmel alig szólhatott vala.
- 220 74. „Hogy már kegyelmednek kedvét tészek evvel, azért sietek vala,
Hogy megöleljelek, orcádat csókoljam, örömet jövék vala,
Maga édesatyám, hogy rám nem tekintesz, mond meg, oka mi volna.”
75. „Odavagyunk, fiam” – többet nem szólhatta, szemét az könny bétele.
Leány hogy ezt látá, sokkal nagyob dolgot valamit erről véle.
225 „Ha mi dolog vagyon – monda –, édesatyám, essék ellenségünkre!”
76. „Bár úgy lenne inkább – atyja monda néki –, de fejünken telik be,
Oh, veszett atyának veszettőbb leánya, mire jövé előmbé?”
Iphis monda néki: „Ím, úgy megijesztél, hogy alig vagyok belé.
77. Mi dolog legyen ez, én el nem érthetem, hiszem nincs betegséged,
230 Hiszem had népében nincsen oly kárvallás, nám, Ammont is megverted,
Miért hát el belől hogy így fohászkodol, hogy nincs semmi jókedved?”
78. „Nem illik most tudnod, édes fiam – monda –, ezután megtudhatod.”
Iphis ráfelele: „Az Istenért, uram, talám véttem ellened?”
Monda atyja: „Semmit nem vétettél, fiam, én vétettem ellened.”

211 P hogy megh latta vala 221 P meg oleelelek 222 P hogy nem tekintez megh mond 229 P en ezt nem erhetem
231 P hat hogy ebből igi

- 235 79. Iphis erre szolla: „Bizony, édesatyám, ellenem nem vétettél,
Ha vétél volna is, nem illik, hogy azon ennyire kesergenél,
Illik jó fiakhoz, szülejek bántását hogy szenvedjék békével.”
80. „Ugyan úgy kell lenni – atyja monda neki –, elég jó móddal szólál,
De mennél okosban szólál, annál nagyobb sebet szívemre nyitál,
240 Tudom is, jó fiam, hogy mindenkor hozzám engedelemmel voltál.”
81. „Hát, ha nincsen oka – Iphis monda neki –, édesatyám, hadd járjon,
Nám, örömet, hasznót mindennek te hoztál, minden nagy vígan vagyon,
Ilyen nagy vigasság nem illik hogy ismét miattad felforduljon.”
82. Monda atyja: „Csak azt bánom, hogy most látlak, de soká nem láthatlak,
245 Csak most itt ne volnál! Tudom, hogy ezután több ideig látnálak,
Sem én magam nékem, sem barátom ninkel, úgy bánom, hogy most látlak.
83. Semmi az had dolga, s nem is megyek oda, bár fiam, ne félt attól,
De az minémű kárt az hadban vallhatnánk, nagyobb kár vagyon itthon,
Az hadban jól járék, ím, felséges Isten, mely igen veszünk itthon!”
- 250 84. Leány erre monda: „Itthon, édesatyám, nincs kárvallás semmiben,
Anyám egészségben, én is tisztességben, marhánk jó szerencsében,
Azmint látom, tü is, az ország is vagyon veletek békeségben.
85. Ilyen jó állapot nem búsulást illet, sőt, inkább hogy örvendjünk!
Istennek imádjunk, nagy hálákat adjunk, fösvényen ne áldozzunk,
255 Isten tiszteletit, még nagy dologért is, nem illik hátrahadnunk.
86. Azki jóban vagyon, s nem tudja böcsülni, az jót az nem érdemli,
Ha penig esendik, az áldozást tőle Isten el kezdi venni,
Ha meg kezében volt, addig nem örülte, hogy elkél, késő sími.
87. De Istenről azki jó szerencséjében soha nem feletkeznek,
260 Ha mi nyavalyájok azonban történik, esmét jót remélhetnek,
Előbbi szentségért nagyobb bátorsággal Istenhez eredhetnek.”
88. Atyja monda néki: „Igaz, elég vagyon, miről hálát kell adnunk,
Hogy minket is néktek, tütöket ki eddig még megmarasztott nekünk,
Azért édes fiam, majd érette legyünk, felségének áldozzunk.”

244 P soha 246 P nem kell 249 P veszek 254 P Istent mi imaggunk

- 265 89. „Micsoda hát, atyám – Iphis így felele –, azmi téged múlattat,
Mert hiszem, hogy illik nékem is értenem édesatyám bánatját.
Mi vagyon előtted, kitől nem végeszhetd Istennek áldozatját?”
90. Atyja monda neki: „Erre gondom leszen, édes Iphis, nem tied,
Nem illik tenéked férfiú dologban mindenről kérdezkedned,
270 Azmi leánt illet, leányi voltodra illendőbb értekezned.
91. Menjél inkább haza, láss otthon házunkhoz, nincs itt dolgod most néked,
Ezennel hívatlak, mert az áldozaton néked is ott kell lenned,
Jöjj el, hogy izenék; meglásd, hogy atyádnak mindenben szavát tegyed.”
92. „Bátor, édesatyám – leány így felele, azonban elindula –,
275 Csak izenj énnékem, megládd, hogy kivető nem leszen én dologomban.”
Az úton mentében szegény ilyen szóval úgy sápolódik vala:
93. „Oh, felséges Isten! Mi oka, hogy atyám ily megváltozott volna?
Bizony elébb engem nem így szeret vala, csoda jó atya vala,
Senkit gyermekéhez nagyobb kedvezéssel még én nem láttam vala.
- 280 94. Ím, most mely haragos, mely igen kedvetlen, mely szomorú beszédű,
Nyilván én azt vélem, mely igen vad hozzám, mely igen búsult lelkű,
Hogy azt tudja talám, most is harcon vagyon, oly kemény tekintetű.
95. De akármi volna, csak az egy ne volna, hogy én bűnöm ne volna,
Azon szakad szívem, hogy azt mondja nékem, hogy énmiattam volna,
285 Maga tudod, Isten, hogy szüleim ellen nem tudom, mit véttem volna.
96. Oh, leánzó dolog, oh, nyomorult dolog! Jobb, hogy mi mind meghalnánk,
Avagy Isten velünk bár azt tőtte volna, ez világon se volnánk,
Mert nincs hiedelmünk semmiben minékünk, bátor ezért szólanánk.
97. Akárki ellenünk akármit pattantson, mind igaz az mi bűnünk,
290 Vagy gonosz szomszédink, vagy értetlen szolgánk: szentírás az ellenünk,
Noha gyanót gazda őmaga költ hozzánk, azt is mind el kell tűrnünk.
98. Inkább hiszem bizony, valami fondorlók bemondottak atyámnak,
Hogy gonosz életre magam adtam volna, vagy valamit szólottak,
Miért búsult énrám; mert én nem vehetem semmi értelmét annak.

266 P banatod 268 P Nekem edes Iphisem neked 269 P dologban 276 P sapalkodik vala 288 P bator ezert
288 P mi nekünk 292 P be vadoltak Attianak

- 295 99. Nékem nincs mit tennem, nincs is mivel magam vigasztaljam ezekben,
Hanem hogy jól érti lelkiismeretem, hogy nincs bűn életemben,
Szűvem is mutatja, Isten is jól látja, hogy semmi vétkem ebben.”
100. Leány így sír vala, Symakos ezt hallá, atyjának egy barátja,
Monda: „Bezzeg fiam, ember leány vagy te, emberül szólasz vala,
300 Fő ember gyermekét, jó anya leányát beszéde kimutatja.
101. Az gonosz emberek sokat elcselegnek, de jobb Isten királynál,
Ő tudja mindennek mi vagyon szűvében, nem áll ebben lóhalál,
Ő perel meg értünk és fizet meg nekünk, szükségünkben mellénk áll.
102. Méltán vagy méltatlan, atyák nehézségét illik fiaknak tűrni.
305 Ne sírj, eredj haza, majd megértem tőle, min tekereg az béli,
Megizenem néked, ha mi nehézségét értem, hogy volt rád néki.”
103. Azonban Jephtához Symakos hogy juta, ilyenképpen szólt vala:
„Régi jó barátom, édes vitéz uram, tisztességet től vala.
Mi dolog legyen ez, min változik színed, mit kénlódól magadban?
- 310 104. Ilyen jó szerencsét, ország előmentét majd mind visszafordíthatsz,
Jámbor vitézeknek, váraai főnépek hogy ily pokol példát adsz,
Az lelkemre mondom, hogy kicsintől fogva majd mind síróban jutatsz.
105. Mi félelmed vagyon? Nám, megfizetének az Ammon ebek nekünk,
Ez világ mind örül, minden téged dicsír, mindenütt jó hírt hallunk,
315 Ily gyönyörűségben miért nincsen részed, maga te hoztad nekünk?”
106. Nagy fohászkodással, lám nyomorúság volt az, uraság így monda:
„Nem ítélek semmit nagyobb bódogságot, mint parasztember dolga,
Ki fél húsban vagyon, alattomban lakik, nem sietett fő polcra.
107. Ha kompodí módra szegény nem járhat is, mégis csendeszen vagyon,
320 Zúrzavart nem szenved, házában nyugoszik, nagy békességben vagyon,
Mocskos szép gyermekit mind korosként látja, oly nagy örömben vagyon.”
108. „Én nem azt ítélem, sőt, bolondnak mondom – Symakos felelt vala –,
Ki csak honn az porban, álomban, restségben barom módon ült volna,
Vékony nemzetinél ha módja lött volna, feljebb nem üzett volna.

303 P Ű felel ... mellettünk al 308 C2 töt 312 P siroua iutacz 315 P reszed ha te hoztad mi nekünk

- 325 109. Ki tudja az olyant, volt-é soha vagy nem, napja mint holta annak,
Ha mikor élnek is, nincsen ismeretek afféle honn laktaknak,
Holtok után pedig csak annyi hírek sincs, mint Demjén lovának.
110. Mondom azt bódognak, azki nem szunnyadott, hanem kibújt az ólból,
Magát szépítötte, jó hírt, nevet szerzett, húzolkodott az sárból,
330 Ennek holta után hogy meghaljon neve, bár soha ne félj attól.
111. Valamit az Isten kegyelmességéből embernek szokott adni,
Valamit ember is világon éltere őtöle mér kívánni,
Nám, mindent tenéked adott őfelsége, még többet is kész adni.
112. Marhád, tisztességed, híred-neved vagyon, becsületed nagy vagyon,
335 Nyereséggel jártál Ammont hogy megverted, oly dicsíreted vagyon,
Ha eszedbe vennéd, ország ura volnál, minden dolgod jól vagyon.
113. Meglásd, hogy Istennek megismerd jóvoltát, megköszönd felségének,
Mint ha nem kellene rossz ítéletteddel ne veszed eszét ennek,
Mert nagyobb ellene, mint háladatlanság nincsen őszentségének.”
- 340 114. Monda erre Jephtha: „Könnyebb azt mondani, hogysem mint megpróbálni,
Azmint te beszéllesz, nem kell pompaságot szintén úgy böcsülleni,
Nem mondom, hogy nincsen valami jó benne, ha csak kívül kell nézni.
115. Noha frissen járunk, oly kevélyek vagyunk, mint páva úgy lépcselőnk,
De belől sok gondot, kik morják szívünket, sok kínokat szenvedünk,
345 Ha jobban megnézed, nem méz, hanem méreg azmi fényes életünk.
116. Senkinek őmagát soha jó szerencse oly vígan nem mutatta,
Azmit egyszer adott, hogy vissza nem vötte, kétannyi búval látta,
Keserűt édessé, édest keserűé mindenkor változtatta.
117. Bódognak mondátok külső tiszteletet, mert tekintitek bennem,
350 Hogy úgy süvegelnek, hogy az nép ím mostan ily igen tapsol nékem,
Maga belől nékem, kit meg sem mondhatok, oly nyavalyás én lelkem.”
118. Symakos felele: „Te jó szerencsédnek ha még mi héja volna,
Csak hogy tudnád venni, és ne zúgolódnál, azt is Isten megadna,
De kérlek tégedet, hogy egyyöl nem vólnál, mondd meg, hol héja volna.

327 P mint az dőmien **328 P** az bolondnak **339 P** Fölsegenek **349 P** tekintetik **354 P** hogy így is nem volna **K** egy jól nem volna

- 355 119. Ím, elvetett valál, számkivetett valál, egy rossz kunyhóban laktál,
Most palotád vagy, most minden megtisztel; ím, elég nagy úr volnál,
Mint azki álmában véletlen pénzt talál, csakhamar felfordulál.
120. Ilyen ajándékot ha nem tudsz elbírní, igen gyarló szívű vagy,
Ha nem tudsz ismerni, sem megbecsülleni, vak elméjű ember vagy,
360 Előbbi szurdékba, kiből elérántánk, hogy visszamenj, méltó vagy.
121. Csak úrrá lehessen, más ember sem kárral nem gondol, sem magával,
Sem tűzzel, sem vassal, sem vérhullásával, semmi nyomorúsággal,
Sem atyjafiával, csak élékaphasson, sem ország romlásával.
122. Az te uraságod vitézséged után ország hasznára vagy,
365 Ingyen sem kívántad, mikor megkénáltak, jóakarathból vagy,
Majd az eget éri, hogy Ammont megverted, oly dicsíreted vagy.
123. Ím, csaknem rab valál, s látod, mire jutál, csepkéből löttél úrrá,
Pórból tekintetes, szolgából hadnaggyá, szegénységből gazdagga,
Csakhogy szíved volna ennyi sok áldáshoz, minden néked megvolna.”
- 370 124. „Nehéz paraszt írral mély sebet kötözni – Jephta azt mondta vala –,
Ne fáradj bár abban, mert nincs oly bölcs doctor, ki azt meggyógyíthatná,
Szintén az kút fejét, tüdőmet, májomat méreg immár elfogta.
125. Talám könnyebb volna, hogy ha csak egy volna, azmiért ebben vagyok,
De bűnös is vagyok, károm is nagy vagy, kínban is nagyba vagyok,
375 Ilyen három dolog egyszersmind szorított, csoda, hogy meg nem halok.”
126. „Soha mi lehessen – Symakos felele –, én el nem ítlhetem,
Tudod, régtől fogva jó barátod voltam, ne titkold el éntőlem,
Talám okossággal még módját találjuk, csak jelents meg énnekem.”
127. Jephta monda néki: „Nem jut-é eszedbe, mit én fogadtam vala,
380 Hogy áldoznám néki, ha Isten szerencsét nékem az hadban adna,
Vajha ily bolondul nem szóllottam volna, dolgom most jobban volna.
128. Ebben nincs mit tennem, ezt meg kell állanom, házamat kell vesztenem,
Kiben reménségem és jó kedvem vala, azt kell nékem felvinnem,
Egyetlen eggyemmel, Iphisem vérével kell magamat mentenem.”

- 385 129. Ugyan megijede Symakos, hogy hallá, s monda erre Jephtának:
„Azt áldoznád-é meg? Mi szükséged tartja, mi vétke leányodnak?
Ez volt-é az oka, azmi marta béled? Nincs-é más módja annak?”
130. „Nincs semmi mód ebben – Jephta monda néki –, s nem is nyughatik lelkem,
Méglen házam népét átkozott kezemmel ím, mind el kell vesztenem,
390 Azután, ha lehet, ily rút áldozatért magamat sem felejem.
131. Oh, mennybéli Isten, kitől föld és tenger, mindenek úgy rettegnek,
Ha valaha szóval vagy cselekedettel szolgáltam felségednek,
Most hallgass meg egyszer, adjad, hogy ellenség érje végét életemnek!
132. Adj hadat, Úristen, hozd vissza az Amnont, adj ellenséget nékem.
395 Nem kell győzelem, semmit ne adj nékem, csak halált hozz énnékem,
Bár ezer fegyverrel, bátor ezer sebbel, csak öljenek meg engem!
133. Avagy nám, kezekben mennyűtő kő vagyon, üss avval meg engemet,
Ha még a’ sem elég, ha gyilkos voltomra meg sem éri végemet,
Hiszem, vagyon pokol, megérdemli bűnöm, vesd pokolra fejemet!”
- 400 134. „Nagy dolog, mit szólasz – Symakos felele –, nem jó hirtelenkedni,
Ilyen nagy dologban háború elmével nehéz tanácsot fogni,
Ha ily bús nem volnál, könnyebb volna erről barátoddal végezni.
135. Mikor ember csendes, nincs oly gondolatja, akkor jobb tanácskozni,
Ha szíve másutt jár, nem fér az fülébe, akármely jót mondj néki.
405 Csendeszíts le magad, azután jobb látnunk, mit kell ebben gondolni.”
136. „Tökélt dologban nem hasznos az tanács – néki Jephta így szóla –,
Sőt, ki üdő múlva barátját biztatja, csak bánatját újítja,
Az jó oktatásnak az dolog kezdetin, nem végén vagyon haszna.”
137. „Még el nem végezted – Symakos felele –, még hátra vagyon dolgoz,
410 Még vagyon mód benne, hogy magad meggyógyíts, csak ne légy általkodott,
Ha Pálnak így tetszett, talám Péter bíró jobb helyre viszi dolgot.
138. Egyedül egy ember ugyan csak egy ember, minden dolgot nem érthet,
Hogyha más jámborral szándékát nem közli, magának nagy kárt tehet,
Mennél nagyobb dolgoz, hiszem, annál inkább napra kellene vened.

- 415 139. Poklul tött fogodást ha megfordíthatnánk, dicsíretedre leszen,
Ha tanács is mondja, hogy ezt végrevigyed, ottan ő bűnök leszen,
Ha kárt vall is ember eszes ember után, jobb, hogy bolonddá légyen.
140. Ha penig a szükség mindenfelől ebben utadat általállja,
Azkitől kérdettél, semmiben azután dolgotat nem szidhatja,
420 De ha temagadtól kezdted ezt végezni, minden ember rútolja.”
141. Így biztatja vala Symakos barátját, noha nem használt vala,
Csak mi lehet vala szükségnek idején, örömet szolgál vala,
Azmi lehet vala, barátja veszélyén igen búskodik vala.
142. Immár hallgassátok jámbor papnak dolgát, írásmagyarázását,
425 Az jó pásztoroknak veszendő juhokért szűbeli fájdalmokat,
Némely gorombának az elszánt dologban csoda általkodását.
143. Symakos hogy látá, hogy semmi intése barátjánál nem fogna,
Gondola, hogy az pap talám Szentírással nagyobbhat használhatna,
Nem késék, sieté, az úton mentében imígy törődik vala:
- 430 144. „Nem tudom melyiket keserüljöm inkább, az atya ím, elkábult,
Semmi jó tanácsnak helt adni nem akar, belé nem tudom, mi bújt,
Gyilkossággal akar Istennek szolgálni, oly igen megbolondult.
145. Ilyen szép leánnak ilyen szép korában veszését ki nem szánná?
Jobb volna, hogy az dög bár leverte volna, vagy rabságra ment volna,
435 Hogysem mint egy barmot, bűne bocsánatért atyja megölte volna.
146. Hallhatatlan dolog azmit cselekeszik, természet ellen vagyon,
Nincs oly vad oroszlány, kit kegyetlenséggel ebben meg ne haladjon,
Hogysem mint Jephtának valaki gyermeke, bár inkább ökre lenne.”
147. Így beszélget vala Symakos magában, azonba paphoz juta,
440 Pap ez dolgot értvén köntösét ragada, Symakossal indula.
Hallák azonközbe, hát Jephta magában így imádkozik vala:
148. „Oh Nap, oh fényes Hold, oh drága csillagok, régi atyák és szentek!
Áldott orcátokat, kérlek dugjátok be, énreám ne nézzetek,
Átkozott áldozat hogy ne ferteztesse az tü szent szemeteket.

- 445 149. Te pedig, szomszód föld, kivel leányomnak vérét majd megitatom,
Hasadj meg előttem, nyelj el addig engem, míg leánt meg nem ölem,
Csak hóhér ne legyek, adj utat csak nekem, Pokolban is ellakom.
150. De mit mondom Poklot? Elég ördög vagyon éltében is énbennem,
Sír egyfelől Iphis, másfelől sír anyja, hogy ne szánjam, hogy tűrjem,
450 Hogy szánhassam pedig, hogy hűtöm megszegjem, vagyon nagy kín énbennem.”
151. Az pap hogy ezt hallá, szóla mindjárt néki: „Szerető uram – monda –,
Sírás annak helye, azki az seb körül az tapogatást bánja,
Azki sem előszer más ember intését, sem utól nem fogadja.
152. Nyomorult legyél te, avagy hogy bódog légy, csak szinte terajta áll,
455 Ha kívánságod az, hogy torkát megmessed, ellened senki nem áll,
Ha szánod halálát, meghagyjad életét, ez is te kezében áll.
153. Sőt, Isten bocsássa, szabad csak azzal vagy, hogy őtet meg ne bántsad,
Nincsen néked módod, sem hatalmad arra, hogy szegént felkoncoljad,
Melyet az természet, az kegyes szeretet tilt, Isten is, úgy tudjad.
- 460 154. Mindennek előtte a szent anya belénk az természet oltotta,
Nem csak belénk pedig, hanem mind vadakba, halakba, madarakba,
Hogy fiát szeresse, minden állat tartsa, táplálja és megójjja.
155. Ezt pedig az Isten önnönmaga belénk ennek okáért adta:
Hogy erőnk s jó kedvünk mibennetünk legyen magzatunk tartására,
465 Hogy mind tovább-tovább nemzetség térüljön, vége ne legyen soha.
156. Sőt még őmagát is hogy atyánknak híjuk, az Isten azt kívánja,
Kik fiat nevelnek, mely igen szeresse, azzal is bizonyítja,
Még az barmokban is ezt az indulatot minden szemmel láthatja.
157. Mi pedig, emberek, kiknek emberszűvet kellene hogy viselnénk,
470 Hogy ily drága nevet, azkivel mondatunk, inkább megérdemlennék,
Nem illenék hozzánk, hogy az vadoknál is rettenetesbek lennénk.
158. De nem elég bűn ez, hogy mérgesek vagyunk, hogy gyakorta vért ontunk,
Ha gonoszt mívelünk, hogy Isten akarta – átkozattak, azt mondjuk,
Hogy ember vérével tölt áldozatokban gyönyörködik, azt tartjuk.

454 P hogy bolond 460 P az szent anya belenk az természetet oltotta 465 P hogy minden nemzetseg touabá te-
rölyön 472 P hogy eleg mergesek

- 475 159. Oly babonás népet soha nem hallottam, sem benn az Egyiptusban,
Sem Assiriában; maga az ördegnek vadnak nagy rabságában,
Magzatjok vérével hogy az bálványokat részegítették volna.
160. Az mi Istenünknek ilyen áldozattal nemhogy kedvét találánk,
Az tulkok vére is nem kedves önála, ha jámborok nem volnánk,
480 Tiszta szent életet ha neki mutatnánk, avval sokat használnánk.
161. Sem bakok, sem ökrök, sem juh, sem görlice, sem galamboknak véri,
Hanem csak kegyesség, jó lelkiismeret, igazság kedvez néki,
Azki ezfélével magát jelentgeti, azt örömet elvész.
162. Nem nyughaték rajta, papnak azért Jephta ilyen módon felele:
485 „Hogy ím, azt beszéled, hogy nem kedves néki semmi állatnak vére?
Mi dolog, hogy nekünk az áldozatokról törvént adott előnkbe?”
163. „Nem azért – pap monda –, hogy ő vagy borjúhúst vagy bárányvért kívánna,
Hanem csak hogy minket engedelmességre azáltal tanítana,
Hogy atyánkfiaához fősvények ne lennénk, ez abban kívánsága.”
- 490 164. Jephta ismét monda: „Fogadást minden tartozik, hogy megállja.”
„De lehető dolgot Istennek fogadjunk!” – az pap reá így szóla.
Jephta monda: „Immár késő, azt gondolnom, ez előtt jó lőtt volna.
165. Istennek törvénye, eleink szokása mindenkor azt mutatja,
Hogy ha ki fogadást az Istennek térszen, azt heába ne hagyja,
495 Ebben én egyebet nem mérek mívelni, mert esküvésem tartja.”
166. Az pap erre monda: „Szabad-é ígíni, az mi bűn megadnia?
Avagy, mondd meg nékem, hogy fiad levágjad, de melyik törvény tartja?”
Jephta monda néki: „Hogy szavunknak álljunk, Isten azt parancsolja.”
167. „Ha fogadtad volna, hogy az Isten könyvét belévetnéd az tűzben,
500 Megállanád-é?” – azt monda az pap néki. Jephta erre felele:
„Bolond ember volna, azki ilyen dolgot az Istennek ígérne.”
168. „Hogyha a szent könyvet – az pap ismét monda – el nem méred szaggatni,
Mi dolog, hogy azmi a szent könyvben vagy, mérsz az ellen mívelni?
Akár elégedess s akár meg ne tartsd, mind egy ennek az bűzi.

- 505 169. Azt pedig jól hiszem, hogy nem tagadhatod, hogy írásban nem volna,
Hogy az Isten tiltja, hogy embert ne öljünk, mert azt igen utálja,
Sőt, egymást hogy ójjuk, az törvény is hagyja, természet is azt tartja.”
170. Erre Jephtha monda: „Nemcsak formáját kell az mi dolgunknak nézni,
Hanem szándékát is, azki cselekedik, illendő tekintetni,
510 Jó szándékkal ember akármit műveljen, mind kedvessé teheti.”
171. Az pap ismét monda: „Mint szódból ismerem, ezt akarnád mondani,
Hogy bűn gyűlölségből, de Isten kedvéért szabad embert is ölni;
Mintha te nem bánnád, ha ki szerettébe véred kezdené venni.
172. Nincsen exceptio az Isten szavában, nem is illik őhozzá,
515 Hogy mit egyszer megtilt, másszor megengedje, s neked sincs módod arra,
Hogy vezetéket tarts a szent törvény mellett, csak egy magyarázatja.
173. Az jó szándék kedves csak őmagában is, mikor nincs erőnk többre,
De ha erőnk vagyon, illik, hogy azt minden jó dologban jelentse,
Mint az édes fának hogy lehető volna, hogy vad gyümölcse lenne.
- 520 174. Ha akarsz áldozni, hogy Isten megtartott, jó dolgot szándékozol,
Hogy ember húásával tort csinálj őnéki, nincsen írásunk arról;
Csak ne fesvénykedjél, vagyon jó folt barmod, írást adhatunk arról.
175. Hogyha felségének ily nagy jótéért ezt semminek alítod,
Sok kígyó, sok béka, sok farkasok, sárkány vagyon emberben, tudod,
525 Ezféle kölykeknek szedd nyakát tebenned, nem tehetsz kedvesb dolgot.
176. Azfelett, előtte azmint jobban lehet, szüvedet kiterítsed,
Nagy fohászkodással, szájadnak tulkait eleibe jelentsed,
Alázatossággal, jámbor étleteddel estve s reggel köszöntsed.
177. Ha igen nagy dolgot akarsz cselekedni, nagyobb ennél nem lehet,
530 Ezt hogy elvégezed, ismét előlkezdhet, mégis el nem végezhetd,
Hanem mind éltedben, csak hogy ügyekezé, mind jobban-jobban léssen.
178. Nem kell az jó szüvet gonoszban mutatni; nem is kell azt ítélnünk,
Hogy az hitvánságot jó ügyekezettel jó dologgá tehessük,
Sőt, mennél jobb szüvel rútságot műveljük, annál bűnösök vagyunk.”

- 535 179. Erre Jephta szóla: „Nám, Isten is néki megparancsolta vala,
Hogy Moria hegyén immár vén korában Isaakot megáldozna,
Atyja is Istennek, nám, engedett vala, fegyvert is fogott vala.”
180. „Hadta, de nem hadta – az pap néki monda –; tudjuk, hogy parancsolta,
De azki őnéki, hogy fiát levágná, azelőtt monda vala,
540 Ugyanazon Isten, hogy meg ne bántaná, ismét meghadta vala.”
181. Jephta mégis monda: „Hogyha nem szerette, hát miért parancsolta?”
Monda az pap néki: „Nemhogy vért ihatnék, hanem csak megpróbálta,
Hogy minden azután engedelmességét Ábrahámtól tanulna.
182. Ebből megmutatta, hogy az vérontásban néki kedve nem volna,
545 Hanem csak a szűvet és az szófogadást emberektől kívánna,
Az kos halálát is az ilyen jámbortól elég gyanánt fogadna.”
183. „Csodálkozom rajtad, jó plebános uram – monda Jephta az papnak –,
Nám, az Isten hagyja, hogy fogadást tegyünk, s néki is álljunk annak;
Még meg is dorgálja, azki későn fizet; ki megcsalja, jaj annak!”
- 550 184. Az pap erre szóla: „Túllótték, de mégis ideáll az ajával;
Azki képtelennel az Istent kínálja, nincs-é bolondság annál?
Éjjel látott álmot, hitván gondolatját bizonyítja csak azzal.
185. Vagy fogadtad vagy nem, de gyilkosságodban okul Istent ne vessed,
555 Ne mondd, hogy ő hadta kegyetlenségedet, a szent úrra ne kenjed,
Azki latrot gyűlöl, gonosz szokást utál, nem szeret ezért, higgyed!
186. Egy az Isten szava, az penig igazság; nincsen változás abban,
Nem bontja fel, azmit egyszer megíratott, nincsen rókalyuk abban,
Sem balra, sem jobbra, sem elé, sem hátra, hanem csak egy unumba.
187. Mint egy célra, nekünk csak arra kell néznünk, tanácsot abból vegyünk,
560 Mint egy égő györtyát, előttünk azt tartjuk, nem hágy eltévelyednünk,
Ha mikor elesünk, ugyanarra térjünk, ismét eligazodunk.
188. Csak megcsalod magad, csak bünt hozsz magadra; bizony, így el nem mosod,
Ha bűnnel az Istent engesztelni kezded, bizony, inkább bosszontod,
Meglásd, Jephta uram, kegyesség színével meg ne bántsad Uradat!

- 565 189. Azmit ő meghagyott: azt szereti Isten, azmit szeret: meghadta,
Bár jó szüből légyen, de azmit nem hagyott, nem veheted őt arra,
Törvény szerént való áldozatot kedvel, az ellen mind utálja.
190. Noha az Istenhez való nagy szerelmet, szívét mutatja vala,
De hogy tisztí kívül az papok dolgában magát ártotta vala,
570 Tudd-é, mint járt vala Azarias király, tudd-é, mint lakolt vala?
191. Én a tanács, azért jól meglásd, mit mívelsz, barátid szavát fogadd,
Hogy mikor Istennel békélni akarnál, inkább ne haragítsad;
Nem azmint akarod, hanem mint akarja, magad törvényhez tartsad!"
- 575 192. „Nem kell több szó erre, jó plebános uram – Jephta szóla az papnak –,
Ilyenek az papok, csak magokat vetik, tudományokat hányják;
Azt tartják, hogy csak ők emberek, egyebet mind bolondnak alítnak.
193. Maga tekints meg csak, ők inkább bolondok, azfelett mind káromlók,
Mert a szentség dolgát, eleink szerzetit, drága jó vallásokat
Semmiféle ember elébb meg nem unja, mint mostan is az papok.
- 580 194. De az szegény község, minthogy nem igen bölcs, álnokságot sem tud ő,
Erősen megtartja, azmit ő megkaphat, nem agyaskodik ám ő,
Azmit ő felfogad, nem tétováz abban, erősen áll, mint egy kő.
195. Köztetek az bölcsebb, azki nagyobb ravasz, addig eszeskedétek,
Azki szemfényvesztő, azki palástoló, ebbe mind tő hozátok,
585 Azki bűnét szóval el tudja üttetni, addig magyarázzátok,
196. Olyan ti dolgotok. De mérem mondani, hogyha kinek az kedve,
Hogy fiát jámborrá, kegyes életűvé, istenfélővé tegye,
Oskolában ötet bölcsesség tanólni sokáig ne engedje.
197. Látjuk azt szemünkkel, hogy annál gonoszbak, annál istentelenbek,
590 Mennél deákságon több ideig laktak, tudományba neveltek,
Még másnak is avval, jámbor együgyűnek, igen sokszor kárt téznek."
198. „Bizony mondom – az pap Jephtának felele –, tudákoson beszélész,
Ha bölcsességednek ellene nem volna, vársza, hadd szóljak én is,
Papokra, bölcsekre, ím, mint haragudtál, s ím, mely bölcs papul feddesz.

- 595 199. Azt tudod-é hát te, ha papokat Isten bölcseségért megveri,
Hogy az pórokat is az tudatlanságért szinte úgy meg nem veri,
Húnd be csak a szemed az igazság előtt, meglátod, ha eltűri.
200. Ne adjon bár soha (nem is ád, jól tudom) oly üdőt az Úristen,
Hogy királyunk nékünk parasztember legyen! Tanító mester legyen,
600 Hogy jóról gonoszra, igazról hamisra mindnyájunkat ne vigyen.
201. Sem császár azt soha, sem úr nem teheti, ha tűzzel gyútaná is,
Hogy hamisság jóvá, jó hamissá lenne, ha község tartaná is,
Egyképű, az igaz, nehéz őt megölni, ha király haragszik is.
202. Mennél gazabb ember, annál inkább magát valaminek állítja,
605 Ha mi kérdés esik homályos dologról, más szájából kikapva
Azt véli, hogy senki jobbban fejtegetni azt nálánál nem tudja.
203. Azt sem tudja, mit őtt, vagy mit régen hallott, hanem csak hitten hiszi,
Azmit pedig tanolt, vagy tök az, vagy túró – mind egyaránt elkölti,
Mégis vak voltára az igazság dolgát ő akarja vezetni.
- 610 204. Mint azkit hideg lel, valamit megeszik, minden édesnek tetszik,
Az ilyen gorombák már szintén olyanok, az jó ízt meg nem érzik,
Az nyúlós bűdös bort azért malozsánál sokkal inkább dicsírik.
205. Azkitől illenék, hogy tü tanolnátok, oktatni akarjátok,
Kihez hallgatnátok szükség volna néktek, elé nem bocsátjátok,
615 Ugyan szánszándékkal hogy hajót törjeteek, kösziklát aránzatok.
206. Mint Isten kívánja, törvényben megleljük, eleinktől értettük,
Az igaz kegyesség, az igaz vallás az, hogy őtet úgy tiszteljük,
Azmint te költötted, emberi szerzettel, kedvét néki nem leljük.”
207. „Valamint s valahogy – mégis Jephta monda –, de mind kedves őnéki,
620 Akármit míveljünk, csak jó szüüből legyen, ugyan jó neven vészi,
Mert ugyanis nem azt, azmit mi adhatunk, hanem szívünket nézi.”
208. „Azmit tü igaznak, együgyűek, hítok – az pap Jephtának monda –,
Nem mind szinte olyan, azmint ti tartjátok, sőt, bolondsággal rakva,
Mert tü szemeteket bedugva tartjátok igazság lámpására.

- 625 209. Hogy minden üdőben vakságban legyetek, még délbe se lássátok,
Kik mikor feketét fejjérré tehetek, bölcs dolognak tartjátok,
Igaz hogy az volna, mit gorombák tartnak, hitetni akarjátok.
210. Higgyük el hát azt is, hogy az tűzből vizet, vízből is tüzet tehet,
Fából követ, kőből viszont fát csinálhat, holtat eleveníthet,
630 Ha ezt nem teheti, az igazságon is erőszakot nem tehet.
211. Eljő még amaz nap, azmely földet, mennyet, mindeneket megéget,
Az szent igazságnak csak kis cikkelén is semmi erőt nem vehet,
Az Isten törvénye örökké megmarad, semmi ellen nem tehet.”
212. „Legyen bár tiétek minden bölcsességtek – végre monda az papnak –,
635 Kik azt alítjátok, hogy első táncosok tanácsadásban vadtok,
Akár, énfelőlem, még szemeteket is, ha tetszik, kitoljátok.
213. Inkább akarok én együgyűen élni, bár bolondnak híjanak,
Pimponya módra hogy sem beszélni, csak jámbornak tartsanak,
Tanácsodban azért bátor nékem ne adj, nincs kelleti itt annak.”
- 640 214. Igen paraszt módra Jephta beszél vala, jó szót nem fogad vala,
Magát Isten előtt s mind emberek előtt pap megmentette vala,
Többet az malomban nem hegedült vala, el dolgára ment vala.

SECUNDA PARS

1. Mindenek meghallják, utólszor immáron szóljunk asszony bújáról,
Szerelmes anyáknak édes gyermekekért szűvek szakadásokról,
645 Ugyanott Iphistről, kegyes szerelméről, keserves haláláról.
2. Symakos hogy látá Jephta bolondságát, inkább elbúsult vala,
Igen nagy sietve anyját az leánnak szóval értette vala,
Egy általbeszéddel, miként volna dolgok, néki megmondta vala.

- 650 3. Elhala az asszony, mint egy agyonütött, csak elbávadott vala,
Két szeme eldőlt, száját eltartotta, mint fában, vér nem vala,
Úgyan nagy sokáig nem szólhatott vala, könyve sem ered vala.
4. Hogy megeszedheték, tekinté leányát, könyve alácsordula,
Minapi álma is, előbbi búja is ottan eszébe juta,
Két kezét fejére kapcsolván felszóval ily jajgatást tölt vala:
- 655 5. „Oh szerelmes fiam, drága szép Iphisem – leánt csókolja vala –,
Lám, minden örömem heában volt nékem, immár azt szántam vala,
Miként alkossalak, mint házasítsalak, szerencséd várom vala.
- 660 6. Alig hiszem vala, hogy oly üdőt érjek, hogy örömed láthassam,
Hogy jámbor uraddal békés lakásodon magam gyönyörködtessem,
Édes magzatimban, szép unokáimban szívem vigasztalhassem.
7. Én azt vélem vala, hogy te lész énnékem vénségemnek gyámola,
Sok nyomorúságban megepedt lelkemnek hogy lész vigasztalója,
Sok édes álmaim, kiket láttam rólad, esének mind heában.
- 665 8. Képtelen dolog ez, oh felséges Isten, ilyent én nem hallottam,
Sok nyomorúságot noha immár láttam, sokat meg is kóstoltam,
Az gonosz szerencse mely nagy feneképpen kegyetlenkedik rajtam.
9. Oly helyen kezdette, hogyha elvégezi, mindent elvégez egyben,
Ez egyetlenegy volt, más gyönyörűségem sem volt, sem léssen nékem,
Ennyire még senkit soha az nyavalya meg nem csúfolt, mint engem.
- 670 10. Bódog anyák azok, kiknek gyermekeket vagy gonosz ellensége,
Vagy fegyver, vagy éhség, vagy döghalál mérge szemek elől elvőtte,
Noha méltán sírnak, mégis nincsen bűnök, másra vethetnek érte.
11. Kire nehezeljek? Én sem ellenségre, sem dögre nem vethetek,
Mi magunk fegyvere, mi magunk mirigye szerelmes gyermekünknek,
675 Ezer gonosztságot, ezernél is többek ez egy dologban esnek.
12. Uram gyilkossá lött, uram hóhérrá lött, leánya hengerré lött,
Fertelmes oltáron siralmot énnékem, idegen dolgot fogott,
Átkozott áldozat, utálatos bárány, pogán szokás vagyon ott.

13. Az Istenért, uram, hogyha azt elhiszed, hogy szent istenünk vagyon,
 680 Hogy szent áldozatját, hogy szentül műveljük, ha ily törvényünk vagyon,
 Az Istenért kérlek, hogy pogán szokásra te szűved ne induljon!
14. Ha pedig azt tartod, hogy jó kedvet találsz te kegyetlenségeddel,
 Hogy az mi Istenünk emberek vérével, utálatossággal él,
 Kérlek, hogy engem is Iphissimmal együtt ez világból törölj el!"
15. Többet szegény asszony akkor nem szólhata, szívét bánat elfojtá,
 685 Lábán nem állhata, térdére borula, erősen szipog vala,
 Ura keservesen csak lassú beszéddel reá így felelt vala:
16. „Elég bűn énnékem anélkül is volna, bátor ne zúgolódnál,
 Azféle haraggal nem használsz most semmit, több bút hozsz inkább avval,
 690 Azért úgyan intlek, hogy jó atyámfia, velem ne morgolódjál.
17. Minden nyomorúság, ki emberen esik, elég nehéznek tetszik,
 De nincs soha nagyobb, mint kik ártatlanul az nyavalyát szenvedik,
 Azkik érdemlették azmiben estenek, mégis jobban tűrhetik.
18. Világi emberen nagyobb keserűség az miénknél nem lehet,
 695 Mert az nyomorúság, azkiben jutatok, halál nélkül nem lehet,
 Ártatlanul pedig azt kell szenvednetek, senki rátok nem vethet.
19. Mert lám, sem nyomorult én úgy nem lehetek, hogy gyilkos is ne legyek,
 Sem gyilkosságomat úgy nem végezhetem, hogy bút is ne szenvedjek,
 Bűnöm kárvallással, károm siralommal hogy egybe ne rakódjék."
20. „Elkerülhetnéd azt bizony, ha akarnál – urának asszony monda –,
 700 De ugyan jól látom, hogy erővel mégý rá, mert senki nem hajtana."
 Ura néki monda: „Vajha az fogadást felhadni szabad volna!"
21. „Átkozott fogadás nem kedves Istennél" – asszony ismét így szóla.
 Ura viszont monda: „Vaj, hogy diadalmot, hogy jó szerencsét ada,
 705 Abból megmutatta, hogy azmit ígértem, jó neven vötte volna."
22. „Ne ígérted volna – asszony néki monda –, mert nem ígérheted volt,
 Nékem részem benne mint szinte tenéked, tudod, köz gyermekünk volt,
 Néked mészárlanod szabad volt, énnékem ótalmaznom sem hagyod.

- 710 23. Sőt, ha meglátnák is, törvény is kilelné, hogy sokkal méltóbb volna,
Hogy édesanyának, azki ótalmazná, lelke gyermeke jutna,
Hogysem kemény szívű kegyetlen atyának, ki szegént felkoncolná.
24. Én ily szokást láttam, mi kevésétem (de bár ne éltem volna),
Felserdült leánról anyja híre nélkül még jót sem végez atyja,
Ha férnek adják is, köz tanáccsal élnek, egyik el nem adhatja.
- 715 25. Micsoda társaság azmi házasságunk, ha nincs igazság köztünk,
Mint egy kegyetlen úr, nem mint jó házastárs hatalmaskodol rajtunk,
Szabadságot sem hadsz, nyomorúságunkban életünkről hogy szóljunk.
26. Azt hiszem, hogy ebben mely vitéz ember vagy, mutatni azt akarod,
Hogy még meg sem rettensz, mikor magzatodnak testét karddal mocsfondod,
720 Hogy mind elállhatod, bátron elnézheted, mikor vérént kiontod.
27. Oh kegyetlen ember, csak szemét is érte, lám, meg sem hunyorítja,
Még kérkedik véle, hogy minden dicsírje, mástól is azt kívánja,
Hogy gyilkosságáért jó embernek tartsák, csak mind ez akarátja.
28. Ha tenéked nem kell, ha sárkánnyá löttél, nékem édes gyermekem,
725 Az tennen véredet ha te megutáltad, nékem mégis szerelmem,
Ha te megdühödtél, akár csak énnékem enged meg, hadd szeressem.
29. Tudod, bűn embernek utálni magzatját, nagyobb bűn meg nem óni,
De mindennél nagyobb, azkihez bízhatnék, atyja miatt elveszni,
Kész volna meghalni az oktan vad is, hogysem mint azt mívelni.
- 730 30. Ha osztoznunk kell volt ez dologban velem, nem igazán osztóztál,
Mint kedvednek kellett, köz jót vesztegetted, nékem semmit nem hadtál,
Búba, siralomba, nagy nyomorúságban ím, elégbe juttattál.
31. Oh köszáltól szakadt, oh fa természetű vadok tején tartatott,
Vassal, kovácskövel, hogy ilyen fene vagy, az te szíved rakodott,
735 Talám egy csep vér is, ki embertől volna, tebeléd nem adatott.
32. Ki látta, hogy csak egy könyve cseppent volna, maga minden ember sír,
Enmagam, lányom, jó atyámfiat, senki magával nem bír,
Édes gyermekének vérére szomjúhult gyilkos mégis mennyit tűr.

- 740 33. Hogy nem látsz, oh veszett leányom, eredj el szívem hamar hozzája,
Essél térdeidre, könyöregj előtt, ha valamint megszánna,
Szóval, sírásoddal fene vas elméje hozzád ha meglágyulna.”
34. Így sír vala asszony. Várust azonközbe az hír jobban eltelé,
Azkit játék szónak azelőtt tart vala, minden ember elhívé,
Sípszót, hegedülést, víg lakodalmokat minden ember letevé.
- 745 35. Csak elálmélkodnak, csak fővel csóválnak, vagyon oly nagy szánkodás,
Egyik szomszédságból másikba futtozás, oly igen nagy suttogás,
Az egész váraszon széllal minden háznál csoda nagy szomorkodás.
36. Ifjak, asszonnépek, gyermekek, leányok mindnyájan sírnak vala,
Sokan meg nem értik, de hogy többít látják, ottan fakadnak vala,
750 Mintha minden helyen halottas ház volna, oly nagy kesergés vala.
37. Mint egy nagy csudára, mert ugyanis bizony elég nagy csuda vala,
Utcákról, piacról, minden zugolyatból oly nagy rohanás vala,
Ki elől, ki utól, mind szegény, mind bódog udvarházhoz fut vala.
38. Még ki földekről is kik hallották vala, mind begyűltenek vala,
755 Szántalan sűrű nép, mint egy úr torára betakarodik vala,
Mennél többen penig jöttek jőnek vala, annál szomorúbb vala.
39. Mintha mindeniknek fejét szedték volna, néha hallgatnak vala,
Néha nagy hirtelen felcsattannak vala, esmét megszűnnek vala,
Hadnagy leányának miként lenne dolga, csak alig várják vala.
- 760 40. Kiváltképpen azkik azelőtt Iphissel esmeretesen éltek,
Mint egy falka raj méh, sírva nagy zengéssel foltonként feljövének,
Urak szép leányi minden gyászruhában Iphishez bemenének.
41. Ki-ki hogy jut vala, kezét csapja vala, elsivalkodik vala,
Oly szerelmes szókkal egymást megölelvén egybeborulnak vala,
765 Az egész háztája ugyan csattog vala, oly nagy jajgatás vala.
42. Szemeket megtörlék, nagy sereggel Iphis atyja előtt áll vala,
Mint egy isten előtt, édesatyja előtt mind térdre estek vala,
Szinte mint egy oltárt, két kezét megkapta, ígygen könyöreg vala:

- 770 43. „Drága kincs aranyam, szülém, édesatyám, keserülj meg engemet,
Az te két kezédért, nagy győzedelmedért ne onts kérlek, véretem,
Ha mi szolgálattal kegyelmednek voltam, ne veszesd életemet!
44. Mikor kiskoromban nyakadon csüggöttem, sok édest adtam néked,
Ha mi örömed volt akkoron énrólom, ha mi gyönyörűség,
Most jusson eszedbe, kérlek, hogy felejtsél ily kegyetlenséged.
- 775 45. Avagy csak jelents meg, mit véttem ellened, mégis könnyebb szenvedném,
Maga mi az oka, mondd meg, édesatyám, miért fordulsz el tőlem,
Mit véttem ellened, hogy még szemeddel is nem akarsz nézni engem?”
46. Atyja néki monda: „Ártatlan vagy, fiam, nincs semmi bűnöd ebben,
Hirtelenségemmel, bolond ígrettel hozálak ez veszélybe,
780 Téged és anyádat, azfelett magamat mind egy veszedelembe.
47. Vajha vagy eszesben akkor szóltam volna, vagy harcon veszttem volna!
Sok jámbor vitéz közt csak tisztességemre bár lekoncoltak volna,
Ily nyomorúságnak mégis halálommal eleit vöttem volna.
48. Életem nem kedves énnékem ezután, bár Isten meg ne nyújtsa,
785 Eddig is hogy éltem sok keserűséggel, semmi nem volt több haszna,
Ha többet élnék is, tudom, csak nyavalya ezután is találna.
49. Az Isten, hiszem, lát, kinek ily kegyetlen áldozatot ígírtem,
Úgy adjon énnékem többről több nyavalyát ezután is érhetnem,
Ha lehető volna, bizony életemet, fiam, érted letenném.
- 790 50. Soha bár szívemről keserves halálod örökké el ne menjen,
Pénzemet, marhámot, fejemet, véretem ha érted kimílleném,
Mert mivel vagyok én jobb ám nálatoknál, hogy kívánnyam életem?”
51. Asszony néki monda: „Látom, hogy semmiben nem akarsz böcsülleni;
Sem házastársodat, sem tagod véredet semmiben tekinteni,
795 Akár csak ez egyben, legutolszor immár ne kezdj ellenem szólni.
52. Ha engem igaznak, jó házastársodnak valamikor ítéltél,
Ha te is énnékem igaz férjem voltál, ha engem nem gyűlöltél,
Kérlek, mézsárszékre leányommal együtt hogy engem is felvinnél!

- 800 53. Szerelmed énhozzám téged arra inthet, hogy én búban ne éljek,
Ha penig gyűlöltél, hiszem, jobb néked is, hogy előtted ne legyek,
Akármiért legyen, csak ölj meg engemet, hogy én tovább ne éljek.”
54. Ura erre szóla: „Elég bűnöm vagyon ez egyben is énnékem,
Nem illik, hogy halált halállal bővítsék – még ez is sok énnékem,
Ha mást is kell ölmem, tudom, hogy nem léssen, hanem az ennen fejem.”
- 805 55. „Oh szentség és törvény, oh nagy ártatlanság! – kezde asszony búsulni. –
Azki gyermekének testét feltagolja, nem mér-é mást megölni?”
Az leány hogy látá haragját anyjának, nem hagyá többet szólani.
56. „Hadd el édesanyám – monda –, ne sírj többet, hadd el, ne sápolódjál!
Nem illik, hogy tovább atyámmal vetődjél, hadd el, ne haragodjál,
810 Más módját keressük, mert az én dolgomat látom én, miképpen áll.
57. Te is, édesatyám, tovább ne gyötrődjél, érj végét szándékomban,
Álld meg fogodásod, hol ide s hól tova ne kapj az én dolgomban,
Hozzám szerelmedért az én halálomért ne tibolyogj magadban.
58. Hogy nem gyűlölségből indultál te erre, hanem szükséged tartja,
815 Az te búsulásod, nagy fohászkodásod nyilván azt kimutatja,
Azfelett, hogy tudom, hogy bűnöm nincs arra, az is szívem biztatja.
59. Ihol vagyok, atyám, ha mit érsz énvelem, nem múlik azon dolgod,
Ha az én véremmel valamit használhatsz, ha mit a szükség hozott,
Atyámért, hazámért örömet meghalok, nem kímílem magamat.
- 820 60. Téged is én intlek, asszonyom, szép anyám, hogy ezen ne búsodjál,
Atyámmal énértem az én holtam után háborún ne alkodjál,
Most is azt akamám, hogy többet őnéki énértetem ne szól nál.
61. Meghalok testemben, tudom, de lelkemben az valahol én lések,
Nagyobb gyönyörűség énnékem nem léssen, mintha ily dolgot értek,
825 Hogy nagy bódogságban, egymás szeretetiben ez világon éltetek.
62. Inkább háláadással tartoznám én néktek, hogy engem neveltetek,
Bánnám, ha miattam megháborodnátok, egymást nem hallgatnátok,
Vénségnek idején az én halálomért egymást búsítanátok.”

- 830 63. „Isten adta volna, maga bűn kívánni – anyja erre így szóla –,
Ezvégre bár inkább ellenség kezéből ne menekedtünk volna,
Bár most is ő bírna, bár nyakunkon ülne, bár az ország rab volna,
64. Ha fogoly volnál is, tudom, mégis élnél, ilyen módon nem vesznél,
Ha veszned kellene, ellenséged miatt, nem atyád miatt vesznél,
Nyomorult szolgálat jobb lött volna nekünk ez fényes szerencsénél.”
- 835 65. „Sőt, ellenségünket Isten megbüntesse – monda leány anyjának –,
Mi pedig örömmel az én halálomban köszönjük meg az Úrnak,
Hogy minket megtartott, hogy megadta látnunk romlását az Ammonnak.”
- 840 66. Leány okos szaván atyja felindula, monda: „Fiam, most látom,
Mely nagy bűnt műveltem, mely kárt én hazámra, kegyetlenséget hoztam,
Hogy ily bölcs leántól gorombaság miatt magam árvaíttam.
67. Inkább én magamat ezennel megölem, végét érek dolgomban,
Hogysem bűnöm miatt más ártatlan vesszen, jobb, hogy essem halálban,
Hogy én megmaradjak, s te pedig meghalnál, nincs igazságom abban.
- 845 68. Azki bolondul tött, ő maga lakoljon, ezután is ne mondják,
Hogy hóhéra voltam édes magzatomnak, fejemre ne kiáltsák,
Hogy leányom vérét vén fejemért adtam, ezentúl is ne hányják.
69. Te pedig atyádhoz ily nagy szerelmedért, hazádhoz szándékodért,
Élj sokáig fiam, ugyanis méltó vagy az te ifjúságodért,
Ha tőlem nem lehet, fizessen az Isten az te jó erkölcsödért.”
- 850 70. „Ne lágyíts szívedet afféle beszéddel! – leány monda atyjának. –
Rám néz az fogadás, engem vár az oltár, én fizetek az Úrnak,
Atyámért, hazámért kiontom véretem, nem kedvezek magamnak.
71. Ezután is senki az én nemzetemet azzal ne pirongassa,
Hogy vitéz Jephtának magához illendő leánya nem lött volna,
855 Azki egy halállal az egész országot mind megválthatta volna.
72. Csak ez egyre kérek az te szerelmedért, megengedhadd ezt nekem:
Tudod, hogy gyümölcset Istennek nem adtam, férfiat nem ismertem,
Bár csak két holnapig magam hadd sirassam, hogy ily módon kell vesznem.”

- 860 73. Atyja megengedé, leánytársaival Iphis elindult vala,
Hegyeken, völgyeken oly keserves sírást mindnyájan tésznek vala,
Két holdnap eltelve hazafordult vala, atyjának így szólt vala:
74. „Fogass atyám, siess; hol vagy az oltár? Készen vár az áldozat,
Semmi immár nékem ez világ öröme, reászántam magamat,
Alig hiszem immár, hogy végét érhetném, bánom az mulatságot.
- 865 75. Isten legyen immár, édesanyám, hozzád, édes szüleim háza,
Kiben kedvem szerént neveltetek vala, nagy vígan élek vala,
Hogy valamely úrfi ingyen majd kéret, azt remélték vala.
76. Oh drága csillagok, fényes Nap, fényes Hold, kit többszer nem nézhetek,
Szerelmes barátim, szép leánytársaim, kérlek, ne könyvezzetek,
870 Minden ember nékem immár megbocsásson, Isten legyen veletek!”
77. Az búcsúzás után papok fogták vala, templomhoz vitték vala,
Immár fával oltárt el- felrakták vala, nagy világgal ég vala,
Szomorú üdeje, utolsó órája életének ott vala.
78. Először az leány megirtózott vala, orcája fejjeredék,
875 Nem késék azonnal, mint egy piros rózsa, ismét eltüzesedék,
Szemét felemelé, népet mind elnézé, ismét megbátorodék.
79. Szántalan sűrű nép körülle áll vala, minden ember sír vala,
Vének és az ifjak, anyjok, szép leányok ugyan zokognak vala,
Nem vala oly kemény szívű ember, azki magát törheti vala.
- 880 80. Azonközbe papok forgolódnak vala, tisztekben járnak vala,
Mészáros papot is előhítták vala, hozzáöltözött vala,
Surtzát felkötötte, hogy majd végét érje, kardja kezében vala.
81. Ily nyomorúságban, az halál torkában leány bátron áll vala,
Sem sír, sem könnyöreg, sem ily nagy szükségben szüve el nem ájula,
885 Magát nem rángatja, szép alázatosan, mint bárány, úgy áll vala.
82. Mint egy erős férfi szívét az Istenre, szemét igen fordítá,
Hogy szűzen élt vala, eszébe jut vala, inkább bízhatik vala,
Azért az Istenhez halála óráján ily könnyörgést tött vala:

83. „Mindeneknek ura, azután nekünk is még kegyelmes Istenünk,
890 Azmit mi vétettünk (mert tudom, vétettünk), bocsásd meg azt minékünk,
Ez kis áldozatot az mi erőnk szerént vedd jó neven mitőlünk!
84. Ha lehető volna, hogy ezerszer egy nap véretem kiontanám,
Csak hogy használhatnék én édes hazámnak, életemet nem szánnám,
Ha lehető, Uram, az ország bűneit vedd egyedül énreám.”
85. Azonközbe leány torkát adja vala, halálra készül vala,
895 Leány bátorságán pap elremült vala, már ugyan reszket vala,
Iphis hogy ezt látá – „Mit félsz?” – kemény szóval megriasztotta vala.
86. „Állj ide, nyakamat úgy aránzd megvágni, sokáig ne gyötrődjem,
900 Atyám az Istennek hogy azmit fogadott, mindjárt érte megadjam,
Hogy Isten haragját véremmel megkérjem, az országot megáldjam.”
87. Az szók után atyja magát nem tűrheté, könyve megindult vala,
Noha mint egy tigris, mint egy vad oroszlán, azelőtt olyan vala,
Magát szidja vala, rá nem nézhet vala, szemét bedugta vala.
88. Az pap is magában úgy elijedt vala, oly igen sírhat vala,
905 Keze sem fog vala, szeme sem lát vala, csak alig állhat vala,
Fegyverét felhúzá, nyakát megaránzá, piros vér kicsordula.
89. Az nép megpozsdula, ugyan megránkódék, szemét, fejét lehajtá,
Sok ideig senki egyet sem szólhata, oly nagy hallgatás vala,
Leány testét fogák, oltárra feltövék, nagy illattal ég vala.
90. Ki-ki szemét törli, hogy tűz megaluvék, hegyről aláfordula,
910 Ketten-hárman mennek nagy szomorú kedvvel, úton beszélnek vala,
Ki egyet felőle, ki mászt ítl vala; sokan így szólnak vala:
91. „Oh szegény kis Iphis, mely örömmel atyját az hadból várja vala,
Öreg embertől is soha szebb könyörgést én nem hallottam vala,
915 Ilyen jó szerencse, ím, Úristen, még csak fél óráig sem tarta.
92. Bezzeg szép leány volt, haja mint az arany, mint két csillag két szeme,
Bizony kár, Úristen, ily szép virágában, hogy ily leány így vesze,
Ennél több sem vala, csudálom, hogy atyja szegénnek nem kedveze.

- 920 93. Szidjam-é az atyját érte vagy dicsírjem? Szidhatnám az leányért,
De ismét, hogy látom, mi ennek az oka, dicsírem az orszáért,
Hallhatatlan dolog, hogy valaki fiát megölte hazájáért.”
94. Ki az anyját dicsíri, hogy ennyi búban is már bódog anya volna,
Ilyen kegyes leánt hogy ő nevelt volna, úgy magasztalják vala,
Némely az leánnak csuda bátorságát, szilígy voltát csudálja.
- 925 95. Szegény anyja otthon, mert ura templomhoz fel nem bocsátta vala,
Sírna, ha lehetne, de mint aszú deszka, ugyan elszáradt vala,
Agyában nyegődik, tétova tekereg, ugyan elfonnyadt vala.
96. Ország szép leányi öszvegyűlnek vala, igen bánkódnak vala,
Édes barátjoktól hogy elváltak volna, igen siratják vala,
930 Minden esztendőben meggyászolják vala, innepet tartnak vala.
97. Buchananus György ezt Szentírásból érte, bővebben magyarázta,
Radnóton laktában Illyefalvi István magyarul mondta vala,
Hogy ezeröttszázban és az kilencvenben immáron írnak vala.
98. Első részét ennek, hogy szívét jelentse, Nagyságának mutatja,
935 Az utolsó részét, hogy Isten éltesse, atyját meg ne bosszontsa,
Istenfélő légyen, szófogadó légyen, Kisasszonnak ajánlja.

CSERÉNYI MIHÁLY

HISTÓRIA AZ PERZSIAI FEJEDELMEKRŐL

ELSŐ RÉSZÉBE

Cyrusnac czudállatos képpen valo születesse, meg maradása, fel neuekedesse,
persiai királyságra valo iutása, viselt hadai
és Tomyris scytthiai királyné aszszony miat történt halála vagyon be foglalva

1. Voltac ez világba nagy feyedelmec,
Királyoc, czászároc, gazdag hertzegec,
Kiknek irua vannak nállunk életec,
Es emlekezetben ő hirec neuec.
- 5 2. Bennec egy nehányat most elő hozoc,
Réghi dolgot haluán hogy tanóllyatoc,
A kic deác írást nem tanóltatoc,
Ha tanoltátok is, nem oluastátoc.
- 10 3. Szóloc az másodic Monarchiaról,
Másod fő világi birodalomról,
Es à benne valo fő királyokról,
Cyrus-, Cambisesről és Dariusról.
- 15 4. Darius fiáról, gazdag Xersesről,
Es annac fiáról, Artaxersesről,
Es az nagy Sándorig mind az többiről,
De főképpen azért à négy elsőről.
- 20 5. Cyrus első király az Persiában,
Ki illy módon iútà az királyságba,
(Mert királlyi nemből valo nem vala),
Hogy onnat à királt ki verte vala.
6. Astiages vala neue királynac,
Töb egy leanyánál nem vala annac,
Leanyát neuezic az Mandanenac,
Ez történéc lenni annya Cyrusnac.

- 60 15. Söt attyafia is néki hogy vala,
Részes halálába nem lehet vala,
De feyedelménec sem véthet vala,
Nagy kegyetlen vóltát mert tudgya vala.
16. Azért Mitradatest hamar hiuatà,
Ki az király barmát örüzi vala,
Az vadac iarását és tudgya vala,
A szegény gyermekczyét kezébe adà.
- 65 17. „Vid el – vgy mond –, vesd el eszt az vadaknac,
Te tudod, gyakrabban hogy hún iáryanac,
Király paranczollya mint szolgálánac,
Meg lásd, oka ne légy káruallásodnac.”
- 70 18. Aranyas bölczöben az gyermek vala,
Es à poláyais aranyas vala,
Tisztos ábrazattya, szép vidamsága,
Kit à pásztor el vün kalibayába.
- 75 19. Alig iútót vala be iól à házba,
A feleségeis hozot hát halua,
Kérdi wrát aszszony nyauallyayába,
Miért késset legyen annyit vduarba.
- 80 20. „Ah, édes gazdaszszony – à pásztor mondà –,
Ladde eszt, aszszonyunc, Mandane fia,
Király hatta nékem vinném halálra,
Egyebet sem mérec en tenni abba.”
21. Haluán eszt az aszszony el álmelkodéc,
De viszontag ismét szüüében ötléc,
Hogy az hólt gyermekon aszt meg czerélnéc,
Es az ártatlan is vgy meg tartatnéc.
- 85 22. „Nem lészen királynac – vgy mond –, tuttára,
Mert ez hólt gyermeket mutasd meg halua,
Ez sem tudgya, hogy ő Mandane fia,
Kinec csak mi legyünc s’ Isten tudóya.”

31. Czodálkozić király gyermek miuoltán,
Eo nagy okosságán és bátorságán,
Olly ha meg ismeré az abrázattyán,
Az esztendeitis rea számláluán.
- 125 32. El fogya magában, csak alig várya,
Hogy Artembarestől szabadulhatna,
A pásztorral titkon többet szólhatnà,
Azért ilyen szóckal öt el mutatà:
- 130 33. „Szolgám, Artembares, higy meg énnékem,
Hogy büntetés nélkül el nem szenuedem,
Ha fiad sérelme aual meg lészen,
Mert többire vgyan magam szégyenlem.”
- 135 34. Immár király vagyon csak à pásztorral,
Kérdezi, firtattya nagy bussulással:
„Mond meg – vgy mond – nékem egy igassággal,
Hun vöd ez gyermeket ily bátorsággal?”
- 140 35. Felele à pásztor: „Edes magzatom,
Isten atta nekem, én testem, tagom,
Tiz esztendőbe iár, miolta tartom,
Az anyais még él, most othon vagyon.”
- 145 36. „Ninczen – vgy mond király – it semmi helyye,
Himes beszédidnec semmi ereye.
Nosza cziggazzák meg!” Am meg iyede,
Es mindent ki monda szegény féltébe.
- 150 37. Immár Harpagusra király haragszic,
Szine busultában vgyan változic,
Noha nem tettetni vgy igyekezcic,
„Hamar, hamar hiyac!”, vgy kiáltozic.
38. Harpagus el iuta, király igy szóla:
„Mely gyermeket read én bisztam vala,
Houa tötted vala Isten átkosza,
Hogy mostan vén feyem bussúl miatta?”

39. Bátron à királynac Harpagus monda:
155 „Ihon ez Pásztornac en attam vala,
Es hogy megis ölyye, meg hattam vala,
Szolgaimmal megis kimlettem vala.
40. Söt à testét nékem halua meg hozác,
Es szemem látára az földben ásác,
160 Nem illet én hozzám nagyob hoherság,
Erre sem boczátna az attyafiság.”
41. Király hogy ez szókat hallà, vesztegle,
Noha nagy boszszuba fő vala szive,
Tetteti gyermekén mint ha örülne,
Azért Harpagusnac igyen felele:
42. „A gyermek el vesztén sokat bánkottam,
165 Leanyommal érte haragban voltam,
De immár örülöm, hogy meg találtam,
Vigan is akaroc laknom vaczorán.
43. Ackorra söt te is ide tartozzál,
170 Hogy en velem egygüt vigan lakhassál,
Io borral érette te is áldozzál,
Banatis othon had, it ne bánykodgyál.
44. Az te fiadat is addig küld ide,
Had iádzodozzanac az két gyermekcye,
175 Mert gyönyörűségem nagy vagyon benne,
Annyáért is el küldöc hódakelue.”
45. Ez szóc vtán méne Harpagus haza,
Eörmében fiát be küldé vala,
Tizenkét esztendös korban ha vala,
180 Kit király mingyárást fel kontzoltata.
46. Kit sütue, kit főue szerzete benne,
Hogy az vaczorához minden le üle,
Az többinec iúh hús vala készitue,
De Harpagusnac az önön gyermeke.

- 185   47.   Mint tessene, kérdi király, az étkec,
Nagy térd haitua mongya, hogy ió izüec.
„Meg szolgálom – vgy mond – te felségednec,
Bizonyára nékem igen tettzenec.”
- 190   48.   Inté király à hozzà hagyottaknac,
Eleibe rakác kic Harpagusnac
Feyét, kezét, lábát édes fiánac,
Kin minnyáyan vgyan el ayulánac.
- 195   49.   Nem szola Harpagus semmit buába,
Fel szedé à testet és méne haza,
Az töb vendégekis ki ki el oszla,
Astiages örül, hogy boszszut álla.
- 200   50.   Más nap alom feitöit be hiuatà,
Kiknec eleikben az dolgot adà,
Mit kellene tenni, kérdezi vala,
Mert à gyermek élne, meg nem hólt vólna.
- 205   51.   Feleléne azoc, hogy szükség vólna,
Hogyha vgyan vólna, hát orszaglana,
Mert aszt az áldozot nyiluán mutatnà,
Isteni akarat és igaz vólna.
- 210   52.   Vgyan vagyon, király nékiec mondgya,
Es mikor királlya tétetet vólna,
Az töb gyermekeknek tisztet oszt vala,
Azzal birodalmát mutattya vala.
- 215   53.   Nem szükség hát félned, à bölczec mondnc,
Mert kis királyságról az álmoc szólnac,
Bátorság adatéc ezzel királynac,
Es haza küldetéc Cyrus annyánac.
- 215   54.   Meg ért emberkorba ki mikor iúta,
Ieles vitéz ember benne löt vala,
Minden ember ötet szereti vala,
Czak Astiagesnec nem tetzic vala.

- 220 55. Harpagusis ötet tiszteli vala,
Ki Astiagesre nagy boszszus vala,
Alkolmatosságot csak halaz vala,
Mint királt Cyrusnac kezben akaszsza.
- 225 56. Hamar egy leuelet irà Cyrusnac,
El küldé hassába egy fogot nyulnac,
Mellette meg hagyà hű szolgayánac,
Hogy Cyrusnac adnà csak ömagánac.
- 230 57. „Cyre, Cambisesnec vitézlő fia,
Kire az Istennec vólt bizony gondgya,
Mert erre külömben nem iúttál vólna,
Aly boszszút királyyon most haragodban.
- 235 58. Eo ackarattyából el vesztél vólna,
Ha en tégedet meg nem tartlac vala,
Attyád helyet néked gyikosod vala,
Ha szolgádból attyád nem lészec vala.
- 240 59. Most azért ideye, hogy meg büntessed,
Az en boszszumatis raita ki tölczed,
Ki miket szenuedtem légyen éretted,
Aszt hiszem, hogy immár régen értetted.
- 245 60. Ez dolognac penig könnyü à módgya,
A persákat kiztesd fel csak királyra,
Es hoszton hozd reánk be Mediara,
It mind készec leszünc à pártolásra.
61. Mert en az wrackal mind meg szerzettem,
Es az te neuedre őket esküttem,
Hadnagy is nem lészen senki kiuülem,
Azért könnyen király kezedben lészen.”
- 245 62. Harpagus tanaczát hogy Cyrus vövé,
Hamar illyen módgyát dolgánac lelé,
A fő persa népét mind egybe gyüté,
Beszédét előttöc és igiten eyté:

- 250 63. „Ihon vagyon – vgy mond – király leuele,
(Mert ál leuél vala formálua tölle,)
Kiben engem emelt erre à tisztre,
Vgy nézzetec immár mint hertzetekre.
- 255 64. Paranczolom azért feyenként néktec,
Hogy egy egy kaszáual ielen legyetec,
Mert nagy dolgom lészen hólnap veletec,
A kic it nem lésztec, mind meg büntetlec.”
- 260 65. Nagy sürös tóuisset más nap mutatà,
Mellyet estig véllec mind kaszáltatà,
Mikor el boczáta őket, meg hagyà,
Hogy más nap gyülnénec hozza laknia.
66. Mikoron immáron iól laktac vólna,
Mellyiket szeretnéc, kérdezi vala,
Az tegnapi munkát à kaszálásba,
Auagy az ió lakást nyugodalomban?
- 265 67. „Nagy köz à kettő köszt – feleltec vala –,
Mert minden nyauallya à kaszálásba,
De viszont minden ió ez állapotba.”
Cyrus erre viszont nékiec monda:
- 270 68. „Igy vagyon dolgotoc persiaiac,
Az még az médusoc raitatoc szántnac,
Ti czak raboc vattoc, ök wralkodnac,
Ti robotáltkottoc, ök vigan lagnac.
- 275 69. Azért ha ennékem engedendetec,
Mind szabadossockà titöket tészlec,
Hogy ha nem engedtec, mind el vesztelec,
Mostan erre gondot vgy visellyetec.
- 280 70. Astiages királt farba rúghyátoc,
A dolgot en velem heuen foghyátoc,
Mindent érettetec en meg próbátoc,
Eletet és halált egy aránt tartoc.”

71. Régen eszt à persác keuánnyác vala,
Medusoc igayát meg vntác vala,
Astiages hogy eszt meg tudta vala,
Cyrust posta által hiuattyá vala.
- 285 72. Cyrus „eregy mond meg királynac – mondà –,
Im, adót nékie készítéc vala,
Hamaréb ot lészec, hogy nem keuánnà,
De készen óldalán légyen szablyáya.”
- 290 73. Astiages mingyárt hadát fel gyüté,
Mediat, Bactriat mind fel véteté,
Harpagust elöttöc hadnagya téué,
Vgy el veszet vala esze nékie.
- 295 74. Mikor immár szembe menni kel vala,
Királlyal keuesen marattac vala,
Altal mind Cyrushoz mendeknec vala,
Király is fúttába igyen szól vala:
- 300 75. „Igy sem örül azért Cyrus, meg láttya.”
Alig szaladhata Ecbatanaba,
Onnat mikor ismet ki ütöt vólna,
Eleuenen Cyrus kezébe iúta.
- 305 76. Harpagus melléye ottan iárúla,
Kérdi, mint tettzenéc most à vaczora,
Nagy rút szemmel rea király néz vala,
Ha ő dolga vólna, kérdezi vala.
- 310 77. „Mind enyim ez – vgy mond –, bánodé király,
Az vaczora nékem laddé, miben ál,
A bünért az Isten raitad boszszút ál,
Hogy magzatom nélkül engemet hagyál.”
- 310 78. Cyrus Astiages el nem boczátà,
Hanem mind holtáig mellette tartà,
Mediat persiahoz halgattatà,
Koldúsból kazdag dúst aual cinála.

- 315 79. Mediat gazdag nép mert lakya vala,
Soc nagyra vágyó wr ő benne vala,
De Persiát szegény nép lakya vala,
Semmi wr ő benne vgyan nem vala.
- 320 80. Es így iúta Cyrus az királysághoz,
Soc országot haita meg Persiahoz,
Valami halgatot az Asiakhöz,
Aszt ő mind foglalà az Persiahoz.
- 325 81. Lydiát meg háita, Craesust meg fogà,
Kinél gazdagb király akkor nem vala,
Annac lako helye Sardisban vala,
Arannyal Pactolus által folly vala.
- 330 82. A tenger két felét hogy így meg haita,
El indita hadát Assyriára,
Aszt is meg haitani kéuánta vala,
Kinél szeb tartomány nagy föld nem vala.
- 335 83. Abban vagyon az nagy Babylonia,
Kinec mi voltárol soc irás rakua,
Cyrus ideyébe vólt szeb formáya,
Hogy nem soc üdüel annac vtánna.
- 340 84. A királlyi fő hely volt Mediaba,
Ecbatana neue várasnac vala,
Hozà Cyrus onnat az Persiaba,
Holot néki várost Susát valasztà.
85. A Coaspes vize megyen mellette,
Kiböl, valahoua à király menne,
Italára vala nékie vize,
Aszt eoszuérec vonszác ezüst edénbe.
86. Négy szekeret arra csak tartnac vala,
Kic ezüst hordóckal valánac rakua,
Assyriabanis Cyrus így iútà,
Hogy à Gindes vizét el érte vala.

- 345   87.   Akarà el kelni gazloba raita,
Maga nagy haiós viz és sebes vala,
A Nap szent louait néki nodità,
Kiket à sebes viz el czapot vala.
- 350   88.   Nagy erősen Cyrus raita haraguéc,
Hogy ilyen királyon ez szégyen eséc,
Tölle à szegény viz fenyegettetéc,
Hogy térdig sem érne, ollyà tétetnéc.
- 355   89.   Azért ot táborát ám le szállità,
Egész esztendeig Gindest ásatà,
Negyed fél száz részre à vizet osztà,
Azzal czak hatalmát ő mutogatà.
- 360   90.   Babyloniahoz immár el iútà,
Kic ötet az mezön kün váryác vala,
Belöllis ió móddal készültec vala,
De Cyrus nálloknál hatalmasb vala.
91.   Azért őket gyorsan meg fútamtanà,
Es mind à városig rutúl vágatà,
Város soc éléssel meg rakua vala,
Mondhatatlan erős falais vala.
- 365   92.   Az Eufrates penig által foly raita,
Kiböl à be szorúlt nép iszik vala.
Cyrus nagy sokáig üle alatta,
De végre ecképpen gondola rólla.
- 370   93.   A viz à városba hún be foly vala,
Népénec egy részét oda állatà.
Mingyarást rohánna, néki meg hagyà,
Mihelt az Eufратest apályon látnà.
- 375   94.   Az várason felül à mely tò vala,
Kit régen Nitocris ássatot vala,
Annál is nagyobbat ő kezdet vala,
Hogy osztán az vizet abba boczássa.

- 380 95. Számtalan sokaság aszt ássa vala,
Azért nem sokára el készült vala,
Az Eufratest abba be vötte vala,
Addég az városnál meg szállot vala.
96. Rohanánac ottan be à városba,
Cyrus is ot terme, népét nogattya,
Városbeli népnec innepe vala,
Ackor is vigadnac, tántzolnac vala.
- 385 97. Mint hogy az varos is igen nagy vala,
Hamar à dologba hir nem löt vala,
Az váras falához ök biznac vala,
Azért czak semmit sem vigyáztac vala.
- 390 98. Cyrus elöt azért ök fútnac vala,
Ki nékic népéuel inokban vala,
Az tántzot mind addég sem hattác vala,
Az még Cyrust raitoc nem láttác vala.
- 395 99. Babyloniához Cyrus igy iúta,
Ki Assyrianac fő helye vala,
Az massagétákra onnat indula,
Az Araxessen túl kic laknac vala.
- 400 100. Soc ok királt abban viseli vala,
Ember felet magát alittyta vala,
Ió szerenczés voltát minden hadába,
Győzhetetlen népét, és láttya vala.
101. A massagétákra azért indula,
Királyoc azoknac ackor nem vala,
Czak az elődedin mert meg holt vala,
Felesége neue Tomyris vala.
- 405 102. Fia, Spargapises, egy marat vala,
Ki noha immár emberkorba vala,
Mind az által annya paranczol vala,
Eo penig annyánac hadnagya vala.

- 410 103. Gondolkodéc azért Cyrus magába,
Mint lenne iob módgya kezdet dolgába,
Eo előb mehetne rauazsagában,
Végre így végezé gondolattyába:
- 415 104. Királyne aszszonhoz követet küldé,
Ki által magánac ötet kéresse.
Okos aszszony érté, mi kel nékie,
Azért ilyenképpen néki izene:
- 420 105. „Media királya ettől meg szünnyél,
En reám te semmit ne törökedgyél,
Mert ki tudgya, téged mi szerencze lél,
Dolgot hazayába rosz, à ki nem lél.
- 425 106. Még bekéuel mehetz te országodba,
Hadgy békét nékünk it az mi hazánkba,
Vagy ha témi akarsz szegény getákra,
Ha mi talál, ves csak bolondságodra.
- 430 107. De természetedet értettem s tudom,
Nyughatatlan elmed tenéked vagyon,
Az telhetetlenség is benned vagyon,
Azért vegyed nékem ilyen tanácsom.
- 435 108. Im en hatráb szállóc be országomba,
Iöy által à vizen en határomba,
Vagy en által megyec te birtokodba,
Vgy osztán végezzünc kéuánságunkban.”
- 440 109. Tanácskozéc Cyrus nagy sokat rólla,
Iob az kettö közzül hogy mellyic volna,
Szegény fogoly Craesus arra tanácsza,
Hogy ő kellyen által inkább azokra.
- 440 110. „Mert királyne aszszony ha által iöhet,
Es minden hadáual ha reád kelhet,
A szerencze raitad hogy ha mit eithet,
Ottan ez darab föld tölled el kelhet.

111. Te penig à vizen túl annyit nem nyersz,
A mennyit csak könnyen innét el veszthetz,
Szabad tanácsid köszti ki mit szól ehez,
De az en tanácsom ez dologban ez:
- 445 112. Mikor által kelünc az Araxessen,
Egy napi iáro föld mennyünc bellyebben,
Keueset és rosszszat hadgy ot népedben,
Bort is hadgy azockal, élést is böven.
- 450 113. Aszt mikor meg láttyác à massagetác,
Czak à keués népét ök meg vtállyác,
Etelnec italnac magokat adgyác,
Eomagoc részegen magoc meg adgyác.”
- 455 114. Az Craesus tanaczát király fogadà,
Királné aszszonnnac tudtára adà,
Ighireti szerént hátráb szállana,
Mert ő menne által be az országba.
- 460 115. Tomyris elölle hátráb el szállà,
Cyrus is költözni hogy akar vala,
Halalát mint ha vgyan érzi vala,
Craesust à fiánac előb aiánla.
- 465 116. „Ez embert vgy tarczad, szerető fiam,
Ha en ide hálnéc, mint en tartottam,
Meg maradgy tanaczán mindenkor bátran,
Kitől én immáron sokat tanóltam.
- 470 117. Szerencze nem tudom, mostan mint szolgál,
Hogy ha ot tapasztal engem à halál,
Ne vesszsiünc egyszer smind, eregy Craesussal,
Viszsza Persiába az te hadaddal.”
118. Cyrus ezenközben el kászolodéc,
Minden ereyéuel által költözéc,
Mikor az vizen túl éiyel alunéc,
Illyen álom ackor tölle láttatéc:

119. Histaspesnec egy iffiu fia vala,
 Húsz esztendő, neue Darius vala,
 Olly nagy szárnyát annac látà álmában,
 Asiát, Európát hogy ki be fognà.
120. Fel keluén Histaspest ottan hiuatà,
 Czak titkon magánac és igyen szóla:
 „Az Isten ennékem ma tudnom adta,
 Hogy fiad Darius el arúlt vólna.
121. Azokáért mentést meny oda haza,
 Es mind addég légyen te fogságodban,
 Még ismét meg térec en Persiába,
 Hogy törüént látassac ackor reáya.”
122. Söt inkább az álom ielenti vala,
 Hogy iffiu Darius lenne királya,
 Egész Asiaba nem soc vártatua,
 Mert fia, Cambises el halna.
123. Felele Histaspes: „Az táuol légyen,
 Valaki tamadgyon hogy király ellen,
 Ki ha találtatic, meg hallyon menten,
 Feyénec kegyelem semmi ne légyen.
124. Te nálladnál nem vólt nékünc job wrunc,
 Te vtánnad persác mi wrac vagyunc,
 Az medus wrakon most wralkodunc,
 Edes attyánc vagy te nékünc, nem wrunc.
125. Bár azért el mennyec en Persiába,
 Meg fogom fiamat önön házába,
 Es mind addég tartom tenéked fogua,
 Az mig à Iupiter hoz téged haza.”
126. Buczuzuán Cyrustól azért meg tére,
 Cyrus penig bellyeb egy nappal méne,
 Ot hagyuan népébe meg vissza iöue,
 Az mint Craesussal el vala végezue.

- 505   127.   A királynénac is hada fen vala,
                  Kit ő három részre osztatot vala,
                  Az egyyic részénec fia hadnagya,
                  Két részét mellette tartotta vala.
- 510   128.   Látuán Spargapises à keués népet,
                  Rea méne és mind le vága őket,
                  Látuán à soc ió bort és à kész étket,
                  Hozzà telepité mind az sereget.
- 515   129.   Vigan észnec isznac, nem gondolkodnac,
                  Attác ő magokat az erős bornac,
                  Részegec minnyáyan már hogy valánac,
                  Ottan raitoc terme népe Cyrusnac.
- 520   130.   Részegekbe sokan le vágatánac,
                  De még annál többen el fogatánac,
                  Részegec valánac nem vihatánac,
                  Esénec kezében azért királynac.
131.   Tomyris hogy hallà ez veszedelmet,
                  Es hogy Spargapises is foglya eset,
                  Igen boszszankodic, hogy ez így eset,
                  Azért küldé királynac ily levelet:
- 525   132.   „Vérbe telhetetlen te keuély Cyre,
                  El ne hid magadat, hogy ez így eséc.
                  Meg od inkább magad, raitad ne esséc,
                  Es vissza à kölczön ne forditasséc.
- 530   133.   A bor ereyéuel nem vitézséggel,
                  Verted meg népemet csak részegséggel,
                  De en veled viuoc emberséggel,
                  Ha semmit nem gondolsz ió intésimmal.
- 535   134.   Meghis kérlec inkább téry vissza innét,
                  Meg engedec, hogy így vesztéd népemet,
                  Boczásd el békéuel en gyermekemet,
                  Vélle egyetembe fogoly népemet.

135. Mert esküszöm à fényes napra,
Az massagetáknac az ö wrokra,
Nem boczátlac vélle az más világgra,
540 Söt elég vért töltöc egyszer torkodba.”
136. Nem gondola semmit Cyrus ez szóckal,
Vélé dolgát lenni aszszony állattal,
Eo penig szembe vit soc királyockal,
Azért à leuelet vöué czúfsággal.
137. Spargapises hogy meg iozanúla,
545 Magát fogua látuán czodállya vala,
Kezét meg boczássác könyörget vala,
Es leg ottan magát meg ölte vala.
138. Királne hogy hallà fia halalát,
550 Nem álhatà touáb nagy boszszuságát,
Cyrusra indità mingyárt táborát,
Vitéz eszes módon rendelé hadát.
139. Leg elöl állatà à nyilassokat,
Számszériyesseket, parittyássokat,
555 Azoc vtán penig à dondar hadat.
Alittyia Cyrusis erőssen magát.
140. A nyilasoc azért igen löuéneec,
A Cyrus hadából sokat veszténeec,
Végre à lantzára, kardra keléneec,
560 Ot vgyan valóba emberkedéneec.
141. Eggyic fél is futni nem akar vala,
Mert az hasznos futást szégyenli vala,
A soc vér patackal köztöc folly vala,
Cyrus is seb miat el veszet vala.
142. Lātuán aszt à Persác meg futamánac,
565 A kic futhatánac el szaladánac,
De nagyob részére mind el hullánac,
Foglya czak keuesen sem akadánac.

- 570 143. Cyrus testét aszszony meg keresteté,
Es egy tömlő vérbe be meriteté,
„Vérrel ki nem győzél soha telni bé,
Erd meg – vgy mond – velle, immár tellyél be.”
- 575 144. Így fizeté aszszony szegény Cyrusnac,
Es eleget is tön fogadassánac,
Ennyi hasznát véué Cyrus Craesusnac,
Megadà az satzot Craesus Cyrusnac.

MASODIK RÉSZÉBE

Cambises királynac visselt dolgai, czoda bolondoskodási, kegyetlenkedési és halála

- 580 1. Cyrus Scythiaba hogy így el vesze,
Cambises lön király mingyárt helyyébe,
Attya természeti nem vala ebbe,
Sem had viselésbe módgya és esze.
2. Veszteg mind az által hogy ne heuerne,
Soc tartományokból nagy hadat gyüte,
Kivel Aegyptumra végtére mene,
Hogy ő is határát azzal teryezsze.
- 585 3. Király Psammenitus ackoron vala,
Egyptumba mikor Cambises iutà,
Psammenitus készen öt várya vala,
Azért Cambises is melléye szállà.
- 590 4. Más nap az viadal mind estig tarta,
Kiben nyertes vala Cambises hada,
Psammenitus népe Memphisbe fúta,
Vala erős váras ez Egyptumba.
- 595 5. Odais köuetét Cambises küldé,
Ki magoc meg adnác, szép szóual incze.
De azoc le vágác mind izről izre,
Azért király méne mingyárt Memphisre.

6. Tized napig várast alig vitatà,
Magát Cambisesnec az is meg adà,
Psammenitus király kézben akada,
Ki hat esztendeig országlot vala.
- 600
7. Birodalmát király el vötte vala,
Többel együit fogua öt tartya vala,
Memphis piatzára ki külte vala,
Alhatatosságát hogy meg vizsgállya.
- 605
8. Az piatzon többel ül egy fal alatt,
Nagy vas lántz le nyomta szegénnecc nyakát,
Király le vonatta drága ruhayát,
Rab módra nyirette fel az ő hayát.
- 610
9. Vala nyauallyásnac egy leankaya,
Annak is hátára tömlöt adatà,
Es töb leanyockal külde à kútra,
A tereh szegénnecc szokatlan vala.
- 615
10. Látuán azon menni ki ki leanyát,
Ki ki vgy kesergi nagy nyauallyáyát,
Psammenitus látuán az ő leanyát,
Nem szóla, le süté csak az ortzayát.
- 620
11. Azonba à fiát láttya hogy hozzác,
Kézét hátra köttéc, többire vonszác,
Két ezer wr fiual hogy le kontzollyác,
Eo csak sem suhaita, à töbi sirnac.
- 625
12. Harmadszor történéc hogy egy baráttya,
Kinec iauát haidon ő vötte vala,
Minden iauaitól fosztua küldúlna,
Aszt latuán erőssen iaigattya vala.
- 625
13. Cambises aszt haluán kérdeti vala,
Miért az leanyat nem szánta vólna,
De söt à fiát sem siratta volna,
A barattyán penig iaygatot vólna.

- 630 14. Psammenitus monda: „Mond meg királynac,
Az en nyauallyáim sockal nagyobbac,
Hogy nem mint töllem siratathassanac,
Semmi siratás nem elég azoknac.
- 635 15. Iól töt barátomat de mikor látnám,
Hogy széllal kuldúlna meg nyomoroduán,
Ki nem régen vala nagy kazdagságban,
Ennékem vgy tettzik méltán iaigatam.”
- 640 16. Király ez válaszon el álmelkodéc,
Elötte Craesus is fel foházkodéc,
Cambisestöl hóltig el táplálatéc,
Vélle à szerencze de végre botléc.
- 645 17. Mert el hiuén magát à szabadságba,
Mellyet király néki engedet vala,
Partot király ellen ütni akara,
Kiért néki eséc szörnyü halála.
- 650 18. Király egy bikánac vérét véteté,
Es vélle melegen fel hörbölteté,
Mely el folyuán testét, szörnyen meg ölé,
Arultatassánac ily hasznát véué.
- 655 19. Cambises Memphisből mene Sainba,
Az Amasis teste ki ássatnia,
Kit mikoron ő fel ásatot vólna,
Rettenetes képpen verette vala.
- 660 20. Amasisra király nagy boszszús vala,
Hogy leanyát néki nem atta vala,
Az hadnak is eggyic oka az vala,
Az testét végre meg égette vala.
21. Immár mind kezében Egyptum vala,
Vy had indításra magát gondola,
Mert Carthagorais igen tör vala,
Az Nap Papyára is szándéka vala.

22. Arabiában az szereczéneket,
Nem feleitheti el gazdag hireket,
Egyszersmind illy három hadat emleget,
Attyát meg haladni az igyekezet.
- 665 23. De Cyrus ereyét mersekli vala,
Hadát ahoz képest indittyá vala,
Cambises valamit el gondol vala,
Mind véghez viheti, aszt tudgya vala.
- 670 24. Carthagora azért viszi ereyét,
Az Nap Papya ellen louag seregét,
A szereczenekre vduara népét,
Három részre igyen rendelé népét.
- 675 25. A szereczeneknec meg kimlésére
Köuetség szin alat onnat ereszte,
Ayándékokat is királynac szerze,
Hogy már baratságot ő velle vetne.
- 680 26. Az ayándéc penig egy köntös vala,
Egy arany lántz, egy arany peretz vala,
Egy tonna kenet, egy hordo bor vala,
Mellette à köuet így szóllot vala:
27. „Az nagy király keuán barátod lenni,
Es akart általam meg látogatni,
Ez ayándékockal téged tisztelni,
Kikben szokot othon ő gyönyörködni.”
- 685 28. Az szereczen király de tudgya vala,
Hogy kimec vólnánac, iól érti vala,
Cambises erkölczét hallotta vala,
Azért köueteknec így felelt vala:
- 690 29. „Nem azért boczátot király titöket,
Auagy hogy igen böczüllyen engemet,
Auagy hogy keuánnà egésségemet,
Hanem hogy keuánnya inkább földemet.

- 695 30. Azért tis hazuttoc, mert kimec vattoc,
Hamis, istentelen ember wratoc,
Hogy az mássét igyen szomyuhozzátoc,
Kiktől soha nem vólt semmi bántástoc.
- 700 31. Ez iyat vigyétec azért nékie,
Es à mikor lészen annyi ereye,
Hogy annac idegyét ő fel vethesse,
A szerenczét ide ackor késércze.
- 705 32. Hálát adgyon penig az Isteneknec,
Hogy vagyon minékünc szerezéneknec,
Nem kevánnyc földét egyéb nemzetnec,
Mert tü is mi töllünc retteghetnétec.”
- 710 33. Eszt monduán le veté az iy idegét,
Czudállya à köuet temérdekségét,
Szereczen királynac ő nagy ereyét,
Rettegue halgattya kemény beszédét.
- 715 34. A köntöst is véuén király kérdezi,
Mire valo vólna, kiczoda szöui,
Kit hogy meg beszéllé à köuet néki,
Király is viszont így felele néki:
- 720 35. „Az czalárd embernec czalárd ruhája,
Benne álnokságát reytzue tartya.”
Hogy az arany lántzra kérdezue iúta,
Kötözni valónac alittyta vala.
36. „Erösbec it – mondà – énnállam vadnac”,
Es à tömlözt felé ök ballagánac,
Holot a soc foglyoc à kic valánac,
Nagy arany lántzockal kötue valánac.
37. Mikor mind ezeket meg láttác vólna,
A kimec bucúzuán meg tértec vala,
Cambisesnec mindent meg mondtac vala,
Kin ő nagy erössen haragut vala.

- 725   38.   Azért az orába vtra indula,
                               Sem élést nem szerze à hoszszu vtra,
                               Sem még öszue gyűlne, hadát nem vára,
                               Hanem menten méne bolondságába.
- 730   39.   Thebas várossába mikoron iúta,
                               Eotuen ezért hadából ki választa,
                               Kiket az Ammonra mingyárt boczátà,
                               A szerezénekre méne ő maga.
- 735   40.   De még csak keueset mehetet vala,
                               Hogy minden élésse el fogyott vala,
                               Sem kenyér, sem barom immár nem vala,
                               Meghis előb, előb ő siet vala.
- 740   41.   A had csak gyökérrel lakozic vala,
                               Egy más előt à füuet kapyák vala,
                               De hogy à homokot el értéc vala,
                               Affélétis már nem kaphatnac vala.
42.   Azért köszöc nyilat vonszanac vala,
                               Es minden tizedet meg észnec vala,
                               Egy másť végre addég meg öttéc vala,
                               Hogy alig iöhete harmada viszsza.
- 745   43.   Az Ammonra penig boczátot hada,
                               Oasis városához hogy iútot vala,
                               Nagy szélvész hertelen támadot vala,
                               Es mind à homokba vesztenec vala.
- 750   44.   De Carthagorais kiket küld vala,
                               Mind Feniciaban lakoznac vala,
                               Frigyec Carthagoual azoknac vala,
                               Eoket azért király meg hatta vala.
- 755   45.   Hadáual Cambises azért igy iára,
                               Mindent bolondságból mert indit vala,
                               De végre vgyan meg bolondult vala,
                               Hogy az Apis istent meg ölte vala.

- 760 46. Ez az Apis penig egy tino vala,
Fekete, homlokán egy kis hórdossa,
Sas keselyű képe az hátán vala,
Az egyptomiac imádgýác vala.
47. Azért elő hozni Cambises hagyà,
Kit mingyárást farba vgy czapot vala,
Hogy fél fara éppen le szakat vala,
Végre meg rothada és meg hólt vala.
- 765 48. „Bolondoc, nem ilyen – vgymond – az Isten,
Hogy oktalan állat képű ő legyen,
Sem hússa, sem vére Istennec ninczen,
Auagy verességet hogy ő érezzen.”
- 770 49. De az papokat is gyorsan kapatà,
Raitoc soc marok veszöt szaggattatà,
A kic néki innepet ülnec vala,
Sokakat azokban is le vágatà.
- 775 50. Még Memphisbe léuén egy álmot láta,
Mint ha Persiából posta iőt vólna,
Olyan hirt önéki ki hozot vólna,
Hogy Persiát Smerd el foglalta vólna.
- 780 51. Attyafia néki ez penig vala,
Boszszyába külte vala csak haza,
Két vyra az iyat hogy vonta vala,
A szerezzen király kit küldet vala.
52. Az álmon Cambises igen busula,
Mert az birodalmot ő félti vala,
Azért ő Prexaspest haza választa,
Cancellariusza ez néki vala.
- 785 53. Dolgát azért velle közlötte vala,
Kinec hűségébe kétes nem vala,
Ki hogy haza iútà Susa várába,
Smerdet titkon mingyárt meg ölte vala.

- 790 54. Azomba király is el bolondula,
Noha tellyes esze soha nem vala,
Nagy kegyetlenséget népén üz vala,
De atyafiát is nem szánnya vala.
- 795 55. Eggyetlen egy eoczét meg öletteté,
Eo magtalanságát meg nem tekinté,
Azzal is országát meg kesserité,
Ismet ilyen dolog csak hamar éré.
- 800 56. Két húga önéki igen szép vala,
Eggyiket el venni akarya vala,
Töruénnyel meg látni előb keuana,
Fö töruény teuöit azért hiuatà.
- 805 57. Vólnaé olly töruény, kérdezi vala,
Ki hógát el venni szabaddà hadgya,
Az töruény teuöc mind hogy fél nec vala,
Eszesen így néki feleltec vala:
- 810 58. „Ollyan töruént, király, mi nem találunc,
Réghi töruényeket nóha fel hányunc,
Hogy à kiuel egy test és egy vér vagyunc,
Aual szabad légyen minékünc hálnunc.
- 815 59. Mind azon által egy töruény aszt tartya,
Hogy à persiai király szándéka,
Nékie mindenkor töruénye vólna,
Valami tettzenéc, mind szabad vólna.”
- 820 60. Eggyic hógát azért király el véué,
Meg vnuán csak hamar aszt ám meg ölé,
A másikat ismet helyyébe véué,
Aszt is nem sokára vtán ereszté.
- 820 61. Ily latorságokat ö miuel vala,
Háza népét gyakran öleti vala,
De az wrackal is vgy bánic vala,
A bolond latorság mert birya vala.

62. Cancellariussa Prexaspes vala,
Az fia peniglen fő pohárnakya,
Egyszer király tőlle kérdezi vala,
Az wrac felölle ki ki mit szólna.
- 825 63. Felele Prexaspes: „Minden iót szólnac,
Czak hogy részegesnec keuessé tartnac,
Attyádnális iobnac téged alitnac,
Mert wra vagy immár mind Egyiptumnac.
- 830 64. A Veres tenger is te birtokodba,
Kinec egyyiket is Cyrus nem birta.”
Craesus is ez szókat mind hallya vala,
Azért is ő hozzá ighen szólt vala:
- 835 65. „Ennékem te felséged meg boczássa,
Attyád felségedet még meg haladta,
Mint kinec még nincz ily hatalmas fia,
Mint ő felségedet vtánna hatta.”
- 840 66. Haluán aszt Cambises igen örüle,
De más felöl rakua méreggel szüue,
Vala nagy haragya à Prexaspesre,
Wraktól hogy vólna részeges neue.
67. Prexaspesnec azért haraggal monda:
„Lásd meg, hogy ha igaz az wrac szaua,
A hún ál à fiad ám az aytóba,
Ió bizonság lészen ő ez dologba.
- 845 68. Mert hogy ha à szüuet löni találom,
Minnyáyan hazuttoc, bizonynyal tudom,
De igazat mondtoc, ha nem találom,
Es bár bolond neuem nékem maradgyon.”
- 850 69. Azomba meg húzà erös kéz iyát,
Vgy talalà löni Prexaspes fiát,
Hogy fel hassitatuán mingyárt az iffiat,
A szüüén leléc az nyilnac à vasát.

- 855 70. Nagy katzagua „hiszen találám – monda –,
Látodé, hogy hamis az wrac száua,
Nállamnál iob löuöt kit láttál vólna?”
„Isten sem lehet iob” – Prexaspes monda.
- 860 71. Craesus mind ezeket hogy látta vólna,
Rólla lágy beszéddel incze, gondola,
Mikor azért egyszer el keszte vala,
Eo hozzà is mingyárt nyilat ragada.
- 865 72. Elölle Craesus is gyorsan ki futa,
Kapnác és meg ölnéc, meg paranczola,
De mint kic erkölczét iól tudgyác vala,
Nem bántác, hanem csak el dugtác vala.
- 870 73. Illyen reménségéc mert nékic vala,
Hogy király még Craesust látni kéuánna,
Es akkor aszt meg is ayándékoznà,
A ki ötet néki elő hozhatnà.
- 875 74. Egykor azért király ám meg keuánà,
Mellyet à szolgálai hogy láttác vala,
Hogy még Craesus élne, meg mondtác vala,
Aszt bizony örülöm, Cambises mondà.
- 880 75. De az ki miat él, bizony meg bánnya,
Es azokat mind meg ölette vala,
Illy kegyetlen bolond Cambises vala,
Kiért az ország is gyüölöli vala.
76. Azért mig eképpen bolondoskodic,
Persiatól meszsze Egyptumba lakic
Két mágus attyafi, öszue eskeszic,
Patizites eggyic, Smerd vala másic.
77. Módgyoc penig abban imillyen vala:
Eoczét Cambises meg ölette vala,
Kit azért keuesen csak tudnac vala,
Es felette igen szeretnec vala.

- 885   78.   Láttýác vala király magtalanságát,
Smerdnec tudgyác vala nagy iámborságát,
Vgyan váryác vala király halálát,
Hogy néki adhatnác az ő istápyát.
- 890   79.   A két magus penig iól tudgya vala,
Hogy à Cyrus Smerdgye el veszet vala,
Mert Prexaspes ötet meg ölte vala,
Egy mással azért ök végesztec vala.
- 895   80.   Patizites akkor nemes Susába,
Király táuol léuén hely tarto vala,
Eoczét azért, Smerdet rà vötte vala,
Az igaz Smerd helylén magát mutatnà.
- 900   81.   Postákat is széllel hamar boczáta,
Kic közzül egy Egyptumban is iúta,
Hogy minden rendeknec meg paranczollya,
Smerdet, nem Cambisest, minden halgassa.
- 905   82.   Király Egyptumban mikor aszt hallà,
Véli vala, Prexaspes el arúlta,
Smerdet talán ő meg nem ölte vólna,
Mert más Smerdet lenni ő nem tud vala.
- 910   83.   Király azért gyorsan „Prexaspes – mondà –,
Hallodé, mit mondot ot kün egy posta,
Igy iártálé hiuen el à dologba,
A mellyet te reád en bisztam vala?”
- 915   84.   Felele Prexaspes királynac, s monda:
„Ne féllyen felséged Smerdtől bár soha,
Mert abban hü vóltam en à dologban,
Es en töttem ötet koporsoyában.
- 915   85.   Boczás el valakit azért én velem,
Hogy à postát néked en meg érhessem,
Felséged is töllem mindent meg érczen,
Ezennel meg látod, hogy semmi lészen.”

86. Meg hozác à postát, Prexaspes monda:
„Láttadé, te ember, Smerdet Susába?”
Felele à posta: „En nem azólta,
920 Az miólta király ide indula.
87. A hely tarto küldöt engemet ide,
Töb országokrais mind el küldeze.”
Cambises aszt haluán vgy meg iyede,
Hogy sokáig nem lön néki meg szine.
88. Végre hogy meg iöue esze, kérdezi,
Kiczoda fog tehát az à Smerd lenni,
Felele Prexaspes: „Fogom érteni,
925 A magusoc akarnac partot ütni.
89. Mert à helytartónac vagyon egy eocze,
Okos iffiu legény, és Smerd à neue,
Eoczédhöz hasonlo képü mindenbe,
930 Czak hogy à fél füle el vagyon metzue.”
90. Király hogy aszt hallà, el álmelkodéc,
Es ottan az álom szüüében ötléc,
935 Az eocze halálán igen bánkodéc,
Hogy így à neuekben meg czalatkozéc.
91. Nagy buában azért lóra fordúla,
Susa felé gyorsan hadát indità,
Fel ültében kardgya ki eset vala,
940 Eppen az ágyékán által ment vala.
92. A seb miat mingyárt meg szédült vala,
Mint hogy az elöt is kórságos vala,
Méghis azért loua hátán ül vala,
A mint mehet vala, és megyen vala.
93. Fel tekintuén egyszer egy várast látà,
Mi légyen à neue, kérdezi vala,
Ecbatana neue, mondottác vala,
945 Ottan annál inkább el szédült vala.

- 950   94.   Mert mikor halálát egyszer tudatna,
                  Az iöuendö mondo aszt mondta vala,
                  Hogy Ecbatanaba lenne halála,
                  Azért Mediaba nem megyen vala.
95.   Ollyan neuö város mert kettö vala,
                  Egyic Mediaban à fö hely vala,
 955   Másic Syriaban, hól meg hólt vala,
                  Kit lenni Cambises nem értet vala.
96.   Hogy azért el érec à várost, monda,
                  It kel Cambisesnec im meg hálnia,
                  Az vtán csak hamar ot meg hólt vala,
 960   Hét esztendöt töltuén királysagába.

HARMADIC RÉSZÉ.

Az két magusnac meg öletesse, Dariusnac czuda képpen valo királyà léte,
 Babyloníánac vissza véuésse, Scytthiara menésse,
 szerenczétlensége az had viselésbe és halála

1.   Cambises magtalan hogy igy meg hala,
                  Az eocze is penig el veszet vala,
                  Patizites magus à Persiaba
                  Az eoczéuel, Smerdel férkezet vala.
- 965   2.   Reáya Cambises fel készült vala,
                  De szinte vtában ö meg hólt vala,
                  Az Smerd el vesztét is nem hiszic vala,
                  Azért ök à magust tisztelic vala.
3.   Mert Prexaspes igen tagadgya vala,
 970   Hogy à Cyrus Smerdet meg ölte vólna,
                  Söt nem ölte vólna, aszt vallya vala,
                  Azért à teuélygés innét löt vala.

- 975   4.   De hogy hét holnapot à királyságba,
El tölté magus Smerd nemes Susába,
Végére menénec à nyóltzadikba,
Hogy ő nem à Cyrus fia Smerd vólna.
- 980   5.   Egy fő wrnac neue Otanes vala,
Első gyanakodo benne ez vala,
Mert soha az várból ki sem jö vala,
Sem be az wrakban nem hiuat vala.
- 985   6.   Otanesnec vala egy szép leánya,
Cambises ágyasa, neue Phedima,
Othon Persiaba kit hagyot vala,
Mikor Egyptomba haddal ment vala.
- 990   7.   Aszt is Smerd magánac foglalta vala,
Es éiyel gyakrabban aual hál vala,
Otanes ez által meg tudta vala,
Patizites öcze hogy az Smerd vólna.
- 995   8.   A Cyrus fiánac file meg vala,
De annac à Smerdnec egyyc nem vala,
Végre Prexaspes is ki mondta vala,
De mingyárást magát meg ölte vala.
- 1000   9.   Heten azokáért à fő fő wrac,
Otanes, Gobrias fel támadánac,
Intafernes neue az harmadiknac,
Megabizus neue negyedic wrnac.
- 1000   10.   Aspatines vala az ötödiknec,
Hidarnes, Darius à hetediknec,
Ezeknec mind heten eggyez értelmec,
Támadást Smerd ellen hogy ök tegyenec.
- 1000   11.   Indulánac gyorsan be az vduarba,
Királynac ielentic hogy dolgoc vólna,
Ki ki mint wraknac vtat ád vala,
Végre be iutánac à palotába.

- 1005   12.   Bellyeb is hogy menni akarnac vala,
                       Az örözök őket nem hadgyác vala,
                       Ben mi dolgoc vólna, kérdezic vala,
                       Az wrac egy másnac intettec vala.
- 1010   13.   Am heten egyszersmind kardot rántánac,
                       Es az örözökhöz ök czapkodánac,
                       Azokat le váguán bellyeb nyitánac,
                       Eggyüt à két magus hát tanácskoznac.
- 1015   14.   Látuán az wracnac véres kargyokat,
                       Véres ruháyokat, véres karyokat,
                       Kapác ök is gyorson szokot kardgyokat,
                       Iyokat, nyilokat és lanczáyokat.
- 1020   15.   Azokáért öszue czoportozánac,
                       A nyillal keueset forgodhatánac,
                       Eggyic à lánczáual az eggyic wrnac
                       Tzombyán sebet eyté, szemén másiknac.
- 1025   16.   Az másic az iyat el vette vala,
                       Es az ágyas házba szaladot vala,
                       Semmi világosság kiben nem vala,
                       Darius, Gobrias inába vala.
- 1030   17.   Darius à magust torkon ragadà,
                       Ió falka ideig ben mind vgy tartà,
                       Mert à setét házba nem láthat vala,
                       Gobriást talállya azon fél vala.
- 1030   18.   Gobrias aszt látúán, „Mit halgatz?“, mondà.
                       „Mert tégedet féltlec“, Darius mondà,
                       Felele Gobrias: „Ne gondoly arra,
                       Ha raitam menneis által à szablya.”
- 1035   19.   Gyorsan azért néki à handsárt rántà,
                       Szerenczére melyben szinte találà,
                       A másikat addég mig ő ki iútà,
                       Hát immár az többi it kün le vágta.

- 1040 20. Feyét mindeniknec el szedtéc vala,
Es az várban széllal hordozzác vala,
Czodára mindennec mutattyác vala,
A két sebes wrat ben hattác vala.
21. Az öte peniglen gyülest tétete,
Hogy à feyedelemségről végezne,
Otanec ebben más vala esze,
Azért à gyülesbe ő ben nem üle.
- 1045 22. Egy király ne légyen akarya vala,
Hanem sokat lenni iauallya vala,
De hogy ez értelem csak őué vala,
Méltán aszt à többi meg vettéc vala.
- 1050 23. Végre à hatánac engedet vala,
Bátor csak egy légyen, rá hatta vala,
De à nyilat vetnéc be csak hat wrra,
Mert à királyságot ő nem keuánna.
- 1055 24. Az töb társaitól csak aszt keuánà,
Hogy önéki lenne olly szabadsága,
Hogy ne lenne vetue ő király alá,
Kit à hat wr néki meg adot vala.
- 1060 25. Közönséggel aszt is végesztec vala,
Hogy mindenic szabadon be iárhatnà,
Kérdetlen királyhoz menne dolgába,
Hanem ha neyéuel à király vólna.
26. A királyság felöl így végezénec,
Hogy nap támadatkor lóra ülnénec,
Eggyüt à mezöre és ki mennénec,
Ot királyt ezképpen kösztöc tennénec.
- 1065 27. A kinec ot loua előb nyeritne,
Az közzülöc király mingyárast lenne,
Tisztességet annac à többi tenne,
Ennec à tanácznac mind hat engede.

- 1070 28. Vala Dariusnac egy hü louászsa,
Neue önécie Ebares vala,
A louak dolgához igen ért vala,
Azért néki az wr így szólot vala:
- 1075 29. „Íó szolgám, Ebares, mi így végesztünc,
Hogy haton íó reggel louon ki mennyünc,
Előb mellyinc loua nyerit közüllünc,
Királlyà aszt tegyüc ottan közöttünc.
- 1080 30. Azért ha mit tudnál, ideye vólna,
It mesterségednec most haszna vólna,
Ha nyertessec lennénc, szép dolog vólna,
Es bizony néked is hasznodra vólna.”
31. Felele Ebares: „Hogy ha azon ál,
Meg nyereitem veled wram bizonynal,
Bátor ez dologban en hozzám bizzál,
Biroc oly szerszámmal és oruossággal.”
- 1085 32. Egy katzolát hamar Ebares foga,
Es éiyel à helyre aszt vitte vala,
A houà ki menni reggel kel vala,
Az wra louát is viué nyomába.
- 1090 33. Ot à katzolánac louát boczátà,
Io ideig őket mind egygüt hagyà,
Reggel hogy à helyre iútottac vala,
Az Darius loua nyeritet vala.
- 1095 34. Igyen lön Darius azért királya,
Kit az öte mingyárt imádot vala,
Asia egészszén halgatta vala,
Mint királyát hóltig tisztelte vala.
- 1100 35. Mindenec előtte meg házassúla,
Cyrus leanyiban kettöt vön hozzá,
Eggyic Aristona, másic Atossa,
Smerdtől Phedima is reà marada.

36. Az vtán országát más rendre hozà,
Persia országát húsz részre osztà,
Egy egy mennyi adot adnà, el szaba,
Rettenetes summát ki téssen vala.
- 1105 37. Azomba Dariust im mi találà,
Meg csak wyság vala à királtságba,
Az hat wr egyykét ám meg fogatà,
Intafernest illyen vétekbe kapà.
- 1110 38. Az mint heten kösztöc végesztec vala,
Hogy szabados lenne király aytaya,
A kinec mi dolga királlyal vólna,
Hanem ha neyéuel vólna agyába.
- 1115 39. Intafernes iútuán à palotába,
A belső aytónac egyenest válta,
Az örözök öt tartoztattyác vala,
Miuél hogy még király ágyába volna.
- 1120 40. De aszt Intafernes nem hiszi vala,
Hanem hazugságnac csak véli vala,
Azért őket rútvál czapkotta vala,
Füleket orrokat el vágta vala.
41. De az immár nagyob boszszuság vala,
Orrokat füleket be füszte vala,
Egy egy fék emlöre kötöszte vala,
Es nyakokba nékic vetette vala.
- 1125 42. Királyhoz ecképpen be mentec vala,
Kin ő rettenetes, mint busúlt vala,
A töb wr tanácza, aszt véli vala,
Azért őket gyorsan hiuatta vala.
- 1130 43. Az wrac eggyenként el iötttec vala,
Az nagy latorságot czodállýác vala,
Senkinec tanácza benne sem vala,
Azért Intafernest király kapatà.

- 1135 44. Minden nemzetségét fel keresteté,
Az törvény feyekre őket itilé,
Darius feyeket azért szedeté,
Ezzel birodalmát ő erőssité.
- 1140 45. Hát el pártolt tölle Babylonia,
Az változás alatt mind készült vala,
Soc élést városba be takart vala,
Darius reáya azért ment vala.
46. Mikoron el ére az város alá,
Közel à városhoz tábort iártatà,
De az benne valóc nem félnece vala,
Söt Dariust igen boszszontyác vala.
- 1145 47. Mind magát, mind hadát rutóllýác vala,
Es boszszuságára tántzólnac vala,
Minden vígasságot vgy üznec vala,
Illyen képpen egyyc ki kiált vala:
- 1150 48. „Persiai rosz nép, de mit heuertec,
Innét, mondom néktec, hogy el mennyetec,
Ez az város akkor lészen tiétece,
Vemhét hogy lattyátoc lenni eoszuérnec.”
- 1155 49. Esztendő hét hólnap immár tölt vala,
Es meghis az város kézben nem vala,
Nóha minden módon vitattyác vala,
Darius ot fektét el vnta vala.
- 1160 50. Zopyrusnac egy szép eoszuére vala,
Megabizus fia Zopyrus vala,
Megabizus az hat wr egyyc vala,
Ennec eoszuére meg vemhezet vala.
51. Kit mikor Zopyrus meg értet vólna,
Meg hagyà, hogy rólla senki se szólna,
Város kézbe iúttát remélli vala,
Miuel hogy az ember vgy szóllot vala.

- 1165   52.   Zopyrus királyhoz azért ballaga:
                  „Mit bánkodom, wram?” – kérdezi vala,
                  „Akamádé, hogy ha Babylonia
                  Akar mi módon is kezedbe iútna?”
- 1170   53.   Darius felele: „igenis” – monda,
                  „Had reám” – Zopyrus viszontac monda,
                  Azért mentést méne be sátorába,
                  Es illyen tanácsot magában tartà.
- 1175   54.   Orrát és füleit mind el metélé,
                  A hayát feyéről rutúl le nyire,
                  Testét is páltzáckal igen meg veré,
                  Király eleiben igyen mene bé.
- 1180   55.   Darius hogy látà, el iyet vala,
                  Kitől eset vólna czodállya vala,
                  Székiből is rayta fel vgrot vala,
                  Ily wrat ki vesztet, tudattya vala.
56.   De Zopyrus néki igy felelt vala:
                  „Felséged aszt király bár ne tudassa,
                  Mert eszt czelekedni ki mérte vólna,
                  Te kiuüled engem igy ki bánthatnà?”
- 1185   57.   Senki azért raitam eszt nem miuelte,
                  Hanem az en kezem aszt czeleködde,
                  Bánom, hogy szidalmaz az város népe,
                  Boszsزút álloc raytoc nyiluán érette.
- 1190   58.   Azért én az várost néked meg vészem,
                  Gyönyörüségedet ha benne értem,
                  Ne szány czak keués kárt az te népedben,
                  Mert en illyen móddal maid czelekedem.
- 1195   59.   El megyec sebessen à kö fal alá,
                  Mint ha en te tölled el szöktem vólna,
                  Hogy illy rutúl engem sebhettél vólna,
                  Es hogy fogsagodból szalattam vólna.

- 1200 60. Meg szán engem, tudom, az város népe,
Es be boczát ottan könyörgésemre,
Az vtán fog engem böueb beszédre,
Tudoc en is adni mindent kezére.
61. Termetemhez képést talám hadnaggyà
Tésznek engem, végre kapitánockà,
Ha penig mehetec benne annyira,
Tiéd lészen, király, Babylonia.
- 1205 62. Felséged peniglen aszt czeleködgye,
Két ezért válasz ki à te népedbe,
Az aláualoít mind egy seregbe,
Es tiz nap mulua az kapura küldgye.
- 1210 63. Azont czeleködgye heted nap mulua,
Hogy küldgyen két ezért az más kapura,
Mind csak à rosszszába, nem à iouába,
Meg huszad nap mulua harmad kapura.
- 1215 64. Az huszad nap vtán felséged maga,
Iöyen felségeddel és minden hada,
Mert ackor be mennyunc mind à városba,
Azért en el megyec immár dolgomra.”
- 1220 65. Ez szóckal Zopyrus el indult vala,
Lassan, lassan előb lepdasic vala,
Hátrais gyakorta tekintél vala,
Mint ha félne, ha ki ötet meg látna.
66. Mikor az fal ala már el ért vólna,
Az istrasa hozza le szállot vala,
Es à kapun által kérdezi vala,
Hogy kiczoda és mi iárásba vólna.
- 1225 67. Felele: „Énnékem Zopyrus neuem,
Dariustól ide hozzátoc szöktem,
Boczássátoc gyorsan be, kérlec, engem!”
Viuéc az hadnagynac ám eleiben.

- 1230 68. Ot így kezdé szólni nagy keseruesen:
„Ti érettetec en la, mit szennvedtem,
Hogy király el menne innét, intettem,
Sokszor haraguttam rea, feddettem.
- 1235 69. Iámbor tanáczomért im mint martzonga,
Bátor inkább engem le vágot volna,
Noha talán azis meg esset volna,
Hogy ha szaladásom nem történt volna.
- 1240 70. Azért tū hozzátoc boszszúma iöttem,
Királlyon boszszúmat hogy ki tölthessem,
Mert immár miczoda az en életem,
Czak boszszú állásért keuánom életem.
- 1245 71. Hasznos penig néktec ide iöüéssem,
Dariusnac penig nagy káros lészen,
Mert en minden titkát néki értettem,
Kiket illic néktec meg ielentenem.”
- 1250 72. Hogy à fő fő népec ezeket hallác,
Es rút bénna vóltát szemeckel látác,
Szaua néki igaz légyen, aszt tudác,
Azért hadnagyockà ötöt választác.
- 1255 73. Az kapuc kólczait kezébe adác,
Az egész had népet mind reà bizác,
Az város veszéssét immár nem váryác,
Hogy nem előb, immár sockal vighyabbac.
- 1260 74. Azért az tized nap mikor el iúta,
Zopyrus királyra ki ütöt vala,
Es két ezer népet le vágta vala,
Az mint à végezés közöttöc vala.
75. Meg heted nap múlua aképpen iàra,
Két ezert isméglen bennec le vága,
Kiért hire neue néki nagy vala,
Zopyrust minnyáyan dicziric vala.

76. De hogy à huszad nap elő iöt vala,
Es az elől iáo érkezet vala,
Arra is Zopyrus ki ütöt vala,
Abba is nagy sokat le vágot vala.
- 1265 77. Végre hogy ömaga Darius iúta,
Es hadául körül à várost foga,
Zapyrus is touáb már nem álhatà,
Hanem czalárdságát ám ki mutatà.
- 1270 78. Város ket fő kapuyát néki nyita,
Es à király hadát mind be boczátà,
Az városbeli nép kit hogy meg látà,
Ki houà lát vala, fútton fút vala.
- 1275 79. Azért ismet vissza Babylonia
Darius kezéhez így iútot vala,
Ki magas falait aláb rontatà,
Es erős kapuit mind el hányatà.
- 1280 80. Zopyrust érette ayándékozà,
Elteig az várost is néki adà,
Es à mennél nagyobb tiszt Persiaba,
Aszt is Zopyrusnac Darius adà.
81. Bénaságát penig vgy szánnya vala,
Hogy mondani vgyan aszt szokta vala,
Zopyrus ép vóltát inkább akarnà,
Hogy nem mint húsz olyan várossal birna.
- 1285 82. Hogy Babyloniát azért meg véuè,
Scythiàra hadát, gondolà, vinnè,
Soc féle nemzettel népét böuitè,
Tizszer száz ezerré táborát töltè.
- 1290 83. Már király Susából ki indul vala,
Egy persa wr iúta hozzà azomba,
Egy fiát hon hadnà, aszt kéri vala,
Mert szép három fia az wrnac vala.

- 1325   92.   A ki fejedelmec nékiec vala,
Az töb királyoknak el izent vala,
Segítséget töllöc igen kér vala,
De azok semmit sem igitec vala.
- 1330   93.   Azért tanácsiuat így szóllot vala,
Hogy ő Dariussal szembe ne vana,
Hanem bellyeb menuén mind hátat adna,
Királlyal Scythiát mind be iártatna.
- 1335   94.   „Nem csak mi lézünc így – vgy mond – bünösec,
De ez nyauallyába mind részesülne,
Még azok is, à kic nem segitenec,
Ackor meg bánnyác, hogy mellénc nem iöttec.
- 1340   95.   Az ellenség elöt mind menten mennyünc,
A szomszédóc földén elöttec iáryunc,
Mint egy kalauzzoc nékiec legyünc,
Nincz oly házunc, hogy kit el hadni szánnyunc.
96.   Végre hogy Scythiát véllec be iáryuc,
Ha mi szükség léssen osztán, próbállyuc,
Ki légyen Darius, addég meg láttyuc,
Határunkban ötet meg vissza hozzuc.
- 1345   97.   Addég soc el kopic az ő népébe,
Mi penig setálunc csak ió kedüünkbe,
Hogy osztán meg hozzuc ismet földünkbe,
Viyunc ackor vélle, ha tettzic, szembe.”
- 1350   98.   Szekereket elől el kültéc vala,
Kiken feleségec, gyermekec vala,
Barmokat is mind el haytottác vala,
Czak ételre valót hattanac vala.
- 1355   99.   Azoknak peniglen meg vala hagyua,
A kic à barmockal el mentec vala,
Tarczanac mindenkor hogy ök északra,
Felgyülénec osztán ök is táborba.

100. Elöszer à füuet mind el tapotác,
Egetéc, és az tábort el inditác,
Darius népei hogy aszt meg látác,
1360 Nagy erőssen őket tűznie fogác.
101. Ezek mint hogy könnyü szerrel valánac,
Minden vizen könnyen el szaladánac,
Végre à Tanais mellé iutánac,
Ot is munka nélkül által vszánac.
102. Darius népei nyomokba vala,
1365 Sohólt őket el nem tághittya vala,
Nóha nagy kárt bennec nem tehet vala,
Végtére iutánac egy nagy pusztára.
103. Ot Darius nem tud houà lennie,
1370 Mert sehúlt nem vala senki ellene,
Mind el oszlot vala ő ellensége,
Népénec nem vala penig élésse.
104. Hadát azért öszue gyütötte vala,
Es az Hoarusra rakatta vala,
1375 Ki à pusztá szélben egy nagy viz vala,
Rayta bellyeb menne hogy Scythiaba.
105. De az még Darius oda iárt vala,
Addég ellensége meg kertült vala,
Kit mikoron király meg értet vólna,
1380 Ismét reà vissza sietet vala.
106. De ismet előtte mind el ment vala,
Kin Darius igen el busúlt vala,
Azért királyokhoz ő küldöt vala,
Ki akkor nem meszsze táborba vala.
107. „Bodog ember – vgy mond –, mit fűtz elöttem?
1385 Holot mind két dolog előttd légyen:
Szabad meg vinod is néked en velem,
Ighirhetz is földet wradnac, nékem.

- 1390 108. Hogy ha bizod magad, hogy nem viuunc meg?
Ha nem bizod magad, ier, békélyünc meg!
A kettő egyikét immár miueld meg,
A soc fútás vtán már nyugodgyál meg.”
- 1395 109. Indatyrsus erre így felelt vala:
„Az világgi ember aszt nem mondhattya,
Hogy valaki előtt el fúttam volna,
Vagy valakitől meg iyettem volna.
- 1400 110. Azért előtted is en el nem fútoc,
Hogy penig te veled szembe nem szálloc,
Sem mingyárást veled szembe nem viuoc,
Igaz okot rólla tenéked adoc.
- 1405 111. Mért kellene nékem vallyon meg vinom,
Ha ninczen énnékem semmi városom,
Sem semmi nagy kinczem, csak vagyon barmom,
Ki mindenüt ot iár, à hún en lakom?
- 1410 112. Nem tudom, mit félczec azért te tölled,
Hogy erette viyac en szembe veled,
Mert koporsoinkat hogy ha fel leled,
Aszt mi nem engedgyüc soha tenéked.
- 1415 113. Földet vizet penig töllem kérsz vala,
Mint ha immár régen meg vertél volna,
De aszt mi tenéked nem adunc soha,
Innét attól üresen mehetz haza.
- 1420 114. Hogy penig magadat wramnac montad,
Hagyom, hogy erőssen aszt meg sirassad,
Hidgyed, hogy meg az addég néked az agyad,
Az még à zabolát szájamba adhad.”
115. Euel à köüetet ám el boczátà,
Darius az választ mikor meg hallà,
Király keménységét czodállya vala,
Mit kellyen miuelni, nem tudgya vala.

116. Immár élésse is el fogyot vala,
Es à király hada éhezic vala,
Aszt hogy az ellenség meg tudta vala,
Ayándéckal királt értette vala.
- 1425 117. Az ayándéc penig egy madar vala,
Egy egér, egy béka és öt nyil vala,
Király à köuetet kérdeti vala,
Azoknac iedzését hogy meg mondana.
- 1430 118. „En nem tudom – vgy mond – semmi iedzését,
Tü reátoc hattác annac értelmét.”
Ki ki hánnya kösztöc eszt, elmeyét,
Ha ki meg találà titkos ereyét.
- 1435 119. Arra megyen vala Darius szaua,
Hogy magokat néki meg attác vólna,
Aual földet, vizét igértéc vólna,
Földi, vizi marhát hogy küldtec vólna.
- 1440 120. Gobrias, az hat wr egyyike monda:
„Királlyi felséged szómat meg hallya,
Es ha tettzic néki, meg is fogadgya,
Ez az ayándéknac magyarázattya:
121. Hogy ha madarackà nem leyendetec,
Ha szárnyatoc ninczen hogy repüllyetec,
Egér módra földben vagy nem reyteztec,
Vagy vizben mint békác, nem szökölletec:
- 1445 122. Illyen nyilac miat kel mind vesznatec,
Azért, en tanáczi, vgy végezzetec,
Hogy ez nemzet minket itil semminec,
Az öuét nem adgya könnyen tinéktec.”
- 1450 123. Az ellenség penig fel készült vala,
Hogy az ayándékot el küldte vala,
Dariust meg ütni akarya vala,
Azért louoc hátán mind ülnece vala.

- 1455 124. Nagy siualkodás lön köszttöc azomban,
Maga csak egy kis nyúl köszttöc el fúta,
Király à kiáltást hogy hallya vala,
Mi dolog az vólna, czodállya vala.
- 1460 125. „Gobria, bizonynal igazat mondál,
Mert – vgy mond –, ez à nép minket meg vtál,
Es hogy ha vtunkban mi előnkben ál,
Mit használunc akkor ez nagy éh haddal.
- 1465 126. Hanem hogy ha módot találnánc benne,
El kellene nélkünc szöknünc előlle,
Ez föld mind öröcké ám öüéc lenne,
Bár ne iöttünc vólna soha mi ide.”
- 1470 127. Felele Gobriás: „Nám, mondom vala,
Hogy semminéc minket ez nép tartana,
Azért ha felséged király akarnà,
Tanáczom ennékem imillyen vólna:
- 1475 128. Mihelt be sötétül ottan készülyünc,
Tüzet széllel sokat és nagyot tegyünc,
Az erőtlen népben it is maraszszunc,
Szamárt, teuét véllec eleget hadgyunc.
- 1480 129. Mi magunc peniglen igen siessünc,
Hogy à Dunán valo hidra érhessünc,
Mert hogy ha el késsünc, el sem kelhetünc,
Ha ezek à hidat éric előttünc.
130. De talám à hidat el is bontottác,
A mint az örüzöc tölled meg hallác,
Hatuan napya el múlt mert immár annac,
Pártyától el iöttünc hogy à Dunánac.”
131. Ez tanáczot király igen iauallà,
Azért minden módon el készült vala,
Roszszába népénec ot hagyot vala,
Soc szamárt, teuket véllec el hagyà.

- 1485   132.   Az ellenség azért aszt tudgya vala,
                       Hogy király készülne ben az táborban,
                       Mint iobban kellene más nap vinia,
                       De ő immár régen el szököt vala.
- 1490   133.   Kit hogy az ellenség meg értet vala,
                       Az ot maradattakat meg szántác vala,
                       Azok is szegényec vgy sirnac vala,
                       Azért királt gyorsan meg üsztéc vala.
- 1495   134.   Az által wrakat ök tudgyác vala,
                       A Darius népe nem tudgya vala,
                       A Dunára előb értenec vala,
                       Hogy nem mint Darius érkezet vala.
- 1500   135.   A hid örüzöket firtattyác vala,
                       Bár senki à hidnál ne virrasztana,
                       Mert Darius más vton el ment vólna,
                       Nem kerülne arra ő többszer vissza.
136.   Szauokat fogadnác, azok aszt mondác,
                       Ismet vissza ezek louokat tartác,
                       De suhúlt Dariust ök nem kaphatác,
                       Nagy heába azért magoc fárasztác.
- 1505   137.   Darius el iútà hogy à Dunára,
                       Es az hid eleit nem látta vala,
                       Mert az hid örizöc be szedték vala,
                       Mondhatatlan igen iyedet vala.
- 1510   138.   Mert mikor à Dunán által költ vala,
                       Egy kötelen hatuánt ő kötöt vala,
                       Es Histiaeusnac aszt mondta vala,
                       Ki à hid örzök köszt capitán vala:
- 1515   139.   „Feycz ki egyet egyet mindennap ebben,
                       Es mikor ki feyted te mind ecképpen,
                       Ha wy hired töllem addég nem lészen,
                       Oszszollyatoc el bár békeségesen.”

- 1520 140. Ieles hangos torku király hadába,
Egyptumi nemzet egy ember vala,
Aszt király à partra állatta vala,
Histiaeust véle kiáltat vala.
141. Ki hogy à kiáltást végre meghallà,
A hayókat gyorsan à partra nyútà,
Darius aszt igen örülte vala,
Hogy Scythia felé nem reket vala.
- 1525 142. El költözüén azért à király hada,
Thracian el iútà Hellespontusra,
Erössen mindenüt vgy siet vala,
Mint ha az ellenség inába volna.
- 1530 143. Ot Megabizussal hadát el hagyà,
Hogy véle Európát meg hódoltassa,
Eo maga el keluén iöue Sardisba,
Hogy vduara népét ot meg nyugossa.
- 1535 144. Histiaeus nóha gazdag wr vala,
Söt vgyan miletumi hertzeg vala,
Mind az által királt köueti vala,
Igirt ayándékát mert várya vala.
- 1540 145. Am meg emlekezéc azért ő rólla,
Mely hiuen à Dunán szolgált vala,
Tölle kéröt kérne, meg hatta vala,
Mert mindent meg adni néki kész vala.
146. Egy Mirconus neuö helt Thraciaba,
Okos görög királytól keuánt vala,
Várost ot czinálni mert akar vala,
Darius aszt néki meg atta vala.
- 1545 147. Histiaeus mingyárt várost czinálni,
Siet falait gyorsan rakatni,
Ieles fő erdeyét le romboltatni,
Mellyekből soc hayót siet alkotni.

- 1550   148.   Megabizus persa hogy eszt meg látà,
                    Ki az tenger elué helytarto vala,
                    Hogy egy görög hertzeg oly várast rakna,
                    Kiből királynak is végre árthatna.
- 1555   149.   Dariusnac mingyárt tudtára adà,
                    Es hogy ne engedné meg, mondta vala,
                    Mert az Histiaeus gyors, okos vólna,
                    Nyúghatatlan elme ötet hordozna.
- 1560   150.   „Az mely erős helyen az város lészen,
                    Ha el végezheti és esze lészen,
                    Partot út bizonynyal felséged ellen,
                    Viszsa venni tölle kit nehéz lészen.
151.   Hanem te felséged hiuassa hozza,
                    Es adgy tisztet néki te vduarodba,
                    Soha ne boczássad öt hazáyába,
                    Mert végre meg busúlsz, hidgyed miatta.”
- 1565   152.   Megabizus szauát király fogadà,
                    Histiaeust hozzà mingyárt hiuata,
                    Ki mikor fel iútot vólna Sardisba,
                    Tanácza Darius öt tötte vala.
- 1570   153.   Miletumat azért ő birya vala,
                    Minden iöuedelme néki iár vala,
                    Helytartoyát benne ő tarttya vala,
                    Aristagorasnac aszt hiyác vala.
- 1575   154.   Nem mulata touáb király Sardisba,
                    Hanem Susa felé haza indula,
                    Artafernest hagyà helytartóságba,
                    Histiaeust velle el vitte vala.
- 1580   155.   Czuda mint meg vna göreg à tisztet,
                    Hazát ő gyakorta nagyon emleget,
                    Bánnya Miletumba hogy ő nem mehet,
                    Bár vgy ne szeretné Darius ötet.

156. Mint hogy nyughatatlan elmeye vala,
Mint haza mehessen eszt forgattya,
Királytól sem méme kérezni haza,
Susa városát is penig meg vnta.
- 1585 157. Raita azokáért imeszt gondolà,
Aristagorásnac leuelet irà,
Mellybe part ütésre vnszollya vala,
Kit rokona hiuen meg miuelt vala.
- 1590 158. Mert így gondolkodic vala magában:
„Mihelt az királynac lészen tudtára,
Hogy öczém engemet el árúlt volna,
Ottan ereszt engem, iól tudom, haza.”
- 1595 159. Azért Miletumat az fel támasztà,
Soc várasokat is mind fel lazasztà,
Egész Ioniát mind hozzà haytà,
Es Darius ellen őket támasztà.
- 1600 160. Aristagoras már nagy haddal vala,
Athenas várossal egyget ért vala,
Kic Darius királt vtállyác vala,
Azért Lydiára mentenec vala.
161. Sardist, à fő várost meg vöttéc vala,
Fel gyutottác vala, kapdostac vala,
Artafernes à várba szorúlt vala,
Mert véletlen az had czak eset vala.
- 1605 162. Darius hogy hallà, igen bussula,
Semmit nem vét vala Ioniára,
Erössen haragszic de Athenásra,
Egy iyat hozatà nagy busultába.
- 1610 163. Aszt az éghbe löuén igyen szól vala:
„O Iupiter Isten, vigy Athenásra,
Az rosz hituán város bizony meg láttya,
Hogy à miket vétet, meg lakol rólla.”

164. Söt egy inassánac meg hatta vala,
Hogy minden vaczorán háromszor mondgya:
1615 „Wram, gondod légyen az Athenásra”,
Am Histiaeustis elő szolità:
165. „Vagyoné hireddel – nékie mondà –,
Hogy Aristagoras, à hituán szolga,
Miletumat reám fel támasztotta,
1620 Söt Ioniát mind töllem el vonta?
166. Meg lásd, hogy tanáczod benne ne légyen,
Mert ha meg értem, hogy te szeled léssen,
Hidgyed, nem szenuedem el büntetetlen,
Az arulón tudod kegyetlenségem.”
167. Histiaeus monda: „Ninczen hiremmel,
1625 Inkáb hogy iádzanám en afféléuel,
Vóltam, vagyoc, lészec hóltig hűséggel,
Bánom, hogy hozzám vagy, király, kétséggel.
168. Söt ha ide engem nem hosztál vólna,
1630 Ha Ioniába en laktam vólna,
Efféle, felelec, nem történt vólna,
Minden békességes tenéked vólna.
169. Azért most felséged ereszszen elà,
Had lássam mint vagyon az öczém dolga!
1635 Nyiluán aszt meg láttya à rosz martzona,
Hogy à mint érdemli, vgyan meg bányya.
170. Fogua hozom ide te felségednec,
Ne légyen kegyelme tölled feyénec,
Felségedhez en is mingyárt meg térec.”
1640 Darius el hiué szauát görögnec.
171. Histiaeus azért alà iöt vala,
De még Sardisba is iól nem ért vala,
Hogy Aristagoras el veszet vala,
Azért Miletumba ő siet vala.

- 1645   172.   Az Miletumiac be nem boczátác,
Mert többé wralni ök nem akarác,
A várost magoknac penig foglalác,
Mert à szabadságot már meg kóstoltác.
- 1650   173.   Azért egy keuessé széllel czauarga,
Végre egy persa kezében akada,
Ki Artafernesec viué Sardisba,
Eo penig hir letig fel akasztatà.
- 1655   174.   Ez alat király sem aluszic vala,
Az végbe mindennec meg irta vala,
Hogy az partosokat haytanác viszsza.
(Artafernes ebben fő dolgos vala.)
- 1660   175.   Athenásra néki más gongya vólna,
Annak is azért ő hogy ha árthatna,
A sardisi tüzért boszszut állana,
Ottan csak rablókat reà boczátà.
- 1665   176.   Artafernest, Datist boczáttà vala,
Mellé fiát társúl küldötte vala,
Kinec az attyáual egy neue vala,
Eretriát azok meg vöttéc vala.
- 1670   177.   Onnat Athenásra indúltac vala,
Hogy à Maratonra iutottac vala,
Szembe ot egy massal meg vittac vala,
De à király hada vesztette vala.
- 1675   178.   Hat ezer három száz bennec ot vesze,
Viszsza Asiaba az többi mene,
Athenas várossa azon örüle,
Kiből száz és nyóltzuan kettő csak vesze.
- 1675   179.   Aszt Darius király mikor meg hallà,
Athenásra inkáb haragut vala,
Egy város hogy raita igyen poczkazna,
Az elöt Sardist el égette vólna.

- 1680   180.   Azért el végezé aszt ő magába,
                  Hogy vgy mennyen reà ő Athenásra,
                  Hogy még à porát is széllel futossa,
                  A népét peniglen mind le vágassa.
181.   Három esztendeig mind készült vala,
                  Immár negyedikben is fordúlt vala,
                  Es csak el indulni szinte kel vala,
                  Egyptum is tölle hogy el pártolà.
- 1685   182.   Annál inkább király el búsult vala,
                  Annál nagyob hadra gyütözc vala,
                  Immar csak indulni mikor kel vala,
                  Darius meg hala Susa várába.

NEGYEDIC RÉSZÉBE

Xerses nec mondhatatlan nagy pompáual valo indulássza Görög országra,
 semmi ieles czelekedeti, nagy szégyennel valo vissza pironkodása és halása etc.
 Es az vtánna valóknak is röuid historiája

- 1690   1.   Még Darius király meg nem hólt vala,
                  Hogy Xerrest királyà tétette vala,
                  Mert addég hadat ki nem vihet vala,
                  Királt az országba még nem hágy vala.
- 1695   2.   Iollehet Xerses nec bátya is vala,
                  De ackor csak köz wr Darius vala,
                  Mikor aszt à fiát nemzette vala,
                  Királlyà őt azért nem tötte vala.
- 1700   3.   Annyáról is Xerses király mag vala,
                  Mert Cyrus leánya Atossa vala,
                  Atossa Xerses nec az anyja vala,
                  Cammbises királyal édes egy vala.

4. Dáriusnac azért hogy lön halála,
Es à birodalom Xersesre szálla,
Előszer Egyiptust meg hódoltatà,
Minden tartományit hozzáya haytà.
- 1705 5. Az vtán elmeye, esze az vala,
Hogy az mint az attya meg hatta vala,
Athenás városán boszszút állana,
Mind tüzzel, mind vassal rayta támadna.
- 1710 6. Azért egy nagy gyűlést tétetet vala,
Melyre az nagy wrac fel gyűltec vala,
Országoc praesessi fel kültec vala,
A dolog mi légyen, meg mondta vala.
- 1715 7. Attya soc boszszúit elő számlalà,
Testamentomát is elő hozatà,
Szándékát mi vólna, nékic meg mondà,
Hogy fel készülnénec, azért meg hagyà.
- 1720 8. Eo maga is penig hogy készül vala,
Négy esztendeye már be került vala,
Attya készületi rà maradt vala,
Az is négy esztendöt ki téssen vala.
9. Nyóltz esztendöt azért hogy készült vala,
Es kilentzedikben immár iár vala,
Az üdö peniglen tauasz felt vala,
Susából ackoron ki mozdúlt vala.
- 1725 10. Gyaloghya, louaghya szántalan vala,
Terhes szekereknek vége nem vala,
Vizi ereyénec száma nem vala,
Néppel földet, vizet be lépet vala.
- 1730 11. Eleontes helye gyűlésnec vala,
Hún az vizi erő öszue gyült vala,
Az Aton hegye is czak ottan vala,
Kinec fél oldalán öt város vala.

12. Aszt keuélységéből ásattya vala,
Altal ásatnia akarya vala,
1735 Mondhatatlan erős munka ez vala,
Mert magas köues hegy az Aton vala.
13. Az tengerig penig ásní kel vala,
Hogy az tenger vizét belé boczássa,
Szélesnek is penig lenni kel vala,
1740 Hogy egy más mellet el féryen két gállya.
14. A kic Egyptusból iönnenec vala,
Es Feniciából valo had vala,
Azoc csak mind élést hordoznac vala,
Es názádossággal szolgálnac vala.
15. De az földi erő, mellyel ő vala,
1745 Eoszue gyülekezéc Critalliaba,
Cappadociának fő várossába,
Holot ő maga is mulatoz vala.
16. Onnat el indúla Phrygia felé,
1750 De az Hális vizet előb el kelé,
Celenas várossát mikor el éré,
A Pithius ötöt ot meg vendéglé.
17. Ez Pithius igen gazdag dús vala,
Es minden hadáual királt iól tartà,
1755 Summát is nékie à görög hadra,
Ha el vészi vala, nagyot ád vala.
18. Négy millio arannyal kinállya vala,
Ezüstöt kit ezer tonnát ád vala.
„Király, ne ad nékem iò gazdám – monda –,
1760 Mert az nékem csak ingyen sem kordúlna.”
19. Celenasból azért király indula,
Holot az Meander kútfeye vala,
Anaua várossát bal kézre hagyà,
Es onnat Colossis városba iúta.

- 1765   20.   Colossisbol ismet iöue Cidrába,
                  Cidra Lydiánac à határába,
                  Sardis penig vagyon ben Lydiaba,
                  Azért király hamar iúta Sardisba.
- 1770   21.   Mihelt penig király ére Sardisba,
                  Köüeteket küldé Görög országba,
                  Hogy földét és vizét önéki adná,
                  Fognáya meg bánni à ki nem adná.
- 1775   22.   Abydusnál hidat csináltat vala,
                  Az tengeren által be Európába,
                  Sestus ellenébe Abydus vala,
                  A két város között à tenger vala.
- 1780   23.   Mihelt egyyic hidat el végezhetéc,
                  Ottan széluész miat mind el hányatéc,
                  Király nagy erőssen raita haraguéc,
                  Szegény Hellespontus igen veretéc.
24.   Harom százat raita üttettet vala,
                  Belé heu vasakat süttetöt vala,
                  Egy békót is vizbe vettetet vala,
                  Vasba verettetni akarya vala.
- 1785   25.   Hogy artzúl czapdosnác, aszt is meg hagyà,
                  Es néki, aszt mongyác, meg paranczolà:
                  „Te czalárd kesserü tenger nec habya,
                  Hogy mérsz illyen wrat meg bántania?
- 1790   26.   Vagy akarod vagy nem, szabad légy vélle,
                  De te raytad Xerses által kél végre,
                  Nem is léssen néked ki meg köszönnye,
                  Vagy hogy ki áldozzon az te neuedre.”
- 1795   27.   A tengerrel király igyen bánt vala,
                  De à pallérit is mind le vágatà,
                  Kic aszt à hidat csináltattyác vala,
                  Szolgalattyokat vgy fizette vala.

- 1800   28.   De az másic hidat az mint czinálác,
Aszt à haboc soha el nem hányhatác,
Mert erőssen tartác aszt nagy vasmaczkác,
Erös kötöleckel le is czaptatác.
29.   Oly drága kötelec ezek valánac,
Es oly temérdekec ezek valánac,
Feyér lenből penig fontac valánac,
Egy milion singhi iár vala annac.
- 1805   30.   Mikor azért király meg tudta vólna,
Minden módon à hid már hogy kész vólna,
Sardisból tauaszszal ki indúlt vala,
Illyen móddal penig ő megyen vala.
- 1810   31.   Dob trombita szóhoz halgatnac vala,
Az hadnac mint fele elől iár vala,
Tizen négy száz ezer à száma vala,
Soc féle nemzet, mind huszár nép vala.
- 1815   32.   Wrac tár szekeri vtánnoc vala,
Királlýé azoknac vtánnoc vala,
Azoknac à száma kilentz száz vala,
Mellettec két felől gyalog nép vala.
- 1820   33.   Terhelt paripáckal osztán valánac,
Eoszuérec, számároc sokac valánac,
Terheket kic viszic à gyalogoknac,
Magokban is azok vtán valánac.
34.   Egy kis köz osztánon közöttöc vala,
Király fö louait és viszic vala,
Kinec az ő száma kilentz száz vala,
Louász mestere Bagassaces vala.
- 1825   35.   Az vtán még száz louat viszneac vala,
Kic Nisa mezeyén termettec vala,
Kiknec nagy vóltoc czudállatos vala,
A fékec aranyból azoknac vala.

- 1830 36. Más louász mesterec ezeknec vala,
Ariomardusnac neuezic vala,
Bonczókyoc mind egy egy nagy gyöngy szem vala,
A rostya fel kötue vont arany vala.
- 1835 37. Három száz király fi azoc nyomába,
Arany koronákba, arany ruhákba,
Lassan, lassan gyalog mendeknec vala,
Iupiter szekere vtánnoc vala.
- 1840 38. Az soc drága köuel rakatot vala,
Arany oltár rayta csinálua vala,
Kin ezüst edényben egy kis tűz vala,
Aszt ők isten gyanánt imádgýác vala.
39. Nyóltz feyér öreg ló szekeret vonsa,
Es az vezetőye aranyban vala,
Gyalog iáruán őket vezetí vala,
Mert reáyoc ülni nem szabad vala.
- 1845 40. Húsz szekér az vtán üresen vala,
Mert csak egy ember is bennec nem vala,
Arannyal ezüstel de gazdag vala,
Drága menyezetes és köues vala.
- 1850 41. Azok vtán ismet ezer wr fiac,
Egész Asiából válogatottac,
Egy egy szál kopiát kezekbe tartnac,
Az vasoc mind arany penig azoknac.
- 1855 42. Tíz ezer király fi azok nyomába,
Mindennec feyében arany korona,
Vtánnoc à király szekere vala,
Nyóltz nagy nisai lò kit vonszon vala.
- 1860 43. Drága ékességec azoknac vala,
Mind hámyoc mind fékyec aranyas vala,
Patyramphis őket vezetí vala,
Ki az hat wr egyyike fia vala.

44. Paripát királynac it visznec vala,
A kire ülhetne, mikor akarnà,
Aszt készen nyergelue hordozzác vala,
Tiz lakáy mellette aranyba vala.
- 1865 45. Húsz féle nemzet aszt köueti vala,
Szolásoc, ruháyoc külömböz vala,
Hadi szerszámok is mind külömb vala,
De azért mind tisztos huszár nép vala.
- 1870 46. Azoc vtán meg tiz ezer wr vala,
Kic czak Persiaból gyűltenec vala,
Azoknac ezere mind lanczas vala,
A hegyibe egy egy nagy arany alma,
- 1875 47. A kilentz ezere kopiás vala,
Töuel à kopiát fel tarttyác vala,
A feyekben penig corona vala,
Aranyas ruháyoc földig ér vala.
- 1880 48. Király feleségi és soc ágyasi,
Azoknac vtánnoc sietnec menni,
Számptalan azoknac soc szolgái,
Tiz ezer louag öket ismet éri.
49. Azoc vtán egy kis közöczke vala,
Es az töb sokaság osztánon vala,
A soc kiáltástól az égh zeng vala,
Elöb elöb lassan így mennec vala.
- 1885 50. Mysiabán azért király be iúta,
Troya határában mikor ért vala,
A Scamander vizét hogy érte vala,
Follyamából népe ki itta vala.
- 1890 51. Az Ida hegyére más nap fel méne,
Troya hún löt légyen, hogy meg szemlellye,
Gyönyörködíc vala Troya helyébe,
Az Ida hegyénec kiességébe.

- 1895   52.   Az hegy oldalában akkor hált vala,
Nagy dörgés villamás tarta étzaka,
Más napon Pallásnac áldozot vala,
Kire ezer ökröt öletet vala.
- 1900   53.   Onnat hogy mingyarást el indult vala,
Abydusba király el iútót vala,
Gyaloghya, louaghya már egygüt vala,
Ki mind vizet, földet be fogot vala.
- 1905   54.   Egy halmon egy házat rakatot vala,
Feyér máruán köből az éppen vala,
Király abba szállot vala ő maga,
Hogy à hadát onnat inkább láthassa.
- 1910   55.   Ot az vizi erőt két felé osztà,
Es szembe vitatni őket káuánà,
Kic mikor erőssen meg vittac vólna,
A nyertes félt király dicziri vala.
- 1915   56.   Más nap az wrakat reggel hiuatà,
„Im be kelünc – vgy mond – már Európába,
Ki ki tisztességét iól meg gondollya,
Es emberségesen magát hordozza.
- 1920   57.   Vigac és emberec, kérlec, legyetec,
Alhatatos szüuet ti vissellyetec,
Föld kerektségébe nagy most hiretec,
Meg lassátoc, aszt el ne veszessétec.
- 1920   58.   Ieles vitéz népre mondgyác, hogy megyünc,
Kit vitézségünckel hogy ha meg verünc,
Az egész világnac wrai lészünc,
Sehült senki nem ál osztán ellenünc.”
59.   Ez szóc vtán ismet tiszteket osztà,
Seregét rendelé, estre hogy iútà,
Nékiec ő magát ismet ayánlà,
Reggel költöznénec, meg paranczolà.

- 1925   60.   Más nap csak aszt várà, hogy meg virradna,
Es à fényes Napnac ö áldozhatna,
Soc fogadássokat néki töt vala,
Ha diadalmasson vinné Susába.
61.   Egy kis arany czebret à vizbe veté,
Egy arany czészét is belé vetteté,
1930   Egy aranyas szablyát ö maga vete,
Kickel Hellespontust meg engesztellye.
62.   Io reggel à sereg meg indúlt vala,
A sokaság egygyic hidon kél vala,
1935   Hid zörgés kiáltás kösztöc nagy vala,
Nagy veresség közöt az nép kél vala.
63.   De az másic hid csak királyé vala,
Vduara népéuel azon kél vala,
Drága virágockal be hintue vala,
1940   Io szagu vizeckel ötözue vala.
64.   Első nap à louag és à gyalog nep,
Kinec tiz ezere mind koronás nép,
Altal költözénec à szolgáló nép,
Azoc vtán keués minden nemzet nép.
- 1945   65.   Másod nap tiz ezer louag költ vala,
Kiknec kopiáyoc forditua vala,
Corona feyekben sár arany vala,
Iupiter szekere vtánnoc vala.
66.   Király à szent szekér vtán iö vala,
1950   Vtán ezer louag kopiás vala,
A vasa aranyból mindennec vala,
Az vtán à soc nép számtalan vala.
67.   Eképpen hogy király által költ vala,
1955   Mely egy egész hétig mind tartot vala,
Eiyel is szüntelen költözet vala,
Egy görög felölle így szólot vala:

- 1960 68. „Istenem, mit vesztet Görög országot,
Es miért neuezed Xersesnek magad,
Ez világnac népét reà mit hordod,
Könnyebben is vólna mert benne módod.”
69. Thraciaban egy nagy sic mező vala,
Doriscusnac mezőt neuezic vala,
Az Hebrusnac vize által foly rayta,
Egy felöl à tenger habya czapdossa.
- 1965 70. Vagyon erősség is czinálua raita,
Darius ot várat rakatot vala,
Mint végbe kapitánt ot ő tart vala,
Az várnak is Doriscus neue vala.
- 1970 71. Király à sereggel hogy oda iúta,
Az vizi erő is el iútót vala,
Hadát, mennyi légyen, meg számlaltatà,
Kiben illyen módot tartatot vala:
- 1975 72. Tiz ezért állatà öszue czoportba,
Aszt körül korlással vétette vala,
Hogy azok belölle ki mennec vala,
A korlátba ismet wy megyen vala.
- 1980 73. A gyalog nép ennyi országból vala:
Persia országból előszer vala,
Mediaból és Arriaból vala,
Cyssia, Bactria népe ot vala.
74. Hircaniaból is sokan valánac,
Assyriaból meg többen valánac,
Scythiaiac is kösztöc valánac,
Gandariaból valók is valánac.
- 1985 75. Parthia, Sogdia és Corasmia,
A Caspium tenger mellyeké vala,
Sarangiaból is soc nép gyült vala,
Vcya, Myia népe ot vala.

- 1990 76. Parianiából soc népe vala,
Arabiából még sockal töb vala,
Egyptusból és Indiából vala,
Carthágo felől is nem keués vala.
- 1995 77. De Cappadocia, Paphlagonia,
Lydia, Ligia, Mariandia,
A két Armenia népe ot vala,
Ot vala Phrygia és Bithynia.
- 2000 78. Még Misiából is sokan valánac,
Lasiniából még többen valánac,
Myliá, Lyia mind ot valánac,
Tybareniából is ot valánac.
- 2005 79. Marones népek is mentenec vala,
Mares és Saspíres nép is soc vala,
Colchis szigetből is soc nép gyűlt vala,
Alarodiából annál töb vala.
80. De Cabaliából, Tamaneából,
Pontimatiából és Egliából,
Mind ielen valánac Sagarciából,
Heted fél száz egész tartományokból.
- 2010 81. A louagoc penig ezek valánac,
Leg elsőc valánac persiaiac,
Nomadessec azok vtán valánac,
Kic mind nyóltz ezeren szépen valánac.
- 2015 82. Valánac louagoc Mediából is,
Es Cissiből is, Indiából is,
Caspíus hegy megöl, Bactriából is,
Paricaniából, Arabiából is.
- 2020 83. Arabiaiac vtól valánac,
Mert teuessec kösztöc sokan valánac,
Ellensége penig teue az lónac,
Louagoc nyóltzuan ezeren valánac.

84. A gyalog hadnagyoc Otanes vala,
Kinec à leanya királynál vala,
A másodic hadnagy Tigranes vala,
Cyrus nemzetiből valo az vala.
- 2025 85. Anaphanes harmadic hadnagy vala,
Megapanus negyedec neue vala,
Hotaspes, Histaspes hatodic vala,
Sisamnes, Pharnazenes nyóltzadic vala.
- 2030 86. Azanes, Artiphius tizedic vala,
Pherendares és Atraintes vala,
A Sogdia népé Azanes vala,
Külön hadnagy minden nemzeten vala.
- 2035 87. Czak hadnagy is kösztöc száznál töb vala,
Mindenic peniglen fő fő wr vala,
Királynac ki bátyya, ki öcze vala,
Királyi nemzet is kösztöc soc vala.
- 2040 88. Hadi szerszámok is imillyen vala,
A persiai nép süueges vala,
Mellyet semmi fegyuer meg nem fog vala,
Testén hal héy módra fegyuer dereka.
- 2045 89. Röüid kopiáyoc, hoszszu kéz iyoc,
Hoszzu nádszál nyiloc, öuön handsárocc,
Feyében némelynec keréc sisakyoc,
A karyokban vagyon meg vetet vrkoc.
- 2050 90. Czak à földi erő penig ki vala,
Kiuel király ömaga megyen vala,
Huszon hét száz ezer szám szerént vala,
Czak gyalog és huszár nép az mind vala.
91. Leg fő kapitányi haton valánac,
Ki eocze, ki bátyya azok királynac,
Tiz ezertől külön válua hadánac,
Kiket hinac vala halhatatlannac.

- 2055 92. Mert ha ki közzülöc ki esic vala,
Vagy betegség miat el marad vala,
Hellyébe mingyárt mást választnac vala,
Sem töb, sem keuseseb soha nem vala.
- 2060 93. Ezeknec hadnagyoc Hidarnes vala,
Válogatot szin nép mind egyyig vala,
Persiai wr rend mindenic vala,
Szántalan aranytól félenec vala.
- 2065 94. A louag hadnagyoc hárman valánac,
Harmamitres és Titaeus valánac,
Farnuces à neue az harmadiknac,
De el kellet vala maradni annac.
- 2070 95. Mert mikor Sardisból ki iönc vala,
Louát alatta vgráltattya vala,
Egy eb à lò alat el fútot vala,
Kibe à lò lába meg botlot vala.
- 2075 96. Farnuces à lóról le eset vala,
Mely esésbe ottan meg szakat vala,
Az aszszu kórságban ő eset vala,
Azért el maradni kellett vala.
- 2080 97. A louat à helyre vitette vala,
A hún szinte vélle meg botlot vala,
Ot mind négy szárát el vágatta vala,
Másszor senki alat meg ne botlana.
- 2080 98. Eorög gállya ezer két száz hét vala,
Kiket ez nemzetec vittene vala,
Syriabeliec és Fenicia,
Es Sido országban kic laknac vala.
99. Más fél száz gállyáual Cypria vala,
Czak harmintzal vala az Pamphilia,
Eotuennel peniglen vala Lycia,
A doreseknec is czak harmintz vala.

- 2085   100.   A karessec penig hetuen gállýáual,
De az ionessec valánac százzal,
Es az colessec hatuan gállýáual,
Az hellesponssiak is szinte százzal.
- 2090   101.   Az abydussiac ot nem valánac,
Mert az hid örzeni hagyattatánac,
Pontusból is azért sokan valánac,
Hadnagyi ezeknec ezek valánac:
- 2095   102.   Ariabignes vala Darius fia,
Masod Prexaspes, Aspatines fia,
Harmad Megabizus, Megabetes fia,
Negyed Akimenes, Darius fia.
- 2100   103.   Apro hayóc penig à kic valánac,
Eotuen euezöre valóc valánac,
Harom ezer felet ezek valánac,
Ezeknél apróbbat meg sem oluastác.
- 2105   104.   Egy aszszony állat is ez hadban vala,
Artemisianac neuezic vala,
Wrától özueggyé maradot vala,
Nagy hertzeg az wra éltében vala.
- 2110   105.   Kitől egy kis fia maradot vala,
Halicarnassust ő mind birya vala,
Calidnianak is paranczol vala,
Cous, Nissyria is öué vala.
- 2110   106.   A hadakozást meg kéuánta vala,
Orsoyát, gusallyát meg vnta vala,
Nem nyúghatéc vesztég palotayába,
Eot gállýáual Xersect köuette vala.
- 2115   107.   Minden hadát Xerses látni keuánà,
Azért szekerében louat fogatà,
Nemzetség szerént őket mind el iárà,
Hazáyát mindennec meg kérði vala.

108. Egy titkos deákya mellette vala,
Véle neueket fel irattya vala,
Hogy aszt el végezé, hayóba szálla,
Szép aranyas menyyes à hayo vala.
- 2120
109. Az vizi erőt is abban el iárà,
Es minden nemzetséget fel iratà,
Aszt is immár véghez hogy vitte vala,
Demaratust hozzà hiuatta vala.
- 2125
110. Az peniglen spartai király vala,
De az ország ötet ki üszte vala,
Susába királyhoz ő fútót vala,
Királyt ingerleni à görög hadra.
- 2130
111. Mikor azért ötet be hittác vólna,
„Mint tetzenéc – király kérdezi vala –,
Merneké ellenem meg moczannia
A görögec – vgy mond – vagy meg várnia?
- 2135
112. Mert az en értelmem az, bizonyára,
Hogy valakic laknac az nap nyugatra
Es északra, nem hogy Görög országba,
Nem tudnác ennyin fel gyűlni soha.”
- 2140
113. Demaratus haluán, térd haytua monduán:
„Hatalmas nagy király, ha szabad vólna,
Tudnám, mit kellene mondanom rólla”,
Szabadságot király adà szolásra.
- 2145
114. Azért Demaratus: „A Görög ország
Nem igen nagy – vgy mond –, de erős ország,
Nagy bölczesség benne és minden ioság,
Erős töruénnyel él az à kis ország.
- 2145
115. Czak Lacedemonról mert hogy en szóllyac,
Az te keuanságodat meg sem hallyác,
Hadokat elődbe te reád hozzác,
Ezeren népedet ök meg próbállyác.”

- 2150 116. El fakada métue király, és monda:
„Az merő bolondság ö töllec vólna,
Spartánac hiszen te voltál királya,
Meg mérnélé mingyárt tizzel vinia?
- 2155 117. Más az, hogy királyoc léuén azoknac,
Két annyit tehettél, mint egyyc annac,
Ha tizzel vinna meg egyyike annac,
Töruény szerént veled húszan vinánac.
- 2160 118. De ha csak illyenec mind, az mint te vagy,
Vagy mind csak ekorác és nem nagyobbac,
Eorömest meg nézem, mint meg viyanac,
Ha szinten annyin is, mint mi, vólnánac.
- 2165 119. Mert az en hadamban ollyak is vadnac,
Nem csak egy vagy kettő, de vgyan sokac,
Kic három göröggel is meg vihatnac,
Söt négyetis bennec semminec tartnac.”
- 2170 120. Monda Damaratus: „Jól értem vala,
Hogy most szolassomnac helye nem vala,
De miuel hogy engem erőltetz vala,
Azért szoléc felségedhez bisztomba.
- 2175 121. Mert aszt te felséged igen iól tudgya,
Mint őket szeressem, iól meg láthatta,
Attyámtól maradtól Sparta meg foszta,
Hazámból ki üze, attyádhoz hayta.
- 2180 122. En bizony sem tizzel, sem keuesebbel,
Eorömest nem vinám meg, sem csak egyyel,
De azért on erős kénszerítéssel
Meg vinnéc egyyickel, akar mellyickel.”
- 2180 123. Ez szóc vtán Xerses hadát inditá,
Doriscusban praetort, Mascamust hagyà,
Mentében à houa király ér vala,
Mind el viszi vala vèlle à hadba.

124. Hogy Samothracian által ment vala,
Es Stryma várossát el érte vala,
Az melly Lissus neuö viz ot foly vala,
Aszt à király hada meg itta vala.
- 2185 125. Egy Pissirus neuö várost hogy ére,
Nagy morotua vala annac mellette,
Hal meg mondhatatlan soc vala benne,
Aszt is mind fel iuà az király népe.
- 2190 126. Akantumba király mikor el iútà,
Hogy gazdálkodnánac meg paranczolà,
Egy nagy attyafia királynac vala,
Történéc azomba, hogy az meg hala.
- 2195 127. Artakesnec ötet neuezic vala,
Rayta király igen bánkodot vala,
Nagy fris tort temetéssére czinála,
Négy wy heán öt sing ez ember vala.
- 2200 128. Valamely városba király hál vala,
Es gazdálkodnioc néki kel vala,
Nagy szükölködésre ügyec iút vala,
Semmioc magoknac nem marad vala.
129. Antipater lakic egy Thasiaba,
Gazdag, dús és király Orgisnac fia,
Királynac magától vaczorát ada,
Kire négy száz talentuma költ vala.
- 2205 130. Hogy az gazdasagnac hire ment vala,
Minden város erössen készül vala,
Buzát, zabot, arpát be szednec vala,
Eorletnec, süttetnec, főzetnec vala.
- 2210 131. Barmokat hizlalnac, madarat fognac,
Tyúc, lúd fiat gyütne, igen halásznac,
Ezüst, arany pohárt, czészét czinálnac,
Királynac és à kic ö velle mosdnac.

- 2215   132.   Az töb népnek csak enni adnac vala,
             Kikre csak kenyér is soc megyen vala,
             Királynac asztalt àkic vetnec vala,
             Más nap reggel mindent el visznec vala.
- 2220   133.   Mikor király iútà Abderitába,
             Es minden élést ot fel laktac vólna,
             Semmi szegényeknek nem maradt vólna,
             Görög Megacreon rólà így szóla:
- 2225   134.   „Azon bátor hálát adgyunc Istennek,
             Hogy csak egyszer adunc enni Xersesnek,
             Mert ha kétszer ennéc, à mint egyebec,
             Mi nállunknál szegénbec nem lennének.”
- 2230   135.   Ert vala már király Pieriaba,
             Hogy az mely köuetet el küldöt vala,
             A görögök közzül vissza tért vala,
             Némely földet és vizet hozot vala.
- 2235   136.   A kic attác vala, ezek valánac:
             A thessalus népec és dolopessec,
             A perebiussoc, eniensessec,
             A locrusbeliec és magnetesec.
- 2240   137.   Az akeusoc is, meliensessec,
             Az friotac és az thebásbeliec,
             Beotiaiac, kolkisbeliec,
             Mind az király partyán valánac ezec.
- 2240   138.   Xerses Athenásba nem küldöt vala,
             Mert egyszer az attya hogy küldöt vala,
             Kit tömlöztbe bennec dúgtanac vala,
             Kit penig à kútba butattác vala.
- 2240   139.   „Földet, vizet – monduán – vigy királyodnac,
             Szabad mind fenékig vize az kútnac,
             Földet à tömlöztből váyhatz wradnac,
             Így hódolunc mi meg az medusoknak.”

- 2245   140.   Azért oda király nem küldöt vala,
                     Es reáyoc igen haragszic vala,
                     Athenás Spartaua! egyet ért vala,
                     Kic királytól igen rettegnec vala.
141.   Iöuendö mondóhoz küldtenec vala,
2250   Ki nekic bizonnyal meg mondta vala,
                     Bár királyt Athenás hon meg ne várna,
                     A fa fallal azért sokat használna.
142.   Mi légyen à fa fal, nem értic vala,
                     Némellyec az várta aszt vetic vala,
2255   Kinec à réghi fala fából vala,
                     Themistocles végre elő így szóla:
143.   „Athenásbeliec, ne retteghyetec,
                     A fa fal mi légyen, nám, nem értitec,
                     Azon ti bizonnyal hayót érczetec,
2260   Hayón király hadát meg verhetitec.”
144.   Még király Sardisból ki nem ment vala,
                     Athenás kimleni hogy küldöt vala,
                     Király készületi, hada látnia,
                     Kiket à kimléssen meg kaptác vala.
- 2265   145.   Kinzás által azok meg mondtác vala,
                     Hogy ök csak kimleni küldettec vólna,
                     Aszt mikoron király meg tudta vala,
                     Eöket eleibe vitette vala.
146.   Hogy meg kinzottác vólt, aszt igen bánà,
2270   Mindent önéciec meg mutattatà,
                     Sereghi köszt széllal el hordoztatà,
                     Meg ayándékozà és el boczáta.
147.   Azért király hadát mind tudgyác vala,
                     Es felette igen remültec vala,
2275   Segitséget széllal küldólnac vala,
                     A mint lehet vala, készülnece vala.

- 2280 148. Gelon királyhoz is el kültéc vala,
Ki Siciliaba hatalmas vala,
Siracusas várast ő birya vala,
Soc töb tartományoc wrallyác vala.
149. De Gelon ily választ nékic töt vala:
„Ha engem tennétec imperatorrà,
Görög ország hada töllem halgatna,
A segítség töllem néktec kész vólna.
- 2285 150. Két száz öreg gallyát mellétec vinnéc,
Húsz ezer fegyuerest à mellé tennéc,
Két ezer louaggal en magam lennéc,
Louon fegyuerest is nyóltz ezért vinnéc.”
- 2290 151. De Syagrus, à ki fő köuet vala,
Illyenképpen nékie feelt vala:
„Oh, mint sirna – vgy mond – à Pelops fia,
A te keuánságod mikor halhatna.
- 2295 152. Sirna Agamemnon, ha meg tudhatnà,
Hogy mi, kic fők vagyunc Görög országba,
Attuc volna magunkat Gelon alá!”
Erre Gelon ismet így feelt vala:
- 2300 153. „Keuánságomat im meg határozom,
Legyec imperator en à szárazon,
Hogy ha ti akartoc lenni à hayón,
Auagy en à vizen, ha ti szárazon.”
- 2305 154. Felele Syagrus: „Vadnac hadnagyinc,
Czak hadat keuánunc, vadnac vezérinc,
Imperatorrockal rakuác városinc,
Czak köz népre vólna szükségünc nékünc.”
155. Monda Gelon: „Palléroc sokan vattoc,
Ninczen penig kinec pallérkodnotoc,
Azért wratoknac meg mondhattátoc,
Ez esztendöböl ki aszszot tauaszszoc.”

- 2310 156. Ez szónac értelme penig az vala,
Mint hogy szeb virágosb à tauasz vólna,
Görög had virága az öué vólna,
Ki mostan mellölec el czúszni fogna.
- 2315 157. Hogy a segítséget nem kaptác vala,
Soc felé ismet el küldesztec vala,
Sokan, kic ighirtec, nem attac vala,
De meg azért sokan attak is vala.
- 2320 158. Czak vizi erőuel készülne vala,
Mert Themistoclesnec hittenec vala,
A városból mind ki költösztec vala,
A tengeren el be futottac vala.
- 2325 159. Egy erős hely Eubea felé vala,
Termopilánac aszt neuezic vala,
Nehéz szoros vta tengeren vala,
Annál szorosb penig szárazon vala.
- 2330 160. Oda költeznénec, végesztéc vala,
Hól nem férne hozzáyoc Xerses hada.
Xerses hogy el iúta Pieriaba,
Eok is be szállánac à heu Pilaba.
- 2335 161. A mig Xerses oda érkezet vala,
Tiz gállját el küldé elől iáróba,
Sciatomra azok hogy iúttac vala,
Három pártos gállját leltene vala.
- 2340 162. Hartzot egy más közöt azért adánac,
Czak hamar egyikét meg vöüéc annac,
Feyeket szedéc az benne valóknac,
A kettei nagyob munkát adánac.
- 2340 163. De aszt is à persác el fogtác vala,
Hadnagy Asonides egyikben vala,
Kit külömben meg nem foghattác vala,
Hanem kontzról kontzra öt hántác vala.

164. Azomba Xerses is el útot vala,
Hada minden felől meg többült vala,
Helyet, hún le szállyon, nem lelhet vala,
Mert mind földet vizet el lépet vala.
- 2345 165. Summáya hadánac ennyi szám vala:
Ezer két száz és hét gállyáya vala,
Czak kic Asiából hozattác vala,
Kikben két száz negyuen ezer nép vala.
- 2350 166. Három ezer gállya aprobad vala,
Kikben két száz hetuen öt ezer vala,
A gyalog huszon hét száz ezer vala,
Nyóltzuan ezer penig à louag vala.
- 167. Ez czak Asiából valo had vala,
Es czak hadakozni valo nép vala,
2355 A szolgác, euezöc küüül ez vala,
Az élés haytókat sem tudom oda.
168. Európából földön ezek valánac:
A thraciaiac, bottiaiac,
Peoniaiac, brigiaiac,
2360 Heordus nemzetec és calcissiac.
169. Perebussoc kösztöc és pieressec,
Dolopessec is és eniensessec,
Akeus népek is és magnetessec,
Három száz ezeren valánac ezec.
- 2365 170. Szolga rendet, mondám, ide nem vetet,
Sem sütö, sem moso aszszonnépeket,
Királynac, wraknac feleségeket,
Szekér vezetöket és petzéreket.
- 2370 171. Mert feleségeket ök el nem hattác,
Daykác, szolgálóyoc mind velec vóltac,
Azok is keuesben nyiluán nem vóltac,
Söt az irás mongya, hogy többen vóltac.

- 2375   172.   De tudom, ezeket is csak annyira,
Egy summában azért ennyi nép vala:
Hetuen két száz ezer szám szerént vala,
Még több haszontalan felénél vala.
- 2380   173.   Senkinec ne tesséc tehát czodánac,
Hogy soc folyo vizet el fogyattanac,
Soc állo vizeket mind meg ittanac,
De enniec valót hogy kaphattanac.
- 2385   174.   Ennyi soc nép köszt is senki nem vala,
Sem szeb, sem magassab mint király vala,
Személlye szerént is ő méltó vala,
Hogy kit ennyi soc ország wralhatnà.
- 2390   175.   A Xerses tábora Trekinig vala,
Az egész északot be fogta vala,
A görögec délre szállottac vala,
Es à heu Pilaba szorúltac vala.
- 2395   176.   A Pilakba penig ennyi nép vala,
Ki à Xerses hadát ot várya vala:
Sparta várossából három száz vala,
Az Mantienából két ezer vala.
- 2400   177.   Ezer száz hús vala Arcadiából,
De csak négy száz vala szép Corinthusból,
Mycenasból nyóltz száz, két száz Fliusból,
Tepsiából hét száz, negy száz Thebásból.
- 2400   178.   Az Athenássiac vizen valánac,
Artemisiumnál készen valánac,
A kic à Pilac köszt egygüt valánac,
Leonides vala az ő hadnagyoc.
- 2400   179.   Mihelt penig Xerses le szállot vala,
Ezek ottan mind el iyettec vala,
El szökni feyenként akarnac vala,
Hogy ha Leonides engedi vala.

- 2405   180.   Mert mind addég őket intette vala,
Szép szoual, haraggal nékic szólt vala,
Hogy az el menést halasztottác vala,
Hanem segítségért küldöttec vala.
- 2410   181.   Xersés még hogy vala Thessaliaba,
Oda gyűléseket értette vala,
Es hogy Leonides előttec vólna,
Hercules nemzete ő penig vólna.
- 2415   182.   Egy louagot azért király el küldé,
Ki mennyin legyenec, iól meg kimellye,
Es mit miuellyenec, aszt is meg nézze.
Ki az istrasához mikor el ére,
- 2420   183.   A torkolát elöt à kic valánac,
Némellyec közüllec tehát iatzodnac,
Némellyec veszteg is bennec nyugosznac,
Hayat is fössölnec, pallyát is fútnac.
- 2425   184.   Kit hogy à louagtól király meg tudà,
Semminec alitnac maid ezek mondà,
Egy medus hadnaggyát ottan hiuatà,
Hogy reáyoc mennyen, meg paranczolà.
- 2430   185.   A cissussokat is el vigyed veled,
Fogua hayczad ide őket elötted,
Meg ne öld, hanem csak iól meg kötöztessd,
Nám semminec vélne az hiuán ebec.
- 2430   186.   Mikor azért egybe rohántac volna,
Sokan húllania kesztenec vala,
Maga csak az istrása még az vala,
Czak à spartai had az penig vala.
- 2435   187.   Mert szerrel istrását állanac vala,
A szer penig ackor ő raytoc vala,
A töb városbeli nép bellyeb vala,
De csak ez keuésis ieles nép vala.

- 2440 188. Nagy vér ontás kösztöc azért indula,
A görögec közzül egy sem vész vala,
De à király népe húlton húl vala,
A görög is töllöc véressül vala.
189. Hogy király à dolgot meg tudta vala,
Es à medusoc el fáradtac vala,
A halhatatlanokat küldte vala,
Mert azokat iobbaknac tarttya vala.
- 2445 190. De azok is iobban nem vittac vala,
Sokan is közüllöc meg hóltac vala,
A sokaság semmit nem használ vala,
Király penig erős csak azzal vala.
- 2450 191. Viszsza à táborra mind fútnak vala,
Eggyic à másikon által húl vala,
Királllyal semmit nem gondolnac vala,
Ki végre maga is oda ment vala.
- 2455 192. Azaz egy nap azért abba tölt vala,
Más napra hogy immár költenec vala,
A hartzot viszont wyitottác vala,
Azért à szerencze nem wyúlt vala.
- 2460 193. Király az melly széekben az nap ült vala,
Kiböl az viadalt szemleli vala,
Háromszor vgrot fel nagy haragyába,
Meggyen à latroknac, nem tudgya vala.
194. Fészkekből ki vonni mert nehéz vala,
Más az, hogy mind ember, nem csak nép vala,
De à király hada csak mind nép vala,
Igen szoros penig à hely is vala.
- 2465 195. Egy görög királyhoz iúta azomba,
Epialtesnec öt neuezic vala,
Királynac egy ösuént mutatot vala,
Mellyen à Pilakba szállhatni vala.

- 2470 196. Azért à Hidarnes hadát el küldé,
A Pilác teteyét ki hogy el éré,
A focissiakat rólla le veré,
Onnat à Pilakba szállot vala be.
- 2475 197. Király is mikoron gondolta vala,
Hogy immár Hidarnes oda ért vólna,
Egy czoport hadáual ö is indula,
A mely felől tegnap vittanac vala.
- 2480 198. Nagy hartz à két félben azért indula,
Egyikis másiknac nem enged vala,
Leonides öket biztattya vala,
Király az öueit sem hadgya vala.
- 2485 199. Király mikor meg siualkodic vala,
Egymást az ö népe tapodgya vala,
A nagy szorosságba nem vihat vala,
A tengerbe bennec soc esic vala.
- 2490 200. Hidarnes azomba hogy el érkezéc,
Es à görögöket belől meg kezdéc,
A nyeresség ottan néki adatéc,
A szegény görögec ottan el vesztéc.
- 2495 201. Azért iob részére mind ot veszénec,
A kic el futánac, keuesen lõnec,
Király hadából is sokan veszénec,
De főképpen hárman vgyan hertzegec.
- 2500 202. Kettei királyal édes egy vala,
Hiperantes és Abrocomes vala,
Az attyánac öcze harmadic vala,
Atarnesnec ötet neuezic vala.
- 2500 203. Immár az viadalnac vége vala,
Király Demaratust hamar szolita,
Már tanácza mi vólna, kérdi vala,
Demaratus így tanácsollya vala:

204. „Felséged három száz gallyát válasszon,
Kit à spartai határba boczásson,
Ot egy Cythéra neuö sziget vagyon,
Mellyet te felséged el foglaltasson.
- 2505 205. Egész Lacedemont abból meg vehed,
Söt szomszéd várostis mind el veszthed,
Spartaba így őket mind haza vehed,
Es végre onnatis kezedben eythed.”
- 2510 206. Akemenes, ki király öcze vala,
Ennec à tanácznac ellene szóla,
Királynac tanácsúl aszt atta vala,
Hogy mind földi, vizi had egygüt vala.
- 2515 207. Xersesis miuel hogy maid iffiu vala,
Az öcze tanáczáñ inkább indula,
A Demaratussét meg vette vala,
Maga ot nöt léuén ö iót szól vala.
- 2520 208. Hadáual azért király el indulà,
Földen, vizen mind egygüt megyen vala,
Mikor Attica tartományba iuta,
Minden várost fel dúlnac, gyutnac vala.
209. Egész Beotiát be iártác vala,
Várossit faluit rablottác vala,
Plateat várostis fel gyuttac vala,
Tespíanac azont miueltéc vala.
- 2525 210. De főképpen templumot gyutnac vala,
Mert ökis meg égettec vólt Sardisba,
Ez hadnakis leg főb oka az vala,
Királyis à kölczönt fizeti vala.
- 2530 211. Atticában azért már király vala,
Mindent éget, dulat, koborlat vala,
Mert à föld népe mind el futot vala,
Végre Athenásra király el iuta.

- 2535 212. A várossat pusztán találta vala,
Templomban egy néhány csak futot vala,
Es egy néhány kuldus előtte vala,
Salamis tengeren à töbi vala.
- 2540 213. A várában azért sokan valánac,
A kic à fa falban bizakodánac,
Xerses ellenébe szálla à várnac,
Teres teteiébe egy domboczkánac.
214. A vár vitatáshoz mingyárt kezdete,
Tüzes laptát elő sokat szerzete,
De soc nyilakrais szöszöt kötesztette,
Kiket meg gyutatuán mind be lötete.
- 2545 215. A várbeliekis forgódnac vala,
Az ostromnac menöket vágyác vala,
Nyakokba malom köuet hánnac vala,
Soc forro vizetis ki döytnec vala.
- 2550 216. De az ostrom aual nem tágul vala,
Ostromnac egy más hátán mennece vala,
Király szaua hangos, nogattya vala,
Tölle, mint Istentől, vgy félnece vala.
- 2555 217. A mely felől azért meredekbe vala,
A várat à felől meg hágtác vala,
A haláltól semmit nem félnece vala,
Vgyan egymást érice, vgy hágnac vala.
- 2560 218. Kit hogy meg látánac à várbeliece,
Mondhatatlan igen meg iyedénec,
Sokan nyakra före alá szekénec,
Soc à templombais be futa bennece.
219. Azért à kic előbe hágtac vala,
A többinece kaput nyitottac vala,
A sokaság azon be tódúlt vala,
A kiket kaphatác, le vágtác vala.

- 2565   220.   A templom marháyát mind fel kapdossác,
                      A benne valókat szablyára hányác,
                      A várat mind templomostól fel gyutác,
                      Városat acképpen égetéc, rontác.
221.   Onnét király ottan postát boczátà,
2570   Susába bátyjánac meg irta vala,
                      Hogy egész Attica már kézben vólna,
                      Athenast várastól meg vötte vólna.
222.   Nagy örömec vala raita Susába,
                      Eorömekben vgyan tántzolnac vala,
2575   Vtakat virággal be hintnec vala,
                      Az ő isteneknec áldoznac vala.
223.   De hogy à görög had meg tudta vala,
                      Mely ackor Salamis tengeren vala,
                      Atticáual király hogy mint bánt vólna,
2580   Tanácztot felölle tartottac vala.
224.   Tanáczban aszt leléc, hogy meg viyanac,
                      Király hadát bellyeb ne boczátanác,
                      A tengertől penig ne táuoznánac,
                      Mert ot vólna helye viadallyoknac.
- 2585   225.   De királyis már vgy végezet vala,
                      Hogy ha az tengeren őket kaphattya,
                      Vizi ereyét reáyoc boczássa,
                      Mind földén, mind vizen őket el roncza.
226.   Azokaért hadát két felé osztà,
2590   Az vizi ereyét el inditatà,
                      Salamis tengerre igazitatà,
                      Eomagais söt hozzáyoc szakadà.
227.   Az szárazon valo hadis indula,
                      Peloponnesusra az siet vala,
2595   A görögec hada elég nem vala,
                      Hogy mind à kettőnec eleit állya.

- 2600   228.   Söt hogy aszt némellyec értettéc vala,
Rettenetes igen iyettec vala,
Mingyárt el oszlani akarnac vala,
Atticat el hadni akaryác vala.
229.   Peloponnesusba inkább siessünc,
Inkáb illik nékünc aszt meg öriznünc,
Hogy nem Atticaért touab törödyünc,
Aszt immáron Xerses meg vötte töllünc.
- 2605   230.   Az athennassiac raita busultac,
Könyörgéseckelis nem sokat fognac,
Rolla Themistoclessel ök szólánac,
Ki hamar ily módgyát lelé dolgoknac:
- 2610   231.   Egy szolgálát gyorsan elő szolità,
Xerseshez csak titkon küldötte vala,
Ki mikoron hozza el iutot vala,
Az wra szauáual így szólot vala:
- 2615   232.   „Themistocles engem azért boczáta,
Hogy ő felségednec iauát kéuánnya,
Viszszauonássokat immár el vnta,
Azért felségednec mondanom hagyta.
- 2620   233.   Azoc felségedtöl vgy meg iyedtec,
Hogy mind fel készültec, hogy el mennyenec,
Semmitis egymástól ök nem értenec,
Azért mostan könnyen meg verhetnétec.”
234.   Xerses hogy aszt halla, raita örüle,
Hadnagyinac gyorsan mind el izene,
Vala *de* nem meszsze egy szigeteczke,
Arrais népében által vettete.
- 2625   235.   A had két szárnyátis el ki nyuttatà,
Hogy az ellenséget közbe szoricza,
A tenger iob részét be fogta vala,
Ezeket mind éiyel szerzette vala.

236. Az ellenségis nem alkhatic vala,
 Egyic fél másickal osztozic vala,
 El oszlani immár akarnac vala,
 Czak szinte à virratát váryác vala.
237. Azomba tekintéc à király hada,
 Már ütközetre hát ki állot vala,
 Látac, hogy az el oszlás el költ volna,
 Azért viadalhoz készülne vala.
238. A két vizi erő hogy egybe mene,
 Nagy kiáltás vala mind à két félbe,
 A tenger vizeis hiu beléie,
 Királyis gyakorta kiált à vízre.
239. Egy hegy alat király mert kün ül vala,
 Hegyet Egaleusnac hiyác vala,
 Xerses ot setzelben üldögel vala,
 Secretariussa mellette ál vala.
240. Egy néhány fő wris ielen ál vala,
 Ha kit emberkedni meg látand vala,
 Ki vólna, mingyárt meg tudattya vala,
 Es egy könyuetskébe iedzeti vala.
241. Artemisiais igen vi vala,
 Noha aszszonyállat, de vitéz vala,
 Egy gáilyát à vizbe meritet vala,
 Kiért dicziretet nagyot nyert vala.
242. Király aszt mikoron meg látta vólna,
 Es kiczoda legyen, meg tudta vólna,
 Mongyác, az wraknac hogy monda vólna,
 Aszszonyállattól az nagy dolog vólna.
243. „A férfi most nekem mind aszszonynép vólt,
 Az aszszonynép penig nam, ferfiu vólt,
 Ionac à kit véltem, à leg roszzsab vólt,
 Népemnecc à roszzsa eddig iob vólt.”

244. Hogy à két had iobban meg elegyüle,
Nem kezdéc meg egymást iol ismernie,
Föképen à király soc féle népe,
Azért ök kezdenec igen vesznie.
- 2665 245. Gyakran ömagoc köszt hartzolnac vala,
Egymást meg késsére ismeric vala,
Az ellenség mint hogy keuesseb vala,
Minden felé könnyen el térhet vala.
- 2670 246. Azért ö közüllec à kic veszénec,
Mind keuessec közzül töbnc tettzenec,
Hogy nem az más részről kic el essénec,
Noha ök szám szerint többen veszénec.
- 2675 247. It vesze királynac egy édes öcze,
Kinec Ariabignes vala neue,
A király hadából töb abba vesze,
Hogy *uzni* nem tuduan belé merüle.
- 2680 248. Látuán azért király vesztét népénec,
Es okos hartzokat à görögekneç,
Végezé, hogy békét hadgyon nékiec,
De nem ielenté szándékát senkinec.
249. Vyabban meg vini mint ha akarna,
Sántzot Salamisban vgy hányat vala,
A terhes hayokat rendeli vala,
Hogy erősebb lenne véllé tábora.
- 2685 250. Allatomba de más szandéka vala,
Postát Asiába boczátot vala,
Szerenczétlenségét meg irta vala,
Kin egész Persia meg busult vala.
- 2690 251. Királyt sockal inkább ök féltic vala,
Hogy nem mint az had vesztét szánnyác vala,
Czoda, Mardonius mint fél vala,
Hogy királyal ily kárt vallatot vala.

- 2695   252.   Mert à görög hadra ö vitte vala,
Már hogy belé hadnà, azon fél vala,
Görög vesztét penig kéuánnya vala,
Azért király elöt így szolot vala:
- 2700   253.   „Király, ne bánkodgyál à keués kárért,
Mi nem hayón viyunc Görög országért,
A szárazon mind meg lakolnac ezért,
Mint hogy meg lakoltac bennec Sardisért.
- 2705   254.   Hogy ha felségednec penig szandoka
Ninczen az it valo meg mulatásra,
Hadgyon válogatua nekem ez hadba,
Három száz ezerig louag gyalogba.
- 2710   255.   Gobris igaz fia bátor vgy legyec,
Eorömmel Susába és vgy mehessec,
Hogy Görög országot meg haytom néked,
Rabbaiddà tészem mind öket néked.”
- 2715   256.   Az tanácsra Xerses néki halaszta,
Ki mikor azont iauallotta vala,
Mardonius mellé népet adata,
Eo peniglen haza készülget vala.
- 2720   257.   Mardonius még à nepet választtya,
Es királyis késsic Thessaliaba,
Delphisből varáslo méne Spartába,
Xersect meg büntetnec, aszt hadgya vala.
- 2720   258.   „El ne szenuedgyétec – vgy mond – nékie,
Az tü királytokat hogy meg ölette,
Mert bizonynyal nem iártoc iól érette!”
Sparta hogy aszt halla, rólla végeze.
- 2715 méue   259.   Köutet Xerseshez küldöttec vala,
A dolog mi vólna, meg mondtác vala,
Király nagy katzagua halgattya vala,
Sokáig eggyetis rà nem szólt vala.

HISTÓRIA AZ PERZSIAI FEJEDELMEKRŐL

2725	260.	Végre fel emelűen szömeit, monda: „Ihon Mardonius (mert ot ál vala) It marad, meg fizet nékiec rólla, Mint szinte érdemlic, vgy leszen rólla.”
2730	261.	Mardonius Xerses más nap el hagyta, Haza Susa felé el indult vala, Nagyon siet érni Hellespontusra, Semmi hadat vélle nem viszen vala.
2735	262.	Hidarnes képében had elöt vala, Valahoua penig érkezne vala, Czak nyers gyümölczelis iöl laknac vala, Söt csak pasitot is meg észne vala.
2740	263.	Végre à vér hasba estene vala, Kitöl vgy meg emésztetene vala, Hogy maid tized része mind meg holt vala, Betegenis soc el maradoz vala.
	264.	Valahoua penig király iút vala, Mindenüt nékiec meg hadgya vala, Hogy à betegekre ki ki gondolna, Eo maga el ére Hellespontusra.
2745	265.	De ot ám az hadis meg érte vala, Es haión kele el mind Asiába, Mert à hidat az szél el hánta vala, Királlyal éréne azért Sardisba.
2750	266.	Mardonius penig à Gobris fia, Ki Thessaliába maradot vala, Minden módon eszt forgattya vala, Hogy magát királynac meg mutathassa.
2755	267.	Macedoniai egy Sándor vala, Attyát Amyntasnac neuezic vala, Mardoniusnac iö baráttya vala, Külde köuetségen aszt Athenasba.

268. Mert Macedonia Xersesé vala,
Még Dariusnac az meg hodlot vala,
Ackor feidelme Amyntas vala,
Amyntasnac fia ez Sándor vala.
269. Mardoniusnac ily tanácsa vala,
Ha ő Athenást meg hodoltathatna,
A tenger mellyeket onnat le birna,
Es vgy Görög ország mind kezbe iutná.
270. Köuetséget Sándor szépen meg monda,
Mellette magától is sokat szólà,
De Athenas ingyen csak meg sem hallà,
Azért Alexander üressen iárà.
271. Mihelt Mardonius az választ halla,
Ottan minden népét készülni hagyta,
Es Attica felé el inditatà,
Athenast meg venni ismet akarà.
272. De mikor az városhoz iutot vólna,
Egy embertis benne nem talált vala,
Mert mind Salamisra költösztec vala,
Az üres városba azért le szálla.
273. Onnat meg wiyabban nékic izene,
Magokat meg adnác, talám iob lenne,
De Athenas arra ismet vesztegle,
Hanem egy köuetet Spartába küldè.
274. Segitséget Spartától kéret vala,
Kit azoc nékie meg attác vala,
Pausanias neuő had elöt vala,
Ieles vitéz hadnagy ez görög vala.
275. Mardonius hogy aszt meg tudta vala,
Hogy csak közel az ellenség tábora,
Athenást wiyabban ismet fel gyúta,
Es viszsza siete onnat Thebásba.

- 2790   276.   Fele vtát immár el mente vala,
Hogy hértelen hozza egy posta íúta,
Spartából hogy ki iöt más had is vólna,
Es Megara felé szandoka vala.
- 2795   277.   Mardonius azért hadát téríté,
Es Megara felé vinni sieté,
Elöszer azokat ha meg verhetné,
Az vtán meg térne bár Thebás felé.
- 2800   278.   Megara határát azért el rablà,
Es meszsze ki méne az nap nyugatra,
Soc nemzetségeket meg hodoltatà,
A spartai hadat de nem kaphata.
- 2805   279.   A midöre onnat vissza tért vala,
Thebas varossába be szállot vala,
Annac az mezeién tábort iártatà,
A had öszue gyültét ot várya vala.
- 2810   280.   Ki mihelt mind öszue gyülhetet vala,
A hódolt görögec fel gyültec vala,
Platea sikyára ottan ki szállà,
Asopus neuö viz holot foly vala.
- 2815   281.   Hogy aszt à görögec meg tudtác vala,
Indulánac ök is Eretriaba,
A Cytheron alat hogy mennec vala,
Mardonius öket meg látta vala.
- 2820   282.   Masistiust azért gyorsan szolità,
Nagy kedues wr vala az Persiaba,
A louag sereggel öt el boczátà,
Az ellenség vtát hogy meg állanà.
- 2820   283.   Erös hartzot azért ot inditánac,
Es mind à két félben sokan hullánac,
Hogy nagy vala loua Masistiusnac,
A hamaryát löni találác annac.

284. A lò à seb miat el tántorodéc,
Es Masistius is rólla le eséc,
Emberül talpán is sokat forgódéc,
De végre maga is által veretéc.
- 2825 285. Mardonius hogy aszt meg tudta vala,
Mondhatatlan nagy sirást téssen vala,
Az egész had ötet iaygattya vala,
Mert ieles fő ember és nagy wr vala.
- 2830 286. Azért el végezé boszszuságába,
Hogy véllec meg viyon vgyan valóba,
Társsa halaláért boszszuiat állya,
Négy száz ezernélis ő többen vala.
- 2835 287. Fő görög hadnagy Pausanias vala,
Ieles okos vitéz ember à vala,
Száz nyoltz ezer két száz ő hada vala,
De mind válogatot szín nép az vala.
- 2840 288. Vitéz módra azért szembe menénec,
Es vgyan valóba emberkedénec,
Egyic fél sem enged à másic félnek,
A test egymást éri, oly sűrön esnec.
- 2845 289. Mardonius szinte meg nyeri vala,
Mert vakmeröképen forgódic vala,
Ezer vitéz fő nép körülle vala,
Ha à lò alólla el nem vész vala.
- 2850 290. De mihelt à louát meg öltéc vala,
Eo magais csak hamar el költ vala,
Soc vitéz fő ember vélle meg hala,
Az töb nép vissza futa az táborra.
291. A tábortis töllöc hamar meg véuéc,
Holot szántalan soc bennec el eséc,
Soc Asia felé el igazodéc,
A ki ellenségre nem találkozc.

- 2855   292.   Azért Mardonius igyen iárt vala,
Igy mehetet vala Susába haza,
Királynac ez à had nagy sokban álla,
Mert ieles vitézi ot vesztec vala.
- 2860   293.   Pausanias penig meg paranczola,
Hogy à nyereséghez senki ne nyúlna,
Eo mindent rendszerént egybe hordatna,
Az vtán egyaránt kösztec oszlana.
- 2865   294.   Szántalan aranyat találtac vala,
Az ezüstnec vgyan böczi sem vala,
Arany ezüst ágyac nagy soc sátorba,
Czésze, serleg, kupa szántalan vala.
- 2870   295.   A soc drága ruhát vtállyác vala,
Gyöngy, kö, arany peretz és lántz soc vala,
De à louac iaszla leg drágáb vala,
Ki ertzből ötetue aranyas vala.
- 2875   296.   Mert mikoron király haza ment vala,
Mindent Mardoniusnac hagyot vala,
Sátora mint egy vár, vgy tettzic vala,
Belől mind arany és gyöngyös vala.
- 2880   297.   Melybe Pausanias hogy be ment vala,
Dragalátos vóltát czodállya vala,
Mardonius ágyát szemleli vala,
Ki soc drága köuel tündöklíc vala.
- 2880   298.   Paranczola azért ot az iffiaknac,
Asztalt vetnénc mint Mardoniusnac,
Azoc ottan mindent elő rakánac,
A mint szoktác vala az ő wraknac.
- 2880   299.   Látuán Pausanias nagy pompaiokat,
Arany asztalokat, arany padokat,
Czészékét, tálakat, arany kupákat,
Be szolita à fő görög wrakat.

- 2885   300.   „Lássátoc wraim nagy gazdagságát,
Az medus hertzegnec ő bolondságát,
Hogy vgyan meg vnuán nagy wraságát,
Reánc iőt vólt nyerni üres táskákat.”
- 2890   301.   Xerses ez üdőbe Sardisban vala,
Es soc aszszonyokat ot szeret vala,
Egy öcze, Masistes, önéki vala,
Ki feleségétis kedueli vala.
- 2895   302.   De mint hozzà féryen, nem tudgya vala,
Mert à szegény öczét is szánnya vala,
Maga feleségétől is tart vala,
Föképpen kit Amestrinac hij vala.
- 2900   303.   Azért ömagában igyen végeze,
Hogy öcze leányát fiánac vegye,
Dolgát az szin alat ő véghez vigye,
Azért nagy sietue Susába mene.
- 2905   304.   Fianac à leánt ot haza viué,
Eocze feleségét és el feleyté,
Hellyette à menyét de meg szereté,
Kiuel rút szándékját véghez is viué.
- 2910   305.   Ketten az egy aszszont ök élic vala,
Felesége menyé nékie vala,
Fianac is annya és háló társa,
Nem tud fia semmit attya dolgába.
- 2915   306.   De söt Amestris is nem érti vala,
Mert király is igen titkon iár vala,
De mint hogy büntetést érdemel vala,
Végre illyenképpen ki ielent vala.
- 2915   307.   Amestris egy köntöst készítet vala,
Gyöngyel, drága köuel kit füzöt vala,
Wránac, kiralynac aszt atta vala,
Kiben király nagy keduesen iár vala.

- 2920   308.   Egykor à menyéhez király ment vala,
Kéröt kérne tölle, kéuánta vala,
A köntöst királytól az kérte vala,
Kit felette igen Xerses bánt vala.
- 2925   309.   Egyébbel, mindennel kénállya vala,
Országgal, nagy kinczel vnszollya vala,
De még sereget is néki ad vala,
Kinél főb ayándéc kösztöc nem vala.
- 2930   310.   De az aszszony semmit nem vészen vala,
Vgyan à köntöskét vitattya vala,
Kit nagy nehezen király néki adà,
Mert feleségétől igen tart vala.
- 2935   311.   Amestris mikoron rayta meg látà,
Az aszszonyra ő nem nehezel vala,
Hanem az annyára haragszic vala,
Azért ő is ilyen gondola vala.
- 2940   312.   Király egy nagy lakodalmot csinálà,
Eszkendőben egyszer ki szokot vala,
Az mely nap királlya tétetet vala,
Ayándéket akkor osztogat vala.
- 2945   313.   A feleségeis ám kéröt kére,
Eocze feleségét keuánà tölle,
Király soc okokat fog vala benne,
Kiknec à boszszús aszszony nem engede.
- 2945   314.   Király azért eoczét elé szólità,
Nagy erősssen kéri, hogy adgya oda,
Erette leanyát nékie adnà,
De soha az eoczét reà nem birà.
- 2945   315.   Söt ez dolgot eocze czodállya vala,
Még ecképpen kösztöc hánkottac vala,
Szolgait Amestris addég hiuatà,
Masistes házára és küldte vala.

- 2950   316.   Felesége czeccit el metélteté,
Mind à kettőt az ebeknec vetteté,
Ayakastól orrát is el szedeté,
Fileit és nyeluét is ki metzeté.
- 2955   317.   Ez dolgot Masistes nem tudgya vala,
Mind az által igen fél, retteg vala,
Azért hogy házába be lépet vala,
Felesége dolgán szánkodic vala.
- 2960   318.   Tanácztot mingyarást felölle tarta,
Es Bactria felé szökue indula,
Hogy őket királyra mind fel támaszsza,
Mert Bactriánac ő praesese vala.
- 2965   319.   El szökéssét Xerses mihelt meg tudà,
Ottan öcze vtán népét boczátà,
Es mind gyermekestől öt le vágatà,
Azért az öczéuel igyen iárt vala.
- 2970   320.   A görögec penig örülne vala,
Hogy á király hadát meg vertéc vala,
Ioniát viszsza haytottác vala,
A király ereyét ki hántác vala.
- 2975   321.   Azért ömagokban aszt el végezéc,
Hogy ismet királyra más had gyütesséc,
Es Pausaniassal el boczátasséc,
Aristides néki mellé adasséc.
- 2980   322.   Az iò szerenczénec oly természeti,
Hogy az ember szüuet ő fel emeli,
Gyakran keuélységre ötet ingerli,
Szeme vilagát is el szokta venni.
- 2980   323.   Pausanias azért nagy haddal vala,
Kiuél Asiára fel indult vala,
De à görögeknec az nem használa,
Mert őket Pausanias el arula.

324. Leányáual király addeg vnszola,
Soc ighiretiuel hogy hozza haità,
Mikor Aristides aszt meg saidita,
A görögeknec mind tutokra ada.
- 2985 325. Pausaniast azért vissza hiuatác,
Mint ha ök à dolgot ingyen sem tudnác,
Egyéb fő okait annac formálác,
Es Spartából ötet mingyárt ki hányác.
- 2990 326. De Xerses à dolgot mihelt meg tudà,
Rettenetes igen raita bussula,
Ismet hadat gyüte Görög országra,
Hogy Pausaniasért boszszút állana.
- 2995 327. A had az elsőnél kisseb nem vala,
Noha soc azokban el veszet vala,
Hogy à Marathonra érkezet vala,
Ot az görögeckel szembe vit vala.
- 3000 328. Fő hadnagyoc Cymon azoknac vala,
Ieles had viselő ember az vala,
A király népénec helye nem vala,
Azért ismet rutúl veretet vala.
- 3005 329. Nóha keués kárral, de nagy szégyennel,
Viszsa pironkodéc nagy kissebséggel,
Sokat pántolodéc az isteneckel,
Hogy kétszer iárt már így à görögeckel.
- 3010 330. De az ország is meg vtálta vala,
Szerenczétlen vóltát hogy láttya vala,
Artabanus penig à király bátyya,
Haragszic is vala érte reáya.
- 3010 331. A király attyánac az eocze vala,
Es nagy böczületbe Xersesnél vala,
Szabad vala néki à király háza,
Vagy éiyel vagy nappal akarya vala.

- 3015 332. Azért ő magába aszt el végezé,
Hogy ha hozzà férne, királt meg ölné,
Szerenczétlenségét touáb ne nézné,
Végre à dolognac ily modgyát lelé.
- 3020 333. Hét nagy örög fia nékie vala,
Melléye azokat mind vötte vala,
Egy estue királyhoz be vgy ment vala,
Es ötet nagy titkon meg ölte vala.
- 3025 334. Szép tisztos két fia királynac vala,
Az nagyobic neue Darius vala,
Másic Artaxerses iffiaczka vala,
Kiuel Artabanus nem gondol vala.
- 3030 335. Semmiképpen meg nem tudhattyác vala,
Kitől esset légyen király halála,
Mert Artabanusis tagadgya vala,
Király fia penig Darius vala.
- 3035 336. Artabanus azért ő rea fogà,
Es Artaxersesnec aual vádolà,
Hogy királyt csak azért meg ölte vólna,
Hogy à királtságghoz hamaréb iútna.
- 3040 337. El hiué az iffiu bátya beszédét,
Es házára küldé mingyarást népét,
Aluuo ágyába véteté feiét,
Igy veszté ártatlan bátya életét.
- 3040 338. Immár Artabanus nagy bátran vala,
Artaxerses ellen practikál vala,
Eotet is meg ölni szandoka vala,
Mert à királyságot szereti vala.
339. Magát iobnac lenni alittya vala,
Annyi soc országoc birodalmára,
Csak az soc fő wrtól tartozic vala,
Kic talán fognánac támadni reà.

- 3045   340.   Azért egy fő wrral tanácsát közlé,
                 Kinec minden dolgát ő ki beszéllé,
                 Királytis mint ölte meg, ki ielenté,
                 Ketten egyyüt fognác à dolgot, kéré.
341.   Bacchabassus neue ez wrnac vala,
3050   Iámbor tökéletes hiw ember vala,
                 Maga állapattyán meg niúgot vala,
                 Nagyob wraságra ő nem vágh vala.
342.   A gyermek királyhoz azért iárúla,
                 Es mindent nékie tudtára ada,
3055   Ki hogy à dolgot meg értette vala,
                 Mint attyán, két annyit bátytán sir vala.
343.   Nagy kesserüséget nyeldekli vala,
                 Meg ért emberi esz ő benne vala,
                 Bánattyát, haragyát titkollya vala,
3060   Hamar ily tanácsot felölle tartà.
344.   Wrakat, hadnagyokat be hiuata,
                 Minden vgy készülne, nekic meg hagyà,
                 Hogy más napon népét ő meg mustrállya,
                 Ki minémü szerrel légyen, meg látya.
345.   Az mustrán királyis fegyuerben vala,
3065   Ki mint ha röuidgyeb nékie vólna,
                 Hogy nem mint magassa, tetteti vala,
                 Azért Artabanust hamar szolita.
346.   „Artabane – vgy mond –, iersze, czeréllyünc,
3070   Magasságunc eggyez vgyanis nékünc,
                 Testünkhez nem illik ez penig nékünc,
                 Allyon veszteg addég à had körüllyünc.”
347.   Artabanus haluán gyorsan le szállà,
                 Nem tud semmit királynac szándokába,
3075   Mihelt az fegyuerét le vette vala,
                 Ottan király ötet le vágta vala.

- 3080 348. De ám fiaitis mind meg fogatà,
Es  rdemec szerént meg nyakasztatà,
Attya rt, b t t  rt boszszuy t álló,
Maga  let tis v lle meg tart .
349. A királyság azért     l t vala,
Noha Dariust az illeti vala,
De miuel hogy szegény   el költ vala,
Minden birodalom re ya sz lla.
- 3085 350. Negyuen négy esztend t   regn lt vala,
Embereg k szt leg sz b férfiu vala,
Czak hogy   két keze maid hoszszu vala,
Mert   térdét véllec el  ri vala.
- 3090 351. Vtánna király Darius l t vala,
Ki hogy h sz esztend t országát vala,
Es Susaban es c néki halála,
Két fia marada az   házába.
- 3095 352. Nagyob Artaxerses és király vala,
A kissebic Cyrus csak hertzeg vala,
Ki hogy   b t  ra t madot vala,
Meg gy zetu n  m le vágatot vala.
- 3100 353. Sokat ez meg hayt  Görög országába,
Harmintz hat esztend t hogy regn lt vala,
Egy fia ennek is maradot vala,
Artaxerses Ochus az neue vala.
- 3105 354. Rettenetes kemény király ez vala,
Kegyetlens ge rt gy l lic vala,
Huszon hat esztend t hogy regn lt vala,
Bagoas méreggel meg  lte vala.
355. Ez Bagoas hadnagy és v t z vala,
Király fiait is meg  lte vala,
Czak   kissebiket meg hatta vala,
Aszt penig Arsesnec neuezic vala.

3110	356.	Ki hogy iò mòdon már fel serdült vala, Es Bagoas dolgát meg tudta vala, Rólla meg büntetni el szánta vala, De Bagoas Arsest meg ölte vala.
3115	357.	Sõt az fiait is mind le vagdalà, Hogy három esztendõt országlot vala, Azért à királyság már üres vala, Királt kit tegyenec, nem tudgyác vala.
3120	358.	Az Arses attyánac egy eocze vala, Hogy kit Arsanesnec neueznec vala, Annac még egy fia Darius vala, Királlya azért az tétetet vala.
	359.	Eotet is Bagoas hamar meg vna, Méreggel meg ölni azért nem szánà, Kit mikor Darius meg tudot vala, Eomagáual à mérget meg itata.
3125	360.	Nagy ereyü ember Darius vala, Es feyedelemségre termet vala, De csak hat esztendõt országlot vala, Sándor Persiaból ki verte vala.
3130	361.	Persianac azért tiz királlya vólt, Kic közöt Xersesnél hatalmasb nem vólt, Szerenczétlemb azért csak az attya vólt, Az végső Darius bodogtalamb vólt.
3135	362.	A ki ez eneket szerzé versekben, El múlt vdöc iaua vala eszében, Karáczon hauánac végső hetiben, Ezer öt száz és az kilentzuen egyben.

ISMERETLEN SZERZŐ

CROESUSNAK HISTÓRIÁJA

„[...]

Jó egészség és elváltozandók,
Nagy hertelen betegségekre válandók.

5

Ez két dolog ajánlja gazdagságot,
Hogy minden ezvilági kívánságot,
Beteljesíteni mutogat módot,
S nagy dolgoknak szörzésére ad okot.

10

Sokkal gazdagságot boldogság múlja,
Mert bódognak előtte szép magzatja,
Szép termete és jámbor házastársa
Egészsége és bódog kimúlása.

15

Tudják akkor bódogságod hogy vagyon,
Mikor végső órád előtted vagyon,
De addig bódognak senki ne mondjon,
Mígnem lelked te testedből kimegyön.”

20

Az király ezeket hallván haragvék,
Ítéle, hogy Solon bolondoskodnék,
Parancsolá, hogy előle elvinnék,
Többé elejiben ne bocsáttatnék.

25

Szomorúságban lőn királynak szíve,
Ágyasházában őmaga rejtezne,
Nehéz álom az királynak környölve,
Király álmot látván fekszik reszketve.

Croesusnak egy fia ékes termetben
Atys neve szép egyenes erkölcsben
Kit egy dárdával királynak álmában
Ha általütöttek ifjúságában.

30   Rettene álmából Croesus király,
Álmát forgatja szívében az király,
Elvégező jó tanáccsal az király,
Fiát hadban ne bocsássa az király.

35   Oly nagy sokszor hadban bocsátá vala,
Mikor ellensége királynak vala,
Atyst, fiát hadnagyul hagyja vala,
Minthogy ki gyors és serény ifja vala.

40   Éltéről fiának lőn végezése,
Egy szüzet mert neki társul kerese,
Fegyverének fogasról lőn szedése,
Hogy ne lenne Atysra leesése.

45   Siet elkerölni reá mért határt,
Istentől őneki töltetett határt,
Nem tudja szegény, neki szintén az árt,
Mikínt, majd megtetszik, királyunk, mindjárt.

50   Igen nagy vad Misyában jut vala,
Kinek semmit ők nem árthatnak vala,
Mezei vetemént megemészt vala,
Királynak azért könyörögnek vala:

55   „Látod, király, Misyának nagy kárát?
Lydiai hadad és te fiadat,
Velünk adjad vadászó agaridat,
Az vadtúl mentsd meg Misya határát!”

60   Ígéré meg király hadát az vadra,
Fiát penig nem ígéré az harcra,
Mert megemléközék látott álmára,
Fiára mit álmodt volna, Atysra.

65   De hogy az Atys serény ifjú vala,
Atyjának álmát magyarázza vala,
Vadnak foga és nem dárdája volna,
Azmint Croesus az álmodt látta volna.

60

Ottan Atys indula el hadával,
Adrastussal, atyjától adott társval,
Vadra találának az Olympusnál,
Adrastus hajíta hozzá dárdával.

65

Rólok história bizonynal mondja,
Vadat hajítással hogy nem találja,
Hanem dárda az Atysra fordula,
Itt lőn nyavalyásnak szörnyő halála.

70

Vendég országból ez Adrastus vala,
Phrygiában bátyját megölte vala,
Királyi nemzetből született vala,
Kinek szállást Croesus adatott vala.

75

Megröttene Adrastus elméjébe,
De fejét vivé király elejibe,
Nem kételkedvén kegyelmességébe,
Ki királnak lőn azért kegyelmébe.

80

Romló ember mely igen magát hányja,
Ha történik egy kis jó állapotja,
Azt véli, hogy nem fordul szerencsája,
Maga hertelen jut nehéz bánatja.

85

Édes házában ki megmenekedik,
Fergektől ha kívől is nem bántatik,
És vadaktól ha meg nem szaggattatik,
Idegenektől is megölettetik.

90

Görögök Troia városát pusztítják,
Hyerusalemet rómaiak ronták,
Zsidók győzhetetlennek kit tartottak,
Pannoniát ottománok foglalták.

Isten, mennyiszer az idegenek által,
Híveidet veretted pogányok által,
Dúlás-fosztás, keserves rabság által,
De ezzel is kezедhez tanítottál.

95 Sőt, megtetszik Solon prófétálása,
Ha volt Croesusnak teljes bódogsága,
Megjelenék nagy bódogtalansága,
Szerencse kerekének ő forgása.

Jajszóval Croesus az Atyst siratja,
Álma hogy ráteljesedett, jajgatja,
Két esztendeig sírást nem tágíthatja,
Solon próféciját fején látja.

100 Nagy bánattal fiát eltemettette,
Pogán módra csontját megégettette,
Ad-

[...]

Cyrus egy először majd rettent vala,
Croesus lovag hadát hogy látta vala.

105 Cyrus fő tanácsát hívatta vala,
Harpagust, ki Mediabeli vala,
Had felől tüle tudakozik vala,
Lovagnak mint árthatna, kérdi vala.

110 Az Harpagus király parancsát érte,
Tevékről málhákat el- leszedette,
Vakmerő ifjakat rájok ültette,
Kiket fénes fegyverrel ékesíte.

115 Rövid szóval meghagyá vitézeknek,
Hogy tevéken had előtt ütköznének,
Gyalog népek ezek után mennének,
Lovagok utoljáróban lennének.

120 Megkiáltatá Cyrus nagy hadában:
Ne fogna elevent senki hadában,
Hanem ha Croesus esnék fogságában,
Ki mást gondol, esik nagy haragjában.

Ily természetűeknek mondják lovakat,
Hogy gyűlölik tevéknek illatjokat,
Semmiképpen nem állhatják szagokat,
Nem nézhetik tevék ábrázatjokat.

125 Nem késék Cyrus, seregeket szerze,
Elöljáróban tevéket ereszte,
Gyalogokat másod rendben készíté,
Az lovaghad legutol eleredé.

130 Íme, két had összeérkezett vala,
Nagy sívás, kiáltás közöttük vala,
Viadaljok rettenetes indula,
Nagy rémülés mindkét fél között vala.

135 Bűzit lovak nem állhatták tevéknek,
Személyeket nem nézhették tevéknek,
Lovak arcul reá nem mehetének,
Az vitézek alatt visszatérének.

140 Vevék eszekben ez dolgot vitézek,
Lovakról leszökdösének vitézek,
Az perzsákkal gyalog vínak vitézek,
De Cyrusnak nem árthatnak vitézek.

Sokan mindkét felől harcon hullanak,
Vérrel elegy az vizek tajtékoznak,
Végre Cyrus előtt megfutamának,
Sardisban előtte el- beállanak.

145 Perzsák Croesust Sardisban beszoríták,
Hű hadnagyok véle beszorulának,
Körül várost vitézek megállották,
Erős kúfalai közé zárlották.

150 Elizene Croesus Sparta várasában,
Görögországban az Lacedemumban,
[Ö]t holnapnak előtte indulásban,
[M]ennének hamar segítségadásban.

Reméntelen Croesusnak dolga vala,
Mert kövek közé szorítva vala,
155 Görög segítség sem juthatott vala,
Háborúság mert köztük indult vala.

Lacedemon az Sparta várasával,
Tusakodott oly nagy visszavonyással,
160 Nem alkhattak Tyraea határával,
Mellik fél bírhatná igazságával.

Vala immáran tizennegyed napja,
Cyrus Sardisnak városát hogy víjja,
Persiai vitézeket nógatja,
Mondja, fáradságát senki ne szánja.

165 Bizonyos ajándékokat is venne,
Ki először kúfalra felmehetne,
Cyrus zászlóját fokra felvihetné,
Nagy hada közt Cyrus ezt elizené.

Egy vitéz Hyereasnak fia vala,
170 Mardus néven perzsiai vala,
Végzé, hogy Sardis falát meghágja,
Ezért király jótéteményét várja.

Népét király végostromnak indítá,
Nagy vakmerőképpen várust vitatá,
175 Éjjel-nappal bennvalókat fárasztá,
De ezzel Croesust király meg nem hajtá.

Sardis városának első királya,
Meles nevű király volt fundálója,
Egész Lydiának Meles volt ura,
180 De Sardis volt királynak lakó vára.

Írják, hogy Melesnek egy ágyasa volt,
Ki teherben is királtúl esett volt,
Egy oroszlánt ez világra hozott volt,
Csuda, hogy embertől oroszlán lőtt volt.

- 185   Neki az bölcsek ezt jövendölék volt,
Hogy ha Sardis kerítésén jártatná
Az oroszlánt, valahonnét hordozná,
Onnét ellenség neki nem árthatna.
- 190   Azért az oroszlánnal Meles várát,
Megkerülte az király Sardis falát,
Ellenségtől hogy ne féltene házát,
Csak Tmolus felől nem hordozta vala.
- 195   Rakása mert innét temérdek vala,
Sardis vára falának magas vala,
Tmolus vize is alatta foly vala,
Innét strázsát király nem állat vala.
- 200   Győzhetetlennek mert véli vala,
Oltalmára innét gyondja nem vala,
Mardus is ostromon forgódik vala,
Innét várasfalat szemléli vala.
- Várasból sisakot kiejtettek vala,
Tmolus vize felé legörgött vala,
Ím
- 205   [...]
Egy jámbor nem bízék vakszerencséiben,
Magát bízza csak az Isten kezében.

CSÁKTORNYAI MÁTYÁS

AIAX ÉS ULISSES

1. Igen sokan írták veszését Troiának,
Úgy, mint fő helyének egész Ázsiának,
És kihöz hasonlót nem találhattanak,
Kinek mását soha nem is hallottanak.
- 5 2. Neve, híre nagyobb mind ez világon is,
Minden népek között nincs egy városnak is,
Híre, míg fennállott, nagy volt magában is,
De veszedelmével híresebb sokkal is.
- 10 3. Csalárd megvételt én most nem éneklek,
Mert arról bővséggel énekeltek, hiszem,
Veszése hallásának kevés hasznát vélem,
Hasznosabb dologra annál igyekezem.
- 15 4. Lehet, hogy annak is ő veszedelméről,
Sok példák jöhetnek mind az részszégségről,
Mind paráznaságnak megbüntetéséről,
Az fejedelmeknek ő viselésekről.
- 20 5. Jeles példa, mint kell ellenségnek hinni,
Mint kelljen őnéki ajándékát venni,
Akármi pribéknek hogy kell hitelt adni,
Bátorságnak menten mint kell bocsátkozni.
- 25 6. Telnek de közelb is mindezek előttünk,
De bódogok lészünk, ha máson tanolunk,
Mert senkinek nincsen oly pokol órája,
Ki másnak ne légyen még használatjára.
7. Oly bódog órája sem esik senkinek,
Fogyatkozására hogy nincs valakinek,
Több haszna sem esik szerencsétlenségnek,
Hanem hogy tüköre lehet egyebeknek.

- 30 8. Ez éneket azért két görög hercegről,
Az erős Aiaxról, Telamon fiáról,
És ékesen szóló eszes Ulissesről,
És azoknak írom vetélkedésekről.
- 35 9. Tróiat mert hogy csalák tíz esztendő után,
És kedvöket tölték az nagy vérontásban,
Kétfelől tizenöt-százezeren halván,
És az felett hatvanhétezeren halván.
- 40 10. Görög két fő herceg, Ajax és Ulisses,
Kinek mind az kettő igen böcsületes,
Mindenik fővitéz, de az Ajax erősb,
Az Ulisses okosb, bölcs és mértékletesb.
- 45 11. Egyik is kívánja Achilles fegyverét,
Másik is állítja ahhoz méltóbb közit,
Kit kívánni nem mért még egyik császár is,
Sem az sok királyok közül csak egyik is.
- 50 12. Nem átalja kérni Ajax és Ulisses,
Másiknak sem hagyja egyik is, oly kedves,
Azért Agamemnon törvént támaszt köztök,
Egyiknek sem vetne jó császár közülök.
- 55 13. Ez éneket azért három részre osztom,
Elsőben az Ajax feleletit írom,
Másikban Ulisses ok adását mondom,
Harmadikban Ajax halálát mutatom.
14. Róla példa lehet vakmerő erkölcsről,
Aiaxnak hertelen fúria haragjáról,
Az Ulisses mértékletes elméjéről,
Okos bölcs szólásnak ő követéséről.

ARGUMENTUM PRIMAE PARTIS

*Ut cadit armipotens Troiae vastator Achilles
Ipsaq[ue] capta ruit duo post quinquennia, Troia,
Non alii Danaum, neutriq[ue] incessit Atridae
Orba suo domino, Pelidae poscier arma,
Nempe sed Aiaci soli Telamone creato,
Laerteq[ue], venit tantae fiducia laudis,
Discutiunt procures mediis arbitria castris
Ac prior impatiens irae, sic incipit Ajax.*

1. Ott leülvén renddel az fő-fő hadnagyok,
Az közrend fenn állván, mint vala szokások,
Ajax nagy haraggal álla elő ottan,
Nagy hét bikabőrrel borított paizsban.
2. Sygaeum tengeri hegynek oldalára,
Amely alatt vala gályáknak állása,
Kiket csak az előtt ő megtartott vala,
Szemét, kezét hánván, így lőn kezdő szava:
3. „Ó, látod, hiszem ezt, Juppiter, mint nagyon!
Aiaxszal vetődik Ulisses nagy bátron
Itt, holott nem régen Hector harca ellen,
Pillantani sem mért sebes tüze ellen.
4. De én hiba nélkül mentem véle szembe,
Gályákat gyújtástól megóttam ellene,
Nagy dolog, ha mégis engem Ulissessel,
Öszvevetnek egy szós és gyarló emberrel.
5. Oly könnyebb, ugyanis, az szóval bajt víni,
Amely nehéz kézzel az harcon csapkodni,
Én szóval nem tudom, Ulisses fegyverrel,
Mennyit én fegyverrel, ő annyit ér nyelvvel.
6. Mi szükség peniglen, vitézek, számlálnom,
Emberkedésemet előtökbe hánnom,
Magatok láttátok, vattok bizonságom,
De Ulisses hogy ha mit próbált, számláljon.

7. Inkább de kicsoda mellette is fogna,
Sötét éjszakánál kit egyéb sem tudna,
Vallom, hogy Achilles vitézlő szerszáma
Érdememnek volna nem kevés jutalma.
- 85 8. Nem is már csak azzal gondolnék annyéra,
Mint hogy Ajax ellen az Ulisses fogja,
Kinek csak szinte az is lesz elég jutalma,
Hogy Aiaxszal vagyon ez dologból sora.
- 90 9. Ottan, ha vitézség nem érdemlené is,
Vitéztől maradott vitézlő fegyvert is,
Kit vér szerént illet, annak adassék is,
Úgyis engem illet, engem illessen is.
- 95 10. Böcsületesb vagyok királyi nemvel is,
Unokája vagyok mert Jupiternek is,
Telamon az atyám, ki az Herculessel
Troját megvötte volt nem oly nagy erővel.
- 100 11. És ki az Iasonnak Colchis szigetibe
Az aranygyapjúért volt minden ügyekbe,
Atyámnak peniglen Aeacus volt atyja,
Ki az pokolban is lelkeknek bírāja.
12. Nékie peniglen Jupiter az atyja,
Így őszám azértan Jupiter ez ágbán,
De e se használjon bátor ez dologban,
Hanem Achilles is nékem atyámfia.
- 105 13. Egy volt az atyámmal Achillesnek atyja,
És az Peleusnak is Aeacus volt atyja,
Atyámfiét kérem vérnek jussa szerént,
Ki engemet illet igaz törvén szerént.
- 110 14. De vajon mi közöd neked inkább ebbe,
Holott te vagy amaz Sisyphus nemzete,
Ki atyád ellen volt anyádnak közöse,
S kit tolvajságáért Theseus megölete.

- 115 15. Illendő jutalma pokolban is néki,
Ki hogy kövekkel volt mester tolvajlani,
Ott is egy oktalán iszonyú kősziklát
Egy nagy magas hegynek tetejére forgat.
- 120 16. Csak szinte mikoron az tetőhöz juthat,
Alárántják ismét kezéből az sziklát,
Nagy szörnyen magát is utána taszítják,
Abba megyen dolga, örökké úgy tartják.
- 125 17. Te is ládd, a másén miképpen ragadozz,
Bátyám, Achillesnek javain mit kapdozsz,
Nem hogy embereknel lenne ajándékokod,
De még pokolban is hallád, mi jutalmod.
- 130 18. Oly igen okosnak azért vélitek-e,
Ki hogy hívattatnék az hadba közinkbe,
Bolonddá tőnt, míglen kivőtte belőle
Jámbor Palamédes, kit érte elveszte.
- 135 19. Mert mikor sokféle vadat fogna öszve,
Vadakon szántana, szántásba sőt vetne,
Palamédes tévé fiát eleibe,
Kisdéd Telemachust, s megfognék az eke.
20. Jámbor Palamedes ottan megismeré,
Kire mind addéglan bosszonkodék érte,
Míg hamis levelet Priamus nevére
Elárultatásból ártatlanhoz költe.
- 140 21. Nagy summa aranyat néki sátorában
Ugyan szolgálival titkon elásata,
Ki Palamedesnek hírével nem volna,
Avval ada jelt, hogy ő áruló volna.
22. De ti álnokságát ennek nem hívétek,
Hanem Palamedest érte megölétek,
Olyan nagy főembert így veszte el tőlünk,
Kinek most halálán mindnyájan szánkodunk.

- 145   23.   **Szegény Philoctetes** miatta mint jára,
                         Kinek velünk létét mikor igen bánná,
                         Miért hogy nálánál böcsülletesb volna,
                         Mint akinél volna az Hercules nyila.
24.   **És** hogy szolgálnának csak néki az nyilak,
150   Kik Hydra mérgével megkenve valának,
                         Kiket az Hercules önécie hagyott,
                         Testamentumban mint társának ajánlott.
25.   Nagy esküvés alatt nékie úgy hatta,
                         Temetése helyét senkinek ne mondja,
155   Kire az Ulisses mindaddig fértatta,
                         Mivel hogy nekünk úgy jövendölve vala,
26.   Troiát mindaddéglan hogy meg nem vehetnők,
                         Hercules nyilait míg mellénk nem vennénk,
                         Philoctetést azért szükség volt megtudnunk,
160   Herculesnek társát meg kellett keresnünk.
27.   **Hazugsággal** addig csélcsapott körülle,
                         Őt valamiképpen csak hogy elveszthesse,
                         Kivötte belőle, hol légyen fekvése,
                         Hogy hitit ne szegje, csak lábával inthette.
- 165   28.   Jelenté, mi helyen, mely lábbal, fekvését,
                         Mindjárt az lábára a nyílban egy esék,
                         Gyógyulhatatlanul lába mérgehedék,
                         Nagy bűdösség miatt útban elhagyték.
29.   Csalárdsága miatt kénlódik szertelen,
170   Azultátúl fogva mondhatatlanképpen,
                         Kietlen barlangban mind éhen, mind szomjan,
                         Hogy még kőszikla is indulna jajgásán.
30.   Azért küsebbített, görögök, ekképpen,
                         Mind emberségtekbe és mind erőtokbe,
175   Kit megölettetvén, kit szánkivettetvén,
                         Néktek jobb hadnagytok azoknál nem lévén.

- 180 31. Prédál így Ulisses: ez ő vitézsége,
Köztünk ví, mi vagyunk néki ellensége,
Már hogy kedve ellen kételen jött ide,
Kik jobbak voltak, azokat vesztette.
32. Illet-e ekés bátyámat ez fegyver?
Aki azt tétetvén, hogy ő bolond ember,
Szántásba söt vetett, eke kell őnéki!
Fegyvertől irtózott, mi fegyver kell néki?
- 185 33. Tőlem hanem azért, ha megtartanátok,
Atyámfi marháját tőlem elfognátok,
Hogy nálánál előbb és jó kedvvel jöttem,
Minden ügyetekben híven emberkedtem.
- 190 34. Az Nestort is hogy ha szóval meghaladná,
Soha nem hihetném, hogy szégyen nem volna,
Hogy ő az vén Nestort úzóben elhatta,
Megcsapkodott lován elveszni nem szánta.
- 195 35. Nincsen kétség ebbe, vagy penig ha volna,
Ihol bizonságom Diomedes róla,
Ki sokszor ezt néki vette orcájára,
Hogy oly félénk volna, pirongatta róla.
- 200 36. Emberek ő dolgát, lá, mint nézik mennyből,
Őt is megítélik hasonló szükségből,
Ő is hamar azon veszélyen megesék,
Kitől mást nem szánt volt, maga fején telék.
37. Ott mikoron társaságot üvöltene,
Én érém, mikor holt-eleven reszketne,
Az én paizsossal befedém fektében,
Úgy tartám meg én ez veszettet az tűrben.
- 205 38. Az ha nehéz, s velem ha kedved vetődni,
Jer, menjünk a' helyre ellenség kihíni,
Ott paizsom alatt amint valál, reszkess,
Perlődjél ott velem mint vitéz, érdemes.

- 210 39. Rest nem vala futni, hogy felszabadítám,
De rest felkelni es, míg oda nem iuttam,
Ki már sebek miatt csak fel sem állhatott,
Én állván érette, sebesen futhatott.
- 215 40. Csintalan az Hector gyakorta kiütni,
Az isteneket is az harcra kihozni,
Valahova térül, igen rettenetes,
Ugyan embernek is, nem csak mint Ulisses.
- 220 41. Igen ki mikoron magát kezén hinné,
Jó távul leütném egy kővel az földre,
Hogy egyedől való való bajt kért is töletek,
Én víttam meg véle, engem rendeltetek.
- 225 42. Siettetek akkor engemet küzdeni,
Siessetek mostan az fegyvert is adni,
Meg nem győztettem, meg sem győztettem,
Mikor ismét keltek, ha lesz ily fegyverem.
- 230 43. Ulisses mit használt akkor szós nyelvével,
Mikor troiaiak mind vassal, mind tűzzel
Gályákra jöttek, s mind Jupiterekkel?
Meg sem jelent akkor vitézlő nyelvével.
- 235 44. De én mit használtam, lássátok bizonynal,
Ott forgódtam akkor ezer gályátoknál,
Én emberségemmel tartottam meg néktek,
Kik nélkül haza is el nem mehetnétek.
- 240 45. Válsátok meg azon annyi hajótokat,
Mert ha szabad legyen vallanom igazat,
Nem én ezt az fegyvert, de ő kíván engem,
Böcsületi nagyobb, nevedik velem.
- 240 46. Adja Ulisses is dolgát előtökbe,
Rhesus megölését vesse ezzel öszve,
Akit megölt vesztég fekvő helyébe,
Mégpenig étszaka, titkon a sötétbe.

47. **Rendből ki ne hagyja az Dolon kémet is,
Ki mint olyan kémet megölt nehezen is,
És hogy ki lophatta Priamus gyermekét,
Helenust és Pallas istenasszony képét.**
- 245 48. **Hasonlítsa, bátor, ő viselt dolgait,
De mit szólok, néki micsoda dolgait,
Nyilván és látomást ki nem viselt semmit,
Sohúl el sem hadta Diomedes kezét.**
- 250 49. **Ez hitván érdemért ha néki adnátok,
Az Diomedesnek jobb résszel tartoztok,
Metszene Sisyphus fajzatja ilyennel,
Ki titkon és lopva ví az ellenséggel.**
- 255 50. **Lenne a' belőle, ha neki adatnék,
Szép tündeclésétől elárultatnéjék,
Titkos lappangásban mert ám meglátszanék,
Ez vastag sisaktól nyaka megrokkanna.**
- 260 51. **Az merő Pelias kopjának neheze,
Erőtlen kezeit lecsüggesztenéje,
Az paizs sem illik ily gyarló emberre,
Lopásra született néked bal kezedre.**
- 265 52. **Csalván egyebeket, majd magad megcsalod,
Hogy e szerszám alatt veszélyed kívánod,
Kiben az görögek ha kedved töltenék,
Csak ragadományul ellenségnek esnék.**
- 270 53. **Ám, lásd, magad adnál fosztásodra okot,
Csak reád esnének látván az szerszámot,
És futamodásod, kivel vagy csak első,
Ily nehéz szerszámba lenne igen késő.**
54. **Rosszas, ím, látjátok ez az én paizsom,
Igen elcsapkodták, lyiggatták immáron,
Semmi nincs ép benne, más szükség helyébe,
De az ő paizsa új és ép mindenbe.**

- 275 55. Én nem tudom, szóval mi szükség vetődnünk,
 Jer vitézségünkkel ebben megláttassunk,
 Ellenség közibe küldessék e fegyver,
 Amelyünk meghozza, illesse a fegyver.”

ARGUMENTUM SECUNDAE PARTIS

*Pars, Laertiadae reddit responsa, secunda,
 Dux ubi Dulichius parui natalia pendit,
 Et vix nostra vocat, quae non fecerimus ipsi,
 Invenit Aeacusiden, muliebri veste negatum,
 Imperat, in sortes Agamemnone nata, litetur.
 Legatur Priamo, Graios remoratur ituros.
 Cum Paeanitate Thyrintia tela requirit.
 Pergamon explorat, iugulat Rhesum comitesq[ue]
 Dardanium vatem capit, obvia fata recludit.
 Palladium capit aede sua, fatala notamen.
 Et quia posse capi faciendo Pergama cepit
 Palma datur, fortisq[ue] viri capit arma difertus.*

- 280 1. Nagy haraggal Ajax szavát hogy végezé,
 Az egész sokaság melléje zendüle,
 Míglen az Ulisses álla eleikbe,
 Szép csendeszc orcával, nem háború színbe.
2. De szemét az földre kevesség függesztvén,
 És az szék-ülőkre kegyesen emelvén,
 Hogy ugyan függnének szájától hallgava,
 Áhítatosképpen így kezdé szólania:
- 285 3. „Ah, bölcs és hatalmas görög fejedelmek,
 Ha, azmint kívántam, együtt tiveletek,
 Úgy engedték volna az kegyes istenek,
 Az erős Achilles most is élne nektek.

- 290   4.   **Tudom, szép fegyvere felett sem perlednénk,**
                          Hanem ő nekünk, s mi néki örvidenénk,
                          Azkit hogy immáron halál elmerített.
                          (Könyvező szemeit megtörlé e között.)

- 295   5.   **Oh, inkább méltá**bban** e fegyver kit nézhet,**
                          Mint arra, ki által e hadba érközett,
                          Én adtam éltébe az fegyvert kezébe,
                          Halála után hát megvárom érette.

- 300   6.   **Renddel azért szólván minden cikkelyire,**
                          Hogy ékesszólásom gyalázza elsőbe,
                          Mely szolgált tinéktek minden ügyetekbe,
                          Kérlek, urának is ne ártson most ebbe.

- 305   7.   **Illendő peniglen, hogy az ő szava is,**
                          Kivel mostan ügyét oltalmazza ő is,
                          Csak annyiba légyen, mint ő böcsül rajta,
                          Szólásnak erejét mert lám kárhoztatja.

- 310   8.   **Dicsíretesb java nincsen az embernek,**
                          Mint maga érdeme, kit szerez nevének,
                          Eleink érdemét ne véljük mienknek,
                          Kérkedni sem illik eszével őszünknek.

- 315   9.   **Effélével azért hogy Ajax kérkedik,**
                          Nem ő érdeminek tulajdoníttatik,
                          Szerencse jádzása afféle martalék,
                          Még méltatlanoknak szidalmára esik.

- 320   10.   **Csak mivel hogy Ajax dicsekedik azzal,**
                          Hogy avval nagyobbak téessék nálamnál,
                          Noha tekintetet nem keresek azzal,
                          De magasztalhatnám én is magam azzal.

- 320   11.   **Jupiter nekem is szinte úgy nemzetem,**
                          Azon harmad ágon nekem is úgy őszöm,
                          Azért atyám Laertes Arcesius fia,
                          Arcesius penig Jupiternek fia.

12. **Mag** pedig közüllök egy sem szánkivetett,
Atyafi gyilkossá egyik sem leledzett,
Anyám is peniglen isteni fő nemzet,
Az Mercuriusnak unokája, értsed.
- 325 13. **Ám** azt hátra hagyom, nem méltó ok ehhez,
Vérről az ítélet ne járuljon ehhez,
Sem én, sem az Ajax ne bízzunk nemünkben,
Érdemünk mivoltát hasonlítsuk *ebben*.
- 330 14. **Rendit** ha peniglen nézitek csak vérnek,
Vagyon vitéz fia Pyrrhus Achillesnek,
Ha az nem volna is, él az atyja, Peleus,
Ezekről az Ajax nem tudom, mi közös.
- 335 15. **Vagyon** az Teuceris olyan atyjafia,
Ki egy az Aiaxszal, de az nem kívánja,
Mert abból jól érti, nincs közü hozzája,
De ki többet szolgált közönséges jóra.
- 340 16. **Mint** hogy azért sem az nemesség itt nem fog,
Sem nemességbeli rokonság itt nem fog,
Henem szolgálatnak vagyon csak böcsüje,
Mely noha ennékem nem jött mind eszembe.
- 345 17. **Rendit** mind az által azmint követhetem,
És előszer ugyan Achillesről kezdem,
Tudjátok, az anyja, Thetys mint féltette,
Jövendőmondásból veszését értette.
- 350 18. **Öltöztette** őtet asszony nép-ruhába,
Küldötte az erős szigetbe, Scyrusba,
Lycomedes király leányi házába,
Meg nem esmérhette Ajax is az kontyba.
19. **Gyakorta** érette hogy sápolódnátok,
Hol volna Achilles, meg nem tudhatnátok,
Én hozzáajdítván lelék okosságot,
Scyrusban vők titkon drága sok szép árut.

- 355 20. Nem nyúla Achilles asszony nép áruhoz,
Mint a több asszonyok és a szép leányok,
De csak fegyvernéműt kezde fogdosnia,
Arra figyelmezni kezde minden kedve.
- 360 21. Jelét vűm csak arról, hogy nem asszony volna,
Mert természet válik első indulatba,
Azért megszólítám: Ó, Thetysnek fia,
Micsoda indított téged ez dologra?
- 365 22. Tartod mit eképpen vitézi fejedet,
Mit kímíled tőlünk te híres erődöt?
Kivel ez világon elterjed jó neved,
Megretten az erős Troia te ellened.
- 370 23. Rajtad áll, meghiggyed, annak diadalma,
Jer el, tahát, és ne kételkedjél abba!
És így felgerjesztvén indítám az hadba,
Így én dolgom azért néki minden dolga.
- 375 24. Az erős Telephust, Mysia királyát,
Kopjafán meggyőzém, öklelém oldalát,
De megkegyelmezek könyörgő szavára,
Miattam romla meg az Thebe várása.
- 380 25. Nagy sok Troia körül való tartományok,
Általam holdlának sok erős városok,
Tenedus szigete, Lesbus tartománya,
Apollótól fundált erős Cylla vára.
26. Scyrusnak városa szép alkotmányival,
És Chryse városa nagy kazdagságával,
Lyrne városa is hogy földre töreték,
Én vezérlésemmel löttének mindezek.
27. Sőt, hogy mind a többit elő se számláljam,
Kegyetlen Hector is veszett én általam,
Noha az Achilles lőtte meg az nyíllal,
Achilles jött ide én okosságommal.

- 385 28. Jött ide közinkben én gerjesztésemre,
Fegyvert vött kezébe az én intésemre,
Tőlem indíttatott az cselekedetre,
Hát cselekedete után néz fegyvere.
- 390 29. Legelsőbbbe mikor öszvegyűltünk vala,
Az ezer és kétszáz gályával Aulisba,
És az indulatra tenger nem szolgálna,
Nagy sok ideiglen vesződnénk heába.
- 395 30. Varázsló megmondá Diana haragját,
Hogy el nem mehetnénk kedve ellen onnát,
Áldozni kívánja szép Iphigeniát,
Agamemnon császár szép édes leányát.
- 400 31. Agamemnon melyen mikoron búsulna,
És atyai kedve szertelenül fájna,
Én addig enyhítém őfelségét arra,
Hogy azt megengedé közönséges jónkra.
- 405 32. Noha magától is erre talám hajlott,
Kit mind közönséges szükség rá indított,
Mind penig császári pásztorság tanított,
És öccséhez való buzgóság mozdított.
- 410 33. Jelen őfelsége, bizonságom maga,
Nem elég az atyját csak bírhatnom arra,
De az anyjához is engemet küldétek,
Csuda okossággal elhozám tinéktek.
- 410 34. Ajax néktek ebbe mi hasznót tött volna,
Iphigeniáért hogy ha ő ment volna,
Nem erővel kellett fogni, hanem ésszel,
Most is ott vesződnénk Ajax erejivel.
- 415 35. Ezután Troiába engem választátok,
Helena- és az kénecs-kérni bocsátátok,
Mikor épen állott még Troia udvara,
Vádoltam az Parist, mint vétke mutatta.

- 420 36. Nagy sokszor meghajlott az Priamus rajta,
Antenorral együtt megadni javallta,
De Paris ellenem fogát csikorgatta,
Alig tartozott meg az ő társasága.
37. Ezeket te magad láttad, Menelae,
Velem együtt voltál, mint magad ügyébe,
Mi viadalunknak ott volt elkezdése,
Az első ütközet nékem volt rendelve.
- 425 38. Cselekedetemnek sok volna beszéde,
Mennyit én szolgáltam tíz esztendő közbe,
Elmémmel, kezemmel minden ügyetekbe,
Háládatlanságot nem ítélnék érte.
- 430 39. Nem volt derék harcunk első ostrom után,
Mind tíz esztendeig sem víttunk valóban,
Troiaából sem jöttek derékképpen ugyan,
Tized esztendőben víttünk mind is jobban.
- 435 40. Olyankor mi dolgod, Aiax, volt tenéked?
Minthogy erődnél nincs egyéb mesterséged,
Mibe múlt mind tized esztendeig erőd?
Mert ha énnékem is mi hasznom volt, kérded.
- 440 41. Nagy szorgalmatosan vigyáztam mindenre,
Strázsák állására alkotmatos helbe,
Gályák bomlásinak megépítésére,
Tábornak árkokkal megkerítésére.
42. Penig mindnyájunkat biztattam szép szóval,
Ne unnók magunkat ennyi mulatással,
Semmit se gondolnánk nehéz fáradtsággal,
Az követségekben jártam jó válasszal.
- 445 43. Reá gondoltam, hogy meg ne fogyatkoznánk,
Éhségtől valamint hogy meg ne bántódnánk,
Zsákmánt szolgáltattam az egész tábornak,
Végéről elmélkedtem elkezdett dolognak.

44. Álmaiba Jupiter az Agamemnonnak,
450 Nagy fenyíték alatt jelenék császárnak,
Hagyja el az Troiát, szállja el alóla,
És haza-készülőt hogy hirdetett vala.
45. Ebben Agamemnont én nem vádolhatom,
Mert ő Jupiterrel adhat okot, látom,
455 De hogy előszer is Ajax készült, bánom,
Elmenésen hadnagy volt, azt bosszonkodom.
46. Felébredvén akkor az én intésemre,
Megtartóztattatok az elkészülésbe,
460 Félig megvőtt Troiát nem hagyátok félbe,
Úgy nem merülétek szörnyű kisebbségbe.
47. Öszvegyűtvén ismét Agamemnon bennünk,
Ajax szégyenében csak némult közöttünk,
Az én tanácsomból lőn egyenlő kedvünk,
Troiát el ne hadnók, míglen fenn áll fejünk.
48. Csak nékem köszönje Ajax tahát dolgát,
465 Ha mit cselekedett volna is ezalatt,
Én rántottam vissza futtából a lábát,
Kivel mindnyájunknak ottam gyalázatját.
49. Továbbá, mivel hogy azt veti szemembe,
470 Hogy Diomedes volt pajtársom mindenbe,
Kivel egy szerencsét követtem ügyembe,
Avval inkább dicsír, ha venné eszébe.
50. Okot társaságra ő maga indított,
Ennyi ezer közül csak én mellém fogott,
475 Hozzám figyelmezett és hozzám hallgatott,
Mert ki-ki dolgában áhítoz hasonlót.
51. Csak egy is köztetek de út nem követte,
Tanácsát, értelmét senki nem kedvelte.
480 Az mi barátságunk néki mi ellene,
Ulisses ha tartott s Diomedes öszve?

52. Az ellenség között ővéle kémlettem,
Sötét éjszakákon Troiába férkeztem,
Az troiai kémet, az Dolont megfogtam,
Mind titkokkal öszve lelkét kibocsáttam.
- 485 53. Mindent megszemlélvén, s kitérvén azomba,
Rhesus sátorába ballagék azomba,
Troia ótalmára ki akkor jött vala,
De késén érkezvén kinn rekedett vala.
- 490 54. Önnen sátorában néki fejét vevém,
És fő-fő emberit széllal megöldöklém,
Mely győzelemnek ily dicsőségével,
Szekerébe ülven megjövék örömmel.
- 495 55. Rhesusnak lovait Dolon kérni merte,
Ugyan éjszakai kémlésnek tisztire,
Ez fegyvert énnékem nem adnátok érte?
Én szolgálatomnál Ajax kedvesb lenne?
- 500 56. Azért, hogy ezekből azt ne vélhessétek,
Hogy csak titkon jártam volna, ne higgyétek,
Sarpedon hadával, tudjátok, megvíttam,
Sok lyciai vért közöttök ontottam.
- 505 57. Én, én kezem miatt esék el hadnagya,
Az vitéz Caeraunus az én kezem mia,
Alastor, Chromius, Alcander a' mia,
Halius, Noemon emiatt meghala.
58. Serénb mindeneknél Pheridas vala,
És erős Prytanis és Thoon meghala,
Charops és Eunomus és sok jámbor fia,
Kiknek nevezetit csak Isten mondhatja.
- 510 59. Ím, ennek jelét is lássátok meg rajtam,
És csak ugyan szómnak ne higgyetek ottan,
(Mutatá sebeit mind kezén, mind vállán)
Ezt – úgymond – találtam tinéktek szolgálván.

- 515 60. Csak egy kék sincs pedig Aiaxon mindeddig,
Vérét nem hullatta ennyi esztendeig,
Úgy vagyon, gályákért egyszer tusakodék,
Mert senki érdemét aláznom nem illik.
- 520 61. Vallom azt, hogy ő is forgódott akkoron,
De sok jó vitézek voltak ott az harcon,
Azért közönségest magára ne vonjon,
De másnak is abban részt tulajdonítson.
- 525 62. Lám, ott volt Patroclus, kitől többet féltek,
Achilles nevével kitől elijedtek,
Ő szerszáma rajta, azért elrémltek,
Achilles nevére visszatérültenek.
- 530 63. Ilyen kérkedésed, aholott forगतod,
Hogy te az Hectorral bajt víttál, azt mondog,
Itt az Agamemnont vajon hova hagyod?
Menelaus, én is készek voltunk, tudod.
- 535 64. Csudálom, hogy azt is csak magadra hozod,
Mert ahhoz kilencen készek valánk, tudod,
Ha sors néked hozta az te méltóságod,
De meg sem sérthetted, belőle mi hasznod?
- 540 65. Ah, mely nagy bánattal most kényszeríttem,
Achilles veszését itt megemlítenem,
Ki mikor fekünnék az szomorú földön,
Keserves holttestét vállamra emelem.
66. Láttátok, hogy hozám vállaimon ide,
Ezen szerszámába lévén felöltözve,
Vagyon hát testemnek még annyi ereje,
Hogy csak az szerszámat bírhasam viselve.
67. Jelen az ereje, jelen az elméje,
Ki ezt meghálálni meg tudja éltébe,
E szerszám mivoltát ki megböcsülhesse,
Annak alkotását az ki megérthesse.

- 545   68.   Szinte azért, bátor, féltette az anyja,
                          És ugyanis azért rejtve apolgatta,
                          Hogy csak préda lenne ő fia szerszáma,
                          Követköznék akármely méltatlan úrra.
- 550   69.   De hogy képes volna az inkább, görögek,
                          Hogy ily drágalátos csuda ékességet
                          Paraszt tudatlannak ti engedhessetek,
                          Ki még azt sem tudja, címerre mit festtek.
- 555   70.   Okos tudós embert illet ez a fegyver,
                          Kin az ég forgása, az eloszlott tenger,
                          Földnek szegeleti s abban való fő hely,
                          Kiékesítettett csuda mesterséggel.
- 560   71.   Mikor avval vádolsz, ravaszkodtam volna,
                          E hadba jöttemet távoztattam volna,
                          És ez alatt késén hogy érkeztem volna,
                          Az Achillest vádlod inkább mindazokba.
- 565   72.   Ily távoztatásom ha bűnös előtted,
                          Hát messzebb rejtezvén Achilles bűnösebb,
                          Késébszeri jövés ha bűnös előtted,
                          Nálamnál utólb jött Achilles bűnösebb.
- 570   73.   Nagy bűn az holtakat csak kárhoztatni is,
                          Nemhogy még kívánni érte jutalmot is,
                          Kárhoztatod pedig szegény Achillest is,
                          Hasonló dolgokkal és nagyobbakkal is.
- 575   74.   Otthon tartóztatott házasság zsengeje,
                          Achillest anyai buzgóságnak kedve,
                          Azoknak volt szükség kedveznünk előbbe,
                          Idő nagyobb részét, lám *töltöttük ide*.
- 575   75.   Sőt, ha szinte véték sem véték annyira,
                          Hogy köz ilyen nagy fő emberrel mivolta,
                          De mégis Achillest az Ulisses hozta,
                          Az Ulissest pedig nem az Ajax hozta.

76. Vádol és szidalmaz Palamedesszel is,
Vádol és szidalmaz abból titeket is,
Rút dolog-é, ha én beadtam hamisan,
Rútyabb, ha ti megítéltétek hamisan.
- 580
77. Oly ártatlan ha volt Palamedes abban,
Tü töttetek törvényt bizonságból abban,
Büntetésben törvény, de nincs az vádlásban,
És kárhoztatásban több bűn, mint vádlásban.
- 585
78. Mind pedig, hogy vádol az Philothesesszel,
Az is én nevemről esik közönséggel,
Lemnusban hagyaték mert egy értelemmel,
Hát fejenként vádol egynek ürigyivel.
- 590
79. Azt én adám néki, úgy vagyon tanácsul,
Hogy megtartóznék hadtól és az úttól,
Talám nyugodalmosb lenne fájdalmától,
Kit hogy megfogadott, üres még haláltól.
- 595
80. Tehát hív és hasznos tanácsot adtam néki,
Kiből vagyon most is élete őnéki,
Kit mivel hogy jószok kérnek jelen lenni,
Troia vívására szükség hívattatni.
- 600
81. Tudom, nem engemet, Aiaxot külditek,
Ki okosságával elhozza tünéktek,
Ékesszólásával megenyhíti nektek,
Fájdalmát, haragját megkönnyíti nektek.
- 605
82. Hiszem, hogy Simois előbb folhat vissza,
Troiahoz járulhat görögek ótalma,
Előbb fordulhat el világ alkotmánya,
Hogy sem effélében Aiax használhatna.
83. Iszonyan haragszik Philoctetes, tudom,
Átkoz, kinek vége, szüneti nincs, tudom,
Ha én hozzá megyek, megbékélik, tudom,
Őt megengesztelem mindjárt és elhozom.

- 610 84. Az nyilakkal együtt magával elhoznám,
Amint troiai jóst, Helenust elfogtam,
Kitől ez nyilaknak ily titkát megtudtam,
És mint hogy azt néktek megnyilatkoztattam.
- 615 85. Amint az Pallasnak képét hogy kihoztam,
Kit Troiának rejtkehelyiből ragadtam,
Kiről a jövődómondás azt tartotta,
Míg Pallas benn lenne, Troia megmaradna.
- 620 86. Semmit ezek nélkül nem tehattünk volna,
Ezekben peniglen Aiaxnak mi haszna?
Hol rekedt akkoron magahányó szava,
Mikoron ezeket Ulisses próbálta?
87. Csak magát egyedől hogy állítja jobbnak,
Hogy nem ő vizsgálta rejtekét Troiának?
Hogy nem ő ment által népén az vártáknak?
Hogy nem ő hágtá meg templumát Pallásnak?
- 625 88. Szegény, csak heába hanyakodott volna
Az hét bikabőrrel borított paizsba,
Troiat meg ne vegyem ha azon étszaka,
Melyen Pallás képét én kezem kihozta.
- 630 89. Integethetsz azért az Diomedesre,
Mutogathadd őtet kisebbítésemre,
Az ő dicsíreti maradjon őbenne,
Nékem az ő része ne szolgáljon ebbe.
- 635 90. Az gályáknál te sem csak paizzsal valál,
Te nagy sokasággal, és én Diomedesszel,
Ő is ha bölcs embert feljebb nem böcsülné,
Erejihez képest szabadon kérhetné.
- 640 91. Kérhetnék többen is erejekhez képest,
Mint Creta királya, erős Idomeneus,
Avagy cretabeli heceg, Meriones,
Avagy az kegyetlen vitéz, Eurypibus.

92. Továbbá, kérhetné Menelaus is,
Jámbor, mértékletes az másik Aiax is,
Andremonnak fia, az vitéz Thoas is,
Mindezáltal tőlem hallgatnak ezek is.
- 645 93. Hallgatnak énhozzám, mert jól értik magok,
Hogy az eszes ember légyen méltóságosb,
Hogy ész az erőnél mindenkoron hasznosb,
Bölcs tanács az kardnál sokkal fogatosb.
- 650 94. Ott nálad az erő – ész nélkül mi erő?
Erődnek éntőlem adattatik üdő,
Az te vívásodra tőlem függ az üdő,
Kiről Agamemnon én velem végező.
- 655 95. Rajtad tagok vannak, nálam elme vagyon,
Tagoknak bírása az elmétől vagyon,
Te csak kézzel szolgálsz, én kézzel, elmém-mel,
Erő elme nélkül, mint fa gyümölcs nélkül.
- 660 96. Nám, mennyivel nagyobb az kormányos mester,
Az több evezőknél böcsületesb mester,
Mennyivel az hadnagy főbb köz legén-nél,
Ulysses annyival Aiax érdeménél.
- 665 97. Azért, oh, hatalmas görög fejedelmek,
Ti virrasztótokról megemlékezzetek,
Jó hív szolgálatját most megtekintsétek,
Tessék meg hozzája hálaadó kedvetek.
- 665 98. Elkölt már az munka az én munkám által,
Jósok akadályit meggyőztem gondom-mal,
Troiat már megvöttem az tudományával,
Mint kelljen megvenni a' fáradságával.
- 670 99. Utolsóba kérlek, hatalmas görögek,
Remén-ségünk szerint Troia romlásáért,
Az Pallás képének kiragadásáért,
Az bölcs szolgálatnak szükséges neméért.

- 675 100. Sőt, ha valamikor még hadat vélnétek,
Kit mi bölcsességgel kelljen viselnetek,
Kérlek, most énrolam megemlékezzetek,
Elmúlt és jövőendő szükségét nézzétek.
- 680 101. De ha teljességgel csak engem nem néztek,
Sok jó szolgálatom és ha megvetitek
– Felmutatván nekik az Pallásnak képét,
Monda: –, már akár csak ennek engedjétek.”

ARGUMENTUM TERTIAE PARTIS

*Ex ardens ira, rabiem sibi colligit Aiax,
Quod non Aeacidae armorum potiatur honore,
Invictum[ue] virum vincit furor, arripit ensem,
Et mox qua patuit ferro, in praecordia condit.
Vita cruore fugit, rubefacta[ue] sanguine tellus,
Purpureum viridi gignit de cespite florem.*

- 685 1. Ekképpen Ulisses szavát elvégezvén,
Az hadnagyok lőnek mind egy ítéletben,
Az bölcs ékesszólás megtetszék, mi légyen
Ily drága fegyvernek az elnyerésében.
- 690 2. De ám szörnyű dolog, Aiax hogy megérté,
Hogy az bölcs Ulisses az fegyvert elnyerte,
Oly kegyetlen dühös haragban lőn érte,
Hogy kész lén éltének végét vetni érte.
- 695 3. Ím, aki azelőtt bajt vítt az Hectorral,
Harcnak állott és mind az troiaiakkal,
Akkor nem bírhatta önne haragjával,
Győzetlen erejit meggyőzé bánattal.
4. Csak meg sem nyugovék, ő tőrit ragadá.
„Talám ezt is kéri az Ulisses? – mondá –
Sajátom immár ez, ha Ulisses hadna,
Szolgálj, édes tőřöm, utolsó órámba.

- 700 5. Ah, ki sokat ittál ellenség vérében,
Most megrészegedjél uradnak vérében,
Hogy senki Ajaxot ő keménységében,
Más meg ne győzhesse ő nagy erejében.”
- 705 6. Azt, hogy kimondhatá, reá bocsátkozék,
Mellyibe burula az tör, úgy ráfekvék,
Kezével kivenni nem leheté elég,
De a sebes vértől az tör kitolyaték.
- 710 7. Bőven az zöld pázsit ott megveresüle,
Szép szederjes színű liliumot terme,
Kinek bizonságul megtetszik a jele,
Az Ajax nevének az első bötűje.
- 715 8. Az görög ige őt jajt mond magyar nyelven,
Ki ott az virágon tetszik keservesen,
Kiről minden ember tanulhat éltében,
Ki vakmerőképpen bízik erejében.
- 720 9. Tanulság szép vagy az ez historiában,
Ki igen szükséges élet folyásában,
Jelesben az fő-fő rendeknek dolgában,
Kiket Isten elől rendelt méltóságban.
- 725 10. Fő két fejedelem versenkedik ebben,
Egyik híván magát vakmerő erőben,
Másik okoskodván tanácsos elmében,
Vége megmutatja, mi haszon melyikben.
11. Igen nyughatatlan Ajax és hertelen,
Haragja vakmerő, szava kérkedéken,
Az Ulisses csendes, mértékletes igen,
Mélyen elmélkedő cselekedetiben.
12. De még állatja is csendesb őnékie,
Mert minekelőtte szólnia kezdene,
Gondolkodóképpen ügyelmez az földre,
És esmet kegyesen tekint szék-ülőkre.

- 730 13. Erre tanít azért az *paizs* példája,
Kin égne forgása, törvény csinálása,
Városok vívási volnának megírva,
Hogy e kettő volna fejedelmek gondja:
- 735 14. Legeltetni népét igaz törvényekkel,
És bővelkedtetni tudós emberekkel,
Békesség idején hadról gondolkodni,
Törvénynek rontóját, hadat távoztatni.
- 740 15. Jelentik pedig azt Hercules nyilai,
Hogy az nagy dolgoknak az ő elkezdeti,
Főemberek nélkül maradnak csak semmi,
Azért Herculesek szükségesek lenni.
16. Troia hogy peniglen ottan elkölt volna,
Mihelt Pallás képe elvesztetett volna,
Jelenti: azhonnan bölcsesség kifogyna,
Ellenségtől annak nincs megmaradása.
- 745 17. Emberi gyarlóság Aiaxról jelenik,
Erő tanács nélkül vesztetnek mutatik,
Magát meggyőzhetni nagyobbak mondatik,
Hogy nem ellenséget győzni, azt ítélik.
- 750 18. Rend szerént ezeket ki egybefoglalta,
Neve vers fejében nincsen eltitkolva,
Ezerötszázkilencvenkettőre fordulva,
Evvel szolgálatját urának ajánlja.

GROBIAN

1. Iol lehet minden dolgokról irtac az bölczek,
Szükséges tudományokról szép intéseket,
Hogy már mi nem vólna mondua, aligh lelnénec.
- 5 2. Mind az által miúel hogy élete ember nec
Drágab ayándéka mindennél az Isten nec,
Es kedveseb minden iauainál ez föld nec;
3. Elet penig maga io viselése nélkül,
Es az okosságnac ő köüetése nélkül
Az oktalan állatockal köz illy io nélkül.
- 10 4. Azért valaki fellyeb valo méltóságban,
Vr Istentől helyhesztetet szép állapotban,
Annál illendöb erkölczis szükség dolgában.
- 15 5. Mert nem elég, hogy fő ember legyen valaki,
Felette lengetegh szerencze öltözetü,
Iamborságnac keuántatic czelekedeti.
6. Ha iffiu vagy, annál érttyeb erkölczet köües,
Mert vénkorodba nem leszen annyira kedves:
Iffiuságodra czudálnac inkább, ki lehes.
- 20 7. Ki szép iffiu voltában akar diczekedni,
Io mod, ha szerelembe akar vitézkedni,
De abból aszszonnépeckel köz diczireti.
8. Ha penig magasággal siet diczekedni,
Kellö, ha mit magas póltzrol kellyen le venni,
Ha vastag karyát czudállya, így io küzdeni.
- 25 9. Nagy italt gyöz, iol lehet böczületes mostan,
De hallom, hogy amaz spongiais szinte olyan,
Elég puha álatall köz io volta abban.

- 30 10. Ielessen nagy nemzettel kic szoktac kerkedni,
Ha maga alà valois meghis aszt vethi,
Sido, nem à vóltra, de vagyontra tud adni.
- 35 11. Osztán penig tudgyad, à mit nem te szerzettél,
Kérkedned sem illik azzal, kit nem te leltél,
Ne vérrel vi, de ioságos czelekedettel.
12. Akar melly hatalmas czelekedet nélkül,
Félelmes és ömagában rettegh à nélkül,
Akar melly kazdagis, gyülölséges à nélkül.
- 40 13. Ez éneket irom azért az io erkölczről,
Es az eggyügyü szilid maga viselésről,
Ne az igéit, de értelmet nézzed elmedből.
- 45 14. Mert az iffiuságnac villongo természeti
Az meg tiltot dolgot, mongyác, inkább kedueli,
Kire tanúlságot adnac, mint aszt nehezli.
15. Aszt nehezen vészi, mire tanúlság inti,
Hanem à mi tiltua vagyon, mind csak aszt üzi;
Ez betegséggel rakua iffiaak természeti.
- 50 16. Söt, már vgyan diczekednek némellyec abban,
Külömb külömb mesterseges faitalansagban,
Hirre szerzic, hires neuet vadáznac abban.
17. Ollyan igyekezeti lön Herostratusnac,
Ki hogy semmiuel nem lelne hírét voltánac,
Holta vtán hogy maradna neue iámbornac,
- 55 18. Kászolodéc, nagy templomat az Dianánac
Ephesusban ő fel gyúta isten aszszonnac,
Hat szaz esztendő miuét egész Asianac.
19. Tiltác erőssen, hogy neuét historiában
Soha senki ne foglallya be irássában,
De igen, ám mostis hallod, bizzál dolgodban!

- 60 20. Kiket penig vgyan rabba töt gorombaság,
Együgyüségnek szine alat az balgatagság,
Mind azoknac lehet innen tisztos tanulság.
21. Mert maga ha ő keduöknec felette sulyos,
Tilto paranczolatoknac igáia szoros,
Es az igyenes tanítás nem foganatos,
- 65 22. Eszt hallyác nagy fügylmessen és meg tanullyác,
Hiszem, itis az mit hadnac meg nem fogadgyác,
Es vgy talám az valóra rea akadnac.
23. Eggyic látuan à másiktól az mi nem illik,
Meg itili, és magába szaluán meg fogic,
Mint régenten töt az lachenasbeli kösség.
- 70 24. Ki hogy fiokkal gyüöltesten részegséget,
Szolgaiokat meg részegitöttec elöttec,
Hogy azoknac rusniasága lenne tükörec.
25. Az okaért kemény igat ki nem viselhetz,
Valo tanításnac terhet ki nem szenuedhetz,
75 Vigyáz erre, röuid üdön kellö bölcz lehetz.
26. Egész napnac ő ideye három részben áll,
Reggel, dél és estue vagon ő folyássában,
Melyben te czelekedeted esic foglaluan.
- 80 27. Ez erkölczről irt énekis áll három részben,
Mint meg vagon el rendeluén bölcz verseiben
Frideric Dedekindusnac, Grobian szerben.
28. Első részben az szolga iffiakat tanittyá,
Másikban az gazda vraitat szolittyá,
Harmadikban az leanzokatis oktattyá.

ELSŐ RÉSZE

- 85   1.   Mikor azért iámbor iffiu kedued fel kelni,
Kinec dél elöt igen módgya meg lenni,
Nemes mod, sokáig szükség meg vakarodni.
2.   Eoltözetödet mind egyyüt szoricz öledbe,
Fus be az kementze megé, iob à tűz helre,
90   Az hideg ne szállyon neuelkedő testedre.
3.   Mit gondolsz vagy aszszonnéppel vagy leanyockal,
Kic ha szégyengetnec is, ély te szokásoddal,
Golyuát bársonnyal fedezni keueset használ.
4.   Söt, ha az leanyoknál akarsz kedueskedni,
95   Nadrágodat az inadra gyakran had czúszni,
Madarnak is szárnya nélkül nehéz repülni.
5.   Szorosson meg öuedzeni nem egyyügyüség,
Hassad meg fáy, emésztésedbe nem lesz épség,
Onnan lészen az colica, ki nem egésség.
- 100   6.   Fösölgetni legénec hayát sem illendő,
Eczétellés kazi leginhez nem férendő,
Kölest nem kel gyalúlni, el gömbölyeghető.
7.   Venusnak tűzétöl à ki igen geryedez,
Nincz mit tenni, pokázodic, mert raita az vész,
105   Szenet ruha be fedéssel reiteni nehéz.
8.   Söt, nagy dicziretet vehetz tollas haiaddal,
Arrol hiszic el, hogy nem czak szalmába háltál,
Régi modra penig meg se borotuálkozá.
9.   Régi iámboroknac az ő egyyügyüségec,
110   Mindenekben dicziretes szilid erkölczöc,
Nekic penig hoszszu hay volt gyönyörüségöc.

10. Télbe sem annyira bántatol meg hidegtől,
Nyárban is meg nem süttetic nyakad heüségűtől,
Othon is remethe lehetz ilyen szentségtől.
- 115 11. El mulic álom szemedről, hogy ha meg mosdol,
Ah, ki nagy kárt vallosz menten, ha az elomol,
A nélkül az tested egéssége fel bomol.
12. Bölczec tarttyác, ha szad mind csak wy vizzel mosod,
Hamar meg vész, azért a ne legyen szokásod:
120 Igen ékes, ha fogadat szép sárgán tartod.
13. Mert ám látod, az aranyac is sárga à szine,
Kit egy eszes ember sinczuen, ki nem szeresse,
Ki láttya, mongya: volt ennec saffranyos étke.
14. Elsöbenis penig felestekemert dörögy,
125 Mihelt kaphatz, kebeledbe dugd, onnan czipdesd:
Le dölt fárol ágat szegdelhet akar kiis.
15. Homlokod ékesb, mennél ő barázdásb legyen,
Szemed, szemöldeked fene duzzadua legyen,
Böuelködés fitalanságot nemz mindenben.
- 130 16. Mert az te belső ioszágodnac külső képpen
Az ortzádrol tettzic iele, azért legy fennyen,
Mint à fene tuloc a meszáros kezében.
17. Ha alázatos, lágy szauu lesz beszédedben,
135 Menten io ember nec mondnac, tudod mit teszen:
Fülemilenél az hollo maid keduesb régen.
18. Szoktac aranyat orrokba vonni némellyec,
Vagy drága gyöngy szemet, hogy ékesbec legyenec,
Ez mostoha ékesség, ha neked nem lehet.
19. Tennen természetednélis hasonlót talál sz,
140 Had az orrod czepegőben: gyöngy gyanánt áll az,
Diszesb az eszterhe iégh czapockal mind à haz.

20. De meg lásd, aszt szükön kölczed, el ne tékozold,
Költséged ne iáryon fellyeb, mint vagyon à sold,
Mindenben használatos az mértékletes mód.
- 145 21. Azért csak szinte mikor czeppenölég volna,
Kend az kezed feyuel, más aszt sem tudgya,
Arra valo az süuegis s dolmanyod allya.
22. Ha penig vgyan ki fúni szükség orrodat,
Aszt ne miueld à ruhába, mert oda szárad,
150 Fud markodba, megpendüllyen, földhöz vgy czapyad.
23. El ne töröld, io proba az, meg tettzic arrol,
Ki neked igaz barátod, nem áll ortzábol,
Mert aszt sem vtállya el nyegedes gyomrából.
24. Vannac, hogy kic czuháyokhoz tükört akasztnac,
155 Onnan nézic az orrokat mikor ki fuyác;
Tüköred gyanánt lehet folyássa orrodnac.
25. Zúghyon erőssen az orrod: merész nec tartanac,
Ha prüszentesz, forduly száyára szomszédodnac,
Ne mongya, nem vötte eszébe, adgya salusnac.
- 160 26. Semmi bünöden se pirúly, szemérmes se légy,
Vétkes nec alitnac ottan, azért bátor légy,
Semmit ne szégyenlly neuezni, által szólo légy.
27. Az természet mindeneket szükség alá vett,
Mindenekben vgyan vagyon, s méltó neu et vöt;
165 Hát à szerént ki neuezni mit szégyenlenéd?
29. Ha ki olly wy dolgot beszél, kit te czudálnál,
Szépen rà tátczad à szádat, ha legyet kapnál:
Az esztendő nec nagy szayát köuesd bizonyyal.
29. Mikor katzagsz, à szád vond iól füled végére,
170 Láthassanac be torkodon géged mentébe,
Sárga fogad lásséc, météssed keduesb véle.

30. Minden másod auagy harmad szód után köhöncz,
Tisztességes is, haszna is io vagyon, meg ércz:
Az alat váltig gondolhatz, mit mongy és mit kölcz.
- 175 31. Ha böffentesz, szép mesterség, iusson eszedbe:
Forúly valaki száyára, érthetz belöle;
Ha barátod, béledbe sem vtál belöle.
32. Ki ha talám zugolodnéc és meg feddene,
Pirongasd meg: embernél fellyeb ö se nézne,
180 Eo is sárból valo, dohhal rakua, vgy higgye.
33. Nám, vgyan szinten olyan véle, mint az elöt,
Tenéked penig béledben nyauallyádra let,
Feöd fayássa, száyad dohossága attúl let.
34. Kedued iutot az vtzára ki ballagnia,
185 Ruhádat meg ne tisztogasd, hadgyad azomba,
Magad frissiteni nem eggyügyüség dolga.
35. Mi szükség meg tisztitanod lábodbelit is?
Másszor is meg keuerödic, mit veted le is:
Ismet vetnec hituán buza termés után is.
- 190 36. Eoreg, böczületes iámboroknac modgyára
Ruhád mikor mind bokádig hoszszan ér alá,
Fel ne fogd, el menésednec nem tettzic nyoma.
37. Ki sokan akarnác, nyomoc meg nem tetzene,
El menésekben bátrabbac lennéne véle,
195 Seprö palástúl nem ottan esnéne türbe.
38. Amikoron léssesz penig csak egy dolmánba,
Hátra kúczúld kezédiet, menet s mind álua;
Ez tanulságod lehet ebéd elöt válua.

Ebédhöz való regylác

- 200 39. Ime el íút az ebédkor, vigan légy raita,
Ebédkorban étel esik, mert tudod nyilua,
Eh hasnac ninczen etelnél iob oruossága.
40. Elég, hogy csak nadrágodban aly asztal előtt,
Hogy sörényeb lehes vrád, aszszonyod előtt,
Ruhád akadált ne tegyen dolgaidd között.
- 205 41. Melly testedet à szemérem hatta be fedni,
Arra neked két kezedet kel öszue czapni;
Egy helbe ne ály, vásznac ne akary mondatni.
42. Hanem hól csak bal lábodon, hol à iobon ály,
Mint à daru és à golya, meg támazkodgyál;
210 Még à vizis meg büszeszik egygyüt állással.
43. Látodé, hogy az kouáczis ollyatin dolgos,
Mikor az fuuot nyomittya, ni, mint hailadoz,
Restség viszketegeséget sok gyötrelmet hoz.
44. Annál inkább kezeidet ne hiuolkottasd,
215 Ki minden czelekedetnec kúlcza, gyakorlyad,
Ha egyéb nincz, mégis füled végét vakaryad.
45. Auagy hoszszu üstökedet ot huzogassad,
Vagy süuegedet vyaid köszt karikázad,
Auagy körmeidet fogaddal hántogassad,
- 220 46. Vgy szoktác, nehéz dolgokrol kic elmelkednec,
Auagy czipödét fülessen meg támazd, könnyeb:
Soc edényec à formára vannac, és szebbec.
47. Auagy penig idestoua hányad karodat,
Hogy à mire kellenél, lássác mi voltodat:
225 Az orozslánt à körméről esmeric, mongyác.
48. Ha ki szokatlan szabássu ül az asztalnál,
Fél szemre mind oda kanczály, vigyáz, mit czinál,
Mint eszic, mint helyheszteti kezét asztalnál.

- 230   49.   Es ha aránzod, hogy à te tetzésed szerint
Meg treffálást érdemlene, ved elő szegént,
Nagy sugást, tapodást indicz, öt mutasd, szegént.
50.   E mellet nagy hahotat üs, kezed czap öszue,
Es legottan az bolondot vészic eszekbe:
Kit az ghem igen meg sulytot, bizonyos iele.
- 235   51.   Ha más étket mondna hogy hoz, az tániért kapiad,
Kin iob kontzot marasztottac, gyorsan be fallyad,
Auagy köbeledbe dúgd vagy sebedbe tolylad.
52.   Ha csak egy szóval valaki szolitzon róla,
Feeld: ha te már iól laktál, mit káringz másra;
240   Szolga szolgánál, gazda gazdánál iob neha.
53.   Mikor penig étket vinned kel az asztalra,
Aszt vgy ted le, tesséc, hogy nem csak kontzal rakua,
Szikrázzon el, mint makra bor az pohárba.
54.   El végezuén, hogy fel szedgyéc ha paranczollyác,
245   „Szed fel magad, ha fel ötted – mongyad wradnac –,
Elég, ha en fel hordottam wraságodnac.
55.   Eleget vártam, nékem is meg éhült hassam,
Igen czihól, arra kér, hogy már enis lakyam;
Mint hogy más ember ökre, ki bömböl vntalan.”
- 250   56.   Mindent egyszersmind fel takary, ne térengy hátra;
Ki nem tudgya mellre vólna tengernec úttya,
Dunát köuessen foltába, által vt rea.
57.   Ha el eited is kezedből, az terhe meg ment,
Gyors voltodis ot ielenic, mongyác, abbol löt,
255   Hogy szolgálnod igyekezel még eröd felet.
58.   Nagy sokáig fel ne szegyed, akar hogy mongyác,
Hanem nézzed álmezkodua, velic bánatnac,
Igy virágzic diczireti minden dolgodnac.

Szolgác ételéhez valo regvlat

- 260 59. Minec előtte penig teis le üly enni,
Mit mosdanál? Öuedet iob meg eresztteni,
Ekességnél hasznosb nagy körmet tartani.
60. La, mely kedues az eolü is horgos körmiért,
Ha gyüröd ninczen, viyaid diszesbec azért,
Természet fegyüere vakarodás keduiért.
- 265 61. Igen sies helyet kapni akar ki elöt,
Kissebség, ha alà valo hely iút tenéked:
Eoszuer à számámál böczesb, ha el hiheted.
- 270 62. Ha szegény, vtól iútz, szemérem fel állanod,
Ráncz ki egyet, à kiuel birsz, tarcz olyan módot:
Agh oroszlan az czitkonál keduesb, tudhatod.
63. Ha késedre még tegnapi kenyér rà ragat,
Auagy saru tisztításbol à sár rà szárat,
Sem atzélod, sem fen köued kihez vonyhad.
- 275 64. Vond le hamar à sarudat, fend a talpához,
Meg látod, mely fényes leszen éles kásához,
Igyen keres okosságot minden dolgodhoz.
65. Aki elöt szeb falatot látsz, el ragadgyad,
A tálat ez ockal is elődbe forgathad;
Igy forognac à czillagoc az eghen – mongyad.
- 280 66. Ha néked ki gazdálkodic kontzal elődbe,
Hogy köszönnéd, inkábblan mordúly meg ellene,
Magad is ki vennéd, kit te kedued szeretne.
- 285 67. Mellyet ki vész, meg harapdáld, ki ha nem tettzic,
Szabad ismet vissza vetned, vagy ha tettzendic,
Meg harapdáld, szomszédodnak is nyíuczad, illic.
68. Io neuet vészi töled, és meg is köszöni,
Es fő barattyánac hiszen, mert ám nem semmi
Euö falatoddal ötis részesíteni.

- 290 69. Gondod legyen ha mi io bor asztaltul marad,
Aszt hónad alá szoriczod, hogy el ne onczad,
Másis szerezzén magánac, vgy iddogallyad.
70. Ha szorongat, ismet meg erezd az öuedet,
Ha fogad közze húss akat, késsel ki szegyed,
Crocodil sárkány törüényit ábba ne köuesd,
- 295 71. Kinec mikor soc hússal rakua foga közi,
Száyát el tátya, egy madar és aszt ki szedi,
Néked nem szükség madar, igh io az kes hegyi.
72. A mit ki váysz fogad közzül, meg nézd, mi legyen,
El ne vesd, esmét be fallyad, kárta ne veszen,
300 Meg se kend az kést, ismet el nyuly az étekben.
73. Ackor ved ki, à kit gondolsz, add szomszédodnac,
Abba késsed meg kenődic, vél baráttyánac,
Kellemetes io iffiunac mingyáyan mondnac.
74. Mind addig egyél, mig nem félsz, hassad ki fakad,
305 Töb regulák is volnánac hogy meg tanullyad,
De azokat vaczora ideyére hadgyad.

Ebed vtanra valo regvlac

75. Iol laktál, hát azon padra le heueredgyél,
Mig az vaczora érkezic, ot könyebedgyél,
Üressicz hassadat, álmodban füsteledgyél.
- 310 76. Ha álom nem iö szemedre s nem restelkedel,
El ki sórály az vtzára, és ot szélledgyel.
Mit gondolsz, ha az vtzánis az czömör ki lel,
77. Huricz ki bár torkod által gyomrod czömörít,
315 Akar melly sokan bádgyanac réád, vesd végít,
Nehézségnecc akar hól ió le rakni terhét.

78. Aszt mielte régen az nagy Antoniusis,
Noha Románac biráya volt, világnakis,
Te penig ki vólnál ahoz képest, ki vagy is.
- 320 79. A mi oly wrhoz fért oly hatalmas városba,
Mi szemérem tenékedis egy szín vtzába,
Doctorokis minden holnapba intnec arra.
80. Hát mit itilsz, mire megyen fel egésseged,
Ha minden nap egyszer-kétszer ki vét az géged,
Annál fellyeb neuelkedic hát egésseged.
- 325 81. Vala mikor dagadozni kezd hólyagodis,
Ottan meg apazd az utza közepeteis,
Iob röuid szemérem hoszszu betegségnélis.
82. Ha ki köszön neked, esmert vagy esmeretlen,
Iól meg lássad, kitől kel fogadnod, kitől nem,
330 A kinél fellyeb valo vagy, üressen mennyen.
83. Söt vgyan ám keduetlen légy hozzá érette,
Rút bika szemet ves arra hertelenébe,
Meg lásd magad is, hogy kinec köszöny előbe.
84. Mert ottan aláb esic az te méltóságod,
335 Ha kösség eszébe vészi mindennec szólnod,
Közel sem tulaidonit annyi méltóságot.
85. De ha valahúl valami szép formát láthatz,
Nem árt, ha nem esmeredis, oda ballaghatz,
Minden kézre, nagy ékesen mind el treffálhatz.
- 340 86. Az természet nem ellenkezic ő szeribe,
Hát az mit keduel magában, aszt mind gyüöllye,
Czak te magad vagy magadnac szégyengetöye.
87. Eleget el gyönyörködüén édes tréffákban,
345 Haicz térdet, ayakod adgyon szü zálagyában;
Ki lát, mongya: bezzeg iambor ez taualyiban.

88. Táúúl legyen, valakinec hánd süuegedet,
Mivel azis iob nálodnál hogy innepezzed,
Teis nám emberi nemből tudod letedet.
- 350 89. Minden embernek egy az ő eredetőc,
Azon egh alat iársz teis, élsz azon üdöt,
Köz è világ, az halális néki, mint neked.
90. El ne kely az vtről senki elől soha is,
Söt el tériczd, hogy ha ki elődbe menne is,
Es iob kézre sies, bár akar kiuel iáryis.
- 355 91. De hól az vt sáros leszen, aszt ot ne kövesd,
Ot tisztára erőlkedgyél, bár balra eshes,
De à sáron bár iob kézre társodat eythesd.
92. Talám hassad korgássát szélnek kel boczátnod,
Meg lehet valahul valamikor akarod,
360 Az természet szüksége nem te pirontságod.
93. Könyen meg felelhetz à ki torkolna véle,
Mert ám az oruos doctoroc iyesztec véle,
Ki meg tarttya, gercz, colica éric belölle.
94. Ha el ki ballagsz wyulni szép zöld mezőre,
365 Társaidnac szép dolgokrol leszen beszéde,
Szép historiákat hoznac elő egyembe.
95. Eszét veszesd, te mást zaigy, ne légy halgato,
Régi dolog à hadgyáryon, nem ide valo,
Az ò bor iò, efféle nem mind iò, à ki ò.
- 370 96. Iffiac vagyunc, vèn dolgokról ne elmelkedgyünc,
Apóssokra hadgyuc, mi szerelemről szollyunc,
Igy tréfald meg à mit nem tutz, mi io emberünk.

Vaczorához való regvlat

- 375 97. Azonképpen mig kin sórálsz, estue lesz, othon
Estue szoktac vaczorálni, téry haza oszton,
De csak alig lépy, fárat vagy à soraláson.
98. Es ha késsöre érkezel, az iob tenéked,
Mindeneket más meg szerez addig helyeted,
Minden munkádat nagy frissen így el kerülhed.
- 380 99. Es ha addig apád vagy wrad vaczorállic,
Zugodgyál: szép emberség, nem váarakodic,
Miglen te egy kiczint sórálsz, ő addig eszic.
100. Ha penig addig semmi készület sinczen még,
Mondatlan semmit ne mozdúly, nem együgyűség,
Hogy már nem arra valo vagy, ne nyúly semmihez.
- 385 101. Együgyűség szabadon meg ment mindenekben,
Mint hogy semmire kellőnec vélne mindenben,
Semmi dolgot sem vetnec rád, el férsz mellette.
- 390 102. Eszes dolog, ki munkáját tudgya kerülni,
Ki maga hasznát mindenbe tudgya meg óyni,
Maga vetés gyakorta esést mért szenedni.
103. Maga mutatas sokaknac nagy veszélt hozot,
Az erős Achillesbenis illy rauaszság vólt,
Hadba menés elöt rockát, rokollyát vöt vólt.
- 395 104. Hallottad az eszes Vlyssesnek is dolgát,
Eo-is bolondé töuással mint került hadat,
Azért te is meg visselhed deákné vásznát.
105. Mi szükség esmet wyobban elő számlálnom,
Oda fel meg mondot tanitást szaporitanom,
Mester nélkül-is doctoroc sokan, aszt látom.
- 400 106. Hanem-ha wrad vagy apád asztalhoz ültet,
Elöb-is feleid közzül te ragadgy helyet,
Hogy valamint végre ne essél ki rekesztet.

- 405 107. Vntalan szükség fel kelni ki végül marad,
Ha kenyérért, ha hagymáért, gyorttyáért fárad,
Üveg töltés, kutya üzés mind arra marad.
108. Ha penig talám szolgálni téged fen hadnac,
Moroghy erőssen: mi dolog téged vgy kénzanac,
Vgyan szánt szándékkal mindenből csak rád iárnac.
- 410 109. Isten ostora raitad, hogy oda ackattál,
Hiszem vége lesz valaha, ott ne kinlódgyál,
Ha meg iramtat, nagy dörgéssel ki szaladgyál.

Vendéghez szolgálni valo regulác

110. Meg mondottuc, mikor étket tész az asztalra,
Vgy ted, hogy mind el lotczonnyon az waimra,
Tréffás vóltodat czudállýac nagy katzagásba.
- 415 111. Az fő szerszám illattyá széllle inkább el hatth,
Kinec köntössére fetczken, örüli szagát,
Betegnec oruosság néha csak à szép szózat.
112. Hogy ot állaz, mint a ráro, forgasd szemedet,
Nyakad, mint à tekercz madár, vgy tekergessed,
420 Ki mint eszic auagy iszic, aszt szemlélgessed.
113. Semminég se fedezd penig, hogy aszt nem néznéd,
Talám keuessebbet eszic, ki sokat ennéc,
Ragadd az tányért előlle, kontz iut tenéked.
- 425 114. Mikor az gyerttya hamuát kellene el venni,
Migh egynihánszor nem mongyác, nem illic lenni,
Ha penig el ólthatod, mesterség meg lenni.
115. Annál penig ielesb, ha füstelgöbe hagyod,
Az olloyát az asztalra tátua hagyítod,
Terhes aszszonyoknac nemzesz io oruosságot.

- 430   116.   Ha ki ortzázna, aszt ártalmasnac mondanà,
Te aszt mondgyad, hamis dolgot bár aszt ne vallya,
Hazudhatot Plinius is, aszt honnan tudgya.
117.   Az bölcz ember tzafolásról bölcznec itilnec,
Es igen irás oluasot embernec vélnec,
435   Igy neuelkedic szarua együgyüségednec.
118.   Mikor pohárt kel töltened, czordultig tölczed,
Ne felegicz, mert ismet aszt üüöltic: tölczed,
Ha penig ki öntözödnéc, ki zerbekellyed.
119.   Még tisztességeseb az földre öss ki benne,
440   Ha mi vszkál benne, vissza tölcz az edénybe,
Ne különözd az borokat, tölczed mind öszue.
120.   A mellyic eleb kezeden, mingyárt aszt tölczed,
Az bor öszue elegitue léssen erősebb,
Minden eggyeség önnen magában erősebb.
121.   Kinec wyságnac tettzenéc az te szokásod,
445   Mondgyad, látzic, mi vólna iob, te aszt nem tudod.
Doctokoc oruosságát is elegyue iszod.
122.   Ha addig nyúttya pohárát, mig ki nem itta,
Akár az, hogy à ki benne, köszönd reája,
450   Akár penig ahoz többet tölcz és add vissza.
123.   Semmiképpen abból ne keduez senkinek-is,
Engem mit próbálsz, vgy mond, legént találisz itt is,
Aszt nem szoktam, igazat akaroc néked-is.
124.   Tuddé, nincz igazab szerzet az bor iuóknál,
455   Eok igaz mértéckel élnec, nem kel ot ispán,
Ladde ámaz is ki itta, te-is vgy igyál.
125.   Ha valami rendi veszet pohár történnic,
Kiről ki-ki, hogy nem öué, igen szabodic,
Te ragad el, id meg, ot állatni nem illic.

- 460 126. Másnál eléb igyekezzél meg részegülni,
S te rólad egyebeknec hadgy példát venni,
Elő vetés ritkán czal, mindenkor késsői.
127. Oh, ki ieles vigasságot kapnac te rolad,
Drága erkölczü iffiunac tégedet mondnac,
465 Lant, hegedő helyén csak veled mulatoznac.
128. Gyakran üüölcz, kiálcz, hogy erőssen igyanac,
Buczuzáskor ha wradtol nem marasztatnac,
Te köntösöknél fogua húzd, hogy mulassanac.
129. Aláb valo vendégnc mindenkoron iob bort tölcz,
470 A ki mennél főeb, annac mind hituánbat tölcz,
Azért, hogy à meg ne zayosulyon, hogy meg ércz.
130. Mert az fő emberek, kic nagy dolgot viselnec,
Kic egyebec felet kösségtől igen böczültetnec,
Semmiképpen nem illendő, részegülyenec.
- 475 131. Mert részegség mindent ki üt természetiből,
Nem szép penig, mikor fő ember meg zaiosul,
Mennél főeb ki vétkezic, vétke töb attol.
132. Példánac okaért, arczulag valo szeplő
Inkáb rutit, hogy nem nagy seb, ki be fedhető,
480 Ily véteknec ha oka lesz, reád térendő.
133. Ha penig nehéz vendécec el nem oszolnac,
Sózd meg csak az bort, gondolom, nem sockà isznac;
Tyik szót-is gyakran emleges, már bort nem adnac.
- 485 134. Hires mostis amaz Socratesné, Xantippe,
Mely mikor wra barátit hinna vendéggé,
Es az mulatást touáb nyuitanác keuessé,
135. Erössen kezd dörgölödni és morgolodni,
Végre az asztalt-is előlec el döiteni,
Es vgy osztán kételenec vóltac el menni.

- 490 136. Azért iob bort tölcz iszakos torku iámbornac,
Kinec keués gondya rontására Sabatznac,
Kinec minden tehetsége: völgye torkának.
- 495 137. Mikor osztán à bor fel hat az felső várban,
Az vitéz bor be, esz ki szál capitánságban,
Ot halhatz szép dolgot, kit nem hallottál gyakran.
138. Némely csak te reád képest kezd kérkednie,
Minemü serény inas volt ő ideibe,
De te mintha nem hallanád, ne szed begyedbe.
- 500 139. Némely beszéli iffiu korába szerelmét,
Szeretőiuel mulato kedues ideit,
Feiét czauaruán keseruesen fohászkodic.
140. Ki esmetlen mint veszödet abban heába,
Mely hideget szenuedet szerelem langyába,
Soc hauas esöt, költséget mind csak heába.
- 505 141. Leszen olly-is, ki szép mátkaiáual kérkedgyéc,
Eghbe magasztalya mondhatatlan szépségét,
Mindenekhez valo nyáias ékes beszédét.
- 510 142. Kiki külömb külömb dicziretit ott hánnya,
Eo minemü legyen, miket próbált gyakorta,
Eo mely kazdag semmibőlis van summáya.
143. Ha kathona legyen, lásd, mint dicziri louát,
Némely inkább inkább annál kopot, agarát,
Szánto ember eke szaruát, poculár bakyát.
- 515 144. Ki deákos, mely bölczeségekrül disputál,
Kit magais alig hallot, ollyakról tractál,
Akar bölcznec itiltetni száy czáczogással.
145. Sokan az wrac dolgából-is öszue veszneç,
Ki dicziri, ki alázza, vgy veszekednec,
Es végre argumentum helyét kardra kelneç.

- 520 146. Nem elég ot az kötözö dialectica,
Ki mit fogot, attúl nem akar esni hátra,
Ot az Aristoteles is nehezen vólna.
147. Te csak szá yokba néz, erőssen katzagy néki,
Ha ki szolit, vagy pohárt á d, hogy tölczed néki,
525 Oda se néz, hogy már nem hallod, tesséc néki.
148. Amaz okos Vlysses-is vgy czelekedet,
Hogy ne hallya syrenac veszéllyes énekét,
Társainak-is viaszal be dúgta fülét.
149. Ha el vntad, nagy sebessen fúd el a györtyát,
530 Auagy talám szaporáb: hagyicz az óldalát,
Riualkodgyál: hozzá mostan, à ki mit kaphat.
150. Ha penig szép szerrel beszélgetue dösölne c,
Eyyfélikort gyakran emleges: fel kellyenec,
Ha vgy nem fog, vgyan meg mond, hogy eredgyenec.
- 535 151. Hogy fel kelne c, az aytóra hamar futomyál,
Hogy hamaréb el mennyenec, nyisd ki azonnal,
Nagy dicziretet vész serény forgodásoddal.
152. Mihelt el oszolnac, meny te fekuő ágyadba,
540 Asztal fel szedést, egyebet halasz hólnapra,
Káposztánál hamareb fő, mongyác, à sparga.
153. Még iob, mer à ki vgy láttya más nap az asztalt,
Arról tudgya, hogy ot tegnap vigan lakosztac,
Es fekügy, mig gözit ki aluszod az bornac.
- 545 154. Szegezze be az aytókat wrad, ha bánnya,
Gyerttyayát ólcza el, tü zét-is be takarya,
Ha vigyázo ember leg vtól mennyen ágyra.
155. Auagy inkább hogy le fekszel, vid el à gyerttyát,
Hogy meg ne ütköztesd setétbe à szá rodat,
Sötétben-is tudgya à gazda háznac czinnyát.

- 550   156.   Vetkezzéc le ha kel néki gazda ömagába,
Akár mennyiszer kiálczon, ted hallatlannà,
Szölö gerezd nem hóld világtól erik, nyilua.
157.   El dél korba mikor fel kelsz, tudod à dolgot,
Szeget szeggel szoktac ütni; fáyé homlokod?
555   Eget borral hozzà, ninczen iob oruosságod.
158.   Böuebben kellene még ezekről szóllanom,
De az üdö sem szenuedi touáb mulatnom,
Gorombaság palotayánac végét nem látom.

MASOD RÉSZE

- 560   1.   Keouetközic másodic része ez éneknc,
Melyre immáron az gazdác fügyelmezenec,
Mikor vendégségbe hiyác öket, medgyenec.
2.   Azért első regulád-is, gazda wram, ez:
Ha vendégge hinac, meg kérd, hogy mi legyen ez,
Io dolgot indit à iámbor, ha nem tréffa ez?
- 565   3.   Mit készítet, meg kérd, hány tál étket főzetet,
Vgyan fel iegyezd, hogy méltre tartozzál, érczed,
A iegyzésből mind vntalan ki nézdegelyed.
4.   Es ha el marad, hogy kit fel nem attác volna,
Mingyárt iò modod leszen fel indulnod rajta,
570   Elö kéryed, mert hogy te tartosztál csak arra.
5.   Mind az által igen ne késsél oda menni,
Hiuatalos szomszédod sem kel szolítani,
Csak te aszt nyerhesd, hogy ne talály vtól menni.
- 575   6.   De mihelt iútz, tölczéc nékem, mongyad, az pohárt,
Mig többi érkezik, nyerd meg addig az Orbant,
Nagy költés embernc mondnc, tudod hol horband.

7. Azonközbe szépen danóly, rikólcz erőssen,
Hallyác az vtzára is: vendég vagyon otben,
Az többi-is szozatodra siet erőssen.
- 580 8. Vagy peniglen késély, és vár más köuetetis,
Másod vttal igirkezzel, de váryanakis,
Nagy méltosag, hogy érted kel várakozni-is.
9. Vélic, hogy más dolog vagyon az te vállodon,
Es attol főb embernek tudnac osztánon;
585 Ha penig nem várakoznának semmi módon,
10. Be lépüen és látuán, telepettec asztalhoz,
Hogy téged nem vártac, nem halgattac neuedhez,
Forduly vissza, sok szép szoual nyulnac mentédhez.
11. Ha látod, hogy fő helyről fel nem kél előttd,
590 Hággy által az asztalon is, szoriczd el ötet,
Saskesselyü az verczénél fellyeb repülhet.
12. Nem te bünöd, hogy az asztalt mind fel sározod,
Pohárokat-is széllel fel döited reáyoc,
Futó ember lant pengéssel nem gondol, tudod.
13. Köz szokás, maga ne köuesd, hally tanúlságot,
595 Nem tudatic honnan szoktác, bár had reáyoc,
Kik az ételre mosdnac, abból mi hasznoc?
14. De en haszontalanságát néked meg feytem,
600 Hideg és az meleg tussakodnac, vgy érzem,
Eleted sziued melegségétől füg, értem.
15. Sziuedről folyásoc kezeidre szolgálnac,
Es ha kezeid hideg vizbe el ázodnac,
Az meg hült folyásoc sziuedre vissza szálnac.
16. Az méreg-is olyan dolgos, à szüre siet,
605 Elég méreg hát az hideg, ki szüre siet,
Az eytet sokaknac halálos veszedelmet.

17. Azért osztán à soc esztendei mosdásod,
Hogy eszt raitad meg ne eycze, félő, szokásod,
Ki mossatlanságodra szól, ez ok adásod.
- 610 18. Ha penig vgyan regulád tarttya, hogy mosgyál,
Akár ki légyen, mindennec előtte mosgyál,
Hogy előb meg mosdot, előb is helt kaphassál.
- 615 19. Szád, ortzád-is fel mosd, penig egy átallyába,
Ha kel, ök is meg mosdhatnac vgyan azomba,
A vad mezön harapót gyuitnac az bokrokra.
20. Melly tányéron feyérb és szeb kenyeret láthatz,
Mesterkedgyél mind el addig, onnan el lophasd,
Ha ki meg lathat-is io czúffos neuet kaphatz.
- 620 21. Mihellyen fel viszic az asztalra az etket,
Előbbis te márcz belé rágot kenyeredet,
A melly kontzot inkább szeretz te, ved ki ötet.
22. Akar melly iol főt legyen is, szót talály hozza,
Auagy igen sósnac mond, vagy kozmasnac, pyha!
Iò étek látónac tettzel így finnyáskodua.
- 625 23. Ha igen hew falatot falsz, ingyen se tetesd,
Had ütközzéc mássis azon köbe melletted,
Hogy egyedől károd neuetéssét ne türyed.
24. Mondanám, hogy vissza vetnéd ismet az tálba,
De talám felette nagy együgyűség volna,
630 Máskor vgy meg fúd, feczkendezzéc edestoua.
25. Söt, még tisztességesb: fúd szomszédod szemébe,
Gyönyörüséges vigságot inditasz vélle,
Gyakortáb el hinac vendégségbe közzikbe.
- 635 26. Kellő dolog, iádzo vislát-is hordoz veled,
Néked szokot, az padra-is te melléd siet,
Szebb köuérit annac hánnyad, ha te nem ehed.

27. Annyit fally be, mint két tömlő, olyan két poffád,
Ha nehezen nyeled, mint hogy száraz nagy falat,
Igyál rea – az itallal alà tolithad.
- 640 28. Paraszti dolognac tarttyác, de lássad mitől,
Ha az falat morsalékya az pohárba húl,
Az étel vgyan itallal iár ám éhségtől.
29. Az czontnémü maradékot hánd asztal alà,
Az ebek sem halhatnac meg ehhel koplalua,
645 Eteledet se számlállyác tányéron álua.
30. Hogy el töltözel, osztán meg erezd az eouet,
Az étek-is tágoságot inkábbban vehet,
Könnyebben-is emésztődic, s-iob kedued lehet.
31. Tányér ki szedéskor te csak egyyikhez se nyúlly,
650 Tányér be adáskor penig előszeris nyúlly,
He nem néked nyútanác-is, még-is hozzà nyúlly.
32. Szoktác aszszonnépec rendit igyen böczülni,
Hogy elsöben-is ő tányérokát adgyák ki,
Ez üdöbe valamitől io magad óyni.
- 655 33. Azért előszeris te add ki tányérodát,
Embereg titkon magokban gondolnac sokat,
Czak kedueskedésből lenni vélic dolgotat.
34. Ha valamint el késsednec étel hozással,
Kezgy wyonnan megint ahoz, az kit el hattál,
660 Haszontalan az szemérmesség az asztalnál.
35. Meg törelhed az te tányérodot abraszhoz,
Hát minec teritic, ha nem kendeznec ahoz?
Ha penig te légy, ki előben nyuly à kontzhoz.
36. Késsöre tartosztasd őket, ne nyúly hozzáya,
665 Abbol fő emberségednec tettzic formáya,
Végezetre soc kínálás vtán nyúly hozza.

37. Hanem mind beszély ez alat vagy késsel iádzál,
Auagy feyedet meg támaszd egyyc karoddal,
Auagy kebeledbe dugd kezedet egy vtal.
- 670 38. Egykor, mikor neked tettzic, kapy hamar hozza,
A mely kontzot te auitasz, vond ki szép nyulua,
Első vagy, szabad tenéked érué, hagyitua.
39. Mikor iszol, az orrodat, szádat meg kenni
Kisseb dolog, hogy nem kellyen meg czelekedni,
675 Arra penig inged wyat, abroszt kel vonni.
40. Diczekedésből soc fele iò bort hozatnac,
A melly inkább tettzic, aszt hátad megé dugyad,
Mert kétség, ha mászor is az körüllyen read.
41. Ha késen isza pohárát, raggad el tölle,
680 Innál, vgy mond, ha nem kel, ne nyalazd ennyire;
Kétszer ád, ki hamar mit ád, czemertől ió è.
42. Az ital dolgában három szép modod lehet:
Eggyic, mikor lélegzeted touáb nem érhet,
Másic, mikor à könyü bé foggya szemedet,
- 685 43. Harmad, mikor érzed, hogy ki szárat belöle,
Ha arany serlegis, nem ihatol belöle,
Üres palaszkból veres bor sem iò feltébe.
44. Eoreg, nem pislennec valo falatokat fally,
Két poffád mint két ompolna fényék, ollyat fally,
690 Ha mint egy prusz czuka vag is, köuérnecc lassál.
45. Eoregben-is essic à szó teli száyadban,
Köüettyet tött Demosthenes az nyelue alá,
Köüecz helylén te nagy kontzot találsz az alá.
46. Ha iól laktál, már egyebec dolgait nótáld,
695 Az wraim külömbező erkölczit tréffáld;
A melly késnec éli fel néz, késeddel vágyad.

47. Némellyec azon számlállýác, hány mély föld táuúl
Roma az Florentiátúl, te lásd, melly táuúl
Buda Pesttúl auagy à Lipa Themesuártúl.
- 700 48. Mindennel igyekezzél vighságot szerzeni,
Tálat, tányért és pohárt találsz fel döyteni,
Egy mátkás iffiu dolgáró tudgy példát venni.
- 705 49. Nem régen egy tisztos iffiat hinác vendégge,
Vgyan az mátkáya apya hiya vendégge,
Sánta loua, hát késsöre ért ebe véré.
50. Vigan fogadgyác, mátkáya mellé ültetic,
Tányérára szépen az egész kappant tészic,
Czorba késsi, mind el húzzà az háta börit.
- 710 51. Két szárnyát és tzubakyát azért el reszeli,
A derekát akarya matkayánac adni,
De vala, hogy az késről asztal alá eyti.
52. Alà le horgad érette, igen meg roppan,
Szégyenébe szegény el heruad olyan dolgán,
Az asztaltól el akar fútni bánattyában.
- 715 53. Hoszszu sarkantyúya meg akad az abrazba,
Mind étkestől mindent le ránt gyorsasagába,
Együgyüségért boczánat lészen dolgába.
- 720 54. Vagy eszel vagy iszol: katzagy nagy hahotáuál,
Ha szádból ki feczkenikis, még iob annyiuál,
Hogy valahogy el ne fúilly az reket falattal.
55. Mert lám iryác, Saufeus is affeléből hólt,
Mikoron csak az tikmonyat zerbekeli vólt,
Amaz Vallais, mikor mézes bort hörpölt volt.
- 725 56. Anacreon poetatis egy szem szölöuel,
Fabius római tanác az egy szál szörrel,
Mikor kalánál teyet herbökölne reguel.

57. Azonközbe hogyha czoklás read érkezik,
Iele, hogy az okadás-is el köuetközic,
Az asztalra ne okaggyál, ha el érkezik.
- 730 58. Hanem el taszicz előled az wraimat,
Fus ki vele, pögd ki, meg töröld az állodat,
Esmét vgyan borral öbliczed meg torkodat.
59. Mert az állatoknac alkotoia, Természet,
Sohul semmi üres helt lenni nem szenuedhet,
735 Hát gyomrodát sem szenuedi, hogy legyen üres.
60. Ha penig ki nem kelhetz, hayoly asztal alá,
Czak az feydet reithessed el, mongy kuhit oda,
Mert nem hiszic meg, ki ielit nyiluán nem adgya.
61. Gyümölcz felét hogy fel visznec, rakd kebeledbe,
740 Tálat vesd fel, vagy buricz asztal középibe,
Metéletlen mind heastol harapd egy végbe.
62. Kit meg nem ehétel, vidd haza köntös wyba,
Diot, mogyorot fogaiddal törd ropogua,
Fogad czudállýác, kesedön sem esic czorba.
- 745 63. Láttam, hogy à kik ökellet törtéc à diot,
Hogy à pohár az asztalon vgyan meg tántzolt,
Akar aszt köuesd, késsedbe vgy sem lesz károd.
64. Az heat rakýad szomszédodnac eleibe,
A te böczületed otalmasztatic vele,
750 Ne látassęc, mennyit öttél meg à bélibe.
65. Ha kic valamit magoknac súgnac fülökbe,
Gyors tarcz oda füledet teis egyembe,
Es mond nyiluán ki, ne legyen senki kétségbe.
- 755 66. Valamit kezgyen akar ki beszéllenie,
Ved ki száýából, tudd iobban te beszélnie,
Auagy ackoron te mást zaiogy szaad ügyébe.

67. Böuen nálad miről nyuiczad zaigo szauadat,
Könnyü szolnia táuul leuő barátodat,
Ha egyéb nincz, arra feicz nyelued vitorláyát.
- 760 68. Vagy à te régi vászotságodat beszéllyed,
Hol mi iámborságot töttel, aszt öregbiczed,
Szép kérkedés, sokan szoktác, teis köuethed.
69. Akar mi kiczin dologról garázdát indicz,
Ha ki meg szolit, hogy ne kariczalnál annyit,
765 Annál inkább, szabad vagy te, szabad nyeluedis.
70. Ne engedy náladnál senkit igazbat mongyon,
Es ha ki ellent tartana, szökyél fel gyorsan,
Mit nyeluel nem érsz, kezeddol tolgad egy nyomon.
71. Kezeddol bizonyicz, mit nyeluel nem hitethetz,
770 Homályos messüket kardal inkább meg feythetz,
Auagy ha illyetin modra ügiet nem vehetz.
72. Még se ülz heában, farakczallyad az asztalt,
Mesd fel à neuedről nagy bötücket magadat,
Mig à fen áll, hóltad vtánnis hire marad.
- 775 73. Minden pohárodal egy huzamba meg igyad,
Mert vétec sokba végezni, mi egybe iuthat,
Hogy meg töltic esmet, tedd elődbe, meg igyad.
74. Kedues dolog leszen nálla, kire köszönted,
780 Hamareb-is meg zayosul, támad iob kedued,
Buczu vétlen-is hamaréb el haza szökhetz.
75. Mig penig czak fél részeg vagy, haza ne mozduly,
Ehféli vtan két ora miglen nem pendül,
Gazdais akar mint külgyen, semmit se mozduly.
- 785 76. Söt, ha à gazda szunyadoz, bort tölcz feyére,
Ha valaki alunni oroszkodot felre,
Fel keresd, meg rázd az feyét, nézd à szemébe.

77. Fel fogattasd vélle, hogy hólnap vendégge hy,
Ha penig aszt más akar veled fogatatni,
„Meg talállac, mikor kellesz, bátya” – mond néki.
- 790 78. Tomboy az utzán, lássác meg, hogy vendég vóltál,
Minden ablakokat be törý köüel, czontockal,
Tántorgo részegnec szabad minden torockal.
79. De ha ki iö mérö singel, vid el a sarkad,
Vére meg állatlan, eret ne bonczon raitad,
795 Olly helyre se eiczenec, nap se éryen hozzád.
80. De ha olly szerencze szólgál, meg nem inditnac,
Tántoroggyál haza, zördicz házad aytayát,
Vagdald, hassogassad mind addig, *még* meg nyittyác.
81. Ha nem talám feleséged iö ayto nitnya,
800 Hogy ö részeg wrát szép keduel apolgassa,
Czendericz iöl, hogy mászszor váryon az aytóba.
82. Hogy à te iöüésedre rekesztue vigyázna,
Mert köz szó az, hogy è három meg nem foghattya:
Dio, számár, aszszonyember ha ütés lágýittya.
- 805 83. Le ne feküdgy, mind fel lászazad házad népét,
Mind fel hánnyad esztendö által valo bünét,
Hogy ö kiuülled nagyobnac ne tarcza testét.
84. Az vtán le burúlly feyeddel az asztalra,
Szolgalónac esséc reggel töled mossóya,
810 Az aghné ne vegye bérít tölled heába.
85. Hogy fel serkensz, délbe mingyárt kéry enned valót,
De előb éget bort igyál, ha fáy homlokod;
Szeget szeggel szükség ütni, tudod à módot.
86. Hogy dolgotat feleséged kezdi beszélni,
815 Reggel mazlagosságodat elődbe adni,
Verekedést, rontást, törést fel mutogatni,

798 addig meg nyittyác [haplográfia]

87. Meg riaszszad, nyellye el, aszszony ne zayogyon,
Es ha előb indul benne, hogy többet mongyon,
Valamit ragathatz, súyczad – halgat, fogadom.

Masod resze masod resznec

- 820 88. Neha azért te-is hiy vendéget házadhoz,
Ne mongyác, hogy csak másnac essel asztalához,
Másnál hizol, de te senkit nem hisz celládhöz.
89. A kit el hísz, ved eszedbe, felettéb se hid,
Hogy már meg zonczolodtál, hogy nem igirkezik,
825 Ha penig kész, eszt köuesed, hogy meg érkezic:
90. „Nem győzélec várni, véltem, hogy már nem iösz el,
Költettél heába, vélém, már az is költ el.”
Némellyiknec penig szólhatz illy felelettel:
- 830 91. „Részegembe ha hittalac, nem iút eszembe,
Bor göziuel agyam aszt-is el emésztötte.”
Emleközö részegest mindenkor gyülölte.
92. Vgy-is menthed magad, hogy hittad csak tréffában,
A mi penig tréffa, hiszem, nincz valóságban,
Auagy hogy csak tisztességet köuettél abban.
- 835 93. Auagy mongyad, hogy az üdö most álkolmatlan,
Es hogy alig vólnál mostan mint egy meg vert kan,
Auagy az felesegedre-is haricz abban.
94. Feleséged maid beteges, azért szinte most
Meg boczásson, más üdöre hadgyác à balmost,
840 De azért eszt mindenkor ne köuesd az okost.
95. Hanem neha à kit el hísz, meg is tökitced,
De valahogy ey pénzedet igen se kölczed,
A káposzta mind télbe, mind nyárba iò, érczed.

- 845   96.   Ha az órát el mulattya, nem kel hiuatnod,
Ha nem lakyál lassu súgua, ted be az aytót,
Vagy be eresztet auagy ne – te szabadságod.
97.   Ha penig látod, hogy időkorra érkezénec,
Te ackor à házat söperd, igen öttözzed,
Ne mongyon restnec: rák háton nyulat nem üzhetz.
- 850   98.   Széket, padat nem kel neked elő hozatnod,
Éllyen hogy à ki hol akar, adgy szabadságot,
Ki miczoda helt talál ülni, nem te gondod.
99.   Igen diczird étkedet, számláld, mibe készült,
Másut nem főznec ollyat, nem ehétel sohúlt,
855   Ki iol lakot, aszt kénáld, mert eszic, ki ehült.
100.   De azért egyyiknekis te ne gazdálkodgyál,
Elég példa, hogy te nagy hommon igen laktál,
Zayos léuén zaiogy, vesz öszue, vagy házodnál.
- 860   101.   A mig iozan, addig senkit haza ne boczás,
Minden aytoidat, kaput be lakatoltasd,
Semmi szükségre senkitis és ki ne boczás.
102.   Igy nyered, hogy mászor hozzád nem igen siet,
Hogy meg virrad, ki-ki könyebben haza mehet,
Igy süthetz vizet à langon, ha fogod lehet.
- 865   103.   Reggel feküggýél le, más ember hogy aluszc,
Etzakra vigan lakozzál, más hogy aluszc,
Igy czalod meg nékic rabotás fáratságít.
104.   A te tetzéseden iáry te, mert együgyü vagy,
Még egy keués tanulságnac fűgyelmezést adgy,
870   Igy töhetsz vizet mosárba, gyorttýanál is látz.
105.   Kedues marha az rák étel, aszt hogy fel adgyác,
A melly iob, farka alat vagyon iele, meg láthad,
Nem czak öregi iob, ne czak naggyát válaszad.

- 875   106.   A melnec magua nem leend, ha ollyat ki vész,
Vagy más eleibe tegyed, vagy vissza vessed,
Ne mulatoz véllé, csak à hasát ki szegdeld.
107.   A lábait és à farkát elődbe rakyad,
Hogy à rák mind el fogy, akkor aszt elő vonnyad,
Hogy egyiknec sem vólna, akkor rágdogallyad.
- 880   108.   Lásd è minap egy iámbor, hogy vgy czelekednéc,
Más egy treffás az elől el kapyá, történéc,
Mond: en eszt inkább szeretem, ha te nem eszed.
109.   Hasznosb azért, ha à sebbe rakod az ollyant,
Es egyéb szép falatotis, hogy el ne kapyác,
885   Es italod közben kegyessen mastikallyad.
110.   Ha penig az kés igen éles, méllye fogya,
Fend az köhöz, fogas lészen fűrészhodgyára,
Mikor mit szelsz, az fölít el vonsza vtánna.
111.   Mikor ki leuelet oluas, fogd mellé magad,
890   Es kakuczolua oluassad, syllabikálllyad,
Szép dolog oluasni más embernec írássát.
112.   Nem de házayánac, Románac ö oszlopa,
Es az bölcshódolác szoláshod Cicero attya,
Nem költetteé titkos leueleit nyilua.
- 895   113.   Beszédedben io hoszas légy kerengöképpen,
Vgy tettzic meg, hogy à mit szolász értelmesben,
Fen zayogy, hogy más ne értessec beszédében.
114.   Mindenkor és valahul iársz, komor keduel iáry,
Soha se mosolyogy, ha nem à hul ér mi kár,
900   Auagy mikor barátodat éry bú vagy kaar.
115.   Valaki lát, te komor ortzádat czudálllyá,
Az elmedet régi bölcshódolác hasonlittya,
Minden dolgotat nagy eszességnec alittya.

- 905 116. Ha penig valami tisztetzkéd lenni esic,
Vgyan öreg wram szabáson iámod illik,
Szép gögessen magadot rà tartani illik.
117. Nem képes, hogy más valaki oktasson téged,
Hiszem ha tisztos vagy, minden ęrczen csak tőled,
Egy iámboron történt dolog it példa lehet:
- 910 118. Ki mikoron házayából meszsze iárt volna,
Es tanulságában mesterséget nyert volna,
Es immáron viszontag haza indult volna,
- 915 119. Estue felé egyyüt mikor meg szállot volna,
Talál egy tisztos aszony-is ot szállania,
Es vaczorán egymás mellé hogy estec volna.
120. Nem keueset kezd mester wram dőlfeskedni,
Kin ismet más iámbor kezd szőnyen boszonkodni,
Mint hogy à füst vtán lang közel szokot iárni.
- 920 121. Az penig io tréffás, igen czuffondáros vólt,
Es ő néki rauazsága csak aszt lessi vólt,
Miczodán meg treffálhassa az kellő iámbort.
122. Ott à szegény iámbor abban nem tudott semmit,
Egykor tehát meg vakaritotta a feyt,
Kit ámaz látuán, így kezdűi czúffolni szegént:
- 925 123. „Még-is annyi tetued vagyóné, bizot wram,
Nem használté, kit patikáros adot, szerszám,
Soha ki nem tisztulál belőlle, nagy czudám.”
- 930 124. Eszt penig mosolygás nélkül, ha mind vgy vólna,
Szégyenibe à szegény iámbor csak némula,
Hiszem, hogy mászor náznagynac aszt nem kéuánnya.
125. Vége legyen másod rész regulainak-is,
Mert nem lehet, hogy sokat is szóilyunc helyin-is,
Mi nem pók az ember, hogy magától szőyen-is.

- 935 126. Tudom, ennec immár régen vagyon diuattyá,
A tanituány, félec, à mestert el haladgya,
Engedelmesség io szerenczénec annya.

HARMAD RÉSZE

- 940 1. Ebe hadnam, harmad részre le nem szállanéc,
Az gyenge leanyoc, négy kilentz esztendősec,
Hogy önékic-is regulákat szabíac, kérnec.
2. Mit czelekednél hát, oly szép könyergéseket
Hátra vetnéde, ki nem szánnya az szüzeket,
Azért az gyöngeségért szoloc csak keuészet.
- 945 3. Azért első reguládis, gyöngö leány, ez:
Mikor az vtzára indúlsz, hayadot ki feicz,
Erezd à szélnek mentébe, csak alig leptes.
4. Szemeiddel mint à raro tétoua vigyáz,
Hátra is vntalan tekincz, iele lehet az,
Hogy semmi oly vétkes nem vagy, drága dolog az.
- 950 5. Kit bün furdal, és lelki esmereti vádol,
Czak fülel, földre fügylmez, magában irul,
Azért te mindent fel szemlel, mint iár, hogy fordul.
6. Ha sár vagyon, ruhád fel fogd mind két kezedel,
Tessęc meg lábod feyéri fellyeb térdednél,
Sóual io à gomba, így lesz kedues legénnél.
- 955 7. Mellyedet-is ki feicz, lássác torkod allyátis,
Hogy te nem golyuás vagy, kegyessen mosolyogyis,
A mi nem constal, ninczen arról itiletis.
- 960 8. Mely leány vagy aszszony barátodat találod,
Megh ály vele, foházkodua kezd el panaszkod,
Kéröd volna, de keresztúl állot aszonyod.

9. Melly keménységgel tartatol te szüleidtől,
Mint hagyattál czerbe ám à gonosz legéntől,
Elég szót találasz à közöt, szemlély keresztül.
- 965 10. Ellyetec természetec szerént aszszon népec,
Az természet hozot nektec bö szauu nyeluet,
Ez ayándekec minden aszszony mennyegből nyert.
11. Azért sokáig el beszélly egy álo helyben,
Ha egy rendbeli beszéded fogyna nyelueden,
Azki el mulic melleted, ved elő menten.
- 970 12. Mint iár, mint viseli magát, mint él házánál,
Aszszonyember vagy, tenéked szabad az okual,
De io hirét meg sérteni nem szabad azzal.
13. Egykor osztán, mikor az beszéllést el hadgyod,
Soc io bolyót, vayas rétest árulnac, látod,
975 Vegy meg benne, mind hazáig iò harapdálnod.
14. Valamint lehet, lakásba el oroszkodgyál,
Ot esmeretséget niuythatz soc szép iffiackal,
Nem kellec commendálás osztán azoknál.
15. Talám ot lesz azis, kit reménlesz mátkádnac,
980 Mikor fel gyulaszttya didamsága az bornac,
Forogy körüle, szüüében sebei válnac.
16. Itallal kenál, io keduel fogad azonnal,
Ki mit keres, meg talállya, mongyác egy szoual,
Meg keduel, mátkánac fogad hopp hoya holual.
- 985 17. Kiczin eb kölköt az vtba hordoz melleted,
Ha gyomrod czokol, fuatag fesziti béled,
Arra foggyad, üzd erőssen büzt tött ebeted.
18. Eoröcké bayt tartnac balhác és aszszonnépec,
990 Az ő hartzai sem ver nekül végesztetnec,
Minden dolgot hátra hadnac, balhát kergetnec.

995

19. Azért teis mihelt az gonosz balhát érzed,
Vagy othon, vagy az vtzába, valahol éred,
Mindent fel forgas, öld az álnoc ellenseget.
20. Töb regulákat írhatnéc, leányoc, nektec,
De akar en magam-is töletec tánulnéc,
A mint látom, ebben doctor lehet mindentec.
21. Ezer ötszáz és kilentzuenkét esztendöbe,
Egy városban Maros mellet fordítác egybe,
Mely minden feslet erkölcznec lehet tüköre.

RÓMAI FŐASSZONYOK AZ CIFRASÁG TILALMÁRÓL

ELSEO RESZ

1. Vy dolgot beszéllec, kérlec, meg halljátoc,
Kit hiszem, hogy többszer még nem hallottátoc,
Mig meg nem értitec, meg ne utálljátoc,
Nem köz dolog leszen, magatoc meg láttjátoc.
- 5 2. Régenten Románac ő birodalmában,
Mikor mind ez világ volna hatalmában,
Ily törvény adatéc Roma városában,
Aszszony nép rendinec kemény sententiában:
- 10 3. Egynekis NE LEGYEN SZABAD cifrálkodni,
Bársony és soc színű köntest sem viselni,
Fél nehézéc aranynál többet nem füzni,
Koczin és hintóba városban hordoztatni.
- 15 4. Vala ackor biro az Quintus Fabius,
Biro társa neki Titus Sempronius
Es kösség hadnaggya, az Marcus Oppius,
Ki ez töruént szabá, társa, Titus Romulus.
- 20 5. Egykor aszszony népec mind fel támadánac,
Az együgyüséget, szemérmöt el hagyác,
Piatzon, vtzákon seregelue álnac,
Tanáczbba kic mennec, esedeznec, onszollyác.
6. Szinten ackor biro az Cato Portius,
Az kösség hadnaggya Marcus Fundanius,
Kinec az Lucius társa, Valerius,
Pártyyokat felette fogta ez Valerius.
- 25 7. Mind szinnel, mind szüuel ő melletec fogta,
Ennec az töruénnec le tétesséc sullya,
De Portius Cato fő biro viszzállya,
Tanáczbba fel menuén, így kezde szollania:

- 30 8. „Im mely pirulással kellettéc fel iönem,
Szántalan üüöltő aszszonnép közt kelnem,
Bizony nagy dolog ez, mit kellettéc érnem,
Aszszony nép akarna fellyül esni az leplen.
- 35 9. Czak költöt dolognac alítottam eddég,
Valaha így zendült volna fel aszszony nép,
Ki vetette volna ferfiaknac rendit,
Es öüéc löt volna ot az feiedelemség.
- 40 10. De igaz, hogy akar mely kiczin álatlul,
Ha rea nem vigyáz, gondod esic attul,
Ha te eleinec eleit nem veszed,
Mint hogy példát ád ez mászor is, ki most meg löt.
11. Eszt penig, Valeri, köszönhettyüc nectöc,
Váras hadnagyságot kic most viselítec,
Nekünc, fő birátoknac gondot szereztöttec,
Azért meg lássátoc, hogy le czendessiczétec.”
- 45 12. Valerius hadnagy leg ottan fel kele,
Be szolita őket ügyöc mentségére,
Az Proterua aszszony, Rixa felesége,
Igy indita szauát, ez lön első beszéde:
- 50 13. „Hatalmas Románac, te Cato, biráya,
Most ez mi dolgunkat ne czudáld annyira,
Semmi értetlenség mert ninczen dolgunkba,
Ercze meg felséged, szükség kényszerit rea.
- 55 14. Meg tiltatot töllünc az mi ékességünc,
Cifra szép öltözet az mi nyaiaságunc,
Nyugoto könyébség koczin sorolásunc,
Házastársoc léuén illiké el szenuednünc?
- 60 15. Kit noha az igaz szeretet sem tarttya,
Ki csak azis volna szinten elég oka,
De hogy igasságunc tesséc meg valóban,
Rendel az okait elő számlálom nyiluán.

16. Első ok azoktól, az kik ezt költettéc,
Szerzetős iámboroc, szentös neuezetöc,
Auagy fösuénségtől ment erre ö keduec,
Hogy az nagy gyütésben legyen iob mesterségec.
- 65 17. Auagy másod okán csak ezért szörzettéc,
Hogy utáltassanac minket meg veletec,
S magoknac lehessen hozzánc férközészec,
Mely okos rauasság, ilyen ám ö szentségec.
- 70 18. Harmad oka, hogy már szollyac ugyan hozza,
Hiszem, nám az törüény természetnec papy,
Vitézlő szerszámoc mi hozzánc nem modgya,
Czak az szép öltözet az mi szerszámunc volna.
- 75 19. Negyed oka miért ez törüény nem méltó,
Ki az aszszony népnec öltözeti foszto,
Tudod te hatalmas és bölcz biro Cato,
Régen aszszony népis az tanáciban volt iáro?
- 80 20. De hogy Cecrops király egykor az időben,
Athenae városát fundálna az helylen,
Eggyüt egy olai fa fel tetzic hertelen,
Ismet nagy buzgással viz fakad meg más helylen.
21. Az ily czodán Cecrops király álmelkoduán,
Iöuendöt tudatni el küldé Delphusba,
Kinec iöuendülő Apollo eszt monda,
Viz Neptunust iedzi, Mineruát az olay fa.
- 85 22. Azért hogy Neptunus tenger vra volna,
Minerua peniglen bölczeség aszszonya,
Czak ez kettő közzül szabadságoc volna,
Melyről az várasnac neuét kellyen adnia.
- 90 23. Király mind az két rend tanaczát be gyüti,
Mellyről neuezzék el, voxot adgyon kiki,
Férfi rend Neptunust magáért neuezi,
Aszszony nép Mineruát meg magáért neuezi.

24. Csak eggyel lön többen az aszszony nép rendi,
Mineruáról kelle várast el neuezni,
95 Minerua görögül mondati Athini,
Kiről Athenánac mind ez világ neuezi.
25. Neptunus oly igen boszszonkoduán raita,
Az várasnac neue volna nem ő rólla,
Tenger habyaial addig háborgatá,
100 Mig meg engeszteléc ilyen három dologba:
26. Az aszszony nép többé tanácsban ne mennyen,
Gyermec az annyáról és ne neueztessen,
Születet helyéről egy se neueztessen,
Hanem az féryéről neiénc neueztessen.
27. Ez három dologtól azért meg fosztattunc,
105 Nekünc ottan meg löt minden bünhedésünc,
Czak az szép öltözet hagyatot meg nállunc,
Ihon, im attulis akartoc meg fosztanunc.
28. Eoted oka, miért sem méltó el tümnünc,
110 Hiszen nem rabotoc, de társatoc vagyunc,
Bölczec szerént két testben egy lélec vagyunc,
Szolgaknál, raboknál, roszszabbul kellé iámunc?
29. Rabotoc, szolgátoc bársonybanis iárnac,
Keduec szerént ieles louakon nyargalnac;
115 Oh, méltatlan törüeny, agyà átkozotnac,
Szolgaknál, raboknál ki tudot roszabaknac!
30. Férfiaknac könnyü aszszony embert gyözni,
Még ha étücketis akaryác meg fogni,
De czak itilyetec, volna hogy mely könnyü,
120 Ha nektökis töllünc eszt kellene szenedünc.
31. Végetlen nagy hadac zöngöttec közettünc,
Iöuedelmünc fogyot, rablatot ioszágunc,
Mint vipera kigyó, ragattot országunc,
Illy sanyaru dologt ackoron sem szenedtünc.

- 125   32.   Most pengig békesség vagyon, szép czendesség,
              Most örül az kösség, vagyon igyenesség,
              Arany idő fordult, keduesség meg terült,
              Mint egy ragadomány, ilyen fősuény talalmány.
- 130   33.   Most rettegés helyén öröm és vigaság,
              Kegyes éneklésec, gyakorlatos iátéc,
              Minden gyönyörűség, virágzic az kösség,
              Te idődben Cato, bodog állapot válto.
- 135   34.   Innét vagyon, hogy így minnyáyan szeretnec,
              Czudálnac, böczülne, feyenként diczirne,
              Szép verseket írnat, ayánlyác neuednec,
              Te hozzád sietnec, idődben neuelkednec.
- 140   35.   Haboru időben vallyuc, hogy méltó volt,
              Az cifra tilalma mégis illendőb volt,
              Mikor diadalmot az Annibal vőt volt,
              Czak arany gyűrötis, hogy ki köbellel mér volt.
- 145   36.   Nem illet ackoron, mondom, cifrálkodnunc,
              De hogy már meg fordult esmet győzedelműnc,
              Mindenec, még az köfalok is örülne,
              Mi, gazda aszszonyoc gyászolunc, nyauallyásoc.
- 150   37.   Fösuénség rút dolog, ruttyab kit meg vakit,
              Eo el változtattya természetnec rendit,
              Igasság hagyóya, természet foytóya,
              Nem élő állatnac az élőtül fosztóya.
- 155   38.   De lád, hogy az fősuény magát is gyüli,
              Az mi vagyon magatólis hogy kiméli,
              Az pénznec peniglen sockátul tartozni,
              Soc bölcz emberekne meg mutattyác példai.
- 155   39.   Amaz bölcz Socrates görögec virágya,
              Aiándéket sokságaért meg utálta,
              Xenocratesnekis Sándor Athenásba,
              Eotuen talentomot mikoron küldet volna,

40. Követeket hozza vaczorára inte,
Kire specialét semmit nem főzete,
Kiuél be érneyéc, csak annyit készite.
160 Más nap, mikor az pénzt viuéc eleibe,
41. Monda: érthetétec estuéli vaczorán,
Ennékem nem szükség ennyi pénz és arany.
Az Diogenesis kérkedet ez formán,
Hogy ő Dariusnál bodogb volna magában,
- 165 42. Mert az ő elmeie nem szűkölködneiéc,
Dariusnac soha de semmi nem elég.
Söt idegenekben példát mit keresec?
Mi eleinkbenis erre böséggel lelec.
- 170 43. Valerius ki consulságban hólt megis,
Váras költségéuel löt temetéseis,
Oly keduetlen nállá volt az fősuény gyütés.
Illyen dicziretes Quintus Cincinnatusis:
44. Eke mellől mikor vonnác hadnagyságra,
Megh ekét vöt elő győzedelem hozua;
175 Fabriciusnakis Epirus királlya
Nagy summa aranyat mikoron küldet volna.
45. Felel Fabricius: ő igyeközeti,
Magán, hogy nem pénzen, inkább uralkodni,
Embernec, mint pénznec inkább paranczolni,
180 Azért már lássátoc, pénzeteké iob vagy mi?
46. Nagy bün az pénzt fellyeb embernél böczülni,
Hát feleségteknél már inkább keduelni,
Ti bánnyátoc, ha mi mást fogunc szeretni,
Louatokat szebben kesztetec ti tartani.
- 185 47. Vgy vagyon, hogy louan iártoc és ügettöt,
De mi is hordozunc, raitunkis ügettöt,
Hadgyuc csak reátoc, ha keduesb az nyereg,
Sarkantyu sem szükség, vagyunc engedelmessec.

- 190 48. Fene louaitoc gyakorta el hánnac,
De mi ugyan magunc szoritgatunc hozzánc,
Mi szépen nyugotunc, azok igen ráznac,
Veletec mi bánunc, az bánást ök meg váryác.
- 195 49. Vagyon louatoc allyát ki meg vesse,
Az nyerget, szerszámot ki rólla le vegye,
Az ő allassában ki meg törlegesse,
Ki abrakoztassa, serénnyét el eczetellye.
- 200 50. Mi penig szegényec, bодogtalan népec,
Nem hogy más ez szerént ékesgetne minket,
De még veletekis minékünc kel bánunc,
Hát mint louatoknac, annyira hogy nincz böczünc!
- 205 51. Auagy helyben állunc, auagy mind meg halunc,
Mint egyszer az szolgác, miis fel támadunc,
Tudom, fiainkis nem álnac mellölünc,
El szántuc magunkat, egy akaraton vagyunc.
- 210 52. Akar mely erőtlen állatis peniglen,
Ki immár el szánta magát keseruében,
Nem keueset árthat az egy eggyességben,
Maga el ayánlás gyakran volt győzedelem.
- 215 53. Ne vélylyétec azért semminec haragunc,
A bozszu nagy dolog, touáb el sem türyüc,
Czak az hayszálnakis, nam, árnyékát láttýuc,
Az kis hangyánakis vagyon dagállya, láttýuc.
- 220 54. Hires, neues dolgot viselt aszszony népis,
Sokszor próbáltanac vitézлő dolgotis,
Mikoron az persác Astýages elöt,
Hátat attac volna Medus királlya elöt.
- 220 55. Annyoc, feleségec előkben allánac,
Es biztatni kezdéc, hogy viszsza fognánac,
Auagy ha szégyenre el buni futnánac,
Ruháyoc eleit fel fogác: el buyanac.

56. Mellyen el szégyeluén magokat az persác,
Bátorságos képpen vissza roponánac,
Es így győzedelmet el futtac vallánac,
Köszönnyéc az aszszony népec biztatassánac.
- 225 57. Hát mikoron még el kezdetén Románac,
Az Capitulumot sabinoc vináyác,
Es már az piatzon igen czapkodnánac,
Aszszony népec hozzá, és hátra tolytatánac.
- 230 58. Roma királyinac ki veszesse után,
Hogy volscussoc hada meg tolyúlna Román,
Akkor is fel kele aszszony nép minnyáyan,
El tere az nagy had aszszonynép indulattyán.
- 235 59. Amaz Semiramis hatalmas aszszonynak,
Hire vagyon kerületin ez világnac,
Vránac halála után az Ninusnac,
Birodalmát nyuita az Babilonianac.
- 240 60. Tanaquil aszszonyis addig vitézködéc,
Vra, Tarquinius hogy úgy el óltatéc,
Segítségül hiua Seruiust, az veit,
Az királlyi széknec ki el foglalá tisztit.
61. Hát az Hortensia aszszony bátorsága,
Hogy az aszszony népis meg rótatot volna,
Es senki nem mérne éröttec szolnia,
Az tisztartóc előtt ő szólla, és iól iára.
- 245 62. Az Carmentis aszszont hogy elő ne hozzam,
Ki egyéb velünc töt soc iauai után,
Deaki bötünc csak hogy találóya,
Minden nemzetöktől meg köszönhető volna.
- 250 63. De hogy elő hozzam leanzo Cleliát,
Kit ti eleitök zálogul adánac
Az hetruriai Porsenna királynac,
Mikoron kö fala alat volna Románac.

- 255 64. Clelia mind addig hogy el urozkodéc,
Töb leány társai közöttül ő el szökéc,
Az Tyberist által uszuán meneködéc,
Kíért louas oszlop leánnac emeltetéc.
- 260 65. Lucretia, Colletinus felesége,
Tarquinius miat ki szeplöt szenuede,
Tisztasságé auagy erősség tüköre,
Meg rontássát bánuán hansárt üte mellyében.
- 265 66. Az Portia azszony, Brutus felesége,
Vra meg hólt volna, haluán el szédüle,
Semmit nem kaphatuán, hogy magát meg ölyye,
Tüzes prását nyele, ugy is utánna mene.
- 270 67. Válnac mi köztünkis olyanoc, hidgyétec,
Ti penig maid szinten szolgallóckà téstec,
Nyiluán kardot fogunc, ha ugyan így szükség,
Artzal essünc szemben, mellyel öszue, ha szükség.
- 275 68. De látyuc, ezeknec keués foganattya,
Azért szép fiaink, segillyetec mostan,
Szemérmes annyátoc mellé igaz okban,
Hogy nem attyátokhoz ilyen méltatlanságban.
- 280 69. Vgy vagyon, mind két fél vagyunc szülőitöc,
De méltatlan dolgon ál it az külömbség,
Kit iól meg itiluén töllec csak nemzettöc,
Es alkotás kiuül töllöc semmit nem vesztöc.
- 280 70. De hogy iól ęrczétec, penig mi fogantunc,
Es kilentz hólnapon mehünkben hordozunc,
Addig mi tulaydon vérünckel taplálunc,
Es idő teluén, nagy fáidalommal szülönc.
71. Szülés után az mi emlénckel éltetönc,
Nyughatatlanságot sokat kel szenuednönc,
Szorgalmatosággal szépen takargatunc,
Drága szerettel mennél jobban neuelönc.

- 285   72. De miczoda ehez attyai fáratság,
Hát mostan tesséc meg az haládosság,
Annyátoc könyuein most könyörüllyetec,
Ily kegyetlen nyügben szenuedni ne nézzetec!
- 290   73. Az fene vadaknac auagy köszikláknac
Ha igy esedeznénc, lagyulnánac hozzánc,
Ti semmit nem féltöc, mi véreinc, hozzánc,
Eggyis még czak kegyes szemét sem fordít reánc.
- 295   74. Mégis hozzád szegünc, kegyes feyedelem,
A te kedued, kérünc, legyen segedelem,
Tudgyuc, kemény vóltod vagyon némellyekben,
De kegyességgelis elegited böuebben.
- 300   75. Minket az szerencze czak reád iúttatot,
Az te io keduednél töb gyámolt sem hagyot,
Oh czak téged kérünc, te méltóságodért,
Szerelmes anyádnac ö emlekezetiért.
76. Ne hadd ez igánac nyakunkan maradni,
Az feyedelmeknec szabad töruént szabni,
Es à mi nem tettzic, szabad fel bontani,
A mig vér lesz bennünc, akaryuc meg szolgálni.
- 305   77. Tekincz meg eresztet haiunkat előtted,
Tekincz öszue kulczúlt kezünket előtted,
Kétségből élesz meg, mutas im io keduet,
Nosza borullyunc le térdéhez szüzec, mennyec!
- 310   78. Ne talám nem lészen hozzánc oly kegyetlen,
Hogy tērde előlis el üzzen kegyetlen,
Istenis meg szokot tēmi könyörgésen,
Illy könyörgéssüinkre tēry meg ily inségüinkben.”

MASOD RESZ

- 315 1. Ekeppen Proterua szauát el végezuén,
Az bölcz biro Cato monda értelmesen:
„Fel peresnec törüént nem tészec semmiben,
Azért ha ki őket vádolya, most fel kelyen!”
- 320 2. Senkinec ellene közüllec nem tettéc,
Annyira meg hayla mindenőknek szüüöc,
Czak egy Aristarchus iámbornac ál nagyba,
„A mi raitam – ugymond – nem telic keduec, nyilua.
3. Szép dolog, azszony nép bár hogy it vetödic,
Hogy nem keric inkább biroságnac tisztit,
Azért im előszer meg feytem okáit,
Az után meg mondom nékic cifra szerszámit.
- 325 4. Az szerzetessekre vetnec, kic formáltác,
Az nagy iámborokat méltatlan vádollyác,
Kiknec erkölczek, mint volta szauoknac,
Kire elég bizony tilalma ez cifránac.
- 330 5. Ha az szerzetesec volnánac is ollyac,
Azérté az törüény nem io, kit formáltac?
Nám, nem kel aszt nézni, ki mondgya, ki oktat,
Hanem aszt, hogy mit mond, mi dologra igazgat.
- 335 6. Immár ez törüéntis ha láttyác, minémü,
Hasznos, tisztességes, czendes állapotu,
Igen veszedelmes volt penig az cifra,
Nagy birodalmoknac gyakran el forditoya.
- 340 7. Minden feiedelmec, akar mely erősec,
Cifrában, lágyságban mihelt be merültec,
Elő menetben ök ottan meg czökkentec,
Söt nem késztec véлле, veszedelemben estec.

8. Példa Pausanias, Spartánac hertzege,
Példa az Annibal, Carthágo hertzege,
Kit Campanianac lágysága meg döyte,
Soc íáratlan hauas zikla kit meg nem töre.
- 345 9. Hires Cleopatra azszony cifráságban,
Ki hogy Aegyptombol euez Asiaba,
Bársonyos vitorlác, aranyas gállýaya,
Ezüstös euezök, orgonára süuöltec.
- 350 10. Eo Venus modgyára ül szép sátorában,
Két felöl mellette szép Cupidóc iruán,
Szolgálo néki Gratiác modgyára,
Hogy meg ölé magát, de lásd mire fordula.
- 355 11. Ez czuda valamely nemzet önen köszte,
Idegen nemzetnec cifrayát fel vötte,
Annac nem sokára de eset kezébe,
Mint görög Sándornac Darius czászár népe.
- 360 12. Szinte azért szoktad, Cato, eszt mondani,
Hogy az görögöknec ö lágy öltözeti
Fogh romaiaknac ennyiben használni,
Hogy az io lágy lepely duchna el szenderiti.
- 365 13. Ez kapot szépségnecc, félec, ugy mond, attol,
Ne lennenc mi néki, nem ö nékünc foglyul,
Carthagotis azért nem hagyád le törmünc,
Az hadnál ártalmasb tobzodásban ne essünc.
- 370 14. Egy nemü tobzodás mert nem elég osztán,
Cifra lakást kéuán, lakás ágyat kéuán,
Agy veszteg heuerést és alakot kéuán,
Igy az fösuénységnél tékozlás nagyob kárban.
15. Söt cifra embernél houa lehet fösuémb,
Czak magát purgállya vala hogy, hogy lehet,
Inkáb meg koplallya, csak lehessen gombya,
Nem hogy adakozua, mi iauait nyuitana.

- 375 16. Az mi bölcz eleinc mindenre vigyásztac,
Minden képtelenről ottan törüént szabtac,
Az piatzokonis örizködöt hattác,
Mód felet vássárlót ottan birohoz vontác.
- 380 17. Az Orchia törüény aytót ki nyittatot,
Hogy az vendég száma nyiluán meg láttatot,
Az Fannia törüény nagy kölczéget tiltot,
Száz assisnál többet el költeni nem hagyot.
18. Kit kösség hadnaggya Durinius léuén,
Hogy aszt fel bontani mére kedueskeduén,
Tanácsból ki vetéc, lön helylén az törüény,
Igy cifrazattólis lön ez Oppia törüény.
- 385 19. Adatot ez törüény mērtékletességért,
Szemérmetességért és kisebb költségért,
Tunnya cerussánac táuoztatassáért,
Teremtet formáual meg elegendésiért.
- 390 20. Eszt mi nem csak magunc keduétöl költöttüc,
Aegyptomi néptöl és bölczecktöl vöttüc,
Es görög Lycurgus bölcz feyedelemtöl,
Mert esztendő által, ki élt csak egy ruháual.
- 395 21. Ahól nyauallyássoc panaszt arról tesznec,
Hogy ök à tanácsba soha nem mehetnec,
Lám csak ennyit sem értic eleit ezeknec,
Hozszu hayoc léuén, süueget nem viselnec.
- 400 22. Azszonynép rendinél czáczogób mi lehet,
Változob mi lehet, haragosb mi lehet,
Vakmeröb mi lehet, marr keduüb mi lehet,
Rauazb, igyenetlöm, telhetetlemb mi lehet?
23. Im ez dologbanis nehul könyörögnc,
Nehul, ha nem telic keduöc, fenyegetnec,
Réghi azszonyokban nehánnyat diczirnec,
Nem láttác, azoktól ök mely megszére estec.

- 405   24.   Számlálhatnánk olyat elő többeketis,
De inkább magatoc ellen vagyon azis,
Rátoc támadnának, ha élnének, ökis,
Szemérmetségét őriztéc halálígis.
- 410   25.   Kit ugy meg diczirél, amaz Lucretia,
Mikor Tarquinius kémlelni ment volna,
Nem tükör nézésbe, tántzban tapasztala,
De szolgálóc közöt ötis fonni találá.
- 415   26.   A külső ciffrázás belső elmét ielent,
Maga küüül mutat vrának idegent,
Ottan bányác, hogy ha vroc mást szeretend,
Magoc tesznec penig mást magokbol s' idegent.
- 420   27.   Minden háborunac aszszony ember oka,
Hadaknac kezdeti vagyon ő miatta,
Czorda pásztorrà löt Apollo miatta,
Miatta Hercules sockáig font az kontyba.
- 425   28.   Aszszony ember miat romla el à Troia,
Priamus, à Hector vesze el miatta,
Az erős Achilles ugyan ő miatta,
Világnac két része tiz esztendeig viua.
- 430   29.   Mit szóllyac sokaknac nagy buyasagáról,
Ki magát eoczeért fel köte, Bilbisrul?
Hogy keduét nem tölte, éghő szerelméről,
Irtozom Myrrhánac fertelmes dolgátol.
- 435   30.   Myrrha az Cynaras királynac leánya,
Attya szerelméhez mikor nem iuthatna,
Daika vétkezteté, átkozot nem tudua,
Leanyát meg ölni akaruán, hogy meg toda.
- 435   31.   De Myrrha futaméc el Arabiaba,
Ot szüle Adonist, ki eocze és fia,
Változtatéc maga neuén valo faua,
Myrrha czak foly, mostis büne fakadoz raita.

- 440 32. Pisistratus annya vén szüle voltára,
Hogy egy gyermek iffiat hozzà nem vonhata,
Szemtelen felölle fiánac panasza,
Ki »töruént ronthatoc, de szüuet nem«, aszt monda.
33. Már az bölcstelenségis nagy az asszony népben,
Olympias asszony neuezetes ebben,
Vra, Philep király el reckeztességében,
Mikor kedue nem volt ágyas házba iöttében.
- 445 34. Socratesnét ki nem tudgya, az Xantippét,
Vrát ki moroguán, az házból hogy ki ment,
Es az ház alá ült, rea vizet öntöt,
Ki czak mond: nem czuda, dörgés után esső löt.
- 450 35. Nagyob fösuénységis nincz semmi állatban,
Burdélt szerze Venus testéuel Cyprusban,
Thais azonképpen gyütöt Corintusban,
Temérdeki kécnczet Flora gyüte Romába.
- 455 36. Már kegyetlenségis mely az asszonyokba,
Tullia Servius királynac leánya,
Edes attya testét feküuén az porba,
Hinto szekerebe üluén, által iártata.
- 460 37. Ki hihetné őket az árultatásra,
Az Tarpenia asszony Spurius leanya,
Ez világnac várát, Romát el árula,
Eo à sabinokat aranyért be boczáta.
38. Etető voltokat kiczoda nem tudgya?
Soc iámbor fő ember hertelen hal vala,
Aszt, hogy egy szolgáló ki nyilatkoztata,
Ahún száz hetuennec feye esséc miatta.
- 465 39. Caligula czászárt asszony Cesonia
Meg krúslot falattal meg bolondította,
Claudius czászárt is asszony Agrippina
Kedues falattyába meg éteté gombába.

- 470 40. Igy az Licinia Aselliust, vrát,
Es az Publicia Albinust, ő vrát,
Meg étetéc, noha fő birác volnának,
Es noha őket is osztán érte meg foytác.
- 475 41. Amaz bübayosság hát kiben vagyon többbe?
Az ugyan csak szokot lenni aszsonynépbe,
Ama gonosz Circe neuezetes ebbe,
Vlisses társait ki disznouà tüntette.
- 480 42. Mi szükség effélét többet elő hoznom,
Aszsonynép öröckes vétkei számlálnom,
Magokis általlyác, im intenéc immáron;
Azért mi cifráyoc légyen nékic, meg mondom.
- 485 43. Két féle cifrátoc, aszsonyiállatoc,
Legyen mind a belső, mind külső cifrátoc,
Io erkölcz, ki nagyob, a belső cifrátoc,
A tiszta öltözet pedig külső cifrátoc.
- 490 44. Az ty vratokat szüböl szeressétec,
Hittel kötelesec hogy vattoc, érczétec,
Ha frissebbet láttoc, meg emlekezzetec,
Formaért az io hir neuet el ne vezszétec.
- 495 45. Sziligy erkölczötöc gyöngyessit titöket,
Halgato kegyesség aranyaz titöket,
Házatoknac gondgya magasztal titöket,
Emberséges szózat teryeszt néktec io neuet.
- 495 46. Czaczogás, bö beszéd nem illic hozzátoc,
Mit ielent, gondold meg, fel kötöt állotoc,
Faitalan szauoktól hát inkább fussatoc,
Ez belső ékesség és külső palástotoc.”
- 500 47. Az ki ez eneket így egyben rendelte,
Czáktornya hazáya Dráua Mura közbe,
Egy egy historia minden vers ezekbe,
Kic historiákban vetödtec, néktec szedue.

PÓLI ISTVÁN

JOVENIANUS CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

1. Sok szép dolgok nekünk megíratatván vadnak,
Régi ó törvényből tanúságul kit hadtak,
Nagy fejedelmeket, régi császárokat nekünk előhoztanak.
- 5 2. Talám nem bánjátok, ha egy keveset szólok,
Egy nagy fejedelmet ha mostan előhozok,
Tudom, hogy meg nem árt, ha szívetek szerint jól reá hallgattok.
3. Egy római császár mikoron uralkodnék,
Nagy kazdagságában mindennel bővölködnék,
Az nagy Úristennek szent áldomásában mikor torkig nyugodnék.
- 10 4. Felesége jámbor és szép termetű vala,
Fiakkal, lányokkal Isten meglátta vala,
Ő nagy udvarában sokféle vigasság néki igen kell vala.
5. Azt szokták mondani régi paraszt példában,
Sok jókkal az Isten akit meglát éltében,
15 Elhiszi ő magát és eltávoztatja természetit magában.
6. Nagy ajándéka ez az fölséges Istennek,
Kit jó hírrel, névvel látogat meg éltében,
Az egy igaz hitben halála óráig kit megmaraszt végiglen.
- 20 7. Vala az császárnak udvarában sok csiba,
Mint nagy sok udvarban, most is látjuk, nem ritka,
Ki az nagy Istennek az ő nagy haragját napról napra árasztja.
8. Sőt, ennek ő neve Jovenianus vala,
Nagy kazdagságában fölfuvalkodott vala,
Az nagy Úristennek büntető ostora eszébe nem jut vala.

- 25   9.   **Pokolbeli ördög szüntelen sodolkodik,**
              Az nagy császár után szüntelen ólálkodik,
              Miképpen kivesse űt az igaz útból, erősen forgolódik.
10.   **Óránként udvara, látja, öregbül vala,**
              Nagy kevélységében ő székiben ül vala,
 30   Az Sátán peniglen sok rossz gondolatot eleiben hány vala.
11.   **Lám, mikor az császár székiben üldögélne,**
              Mely csuda gondolat ötlék az ő szívében,
              Hozzá hasonlatos még Isten sem volna uraságában, mennyben:
12.   **„Istent nem reménlek többet lenni nálamnál,**
 35   **Hogy nagyobb hatalmú ő is volna nálamnál,**
              Azt is így jól hiszem, hogy nincsen több isten sohult is énnálamnál.”
13.   **Förtelmes rút bűnben ejté nagy kevélysége,**
              Hogy tűnék negétség veszettnek elméjekben,
              Pokol fenekében innét következik embernek beesése.
- 40   14.   **Ennek gondolatja az egekben fölhata,**
              Az nagy Isten előtt panaszképpen megállta,
              Az élő Istennek az ő nagy haragja mindjárást reá szálla.
15.   **Csakhamar az császár székiben elaluvék,**
              Mennyei segítség mert tüle eltávozék,
 45   **Istennek ostora, csuda büntetése mindjárást elérkezők.**
16.   **Isten parancsolá szolgáló angyalnak,**
              Büntetője lenne az nagy kevély császárnak,
              És hogy példa lenne az nagy kevély császár mind ez széles világnak.
17.   **Tanácsának császár igen hamar szólala:**
 50   **„Jer, menjünk el hamar mezőre mulatnya,**
              Netalám elmúlik, tőlem eltávozik én testemnek fájdalma.”
18.   **Az császár az mezőn mikor széllal mulatna,**
              Szertelen az császár testében megpozsdula,
              Mint mennyűtő kővel ha ütötték volna, oly igen megbúsula.

- 55 19. Megállatá lovát, kétfelé eltekénté,
Távoly egy nagy vizet mikoron megsaldíta,
Monda: „Legyetek itt, míg megmenekedem testemnek hévségétül.”
20. Lovát gyorsasággal az vízparton megköté,
Ruháját magáról igen hamar leveté,
60 Vízben mosakodék, míglen hevült testét ő meghűvösítheté.
21. Hallgassad meg, ember, az Istennek ostorát,
El nem kerülheted soha az ő csapását,
Mint Jovenianus majdan megfizeti ő álnok gondolatját.
22. Eljőve egy ember, ki hasonló császárhoz,
65 Mindenben egyet üt az ő ábrázatjához,
Császár ruhájában lovára fölüle, úgy nyomtata urakhoz.
23. Immár halld meg, kérlek, ez imperator dolgát,
Az vízből kijöve, nem találá ruháját,
Nagy gondolkodással szélllel igen nézi, ki vitte el ő lovát.
- 70 24. Az új császár penig szépen hazaindula,
Mert udvara népe forgódik ökörülle,
Szépen el- fölme, mint szokott, császárnak az ő palotájában.
25. Kazdagon ebédet szépen elfogatta,
Sokféle vigasság zöng vala ő házában,
75 Az császár leüle császármé asszonnyal, vadnak nagy vigasságban.
26. Az urak előtte térdet, fejet hajtanak,
Ki-ki szállására fejenként eloszlanak,
Előbbi mód szerint ki-ki ebédére el- hazaindulának.
27. Az Jovenianus mezítelen áll vala,
80 Té- s tova, mind bolond mindenfele fut vala,
Ő nagy búsultában, császár űmagában, ím, ezt gondolja vala:
28. „Ha végére megyek, feje esik érötte,
Az ki most meggugolt, bizony meghal érötte,
Nem lehet oly nagy úr, ez rajtam tételért hogy meg nem halna érte.

- 85   29.   Nem tudom, medgyek – monda – Istenem, dolgomban,
              Hogyha így bémegyek császári udvaromban,
              Míglen el- fölmegyek én feleségemhez, lések megcsúfolásban.
30.   Hadd járjon, itt vagyon egy vitézem énnekem,
              Kit nagy szegénységből töttem úrrá nem régen,
   90   Elmegyek, el oda, ruhát, lovat kérek, tudom, ismer engem.”
31.   Látod-e, mit használ embernek az kevélység?
              Ím, látod, mit hozzon nagy hamar az negétség,
              Mint ez fejedelem az nagy kevélységért, látod, hogy lőn nevetség.
32.   Ímé, mezítelen az kapura hogy juta,
   95   Zörgetnie szegény az kapun igen foga,
              Ott az kapun álló mikoron meglátá, kérdé, mi ördög volna.
33.   Mondá ennek: „Császár Jovenianus vagyok,
              Beszéld meg uradnak, ím, látod, azmint vagyok,
              Ruhám elvesztettem az fürödés közben, mezítelenül vagyok.”
- 100   34.   Kapun álló mondá: „Mit hazudsz, bolond ember,
              Uram az császárral hazajutott nem régen,
              Immár az én uram az asztalhoz ülvén vígan lakik ebéden.”
35.   Szóla ismét neki az mezítelen ember:
              „De mondd meg uradnak, legyen gondja testemre,
   105   Küldjön ruhát nekem, hogy ne nézzen senki mezítelen testemre.”
36.   Megmondá az úrnak, elejiben hozatá,
              Látván úgy csudálja, kérdé, mi állat volna.
              Ilyen öltözetű személyt, bizony dolog, régen nem látott volna.
37.   Szóla: „Nem ismersz-e, Jovenianus vagyok,
   110   Nézd meg személyemet, megismersz, én ki vagyok,
              Ez nagy uraságra én emelélek föl, mégsem ismersz, ki vagyok?”
38.   Csudálkozik az úr ennek ő bolondságán,
              De annál is inkább ő mezítelen voltán,
              Mondá: „Bizony lehet, hogy fejedelem vagy, miként vagy ruháztatván.”

92 B hozzon embernek az negétség **106 B** mondá Vrának eleiben **107 B** Mikor látá az Vr kérdé **113 B** ennél

- 115 39. Hamar hozattata három nagy marok vesszőt,
Erősen megverék az udvar népe előtt,
Hamar kilobbanták mezítelen császárt, fetreng az kapu előtt.
40. „Jaj, mire jutottam – úgymond – édes Istenem!
Ím, mely véletlenül veszék, uram Istenem!
120 Könyörülj énrajtam az te szent fiadért, én teremő Istenem!
41. No, tudom, mit tegyek, nem messze egy kastélyban,
Vagyon egy hadnagyom nekem ím ez faluban,
Elmegyek, el oda, talám az megismer engem szegény voltomban.”
42. El oda indula, kapura mikor juta,
125 Zörgetni az kapun szegény erősen foga,
Megveretett testén legyet és bogarat oly erősen csapkodja.
43. Az kapun őriző, kérdi, kicsoda volna,
Monda, szegény ember, Jovenianus volna,
Azért kéré őtet, mondja meg urának, hogy kapu előtt volna.
- 130 44. Csúfságra az drabant urához el- fölmene,
Mondá, hogy egy bolond keredzik, hogy följöne,
„Ki uraságoddal, mondja, dolga volna, ha veled beszélhetne.”
45. Bebocsáták kapun, az úrhoz el- fölívék,
Szegény mezítelen az ajtón, hogy belépék,
135 Hogy mi ördög volna, mint öltözött volna, az úrtól megkérdeték.
46. „Jaj, nem esmersz-e meg az Istenért engemet?
Ha az császár vagyok, jól szemlélj meg engemet!
Ez nagy nyavalyából, mezítelenségből, kérlek, ments ki engemet!
47. Ez nagy méltóságra téged én emellek,
140 Az én udvaromban fejedelemmé tőlek,
Az én sok népemen, tudod, hatalmassá tégedet hogy én tőlek.”

121 B megszű az Castélyban **123 B** megyek én oda **126 B** bogarat erősen **130 B** darabant **137 B** személy jól meg
139 B emelélek **140 B** Fejedelemmé én tőlek **L** Fejedelmé én tőlek

48. Mosolyodék az úr, monda: „Óh, hitván ember,
Eszétül távozott, mosdatlan lator ember,
Hogy mered mondani, hogy fejedelem vagy, hazug, nem jámbor ember!”
- 145 49. Haragjában hamar tömlöcbe őt vetette,
De nagy hamarsággal ismét el- kivétette,
Tatár ostorokkal mezítelen testét igen megverette.
50. Udvarából szegént mindjárt el- kiűzeté,
Oly nagy ügetéssel juttat egy erdő mellé,
150 Mégsem jut eszébe, hogy szívét emelné Istenhez az ég felé.
51. Monda ő magában: „Szolgáimmal mint járok,
Én császári testem tölök mint verettetek,
Az én méltóságom udvarom népétül miképpen csúfoltaték.
52. Sokkal jobb énnekem udvaromban betérek,
155 Én feleségemhez én házamban bemegyek,
Mezítelenségért ott az én testemnek elég ruhákat lelek.”
53. Elindula hamar, vár kapujára juttat,
Nem tudja, az várat más fejedelem bírja,
Nagy szégyenletben az várnak kapujában erősen koltoga.
- 160 54. Kapun álló hallá, az kapura kilépék,
Mezítelen embert lát, elcsudálkozik,
Hogy mi ördög volna ilyen mezítelen, őtül tudakozék.
55. Monda az drabantnak: „Jovenianus vagyok,
Ti fejedelmetek, ím látod, azmint vagyok,
165 Császárné asszonnak azért hamar mondd meg, hogy mezítelen vagyok.”
56. Monda az hajdú: „Ó, hazug, vizsla lélek,
Az te szerencsédre pálcát ha most lelek,
Te hazugságodért megkékül az hátad, arra reá felelek.

149 B nagy nyegődéssel juttat **151 B** magában oh szógaimmal **163 L** Darabantnak **167 L1** páltzát ha mostan
L2 páltzát mostan lelek

- 170 57. Az császár nem régen mezőről hazajöve,
Az ő ebédére mindjárt hozzá üle,
Te hazugságodat, hogy fejedelem vagy, meg ne hallja ő füle.”
58. Szóla szegény: „Mégis, bár ne éljek, meghaljak,
Ha nem igaz én szóm, bár mindjárt itt elveszek,
Ez jeleket vidd föl császárné asszonnak, hogy én itt el nem veszek.
- 175 59. Cselekedd meg, kérlek, az nagy Isten kedvéért,
Ez kis munkát vödd föl te jó egészségedért,
Talám még idővel neked jóval leszek az te emberségedért.”
60. Monda: „Istenért kérsz, majdan megcselekszem.”
Igyekezik azon, asszonnyal beszélhessen,
180 Ily nagy csuda dolgot miképpen asszonnak hamar megjelenthessen.
61. Az titkos jelt asszony mihelt kezében vevé,
Ottan az császárnak elejiben bevivé,
Az csuda esetet rendenként az asszony urának mebeszélle.
62. Monda: „Uram, vagyon harminckét esztendeje,
185 Hogy Isten öszve bírt, annak már sok ideje,
Ez jelt, uram, nálunk még soha nem látta semmi udvarunk népe.
63. Ez bolond hogy jutott ezekhez, azt csudálom,
Vagy talám csak próbálsz, uram, én azt gondolom,
Mert az ki ezt küldte, az minemű ember, mezítelen, úgy hallom.”
- 190 64. Az új császár hallá, elejiben hozatá,
Szegény mezítelent előtte megállatá,
Ő udvara népe azon előmenvén keményen hurrogatá.
65. Vala egy vizslája és egy sólyma császárnak,
Erősen mardossák testét az nyomorultnak,
195 Fejét hova hajtja és ki oltalmazza, nincs szegény nyavalyásnak.

171 L bár meg-halljak ne éljek 172 L hogy én itt jelen vagyok 178 L megcselekszem 180 L Az nagy 187 L Ez bolond kezéhez hogy jutot azt

66. Monda az új császár: „Mondd meg, ki vagy s honnat jössz,
Mert azmint én látom, csuda öltözettel bírsz,
Parancsolok neked, mondjad meg mindjárt: szemeiddel miért sírsz!”
- 200 67. Monda szegény ottan: „Jovenianus vagyok,
Ez nagy birodalom, kit bírsz, mind ura vagyok,
Az én gyermekimnek és házam népének, higgyed, atyjok én vagyok.”
68. Az új császár monda: „Tudom, mit érdemlenél,
Ha méltóságomat ebben nem tekinteném,
Még törvény szerént is az én tanácsimtúl tudom, mint ítéltetnél.”
- 205 69. Hagya ottan császár, hogy lófarkra kötöznék,
Utcákrúl utcákra városban úgy viselnék,
„Minden embereknek – monda – legyen példa azért”, ottan meg ne ölnék.
70. „Ha peniglen másszor országomban kaphatlak,
Fejedelem névvel hogy élsz, én megtudhatlak,
210 Nagy szörnyű halállal, rettenetes kénnal tégedet megöletlek.”
71. Kezét-lábát gyorsan szegénnek öszveköték,
Várból az városban szegény el- kivetették,
Számptalan sok néptől mint egy gonosztevő, városból kísértették.
72. Az poroszló ott kinn nagy torokkal kiáltja:
215 „Császár őfelsége mindennek kiáltatja,
Hogy császári névvel ki élne ezután, mindjárt fölakasztatja.”
73. Kezérül-lábárul köteleket leoldák,
És az város kívül holt elevenül hagyák,
Város népe közül alamizsnájokat szegény embernek nyújtják.
- 220 74. Szegény nagy véresen onnat fölvakarkodék,
És nagy sok sírással magában fohászkodék,
És nagy lassúsággal onnét elmentében ezképpen gondolkodék:
75. „Jaj, jaj, Uram Isten, mire juta én igyem,
Nincsen immár, látom, kihez hajtsam én fejem,
225 Nincsen emberek közt nekem segítségem, meghasad az én szívem.”

76. Gondoljad meg azért, ha volt bánat szívében,
Hogy ilyen veszéllyel kísértették éltében,
Hogy feleségétől, fiától, lányától nem lőn megismerésben.
- 230 77. Ez világi dolgot forgatá elméjében,
Isten ellen vétett dolga nem jut eszébe,
Ki által lehetne az ő szabadsága, juthatna császárságra.
78. Láss, eszébe juta gyóntató confessor, a
Hogy ki egy erdőben lakik cellácskájában.
„Elmegyek, el oda, tudom, az megismer, ruhát kérek testemre.”
- 235 79. Nem sok idő múlván cellácskához ballaga,
Nagy szép beszédekkel az barátjának szólala,
Kéri, bebocsássa, mert nagy dolga volna, kit neki megmondana.
80. Hallá az vén barát, az ajtót fölnyitánta,
És hogy meztelen az embert megsaldította,
240 Becsapá az ajtót, sok köröszthányással nagy reszketve ezt mondá:
81. „Vessz el, te hitetlen kísértet éntőlem!
Nincsen semmi közöd velem, vessz el tőlem!
Menj vissza pokolban, honnét ide jöttél, ne háborgass lelkemben!”
- 245 82. Kezébe ragadá foldozott breviárját,
Erősen olvassa az áldott medicinát,
Sok köröszthányással és nagy rösztetéssel zárolja ő ajtaját.
83. Szegény császár arccal magát az földhöz üti,
És egy kicsin szikra lelkét fölgörjeszté,
Az nagy Úristenhöz nagy szép könyörgésre őtet el- fölébreszté:
- 250 84. „Ábrahám-, Izsáknak atyja, teremő Isten!
Ez széles világnak váltója, fiú Isten!
Az nyomorultaknak megvigasztalója, áldott Szentlélek Isten!
- 255 85. Most vöttem eszemben, hogy vétkeztem ellened,
Nagy sok rút vétkeket cselekedtem ellened,
Számítlan sokféle nagy sok álnokságot hordoztam teellened.

229 L forgatta 238 L fel-nyitá 240 L kereszt hányással reszketvén ím ezt 248 L el fel-gerjeszté 249 L könyörgéssel
254 L Sok álnokságot tselekedtem

86. Fölemelem, Uram, szívemet te elődben,
Sok foházkodásim, kérlek, bocsásd elődben,
Mert megbántottalak nagy sok bűneimmel, bocsássad meg nekem!
- 260 87. Légy kegyelmes mostan nyomorodott fejemnek,
Hogy hadd örülhessen fejem szabad életnek,
Te légy eltörlője, én Uram Istenem, én álnok vétkeimnek!
88. Szabadíts meg, kérlek, ez nagy sok nyavalyából,
Az Jézus nevéért ments meg az búdosásból,
Ő szent haláláért gyógyíts meg testemet ez nagy sok fájdalomból!
- 265 89. Lám, az Manassesnek meghallgattad kérését,
Szent Judit asszonnak meghallád könyörgését,
Hallgass meg engem is szívem szerint való hozzád megtérésemért!
90. Ha pediglen, Uram, felőlem azt végezted,
Én idvösségemre jobbnak ha így rendelted,
270 Csak kérlek tégedet, az én életemet ekképpen ne gyötörjed.
91. Add meg, Uram Isten, előbbi ép testemet,
Tetűled szegénnek adott tisztességemet,
Kíért dicsírhessem és fölmagasztaljam örökké fölségedet!"
92. Láss, mint egy álomból ismét el- fölébrüle,
275 Az ajtóhoz mene ismét zörgetni,
De az szegény barát annál inkább kezdte nagy erősen zárkózni.
93. Monda ismét neki: „Az nagy Istenért kérlek,
Nyisd meg az ablakot, hadd beszéljek tevéled,
Ily nagy nyavalyámban jó tanácslásodat hadd hallhassam tetűled!"
- 280 94. Istennek szent nevét az vén barát hogy hallá,
Ablakát nagy lassan egy kicsinné megnyitá,
Ablak nyílásárul mezíftelen embert nagy erősen kanditslá.

261 L álnok bűneimnek 271 L Isten én előbbi tisztemet 272 L adó 274 L Lásd ... el fel-ébrede 275 L zörgetni kezdte 276 L zárkózni

- 285 95. Monda neki: „Császár Jovenianus vagyok,
Ím, látod, jó atyám, mely éktelenül vagyok,
Az nagy Úristennek ő büntetésében mostan mind torkig vagyok.
96. Megmondtam előtted mindenkor én titkomat,
Kérlek, hallgassad meg mostan is panaszomat!
Az sok vereségtől és sok hurcolástól látod, mint vagyon testem.
- 290 97. Egyszer egy székemben mikoron üldögnék,
Nagy kevélységemben ily káromlást gondolék,
Hogy ilyen hatalmú még Isten sem volna ez földön, mint én volnék.
98. Azért megkövettem érte Istenemet,
Kérem, megbocsássa ellene tölt vétkömet,
Újjonnan megadja, én azon könyörgök, az én uraságomat.”
- 295 99. Az barát hogy hallá, legottan megismeré,
Az Jovenianust azontúl beereszté,
Egy alacson székre az megtaglott császárt ő szépen leülteté.
100. Szép szóval az barát az császárnak azt mondja:
„Dicsőség Istennek az magas mennyországban,
300 Ki megismertetett énvelem tégedet az te nagy nyavalyádban!
101. Legyen hála neki, hogy megszántad vétkeidet,
Bizony megbocsátja te undok bűneidet,
Telhetetlen undok nagy kevélségedből gondolt rút bűneidet.
- 305 102. Ím, vagyon énnekem egy foldozott köntösöm,
Mezítelen ne légy, azt is, ím, reád adom,
Könyörögj Istennek, hogy megismerjenek, igen alázatosan.
103. Ím, én is könyörgök éretted az Istennek,
Lágyítsa meg szívét te udvarod népének,
Legyen méltósága és nagy tisztessége te császári képednek.
- 310 104. Ábrahám-, Izsáknak és Jákobnak Istene,
Áldjon meg utadban, tegyen jó szerencsésé,
Az Raphael angyal mint az kis Tóbiást, viseljen kegyelmesen.”

105. Ottan elindula foldozott köntösében,
Az úton mentében gondolkodik magában,
315 Mert oly igen tudja, hogy mi szentenciát mondtak vala fejére.
106. Fölséges Istentől de megbátoríttaték,
Újonnan ereje testében megadaték,
Nem sok fáradsággal, csak kevés munkával az kapura föllépék.
107. Zörgeti az kaput, kapunálló futamék,
320 Hamar fölugordván az kaput megragadá,
Császárt megismeré, az várnak kapuját nagyhamar leereszté.
108. Monda: „Uram császár, légy kegyelmes fejemnek,
Eszemben nem vöttem kimentét fölségednek,
Bizonságul pedig ez dologért fogom szent nevét az Istennek.”
- 325 109. Udvar népe széllal kockajátszásban vala,
Mind fölszökdösének, császárt követik vala,
Mint nagy fejedelmet, ő palotájában szépen kísérték vala.
110. Megszokása szerint császár székiiben üle,
Minden rendbeliek udvarolnak előtte,
330 Ő régi tacsója mindjárt megismeré, hízelkedik előtte.
111. Az új császár pedig az belső palotában
Császárné asszonnyal vagyon beszélgetésben,
Az komornik látá, nem késék, bemene császárnak eleiben.
112. Monda: „Uram császár, ott kinn az palotában
335 Más császár üldögél te császári székedben,
Mindenben hasonló császári képedhez, csak rossz ruházatjában.”
113. Az császárné asszont az új császár kiküldé,
Monda, hogy meglássa, reá szép szóval kéré,
Az császárné asszony nagyhamar kimene és őtet megszemlélé.
- 340 114. Monda az császárné: „Hitemre, én jó uram,
Ő-e vagy fölséged, nem tudom, melyitek uram,
Mert ábrázatjával hasonló tehozzád, azmint látom, jó uram.”

115. Mosolyodék ezen az új császár, kimene,
Császárné asszonnyal palotában hogy ére,
345 Az tacsó mindjárást ott az új császárra hamarképpen ugata.
116. Szóla az új császár: „Halljátok meg, híveim,
Ti hitetek szerint szóljatok, szerelmesim,
Ha ez-e az császár vagy penig én vagyok, mondjátok meg, híveim!”
117. Senki egyet sem szól, csak mindenik vesztegle,
350 Az császárné asszony erre végre felele:
„Nekem vagyon erre főképpen nagy gondom” – azért erre felele.
118. „Az nagy Istent hívom én ezekben bíróul,
Azki megítéljen az ti személyetekről,
Tegyen bizonyossá minket ez mai nap az ti császárságotokról.”
- 355 119. Szóla az új császár: „Halljátok szerelmesim,
Nem nekem, de neki vadtok az ő hívei,
Azért nem én vagyok, ez az ti császártok, tiszteljétek, hívei!
120. Az nagy Isten előtt éktelenül vetett volt,
360 Kiért nagy keményen őt megsanyargatta volt,
Isten tisztességét és hatalmasságát mert magának vötte volt.
121. Mert egyszer széliben mikor kevélyen ülne,
Nagy fölfuvalkodván monda ő elméjében,
Hogy azmint ő volna, ily hatalmasságban Isten sem volna mennyben.
122. Az angyalok közül egyik angyala vagyok,
365 Bosszúállásra Istentől küldött vagyok,
Rajta kitöltöttem Istennek bosszúját, Raphael angyal vagyok.
123. Mert az kevélyeket az Isten nem szereti,
Az magahitteket, higgyétek, nem kedveli,
És az szegényeket, alázatosokat az éigig fölemeli.
- 370 124. Én az nagy Istennek ajánlalak titeket,
Istennek áldása maradjon mind veletek,
Istennek Szent Lelke és az ő jó kedve áldjon meg mind bennetek!”

125. Ő szemök láttára előlük elenyészék,
Nagy hálaadással az nagy Istent dicsírék,
375 Az császárné asszony mind az nagyurakkal erősen megfélemlék.
126. Az Jovenianus az uraknak így szóla:
„Énrajtam lött dolgot senki most ne csudálja,
Az nagy bujaságot és rút kevélységet mindentek hátrahagyja.
127. Áldott az Úristen, ki velem ezt mívelte,
380 Mert énbennem az bűnt ugyanitten megverte,
Legyen hála neki, én szegény lelkemet pokoltúl megmentette.”
128. Ezeket megmondván az császárné asszonnak,
Mely nagy szép szavával beszéle az uraknak,
Az őrajta esett sok nyomorúságért Istent fölmagasztalák.
129. Ezek után császár holta napig regnála,
385 Ő hivataljában békességgel eljárja,
Az nagy Úristennek parancsolatjában mind holta napig járja.
130. Immár ha meghallád, kérlek, meg ne csúfoljad,
Az rút kevélységet inkább te hátrahagyjad,
390 Inkább az nagy pohárt az énekmondónak jó boroddal megtöltsed.
131. Azki ez verseket fordította magyarra,
Az Szekcső mentében, Sóvár nevű faluban,
Az énekszerzőnek nevét megtalálod az versek folyásában.
132. Az ezerötsházban és kilencvenháromban,
395 Ez éneket szerzé gondolkodván magában,
Az nagy kevélységet, istentelenséget utálván ő magában.

ISMERETLEN SZERZŐ

- 25   7.   Tökélletes hívség s állhatatosság,
Igaz szű, vigyázás, szorgalmatosság,
Józan elme, félelem közt bátorság,
Használ ebbe gyakor rövid álnokság.
- 30   8.   Ezt Clytophon görög ifjú példája,
Ez énekben minekünk megmutatja,
Szerelemnek hogy jó módját előszámlálja,
Kinek rendit Tatius ímígy írja:
- 35   9.   Az Assyria-beli tenger mellett,
Phaeniciának ő városa között,
Sydon város legszebben építettet,
Adott thébanusoknak eredetet.
- 40   10.   Két szép kikelő rév vagyon mellette,
Kiben mindenkor tenger csendessége,
Télben, nyárban hajóknak kimenése,
Vagyon nagy békességes kikelése.
- 45   11.   Ott az víz magát kétfelé szakasztja,
Mely várasnak réveit megmutatja,
Kiknek nem különben vagyon állása,
Mintha közel lőtt volna alkatása.
- 50   12.   Rajta sokat haboktól hányattatván,
Az tengeren igen sokat bujdosván,
Az szelektől váras alá hányatván,
Aster istenasszonynak es áldozván.
- 55   13.   Phaeniciaiak ez istenasszonynak
Gyakor áldozatokat szolgáltatnak,
Én is, hogy már mentségem lőtt magamnak,
Könyörgék, szolgálván az áldozatnak.
14.   Véget vetvén ott az tiszteletöknek,
Az város szépségét nézni kimenék,
Nagy sok szép ajándékokra találék,
Kiket Aster istennek vinni láték.

- 60 15. Találék mentemben egy írt táblára,
Kin az földnek megtetszék ő állása,
Körülle az tengernek is folyása,
Ilyen volt az táblának formálása:
16. Európa az táblán vala kifestve,
Phaeniciai tenger őmelle,te,
Sydon városnak is ő ékessége,
Egy nagy rétség mellette kijegyezve.
- 65 17. Nagy sok leánzó az rétön vala,
Az tengerben egy bika látszik vala,
Bika hátán egy szép leány ül vala,
Creta felé bika leánnyal úsz vala.
- 70 18. Sok jó szagú virág az rétön vala,
Közte pedig nagy sok plántált fa vala,
Ezeknek oly szép sűrűsége vala,
Egyik ága az mást befödi vala.
- 75 19. Ez mellett fák alatt szép árnyék tetszik,
Napnak fényessége köztök tündöklök,
Sok fa sűrű levelekkel zöldellik,
Kin képíró mestersége megtetszik.
- 80 20. Szép kőfallal az rétöt kerítette,
Az fák alját füvekkel beültette,
Rózsát, mirtuszt, ivolyát helyezettette,
Sok négyszegű táblákban ezt szerzettette.
21. Szintén az közepin szép víz fut vala,
Ki magától az földből fakad vala,
Annak pedig ím, ilyen haszna vala:
Füvek, fák véle öttöztetnek vala.
- 85 22. Táblán az kertész is meglátszik vala,
Annak kezében egy kis kappa vala,
Kivel kertész az földet ássa vala,
Folyó víznek folyását nyitja vala.

- 90 23. Az tenger felől az rétnek végében
Írattnak szép leányok egy seregben,
Kik láttatnak néha lenni örömben,
Néha pedig keserves félelőmben.
- 95 24. Ő fejeket koszorókkal megrakták,
Hajokat is az szélnek bocsátották,
Övig mezítelen testöket hatták,
Kiáltván az tenger felé fordultak.
- 100 25. Szintén térdig az tengerben beléptek,
Bika után ők mindnyájan eredtek,
Tenger mélységétől ők megijedtek,
Beljebb menésben ők véget vetettek.
26. Nagy sok szép színt az víznek jegyzett vala:
Kéket, zöldet, vöröst, sárgát írt vala,
Közte kösziklákat is jegyzett vala,
Víz azokra folyván tajtékzik vala.
- 105 27. Szörnyen alá és fel bika úsz vala,
Lábaival nagy habokat ver vala,
Ennek hátán az szép leány ül vala,
Bal szarván mint féken hordozza vala.
- 110 28. Bikán az leány keresztül írva vala,
Övig vékony ruha őrajta vala,
Teste fejr, bársony berhéje vala,
Övéhez ruháját foglalta vala.
- 115 29. Inge lobog és fején ékessége,
Szép testének tündöklék fejérsége,
Arra vagyon bikának ő menése,
Valamelyre szép leány térítése.
- 120 30. Írt előtte képíró delphineket,
Környül pedig leánnak szerelmeket,
És az tegzős Cupido kis gyermeket,
Fél kezében íjat, másban írt tüzet.

31. Kis Cupido kiterjedt szárnyaival,
Bikát szarvon vezeti jobb karjával,
Jupiterre néz nagy mosolygásával,
Hogy ökré tűnt szerelme hatalmával.
- 125 32. És mint szerelemtől körülfogott,
Nézem szerelemben az nagy hatalmat,
Cupidónak adatott birodalmot,
Földet, nem néz tengert, mely körülfogott.
- 130 33. Ez közben az táblát hogy én csudálnám,
Képirónak mesterségét joallnám,
Egy ifjúnak hozzám jövését látám,
És őnéki ilyen szólását hallám:
- 135 34. „Ez kép ábrázatja az szerelőmnek,
Ki nem kedvez sem nagy, sem kicsin rendnek,
Árad s terjed habja, mint egy tengernek,
Úszni kell itt égi s földi nemeknek.
- 140 35. Bővebb természetét is számlálhatnám,
Ha szívem keservét távoztathatnám,
Kínt viselt, sérült elmémet óhatnám,
Régi égő lángomat megolthatnám.
36. Kell de keservemet megújítanom,
Szerelmemnek rendit előszámáltnom,
Vagy sőt talám személyöd megbántanom,
Ha szóm végét veled soká vártatom.”
- 145 37. Végre őtet az nagy élő Istenre,
Kénszerítém dolgának kezdésére,
El- bévivém azért egy szép berekbe,
Leültetém egy nagy magas tőkére.
- 150 38. Az berekben nagy sok sűrű fa vala,
Egy folyóvíz is mellette foly vala,
Az hóvízzel mely megáradott vala,
Mindenfelől köztünk csendesség vala.

- 155 39. Fohászkodván rámfüggeszté két szemét,
Jövendölvén sebhült szíve szerelmét,
Ellenemben választá ülőhelyét,
S így kezdé el dologát, rendit, beszédét:
- 160 40. „Én – úgymond – Phoenicia-beli vagyok,
Tyrus város azhonnan való vagyok,
Nevem penig, hogyha kérded, ki vagyok,
Clytophonnak neveztek volt az papok.
- 165 41. Az én atyám Hyppiasnak hivattatott,
Annak bátyja Sostratesnek mondatott,
Attyul egyek, annyul különbek voltak,
Mind az ketten elég gazdagok voltak.
42. Sostratesnek anyja Bizanciomban,
Én atyámé volt az Tyrus városában,
Atyám bátyja lakott Bizanciomban,
Ő anyjától maradt szép jószágában.
- 170 43. Az én atyám penig Tyrus városban,
Lakozott mindeddig ő hazájában,
Anyám megholt nékem kicsin koromban,
Marasztván magától árva voltomban.
- 175 44. Én atyám újobban megházasodék,
Tőle húgom, Caligo születteték,
Atyámtúl én számomra neveszteték,
Feleségül hogy nékem jegyzetteték.
- 180 45. De miért hogy Istennek akaratja,
Eltávozhatatlan ő bölcs tanácsa,
Azt nem tudtam, volt kegyes akaratja,
Lenne más jegyesem, azkit ő adna.
46. Sőt, még álmunk is gyakran megjelenti,
Az mi dolog életünket követi,
Nem azért, hogy tudnók azt elkerülni,
Mert Isten végezte, s úgy kell történni.

- 185 47. De hogy midőn eljő annak ideje,
És embernek elforog szerencséje,
Megjövendölt gonosznak tűrésére,
Legyen bátrabb az elszenvedésére.
- 190 48. Mert ha embert véletlen gonosz éri,
Sokkal hamarébb is az megrögtenti,
De az, akit immár reá tud várni,
Ha nehéz is, könnyebb azt elszenvedni.
- 195 49. Hogy már tizenkilenc esztendő's valék,
Atyám menyegzőre szorgalmaskodék,
Hogy egy esztendőre véghezvitessék,
Nézd, ott az szerencse mit cselekednék.
- 200 50. Egy éjjel láték egy álmot fektömbe,
Övemön alól láttatom kötözve,
Egy szép szűz leány fekszik az én ölemben,
Teste vagyont tülem különrekesztve.
- 205 51. Másfelől látok egy asszont előttem,
Égő fáklját, égő tőrt tart mellettem,
Nagy haragos tekintete mindenben,
Látván őtet én igen megrögtentem.
- 210 52. Vérrel szemei fölfordultak vala,
Haja hosszú s az megborzadott vala,
Oldalamat törrel vagdalja vala,
Az szép leánt tőlem választja vala.
- 215 53. Felserkenvén álmomból felijedtem,
De ezt én senkinek sem beszéllettem,
Mi teljék rám, elmém hántam-vettem,
De értelmét soha fel nem lelhettem.
54. Történék azonban, hogy Sostratestől,
Azkit mondék, én atyámnak bátyjától,
Követek jövének Bizanciumból,
Akaratját így értők írásából:

- 220 55. »Köszönetit Sostrates Hyppiasnak,
Írja mint szerelmes atyjafiának,
Kíván minden jót ő teljes házának,
Egészséget magának, mint bátyjának.
56. Tráciaiaknak ellenünk hada,
Néminemű okból reánk támada,
Ki hazánkot miért hogy elfolyatta,
Hozzád folyamodnom most szükség adta.
- 225 57. Küldöm hozzád leányomat, Leucippét,
Panthiát, szerelmes feleségemet,
Míg véghözvihetjük békességünket,
Viseld gondját, kérlek, völd fel ügyünket.«
- 230 58. Hogy az levelet atyám elolvasá,
Az tengerhöz méne, ott nem múlata,
Nagy sok leánt, szolgát házához hoza,
Kit Sostrates leányával küldött vala.
- 235 59. Asszonyok közt egy nagy szép asszont láték,
Ruhájában frissnek, gazdagnak látszék,
Mellette egy igen szép szüzet láték,
Kinek ő szépsége szívemben ötlék.
- 240 60. Annak kemény, de nyájas tekintete,
Haja sárga, fekete szemöldöke,
Teste fejr, bársony színő szép képe
Piroslik úgy, mintha volna megfestve.
61. Mihent láttam, én ottan elájulék,
Szépsége tükörnél ékesbbnek tetszék,
Szemei miatt lelkem megsebhették,
Mint egy égő tűztől, úgy felgerjedék.
- 245 62. Reszket szívem reá való néztemben,
Szégyenlem, hogy estem már szerelemben,
Nem jelentem, titkolom ezt szívemben,
Szemeim másra fordítom néztemben.

- 250 63. De hogy reánézni nem igyekezém,
Szemeimben szépségétül győzetém,
Őt szemlélni gyakran kényszerítetém,
Hatalmával rabképpen kötöztetém.
- 255 64. Mert mint egy lánc, az szépségnek hatalma,
Az embert magához kapcsolja, hajtja,
Elméjét és szűvét úgy általhatja,
Minden fölött hogy csak magát óhajtja.
- 260 65. Az partról asszonyok hogy bejövének,
Szállások atyámtúl szerzettenek,
Fele házunk nékik engedtettenek,
Végre vacsorálnia bejövének.
- 265 66. Kettőt közülök atyám elröndöle,
Engem asztal középben helyezettete,
Az két asszont bal felől helyezettette,
Az leányokat ellenben telepítte.
- 270 67. Ez rendtartást ott én igen javallám,
Atyámot érte csókolni akarám,
Örömemben ölelgetni kívánám,
Hogy az szép leánt ellenben ülni látám.
- 275 68. Bizonságul én ebben Istent vetem,
Hogy nem tudom, vacsorán ott mit öttem,
Csak álmomban mindent mívelni véltem,
Fejem hajtván titkon az leánt szömléltem.
- 280 69. Az vacsora túlök hogy végezteték,
Egy ifjú egy lanttal közénkben lépék,
Tőle mindenikünk vigasztaltaték,
Végre tőle egy szép ének kezdeték.
- 280 70. Apollo Daphnét miképpen siratta,
Hogy futtában laurussá tűnni látta,
Kergetésével kit soká fárasztta,
Szerelmére de föl nem gyullaszthatta.

71. Az elváltozott laurust végre fogá,
 Annak gyöngé ágait levagdalá,
 Koszorút magának abból csinála,
 Vigasztalásra fejében nyomá.
- 285 72. Fel [...]
- [K ív]
- Ez az lakodalom jó volna [...]
 [...] is hasonlatosbnak,
 Mint az ki [...]
 De koporsóját mégis meg csé[...]
- 290 Láttam gyakran én üres ko[porsókat]
 [...] ily szűz házasságokat,
 Mi me[...] hasznót,
 Minden jó örömtől m[...]
- 295 Ezen Mellita más dolgot é[... vala]
 [Alexandriába] indultunk vala,
 Nagy jó szelün[k ... vala]
 [Me]nelaus az partra késért vala.
- 300 Öszveölelközvén ott elbú[csúzáánk,]
 [...] kívánván elválánk,
 Véle igen [...]
 [... töl]ünk, mi is tőle elmaradánk.
- 305 Clyvias vélünk Ephesumb[a ...]
 [...]sek meg visszamene,
 Csak á[...]
 Nagy búcsú-véve hazájában m[...]
- Estve hogy lőn, ágyunk az [... vala,]
 [...]ni mentünk vala,
 Bársonyos [... vala,]
 [Super]lással azt bévonatta vala.

- 310 Környülem úgy hízel[...]
 [... gyü]mölcseére onszol vala,
 Vége va[...] [...] va]la,
 Kivel Leucippédnek tarto[...]
- 315 Nékem mind ez időre hal[...]
 [...]lyünk házasságunkkal,
 Mon[...] [...]zunknál,
 Az tengert ne bánts[...]
- 320 Nem kell hinnünk igen az [...]
 [...] már lenni külömbözőknek,
 M[...] [...] hogy égek,
 Kit örömet meg[...]
- 325 Ha ez langnak oly termés[szet...]
 [...]
 [...]
 [...]
- [...] az mi napunk,
 Mellyen kérlek [...]
 Játékunkban őnéki kedvesked[...]
 [...] a]z mi szerelmünk.
- 330 [...]öltess engem,
 Méltó fogadás[...]
 [M]egholt Leucippémet el nem fe[ledem,]
 [...]gban nem lesz menésem.
- 335 [...]dva vagyon nálunk,
 Azért az [...]
 Testének árnyéka itt jár után[unk,]
 [...]őle hallunk.
- 340 [...]ho]lt ember lelke,
 El nem nyug[...]
 [Tud]nám ha szegény Leucippé meg [...]
 [...]a ölelkezve.

345 [... m]ódja itt nincsen,
 Hogy Ve[nus ...] [...]en,
 Tudod, hogy akkor lenni [...]
 [...]helyen s úgy lehetünk örömben.

[... Clyt]ophónom,
 Te nékem szólasz [...]
 [...]n úgy tetszik nagy bizonyosan,
 [...]othon.

350 [...]zni Venusnak,
 Mint itt, kit ír[...]
 [Há]zasságunk gyümölcsét adjuk [...]
 [...]nia bódogoknak.

355 [...]ót jelentnek,
 Minden öltözé[...]
 [Sup]erlátos ágyak örvendeztetnek,
 [...]tetnek.

360 [...]áknak sereg,
 Köztünk vagyon [...]
 [...]m nyájasságunknak is öröme,
 [...]k kedve.

365 [...]ságban látám,
 Olts meg ezt [...]
 [...]
 [...]

Megesküszöm én néked az [...]
 [...]cses evezésünkre,
 Én is égek h[...]
 [...]had légyen az tenger törvényébe.

370 Hallottam én régi evezésekt[...]
 [...]szönni az bűntől,
 De még házass[...]
 Istent kell félni jámbor, szent életből.

- 375 Mert az tenger igen hamar v[...]
 [... tá]voztassék, azért illik,
 Így az ki az [...]
 [...] gonosztól nem fél, Istenbe bízik.
- 380 Azért kérlek én szerelmes Mel[litám,]
 [...] hallgatásáért reám,
 Nem panaszo[...]
 Szolgállok abban, azmit szíved kíván.
- 385 Hogy ezt mondám, megölel[...]
 [...]ve nehezen leszállítám,
 Az után [...]
 Ötöd napig Ephesusban eljutám.
- 390 Mellitának szép gazdag háza vala,
 [...] Ephesumban szebb vala,
 Friss öltözete [...]
 [...]jig vacsorát készítettett vala.
- Meddig az vacsora elkészült vala,
 [...]ély földön vala,
 Szekerében [...]
 [...] látni hitt vala.
- 395 [...] kertben hogy lugas al[...]
 [...] a állánk,
 Kötözött k[...]
 [...] megveszett, igen szánánk.
- [Szaka]dozott ruha őrajta vala,
 [...]
 400 [...] kérlek asszonyom [...]
 [...] vagyok nyomorult [...]
- [...]rt árvának nevez[...]
 [...]ra vitettem,
 Isten tudja [...]
 405 Hogy így szóla, elhallgata szégyenletében.

[...]j fel innét,
 Mondd meg nékem [...]
 [...] vasláncsal így téged ki kötöttem,
 [...]m erkölcsed.

410 [...] szolgádtól verettem,
 Hogy go[...] [...]gettem,
 Énnékem Lascaena az [...]
 [...]k én nemzetem.

415 [...]morult életemet,
 Ments meg [...]et,
 Tarts, míg megadhatom fi[zetségemet,]
 [...] váltságú pénzemet.

420 [...] udvarbírád,
 Ennyin vött az [...]d,
 Néked azt megadom, bizon[...]
 [...]k örök rableány szolgád.

425 [...] ruháját is leveté,
 Testemet mely [...]
 [L]átám, hogy szegény ruháját leveté,
 [...]ké.

[...]láttam vala,
 Én magamban u[...] vala,
 Mert az haja nékem úgy tetszett vala,
 [...] Leucip]péjéhez hasonló vala.

430 [...] igen biztatá,
 Hogy jó reménség[...]
 Őtet megmenti és hazabocsátja,
 [...] bár ne adja.

435 [...]ért küldé, hívatá,
 Addig az leány [...]
 [Sos]tenes eljövén fél, reszket vala,
 [...]a.

440 [... sz]olga azt mondá,
Akár [...]
Bár rossz és haszontalan is[...]
[...] megverték volna.

445 [...]n minden hazugság [...]
[...] nélkül,
Kit te így [...]
[...]enül és jámborság nélkül.

Amaz rettegve Mellitának monda,
Hogy őnéki Callistenes adta,
Ő az tolvajoktól vötte, azt mondta,
Szabad leány, s neve volna Lacaena.

450 Megharaguvék Sostenesre Mellita,
Róla tisztit is mindjárt levonató,
Az leányt az ő szolgálóinak adá,
Hogy városban megfőressze, ruházza.

455 Hogy majorban dolgát elvégezé,
Majorságát, szántását elnézélé,
Szekérben felüle, s én is mellé,
Vacsorához vendégit bégýüteté.

460 Hogy észünk, Satyrus inteni kezde,
Hogy felkeljek, siettet tekintélve,
Tettetém, mintha mennék szükséghelyre,
Egy levelet ada ott én kezemben.

465 Az levelet elvőm, de nem olvasom,
Felette megrettentem, mert jól látom,
Hogy Leucippe írása, csak csudálom,
Az levélben ez ígéket találok:

Clitophonti Domino meo Saludem

»Köszönök én uramnak, Clitophónnak!
Azért írlak penig téged uramnak,
Hogy vagy hites ura én asszonyomnak,
Ki engem megvál[tott ...] tart magának.

470

Tudod [...] sok nyomorúságomat,
Érted kit szenvedtem, állapotomat,
Tengeren az haboktól borítottam,
Az [...] kezéb]en is akadtam.

475

Azoknak vétkéért megáldoztattam,
Kétszer holt nevem költ, eladattattam,
Érted vasláncokkal kalodáztattam,
Megverettem érted, sokat kapáltam.

480

Ezt, vélem én, azért cselekedtetted,
Hogy magad más asszonyhoz kötelezzed,
Személyemet más embernek engedjed,
Kitől Isten megőrizett engemet.

485

Mind ennyi sok nyomorult kínaimban,
Megmaradtam az igaz jámborságban,
Te meg sem verettél, el sem adattál,
Mégis azért ugyan megházasodtál.

490

De ha azért, kit éretted szenvedtem,
Gondold, hogy valamit érdemlettem,
Kérjed feleségedet én képemben,
Azmint ráfelelt, hogy végyen meg engem.

495

Küldjön haza engemet én házamban,
Váltságomat megküldöm bizonyában,
Kin Sostenes vött engem egy summában,
Vétket nem tészek néki ez dologban.

500

Avagy adj annyi pénzt kölcsön énnékem,
Vagy légy kezes Mellitának érettem,
Míglen néki azt az pénzt megküldhetem,
Nem messze hazánk, Bizantium, értem.

Ha vélem ezt az jót megcselekedended,
Nyomorúságimot te megfizeted,
Kínvallott fejemet megelégitéd,
Sanyarúságimat elfelejteted.

- 505 Légyen azért az jó Isten teveled,
Az házasság [...] légyen tenéked,
Egészséges, hosszú légyen [...] [...] Leucippe írta tenéked.”
- Hogy ezt az levelet én megolvass[ám],
[...]gimban megváltozám,
Szerelem[...] [...]ladám
Orcámban is igen meg[...]
- 510 Magamban csudálkozom nem[...] [...] is de felette örvendek,
Satyrussal szó[...] [Ta]lám pokolból az levéllel jöttetek.
- 515 Mit jegyez ez? Leucippe feltámadt-é?
Satyrus mondja: látod ez levélbe,
Ez az, kit láttál az majoros kertben,
Azki nem tudná, most meg nem ismerné.
- 520 Haját mind elnyírták, rongyos ruhája,
Igen megváltozott ábrázatjába,
Mondám: jer, nézzük meg már valóságban,
Ne maradjon az szívem gyanóságban.
- 525 Satyrus mondá: azt eltávoztassad,
Hogy ez dolgot senkinek meg ne mondjad,
Mindnyájunkat el ne vesszesz, megójad,
Míg elszökésünknek nem látjuk módját.
- Látod ezt az asszonyt itt Ephesumba,
Mindennél szebb, gazdagbb is ez városban,
Téged igen szeret, gerjed magába,
Mi idegenek vagyunk ez országban.
- 530 Mondám: Bizony én el nem titkolhatom,
Nem szenvedheti el nagy vigasságom,
Levélben panaszol rám, jól látom,
Újjobban az levelet én ott olvasom.

535   Hogy pedig én az levelet olvasnám,
                  Úgy tetszék, mintha az Leucippét látnám,
                  Én is mindjárt magamban ez szót mondám,
                  Méltán panaszasz, édes Leucippém, reám.

540   Mert értem sok nyavalyákat túrtél,
                  Mind én voltam oka, kiket szenvedtél,
                  Egyebek felett híven is szeretted,
                  Minden szerencsémbe végig követtél.

545   Leveléből hogy azt olvasom vala,
                  Ahol Sostenesre panaszol vala,
                  Én magamban megkeseredtem vala,
                  Mintha meg is vernék, úgy tetszik vala.

                  Azt is leveléből hogy értem vala,
                  Hogy megházasodtam, róla fedd vala,
                  Teljességgel elpirosodtam vala,
                  Mint egy vétekben esett, félek vala.

550   Satyrushoz fordulék és [...]
                  [...]
                  [...]
                  [...]

555   Mondd meg, Satyre, hogyha tudod, nekem,
                  Mint szabadult meg Leucippe, jegyesem,
                  Kinek testét temették el velem,
                  Satyrus mondá, megérted bővebben.

560   Idővel azt Leucippe megbeszéli,
                  Mostan szükség választ írnod őnéki,
                  Az leányt kell azzal megvigasztalni,
                  Mert én ezen megesküdtem őnéki.

565   Hogy az feleségedet erőszaktól
                  Vötted te el, s nem szabad akaratból.
                  Mondám: Satyre, tudatlanságodból
                  Elvesztheted hirtelen tanácsodból.

Mert meg merek bátron azon eskünnöm,
 Hogy ez feleségemet nem ismérem,
 Éppen feküdt minden éjjel mellettem,
 Nem hitetheted el, én mondtam, velem.

570

Tudom, minden éjjel fekszik melléd,
 Nehezen lehetne azt megtűrhetned,
 Hogy szovának nem kellene engedned,
 Azmely igen nagy kedvvel kívánt téged.

575

De ez mind hadd járjon, ezt mondd meg nékem,
 Leucippének mit írnak, taníts meg engem,
 Mert ez új híren én úgy megijedtem,
 Hogy magam sem tudom, mit cselekedjem.

580

Nálamnál bölcsebb vagy, Satyrus monda,
 Mit írnak, az szerelem azt megmutatja,
 Segítséggel lésszen, s módot ad abba,
 Így lőn azért az én levelem írva:

Clitophon ad Leucippem

585

»Írom köszönetem Leucippémnek,
 [...] jegyesemnek
 Kit én tar[...]
 [...]»

ISMERETLEN SZERZŐ

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

A GAZDAGOKNAK

5 *Ím az szerencse képe itt előtted,
 Kiről minden dolgát megismerheted,
 Őbenne nincsen semmi állandóság,
 Benne vagyon csak nagy bizonytalanság.
 Jót hoz néhányszor az szegény árváknak,
 Gyakorta veszedelmet nagy uraknak.
 Az historiák erről példát adnak,
 Hogy sok kevélyek és bölcsek voltanak,
 10 Sok gazdagok s szerencsések bíztanak,
 Hogy soha kécsekben meg nem fogyatkoznak.
 De ládd, az szerencse mint csalta őket,
 Tőlek elvesztette minden kécseket.
 Azért intlek, őbenne te ne bízzál,
 Együld az szerencse téged is megcsal.
 15 Mert ha szintén felső vagy az keréken,
 Alsó is lehetsz csak hertelenségben.*

AZ SZEGÉNYEKNEK

20 *Ha szegény vagy is, semmit ne bánkódjál,
 [Talán a] szerencse [reád is] talál,
 [Nem szegődött szolgálja gazdagoknak,
 Akaratjuk szerint véle nem bírnak.
 Néha az gazdag ő házat elha]gyja,
 [És a szegények]nek az erszényét megrakja,
 [Néha esik] oly dolog egy órában,
 [Ho]gy szegény jut nagy uraságban.*

25   *[Affélék] sokan voltak ez világban,*
                       [Miké]ppen olvassuk históriákban,
                       [Kinek e]zentúl nem volt egy batkája,
                       Most uralkodik nagy uraságba.
                       [Azért] ne kételkedjete szegények,
 30   *[Még ti] is pénzes emberekké lehettek,*
                       [Még én is] vagyok ily jó reménségben,
                       [Hogy büszkél]kedem egykor szép kécse[mben.]

AZ OLVASÓNAK

Ímé, barátom, ezt vedd jól eszedbe,
                       Ha múlatni akarsz ez játékos könyvbe:
 35   *Csak szép nyájasságra szolgál tenéked,*
                       Olvasásban is néha pirongat téged.
                       Bátor ne bízzál semmi mondásába,
                       Noha teneked igazat mond mindenben.
                       Szerethetd, de amellet azt is tudjad,
 40   *Keresztyén módra nézőket utáljad.*
                       Lám, az keresztyéni gyülekezőzettől
                       Erősen tiltva vadnak mindenfelől,
                       Sőt ha valami gonoszt mondand [néked,]
                       Ide ne mondd ottan, [az neste lelkét.]
 45   *Vigyázz tisztetre, az Isten[be bízzál,]*
                       Jobbíts magad, ne [tarts az sorsmondással.]

[SYBILLA PERSICA

ELSŐ]

1. Az Úristen nem engedte az embernek,
Hogy határát tudja maga életének,
Azért én néked nyilván most jelenthetek:
Sok örömet szörzek még te életednek.
- 50
2. Sokféle mostan az te kívánságod,
Mert papságra vagyon nek[ed nagy gondod,]
Házasulásra nagy igyek[ezeted,]
Azért azon kurva megbűvölt [tégedet.]
- 55
3. Igazat mert mondok én teneked [ebben,]
Hogy felmagasztaltatol te ügy[edben,]
Jó szerencsédért lesz nagy bö[csületben,]
Jámbor erkelcsedé[rt nagy tiszteletben.]
- 60
4. [Nem] igen kedves hírmondásom teneked,
[Kívá]nságodban nem telik be kedved,
Mert mostansággal meg nem leszen az férjed,
Csácsogásodért senki nem szeret téged.
- 65
5. Jó szerencséd leszen neked mindenben,
Mind ifjúságodban, mind vénségedben,
[Mert mindennél] lesz te nagy böcsületben,
[Házad növe]ködik jámbor hírnévben.
- 70
6. [Ha tanácso]mat mostan megfogadod,
[Ez urat] sokáig te nem szolgálod,
[Nem] foganatos benne bizodalmod,
[Csak hiá]ban itten való zsugorgásod.
7. [Uram, bízz]ál és légy jó reménységben,
[Nincs ell]entartás igyeközetedben,
[Maga kev]és te hiedelmed ebben,
[Gondolato]dnál dolgoz jobban leszen.

- 75   8.   *[Ne bízzál az em]bernek szép szavában,
[Hogy téged el]vegyen, nincs szándékában,
[Nyájaskodik veled] csalárd[ságában,]
[Hogy téged ejthetne] szégye[nval]lásban.*
- 80   9.   *[Jól látom, hogy házassul]ni akarnál,
[Tőlem is taná]csot arra kívánnál,
[Hogyha szépre] s gazdagra találhatnál,
[Bár elvennéd, mert ott kárt nem] vallanál.*
- 85   10.   *Heában töröködél nagy uraságra,
Nem tudod-é, nem bízzák azt disznóra,
Gondod vagyon néked csak tobzódásra,
Ételre, italra, nagy büszkés szarásra.*
- 90   11.   *Kereskedésre jó magadat már adnod,
Abból lehetne néked nagy kazdagságod,
Egyéb mesterségeket, hidd el, kell hadnod,
Mert azokból lenne gyakran kárvallásod.*
12.   *Tudom, nem kedveskedem ebben tenéked,
Hogy nyilván vagyon nálam te erkölcsed,
Csak szép szömjéért volt erőlködésed,
De kell rút potrohost jó néven vened.*
- 95   13.   *Jó szerencséd lészen kezdett dolgodban,
Csak hozzáláss alkalmatosságodban,
Hát végezd el szorgalmatosságodban,
Addig máshoz ne nyúlj kívánságodban.*
- 100   14.   *Fáradságodat mátkádért nem sz[....]
Benne vagyon minden gyöny[örűséged,]
Azért ő is mindenben enged [néked,]
Szívében éjjel s nappal forgat [téged.]*
- 105   15.   *Ha kívánsz kedved szerént [lakásokat,]
Tanácslom, szolgál[álj szerzetes papokat,]
Azok mind tö[ltik könnyen idejüket,]
Ott jól hizlalhat[od ....]*

- 110 16. *Bételnék majdan az te kívánságod,
Ha férfiú gyermek lenne tenéked,
Azért ebben bizonyossá teszek én téged,
Mert nem fiú, de lány léssen néked.*
17. *Az Istennek ígését te kövessed,
Az tiszta, jámbor életet szeressed,
Hogy Isten áldomását elvehessed,
Jó halál légyen innét múlásod.*
- 115 18. *Hamar elhiszed embernek szép szavát,
Nem veszed eszedbe nagy álnokságát,
Vaj, ha tudnád annak hozzád mivoltát,
Majd megunnád ízetlen barátságát.*
- 120 19. *Ezt mondhatom néked bizonyában,
Te jó szerencsével jársz ez útdban,
Csak megindulj alkolmatosságodban,
Bár semmit ne mulass te szándékodban.*
- 125 20. *Szorgalmatos légy, fiam, szándékodban,
Hogy egyszer véget érhesz te dolgodban,
Gondviseletlenséged bünes abban,
Hogy más gyönyörködik veszett marhádban.*
- 130 21. *[Elkezd]ett dolgodat bízást míveljed,
[Maga]dat senkitől el ne hitessed,
[Mert jó ha]sznod léssen abból néked,
[És neveke]dik benne tisztességed.*
22. *Nem kedvelem, higgyed, természetedet,
Bár mindenhez mutasd engedelmedet,
Ne űzd tovább feslett erkölcsedet,
Mert rövid nap elvesztet életedet.*
- 135 23. *Adom tanácsul, hogy légy szerzetes pappá,
Nézsze csak, mely szép módod vagydon hozzá,
Ím, ezentől juthatsz nagy méltóságba,
Beszerzünk ott téged az bordélyházba.*

- 140 24. *Nem hazugságot mondok én most néked,
De nyilván igazán ijesztlek meg téged,
Napról napra fogytán fogy tisztességed,
Gyalázatod örögből s kisebbséged.*
- 145 25. *Jó leány, mondásom ne legyen ellened,
Ím, rövid nap férjedet ölelgeted,
Egy kántor múlva telik abba kedved,
Tudjad, hogy jobb felől fekszik [melletted.]*
- 150 26. *Azmely dologban haszno[dat keresed,]
Abban léssen nagy [szerencsétlenséged,]
Mert nyilván va[gyon a te gonoszságod,]
Minden utcákon [híres álnokságod.]*
27. *Légyen bizodalma[ad a te uradba,]
Szolgálatodnak [bérét jól megadja,]
De azért [szorgalmas legyen te arra,]
Mert [e mostani idő azt kívánja.]*
- 155 28. *Sokszor csak heában töröd fejedet,
Kelletlen gonddal bántod meg szűvedet,
Bár most is másra fordítsd ügyödet,
Mert ez gondoddal nem töltöd kedvedet.*
- 160 29. *Te asszonyember, halld meg beszédemet,
Vedd eszedbe kedveskedésemet,
Ifjú legény igen szeret tégedet,
Szűve szerént óhajtja szerelmedet.*
- 165 30. *[Halld] mit mondok, bizonyába szánhatlak,
[Hallgass] reám csak, nyilván meg nem csallak,
[Te meg] nem nősszél, ím, heréltnek mondnak,
[Hogy a] leányok téged megutáltak.*
- 170 31. *[Úrrá léssz,] fiam, nem sok idő múlva,
[De Isten]nek szolgálj uraságodba,
[Légy hű és] eszes minden dolgaiddba,
[Hogy te] ne essél szégyenvallásba.*

32. *[Jobb volna tenéked] sarut fejedned,
[...]d áros emberré lenned,
[Mert nem arra való] az te bolond fejed,
[...]knak nyereséged.*
- 175 33. *[Hallgass most tőlem kedves be]szédeket,
[Jámborságodban szolgálj] Istenedet,
[És szép legénnyel áld meg ő té]gedet,
[Kazdagsággal is betölti kedve]det.*
- 180 34. *Azkiről mostan nagyon gondolkodásod,
Ahhoz nem juthatsz, te nyilván meglátod,
Nem is tudom, miért most kívánod,
Másszor mert jut affélében elég néköd.*
- 185 35. *Fiam, légy állhatatos szerelmedben,
Ne kételkedjél semmit szeretődben,
Mert szüntelen nagyon töröködésben,
Hogy mindenből lehessen te kedvedben.*
- 190 36. *Bízd csak az egy Úristenre magadat,
És szolgálj híven mostani uradat,
Hadd el máshoz való kívánságodat,
Hogy meg ne bánjad gorombaságodat.*
37. *Ezt bizonyában mostan tőlem tudhadd,
Ez időn léssen néked szép kis fiad,
Más esztendőre is egy szép leányod,
Ha ám az dolgot meg nem kém[...]*

SYBILLA LIBICA

MÁSODIK

- 195 1. *[Ez világ szerint] nincsen itt jó tebenned,
[Utálatos] mindenütt, hogy lator erkölcsed,
Gonosz fajtalanságra gondolt szűved,
Néked azért gonoszul kell volt leszned.*

- 200 2. *Ha minden hozzád oly szándékkal volna,
Mint ez, kiről most vagy gondolkodásban,
Embereknél te dolgoj jól forogna,
Úgy, ha vélek ott egyenességed volna.*
- 205 3. *Én örömet néked tanácsomban adnék,
Csakhogy tudnám, ha kedvednek tetszenék,
Ha akarod, hogy ne lábodon seb essék,
Hát most békét hagyj útra menésednek.*
- 210 4. *Ne szólj senkinek elveszett marhádról,
Háznál vagy, azt mondhatom affelől,
De idővel még kezvedbe is kerül,
Csak szorgalmatosságod légyen arról.*
- 215 5. *Restséged miá meguntad magadat,
Mind csak más emberre bízod dolgodat,
Elhidd, hogy megüresítik táskádat,
És miattuk mind elveszted marhádat.*
- 220 6. *Kemény ember vagy és vad természetű,
Annak felötte vastag és jó gyomrú,
Hogyha ételedbe mértékletes lész,
Ez világon nagy hosszú ideig élsz.*
- 225 7. *Igen szép dolog volna pappá lenned,
Így Istened is gyönyörködne benned,
De más dolgot hallottam felőled:
Az szent tanúság utálatos előtted.*
- 230 8. *Színöd mutatja jámborságodat,
Minden dolgaiban igaz voltodat,
Azért feljebb viszed méltóságodat,
Mert kedvelik szorgalmatosságodat.*
9. *Sok idő múlik még te örömednek,
Nincsen semmi híre menyeközödnék,
Kiterjedt híre lator erkölcsödnek,
Azért mind maszlagos férjeid lesznek.*

10. *Hogyha valamire vagyon szándékos,
Kezdd el, most vagyon alkolmatosságod,
Bételik abban minden kívánságod,
Mert az szerencse híven szolgál téged.*
11. *Álnok szándéka vagyon az uradnak,
És most sokfelé gondolati vadnak,
Bár keresztül én fejemre szarjanak,
Hogyha haszna léssen szolgálatodnak.*
12. *[Ím, biztatlak,] ne hadd el szándékosdat,
Betöltheted az te gondolatodat,
Csak ne kéméld szorgalmatosságodat,
És híven szolgáljad az te uradat.*
13. *Ez ifjú legénnek bátor hagyj békét,
Nem bírhatod tehozzád az ő szívét,
Tavoly vona meg tőled már szerelmét,
Csalárdul mutatja hozzád álnok kedvét.*
14. *Tölts be mostan, kérlek, gondolatodat,
Ne halaszd tovább házasságodat,
Mert így öregbíted meg jószágodat,
Aryádfiai is így vehetik hasznadat.*
15. *Mit használhat jövőndülésem néked,
Ha semmivé léssen minden örökséged?
Akármely latorval is van ügyed,
Valamennyid vagyon, vélek elköltöd.*
16. *Kérkedéstől meg nem tiltlak téged,
Mert sok hasznod származik azból néked,
De hogyha magad kárát nem kívánod,
Hütelben semmit nem kell másnak adnod.*
17. *Valaki jámborul férhöz akar menni,
Szép s jó erkölcsűnek kell lenni,
De te igen kezdtél fertelmeskedni,
És sok helyen kisebbséget vallani.*

- 265 18. *Édes fiam, nem kell semmit bánkódnod,
Meg kívánságod szerént leszen dolgod,
Rövid nap hozzájutsz, meglátod,
Minden gondod nélkül leszen jutalmod.*
- 270 19. *Te agg daduk, mit szóljak tefelőled?
Az szeretetért magadat nem kéméled,
Bár távol légyen nyalánkságtól szűved,
Mert azt kívánnod nagy szömé[rem néked.]*
- 275 20. *Fiam, kedvetlen gazdát ne szolgálj,
Jobb hasznodért máshoz bátor szívvel állj,
Dolgában fizetésedért forgolódjál,
Nagy örökséghez jutsz, csak híven szolgálj.*
- 280 21. *Mondd meg énnékem, azmit te akarnál,
Leánt-é avagy fiat kívánnál?
Lyukas fiad leszen, tudjad bizonyyal,
Mind temagad vagy, vedd jóakarattal.*
- 285 22. *Dicsíretes benned te igazságod,
Azért leszen ez földön vigasságod,
Halálod korán bódog kimúlásod,
És mennyországban örök bódogságod.*
- 290 23. *Azmit mostan mondok, jól tarts eszedbe,
Kiről gondolkodol az te szűvedbe,
Oly jó barátod, ha tőle lehetne,
Csak egy kalán vízben is megölné.*
- 290 24. *Nem bánom ez útra indulásodat,
Hasznosnak vallom jó kívánságodat,
Mert szükségesnek tudom szándékosodat,
Kedvesnek mondom érte jutalmodat.*
25. *[Csak kár] olyan igen rajta bánkódnod,
[Vesztett] marhádat soha nem találod,
[Azért] jobb inkább másra gondolkodnod,
Hogysem heában az után fáradnod.*

- 295 26. *[Egészségért] Istenhöz fohászkodjál,
Áldomásért néki imádkozzál,
Úgy kezdj osztán dolgozhoz jó szándékkal,
[Hasznod] léssen onnét, hidd meg bizonynyal.*
- 300 27. *Ez ember nem mostan fog még meghalni,
Ha valaki őtet meg nem ölendi,
Ezt penig soha el nem kerülheti,
Mert gonosz minden cselekedeti.*
- 305 28. *Én csodálom állhatatlanságodat,
Mert ismerem sokféle szándékodat,
De bár hasítsák fel én jobb orromat,
Ha fejedbe nem vonsszák az barát kápát.*
- 310 29. *Ha egyebeket meg kezdesz utálni,
És más ember fejére akarsz hágni,
Te kívánságod semmivé fog lenni,
Sőt általa fog még nyakad szakadni.*
- 31 30. *Ím ez előjövő pünkösöd havában
Egy agg emberhöz mégy, ki rest dolgozban,
Kecskédet azért megnyírod azonban,
Mert ifjabbal léssz sok nyalakodásban.*
- 315 31. *Ím, álnokságodért mit jelentek:
Nem örülhetsz semmi jó szerencsédnek,
Gonosz hírt is jövendülnek fejednek,
Ódd meg, hogy mellé ne tegyék [seggednek.]*
- 320 32. *Fiam, egy ilyen újságot én mondhatok tenéked,
Az urad mint saját fiát, úgy szeret téged,
Az ő keze által néked könnyű úrrá lenned,
Csak azt akarja ő, hogy őtet bűven szolgáljad.*
- 325 33. *Nagy bolondság olyan dologért töröködni,
Azmelynek ember nem tud szerét tenni,
Te is oly dolog után kezdtlél álmélnkodni,
Egy nagy ebszar fog nyereséged lenni.*

- 330 34. Szép szeretődben ne légyen kétség,
Ismerem, hogy szűved szerint szereted,
És soha senkit inkább nem kedvelhéd,
Csak az Isten tőle választhat téged.
- 335 35. Nyilván hügyyed, ingyen sem jó gondolnod,
Hogy néked jódra lenne megházasulásod,
Mind agg ebnek szidna téged kurva feleséged,
Mint az macskát az eb, úgy szeretne téged.
- 340 36. Előbb nem lehet neked semmi kincsed,
Hanem az magad kenyerére kelly szorulnod,
Még azután leszen jámbor feleséged,
És mindenfelől hasznod jó be néked.
37. Kereskődésed miá jutsz nagy szegénységben,
Mert nincs semmi igazság az te beszédidben,
Minden ember veszti marháját ekképpen,
Valaki hamis, csalárd az ő kereskődésében.

SYBILLA DELPHICA

HARMADIK

- 345 1. Hogy ha az én beszédemet akarnád elhünni,
Hamar való nap férhöz kezdesz te menni,
Kivel együtt sok marhát fogsz győjteni,
Ha más embert inkább nem fogsz szeretni.
- 350 2. Egyelőször jól leszen dolgod néked,
De nem soká tart, hamar végét éred,
Mert az társod megelőz abban téged,
És héában leszen szorgalmatos ügyeközeted.
3. Jó szűvöd legyen az te szép szeretődben,
Eleget nyersz véle jó engedelmségekben,
Meghüdd, hogy ő nem kedvel mást szűvében,
Csak tégedet óhajt ő igaz szerelmében.

- 355 4. Más úrhoz vagyon néked kívánságod,
Mert annak ígéretét te mind igaznak tartod,
Lássad, hogy meg ne csaljon vak bolondságod,
Ezt mondom, jobb volna ennél szolgálnod.
- 360 5. Jó asszony, ezentől bételik az te kívánságod,
Feljutott Istenhöz az te imádságod,
Rövid nap szép gyermekid lesznek néked,
Őbennek lészen minden nagy gyönyörűség.
- 365 6. Fiam, hallgass reá, mit diktálok néked,
Csak gyönyörűségben volt felnevelésed,
És senkitől nem volt néked semmi félelmed,
Az akasztófától igen féltlek én téged.
- 370 7. Mit használ néked erről kérdezkedned,
Lám, magad jól tudod, hogy ő szeret téged,
Azért te őtet ugyan nem kedvelöd,
És nagy őhozzá az te fajtalanságod.
- 375 8. Felfogadom véled egy hordó borban,
Nagy kárt vállalsz te ez mostani urodban,
Maga nincsen hiedelmed mondásomban,
Meglátod, hogy te esel nagy nyavalyában.
- 380 9. Ha az elveszett marhádát te megkévánod,
Az én tanácsomat néked meg kell fogadnod,
Egy nagy rakás kövek között keressöd,
Minden kétség nélkül ott megtalálod.
- 385 10. Ha engem meghallgatnál, jót mondanék néked,
Kárvallástól megszólítanálak téged,
Ez dologan fárad meg az eszed,
De ha elkezded, nagy károddal végezed.
- 385 11. Hogy ha te hosszú éltedet kívánod,
Az te Istenedet hűven kelly szolgálnod,
Ha ez nyáron nem történik néked halálod,
Sok ideig lészen még ez földön lakásod.

- 390 12. Egyházi emberré felszentelnek téged,
Sok lelkeket vesz el az te gonosz tévelgésed,
Az ördög azért jutalmot ád tenéked,
Tüzes taligán pokolba hogy hordoz téged.
- 395 13. Senki sok barátid közül nem ér veled,
Oly *igen nagy léssen* az te örökséged,
De az *fösvénység távol* legyen tőled,
Mert egy szömpillantásban mind elveszted.
- 400 14. Házasulásodról egy igével meg se emléközzél,
Nincs haszon benne, hogy valakihöz mehetnél,
Az te ifjúságodban az dolgot te röstellettél,
Mostan immár igen agg fasszá löttél.
- 405 15. Jó hírrel vigasztallak mostan tégedet,
És megindítom tebenned örömodet,
Az Úristen megbővíti az te jó szerencsédet,
Sokféle jókkal tölti bé kedvedet.
- 410 16. Fösvény embernek ismerem az te uradat,
Azért ne vesd őbenne bizodalmodat,
Csak veszted őnála hű szolgálatodat,
Oda kelly hadnod minden jutalmodat.
- 415 17. Nagy csodálatos minden te kívánságod,
Könyörgésed által kell dolgozhoz jutnod,
De bátran kezdj hozzá, nem jó alunnod,
Együld az kertvélt az hamuban felejtöd.
18. Ifjú, azkiről gondolkodol az te szívödbe,
Nincsen haszna, kedved nem telik benne,
Ne hüdd azt, hogy ő tégedet szeretne,
Mert gonoszságodat immár ő megismerte.
19. Jobb néked ifjúságodban megházasulnod,
Míglen az kertvélyfát jól megrázhatod,
Mert ha még nyolc esztendeig nem akarod,
Használj véle, mástól kölcsönkér az feleséged.

- 420 20. Mindéltig kell így fekünnöd az sárban,
Mert valaki nem keres ifjúságában,
Hová semmit nem tött, ott nem talál vén korába,
És az kuldustáskát hordozza nyakában.
- 425 21. Fiacskám, néked jó áros emberré lenned,
Kereskedésed után kenyered lészen néked,
De semmi fáradságot nem kell röstellned,
Igazmondóvá, s nem hazuggá lenned.
- 430 22. Isten oltalmazzon minden jámbort tetőled,
Jó leány, gonosz hír vagyon tefelőled,
Az korcsomákat te mind megkerüled,
És dolgotat igen sokakkal közled.
- 435 23. Hogy kívánságod szerint légyen dolgod,
Komád által jó róla tudakoznod,
És magadnak is róla légyen gondod,
Hogy az te társaid azt el ne veszessék tőled.
- 440 24. Nem kedveli mátkád az te dolgotat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Jöllehet örömet elveszi szép ajándékokat,
Azért meg is csúfolja bujaságotat.
- 445 25. Jobb magadnak egy ifjú úrhoz állani,
Ha szolgálatoddal akarsz magadnak használni,
Az ifjú úr az ő költségét bővön költi,
Oly helyen jó az szolgálknak szolgálni.
- 450 26. Bizonyossá tészlek én tégedet ebben,
Neked mostansággal fiad nem lészen,
Azért csak csorbás leányod lészen,
Mely szeplős, hervadt és színetlen lészen.
27. Soha nem jó néked télben szánkáznod,
Odatörök egyolykor kezéd avagy lábod,
És hogyha üdején az szánkázást el nem hagyod,
Nyilván az legjobb nyakad is odaszakad.

28. Ez embernek te nem érted az ő hamis voltát,
Elfedezi előtted az ő nagy latorságát,
Színnel jónak mutatja tehozzád magát,
Megvonta tőled minden igazságát.
- 455 29. Indulj mostan utodra bátorsággal,
Menten menj, fiam, ahová szándékoztál,
Ne mulass, a jó szerencsébe bízzál,
Nyilván elhiggyed, hogy téged meg nem csal.
- 460 30. Azmit elvesztettél, ne juttasd eszedbe,
Igazán megmondom, nincs hasznod benne,
Mert igen hallgat az, aki elvötte,
Egy szót sem szól ő senkinek felőle.
- 465 31. Fiam, igen jó szándékod vagy mostan,
Csak ne késsél alkalmatosságodban,
És jó szerencséd léssen ez dologban,
Bételik kedvöd jó használatjában.
- 470 32. Nem igen kedves hírt mondhatok néked,
Te az szép lovakat igen szereted,
De üdő előtt kell néked miattok veszned,
Ha tőlek magadat te meg nem őrized.
- 475 33. Bár ne csúfold, társ, az plébánusságot,
Tudom azért, hogy reá vagy szándékod,
És karácsony napján jobb reáállanod,
Vaj, ki gazdag léssen onnét jutalmod.
- 480 34. Jól vészem én eszembe szándékokodat,
Küsebbségbe ejted azzal magadat,
Minden bánja felfuvalkodásodat,
Barátid mia vallod nagy károdat.
35. Jóasszony, nem múlik már tovább dolgod,
Ez nyáron léssen megházasulásod,
De az dolgot tréfára te ne vegyed,
Hogy osztán mással akarnál egerészned.

- 485 36. Látszik bizony, hogy nem sisakba löttél,
Igen későn az jó szerencséért mentél,
És nem jutott néked az szerencsében,
Mert igen kevés az olaj az te fejedben.
- 490 37. Hüven szolgálj, fiam, jámbor uradat,
Ne szánd az ő hasznáért fáradságodat,
És bővön vészöd bé jutalmodat,
Mert jámborul megelégtíti szolgálatodat.

SYBILLA CYMERIA

NEGYESEDIK

- 495 1. Szánom s bánom is gorombaságodat,
Mert mind más emberre bízod magadat,
Azáltal te nem többíted jószágodat,
És eb seggiből vájod kü hasznodat.
- 500 2. Szép szeretődnek mását te nem láttál,
Hűvebb dolgot is sohasem hallottál,
Minden szereteti csak tebenned áll,
Szűve szerint hűséggel tégedet szolgál.
- 505 3. Bizony nagy bolondság ez tetőled,
Hogy ez szömélt csak az ő jószágáért kedveled,
Ha ezer disznót adhatna is néked,
Mégsem adnám tanácsul, hogy elvegyed.
- 510 4. Jámbor és jó gazda léssen benned,
És jámborságodért léssen sok kéncsed,
Mindenféle marhákkal házadat megrakod,
Szintén úgy, amint te magad kívánod.
- 515 5. Fiam, nem jó áros emberré lenned,
Mert az tolvajok miatt kell néked elveszned,
Jobb azért másból kenyeredet keresned,
És házadnál szép csendességben élned.

6. Ha hív házastársot kívánsz magadnak,
Engedj hát vénemberek tanácsának,
Add be hütödet hozzád hasonlóknak,
Ne örülj elmúlandó gazdagságnak.
- 515 7. Nagy bizodalmod vagy ez emberbe,
Csak hozzá futsz akármilyen szükségbe,
Néked is nagy segítséggel lehetne,
De nyilván elhügyged, nincs arra kedve.
- 520 8. Ne sápolódjál semmit szeretődben,
Senkinél nem lehetsz jobb szerelemben,
Kínáld csak azzal, kit viselsz berhédben,
Majd véled hál fosos alsóingében.
- 525 9. Oda nem állasz, hogyha szómat fogadod,
Igen vékonyon léssen önála az hasznod,
Te dolgoz, ha ez fősvény gazdát kedveled,
De egy esztendeig is egy pénzt sem adsz neked.
- 530 10. Ha az Istent szüntelen imádod, s kéred,
Hogy egy fiúval látogasson meg téged,
Meghallgattatik buzgó könyörgésed,
És kettőt is egyszerre mind ad ő neked.
11. Nincs tebened ennél gonoszabb erkölcsed,
Csak hogy az kurvákat igen kedveled,
Ma egyet, holnap másikat elővészedsz,
Gonoszul kell az fosos kurvák miá veszned.
- 535 12. Nyilván igazat mondok neked ebben,
Az atyádfia felől ne légy kétségben,
Benned gyönyörködik nagy hűségében,
Soha jobban ne kívánsz szívődben.
- 540 13. Az, hová gondolkodtál, nem jó menned,
Veszedelem léssen ott nyereséged,
Mert erős fogságba bévetnek téged,
Vízbe mártott kenyérhéj léssen élésed.

- 545 14. Vigadj és hadd el szomorúságodat,
Tudjad azt, hogy megtalálod orvodat,
Hétfőn míglen megészöd vacsorádat,
Megtalálják az elvesztett marhádat.
- 550 15. Semmit nem nyersz bolondoskodásoddal,
Mebánod még, elhüdd azt bizonynal,
Azt tudod te, hogy nincsen szebb náladnál,
Megköszönnéd, ha disznómmal hálhatnál.
- 555 16. Megismervén benned jámbor erkölcsedet,
Anyádtól szakadt jó természetedet,
Száz esztendősnék mondhatlak tégedet,
És igen potrohos daduk lészen belőled.
- 560 17. Soha nem volnál te jó tanítónak,
Jobb volnál egy бүdös disznópásztornak,
Mert igen örülsz lopott szalonnának,
Az varjak is igen rádkákognak.
- 565 18. Fiam, bár örülj kedves mondásomnak,
Jó nevet szőrzősz az te atyádfiainak,
Méltóságot szőrzősz az te rakonságidnak,
Mert nagy úrrá lész, és használsz sokaknak.
- 570 19. Szép leány, kevély, undok s alávaló vagy,
Kedvetlen, poszagó s patvarkodó vagy,
Bizony így soha el nem adhadd magad,
Hanem ha valami koszos talál reád.
- 570 20. Hogyha valamire vagy szándékos,
Az jó szerencsében légyen bizodalmod,
Mindenben enged néked, azt meglátod,
Nem lészen héában az te fáradságod.
21. Te magad is jól eszedbe veheted,
Hogy urad ugyan semmit nem ád néked,
Sőt mindhéában lészen szolgálatod,
Fáradságodért csak szitok jutalmad.

- 610 30. Ne hadd magadat uradtól elhítni,
Netalám kárban kezdesz maradni,
Együld ingyenében kezd tégedet tartani,
És másnál jobb szerencséd fogna lenni.
31. Nem hüszem azt, hogy örülhess egy fiadnak,
Mert nem-engedtél mindenkor uradnak,
Többet túrtél és kedveztél magadnak,
Azért vigadjál ottan kisleányodnak.
- 615 32. Állhatatos és erős légyen az te hűted,
Az ördög kétségbe ne ejtsen téged,
Istenedben légyen jó reménséged,
Úgy léssen mennyországban nagy örömed.
- 620 33. Láss dolgodhoz, fiam, az Istenért kérlek,
Egy ígét se hüggy az hízelkedőknek,
Mert elhüdd, tégedet csak addig kedvelnek,
Míg az ő hálójokba bérekeszthetnek.
34. Elindulhatsz, valamikor te akarod,
Nagy hasznodra szolgál néked ez utod,
625 Bételik ebben minden kívánságod,
És kedved szerint léssen minden dolgod.
35. Elköltél, jó barátom, az tréfáról,
Miért nem viselsz gondot az magadéról?
Igen könnyen tehetsz vala károdról,
630 Még se emléközzél már elveszett marhádról.
36. Uram, nyilván szólok mostan néked,
Dolgodat igen jó végre viheted,
Csak röst ne légy, bételik abba kedved,
Költségedet is soha ne kéméljed.
- 635 37. Ha szintén az Apolló volna orvosod,
És ezörféle patikaszerszámod,
De ugyan kü kell ez világból múlnod,
Mihelt valami betegség esik rajtad.

SYBILLA ERYTHREA

ÖTÖDIK

- 640 1. Istennek nagy hálaadással tartozol,
Hogy rövid nap küvészen ez világból,
Igaz, eleget túrtél nemzetségidtől,
Megszűnnek talám ottan irigységöktől.
- 645 2. Oda vagy az, lassú vagy hozzá,
Házadnak nem lész te soha hasznára,
Senki tanácsát nem akarsz fogadni,
Csak gorombaságban akarsz búdosni.
- 650 3. Ím, mihelt az innepek előjőnek,
Hüdd meg, néked elég kérőid lésznek,
Azok közt adnak egy szép termetűnek,
Tisztes és jámbor erkölcsű legénnek.
4. Az szerencsénél nincs néked nagyobb ellenséged,
Ezt minden játékidban megismered,
Ne legyen benne semmi reménséged,
Mindenkor miatta csak kell vesztened.
- 655 5. Ha az urad az ő jószágát mind el nem veszti,
És az jó szerencse őtet megsegíti,
Elhüdd, szolgálatodat ő jól megfizeti,
De sokáig kell utána várni s tűrni.
- 660 6. Rövid szóval ezt mondom meg néked,
Csak héában való nagy töröködésed,
Elég nagy rajta az te gondolatod,
Maga nyilván egy ebszart sem ér dolgod.
- 665 7. Azki felől most vagy gondolkodásba,
Mindenben vagy az hozzád jó szándékba,
Légy csak te is jóakarattal hozzája,
Ő tenéked minden jódat kívánja.

- 670 8. Metszen véled az te ifjú feleséged?
Egy csepp sincs néki való örökséged,
Kappan vagy te, nincs semmi monyod néked,
Ha megházasulnál, elszöknék tőled.
9. Bételik tenéked ez prófécia,
Ímé, nagy úrrá lesz rövid idő múlva,
Azért ötvenesztendő korodba
Ódd magad, hogy ne essél kárvallásba.
- 675 10. Fiam, nem jó áros emberré lenned,
Nincsen arra való szerencséd néked,
Azmit atyád s anyád erős munkával győjtett,
Csak egy gonosz órában te mind elveszted.
- 680 11. Az te jámborságod és nagy gondviselésed
Egy jámbor gazdához szöröznék téged,
Kinél bételik néked minden kedved,
Kérlek, hozzád jótétemet el ne felejtse.
- 685 12. Régtől fogva mind erre volt szándékod,
Elhüdd, héában leszen fáradságod,
Ilyen dologhoz nincsen semmi módod,
Igen nagy kárba ejt téged az te gyorsaságod.
- 690 13. Igen kedveled dolgát az szép Vénusnak,
Azért egy ígét se hüggý társaidnak,
Mert ők mindnyájan azon forgódnak,
Hogy gyűlölségbe ejtsenek mátkádnak.
14. Feleséges gazdát nem kell szolgálnod,
Felesége együld kölcsön ad néked,
És ha jókedvvel rajta el nem üted,
Béáru az urának és elűz téged.
- 695 15. Asszonyom, vigadj uraddal egyetemben,
Jó hírt mondok: fiat hordozsz méhedben,
Ki után jó hírnév zendül fülödben,
Csak neveld fel isteni félelemben.

- 700 16. Háborúságkezdő soha te ne légy,
Patvarkodástól mindenkor távolj légy,
Ha ez tanácsomat nem fogadándod,
Ottan szörnyű halállal kell meghalnod.
- 705 17. Ha még más is tehozzád olyan volna,
Azki néked annyi jódat kívánna,
Mind azkiről most vagy gondolkodásba,
Nem csalatkoznál meg kívánságodba.
- 710 18. Jobb volna tanácsomat megfogadnod,
És mostani utodat máskorra halasztanod,
Ha elmégy is, nem léssen semmi hasznod,
Mert néked ezen úton kell meghalnod.
- 715 20. Megaláztatik, fiam, az te nagy kevélységed,
Ez dologban ne légyen reménséged,
Héábanvaló minden szép költséged,
Jutalmod néked ebben nagy veszedelmed.
- 720 21. Az patikaszerszámtól ódd meg magad,
Lám, purgáció nélkül is küszarhadd,
Ha soha orvosságot nem vész hozzád,
Sokáig élélhetsz, azt nyilván tudjad.
- 725 22. Patvarkodástól megójjad magadat,
Mert veszedelmedre tudják dolgodat,
Nem jó, ha reád köszönik pohárokat,
Együld nem nyalhadd bé mérges borokat.
- 730 23. Én szép uram, igazat mondok én ezben,
Te felmagasztaltatol tisztességedben,
Némelyek igen rajtad vadnak irigységekben,
Nem árthatnak azért néked gyűlölségekben.

24. Szép leány, minden jámbor ójja magát tetőled,
Mert nem igen jó híreket mondnak tefelőled,
Felötte igen csácsogó és hosszú az te nyelved,
Szömérmertlen mindenben a szömed és szűved.
- 735 25. Nagy szerencsés volt az te fogantatásod,
És boldog is volt ez világra születésed,
Azért az te atyádfiai bíznak tebenned,
És minden jót reménlenek és várnak tetőled.
- 740 26. Nyilván szánlak, édes bátyám, azt tudjad,
Gonosz kedvvel vagy on hozzád az te urad,
Azért láss hozzá, mi legyen szándékod,
Itt csak héában lészen szolgálatod.
- 745 27. Mire való az te sokféle gondolatod?
Egyikben sem telik be kívánságod.
Ám járj, nem pirongatlak azért téged,
Mert szégyenért mást kell ezentől mívelned.
- 750 28. Tudjad, hogy ez ifjú nem kedvel téged,
Akármely nagy dolgot ígérjen is néked,
Ha orron fogva magadat hordoztatod,
Nagy küsebbséget vall jó méltóságod.
- 755 29. Ezt igazán tudom mondani tenéked,
Egy leánt véssz magadnak, nem özvegyet,
Ha véle nem késel, s el nem múlatod,
Nagy kedved szerint élhetsz véle együtt.
- 760 30. Ez magát szegénységtől igen félti,
Uraságért sok dolgot megkísérti,
De az uraság őtet nem illeti,
Mert ingyen sem tudná annak hasznát venni.
- 760 31. Az te prófeciád ezt jövendőli néked,
Hogy igen jó áros emberré lenned,
Csakhogy józan légyen minden életed,
Úgy kazdagíthat meg szép kereszkodésed.

- 765 32. Jó leányom, vödd eszödbe ezeket,
Jónak hozzád nem mondhatom férjedet,
Kurvaságoddal mind elvesztet
Azért még küperengéreznek tégedet.
- 770 33. Társ, efelől legyen jó bizodalmod,
Légyen ördögben sokféle szándékod,
Meglátod, hogy igen jó lészen dolgod,
Karácsonig bételik kívánságod.
- 775 34. Hadd ördögben bolond szeretődöt,
Bizony, ezzel nem töltöd bé kedvedet,
Te nem látod az ő nagy mevetségöket,
Csak majom gyanánt tartnak ők tégedet.
- 780 35. Régtől fogva egy helyre volt szándékod,
Igen hasznos lészen már ott szolgálnod,
Kedved szerint gazdád lészen az néked,
Az ő felesége minden jót téssen véled.
- 785 36. Igaz, jóasszony, hogy te leánt kívánnál,
Fiad lészen, azért azt tudjad bizonynal,
Mert az urad erősb az ágyban náladnál,
Igen elüti rajtad nagy mankósával.
- 790 37. Ne kövessed, fiam, az bujaságot,
Távoztasd el tőled minden gonoszságot,
Ekképpen nem vétközik az te lelked,
És úgy, mint jámbornak lészen halálod.

SYBILLA SAMIA

HATODIK

- 790 1. Az emberrel, kit most forgatsz gondolatodba,
Kérlek, ne légy véle egy társaságba,
Soha ő jódat néked nem kívánja,
Előmenetödet mind erősen bánja.

2. Na mulass, indulj el nagy csendességben,
Elgondolt utodban járj vesztegségben,
Onnat megtérsz nagy szép nyereségben,
Úgy léssen dolgoz, mint kívántad szívödben.
- 795 3. Bizonyossá tészlek mint jó bátyámat,
Soha nem leled meg elveszett marhádat,
Vaj, kicsoda helyre kerítették jószágodat,
Bár ugyan vegyed attól most búcsúdat.
- 800 4. Nagy hasznos dologban forgódot te mostan,
Vigyázz reá alkalmatosságodban,
Ne foglald magadat heű oldódásban,
Bánjál véle, vigadhatsz jutalmokban.
- 805 5. Haláltól magadat még most megóhatnál,
Mert jól tudod, egészségöd miben áll,
De tobzódásodért, elhüdd bizonynal,
Szörnyű halálot léssen korcsomaháznál.
- 810 6. Azt adom tanácsul néked, hogy légy pappá,
Ha kedvedre akarsz élni ez világba,
Légy mindennek hű jóakarotodba,
És nagy csendességben élhetsz házadba.
- 815 7. Soha nem léssen néked böcsületed,
Mind csak az hamuban kell néked ülned,
Noha orrodát igen fenn hordozod,
Ugyan nem léssen azért gazdagságod.
- 820 8. Jóasszony, ha tudnád, mint vagy dolgozba,
Eljáznád az táncot vigasságodba,
Ám mindent hivathatsz lakodalomba,
Mert özvegy emberhöz mégy ez napokba.
- 825 9. Az szerencse hitvánul szolgál néked,
Nem telik benne te kívánós kedved,
De benne vagyon minden reménséged,
Bizonynal elhüdd, hogy megcsal téged.

- 825   10.   Vaj ha oly hűven szolgálnád uradat,
Mint ő adja meg minden jutalmodat,
Nyilván megfizeti fáradságodat,
Nem hagyja héában szolgálatodat.
- 830   11.   Nagy gondban forogsz te ifjúságodba,
Mert azt tudod, hogy azért lesz gazdaggá,
De az hat s öt szöm néked prófétálja,
Hogy héában töröd fejedet rajta.
- 835   12.   Nyájas ember vagy minden dolgaidba,
Kiért minden ember barátságodat kívánja,
Azkiről mostan vagy gondolkodásba,
Igen nagy tehozzád az ő jóvolta.
- 840   13.   Ne hozz még most feleséget magadnak,
Együld nincsen kopó füle se annak,
Nem úgy adhadd vissza, ha egyszer elveszed,
Mind holtodig kell együtt véle töröködned.
- 845   14.   Barátom, mostan légy nagy vigasságba,
Ímé, nem sok üdő múlva lesz úrrá,
Egy gazdag úr meghal rövid nap múlva,
Rajtad marad az ő foltos kapcája.
- 850   15.   Kérlek, kalmárságtól magadat megódd,
Mert sok csalárdságot kell ahhoz tudnod,
Jobb néked más mesterséget tanulnod,
Hogysem más ember pénzecskéjét elcsálnod.
16.   Prófétálásom szerint víg kedvő légy,
Amaz alfeleddel minden nap kész légy,
Mert hamar üdön, te jámbor, férhöz mégy,
Annak akaratjának engedelmes légy.
17.   Másképpen kell néked az dologhoz fognod,
Semmit nem használ abban tunyaságod,
Elhüdd, hogy nem aluszik az te társod,
Nagy serénségével megelőz téged.

- 855 18. Mit adsz nékem, hogyha igazat mondok?
Azt beszélem meg, kit voltaképpen tudok,
Szeretőd és te azon gondolkodtok,
Hogy rövid nap együtt vigadhassatok.
- 860 19. Jó atyámfia, fogadd meg az én tanácsomat,
Soha el ne hitessed valakivel magadat,
Kérlek, el ne hadd az mostani uradat,
Másutt meg nem köszönik szolgálatodat.
- 865 20. Ímé, felőled micsoda új hír vagyon,
Azt mondják, hogy neked egy fiad léssen,
Ki dolgában oly szerencsés léssen,
Hogy minden embereknél kedves léssen.
- 870 21. Én az tanács, hogy ne nyargalj lóháton,
Ha akarod, hogy nyakad oda ne szakadjon,
Jelesben az kék szőrű-féle lovakon
Néked nagy boldogtalanságod vagyon.
22. Szerető fiam, eszödbe ezt vegyed,
Kiráól gondolkodol, el ne vesszed,
Mert az igen hű barátod tenéked,
Mint öcséjével, úgy gondol tevéled.
- 875 23. Ha tudnád, mi következőzendő tereád,
Árultatástól magadat oltalmaznád,
Utodat más üdőre halasztanád,
Veszedelmedet hogyha nem kívánnád.
- 880 24. Ha megfogadod mostan az én tanácsomat,
Cigánnál találod meg elveszett marhádát,
Csipszömő, ki rázza borzos szakállát,
Az tartja zálagban veszett marhádát.
- 885 25. Megmondom, hogy reád mi következik,
És bátorságodért mi rajtad megesik,
Egy szép jó szerencséd is nem érkezik,
Minden cselekedetidben károd történik.

- 890 26. Nagy kemény természeted vagyon néked,
Ételben s italban mértékletességed,
Ha mind ekképpen üdődöt műlatod,
Addiglan élsz, meddig szintén kívánod.
27. Sem püspökké, sem káplánná te nem lész,
Váras emberré ugyan sem lész,
Ez világ szerint hitván búdosó lész,
És kurválkodásban foglalatos lész.
- 895 28. Nagy az Istennek tehozzád jóvolta,
Felemel ő téged nagy gazdagságra,
Azmely által juthatsz nagy uraságra,
Minden embereknél nagy méltóságra.
- 900 29. Megbocsáss nékem, kérlek, jó leányom,
Igazat kell néked mostan mondanom,
Sok ölelgetéstől már nincs benned haszon,
Azért soha igaz férjed tenéked nem lészen.
- 905 30. Istenben légyen minden reménséged,
És mindenben jó szerencsét ad néked,
Haragját soha tereád ne gerjesszed,
Ha akarsz, hogy mindenkor legyen véled.
- 910 31. Héában lészen fiam, az te szolgálatod,
Sok fáradságodért semmi jutalmod,
Vaj kicsoda erkölcső az te urad,
Mert semmit nem ad, noha sokat fogad.
32. Azmit gondoltál, azzal jobb sietned,
Azért azt senkinek meg ne jelentsed,
Mert azt tőlem bizonynyal megértheted,
Társaid el akarják azt veszteni tőled.
- 915 33. Igen nagy gondod vagy az te szeretődről,
Mert játszódhatnál véle ki fenn s ki alól,
De ezt tudjad hozzád való jókedvéről,
Hogy örömost ellenne nálad nélkül.

- 920 34. Megházasodol te rövid nap múlva,
De tudom, megunod azt nemsokára,
Sőt ha lehetne, el is válnál tőle,
Mert elég társaid lesznek kerülle.
- 925 35. Mely helyen juthatnál az urasághoz,
Ott rövid nap sós rákak hadnaggyá lész,
És az agg bábákat búcsúra hordasz,
Gonosz erkölcsöddel sokaknak ártasz.
- 930 36. Megengedem, áros emberré lehetsz,
Mert te azután jókedvvel élélhetsz,
Jószágnak, gazdagságnak szerét tehetsz,
De azt mondom: jámbor, hű szolgálakat tarts.
37. Én jó leányom, halld meg beszédemet,
És dicsírd rajta az te Istenedet,
Jó jámbor urad léssen, nyilván hüggyed,
És esztendő múlva szép kis fiad néked.

SYBILLA CUMANA

HETEDIK

- 935 1. Légy víg kedvvel, ne törd azon az fejedet,
Rövid nap hallasz kellemes örömeket,
Az dolog bétölti minden kedvedet,
És nagy böcsületre viszen tégedet.
- 940 2. Jó szerencsével társ, mit hallgatsz füst alatt?
Látom, szeretődért fohászkodásodat,
Béadod néki szép ajándékidat,
Használj véle, ím, mással is közli dolgát.
- 945 3. Ha akarsz élni az én tanácsommal,
Tahát ez helyen többé már ne szolgálj,
Mert semmi nyereséged egyéb annál,
Étöd, béröd, aludtod hasznod annál.

- 950 4. Úgy tetszik nékem, tudom, nem is véték,
Nagy sok üdeig néked fiaid nem lesznek,
Hanem ha jobb kaszást szörzösz rétödnék,
Úgy mondanám, hogy gyermekid lennének.
5. Minden emberhöz tessék meg irgalmasságod,
És jó halállal léssen kimúlásod,
Szegényekhez künyújtva légyen karod,
És soha nem léssen néked fogyatkozásod.
- 955 6. Az ember, ki felől most tudakozol,
Nem emlékezik meg az te jóvoltodról,
Sőt oly jó szándékkal vagyon hozzád,
Hogy egy sánta balhát nem adná rajtad.
- 960 7. Hogyha lóra ülendesz ez napokban,
És nem adod magad hévolkodásban,
Jó szerencsés lesz minden dolgaiddban,
Ez esztendőt is nem vesztetd héában.
- 965 8. Nem szükség néked ígyen szomorkodnod,
Elveszett marhádát meg nem találod,
Csoda forgását meg nem gondolhatod,
Ördögnek ígérték, azt megtudhatod.
- 970 9. Azmely dologra mostan szándékoztál,
Te nem héában benne munkálkodnál,
Csak hozzákezdenél nagy hamarsággal,
Bétöltetd kedvedet nagy hasznajával.
10. Szerencsétlen mostan úton járásod,
Veszedelmes vízen hajókázásod,
Azért jobb más időre halasztanod,
Netalám mostan történnék halálod.
- 975 11. Ne késsél véle, bár pappá légy mostan,
Mert nagy jutalmod léssen néked abban,
És vigadhatol nagy jó lakásodban,
Kíért nehezen mégy be mennyországban.

- 980 12. Hadd el udvari nyalankodásodat,
Lám, meguntad feljebbugordásodat,
Meg is raktad költséggel bőszájú zacskádat,
Megéred véle, eltarthatod az te egész házádat.
- 985 13. Egy emberhöz gondolkodtál mostan menni,
Azt hamar való nap kezdesz szalgálni,
Ketten egymáshoz nagy szeretettel fogtok lenni,
Egyik az másiknak minden jót kívánni.
- 990 14. Édes bátyám, igen kicsid az te szerencséd,
Mert nagy mindenben te esztelenséged,
Ha versengéstől magadat meg nem őrized,
Nagy sebek esnek rajtad, nyilván higgyed.
- 995 15. Hogyha eszedbe vennéd nagy hasznodat,
És valóban megismernéd uradat,
Elhüdd, nem vonnád meg tőle magadat,
Mert másutt jobb szerencse reád nem találhat.
- 1000 16. Édes bátyám, intlek én mostan téged,
Csak héában felfuvalkodik az te szűved,
Ez szándékodban néked nem telik kedved,
Az te nagy fáradságodat héában odavesztet.
- 1005 17. Jó reménséged légyen az te szép mátkádba,
Az te szerelmedet mert szűve szerint óhajtja,
Mindvégig te légy néki hű és jó barátja,
Fejét, jószágát teérötted ő nem szánja.
- 1010 18. Házasulástól én el nem tiltlak téged,
Mert régen magadban azt te elvégezted,
De az, mit kívánsz, te magad sem érted,
Nyilván farra elég bút szöröz néked.
- 1010 19. Igaz dolog ez, de újság tenálad,
Uraságodat minden órán várjad,
Elközelget már hozzád, nyilván tudjad,
De szegény társaidat tőled el ne rúgjad.

20. Jobb néked baráttá, hogysem kalmára lenned,
Mert nem elég erre te emberséged,
Látom, hogy igen bolyókás az te fejed,
Kevély vagy, de fürödni vagyon eszed.
- 1015 21. Igen jámbor férjed fog néked lenni,
Ki mindenek előtt fog téged kedvelni,
Nagy gyönyörűségben teveled élni,
Mert minden nap hajaddal az házáat söpri.
- 1020 22. Bátor másról immáran gondolkodjál,
Ezen dolgodért tovább ne fáradjál,
Mert azkivel efelől tanácskoztál,
Az vesz el tégedet árulatással.
- 1025 23. Talám beszédem nem leszen ellened,
Mert igen kedves dolgot mondok néked,
Nagy hűséggel vagyon hozzád szeretőd,
Mindenek előtt kedvel s óhajt téged.
- 1030 24. Intlek mostan, tanácsomat fogadjad,
Mostani uradat el ne hagyjad,
Nyilván azonnal vesztél, ha elhagyod,
Mert ebül leszen másnál néked dolgod.
25. Asszony, ne törd azon az fejedet,
Bétölti Isten kívánós kedvedet,
Fiakat szülsz, egyszörsmind kettőseket,
Kik után két leány is leszen néked.
- 1035 26. Azki nem téveleg keresztyén hűtben,
Az vagyon Istennek őrizésében,
De hogy te az Arriust így követed,
Azért örökké pokolba kell veszned.
- 1040 27. Intlek erről téged mint barátomat,
Ismerd meg azt mint saját atyádfiát,
Őbenne vessed minden bizodalmodat,
Tanácsával megbővétheti jutalmodat.

- 1045 28. Fiam, kérlek tégedet egy dologra,
Ne indulj mostan elgondolt utodra,
Mert fejedet veted nagy kárvallásra,
Sőt életedet is szörnyű halálra.
- 1050 29. Ezután szorgalmatos légy az te dolgodban,
Mert sok latrok támadnak ez napokban,
Azkik nagy kárt tesznek mások marhájában,
Dúlással, fosztással járnak el abban.
30. Szólok, de reám meg ne haragudjál,
Efféle dologban bár ne munkálkodjál,
Eszed felőtt valóban ne fáradjál,
Hogy kurvául benne ne hurcoltassál.
- 1055 31. Jó szerencsével te Isten embere,
Vessed bizodalmodat Istenödre,
Ha szándékozol boldog kűmúlásra,
Gondolj Istennek parancsolatjára.
- 1060 32. Fiam, én nem hízelkedem tenéked,
Igen ostoba s goromba az fejed,
Tagadom tőled pappá való léted,
És ez világban is sokáig te élted.
- 1065 33. Bizott uram, ezt tőlem megtudhatod,
Hamar üdön nagyra megyen te dolgod,
Emberek közt lészen nagy méltóságod,
Házadnál bővül meg gazdagságod.
- 1070 34. Szömeidről könnyen megismerhetni,
Hogy rövid nap akarsz férhöz menni,
Felöttébb kezdted az kardolást kívánni,
Nem tudom azt, ha véle fogsz használni.
35. Igaz és hű légy cselekedetidben,
És örömod lészen jó szerencsédben,
Sőt Isten felől légy jó reménségben,
Hamar üdön tégedet úrrá tészen.

- 1075 36. Én nem osztoznám meg abból teveled,
Azmennyi az te uradnál léssen béréd,
Ha búcsúzol, bottól hasad meg bőred,
Tovább lépjél, bár ha vagyon költséged.
- 1080 37. Azmiről nem tehetsz, ne gondolj azzal,
Talám az dolog még néked is használ,
Kérlek, csak élj benne én tanácsommal,
Ne háborodjál soha társaiddal.

SYBILLA HELLESPONTICA

NYOLCADIK

- 1085
1. Szánom s bánom az te nagy bolondságodat,
Hogy annyira szereted az ifjakat,
Nem vészed eszedbe bába voltodat,
És hogy megittad már jámborságodat.
- 1090
2. Istenben légyen minden reménséged,
Buzgó szüből légyen te könyörgésed,
És jámbor házastársot ad tenéked,
Ki mindenek előtt szeret téged.
- 1095
3. Igen álnok s ravasz vagy te ez világon,
Csalárdságod híres minden utcákon,
Egy balhát sem ér, ami jó benned vagyon,
Azért semmi jót nem ad néked Isten.
- 1100
4. Mint szintén házadnál, így utaidban,
Erdőn, mezőn és minden szállásidban,
Jó szerencséd leszen kalmárságodban,
Drágakövekkel ne keress azomban.
5. Rövid nap jámbor és jó férjed leszen,
De bizony kár, hogy téged elveszen,
Morgó természeted néki kárt téssen,
Hanem ha megpálcáz téged igen erősen.

- 1105   6.   Ez holdnapnál tovább nem fogsz mulatni,
Te dolgodban nagyon kezdesz vigadni,
De társaidnak is kell abban kedvezni,
Ottan ártalmodra nem fognak törekedni.
- 1110   7.   Az te buja szeretetödért jaj tenéked,
Jaj, hogy minden kurvának az seggit kened,
Azok minden marhádtól fosztnak meg téged,
És kuldussá hagyván elmennek tőled.
- 1115   8.   Fiam, azmely úrhoz vagy szándékos,
Hasznos léssen, hügyyed, már azt szolgálod,
Mert nagy bővön léssen onnét jutalmod,
És mindenből kedves léssen lakásod.
- 1120   9.   Az alfeledet te igen kéméled,
Nem sért meg urad, nem kell azon félned,
Fejér lábaidat szépen küterjesszed,
Ha akarsz, hogy egy fiat csináljon néked.
- 1125   10. Ímé, fiam, mit kell mondanom tenéked,
Hengér által történik te halálod,
Gonosz érdömedért gonosz fizetésed,
Azért csak Istenben légyen reménséged.
- 1130   11. Hű társ, ez ember felől ezt megértheted:
Sokkal jobb néked távoly tőle lenned,
Nagy álnokságát te még nem ismered,
Sokat mond másokról, de mind hazud néked.
- 1130   12. Hüdd meg, kicsid léssen ebből az te hasznod,
Hogy utodat mind tovább-tovább halasztod,
Azért hogyha károdát nem kívánod,
Az te dolgodért jobb hamar útra indulnod.
- 1130   13. Ingyen is azt az üdőt soha te se várjad,
Hogy elorzott marhádat megtaláljad,
Sőt el is vész tőled mentől jobb marhád,
Egy kántorig sem veheted annak hasznát.

- 1170 22. Szintén úgy tetszik nékem, te szép virág,
Hogy nemigen kedvel az ifjú mátkád,
Jó volna álnokságát meggondolnád,
Mert víg kedvet soha nem mutat hozzád.
23. Mondd meg, mire kell néked az szép feleség?
Jól tudod, hogy már nyomorgat az vénség,
Azt mondom, ha feleséged javát akarná,
Ifjabbat keresne, azki kardolhatná.
- 1175 24. Fiacskám, jó engedelmessé lenned,
Mert azután sok pénzed lészen néked,
Hogyha felöttébb és héában nem költöd,
Elhüdd, kis szekrényedet jól megtöltöd.
- 1180 25. Jobb volna néked egy nagy ebszart rágnod,
Hogysem csalárd kalmárkodással bánnod,
Mert az te fejed felötte nagy bolond,
Mennyi rágszart egy pénzen adnak sem tudod.
- 1185 26. Jóasszony, jámbor férjed lészen néked,
Jobbat sem kívánhatott volna szűved,
Azért kevélységedet le kell tenned,
Mert ha felrúgsz, nyilván megaláz téged.
- 1190 27. Dolgodért felöttébb töröd fejedet,
Maga nem töltöd azzal kedvedet,
Meg sem éri nagy töröködésedet,
Kár ebnek vetnöd fejér kenyeredet.
28. Ne vesd reménségedet az te szeretődben,
Jaj, szegény, hüdd meg, nem lehetsz kedvében,
És megjelentem, mi árt néked ebben,
Ím, társod tégedet ejtet bé gyűlölségében.
- 1195 29. Kártól oltalmazlak téged, mint jó fiamat,
Ne szolgálj felötte nagy urakat,
Mert nem vihedd feljebb méltóságodat,
Nálok megleléd, ha keresed károdát.

- 1200 30. Jó asszonyom, ám légy bizonyos ebben,
Ne rúgjad az te uradat öklelésében,
Ím, tenéked egy szép kisfiad léssen,
Kámbzsát varrj néki, mert sajtar-deák léssen.
- 1205 31. Nem akarsz gonoszságodtól megszűnni,
De rútul fogsz ez világból kűmúlni,
Ha az Isten rajtad kezd bosszút állani,
Meghüdd, hogy pokolba fog tégedet elvetni.
- 1210 32. Ez ember, azki felől gondolkodtál,
Tehozzád vagyon igen jó szándékkal,
Nincs néki szerelmesb egyéb náladnál,
Úgy gondol teveled, mint atyjafiával.
- 1215 33. Ez út igen ártalmas léssen néked,
Meglátod, hogy az te társod elárul téged,
És nagy küsebségre jut minden ügyed,
Odavész miatta minden tisztességed.
- 1220 34. Atyámfia, jól ismerem, nem is tagadhatod,
Hogy veszett marhádról vagyon nagy gondod,
Nem szükség arról szorgalmatoskodnod,
Minden fáradság nélkül majd megtalálod.
- 1225 35. Barátom, ha bántásodra nem lennék,
Igen jó tanácsot én tenéked adnék,
Úgy, hogy szándékodtól mostan megszűnnél,
Minekelőtte nagy szégyenbe esnél.
- 1230 36. Társ, fogadjuk, hogy megijesztlek téged,
Vayon-é híreddel, majd meg kell hálnod?
Azért az Istenben legyen bizodalmod,
Ezvilági dolgot már el kell hadnod.
- 1230 37. Nem jó ekképpen mind veszteg heverned,
És az kenyeret csak héában enned,
Jobb volna valami rossz pappá lenned,
Lám, szintén nagy gonosz írástól az fejöd.

SYBILLA PHRYGIA

KILENCEDIK

1. Uram, akorod-é azt megérteni,
Mit az négy és három szöm fog mondani?
Rövid nap egy tisztre kezdnek szörözni,
Mely által nagy méltóságot fogsz nyerni.
- 1235 2. Az jámbor szolga nem illik tehozzád,
Nem böcsülheted meg hű szolgálatját,
Igen megkedvelted az búdosókat,
Azért igenis agg ebül vésszed hasznát.
- 1240 3. Mindenben gondold meg az te tisztességedet,
Jámborságot keress és bücsületet,
Így vesd szerencsébe az te reménségedet,
És mindenképpen bétölti kedvedet.
- 1245 4. Társ, bizony dicsírem szolgálatodat,
De senki nem veheti hasznodat,
Kiért urad megadja jutalmodat,
De bizony nem én, agg eb vegye hasznát.
- 1250 5. Emléközzél életednek mivoltáról,
Embereknek külömb-külobb állapotokról,
Meg ne vondd magadat az szegényektől,
És örömöd lészen minden gondidról.
6. Most gondolkodtál egy embered felől,
Bizony, igen szeret teljes szívéből,
Nem szólok semmit hízelködésből,
Te őtet nem szeretsz oly jó kedvedből.
- 1255 7. Hű társ, néked lészen szép feleséged,
Minden marhájával készen vár téged,
De azért nagy gondot kell rá viselned,
Hogy együld rútol meg ne rostáljon téged.

- 1260   8.   Az uraság nem jutott most eszedben,
És gazdagság nincs emléközetedben,
Mert te nem fogadsz tanácsot semmiben,
Csak kártya s kocka forog eszedben.
- 1265   9.   Kereskedéshöz szerencséd jó vagyon,
Hűven szolgál téged minden módon,
De hogyha használni akarsz azon,
Most kezdj hozzá, mert üdeje vagyon.
- 1270   10.   Te asszony, hamar sietsz férhöz menni,
Talám az kockajátszást meg kezdted kívánni,
Vaj ha tudnád, mint fog még dolgod lenni,
Ezt mondanád, ördögben kezdem hadni.
11.   Semmit ne kételkedjél az te dolgodban,
Bízzál az Istennek nagy jóvoltában,
Eszteideig várj állhatatosságban,
Megadja néked, elhüdd bizonyában.
- 1275   12.   Jaj, bolond, vajon hol sétál az eszed,
Hogy semmi dologra sincs egy csepp kedved?
Minden valaki ezt hallja felőled,
Azonnal rúdját elfordítja tőled.
- 1280   13.   Igen jó néked más úrhoz állanod,
Míglen vagyon alkalmazosságod,
Mert onnét leszen néked nagyobb hasznod,
És az úrnál is sokkal jobb jutalmod.
- 1285   14.   Jóasszony, igen könyörgösz szűvedben,
Hogy az Isten néked egy szép fiat engedjen,
De ismerem, leánt hordozsz méhedben,
Mert igen vakarhatnál az ágyban.
- 1290   15.   Hű vagy az Istennek parancsolatjában,
Szegényeket segítesz nyavalyájokban,
És azért leszen boldog kümülésod,
És mennyországban örök vigasságod.

16. Azt tudod, hogy hű barátod az teneked,
Valaki szép szóval beszélget veled,
Én mondom, nem jó annak kedvesködned,
Csak mosolygat néki és megcsal téged.
- 1295 17. Elindulhatsz útra, ha vagyon kedved,
Most vagyon alkalmatosságod néked,
Csak dolgaidat szépen elrendeljed,
Elég pénzed léssen, s jó örökséged.
- 1300 18. Fiaskám, jó hírt mondok én tenéked,
Elveszett marhádat majdan megleled,
Nem szükség felöttébb rajta keresned,
Ím egy ember házadhoz viszi néked.
- 1305 19. Kezdd el dolgodat, valamikor akarod,
Te szömeiddel nyilván meglátod,
Minden dolgodat szerencsével bírod,
Tanácsomat is tudom, hogy megköszönöd.
- 1310 20. Igazat mondok én néked nyilván arról,
Ne gondolkodjál hosszú életedről,
Jó egészségedben felöttébb bízol,
Ím, vasárnap nem kelhetsz fel ágyadból.
- 1315 21. Két dologban most bizonossá tészlek,
Mert kellemes embernek ismertelek:
Tégedet egyházi tisztre emelnek,
Azután ismeg penig főbíróvá tésznek.
- 1320 22. Az szerencse akkor igen kedveze néked,
Ez tiszthöz mikoron szöröz vala téged,
De látom, immár elbúcsúzik tőled,
Vajon mire jut még nagy kevélységed?
- 1320 23. Szép leány, ha egy vén özvegyembert kedvelsz,
Azt mondhatom, rövid nap férhöz mehetsz,
Egy ifjú legént csak héában szeretsz,
Mert nehéz faradnak az szép forgó tánc.

- 1325   24.   Bezzek röst ember vagy te ez világon,
Megutáltad az dolgot minden módon,
Azért méltán minden nagy szükségedben,
Elfakad rajtad az szerencse mevetve.
- 1330   25.   Ha jámborul uradat megböcsüled,
Jó menyecske, és szavát megfogadod,
Hüggyed azt, jól léssen néked minden dolgod,
És nagyasszony módra nála lakásod.
- 1335   26.   Haszontalan gond elfogta elmédet,
Hozzád nem illendő dolog töri fejedet,
Vigyázz magadra, nyisd fel az szömedet,
Együld sárba ejted jó hírnevedet.
- 1340   27.   Igen megtudhatnád szeretődnek kedvét,
Szívében való tehozzád szerelmét,
Igazit mondok ezben néked, hüggyed,
Úgy szeret ő téged, mint saját lelkét.
- 1345   28.   Megtehetnéd-é, társ, szép feleségnek?
Hasznát vehetné-é az asszony röstségednek?
Bizony, szintén úgy kellesz szép feleségnek,
Mint az szép drága gyöngy undok disznónak.
- 1350   29.   Az urasághoz te jó utot találtál,
Gazdagsághoz is jó móddal juthatnál,
Hogyha tisztódben szorgalmatos volnál,
Jó szerencsédben fel ne rugaszkodnál.
- 1350   30.   Valaki kereszkodéssel akar élni,
Sok ravasztsággal kell széllal búdosni,
Afféle ravaszág nincsen tebenned,
Azért nem hasznos néked kereskodéssel élned.
31.   Óh, te szép virág, vigadj bár szívedben,
Ím, néked szép és jámbor urad léssen,
Együtt laktok ketten nagy szerelemben,
Kiért tü lehettek nagy böcsületben.

- 1355 32. Szánom ez szegény jámbor asszony fiát,
Hogy ilyen elcsalták tőle mátkáját,
Azt tudá, hogy ő vészi majdan hasznát,
De az kurva másnak ígérte farát.
- 1360 33. Ne utáld meg szeretődnek jókedvét,
Ne cseréld el hozzád való szerelmét,
Meghüdd, mind hozzád igazgatta szívét,
Meglásd, csakhogy tőled kü ne jelentessék.
- 1365 34. Azmely úrhoz te mostan szándékoztál,
Bátor soha hozzá ne kíváncsozzál,
Sokat fogad, de mindent csalárdsággal,
Segged telik, erszényed üresen áll.
- 1370 35. Édes asszonyom, légy jó reménségbe,
Igen fáradsz uraddal egyetembe,
Kíért szép fiad lészen, János neve,
Ez világban forog nagy jó szerencsékbe.
36. Nagyon űzed mégis gonoszságodat,
Nagyon tiszteled az rút bálványokat,
Isten megtudta nagy pápás voltodat,
Kíért az ördög megrontja nyakadat.
- 1375 37. Barátom, fogadd szót, mert nem vallasz kárt,
Állj csak imez emberhöz és vigyáz rád,
Megismered hamar hozzád szándékát,
Nem mondhatom meg nagy jóakarátját.

SYBILLA TYBURTINA

TIZEDIK

- 1380 1. Az Istenért kérlek, azt soha ne gondold,
Hogy most jó legyen útra indulnod,
Hogyha vizen kellettik általkelned,
Felötte nagy kárt vallasz, bár elhügyged.

- 1415 10. Mostansággal vagyon nagy gondolatod,
De nagy fáradsággal azt bételjesíted,
És ha hű lész rajta s meg nem unod,
Igen édesden esik minden dolgod.
- 1420 11. Hadd el bujaságos szeretetedet,
Nem töltöd azzal bé szomjú kedvedet,
Az leány nyilván nem szeret tégedet,
Igen kívánja nagy küsebségedet.
- 1425 12. Társ, ám egy szép feleséged léssen néked,
Tökéletes, jámbor és hű embered,
De kápolnáját jól meg kell szentelned,
Ha azt akarod, hogy el ne szökjék tőled.
- 1430 13. Barátom, jó szerencsés lész éltedben,
Felőtte boldog lész minden ügyedben,
Udvarnyalakodó ifjúságodban,
Undok táskahordozó aggságodban.
- 1435 14. Fiam, ha kereszkedésre szándékoznál,
És szorgalmatossággal kalmárkodnál,
Hüdd meg szómat, oly gazdagsághoz jutnál,
Hogy mindenfelől híres-neves volnál.
- 1440 15. Óh, leány, undok, gonosz, vásott, röst vagy,
Bolond és ugyan semmirekellő vagy,
Valamely ember tégedet elvészén,
Bár kemény sompálcát kezébe végyen.
- 1445 16. Társ, bár erősen forgódjál mostan,
Na szánjad fáradságodat dolgodban,
Más is töröködik azon dologban,
De te szerencsésb lész náladnál abban.
- 145 17. Sokat fáradsz te az szép leányok kedvökért,
Munkádat nem szánod szép szömélyekért,
Mégis sincs helyed nálok szép költségedért,
Téged csak szeretnek az huzúért.

- 1450 18. Ifjú gazdát víg kedvvel szolgálhatod,
Mert erszényedet pénzzel megrakhatod,
Vénembernek soha nem kell szolgálnod,
Hogyha jó híredet-nevedet kívánod.
19. Gonosz, gyümölcstelen fa vagy, jóasszony,
Nincsen uradnak benned semmi haszon,
Fáradsága rajtad mind csak héában,
Tenéked soha is fiad nem leszén.
- 1455 20. Szorgalmatos légy és tűztől ódd magad,
Ne legyen portörő háznál lakásod,
Böcsületre viszen nagy jámborságod,
Természet szerint leszén te halálod.
- 1460 21. Ne bízzál édes beszédő emberben,
Fogai által mosolygó szörmélyben,
Tiszta eresztett lator ő dolgában,
Nincsen semmi hasznod barátságában.
- 1465 22. Ez utodat tovább bár ne halasszad,
Senki ellentartását ne fogadjad,
Mert nagy hasznod leszén belőle, tudjad,
Mindenütt jó szerencséd leszén, kapjad.
- 1470 23. Mind odavagyon már elveszett marhád,
Abban nincs haszon, hogy megtalálnád,
Igenis gondviseletlen ember te vagy,
Ugyan akarom ez dolgot, mert röst vagy.
24. Látom, vagyon valamire szándékod,
Egy jeles dologra igen nagy gondod,
Istent kell abban segítségre hívnod,
És mindenedet jó végre szörözhötd.
- 1475 25. Hogyha hosszú életödöt kívánod,
És egészségedet igen akarod,
Bizony hát nem kell udvarban szolgálnod,
Mert igen hamar üdön kell meghalnod.

- 1480   26.   Vigadjál, fiam, jó hírt mondok néked,
Majdan porból leszen felemelésed,
Egyházi rendre változik már ügyed,
Azután nagyobb uraságra jutsz, hügyyed.
- 1485   27.   Mint az disznó az rút, utálatos sárnak,
Akképpen adtad magadat torkosságnak,
Nincs helye nálad az drága jámborságnak,
Lakása benned minden latorságnak.
- 1490   28.   Igen megházasulhatnál te, jóasszony,
Látom, hogy fejedet igen töröd azon,
Várd csak, egy úrnak reád gondja vagyon,
Hogy veled ágyában nyájaskodhasson.
- 1495   29.   Fiacskám, bizony dolgot mondok néked,
Hüdd meg beszédemet, nem csallak meg téged,
Minden dolgodhoz nincs semmi szerencséd,
Rövid nap múlva urad elűz téged.
- 1500   30.   Csak drabantságban áll minden szerencséd,
Másféle rendre ne legyen szándékod,
Sok marhád, elég pénzed leszen néked,
Tartsd meg, kártyára s kurvákra ne költsed.
- 1505   31.   Jól tudom, nem tetszik uraságodnak,
Hogy most ellene mondok szándékodnak,
Ugyan bár véget vess mostani gondolatodnak,
Mert nagy küsebséget szörzösz magadnak.
- 1510   32.   Mindenben kedvedet keresi urad,
Mert nyilván szűve szerint szeret téged,
Mégis rakva csalárdsággal te szűved,
Elhüdd, másunnan leszen meg az te fizetésed.
33.   Soha te nem kívánnád az házasságot,
Hogyha nem szeretnél asszonyállatot,
Mert az nagy gondviselés megtartóztat,
És kevés ázalékért hosszú bánat.

34. Özvegyasszonyt hogyha feleségül elvész,
Hüdd meg szómat, gazdag emberré lesz,
Mert minden marháját kezedbe bízza,
És valamikor akarod, elütöd rajta.
- 1515 35. Nem lesz áros emberré, sem tanítóvá,
Hanemha valami oly mészárossá,
Azki az várost utcánkint eljárja,
És kéményit s kamaraszékit tisztítsa.
- 1520 36. Két esztendő múltván, hüdd meg beszédemet,
Ha épen megtartod szüzességedet,
Egy szép jámbor legény elveszen tégedet,
Kiért megszolgálod az te jó Istenödet.
- 1525 37. Rút dolog tetőled nagy bolondságod,
Felöttébb vagyon már gorombaságod,
Azmihöz nem juthatsz, azt megkévánod,
Használj véle, ím, mely zsíros az orrod.

SYBILLA CUMAEA

TIZENEGYEDIK

1. Ifjú voltomra kérdésedre én megfelelek,
Vaj ki jól tudom minden szükségedet,
Mátkádra nagy gondja vagyon fejednek,
1530 Bízzál, nagy örömet szöröz szűvednek.
2. Bár egy ifjú úrhoz menj szolgálatra,
És minden dolgot csak bízzad őrejá,
Mint egy ökröt, úgy hajt téged az munkára,
Bé nem telik kedved jótartásába.
- 1535 3. Jóasszony, fáradságodat ne szánjad,
Urad kardolását soha te meg ne bánjad,
Ím, az Úristen mivel szeret téged,
Egy szép, jó erkölcsű magzatot ad néked.

- 1540 4. Nem ismertem, társ, tenáladnál gonoszbbat,
Ez világon még nem láttam latrabbat,
Félek, hogy megsöprik egyszer az hátodat,
El is kell veszned undok bujaságod miatt.
- 1545 5. Úgy nem kedvelnek, bátya, téged az nénéd, húgod,
Úgy nem szeret téged az egész rokonságod,
Mint az szörmély, kiről vagy gondod,
Ő lészen néked nagy vigasságod.
- 1550 6. Ne emlegesd mostan útra menésedet,
Kérlek, arra ugyan ne vesd fejedet,
Nyilván megrövidíted életedet,
Igenis féltem ott temetésedet.
- 1555 7. Elveszett marhádát te megtalálod,
De azmiatt lészen néked halálod,
Azki ellopta, azzal kell függened,
Mert az ura felakasztatja őtet.
- 1560 8. Ha mást nem néznék, majd megpirongatnálak,
És gondolkodásodról majd megtiltanálak,
Csak héában minden ügyeközetöd,
Nagy szégyenvallással kell még elhadnod.
- 1565 9. Sokáig élhetsz még te ez világon, azt tudjad,
Csak paráznaságtól magadat igen ójad,
Más ember feleségét ne szeressed,
Hogy ura miatt valahogy el ne essék fejed.
- 1570 10. Látom, társ, nem tégedet illet az papság,
Mert igen kedves nálad az bujaság,
Benned lakik csak gonosz fajtalanság,
Nem ismerszik terajta semmi jóság.
- 1575 11. Udvari tisztben lészen néked foglalásod,
Koplásod után nagy tisztességod,
Csak lator ne legyen osztán az ügyed,
Méltóságban magadat feljebb viszed.

12. Kár, jóasszony, férj nélkül kell meghalnod,
Kévánságodban nincsen semmi hasznod,
Hanem ha egy gonosz latort szeretnéd,
Kit az akasztófától megmentenéd.
- 1575 13. Lám, egy szép jó erkölcs tebenned nincsen,
Jámbor embert illendő színed sincsen,
Az szerencse tégedet elkerül mindenben,
Mert adományát mind vesztet kártyában.
- 1580 14. Jobb néked Magyarországon egy urat szolgálnod,
Jó borral, szép cipóval vígan laknod,
Hogysem az Muszkaországot ostromlanod,
Vizet innod és tartárka kenyért rágnod.
- 1585 15. Az sok gondolattól ugyan sárga az színed,
Csak egy dolgot igen kíván az szűved,
Prókátor által azt nyilván megszőrzed,
Mert az urad megengedi azt tenéked.
- 1590 16. Nagy gondban forogsz te most egy szömélyért,
Sokat megkísírtesz te az ő kedvéért,
Maga mindenütt sok gonoszt szól felőled,
Iszonyú dolog az, mint szeret téged.
17. Az két s három szöm egy jó tanács néked,
Még ez ősszel feleségedet hazavigyed,
Mert télben az nagy derék hidegségben
Melegb ketten hálótok egy ágyban.
- 1595 18. Hitván munkásnak ismerlek én téged,
Nyilván azért is kuldussá kell lenned,
Soha nem leszen semmi marhád néked,
Az akasztófától nyakodat bár megőrizzed.
- 1600 19. Nagy bízvást dolgodat megmívelheted,
Eszességeddel azt jó végre viheted,
Ha szorgalmatos leszen benne fejed,
Sok hasznod leszen belőle, meghügyged.

- 1605 20. Láss, láss az agg bábát, mint vagyon benne,
Még ő is egy ifjú gazdát kedvelne,
Fogát szájából immár mind kiszedte,
Ily régi köntöst jó kedvvel kü venne?
- 1610 21. Jó tanácsából egy asszonyembernek
Meghallgattatik könyörgése szűvednek,
Azért ne engedj veszteg heverésnek,
Hogy valaki más eleit ne vegye ügyednek.
22. Igen rókamódra tartod magadat,
Mégis nem ismerheted meg mátkádat,
Mindenütt csúfolja horgos orrodát,
Nevetségre vette minden dolgodat.
- 1615 23. Ez embert bátor szűvvel te szolgáljad,
És jámbor gazdasszonyát is megtiszteljed,
Mert mindketten igen kedvelnek téged,
És nem kicsid haszon léssen onnat néked.
- 1620 24. Azt ismerem én rólad, jó asszonyom,
Néked szép leányod léssen, azt vallom,
De nem él sokáig, azt nyilván tudom,
Nem éred azt, hogy néked szolgálhasson.
- 1625 25. Jó atyámfia, te azt tudni akarod,
Mint léssen ez világból kűmúlásod,
Vénségedben történik te halálod,
És az lassú podagra fojt meg téged.
- 1630 26. Azkiről gondolkodol, hüdd meg szómat,
Szűve szerint kívánja minden jódat,
Bízást benne vessed bizodalmodat,
És elveheted az hús aszalékját.
27. Azt adom tanácsul, elhagyjad szándékod,
Igen szerencsétlen léssen ez mostani utod,
Hogyha rámégy, jól tudom, megbánod,
Mostan mondom meg, küszegik az lábod.

- 1635   28.   Látom, veszett marhád nagyon forog eszedben,
Az baronák között keresd az pincében,
Megleled, ha keresed hevenében,
Mert azt mondom, világosságban nincsen.
- 1640   29.   Hasznodra lészen ez te gondolatod,
Istenben légyen minden bizodalmod,
Az jó szerencsét csak őtőle kérjed,
Kévánságodat ő bétölti néked.
- 1645   30.   Az gyóntó paphoz siess hamarsággal,
Nagy latorságodból hamar kügyónjál,
Mindenütt melletted vagy az halál,
Mind utánad jár mérges kaszájával.
- 1650   31.   Szenteltesd magad, papköntöst vödd reád,
Ezentől lészen jó plébánusságod,
Istenhöz jusson buzgó könyörgésed,
És még jobbat ennél ad ő tenéked.
32.   Ravaszságodban igen kezdtél bízni,
Félek rajta, nem fogsz azzal meghízni,
Emberek közt nagy kárt fogsz vallani,
Sőt végre még nagy küsebségre jutni.
- 1655   33.   Húgom, kész légy hozzá, azt mondom néked,
Ím, majd végeznek valamit felőled,
Mert egy jámbor akar kéretni téged,
Annak adnak, szómat bár elhügyged.
- 1660   34.   Azmint születésed szerint ismerlek,
Szerencsét én néked nem ígérhetek,
Hévolkodásra is azért sem intlek,
Csak az, munkáid kár nélkül nem lésznek.
- 1665   35.   Vigyáz és szorgalmatos légy csak ebben,
Szolgáltatodért jó fizetésed lészen,
Urad untalan gondolkodik azon,
Hogy utána néked is lenne haszon.

- 1670 36. Gonosz latarsággal rakva nagy tokod,
Egy csepp jószág sincsen ugyan tebenned,
Most is semmirekellő minden ügyed,
Ebül léssen utána nyereséged.
37. Ám víg kedvvel légy bár, szép húgom,
Ím, kedved szerint atyádfia vagyon,
Meg ne utáljad őtet, én tanácsom,
Mert te lész felesége, azt fogadom.

SYBILLA AGRIPPINA

TIZENKETEDIK

- 1675 1. Édes társ, jobb magadat megöletnöd,
Hogysem ekképpen megházasulnod,
Mert olyan feleséget találsz elvenni,
Azmely másnak kezdi farát tartani.
- 1680 2. Nincsen terejád nagy gondom, jó bátya,
Szömödről ismerem, hogy lész gazdaggá,
Csak szorgalmas te légy te dolgaidba,
Hogy bántásod ne essék az munkádba.
- 1685 3. Jaj, nem értem, hogy miért kalmárkodnál,
Lám, ugyan nem bírsz csak egy fél garassal,
Bár ez uraságra ne kíváncsozzál,
Jobb volna, hogy az eke után szarnál.
- 1690 4. Jámbor atyádnak jó híre-neve vagyon,
Kiért néked is jámbor urad léssen,
Csak azt szolgáljad jámborul mindenben,
Hogy tégedet is mindenből kedveljen.
5. Nincs ez dologban néked semmi hasznod,
Mind csak héában vagyon fáradságod,
Jó ajándékot ígértél néki, tudod,
Azért egy nagy ebszar léssen jutalmod.

14. Ím, ez vers megmondja néked bizonynal,
Hogy egészségedről semmit se bánkódjál,
Minden dolgodban légy te víg kedvvel,
Sok ellenségeidet múlsz el életeddel.
15. Láss, láss: lám, papságra volt kívánságod,
Azért nem így kell az Istent szolgálnod,
Mert az kurvákat igen nyalogatod,
És sokaknak árt az lator szokásod.
16. Hű társ, majd jó szerencse talál tereád,
Ím, rövid idő múlva meghal az urad,
Kezedbe adják minden birodalmát,
Fő léssz, midőn bírod minden jószágát.
17. Szép menyecske, légy kész, hívj vendégeket,
Ifjú legény hazaviszen tégedet,
Nyájaskodással bétölti kedvedet,
Az ágyban meg ne vondd tőle testedet.
18. Szerencsében ne legyen reménséged,
Őrizd atyádtól maradt örökséged,
Idegen marhát magadnak ne kívánd,
Kuldussá léssz felőtte, azt nyilván tudjad.
19. Igen mondják, hogy uradat elhagyjad,
De én tanács: szavokat ne fogadjad,
Meglátod, hogy ennél jobb léssen dolgod,
És szolgálatodért gazdag jutalmod.
20. Láss, láss: négy és három szöm, hüszem, szép sánc,
Hallád, tetszik-é néked az forgó tánc?
Istókomra mondom, jeles legény vagy te,
Ugyan bánom, hogy kedved nem telik be.
21. Szép mátkádban bár ne legyen kétséged,
Mert csoda nagy dolog, mint szeret téged,
Mindenben mutat ő jó kedvet hozzád,
Kedvedet szüntelen óhajtja, tudjad.

- 1760 22. Hű társ, majd vigasztallak egy újsággal,
Az-é szándékod, hogy megházasulnál?
Nincs merő fád, répát nem áshatsz gúzzsal,
Hadd el, az feleséged dolgát közli mással.
- 1765 23. Csak könnyű néked urasághoz jutnod,
De könnyebb lészen mindent elvesztened,
Mert igen házártsos s kurvás te dolgoz,
Ki miatt lészen nagy nyomorúságod.
- 1770 24. Ha magad foglalog kereskődésben,
Bár csak tíz forintod légyen kezében,
Elhüdd, jó szerencséd lészen ügyödben,
Csak élj véle, és okos légy mindenben.
- 1775 25. Jó leány, huszonkét esztendősnak kell lenned,
Úgy történik osztán férhözmenésed,
Egy jámbor vénember elvészén téged,
De kardolása nehezen esik néked.
- 1780 26. Szorgalmatos vagy gondolkodásodban,
Reménséged megcsal bátorságodban,
Mert az szömély, kit szeretsz, másutt vagyon,
Ki közelb hozzád, bár szerelmesb légyen.
- 1785 27. Tudom, rám gerjesztem most haragodat,
Hogy szömödre hányom bolondságodat,
Felöttébb szereted ama mátkádat,
Maga nem tied, másnak ígérte farát.
- 1790 28. Kérlek, társ, ne légyen szándékod arra,
Hogy valaha szolgálál Ónod várába,
Mert onnét kellettük kümenned csatára,
És fejed elesnék torkosságod miá.
29. Hogy fiadat méhedben meg ne bántsad,
Jóasszony, az Istent szűből imádjad,
Haragtól, emeléstől magadat megójad,
És séréstől, mert azon áll, azt tudjad.

30. Hadd el már egyszer gonosz erkölcsedet,
Ne kövesd tovább lator természetedet,
Mert Isten bánja bűnös életedet,
Bosszút áll rajtad és elveszt tégedet.
- 1795 31. Az olyan ember ritka ez világban,
Az mineműről vagy gondolkodásban,
Tehozzád vagyon igen jó szándékban,
Benned gyönyörködik mint atyjafiában.
- 1800 32. Azhová szándékoztál, nem jó menned,
Mert rútul megbarotválkoznak téged,
Így is mindenütt magadat jól őrizzed,
Hogy valamiképpen bé ne törjék fejed.
- 1805 33. Elveszett marhád felől reménlem,
Hogy rövid nap megtalálsd, jól tudom,
De jobban őrizd meg osztán, azt mondom,
Ha nagyobb kárba esel, nem én bűnöm.
- 1810 34. Hű tanácsot adok én néked mostan,
Látom, mert nagy dolgot forgatsz elmédben,
Hágyj békét néki, nagy kárt vallasz ebben,
Csak Isten tudja, mikor vége leszen.
35. Hosszú életben ne legyen bizodalmod,
Sokféle dologba ne avasd magad,
Mert mindennek adóját kellj megadnod,
És héában leszen nagy fáradságod.
- 1815 36. Szabadon pappá lehetsz te, barátom,
Hogyha erősen tanulasz, úgy mondom,
Mert igen kevés írást tudsz még mostan,
Vaj, vaj, nagyleányok bűnerek abban.
- 1820 37. Az szíved gonosz álnoksággal rakva,
Kemény járom szükség volna nyakadba,
Barátok közé mennél mostanába,
Talám [az után] lennél gárdgyiánná.

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

AZ GAZDAGOKNAC

Im az szerencze kepe it előtted,
 Kiről minden dolgát megismerheted,
 Eo benne ninczen semmi állandóság,
 Benne vagyon csak nágy bizontalansag.
 5 Iót hoz nehányszor az szegény árváknac,
 Gyakorta veszedelmet nagy wraknac.
 Az historiac erről példát adnac,
 Hogy soc kevélyec és bölczec voltanac:
 Soc gazdagoc s szérenczéssec biztanac,
 10 Hogy soha kéczekben meg nem fogyatkoznac,
 De lád, az szerencze mint czalta őket,
 Töllec el vesztette minden kéczeket.
 Azért intlec, ő benne te ne bizzál,
 Együld az szerencze téged is meg czal.
 15 Mert ha szinten felső vagy az keréken,
 Also is lehetz csak hertelenségben.

AZ SZEGENYEKNEK

Szegény vagy is, semmit ne bánkodgyál,
 [...] szerencze [...] talál,
 [...]

20 [...]

[...]gya,
 [...]nek az erszénnyét meg rakya,
 [...]oly dolog egy órában,
 [...]gy szegeny iut nagy wrasagban.

25 Sokan voltak ez világban,
[...]ppen olvasuc historiákban,
[...]zen túl nem volt egy batkáya,
Most wralkodic nagy wraságba.
Ne kételkedgyetec szegényec,
30 [...] is pénzes embereké lehetec,
[...] vagyoc ily io reménségben,
[...]keden egykor szép kécncze[...]

AZ OLVASONAC

Imé, Báratom, eszt ved iól eszedbe,
Ha mulatni akarsz ez iátékos könywbe:
35 Czak szép njayaisságra szolgál tenéked,
Olvasasban-is neha pirongat téged.
Bátor ne bizzál semmi mondassába,
Nohá te neked igazat mond mindenben.
Szerethed, de a' mellet asztis tudgyad,
40 Keresztyén modra nézőket utálljad,
Lám, az keresztyéni gyülekezettől
Erössen tiltua vadnac minden felől,
Sőt ha valami gonoszt mondand,
Ide ne mond ottan,
45 Vigyáz tisztedre, az iste[...]
lobbicz magad, ne [...]

SYBILLA PERSIKA

ELSŐ

1. Az Wt Isten nem engedte az embernek,
 Hogy hatarat tudgya maga életének,
 Azért en néked nyilván most ielenthe[...]
 Soc örömet szörzesz még te életednek.

50
2. Soc-fele mostan az te kevansago[...]
 Mert papságra vagyok nek[...]
 Házasulásra nagy igyek[...]
 Azert azon kurva meg büvöl [...]
3. Igazat mert mondoc en teneked [...]
 Hogy fel magasztaltatol te üg[...]
 Ió szerenczédért lesz nagy bö[...]
 Iámbor erkelczed [...]

55
4. [...] igen kedves hir mondasom teneked,
 [...]nsagodban nem telic be kedved,
 Mert mostansaggal meg nem leszen az feryed,
 Czáczogásodért senki nem szeret tged.

60
5. Szerenczed leszen neked mindenben,
 Mind ifiusagodban s-mind mar vensegedbe[n,]
 [...] lesz te nagy böczületben,
 [...]ködíc iambor hir nevben.

65
6. [...] mostan meg fogadod,
 [...] sokaig te nem szolgálod,
 [...] foganatos benne bizodalmod,
 [...]ban itten valo sugorgasod.

70
7. [...]al, es legy jó remensegben,
 [...]en tartas igyeközetedben,
 [...] te hiedelmed ebben,
 [...]dnál dolgod iobban lészen.

- 75   8.   [...]nbernec szép szavában,
                      [...] vegyen, nincz szandekában,
                      [...]
                      [...] szegy[...]asban.
- 80   9.   [...] akárnál,
                      [...]czot arra kívánnál,
                      [...] kazdagra tálálhatnál,
                      [...] vallanál.
- 85   10.   Heában töreködel nagy wrasagra,
                      Nem tudodé, nem bizzák aszt disznora,
                      Gondod vagyon neked csak tobzodásra,
                      Etelre-italra, nagy büszkes szarásra.
- 90   11.   Kereskedesre jó magadat mar adnod,
                      Abbol lehetne neked nagy kazdagsagod,
                      Egyeb mestersegeket, hid, el kel hadnod,
                      Mert azokbol lenne gyakran karvallassod.
- 95   12.   Tudom, nem kedveskedem ebben te nêked,
                      Hogy nyilván vagyon nállam te erkölczed,
                      Czak szép szömélyert volt erőlködésed,
                      De kel rútt potrohost jó neven vened.
- 100   13.   Ió szerenczed leszen kezdet dolgodban,
                      Czak hozzá lás alkotmatossagodban,
                      Eszte vegezd el szorgalmatossagodban,
                      Addig máshoz ne nyuly kívansagodban.
- 100   14.   Faratsagodat matkadert nem [...]
                      Benne vagyon minden gyöny[...]
                      Azert ő is mindenben enged[...]
                      Szüveben éyel s nappal forga[...]
- 105   15.   [...] kevansz kedved szerent[...]
                      Tanaczlom, [...]
                      Azoc mind [...]
                      Ot iol hizla[...]

- 110 16. Bé-telnéc maidan az te kevansagod,
Ha férfiu gyermek lenne tenéked,
Azert ebben bizonynyossa teszlec en téged,
Mert nem fiu, de leany lészen néked.
17. Az Istenec igeyet te kövessed,
Az tiszta iámbor életet szeressed,
Hogy Isten áldomássát el vehessed,
Íó hallal legyen innét mulásod.
- 115 18. Hamar el hiszed ember nec szavat,
Nem veszed eszedbe nagy álnokságot,
Vay, ha tudnád annac hozzad mi-voltat,
Maid meg unnad izetlen barátságat.
- 120 19. Eszt mondhatom néked bizonyában,
Te jó szerenczevel jársz ez utodban,
Czak meg indúly alkolmatosságodban,
Bár semmit ne mulas te szándekodban.
- 125 20. Irgalmatos legy, fiam, szandekodban,
Hogy egyszer véget ərhes te dolgodban,
Gondviseletlenséged búnes abban,
Hogy más gyönyörködíc veszet marhádban.
- 130 21. [...]et dolgodat bizvast mivellyed,
[...]dat senkitől el ne hitessed,
[...]asznod lészen abbol néked,
[...]lic benne tisztességed.
22. Nem kedvelem, hidgyed, természetedet,
Bár mindenhez mutasd engedelmedet,
Ne üzd tovab feslet erkölczedet,
Mert rövid nap el veszted életedet.
- 135 23. Adom tanaczul, hogy legy szerzetes pappá,
Nésze czak, mely szép módod vagy on hozzá,
Im, ezentől iuthatz nagy méltosságba,
Be szerzünc ot téged az bordely hazba.

- 140 24. Nem hazugságot mondoc en most neked,
De nyilván igazan iesztlec meg teged,
Naprol napra fogytan fogy tisztességed,
Gyalazátod ördögből s kissebséged.
- 145 25. Ió leany, mondasom ne legyen ellened,
Im, rövid nap feryedet ölelgeted,
Egy kántor mulva telic abba kedved,
Tudgyad, hogy iob felöl fek[...]
- 150 26. Az mely dologban haszn[...]
Abban lészen nagy [...]
Mert nyilván va[...]
Minden utzak [...]
- 155 27. Legyen bizodalm[...]
Szolgálatodna[...]
De azert[...]
Mert[...]
- 160 28. Sokszor csak heaban töröd feyedet,
Kelletlen gonddal bántod meg szüvedet,
Bár most-is másra fordiczad ügyödet,
Mert ez gondoddal nem tölted kedvedet.
- 165 29. Te, aszszony, ember, hald meg beszedemet,
Ved eszedbe kedveskedesemet,
Iffiu legény igen szeret tégedet,
Szüve szerént ohayttya szerelmedet.
30. [...] mit mondoc, bizonyaba szanhatlac,
[...] reyam csak, nyilván meg ne[m] czallak,
[...] nem nössszel, im, herélt nec mondnek,
[...] leányok teged meg utaltac.
- 170 31. [...] nem sok idő mulva,
[...] nec szolgál wrasagodba,
[...] es minden dolgaiddba,
[...] ne essél szégyen vallásba.

32. [...] feyelned,
 [...] aros emberré lenned,
 [...] te bolond feyed,
 [...]knak nyereseged.
- 175 33. [...]deket,
 [...]stenedet,
 [...] tégedet,
 [...]et.
- 180 34. Az, kiről mostan vagyon gondolkodasod,
 Ahoz nem juthatz, te nyilván meg látod,
 Nem-is tudom, miért most kívánod,
 Maszor mert iut affeleben eleg néköd.
- 185 35. Fiam, legy alhatatos szerelmedben,
 Ne ketelkedgyel semmit szeretődben,
 Mert szüntelen vagyon törökődésben,
 Hogy mindenből lehessen te kedvedben.
- 190 36. Bizd csak az egy Wr Istenre magadat,
 Es szolgálđ hiven mostani wradat,
 Had el máshoz valo kevanságodat,
 Hogy meg ne bannyad gorombasagodat.
37. Eszt bizonyaban mostan töllem tudhad,
 Ez időn léssen neked szep kis fiad,
 Más esztendőre-is egy szep leányod,
 Ha am az dolgot meg nem kém[...]

SYBILLA LIBIKA

MASODIC

- 195 1. [...] ninczen it ió te-benned,
 [...] mindenüt hogy lator erkölczed,
 [...]osz faytalanságra gondolt szüved,
 [...]ed azért gonoszul kel volt veszned.

- 200   2.   [...]len hozzad oly szandeckal volna,
Mint ez, kiről most vagy gondolkodásba,
Embereknél te dolgozol iol forgana,
Vay ha vélel ot egyenességed volna.
- 205   3.   En örömet neked tanaczomban adnéc,
Csak hogy tudnám, ha kedvednek tettezenek,
Ha akarod, hogy ne lábodon seb esęc,
Hát most békét hadgy utra menésednec.
- 210   4.   Ne szoly senkinec el veszet marhadrol,
Háznál vagyon, aszt mondhatom affelöl,
De idővel meg kezédbe-is kerül,
Csak szorgalmatosságod legyen arról.
- 215   5.   Restséged mia meg untad magadat,
Mind csak más emberre bizod dolgozat,
El hid, hogy meg üresitic táskádat,
Es miatoc mind el veszted marhádat.
- 220   6.   Kemény ember vagy és vad természetü,
Annac felotte vastag és jó gyomru,
Hogyha ételedben mértékletes lész,
Ez vilagon nagy hosszu ideig élsz.
- 225   7.   Igen szép dolog volna pappá lenned,
Igy Istened-is gyönyörködne benned,
De más dolgot hallottam felölled,
Az szent tanuság utálatos előtted.
- 230   8.   Szinöd mutattya iámborságodat,
Minden dolgaiban igaz voltodat,
Azért fellyeb viszed méltosságodat,
Mert kedvelic szorgalmatosságodat.
9.   Soc idő mulic még te örömednec,
Ninczen semmi hire menyekződne,
Ki-teryet hire lator erkölczednec,
Azért mind maszlagos féryeid leszne.

10. Hogyha valamire vagyon szandekod,
Kezd el, most vagyon alkotmatosságod,
Bételic abban minden kívánságod,
Mert az szerencze hiven szolgál téged.
- 235 11. Alnoc szándeka vagyon az uradnak,
Es most soc fele gondolati vadnac,
Bár keresztül en feyemre szaryanac,
[...] haszna leszen szolgálatodnac.
- 240 12. [...]e had el szandekodat,
[...]ted az te gondolatodat,
[...]ak ne kéméld szorgalmatosságodat,
[...] hiven szolgallyad az te wradat.
- 245 13. [...] legennec bator hadgy beket,
Nem birhátod te hozzád az ő szüvét,
[...]oly vonta meg tölled már szerelmet,
[...]áldardúl mutattya hozzád álnok kedvet.
- 250 14. [...] be mostan kerüllec gondolatodat,
Ne halazd tovább házassulásodat,
Mert így örögbited meg ioszágodat,
[...]dfiai is így vehetic hasznadat.
15. Mit használhat iövendülésem neked,
Ha semmivé lészen minden örökseged?
Akar mely latorval-is vagyon ügyöd,
Valamenyid vagyon, véllec el költed.
- 255 16. Kérkedesedtől meg nem tiltlac teged,
Mert soc hasznod szarmazik azbol néked,
De hogyha magad kárát nem kívánod,
Hütelben semmit nem kel másnac adnod.
- 260 17. Valaki iamborul fērhez akar menni,
Szep s ió erkölczünc kel lenni,
De te igen kéztél fertelmeskedni,
Es soc helyyen kissebseget vallani.

- 265 18. Edes fiam, nem kel semmit bánkodnod,
Meg kívánságod szerént leszen dolgod,
Rövid nap hozza iútz, meg látod,
Minden gondod nélkül leszen iutalmod.
- 270 19. Te agh daduc, mit szollyac te felölled?
Az szeretetet magadat nem kéméled,
Bár távol légyen nyalánkságtól sz[...]
Mert aszt kevennod nagy szöm[...]
20. Fiam, kedvetlen gazdat ne szolgálj,
Iob hasznodert máshoz bátor szüve[...]
Dolgában fizetessedert forgolodgyál,
Nagy örökséghez iutz, csak hiven szolg[...]
- 275 21. Mond meg ennékem, az mit te akarnál,
Leánté avagy egy fiat kívánnál?
Lyukas fiad leszen, tudgyad bizonynyal,
Mint te-magad vagy, vedd jó akarattal.
- 280 22. Dicziretes benned te igasságod,
Azért leszen ez földén vigasságod,
Halálod korán, bodog ki-mulásod,
Es menyországban örök bodogságod.
- 285 23. Az, mit mostan mondoc, iol tarcz eszedbe,
Kiről gondolkodol az te szüvedbe,
Oly jó barátod, ha tölle lehetne,
Czak egy kalán vízben-is meg ölne.
- 290 24. Nem bánom ez utra indulásodat,
Hasznosnac vallom jó kívánságodat,
Mert szükségesnec tudom szándekodat,
[...]vesnec mondom érte iutalmodat.
25. [...] olyan igen raita bankodnod,
[...] marhádat soha nem találod,
[...] job inkább másra gondolkodnod,
[...] em heában az után fáradnod.

- 330 34. Szep szeretődben ne legyen ketséged,
Ismerem, hogy szüved szerent szereted,
Es soha senkit inkább nem kedvelhed,
Czak az Isten tölle választhat téged.
35. Nyilvan hidgyéd, ingyen sem jó godolkodnod,
Hogy jódra lenne meg házasulásod,
Vęn agh-ebnec szidna kurva feleséged,
Mint az eb az nyúlat, ugy szeretne téged.
- 335 36. Előb nem lehet néked semmi kenczed,
Te magad kenyeredre kel szorúlnod,
Az után lészén iámbor feleséged,
Es minden felől hasznod jö be néked.
- 340 37. [...]kedésed mia iutz nagy szegenségben,
[...]ncz semmi igasság beszédedben,
[...]zert vesztí marhayát ecképpen,
[...]amis ő kereskedésében.

SYBILLA DELPHICA

HARMADIC

- 345 1. Ha most beszédemet el ákarnád hinni,
Hamar valo nap fęrhöz kezdesz menni,
Kivel egygýt soc marhát foghsz gyüteni,
Há más embert inkább nem kezdez szeretni.
- 350 2. Egy előszer iol leszen dolgod néked,
De azért annac véget te nem éred,
Mert az társod meg előz abban téged,
Es heában lészén te ügyeközeted.
3. Szüved örvendezen az te szeretődben,
Eleget nyersz vęlle jó engedelmedben,
Meg hid, hogy ő nem kedvel mást szüvében,
Czak téged ohayt igaz szeretetiben.

- 390 12. Szerzetes emberré szentelnec téged,
Soc lelket vesz gonosz tévelygésed,
Az ördög azért iutalmot ad neked,
Tüzes taligában hogy hordoz téged.
- 395 13. Senki barátid közzül nem er veled,
Oly igen nágy lészen te örökséged,
De az fösvenység távol legyen tölled,
Mert egy szem pillantásban mind el vesz[...]
- 400 14. Hazasulásodrol ne emlekőzzel,
Nincz haszson mar, hogy valakit te vehetnel,
Iffiuságodban dolgot restellettél,
Mostan immáron igen agh duda löttél.
- 405 15. Io hirrel vigasztallac most tégedet,
Es meg inditom benned örömedet,
Isten meg böijti ió szerenczédet,
Soc fele iockal tölti be keduedet.
- 410 16. Fösveny ember nec ismerem wradat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Czak veszted nálla hü szolgálatodat,
Oda kel hadnod minden iutalmodat.
- 415 17. Czodalatos minden te kevanságod,
Könyörgésed által kel dolgozhoz iutnod,
De bátran kezdgy hozza, nem jó alunnod,
Elgyült az kertvelt az hamuban feleyted.
18. [...] kiről gondolkodol szüvedbe,
[...]zen haszna, kedved nem telic benne,
[...] aszt, hogy ő tégedet szeretne,
[...] gonoszsagodat már meg ismerte.
19. Io iffiuságodban meg házasulnod,
Miglen az kertvély fat iól meg rázhatod,
Mert ha meg ez nyoltz esztendöt el mulatod,
Oldalad mellől szökic el feleséged.

- 420 20. Mind eltig kel így fekünned az sarba,
Mert ki nem dolgozik iffiuságába,
Vénségébe osztan arra válic dolga,
Az kuldus-táska hogy forog nyakába.
- 425 21. Fiaczkám, íó aros emberré lenned,
Az utan kenyered lészen néked,
Dé nem kel abban semmit restelkedned,
Alhatatossa, s-nem hazugga lenned.
- 430 22. Isten oltalmazzon minden iámbort tölled,
Íó leány, gonosz hir vagyon felölled,
Az korczomákat te mind meg körülöd,
Es dolgodat sokackal igen közled.
- 435 23. Hogy kevansagod szerent legyen dolgod,
Komád által jó rolla tudakoznod,
Es magadnak-is rolla legyen gondod,
Hogy tarsaid el ne veszessęc tölled.
- 440 24. Nem kedveli matkád az te dolgodat,
Azért ne vesd benne bizodalmodat,
Iollehet, el vészi ayandekodat,
De meg is czuffollya buyaságodat.
- 445 25. Iob magadnac iffiu wrhoz állani,
Szolgalatodnac kedves hasznat venni,
Az iffiu wr kölczégét böven költi,
Az szolgaknak is feles oly helyen szolgálni.
- 450 26. Bizonyossa tészlec én téged ebben,
Neked mostansággal fiad nem lészen,
Miáttad leanyod czak hasitot lészen,
Mely szeplös, hervat és szinetlen lészen.
- 450 27. Soha nem íó néked szánnon szánkáznod,
Oda töríc egyszer kezéd vagy lábod,
Es ha magad tölle meg nem oltalmazod,
Nyilvan leg iob nyakad-is oda szakad.

28. Ez embermec nem erted hamis voltat,
Be-fedi előtted nagy alnokságát,
Szinnel ionac mutattya magát,
Meg vont a tölled minden igasságát.
- 455 29. Induly mostan utadra batorsaggal,
Menten meny, fiam, hova szandekosztal,
Ne mulas, az io szerenezebe bizzal,
Nyilvan el hidgyed, hogy téged meg ne[m] czal.
- 460 30. Az, mit vesztettel, jusson eszedbe,
[...] mondom, nincz hasznod ebbe,
[...] halgat az, á ki el vötte,
[...] szól ő senkinek egy szöt is felöle.
- 465 31. Fiam, igen jó szándekod vagy on mostan,
Czak ne késsej alkolmatosságodban,
Es jó szerenczed lészen ez dologban,
Be telic kedved jó használattyában.
- 470 32. Nem igen kedves hirt mondhatoc neked,
Te az szép lovakat igen szereted,
De idő elöt kely miatoc veszned,
Ha töllec magadat meg nem őrizzed.
- 475 33. Bár ne czuffold, társ, az plebánossagot,
Tudom, azért, hogy arra vagy on szándékod,
Karáczon napyan kel ahoz fognod,
Vai, ki kazdag, lészen onnét iutalmod.
- 480 34. Iol veszem en eszembe szándekodat,
Kissebségbe eyted ázzal magadat,
Minden bányia fel fuvalkodasodat,
Barátid mia vallod nagy károdát.
- 480 35. Aszszonyom, tova b mar nem mulic dolgo d,
Ez nyaron kegyes ferhez leszen menesed,
De ez dolgo t te tréffara ne vegyed,
Hogy oszta n mással kevanna d egerezned.

- 485 36. Latzic, bizony, hogy nem sisakba lettel,
Igen késsen az szerenczeiért mentel,
Es nem iutot neked az szerenczeben,
Mert igen keves az olai feyedben.
- 490 37. Hüven szolgál, fiam, iambor wradat,
Ne szand hasznaért fáratsagod,at,
Es böven vészed be iutalmodat,
Mert iolé meg elegiti szolgálatodat.

SYBILLA CYMERIA

NEGYEDIC

- 495 1. [...] unom-is goromba voltodat,
[...]nás emberre bizod magadat,
[...] meg nem tölted be kedvedet.
[...]öl váyod ki saiat hasznodat.
- 500 2. [...]nec massat te nem láttád,
[...] dolgat-is soha nem hallotad,
[...] szeretetit csak te benned alat,
[...]nt hüségel téged szolgálhat.
- 505 3. Bizony nagy bolondság ez te tölled,
Hogy ez bünömmélt ioszagáért kedveled,
Ha ezer disznot adhatná-is néked,
Még sem adnám tanácsul hogy el vennéd.
- 510 4. Iambor es jó gazda lészen belölled,
Es iamborságodert lészen soc kenczed,
Minden-féle marhákkal házad meg rakod,
Szinten ugy mint te-magad-is kevanod.
- 510 5. Fiam, nem jó aros emerre lenned,
Mert tolvayoc miat kel el veszned,
Iob azért másbol kenyeret keresned,
Es házadnál szép czendeszségben élned.

6. Ha hü hazas-társot kevansz magadnac,
Engedgy hát vén emberek tanácsának,
Add be hütedet hozzád hasonlónac,
Ne örüly el mulando kazdagsagnac.
- 515 7. Nagy bizodalmod vagyon ez emberbe,
Czak hozzá fútz akar mi szükségedbe,
Néked-is nagy segitséggel lehetne,
De nyilván el hidgyed, nincz arra kedve.
- 520 8. Ne sápolodgyal semmit szeretődben,
Senkinel nem lehetz iob szerelemben,
Kinald czak azzal kis viselsz bethedben,
Maid veled hál szaros also-ingében.
- 525 9. Oda nem állasz, ha szómat fogadod,
Igen vékonyon lészen nálla hasznod,
Te dolgoz, ha ez fösveny gazdat kedveled,
De esztendeig egy pénzt sem ád néked.
- 530 10. Ha Istent szüntelen imadod s-kered,
Hogy egy fiuval látogasson meg teged,
Meg halgattatic buzgo könyörgésed,
Es kettőt-is egyszer s-mind ád ő neked.
- 535 11. Nincz te benned ennel gonozb erkölczed,
Czak hogy az kurvakat igen kedveled,
Ma eggye[...]
Gonosz [...]
- 540 12. Igazat mondoc neked ebben,
Atyadfia felől ne legy kétségben,
Benned gyönyörködíc hüségében,
Soha jobban ne kevánd szüvedbén.
- 540 13. Az, hova gondolkottal, nem jó menned,
Veszedelem lészen ot nyereseged,
Mert erős fogságba be vetnec téged,
Vizbe mártot kenyér-hey lészen élésed.

14. Vigadgy és had el szomorusagodat,
Tudgyad aszt, hogy meg találod orvodat,
Hétfőn, miglen meg észed vaczorádat,
Meg talállyak az el veszet marhadat.
15. Semmit nem nyersz bolondoskodásoddal,
Meg bánod még, el hid aszt bizonynál,
Aszt tudod te, hogy ninczen szeb náladnál,
Meg köszönnéd, ha disznommal hálhatnál.
16. Meg ismerven benned iámbor erkölczedet,
Anyádtól szakat jó természetedet,
Száz esztendősnek mondhatlac tégedet,
Egy igen potrohos daduc léssen belölled.
17. Soha nem volnál te ió tanitonac,
Iob volnál egy бүdös diszno pásztornac,
Mert igen örülsz te lopot szalonánac,
Latvan az varyuk rád igen kakognac.
18. Fiam, bár örüly kedves mondasomnac,
Io nevet szörzesh atyádfiainac,
Meltoságot szörzesh rokonsagidnac,
Mert nagy wrá léss, és használssz sokaknac.
19. Vndoc, kevely s-ala valo szep leany,
Kedvetlen, poszogo s-patvarkódo, fingo,
Bizony így soha magad el nem adhad,
Ha koszos nem talál, réad semmire kellő.
20. Hogy ha valamire vagy szandekod,
Ió szerenczeben legyen bizodálmod,
Mindenben enged néked, aszt meg látod,
Nem léssen heaban te faradsagod.
21. Te magad-is iol észedbe veheted,
Hogy wrad ugyan semmit nem ád néked,
Söt mind heába léssen szolgalatod,
Faratsagodért csak szitoc iutalmod.

- 575   22.   Minden dolgodat az Istenre bizzad,
              Wradat mindenben hüven szolgallyad,
              Egy wr miat telic be gondolatod,
              Faratsagodert lészen hasznos iutalmod.
- 580   23.   Semmi remenséged most legyen matkadba,
              Ne bizzál szép, hizelkedő szovába,
              Mind eyel s-nappal vagyon ez szándékba,
              Hogy eythessen téged valo gyalazatba.
- 585   24.   Hogy ha tanaczomat meg fogadandod,
              Aszt mondo', neked iob most meg házasulnod,
              Látom-is, hogy arra vagyon vagyasod,
              Mert az dolgot kívánny dactylusod.
- 590   25.   Eltedben soha te kazdaggá nem lész,
              Az mi ioszágod vagyon-is, mind el vész,
              Mert mind hamis marha ez, kivel te élsz,
              Gonoszul gyütet marha gonoszul vész.
- 595   26.   Ió reménségben vagyoc te-felölled,
              Okoskodásodról diczirlec téged,
              Es jó hamar arros-emberre ledned,
              Nagy hasznodra lészen kereskedésed.
- 600   27.   Io aszszony, árt néked nagy kevelységed,
              Soc férfiakat távosztatz el tölled,
              Ninczen az ember, ki kedvelne téged,
              Mint az ördögtől, ugy tartnak tölled.
- 605   28.   Dolgod felöl legy csak jó reménségben,
              Egy keves idéig váry czendezségben,
              Ez dolog nem lehet hertelenségben,
              Nyilvan nem mulic mellölled heában.
- 605   29.   Meg kel neked mondanom az, mi igaz,
              Bolond szeretetedért nagy kárt vallasz,
              Buyasagodért kissebségbe iutasz,
              Minden embertől átkot s-szitkot hallasz.

30. Nehad magad wradtol el hitetni,
Netalám károssá kezdesz maradni,
Együld ingyenében kezd az tartani,
Es másnál iob szerenczéd fogna lenni.
- 610
31. Nem hiszem, hogy örülhes fiu magzatnak,
Mert nem engedtel mindenkor wradnac,
Többet türtél és kedveztél magadnak,
Azért vigadgyal ottan leányodnac.
- 615
32. Alhatatos, erős legyen neked hűted,
Az ördög kétségbe ne eyczen-is téged,
Istenedben légyen nagy jo remenséged,
Vgy lészen menyországban nagy örömed.
- 620
33. Istenert, fiam, las dolgozhoz, kérlec,
Egy ígét se hidgy az hizelkedőknek,
Mert el hűd, téged csak addig kedvelnec,
Mig nyakkal hálókba be rekeszthetnec.
- 625
34. El indulhatz, valamikor akarod,
Nagy hasznodra szolgál néked ez utod,
Bé-telic ebben minden kevansagod,
Es kedved szerent lészen minden dolgod.
- 630
35. El költél, jo barátom, az treffarol,
Miert nem viselsz gondot magaderol?
Igen kennyen tehetz vala károdrol,
Meg se emlekőzzél már veszet marhádro.
- 635
36. Ió wram, nyilván szóloc mostan néked,
Dolgodat igen jó végere viheted,
Czak rest ne legy, be-telic abba kedved,
Költségedet-is soha ne kéméllyed.
- 635
37. Ha szinten Apollo volna orvosod,
Es ezer-fele patika szerszámod,
De ugyan ki kel ez vilagbol mulnod,
Mihelt valami betegség esic raytad.

SYBILLA ERYTHREA

ÖTÖDIC

- 640 1. Istenec nagy hála-adással tartozol,
Hogy rövid nap ki vészen ez világból,
Igaz, eleget türtél nemzetségedtől,
Meg szünnec talám ottan irigységektől.
- 645 2. Oda vagyon az, lassu vagy hozzá,
Haszzadnac nem lesz te soha hasznára,
Senki tanaczat nem akarad fogadni,
Czak gorombaságban akarsz budosni.
- 650 3. Im, mihelt az innepec elő iönc,
Hid meg, néked elég kéröid lésznec,
Azoc köszt adnak egy szép termetűnek,
Tisztes és iámbor erkölczü legénne.
4. Az szerenczénél nincz nagyob ellenséged,
Eszt minden iátekidban meg ismered,
Ne legyen benne semmi reménséged,
Mindenkor miatta czak kel vesztened.
- 655 5. Ha wrad ioszágát mind el nem veszti,
Es az jó szerencze ötet segíti,
El hid, szolgálatodat iol meg fizeti,
De sokáig kel azon várni s-türni.
- 660 6. Rövid szoival eszt mondom meg néked,
Czak heában valo töröködesed,
Elég nagy rayta az te gondolatod,
Maga nyilván egy eb-szart sem őr dolgod.
- 665 7. Az, ki felöl most vagy gondolkodasba,
Mindenben vagyon hozzád jó szándeka,
Légy czak te-is jó akarattal hozzaya,
Szüüböl teneked minden jódat kevannya.

- 670 8. Metzene veled iffiu feleséged?
Egy czep sincz néki valo örökséged,
Kappan vagy, nincz neked affele szerszamod,
Ha meg házasulnál, el szoknec ő tölled.
9. Be telic tenéked ez prophetia,
Imé, wrrá lész rövid idő mulva,
Azért ötven esztendős-korodba
Odd magad, hogy né esel kárvallásba.
- 675 10. Fiam, nem jó arros emberré lenned,
Ninczen arra valo szerenczed néked,
Az, mit atyád-s anyád munkával gyütet,
Csak egy gonosz órában mind el vesztet.
- 680 11. Iámborsagod es jó gondviselésed
Egy iámbor gazdahoz szerzenec téged,
Kinél be-telic néked minden kedved,
Kérlec, ió tētemet el ne feleiczed.
- 685 12. Régtől fogva mind erre volt szandekod,
El híd, heában léssen fáratságod,
Illyen dologhoz ninczen semmi módod,
Igen nagy kárba eyt te gyorsaságod.
- 690 13. Igen kedveled dolgát szép Venusnac,
Azert egy ígét se higý társaidnac,
Mert ők minnyayan azon forgolódnac,
Hogy gyűlölségbe eyczenec mátkádnac.
- 695 14. Feleséges gazdat nem kel szolgálnod,
Felesége együld kölczen ád néked,
Es ha jó kedvel el, rayta nem üted,
Be árul wránac, és ő el üz téged.
15. Aszszonyom, vigadgy wraddal egyetémben,
Ió hirt mondoc, fiat hordosz mehedben,
Ki utan jó hir néw zendül füledben,
Czák neveld fel isteni felelemben.

- 700 16. Háboruság kezdő soha te ne legy,
Patvarkodástol mindenkor tavoly légy,
Ha ez tanácsomat nem fogádandod,
Ottan szörnyü halállal kel meg halnod.
- 705 17. Ha meg más-is te-hozzád olyan volna,
Az, ki néked annyi jódat kívánna,
Mint az, kiről most vagy gondolkodásba,
Nem czalatkoznál meg kívánságodba.
- 710 18. Iob volna tanacsomat meg fogadnod,
Es mostani utodat el halasztanod,
Há el megy, it nem leszen semmi hasznod,
Mert néked ezen uton kel meg halnod.
- 715 19. Tudom, hogy gyönyörködél ez uysagba,
Im, kárt nem vallasz el veszet marhádba,
Mert egy ember annac dolgát jól tudgya,
Tégedet hogy iesztnék, igen akarya.
- 720 20. Meg aláztatik, fiam, kevelységed,
Ez dologban ne legyen reménséged,
Heában valo minden szép költséged,
Hasznod néked ebben nagy veszedelmed.
- 725 21. Az patika szerszamtól ódd meg hasadat,
Lám, purgatio nélkül-is ki szarhad,
Orvosságot soha nem vészez-is hozzad,
Sokaig el élhetz, nyilván aszt tudgyad.
- 730 22. Patvarkodástol meg oyad magadat,
Mert veszedelmedre tudgyac dolgodat,
Nem jó, ha reád köszönik poharokat,
Együld be nem nyalhad merges borokat.
- 730 23. Io wram, igazat mondoc en ezemben,
Fel magasztaltatol te tisztességedben,
Nekic raytad vadnac irigységekben,
Nem arthatnac azért gyölölségekben.

24. Szep leany, minden óya magát tölled,
Mert nem igen jó hirt mondnac felölled,
Felette nagy czaczogo az te nyelved,
Szemérmetlen tapogatos az te szüved.
- 735 25. Szerenczes volt az te fogantatásod,
Bódog volt ez világra születésed,
Azért atyádfiai biznac te-benned,
Es minden jót-is remelnec tölled.
- 740 26. Nyilvan szánlac, édes bátyam, ászt tudgyad,
Gonosz kedvő hozzád az te wrad,
Azért lás hozzá, mi legyen szándékod,
Itt csak heaban hid hozzád szolgálatod.
- 745 27. Mire valo soc-fële gondolatod?
Eggyikben sem telic be kívánságod,
Am járy, nem pirongatlac azért teged,
Mert szégyenért mást kellettne művelned.
- 750 28. Tudgyad, hogy ez iffiu nem kedvel teged,
Akar miczodát igyrien-is néked,
Ha orron fogva magád hordoztatod,
Nagy kissebséget val jó méltosagod.
- 755 29. Eszt igazan tudom mondani néked,
Leánt vész magadnac, nem özvegyet,
Ha velle nem késsel, s-el nem mulatod,
Nagy kedved szerent élhetz véle vilagot.
- 760 30. Ez magát szegénségtől igen félti,
Wrasagért soc dolgat meg késérti,
De az wrasag ötet nem illeti,
Mert ingyen sem tudna ő hasznát venni.
- 760 31. Te prophetiad nagyon iövendül neked,
Hogy igen jó arros emberré lenned,
Czak hogy iózan legyen minden életed,
Vgy kazdagithat meg te kereskedésed.

- 765 32. Io leanyom, eszed erre fordiczad,
Hozzad jónac nem mondhatom féryedet,
Kurvasagoddal mind el vesztet ötet,
Azért meg perengerezne olyha teged.
- 770 33. Társ, effelöl legyen jó bizodalmod,
Legyen ördögben sok-fele szándékod,
Meg látod, hogy igen iol lészen dolgod,
Karáczonig telik be kevésagod.
- 775 34. Had ördögben bolond szeretetedet,
Bizony, ezzel nem töltöd be keduedet,
Te nem látod ő nagy nevetsegeket,
Czak mayom gyanant tartnac ök tégedet.
- 780 35. Regtől fogva egy helyre volt szandekod,
Igen hasznos lészen már ot szolgálnod,
Kedved szerént gazdád lészen az neked,
Felesége minden iot tészen te veled.
- 785 36. Igaz, jó aszszony, hogy leant kívánnál,
Fiad lészen, azért tudgyad bizzonnyal,
Mert wrad erősb az agyba nálladnál,
Igen erőlted teged munkaiaual.
- 785 37. Ne kövessed, fiam, az buyaságot,
Távosztas tölled minden gonoszságot,
Ecképpen nem vétkezic az te lelked,
Es ugy, mint iámbornac lészen halálod.

SYBILLA SAMIA

HATODIC

- 790 1. Az emberrel, ki most gondolatodba,
Kérlec, ne legy velle egy társaságba,
Soha ő jódat néked nem kevannya,
Elömenetedet eressen bányya.

2. Ne mulas, induly el nagy czendezségben,
El gondolt utodban iáry vesztegységben,
Onnat meg térsz nagy szép nyereségben,
Vgy lészen dolgoz, mint kevántad szüvedben.
- 795 3. Bizonyossá tézlec, mint jó bátyámat,
Soha nem leled meg veszet marhádat,
Vay, ki czoda helyekre került már, tudgyad,
Bár ugyan vegyed attol most buczodat.
- 800 4. Hasznos dologban forgolódoz mostan,
Vigyáz rea alkotmatosságodban,
Ne foglalod magadat hevolkodásban,
Bánnyal véllé, vigadhatz iutalmodban.
- 805 5. Halaltol magad s-mast most meg óhatnal,
Mert jól tudod, egességed miben áll,
De tobzodásodert, el hid bizonynyal,
Szörnyü halálod czegezes korczománál.
- 810 6. Aszt adom tanácsul, hogy legy pappá,
Há kedvedre akarsz élni ez világba,
Légy mindenhec hü jó akarátodba,
Es nagy czendezségben elhetz házadba.
7. Soha nem lészen néked böczületed,
Mind czak az hamuban kel néked ülned,
Noha orrodát igen fen hordozod,
Vgyan nem lészen azért kazdagságod.
- 815 8. Ió aszszony, ha tudnad, mint vagy dolgozba,
El iárnád az tántzot vigasságodba,
Am mindent hivathatz lákodalomba,
Mert özvegy emberhöz mégis ez napokba.
- 820 9. Az szerencze hitvánol szolgál néked,
Nem telic benne te kívános kedved,
De benne vagyon minden reménséged,
Bizonynyal el hid, hogy meg czal téged.

- 825   10.   Vay, ha oly hüven szolgálnad wradat,
Mint ő adgya meg minden jutalmodat,
Nyilván meg fizeti fáratságodat,
Nem hadgya heában szolgálatodat.
- 830   11.   Nagy gondban forogsz te iffiuságodba,
Mert aszt tudod, azért lesz kazdagsagba,
De az hat s-öt szöm néked prophetállya,
Hogy heyában töröd fayedet azomba.
- 835   12.   Nyayas ember vagy minden dolgaidba,
Kíért minden barátságodat kívánnya,
Az, kiről mostan vagy gondolkodásba,
Igen nagy hozza az ő jó buzgo volta.
- 840   13.   Ne hoz még most feleséget madnac,
Együld ninczen kopo fülese annac,
Nem ugardhad vissza, ha egyszer el vészed,
Mind holtodig kel egyyüt töröködned.
- 845   14.   Barátom, mostan légy nagy vigassagba,
Imé, lesz hamar időn nagy vrasagba,
Egy kazdag wr meg hal rövid nap mulva,
Te reyád marad az ő foltos kaptzáya.
- 850   15.   Kérlec, kalmárságtól magadat meg ódd,
Mert soc czalárdságot kel ahoz tudnod,
Iob néked más mesterséget tanulnod,
Hogy sem más ember penzéczkét el czalnod.
- 850   16.   Prophetálásom szerént vigh kedvő legy,
Tökkeletesen te minden nap kész légy,
Mert hamar időn te jámbor ferhez mégy,
Es akarattyának engedelimestes legy.
17.   Mas képpen kel neked dolgozhoz fognod,
Semmit nem használ abban tunyaságod,
El hid, hogy nem aluszc az te társod,
Nagy serénsegevel, hid, meg előz téged.

- 855   18.   Mit adtz nekem, hogyha igazat mondoc,
Aszt beszéllem, kit vólta-képpen tud[...]
Szeretöd és te azon gondolkoztoc,
Hogy rövid nap egyyüt vigadh[...]
- 860   19.   Ió attyámfia, fogadgy meg tanáczo[...]
Soha el ne hiessed magadban [...]
Kérlec, el ne hadgy, mostani [...]
Másut meg nem köszönnec szolgál[...]
- 865   20.   Ime, felölled mi hallo uy hir megye[...]
Aszt mondgyác, hogy néked egy [...]
Ki dolgában oly szerenczés leszen,
Hogy minden embereknél kedves [...]
- 870   21.   En az tanác, hogy ne járgaly ló hátón,
Ha akarod, hogy nyakad ne szakadgyon,
Ielesben az almas kek szőri lovon,
Néked nagy bódogtalanságod vagyon.
22.   Szerető, nam eszedbe eszt vegyed,
Kiről gondolkodol, el ne vessessed,
Mert az igen hü barátod te nęked,
Mint öczeyével, ugy gondol te veled.
- 875   23.   Ha tudnad, mi követközendő te-reyad,
[...]ltatástól magad óltalmaznád,
[...]t más üdöre halasztanád,
[...]delmedet hogyha nem kívánnád.
- 880   24.   [...]dod mostan tanaczomat,
[...] találod veszet marhádát,
[...]ő, ki rázza borzos szakálát,
[...] zálagban veszet marhádát.
- 885   25.   [...]m, hogy mi reyad követközik,
[...]ágodért mi raytad esic,
[...] jó szerenczed-is nem érközik,
[...]nedben kárvallásod történic.

- 890 26. [...]meny természeted vagyon neked,
[...]s italban mértékletességed,
[...] mind eckeppen idődet mulatod,
[...]ddiglan élsz, meddig szinten kívánod.
27. Sem püspecké, sem káplánná te nem lész,
Varosban dolgodert el szenvedő nem lész,
Ez világ szerént te hitván budoso lész,
Mert az kurválkodásban foglalatos lész.
- 895 28. Nagy az Istennek te-hozzád jó vólta,
Fel emel ő téged nagy kazdagságra,
Az mely által juthatz nagy wraságra,
Minden embereknél nagy méltoságra.
- 900 29. Meg boczas nekem, kerlec, jo leanyom,
Igazat kel néked mostan mondanom,
Soc ölelgétestől már nincz benned haszon,
Azért soha hites igaz féryed nem leszen.
- 905 30. Istenben legyen minden reménseged,
Ő mindenben ad jó szerenczét néked,
Haraggyát foha reyád [...]
Ha akarsz, hogy mind [...]led.
- 910 31. Heaban léssen, fiam, szolgalat[...]
Fáratságodért semmi jutal[...]
Vay, ki czoda erkölczü az te [...]
Mert semmit nem ád, noha sokat [...]
32. Az, mit gondoltál, azzal iob sietned,
Azért aszt senkinec meg ne jelencz[...]
Mert aszt töllem bizonynyál megé[...]
Társaid el akaryác veszteni tölled.
- 915 33. Igen nagy gondod vagyon szeretödről,
Mert jatzodhatnal velle, ki fen s-ki alól,
De eszt tudgyad hozzád valo kedvéről,
Hogy örömet el lenne nálad nélkül.

- 920 34. Meg hazasodol te rövid nap mulva,
De tudom, meg unnod aszt nem sokára,
Sőt, ha lehetne, el-is válnál tőlle,
Mert elég társaid lesznek kerülle.
- 925 35. Mely helyen juthatnál wrasaghoz,
Öt rövid nap sós rákoc hadnagyá lész,
Es agh babákat az búczura hordasz,
Gonosz erkölczeddel sokaknac ártasz.
- 930 36. Meg engedtem, arros emberre lehetz,
Mert te az után jó kedvel el élhetz,
Ioszágnac, így kazdagsagra szeryt tehetz,
De aszt mondom, jámbor, hü szolgálakat tárcz.
37. En jo leanyom, hald meg beszedemet,
Es diczird erte az te Istenedet,
Ió jámbor wrad léssen, nyilván hidgyed,
Es esztendő mulva szép fiad néked.

SYBILLA CVMANA

HETEDIC

- 935 1. Legy vigh kedves, ne törd azon feyedet,
Rövid nap hallasz kellemés örömet,
Az dolog be-tölti minden kedvedet,
Es nagy böczületre viszen tégedet.
- 940 2. Ió szerenczével, társ, mit halgatz füst alatt?
Látom, szeretödert foházkodasodat,
Bé adod néki szép ayándékidat,
Használy velle, im, mással-is közli dolgát.
- 945 3. Ha akarsz élni az en tanáczommal,
Tahát ez helyen többé már ne szolgálj,
Mert semmi nyereseged egyéb annál,
Etöd béröd, aluttod hasznod azzal.

- 950 4. Vgy tettzic nekem, tudom, nem-is vétec,
Nagy soc ideig fiaid nem lésznec,
Hanem ha job kapást szerzesz testednec,
Vgy mondanám, hogy gyermekid lennének.
5. Mindenhöz tetzék meg irgalmassagod,
Es jó halállal legyen ki mulásod,
Szegényekhez ki nyuitva legyen karod,
Es sohá léssen fogyatkozásod.
- 955 6. Az ember, ki felől most tudakozol,
Nem emleközik meg jó-voltodról,
Sőt oly jó szándékkal vagyon hozzád,
Hogy egy sánta balhát sem adná raytad.
- 960 7. Hogy ha lóra üllendez ez napokban,
Es nem adod magad hévolkodásban,
Íó szerenczés lész minden dolgaidban,
Ez esztendőt-is nem vesztetd heában.
- 965 8. Nem szükség néked ighen szomorkodnod,
El vesztet marhádat meg nem találod,
Czoda forgássát meg nem gondolhatod,
Ördögnek igitéc, aszt meg tudhatod.
- 970 9. Az mely dologra mostan szandekosztál,
Te nem heában benne munkálkodnál,
Czak hozzá kezdenél nágy gyorsasággal,
Bé-töltetd kedvedet nagy hasznayával.
10. Szerenczetlen mostan uton iarásod,
Veszedelmes vizen hayokazásod,
Azért job más időre halasztanod,
Netalám mostan történéc halálod.
- 975 11. Ne [...] szerzetes pappá legy mostan,
Mert nagy jutalmod léssen néked abban,
Es vigadhatol nagy jó lakásodban,
Kíért nehezen megy be menyországban.

- 980   12.   Had el vdvari nyalakodasodat,
Lám, meg untad fellyeb ugordásodat,
Megis raktad már költséggel zaczkódat,
Azzal el tarthatod egész hazadat.
- 985   13.   Egy emberhöz gondolkottál most menni,
Kit hamar valo nap kezdesz szolgálni,
Egymáshoz nagy szeretettel fogtoc lenni,
Eggyic az másicnac minden jót kívánni.
- 990   14.   Edes battyam, kiczid az te szerenczed,
Mert nagy mindenben te esztelenséged,
Ha versengestől magad nem örizzed,
Nagy sebec esnec raitad, nyilván hidgyed.
15.   Hogyha eszedbe vennéd nagy hasznodat,
Es valoba meg ismernéd wradat,
El hid, nem vonnad még tölle magadat,
Mert másút iob szerencze rád nem találhat.
- 995   16.   Edes bátyám, intlec en mostan teged,
Czak heában fuvalkodic fel szüved,
Mert ez szándékodban telic kedved,
Fáratságodat csak heában veszted.
- 1000   17.   Ió reménséged legyen mátkádba,
Szerelmedet szüve szerént ohaytya,
Czák mind végig légy jó és hü baráttya,
Feyét, ioszágát eretted nem szannya.
- 1005   18.   Házasulastol nem titlac én téged,
Mert régen magadban eszt el végeszted,
De az mit kívánsz, temagad sem érted,
Nyilván farra elég bút szerez néked.
- 1010   19.   Igaz dolog ez, de uyság te-nállad,
Wraságodat minden orán váryad,
El közelget már hozzád, nyilván tudgyad,
De szegeny társaidat tölled ne rughyad.

20. Iob barátta, hogy sem kalmárrá lenned,
Mert nem elég erre te emberséged,
Látom, hogy igen bolyokás te feyed,
Kevély vagy, de fürödni vagy eszed.
- 1015 21. Igen jámbor féryed fog neked lenni,
Ki minden felöt fog téged kedvelni,
Nagy gyönyörűségben te-veled élni,
Mert minden nap hayaddal házát söpri.
- 1020 22. Bátor masról immáron gondokodgyal,
Ezen dolgodért tovább ne faradgyal,
Mert az kivel effelöl tanácskoztál,
Az veszt-el tégedet árultatással.
- 1025 23. Talam beszedem nem leszen ellened,
Mert igen kedves dolgot mondoc néked,
Nagy hűséggel vagy hozzád szeretöd,
Mindennec felet kedvel s-ohayt téged.
- 1030 24. Intlec mostan, tanácsomat fogadgyad,
Mostani wradat el ne hadgyad,
Nyilván azonnal vesztél, ha el hagyod,
Mert ebül leszen másnál néked dolgod.
25. Ió aszszony, ne törd azon feyedet,
Bé tölti Isten kevános kedvedet,
Fiakat szülsz, egyszersmind kettőseket,
Kic után két leány is lészen néked.
- 1035 26. Az, ki nem téveleg kersztyén hütben,
Az vagy Istennek őrizessében,
De hogy te az arriust követed,
Azért öröcké pokolba kel veszned.
- 1040 27. Intlec erről téged mint barátomat,
Ismerd meg aszt mint saját atyádfiát,
Ő benne vessed minden bizodalmodat,
Tanácsával meg bőveitheti hasznodat.

- 1045 28. Fiam, kerlec tégedet egy dologra,
Ne induly mostan el gondolt utodra,
Mert feyedet veted nagy kárvallásra,
Söt életedet is szörnü halálra.
- 1050 29. Ez után szorgalmatos legy dolgozban,
Mert soc latroc támadnac ez napokban,
Az kic nagy kárt tesz nec más marhayában,
Dulással, fosztással járnac el abban.
30. Szoloc, de reyám ne haragudgyal,
Efféle dologban bár ne munkálkodgyál,
Eszed felet valóban ne faradgyál,
Hogy kurvául benne ne hurtzoltassál.
- 1055 31. Ió szerenczével te Isten embere,
Vessed bizodalmodat Istenedbe,
Ha szándekozol bódog ki mulásra,
Gondoly Isten nec paranczolattyára.
- 1060 32. Fiam, en nem hizelkedem teneked,
Igen ostoba s-goromba az feyed,
Tagadom tölled pappá valo létéd,
Es ez világban-is sokáig élted.
- 1065 33. Bizot wram, eszt töllem meg tudhatod,
Hamar idön nagyra megyen te dolgoz,
Embereg köszt leszen nagy méltóságod,
Házadnal bővül meg kazdagságod.
- 1070 34. Szömeidröl könnyen meg ismerhetni,
Hogy rövid nap akarsz férhöz menni,
Felettéb kezted az kardelást kívánni,
Nem tudom aszt, ha välle fogsz használni.
35. Igaz es hü legy czelekedetidben,
Es örömed lészen jó szerenczédben,
Söt Isten felöl légy jó reménségben,
Hamar idön tégedet wrrá téssen.

- 1075   36.   En nem osztoznam meg abbol te-veled,
                    Az mennyire te wradnál léssen béred,
                    Ha bucuzol, bottol hasad meg böred,
                    Továb lépyél bár, ha vagyon költséged.
- 1080   37.   Az miről nem tehetz, ne gondoly azzal,
                    Talám az dolog még neked is használ,
                    Kérlec, csak ély benne én tanácsommal,
                    Ne háborodgyal soha társaiddal.

SYBILLA HELLESPONTICA

NYOLTZADIC

- 1085   1.   Szanom s-bánom az nagy bolondságodat,
                    Hogy annyira szereted az iffiakat,
                    Nem vészed eszedbe bába-vóltodat,
                    Es hogy meg ittad már iámborságodat.
- 1090   2.   Istenben legyen minden remenséged,
                    Bozgo szüből legyen te könyörgésed,
                    Es jámbor házas társod ád teneked,
                    Ki mindennec felet szeret téged.
- 1095   3.   Igen álnac s-ravasz vagy te ez világon,
                    Czalárdsagod hires minden utzákon,
                    Egy balhát sem ér, a mi jó benned vagyon,
                    Azért semmi jót nem ád néked Isten.
- 1100   4.   Mint szinten hazadnal, ily utaidban,
                    Erdön, mezön és minden szállásidban,
                    Ió szerenczéd léssen kalmarságodban,
                    Drága köveckel ne keresd azomban.
- 1100   5.   Rövid nap jámbor és jo feryed leszen,
                    De bizony kár, hogy tégedet el vészen,
                    Morgo természeted néki kárt téssen,
                    Hanem ha meg páltzáz igen erőssen.

- 1105   6.   Ez hólnapnál tovább nem fogsz mulatni,
Te dolgozban nagyon kezdesz vigadni,
De társaidnac kel abban kedvezni,
Ottan ártalmodra nem fognac lenni.
- 1110   7.   Buyasagos szeretetedert ay néked,
Iáy, hogy minden kurvánac seggét kened,
Ők minden marhádtol fosztnac meg téged,
Es küldússá hagyván el mennec tölled.
- 1115   8.   Fiam, az meli wrhoz vagyon szándekod,
Hasznos lészen, hidgyed, már ott szolgálnod,
Mert nagy böven lészen onnét jutalmod,
Es mindenből kedves lészen lakásod.
- 1120   9.   Also feledet te igen kémelled,
Nem sért meg wrad, nem kel azon félned,
Feyér lábaidat szépen ki teryeszszed,
Ha akarsz, hogy fiat czinallyon neked.
- 1125   10. Ime, fiam, mit kel mondanom teneked,
Hengér által történnic te halálod,
Gonosz érdemedért gonosz fizetésséd,
Téry Istenhez, legyen ot reménseged.
- 1130   11. Heu tars, ez emberről eszt meg értheted,
Sokkal iob néked távoly tölle lenned,
Nagy álnokságát te még nem ismered,
Sokat mond masról, de mind hazud neked.
- 1130   12. Hidgyed, kiczid leszen ebből te hasznod,
Hogy utodat mind tovább tovább halasztod,
Azért hogy ha károdac nem kevánod,
Dolgodért iob hamar utra indulnod.
- 1130   13. Igyen-is az időt soha se varyad,
Hogy el orzot marhádat meg talállyad,
Sőt, el is vés tölled mentől iob marhád,
Egy kántorig sem vehed annac hasznát.

- 1135   14.   Vigadgyál, jó fiam, mostan szüvedben,
Semmi kétséged ne legyen beszédemben,
Az dolgodrol eszt vegyed eszedben,
Hogy néked igen nagy hasznodra lészen.
- 1140   15.   Nem sokat élhetz te-már ez világon,
Eletednec czac nyoltz holnapya vagyon,
Bár halálodhoz készüly minden módon,
Aszt se veld, hogy most egészséged legyen.
- 1145   16.   Fiam, Istenednec hálát adgy rayta,
Mert te juthatz meg valami papságra,
Holot gondot viselsz üres táskádra,
Mert szandekod lészen más-fele dologra.
- 1150   17.   Íó barátom, eszt fogadom neked,
Akar mennyi volna az te kécnczed,
Soha nem telic abban kedved,
Hogy másénál nagyob lenne böczületed.
18.   Hogy ha ez tellen jó szán út kezd lenni,
Íó leány, szép s kazdag legénhöz fogsz menni,
Ki veled egyyüt nappal fog szánkázni,
Eyel igen szepen raytad jargalni.
- 1155   19.   Edes batiyam, gonosz minden szerenczéd,
Mert az nagy orrodat igen fen kened,
Hasonlo akarnál wradhoz lenned,
Maga olyan vagy, mint lyököt berhed.
- 1160   20.   Bátor mig elsz, mind szolgállyad ez wrat,
Mert akar hól keres, nem leled mását,
Soc pénzel rakodic meg nálla táskád,
Kedved szerént mindent tölle kívánsz.
- 1165   21.   Igen együgyü az te gondolatod,
De rövid nap telic be kívánságod,
Esz az szerenczét igirem most néked,
Iobban lészen dolgod, hogy sem kívánod.

22. Szinten ugy tettzik nekem, te szép virag,
Hogy nem igen kedvel az iffiu mátkád,
Ió volna álnokságát meg gondolnád,
Mert vigh kedvet soha nem mutat hozzád.
1170
23. Mond meg, mire kel neked az szép feleség,
Iól tudod, hogy már nyomorgat az venség,
Aszt mondom, ha feleséged jó volna,
Iffiabat keresne, ki kardolhatna.
24. Fiaczkám, jó engedelmesse lenned,
Mert az után soc pénzed léssen néked,
Hogyha feletőb es hęában nem költed,
El hid, kis szekrényedet jól meg tölted.
1175
25. Iob volna ama бүdös felet ragnod,
Hogy sem czalárd kalmárkodással bánnod,
Mert az te feyed felette nagy bolond,
Mennyi rágszárt egy pénze' adnac, sem tudod.
1180
26. Ió aszszony, jambor féryed léssen néked,
Iobbat sem kívánhatot volna szüved,
Azert kevelységedet le kel tenned,
Mert ha fel rugsz, nyilván meg aláз téged.
1185
27. Dolgodert feleteb töred feyedet,
Maga nem tölted azzal kedvedet,
Meg sem éri nagy törökődésedet,
Kár ebneс vetned feyer kenyeredet.
1190
28. Ne veld remenségedet szeretődben,
Iay, legény, hidgyed, nem lehetz kedveben,
Es meg ielentem, mi árt néked ebben,
Im, társod eytet be gyűlölségében.
29. [...]tol oltalmazlac, mint jó fiamat,
Ne szolgálj felette nagy wrakat,
Mert nem viszed fellyeb méltóságodat,
Nállok leled, ha keresed károdát.
1195

- 1200 30. Ió aszszonyom, ám légy bizonyos ebben,
Ne rughyad wradat öklelesében,
Im, tenéked egy szép kis fiad lészen,
Kamsat vary néki, mert saytár deák lészen.
- 1205 31. Nem akarsz gonoszságodtól meg szünni,
De rútúl fogsz ez vilagbol ki múlni,
Ha Isten raitad kezd boszszút állani,
El hid, hogy pokolba fog téged vetni.
- 1210 32. Ez ember, az ki felől gondolkottal,
Te-hozzád vagyon igen jó szándékkal,
Nincz néki szerelmesb egyeb nálladnál,
Vgy gondol veled, mint atyafiával.
- 1215 33. Ez út igen ártalmas leszen néked,
Meg látod, hogy társod el árul téged,
Es nagy kissebségre jút minden ügyed,
Odá vesz miatta minden tisztesseged.
- 1220 34. Edes attyámfia, jól ismerem róllad,
Hogy veszet marhádról vgyo' nagy gondod,
Nem szükség arrol szorgalmatoskodnod,
Minden gondod nélkül maid meg találod.
- 1225 35. Baratom, ha bantasodra nem vólnec,
Igen jó tanácsot néked adnéc,
Vgy, hogy szándékodtól mostan meg szünnél,
Minec előtte nagy szégyenbe esnel.
- 1230 36. Tars, fogadgyuc, hogy meg iyesztlec téged,
Vagyoné hireddel, mind meg kel halnod?
Azért Istenben legyen bizodalmod,
Emberi talalt hütet már el kel hadnod.
- 1230 37. Nem jo eckeppen mind vesztég heverned,
Es az kenyeret csak heában enned,
Iob volna rossz hütető pappá lenned,
Lám, szinten gonosz emberi írástól feyed.

SYBILLA PHRYGIA

KILENTZEDIC

1. Wram, akarodé aszt meg érteni,
Mit az négy és három szöm fog mondani?
Rövid nap egy tisztre kezdne szerezni,
Mely által nagy méltóságot fogsz nyerni.

- 1235 2. Az jambor szolgál nem illik te hozzád,
Nem böcziülheted meg hü szolgálá[...]
Igen meg kedvelted az budosokat,
Azért igen-is agh-ebül vésszed [...]

- 1240 3. Mindenben gondold meg tisztességedet,
Iamborságot szeres és böcziületet,
Igy vesd szérenczébe reménységedet,
Es minden képpén be-tölti kedvedet.

- 1245 4. Tars, bizony diczirem szolgálatodat,
De senki nem veheti hasznodat,
Kíért wrad meg adgya jutalmodat,
Dé nyilván nem en, agh-eb vegye hasznát.

- 1250 5. Emléközzel életednec mi-voltárol,
Embereknek külömb állapotokról,
Meg ne vond magadat az szegényektől,
Es örömed leszen minden gondidról.

6. Most gondolkottal egy embered felől,
Bizony, igen szeret tellyes szüveböl,
Nem szóloc semmit hizelkedesből,
Te ötet nem szereted oly jó kedvedből.

- 1255 7. Heu tars, neked leszen szép feleseged,
Minden marhayával készen vár téged,
De azért nagy gondot kel rá viselned,
Hogy együld rúttúl ne rostálljon teged.

- 1260   8.   Az wraság nem iutot most eszedben,
              Es kazdáság nincz emleközetedben,
              Mert te nem fogatz tanácsot semmiben,
              Czak kárttya s-kotzka forog eszedben.
- 1265   9.   Kereskedéshöz szerentséd jó vagyon,
              Hüven szolgál téged minden módon,
              De hogy-ha hasznalni akarsz azon,
              Most kezdgy hozzá, mert ideye vagyon.
- 1270   10.   Te aszszony, hamar sietz férhöz menni,
              Talán kotzka jádzást keztel kívánni,
              Vay ha tudnád, mint fog még dolgod lenni,
              Esztd mondanád, ördögben kezdem hadni.
11.   Semmit ne kételkedgyél te dolgodban,
              Bizzál az Isten nec nagy jó-voltában,
              Eszttendeig vary álhatatosságban,
              Meg adgya néked, el hid bizonyában.
- 1275   12.   Iay, bolond, vallyon hól setál az eszed,
              Hogy semmi dologra sincz czepekedved,
              Minden valaki eszt hallya felölled,
              Azonnal rudgyát el fordittya tölled.
- 1280   13.   Igen jó néked más wrhoz állanod,
              Miglen vagyon alkotmatosságod,
              Mert onnét lészen néked nagyob hasznod,
              Es az wrnal-is sockal iob iutalmod.
- 1285   14.   Ió aszszony, igen könyörgesz szüved[...]
              Hogy Isten néked egy fiat en[...]
              De ismerem, leánt hordosz me[...]
              Mert almos igen vakarhatná [...]
- 1290   15.   Hü vagy Isten nec paranczolattyaban,
              Szegenyeket segitesz nyavallyákban,
              Es azért lészen bódog ki mulásod,
              Es menyországban örök vigasságod.

16. Aszt tudod, hogy hü barátod az neked,
Valaki szép szoval beszélget veled,
En mondom, nem jó annak kedveskedned,
Csak mosolygat neki, és meg czal téged.
- 1295 17. El indulhatz utra, ha vagyon kedved,
Most vagyon alkolmatosságod néked,
Csak dolgaiddat szépen el rendellyed,
Elég penzed lészen s jó örökséged.
- 1300 18. Fiaczkam, jó hirt mondoc en te neked,
El veszet marhádát maidan meg leled,
Nem szükség felettéb rayta keresned,
Im, egy ember házadhoz hozza néked.
- 1305 19. Kezd el dolgotat, mikorban akarod,
Te szömeiddel nyilván meg látod,
Minden dolgotat szerenczével birod,
Tanáczzomat-is, tudom, hogy meg köszöned.
- 1310 20. Igazat mondoc neked nyilván arról,
Ne gondolkodgyál hoszszu életedről,
Ió egészséggedben feletéb bizol,
[...] vasámap nem kelhetz fel ágyadból.
21. Két dologban most bizonyossá tészlec,
Mert kellemés embernek ismertelec,
Tégedet egyházi tisztre szereznec,
Az után penig fő birová tésznec.
- 1315 22. Az szerencze igen kedveze neked,
Ez tiszthöz hogy szerez vala téged,
De látom, immár el bucúzic tölled,
Vallyon mire jut még nagy kevélységed?
- 1320 23. Szép leany, ha ven özvegy embert kedvelsz,
Aszt mondhatom, rövid nap fērühöz mehetz,
Egy iffiu legent csak heában szeretz,
Mert nehéz faradnac az szép forgo tancz.

- 1325 24. Bezzeg rest ember vagy te ez vilagon,
Meg utáltad az dolgot minden módon,
Azért méltán minden nagy szüksége[...]
El fakad rayta szerencze meve[...]
- 1330 25. Ha jámborúl wradat meg böczüi[...]
Ió menyeczke, és szavát meg f[...]
Hidgyed aszt, bodog lészen m[...]
Es nagy aszszony modra na[...]
- 1335 26. Haszontalan gond el fogta elmedet [...]
Hozzád nem illendő töri feied[...]
Vigyáz magadra, nyisd fel a[...]
Együld sárba eyted jó hir neve[...]
- 1340 27. Igen tudhatnád szeretőd nec kedvet,
Szüvében válo te-hozzád szerelmét,
Igazit mondoc ezben néked, hidgyed,
Vgy szeret ő téged, mint saját lelkét.
- 1340 28. Szeret tehetnedé, tars, szép feleség nec?
Hasznát vehetneé restség nec?
Bizony szinten ugy kellesz szép feleség nec,
Mint a' szép drága gyöngy undoc disznonac.
- 1345 29. Az wrasaghoz jó módot talaltal,
Kazdagsághoz-is jó kedvel iuthatnál,
Hogyha tisztvedben szorgalmatos volnál,
Ió szerenczédben fel ne rugoszkodnál.
- 1350 30. Az ki kereskedéssel akar élni,
Soc ravaszszaggal kel széllal budosni,
Affęle ravaszszag ninczen te benned,
Azért nem jó kereskedéssel élned.
31. Oh, te szép virag, vigadgy bár szüvedben,
Im, néked jó és jámbot wrad lészen,
Eggyüt laktoc ketten nagy szerelemben,
Kiért tü lehettek nagy böczületben.

- 1385   2.   [...]m, el hadtad most az czuffsagot,
                  [...] marhádat igen ohaytod,
                  [...]jak oka az nagy latorságod,
                  [...] is biztatlac, hogy meg találod.
- 1390   3.   Egy dologra vagyon neked nagy gondod,
                  Abban áll, tudom, minden bizodalmod,
                  Hadgy békét néki, job léssen néked,
                  El hid aszt, ez utan igen meg bánod.
4.   Ez világnac dolgat hamar meg tudhad,
                  Czak az Istent igen hüven szogálljad,
                  Nem jó soha vizben feredned, tudgyad,
                  Félő, hogy veszedelem esic raitad.
- 1395   5.   Pappa nem lehetz, semmit nem tanultal,
                  Iffiuságodban igen lator voltál,
                  Ily nagy dologra bár ne szándékozzál,
                  Te nem birod aszt gorombaságoddal.
- 1400   6.   Meszsze földre kel még neked budosnod,
                  Es soc félelmes helyeken forognod,
                  Az után léssen még csak bö jországod,
                  Mely honnan származzéc, magad sem tudod.
7.   Valamnit vagy jó aszszonyom dolgodban,
                  Soha wrad nem léssen, hidgyed nyilván,
1405   Az emberec tartnac nagy méltosá[...]
                  Minnyáyan téged czélczapó[...]
8.   Szerenczés mostan játékhöz [...]]
                  Eleget nyersz, csak meg [...]]
                  De másszor osztán nem j[...]]
1410   Együld csak ha[...]]
9.   Tars, miért nem akarsz wradnac hizelkedni?
                  Bizony egy fillyért-is sem fog fizetni,
                  Szép böczületedet vay mint irigyli,
                  Hü szolgálatodat meg sem köszöni.

- 1415   10.   Nagy gondolatod vagyon mostansággal,
Bé-tellyessited, de nagy faratsággal,
Es ha meg nem unod, főt hü lesz raita,
Igen édesden esic minden dolga.
- 1420   11.   Had el buyaságos szeretetedet,
Nem töltöd azzal be szomyu kedvedet,
Az leány nyilván nem szeret tégedet,
Igen kívánná nagy kissebségedet.
- 1425   12.   Társ, am szép feleséged léssen neked,
Tökélletes, jámbor és hü embered,
De kápolnáját jól meg kel szentelned,
Ha akarod, hogy el ne szökyéc tölled.
- 1430   13.   Baratom, jó szerenczes léssz éltedben,
Felette bodog minden ügyedben,
Vdvar nyalakodo iffiusagodban,
Vndoc táska hordozo aghságodban.
- 1435   14.   [...] ha kereskedesre szandekoznal,
[...] szorgalmatossággal kalmárkodnál,
[...]d meg szómat, oly kazdagsághoz jutnál,
[...]gy mindén felől hires neves volnál.
- 1440   15.   Oh leány, undoc, gonosz, vásot, rest vagy,
Bolond és ugyan semmire kellő vagy,
Valamely ember tégedet el vészen,
Bár kemény som-paltzát kezébe vegyen.
- 1445   16.   Tars, bar erőssen forgolodgyál mostan,
Ne szányad faratsagodot dolgozban,
Másis törököszi azon dologban,
De te szerenczésb léssz nállánál abban.
- 1445   17.   Sokat faratz szép leanyoc kedveker,
Munkádat nem szánod szép szömélyekért,
Mégis sincz helyed nállod költségedért,
Téged czac szeretnec az huzúiert.

18. Iffiu gazdat vigh kedvel szolgálhatod,
Mert erszényedet pénzel meg rakhatod,
Vén embermec soha nem kel szolgálnod,
1450 Hogyha te jó hir nevedet kívánod.
19. Gonosz, gyümöcztelen fa vagy, jó aszszony,
Ninczen wradnac benned semmi haszon,
Fáratsaga raytad mind csak heában,
Tenéked sohá-is fiad nem léssen.
20. Szorgalmatos légy és tűzöl ód ma[...]
1455 Ne legyen por törő háznál laká[...]
Böczületre viszen nagy jámborsa[...]
Természet szerént léssen te halálod.
21. Ne bizzál édes beszédő emberben,
1460 Foga által mosolygo személyben,
Tiszta eresztet lator ő dolgában,
Ninczen semmi hasznod barátságában.
22. Ez utodat tova b ne halaszszad,
Senki ellen tartássát bár ne fogadgyad,
1465 Mert nagy hasznod léssen belöle, tudgyad,
Mindenüt jó szerenczéd léssen, hidgyed.
23. [...]d oda vagy on mar el veszet marhad,
[...] nincz haszon, hogy megtalálnád,
[...] gondviseletlen ember vagy,
1470 [...]gyan akárom ez dolgot, mert rest vagy.
24. Latom, vagy on valamire szándékokod,
Egy jeles dologra igen nagy gondod,
Istent kel abban segítségre hinod,
Es mindenedet jó végre szerezhed.
25. [...]gyha hoszszu életedet kívánod,
1475 [...]ssegedet igen akarod,
[...] hát nem kel udvarban szolgálnod,
[...] igen hamar időn kel meg halnod.

- 1480 26. [...]yál, fiam, jó hirt mondoc néked,
[...] porból leszen fel-emelésed,
[...]ic már ügyed,
[...]
- 1485 27. Mint az diszno rút, utálatos sarnac,
Azonképpen attad magadat torkosságnác,
Nincz helye nálad az szép jámborságnac,
Lakása benned minden latorságnác.
- 1490 28. Igen meg házasulhatnál, jó aszszony,
Látom, hogy feyedet igen töröd azon,
Várd csak egy wrnak reyád godgy[...]
Hogy veled agyában nyayaskodha[...]
29. Fiaczkam, bizony dolgot mond[...]
Hidgyed, besz[...]
Minden dolg[...]
Rövid nap mulva wrad el üz teg[...]
- 1495 30. Czak drabantságban áll minden szeren[...]
Más fele rendre ne legyen szándékod,
Soc marhád, elég pénzed leszen néked,
Tarcz meg kartyara s-kurvákra [...]
- 1500 31. Iól tudom, nem tettczik wrasagodn[...]
Hogy most ellene mondoc szánd[...]
Vgyan bár végét ves gondola[...]
Mert nagy kissebséget szerz[...]
- 1505 32. Mindenben kedvedet keres[...]
Mert nyilván szüve szere[...]
Még-is rakva czalard [...]
El hid, másunnan leszen fiz[...]
- 1510 33. Soha nem kevanád az házasságot,
Mint ha nem szeretnél aszszonyállatot,
Mert az nagy gondviselés meg tartoztat,
Es kevés azzálékért hoszszu bánat.

34. Özvegy aszszont hogyha feleséggül vesz,
Hid meg szomat, kazdag emberré lesz,
Mert minden marhayát kezedbe bizza,
Es mikor akarod, el üted rayta.
- 1515 35. Nem lesz áros emberré, sem tanitová,
Hanem ha valami oly mészárossá,
Az ki az várost utzánként járya,
Es kéményit s-kamaraszékit tisztittya.
- 1520 36. Két esztendő mulvan, hid meg beszédemet,
Ha éppen meg tartod szüzeségedet,
Szép jámbor legény el vészen tégedet,
Kiért meg szolgálod jó Istenedet.
- 1525 37. Rút dolog te tölled nagy bolondságod,
Feletéb vagyon már gorombaságod,
Az, mihöz nem juthatz, aszt meg kevánod,
Használy velle, im, mely siros az orrod.

SYBILLA KVMEA

TIZENEGYEDIC

1. Iffiu lévén, kérdésedre felelec,
Vay ki, jól tudom, minden szükség[...]
1530 [...]
[...]
2. [...]
[...]
[...]
[...]
- 1535 3. [...] aszszony, faratsagodat ne szannyad,
Wrad kardolását soha ne bánnyad,
Im, az Wr Isten mivel szeret téged,
Egy jó erkölczü magzatot ad néked.

- 1540   4.   Nem ismertem, társ, nálladnál gonoszbat,
Ez világon még nem láttam latrabbat,
Félec, hogy meg söpric egyszer hátodat,
El-is kel veszned buyasagod miat.
- 1545   5.   Vgy nem kedvelnec battyad, nénéd, hugod,
Vgy nem szeret téged egész rokonsagod,
Mint az személy, kiről vagy gondod,
Ő utánna lészen nagy vigassagod.
- 1550   6.   Ne emlegesd most utra menesedet,
Kérlec, arra ugyan ne vesd feyedet,
Nyilván meg rövidited életedet,
[...] feltem [...]t temetesedet.
7.   [...]
                             [...]
                             [...]
                             [...]
- 1555   8.   [...]
                             [...]
                             [...]
                             [...]
- 1560   9.   Sokaig élhet ez világon, tudgyád,
Czak paráznaságtol magadat óyad,
Más ember feleséget ne szeressed,
Hogy wra miat el ne eséc feyed.
- 1565   10.   Látom, tars, nem téged illet az papság,
Mert igen kedves nállad az buyaság,
Benned lakic czak gonosz faytalansag,
Nem ismerszic te-raytad semmi joság.
- 1570   11.   Vdvari tisztben lészen foglalasod,
Koplalásod utan nagy tisztességed,
Czak lator ne legyen osztán az ügyed,
Méltóságban magadat fellyeb viszed.

12. Kar, jó aszszony, férfi-nelkül kel meg halnod,
Kévánsagodban ninczen semmi hasznod,
Hanem ha egy gonosz latort szeretnel,
Kit az akasztofatol meg mentenél.
- 1575 13. Lám, egy czep jó erkölcz te benned ninczen,
Iámbor embert illendő szined sinczen,
Az szerencze tégewd el kerül [...]
Mert adomány [...]
- 1580 14. Iob neked [...]
Jó borral, [...]
Hogy sem [...]
Vizet inn[...]
- 1585 15. Soc gondolattol ugyan sarga szined,
Czac egy dolgot igen keván az szüved,
Prokátor által aszt nyilván meg szerzed,
Mert wrad meg engedi aszt tenéked.
- 1590 16. Nagy gondban forogsz te most egy szömélyért,
Sokat késértész meg az ő kedvéért,
Maga mindenüt gonoszt szól felölled,
Iszonyu dolog az, mint szeret téged.
17. Az ket s három szem egy jó tanácز neked,
Őszszel feleségedet haza vigyed,
Mert télben az nagy derec hidegségben,
Melegb ketten hálmatoc égy ágyban.
- 1595 18. Hitván munkásnac ismerlec en téged,
Nyilván azért is küldússá kel lenned,
Soha nem lészen semmi marhád néked,
Akaszto fatol nyakadat örizzed.
- 1600 19. [...]odat meg művelheted,
[...]
[...]
[...]

20. [...]

[...]

1605 [...]

[...]
21. Ió tanácsából egy aszszony embernek,
Meg halgattatic könyörgése szüvednek,
Azért ne engedgy veszteg heverészec,
1610 Hogy más eleit ne vegye dolgodnac.
22. Igen roka modra tartod magadat,
Még-is nem ismerheted meg mátkádat,
Mindenüt czuffollya horgos orrodat,
Nevetségre vitte minden dolgodat.
23. Ez embert bator szüvel te szolgállyad,
1615 Es jámbor gazdaszszonyát is tisztellyed,
Mert mind ketten igen kedvelnec téged,
Es nem kiczid haszon lészen onnat néked.
24. Aszt ismerem en róllad, jó aszszonyom,
1620 Neked szép leányod lészen, aszt vallom,
De nem el sokáig, aszt nyilván tudom,
Nem éred aszt, hogy neked szolgálhasson.
25. Io atyámfia, aszt tudni akarod,
1625 Mint lészen ez világbol ki-múlásod?
Vénségedben történnic te halálod,
Es az [...] podágra foyt meg téged.
26. Az, kiről gondolkodol, hid meg szómat,
1630 Szüve szerént kívánnya minden jódat,
Bizvást benne vessed bizodalmodat,
Es el veheted az hús azzalékýát.
27. [...] tanaczul, el hadgyad szándékod,
[...]enczétlen leszen az utod,
[...]rá mégy, jól tudom, meg bánod,
[...] mondom meg, ki töríc az lábod.

- 1635   28.   [...]t marhád forog eszedben,
                  [...]c között keresd az pintzében,
                  [...]eled, ha keresed hevenyében,
                  [...] mondom, világosságban ninczen.
- 1640   29.   [...] leszen ez te gondolatod,
                  [...]z legyen minden bizodalmod,
                  [...]berekttől gondolt Istent ne szeressed,
                  Kévánságodat mert be nem tölti néked.
- 1645   30.   [...] gyontato paphoz sies hamarsággal,
                  Nagy latorsagodból hamar ki gyonyál,
                  Mindenüt melletted vagyon az halál,
                  [...] utánad jár mérges kássáyával.
- 1650   31.   [...]teltesd fel magad, pap köntöst vegy reyád,
                  [...] lészen plebánosságod,
                  [...]öz jusson buzgo könyörgésed,
                  [...] ennél jobbat ad ő tenéked.
32.   [...]agban igen keztel bizni,
                  [...] te meg hizni,
                  [...]kor vallani,
                  [...]gre jutni.
- 555   33.   Hugom, kész légy hozzá, aszt mo[...]
                  Im, maid végez nec valamit [...]
                  Mert egy jámbor akar kére[...]
                  Annac adnac, szomat bár e[...]
- 360   34.   Az mint [...] szerent [...]
                  Szerenczét en néked nem [...]
                  Hévolkodásra-is azért se[...]
                  Czak az, munkáid kár n[...]
- 365   35.   Vigyaz és szorgalmatos leg[...]
                  Szolgalatodért jó fizet[...]
                  Wrad untalan [...]
                  Hogy [...]

- 1670
36. Gon[...]
[...]
[...]
[...]
37. [...]
[...]
[...]
[...]

TELEGDY KATA

TELEGDY KATA LEVELÉNEK VERSBETÉTEI

5 Mint az gyöngyhalászok,
 mikor ű hálójok
 gazdag szép prédával,
 megtelik gyöngyökkel,
 azok között alig hiszi örömben,
 melliket kaphassa,
 tegye kebeliben.

10 [Az vagy] Mint az szép parlagon
 sétáló [kis] nyulakat,
 kik nagy mulatsággal
 vadásszák ebekkel,
 mikor félísekben
 egynéhányat látnak,
 viletlen találnek
 15 ű nagy örömben
 nem tudják hamarbban,
 melliket költhessék,
 indítsák űzésben.

20 Az vagy csak házunknál
 (tudom, voltál annál),
 mikor kertecskémbe
 megyek be kedvembe,
 hogyha megtekintem,
 melyeket két kezem
 25 ültetett vagy vetett
 az sovány homokban,
 nem tudom, melliket
 szakasszam elébben

30 Szíp csergő patakú,
 gyönyörű folyású,
 minden szíp füvekkel,
 fákkal, virágokkal,
 zúgó, csorgó folyás
 35 mellett sok szép szavú,
 kiterjedt szép szárnyú,
 és gyönyörködtető
 fákon nagy élesen
 szoló madarakkal,
 40 megékesített
 forrással, szép kúttal,
 mint egy áldozattal,
 holott firedjenek,
 tisztelvén [szép] barlanggal.

*

45 Noha az szíp forrás,
 firedís, tisztaság,
 erdei szép barlang,
 hegyeken-völgyeken
 multság, nyájasság,
 nem Pallast, Minervát
 50 hanem csak Dianát,
 illet[i] mint asszonyát.

55 Mert Pallas, Minerva,
 ezt minden jól tudja,
 kulcsos városokat,
 laknak szép várakat,
 erdőket, hegyeket,
 völgyeket, mezőket
 nem járnak, búdosnak,
 hanem Dianának,
 60 mint nagy fű vadásznak
 az ú seregivel,
 Hamadri nimphákkal
 engedték lakóul,
 mint attyok fiának.

BEYTHE ISTVÁN

A CSEPREGI ZSINATRÓL VALÓ HISTÓRIA

1. Néked, Magyarország, egy éneket mondok,
Kinek urak mássát még nem hallottatok,
Jeroboámról és Amaziásról szólok,
Ámós prófétáról csoda példát mondok.
- 5 2. *Az Jeroboám Salamonnak* szolgálja, 1. Reg. 11.
Országának adóbeszedő ravója,
Mint egy nagyságos úr, olyan az országban,
Erős, hadakozó, híres ez világban.
- 10 3. De ennél is Isten feljebb magasztalá,
Mert Achija által királlyá választá,
Salamon országát hogy kettészakasztaná,
Tized részit szintén őnékie adná.
- 15 4. Az Achija által így szóla az Isten:
„Megbüntetem az én népemet, én Isten,
Mert el nem szenvedem, úgy legyen igaz Isten,
Azért, hogy engemet elhagyott az én népem.
- 20 5. Sidoniusoknak bálvány istenének,
És a moabiták bálvány istenének,
Az Ammon fiai bálvány istenének,
Ennyi bálványoknak mert szolgálni kezdenék.
- 25 6. De noha nem veszem mind el Salamontól,
Salamon fiától, Roboám királytól,
De nem adok többet, hanem csak Judától
És akik származtak az Benjámintól.
7. Juda nemzetségét mert kiválasztottam,
És a többi közül én magamnak hattam,
Hogy Hierusalemben vélek ennen magam,
Meg is ismertessem, és tiszteltessem magam.

16. Azért őfelsége ha azt cselekedné,
Hogy valamennyire megkönnyebbítené,
Az sok szolgálatot ha megkevesebbítené,
Az adót is hogyha megkevesítené:
- 65 17. Drága nagy jó néven mind az ország venné,
Szolgálatjukat őfelsége is venné,
De ha őfelsége ezt nem cselekedné,
Végre ez nemzetség neki meg nem köszönné.
- 70 18. Azért hallván a király vén eszes tanácsit,
Hivatá mindjárt atyja tanácsosít,
Az népnek véneit, eszeseit, bölcseit,
Hogy erre őnéki mit kellene felelni.
- 75 19. Szólanak mind egybe és mondának néki:
„Tartozol e népnek engedni s szolgálni,
Törvényt, igazságot mindennek szolgáltatni,
És így a jobbágy is jobb kedvvel fog szolgálni.”
- 80 20. De vének tanácsa nem tetszik királynak,
Szóla azért hamar ifjú tanácsinak,
Az kevély ifjaknak, csélcsapó hazugoknak,
Kik gonosz tanácsot adának királynak.
- 85 21. Így felele azért király követeknek,
Szavokat fogadván az hízelkedőknek:
„Én még atyámnál is titeket jobban verlek,
És sokkal annál is többre erőltetlek.”
- 90 22. Nem tetszék az válasz a tíz nemzetségeknek,
Azért a királytól ők pártot ütének,
Visszavonást, nagyot az országban szerzének,
Más királyt maguknak ők is emelének.
- 95 23. Az Jeroboám lőn Izrael királya,
Rechabeám hogy volna Judának királya,
Az Amaziás lőn Jeroboám papja,
Ki ellen az Ámós próféta támada.

24. De hallj csoda dolgot: immár az országban
Két király támada egyik a másikra,
95 Egy országban mert egy király elég volna;
Azon elijede Jeroboám magában.
25. Azért így gondola hamar ő dolgára,
Egy gyűlést hirdete hamar országában,
100 Hogy az hit dolgáról módot és törvényt szabna,
Kiben minden ember őalatta maradna.
26. S szóla az országnak ilyenképpen, mondván:
„Jeruzsálem tőlünk, látjátok, távol van,
Sokban telik néktek annyira följárván,
Áldozni akarván és ott imádkozván.
- 105 27. De én, ihon, jobbat mondok, halljátok meg,
Kérlek jó híveim, hogy fogadjátok meg,
Hasznosb ez tinéktek, kérlek, hogy higgyétek meg,
Amit én tinéktek mondok, értsétek meg.
- 110 28. Ihon én két borjút aranyból öntettem,
Mindeképpen szépen megékesítettem,
Nagy sok kincsem ettől én nem kéméllettem,
Ezt én mind a kettőt tinéktek öntettem.
- 115 29. Az egyiket Dánban, másikat Béthelben
Helyheztettem szépen, úgymint közitekben,
Hogy ezek legyenek az Isten képiben,
Az ki Egyiptomból kihoza békében.
30. Szólok majd ezennel Amaziással is,
Béthelben és Dánban az több papokkal is,
120 Nem gondolok semmit az prófétákkal is,
Kik Jeruzsálemben laknak s tanítnak is.
31. Járjon minden ember csak Béthelben s Dánban,
Ezután ne menjen senki országomban
Föl Jeruzsálemben, az Isten templomában,
Itt is azon Istent megtalálni Dánban.

- 125 32. És egyenlőképpen tisztelhetni itt is,
Mint Jéruzsálemben, itt is, Béthelben is;
Ott az frigyládánál, itt a borjúnál is,
Mert, nám, mindenütt van, hát jelen van itt is.
- 130 33. Reményilem is bizony, hogy még az Isten is
Fogja nagy jó néven venni éntőlem is,
Hogy majd oltárokat és szép kápolnákat is
Rakatok mind hegyen, völgyön, fák alatt is.
- 135 34. Oda mindennemű ünnepet is szerzek,
Egyházi szolgálakat, papokat is szerzek,
Köztük törvényeket, egyezséget is szerzek,
Kinek először is subscribálni kezdek.
- 140 35. Bizonyágim vagytok erről, urak, nékem,
Hogy én ezt a hitet nem újonan költöm,
Hanem ama régi szent atyáktól veszem,
Akiket akarok mind holtig követnem.
36. Olyan legyen a mi istentiszteletünk,
Mint az Egyiptomban és pusztában éltünk,
Holott borjúképet aranyból öntettünk,
Ki előtt áldoztunk és ott imádkoztunk.
- 145 37. Ám akárki lássa, akármit kövessen,
Ebben ha országunk egyezségben leszen,
Sehonnan bántásunk ellenségtől nem leszen,
Több országokkal is egyezségben leszünk.”
5. 38. Mikor a gyűlésben ezt Jeroboámtól,
Meghallották volna urak a királytól,
Lőn egy nagy zöndülés mind a sok uraktól,
Kiből következék ilyes dolog azoktól.
- 155 39. Némelyek mondának az Jeroboámnak:
„Méltó kívánsága vagyon nagyságodnak,
Azki nem állana ez jó királyságnak
És nem subscribálna ennek a vallásnak,

40. Az Jeroboámnak ellensége legyen,
Az hamis vallású, hamis hitű legyen,
Ha predikátor is, az is eretnek legyen,
A mi országunkban kenyere ne legyen.
- 160
41. De még maradása és háza se legyen,
Még akit adtunk is, nám anélkül legyen,
Mert a mi vallásunk ugyanazon legyen,
Valamit a király mondott, mind úgy legyen.
- 165
42. Azért, ím, mi készek vagyunk subscribálni,
Kezünk írásával megerősíteni,
Szükség leszen melletted feltámadni,
Aki nem akarna ennek subscribálni.”
- 170
43. Sokan hogy ezt hallák, megszorodának,
Szívükben, lelkükben megháborodának,
Az égben tekintvén felfohászkodának,
És nagy keservesen könnyhullatva mondának:
- 175
44. „De mi dolog, uram, felséges Úristen,
Hogy ezt elszenveded ilyen békeességben,
Ím, akik ezelőtt valánk nagy egyezésben,
És nagy szeretetben, hitben, békeességben,
- 180
45. Ím, majd egymás között esünk gyűlölségben,
Az igaz bíró felől esünk majd kétségben,
Mert az Jeroboám van nagy tévelygésben,
Csaknem rettenetes nagy eretnekségben.
- 185
46. Amely borjúképet egyiptombéliek,
Azután a zsidók, a pusztabeliek
Csináltak, imádtak, kiért elvesztenek,
Országok, városok kiért sokat vesztek,
47. Szintén ugyanazont majd még felépíték,
Annyira, hogy ugyan még azt is hirdeték,
Hogy ismét a régi tévelygést előveszik,
Ha ezt kedvük szerint véghez nem vihetik.

- 190 48. Igaz Isten, ki vagy seregeknek ura,
Te tisztességednek megoltalmazója,
Úgy légy, igaz Isten, légy ennek rontója,
És megbüntetője, aki ennek oka!”
- 195 49. Ezzel Jeroboám semmit nem gondola,
Noha sokat ilyent fülével hall vala,
Mert az ördög szintén megvakította vala,
Hogy az igazságnak helyt nem adhat vala.
- 200 50. Rágondola azért az ő dolgára,
Bízá minden dolgát Amaziás papra,
Egy tudatlan, bolond, Béthel-beli papra,
Ki méltóbb volt volna disznópásztorságra.
- 205 51. Ennél bolondabbat, nám, ember nem látott,
Mert a prófétáknak az ő írásokat,
Oly igen gyűlöli prédikálásokat,
Hogy eretnekségnek mondja mindazokat.
- 210 52. Csuda, a magáé mely nagy szépnek tetszik,
Maga mint tar varjú, úgy kakukdogálík,
Emberek mindenek csak csúfolják, nevetik,
De Jeroboámnak oh, mely igen tetszik.
- 215 53. Ennél rosszabb dolog, jobbat nem illetett,
Zsák meglelé feltját, ugyanilyen kellett,
Követet király is jobbat nem érdemlett,
Szégyent mert nagyobbat vallani nem kellett.
- 220 54. Szóltá azért ezt, s mond a király néki:
„Hamar az én szómmal egy gyűlést kell tenni,
Az papokat reá mind be kell gyűjteni,
Az hit dolgát köztük el kell igazgatni.
55. Nálam mert tudva van, hogy vannak oly papok,
Kik nem prédikálják azt, amit én vallok,
De ihon egy könyvem vagyón, akit vallok,
Azoknak is ide kell subscribálniok.

56. Azki pedig ide nem akarna írni,
Nem gondolok vele, nem kell erőltetni,
Csakhogy ha valaki nem akar subscribálni,
Jószágomból azon mindjárt ki kell adni.
- 225 57. Dánban, akár pedig Béthelben gyűljetek,
Akár Bersabában, Gilgálban gyűljetek,
Ott mindenikében én városomban leszek,
Étel-ital nélkül nem is szűkölködtek.
- 230 58. Az könyvet pediglen oda vigyed veled,
Kérlek, hogy házadnál otthon ne felejtse,
Mint a két szemedet, aztat úgy őrizzed,
Mint kit több urak is immár bevettének.
- 235 59. Schol Izráelben oly hercegség nincsen,
Schol oly vármegye, oly pap, barát nincsen,
Ebben a kis könyvben kinek a neve nincsen:
Eretnek, akinek neve itt nem léssen.
- 240 60. De annak fölötté, ládde, mi van ebben,
Mózes írása, árnyéka van ebben,
Nagy sok bálványozás eretnokség ebben,
Kancsa, ostya, kelyhe, kurva köcöléje.
61. Igaz, hogy mindebben immáron vég volna,
Mert, Istennek hála, a nap fölkölt vala,
De senkinek senki azt ne mutogassa,
Hanem minden csak ezt a könyvet prédikálja.
- 245 62. Ím, ha véghezviszed, haszna, ím, ez léssen:
Jövödelmed néked Béthelben nagy léssen,
És az igazságnál sokkal hasznosabb léssen,
Mind néked s mind nekem sokkal is jobb léssen.
- 250 63. Ez előtt is nekünk csak ez kellett volna,
Országunk lett volna, nagyobb is lett volna,
Minden tudatlan pap becsületben lett volna,
Bár Hierusalemben tanulni ne ment volna.”

- 255 64. „Ráfelelek – mondja az Amaziás pap –,
Ebben az országban sohol nem lesz oly pap,
Ki ezen a könyvön nagy örömet nem kap,
Mert kegyelmességén nagyságodnak nem kap.”
- 260 65. Egy gyűlést hirdete hamar Amaziás,
Kire mindenfelől lőn oly nagy kiáltás,
Hogy a magas égben felhata a kiáltás,
Mert e lőn a gyűlés igen nagy botránkozás.
- 265 66. Csoda nagy haraggal szeme elmeresztvén,
Füle mint számárnak vagyon leeresztvén,
Morog ő magában bejövén a gyűlésben,
A Béthel-beli pap, Amaziás követségben.
- 270 67. Ennek a haragja oly, mint a medvének,
Nem kell haragjában semmi ő kedvének,
A papok előtté mindnyájan felkelének,
Legfő helyt őneki mindjárt engedének.
- 275 68. Szólni amint tuda a gyűlésben, monda:
„Tudjátok-e papok, mi lennénk az oka,
Hogy most ide gyűltünk Béthel városába,
Ez az én kegyelmes uram parancsolatja.
- 280 69. Isten a ti apró sok scholáitokat,
Elvesztette volna predikálástokat,
Nám, én elbúsulék, hogy szót nem fogadtok,
Bizony megakadtok, tanítlak, ha kezemben akattok.
- 285 70. Ám az én kegyelmes uram városában,
Elpusztult a schola Béthel városában,
Oly igen haragszom, hogy minden faluban
Oskolát tartotok itt a tartományban.
- 290 71. Nem akarom azért, hogy minden faluban
Mesterdeák légyen ebben az országban,
Hanem csak fő-fő kerített városokban,
A Hierusálemben és Béthelben, Dánban.

- 285   72.   **Oh mely igen bánom az prófétákat,**
                   Hogy prédikáljátok az ő írásokat,
                   Mintha már valamit ti ahhoz tudnátok,
                   Abból is megtetszik, hogy eretnekek vagytok.
- 290   73.   **Senkitől énnekem nem kell ebben félnem,**
                   Sem pedig Istentől, ördögtől rettegmem,
                   Amit én akarok indítanom, kezdenem
                   Mert az Jeroboám kegyelmes uram nekem.
- 295   74.   **Ihon ezt a könyvet, papok, látjátok-é?**
                   Vajon kié légyen, papok, tudjátok-é?
                   Ennek az ő hírét, papok, hallottátok-é?
                   Ez az én kegyelmes nagyszágos uramé.
- 300   75.   **Oly hit, oly tudomány, oly vallás van ebben,**
                   Hogy tévelygés semmiféle nincsen ebben,
                   Hogy mi kicsiny van is, eltűrhető ebben,
                   Azért, csakhogy legyünk mindnyájan egyezségben.
- 305   76.   **Azt hagyja a király és azt parancsolja**
                   Mindeniteknek, akik laktok jószágában,
                   Sőt azon kívül is, kik birodalmában,
                   Vagytok szerint-szerte egyházi szolgálatban,
- 310   77.   **Nosza, hogy mindjárást ezt aláírnátok,**
                   Az ő vallására, hitére álljátok,
                   A községet is hogy mind így tanítsátok,
                   És Hierusalembé fel ne bocsássátok.
- 315   78.   **Nem erőltet senkit uram őnagysága,**
                   Csak kér benneteket és int őnagysága,
                   Hogy keze írását vesse csak alája,
                   Aki jószágában akar maradnia.
79.   **Ennek több urak is immár subscribáltak,**
                   Egyiptom országban papok akik voltak,
                   Osztán a pusztában atyáink kik voltak,
                   Ennek mind fejenként még akkor subscribáltak.

- 320 80. Senki közülök is magát ki ne vonja,
Valaki közülük, hogy nem subscribálna,
Mert valaki ennek ellene ám mondana,
Nem leszen királynak soha bizony barátja.”
81. Lehajtják mindnyájan papok a fejeket,
Némelyek az égben felveték szemeket,
Mert megkeseríté ez az ő szíveket,
Monda azért egyik, úgymint öközőlök:
- 325 82. „Énnkem nem tetszik, Amaziás uram,
Megbocsássa nékem szentséged, jó uram,
Az oskolák felől mit mondtál, jó uram,
Az prófétákról is valamit mondál, jó uram.”
- 330 83. Oh, annál is inkább mind elharaguvék
Az Amaziás pap, monda: „Ím, mint veszék,
Nem gondolok vele, mert róla ha tehetnék,
Papot és deákot vágni, ölni nem szánnék.”
- 335 84. Neki immár, aki szólni kezde, mondá:
„Szentséged a könyvről pedig amit monda,
Mi, akik lakozunk az úrnak jószágában,
Egyebet se merünk cselekedni abban.
85. Ha szintén ezelőtt mást prédikáltunk is,
Lelkiesméretünk, ha most vádolna is,
De a Szentírással ha szintén nem egyez is,
340 Semmit nem gondolunk úgyan ezekkel is.
86. Azért, mert hogy nem mint az úr jószágából,
Hogy nem elbűjdosnánk az ő jószágából,
És kiesnének ilyen hasznos plebánusságból,
Mi nem vonogatjuk kezünk subscribálástól.
- 345 87. Régen, hogy lakott volt Juda országában,
Göncön, az Alföldön egy plébánusságban,
Isten bizonyságom, ki lakik mennyországban,
Én soha nem voltam ilyen hamis vallásban.

- 350 88. De hogy Isten hozza az úr jószágában,
Jeroboám király fényes udvarában,
Látám, hogy előbbi én igaz vallásomban,
Nem kellek királynak, abban a tudományban.
- 355 89. Ugyanakkor mindjárt abból én kiválék,
Egyszer kedve szerént hogy én prédikálék,
Vallásom az úrnak önagságának tetszék,
Hála az Istennek, avval én nagy jól járék.
- 360 90. Szépen mindjárt engem megajándékoza,
Örökséget, házat és jószágot ada,
Ilyen jámbor úrnak ki ördög nem szolgálna?
Add ide a könyvet, hadd írjak alája!”
- 365 92. Ami szegény régi atyáink e pusztában,
Mikor valának még nagy homályosságban,
Ilyen dolgot azok szegények a pusztában,
Áron pap mikor volna delirálásban.
- 370 93. De Mojzes mikor lejöve a hegyről,
Szóla Áron pappal, kit megfedde erről,
Hogy elfeledkezett Isten törvényéről,
Azért ám a borjút eltörlé ez földről.
- 375 94. Azért is az Isten népét megbünteté,
Mert a bálványozást el nem szenvedheté,
Azért is titeket nagyon meg nem verne,
Nem lenne az Isten igaz, hogyha elszenvedné.”
- 380 95. Semmit ennél többet ám nem mondhatának,
A gyűlésből mindjárt kitaszítottának,
Akik a könyv alá kezekkel nem írnak,
Az úr jószágából nekik búcsút adának.

Exod. 32.

96. Dicsőíték ezek fölszóval az Istent,
Bizonyságul hívták az mennyet és földet,
Hogy készek elmenni inkább mindenönnént,
Hogynem mint bevenni ezt az átkozott könyvet.
- 385 97. Ingyen, mert Istennek sokkal jobb engedni,
Hogynem mint embernek ilyen kedvét tenni,
És az idvességes tudományt eltitkolni,
Végre is miatta osztán kétségben esni.
- 390 98. „Felséges Úristen, titkoknak tudója,
Szíveknek, veséknek vagy általlátója,
A botránkozásnak, látod, nem vagyunk oka,
A parancsolásnak is nem vagyunk indítója.
- 395 99. Ez amit megmondott az Istennek fia,
Hogy oly botránkozás jön még e világra,
Hogy a választottak, ha lehetséges volna,
Kétségben esnének, tévelygésnek miatta. Matt. 24.
- 400 100. Ráfelelt arra is az Istennek fia,
A botránkozásnak hogy aki lesz oka,
Jaj, mert el kellett annak kárhoznia,
Judással örökkén pokolban kínlódnia.”
- 405 101. Ezt hogy Jeroboám hallá, megbúsula,
Mert az Amaziás már jobban fúdalja,
Az ajakát tél-túl úgyan harapdogálja,
Kik nem subscribáltak, erősen búcsúztatja.
- 410 102. Nagy sokan a hívek, akik a borjúnak,
Nem hajtottak térdet eddig még a Bálnak,
Ezt hallván Istenhez felfohászkodának,
Átkozzák oly igen fejét a királynak:
103. „Csak egy óráig is, Isten, ne éltesse,
E fejében inkább megverd, elveszessed,
Hogyha meg nem térend, ezent megbüntessed,
Úgy légy igaz Isten, hogy el ne szenvedjed!”

104. Már akiket számkivetének, búcsúznak,
Sírva az országban té-tova bujdosnak,
415 Ha valahol szállást és helyt találnának,
De ott az országban helyt nékik nem adának.
105. Ihon ez volt, amit az Istennek fia
Megjövendöllött volt, hogy néki szállása,
Az ő híveivel e földön hajléka
420 Csak annyi sem lenne, hová fejét lehajtsa. Joh. 16.
106. Titeket kivetnek, és ugyan kirekesztnek,
Üldöznek, kergetnek, de még meg is ölnek,
Avval, hogy Istennek áldozatot tennének,
Megmondta a Krisztus ezt az ő híveinek.
107. Őtet, mert az Atyát, sem engem, ő szent fiát,
425 Az két természetben egy személyem voltát,
Az két természetnek elválhatatlan módját,
Nem ösmerik igaz tiszteletemnek módját.
108. Látják azt mindenek, hogy sírtok és zokogtok,
430 Mintegy gyermekszülő asszonyi állatok,
Mert eljött tinéktek a ti végórátok,
De leszen oly idő, hogy örömré változtok.
109. De bezzeg ugyanez a ti koszorútok, 2. Tim. 3.
Valakik kegyesen élnie akartok,
435 Kiért hervadatlan leszen koronátok, 1. Pét. 5.
Ha az igazságban mindvégig megmaradtok. Matt. 24.
110. Örülnek oly igen az Amaziások,
Velük egyetemben az Jeroboámok,
Hogy széjjel bujdosnak sok predikátorok,
440 Kik nem akarának velek subscribálniok.
111. Szent Dávid azt mondja egy dicséretiben: Psalmo 32.
„Örüljete ti is a nagy Úristenben,
Akik dicsekedtek szívetekben, lelketekben,
Mert nem hágy az Isten semmi szükségtekben.

- 445   112.   Énrólam valaki (Krisztus is azt mondja)   Matth. 10.
Fogadást nem téssen, ha ki reáfogja,
Én is vallást tésszek arról szent országomba,
De ha megtagadand, megtagadom mennyországba.
- 450   113.   Ne féljetez attól, ki csak testekkel bír,
Lelketekkel pedig egy mákszemet sem bír,
Féljetez de attól, aki mindenekkel bír,
Ki még a pokollal és ördögökkel is bír.
- 455   114.   Gyűljenek egyben bár királyok, fejedelmek,   Psalmo 4.
Tanácskozzanak bár és fenekedjenek,
De hiában valót, lássák, ne végezzenek,
Mert ők az Úr ellen semmit nem tehetnek.
- 460   115.   Ennek ő haragja olyan, mint oroszlánnak,
A pálcája olyan, kit vasból csináltak,
Kik tisztességében ekképpen praktikálnak,
Mint a föld fazekak, össze úgy rontatnak.
116.   Mondjam az Istennek immár egy csuda dolgát,
Ki megoltalmazza az ő igazságát,
De megfeddi, el is veszti a bálványozást,
Mind Jeroboámot, mind pedig Amaziást.
- 465   117.   Parancsolá Isten hamar az Ámósnek,   Ámós 1.
Ki csorda pásztora vala *Tekoának*,
Az Izrael földén egy szegény falucskának,
Hogy felkelvén, hagyna békét a pásztorságnak.
- 470   118.   Régtől fogva, mert az Izraelnek népe,
Elszakadott volna tőle az ő népe,
Jeroboám pedig és Amaziás bűne,
Azért predikálna ezeknek ellene.
- 475   119.   Ám nem mere Ámós egyebet tenni benne,
Azért hogy felkele, elméne Béthelbe,
Kezde predikálni oly igen ott Béthelben,
Hogy kimene hamar Amaziás fülébe.

120. Ezért az Amaziás hallván elijede, Ámós 7.
 Hamar a királynak titkon elizene,
 Mondván, hogy az Ámós összeesküdt ellene,
 Kezének miatta hogy meghalni kellene.
121. De annakfölötte hogy még Izraelnek is
 El kellene veszni, meg az országnak is,
 Kinek tanítását nem viselheti a föld is,
 Hamar azért vegye elejét a király is.
122. Igen hamar hogy megfogassa s megölesse,
 Vagy mint eretneket tűzre ítéltesse,
 Vagy pedig a fejét érette elüttesse,
 Hogy ellene eztet merte cselekednie.
123. Csuda mester, higgyed, a pokolbeli ördög,
 Csuda, ha hazudni nem tudna az ördög,
 Ím miképpen csélcsap és hazud az ördög,
 Ámós prófétára ím mit fog az ördög.
124. Tudniillik, hogy már a királyt fenyegetné,
 Hogy fegyverrel ötet ő maga megölné,
 És az országot is elrablaná, veszténé,
 Maga ezt az Isten igéjéből meríté. Ámós 5.
125. Imitt pedig Amaziás, ahol azt mondja,
 Hogy Ámós próféta oly hitet vallana,
 És tudományt olyat hirdetne s prédikálna,
 Ki miatt az ország elveszne, elpusztulna.
126. Olyan, mint a zsidók és az írástudók,
 Mondják vala régen a farizeusok:
 „Eljönek messzünnen – úgymond – a pogányok,
 Akik elpusztítják a mi városinkat, Joh. 11.
127. Porrá teszik a mi drága szép templominkat,
 Ha magát a Krisztust és a tanítványokat,
 Predikálni hagyjuk az apostolokat”,
 Holott sőt emiatt veszték el országukat.

- 510 128. Oh mennybéli Isten, te vagy mi bizonyságunk,
Hogy a büntetésnek okai nem vagyunk,
Reánk jövendőnek, kit szemeinkkel látunk,
Noha nagy méltatlan így szidalmaztatunk.
- 515 129. Ennek sőt okai az Jeroboámok,
Vélek egyetemben az Amaziások,
És az ő dögletes hamis tudományok,
Részegeskedések és bálványozások.
- 520 130. Nem télék bé kedve Amaziás papnak
Jeroboám király mert Amaziásnak
Nem fogadá szavát és intését papjának,
Nem úgy, mint az urak a mostaniaknak.
131. Azért Amaziás ő álnokságában
Más dolgot gondola hamar ő magában,
Hozzá hívatatá Ámóst gondolatjában,
Kinek ilyen módon szóla képmutatásban:
- 525 132. „Én tanácsot adok, látó, ha megfogadnád,
És reá felelek, hogyha bár megbánnád,
Bár feleségemet jámbornak ne mondanád,
Még gyermekemet is bátor megátkoznád.
- 530 133. Ám az Jeroboám oly igen haragszik reád,
Hogy még az ország is bosszankodik reád,
Igaz vallásodért ugyan fenekedik reád,
Menj el azért, fuss el, ne találjanak reád.
- 535 134. Mert ha megkaphatnak valahol az országban,
Izrael földének az ő határában,
Az Jeroboámnak az ő birodalmában,
Ejted te magadat oly nagy nyomorúságban.
- 540 135. Azért, hogy megójjad magad Jeroboámtól,
Fuss Juda földébe, mert én féltelek attól,
Hogy még a kenyérben sem ehetől te attól,
Többé prófétálni itt ne merj a királytól.

Ámós 7.

136. Szemeddel jól látod, hogy itt az országban,
Nem szenvedni senki az ő birtokában,
Amely predikátor vagyon ilyen vallásban,
Mit tekeregsz azért ebben a városban?
- 545 137. Igaz, hogy Istennek igaz prófétája vagy,
De mit tehetsz róla, hogyha kedves nem vagy,
Éhező, koplaló, ruhátlan és rongcsos vagy,
Majd ennél is szegényebb lélsz, hogynem mint most vagy.
- 550 138. Ám Juida országa ilyen vallásúakkal,
Rakva van mindenütt ez hiten valókkal,
Királyyal, urakkal, nemesekkel, papokkal,
Ott egyél kenyeret azokkal a papokkal.”
- 555 139. Erre így felele Ámós próféta, mondván:
„Ha igaz próféta vagyok, amint mondál,
Miért ne predikáljam itt azt, amit mondál,
Hogy másuva vigyem innen, akit mondál.
- 560 140. Itt nem jó-e azon igazságot hirdetni,
Juida országában kit szabad hirdetni,
Álnokságod, ládd-e, honnan fog kitetszeni,
Világos angyalnak noha akarsz láttatni. 2. Kor. 14.
- 565 141. Eretnek peniglen, ha mondanád, hogy volnék,
Te ha nem küldenél, másuva nem mennék,
Én e tudományra másutt nem tanítanék,
És így énmiattam ott senki nem kárhoznék.
- 570 142. Rád kiáltson azért annak lelke pokolban,
Ki megbotránkozik ott tanításomban,
Mert ha én eretnek volnék én vallásomban,
Nem kellene engemet küldenek más országban.
143. Olvassuk, hogy régen a hamis tanítókat,
Az Illyés próféta ama Baal papokat,
Ama bálványozó köcölés kurvákat
Úgyan levágtatá, mint eretnek latrokat. 1. Reg. 18.

- 575 144. Bizony, hát ha mi is hamis tanítók volnánk,
Bizonyrágot róla többet is találnánk,
Hogy szörnyű halálra mi mind méltók volnánk,
Fejünket letenni azért mi készek volnánk.
- 580 145. Olyan eretnekek, hogy mi nem vagyunk, mint ti,
Olyan hízelkedők és csélcsepok, mint ti,
Olyan bálványozók, tökéletlenek, mint ti,
Kit lát mind e világ, nem hízelkedünk, mint ti.”
- 585 146. Amaziás monda erre a prófétának:
„Hadd el, azt ne mondjad az Jeroboámnak,
Az Istentől rendelt felséges királynak,
És az ő szentséges jámbor papjainak,
- 590 147. Mert amit a király javallott s jóváhagyott,
A szent és istenes gyűlésből kihozott,
Kin mind az ország is immár megnyugodott,
Szentségtörés annak ellene mondanod.
- 595 148. Inkább, én a tanács, hogy bizony jobb hallgatnod,
Jobb másfelé menned, másfelé tartanod,
Hogynem mint az Isten ígétét oltalmaznod,
Mert bizony miatta majd elveszted magadat.”
- 599 149. Ezt hallván az Ámós néki imígyen szóla:
„Nem valék próféta, sem próféta fia,
Mikor az Úristen engemet szólíta,
Hanem barompásztor valék *Tekoába*.
- 500 150. Te, látom, megszoktad a jó borsos étkeket,
Nem hagyhatod hasznos, jó jövedelmedet,
Kíért megtagadtad előbbi igaz hitedet,
Elárultad a te édes Istenedet.
151. Régen megszoktam én a szegény életet,
Csak én találhassak a jó kenyér helyett
Vad almát, vad körtvélyt, szedret a bor helyett,
Az igazság mellett maradok ahelyett.

- 605   152.   Ennek okáért te, aki ezt mondád nékem,
Hogy innen énnékem el kellessék mennem,
És ne merjem nyilván az igazságot hirdetnem,
Tudod-e, jobb nekem az Istennek engednem.   Act. 4,8.
- 610   153.   Gyakran megbünteti az Isten efféléket,
Mint szokta megverni ő feleségeket,
És mind országostól a fejedelmeket,
Éntőlem tanuld meg, Amaziás, ezeket!
- 615   154.   Néked, tudom, vagyon feleséged, gyermeked,
Akit az Úr adott: házad, örökséged,
Kurva legyen a szép gyenge feleséged,
És egyik jutalmad ez legyen tenéked.
- 620   155.   Igen méltó büntetése ez az Istennek,
Hogy oly tanítása vagyon valakinek,
Kivel megszeplőszik jegyese az Istennek,
Ő feleségek is megszeplősíttessenek.
156.   Sőt, büntetést ilyet immár nem láttatok-é?
Avagy csak fülhegygel nem hallottatok-é?
Ha nem vakok vagytok, rosta által láttok-é?
De ti magatok is mint jártok, tudjátok-é?
- 625   157.   Régen megmondta az az Istennek fia,   Matth. 15.
Mikor egyik vakot vezeti másika,
Mindkettőnek szakad a verembe nyaka,
Ihon azért immár országunk mint jára.
- 630   158.   Ám Izráel fogva vitetik földéről,
Mind elpusztítatik ő zsíros földéről,
Házuk, örökségük kiége mind tövéből,
Ez lőn országostól rajtunk büntetésül.
- 635   159.   Ezennel még ennél ilyen több is leszen,
Egyébért pediglen, bizony most sem leszen,
Hanem mind efféle gonoszságért leszen,
Mert ilyen büntetés ilyen bűnért leszen.

- 640 160. Látjátok-e rajtunk, hogy mindaz a büntetés,
Kivel az Istentől lőn a fenyegetés,
Hát ez a mostani egyházi ember-kergetés,
Leszen magunknak is ezennel számkivetés.
161. Ím, nincsen pedíglén, ki poenitentiát tartson,
Nincsen igazságot aki oltalmazzon,
Nincs Jeroboámnak aki szemébe szóljon,
Kíért velem összeve no, minden ember sírjon.
- 645 162. Ti, uraim, akik ezen így dölyfösködtek,
Ti olyanok vagytok, mint ama gyermekök,
Kiknek így szólnak ama más gyermekök:
Halljátok, mit mondunk, gyermekek, tinéktök.
- 650 163. Ím, sípoltunk néktek, és nem táncolátok,
Siralmat mondottunk, és ti nem sírátok,
Poenitentiára úgyan nem indulátok,
Semmi intésünkkel semmit nem gondolátok.
- 655 164. Csak semmit is rajta úgyan nem adátok,
Kemény feddésünkkel szót nem fogadátok,
Sőt felyül reája ördögösnek mondátok,
A kemény feddésért esztelennek mondátok.
- 660 165. Ím, az engedelmes szép beszédünkért is,
Engedelmes, kegyes jó intésünkért is,
Nám a bűnösökhöz vetétek ezért is,
Nem tudunk immáron szólni veletek is.
166. Jaj néked Korazim, jaj néked Betsajda,
Mert ha ez a csuda Tyrusban lett volna,
Vagy ha ezt Sidonban éneklették volna,
Jobb poenitentiát tartottanak volna.
- 665 167. Könnyebb lészen dolga Tyrusnak és Sidonnak,
Hogynem a mostani városnyi faluknak,
És sok vármegyének, nemeseknek, uraknak,
Kik az igazságnak helyt köztük nem adának.

- 670   168.   És te Kapernaum, ki felmagasztaltattál,
                  Te sok városoknál dicsősségesb volnál,
                  Te tévelygésednél ha meg nem maradnál,
                  Mert az igazságban te többet hallottál.
- 675   169.   Vallást teszek néked, mennynek és földnek ura,
                  Ki az igazságot eleitől fogva,
                  A kisdedektől s az csecsemőktől megválva,
                  Az bölcsektől s az eszesektől eltitkolta.
- 680   170.   Úgy legyen felséges Isten, amint akartad,
                  Az te keresztedet mi vállunkra adtad,
                  Itt a mi életünk siralomra juttattad,
                  Úgy legyen, úgy legyen, valamint akartad.”
171.   Ez éneket szerzénk Nádasdi jószágában,
                  Kik prédikátorok valánk jószágában,
                  De az igazságért valánk búcsúztatásban;
                  Isten hozzád immár, én jó Nádasdi uram!
- 685   172.   Írnak vala ekkor kilencvenhatodikban,
                  Mikor mind e dolgok lőnek az országban,
                  Kin a keresztyének, kik vannak ez országban,
                  Vannak nagy keserves bánatban és sírásban.

BARANYAI DECSI JÁNOS

TÖRÖK CSÁSZÁROK KRÓNIKÁJA

- 55 19. Azért Zsigmond császár nagy erővel indula,
Némettel, francokkal Nicapolhoz ő juta,
Nicapolt megvívá, Baiazet oda juta.
- 60 20. Megveré erősen török ott az Zsigmondot,
És menten megszállá az nagy Custantinapolt,
De meg nem veheté akkor Custantinapolt.
21. Mert az scythiai Taberlanes kijöve,
Tízszer való százezer tatárral kiüte,
Török birodalmát rablotta, égettette.
- 65 22. Ezt hallván Baiazet erősen megjijede,
Két esztendő múlva szemben tatárral mene,
De száznegyvenezert népében ott veszte.
23. Sőt, elevenen ő maga is megfogaték,
És aranyláncokkal ott ő megköttözteté,
És vaskalitkában széllle ő hordoztaték.
- 70 24. Mikor Taberlanes lovára felül vala,
Baiazet császárnak hátáru felül vala,
Ú kegyetlenségét azzal bünteti vala.
- 75 25. Ötödik császárok Ciriscelebi vala,
Ki az bolgárokat igen rabolta vala,
Az Macedóniát, Szerviát dúlta vala.
26. Ezt hallván az Zsigmond nagy erővel támada,
Galambócnál török császárral ő megvívá,
[...]
- 80 27. [...]
[...]
[...]

28. Hetedik császárok másod Ammurates lőn,
Ki Thessalonicát és Aetoliát megvőn,
Atticát, Phocist és Acarniát megvőn.
- 85 29. Az nagy Sándor béggel sokszor ez megvitt vala,
Nándorfejérvárat meg nem vehette vala,
László királt Várnánál ő megverte vala.
30. Azután Hunyadi Jánost is ő megveré,
Magyari uraknak jobb részét ott elveszté,
90 Az jancsároknak is rendit elsőben szerzé.
31. Nyolcadik császárnak másod Mahumet neve,
Az velencéseket tengeren ő megvere,
Vízi erőt tengeren ő elsőben szerze.
32. Constantinapolt is azután ő megszállá,
95 Négysszázezer néppel erősen ostromlatá,
Ötvennégy nap után ugyan kezéhez hajtá.
33. Nándorfejérvárat azután ő megszállá,
De Hunyadi János onnat ötete elhajtá,
Halálával Magyarországot oltalmazá.
- 100 34. Nem sokkal azután Ázsiában ő mene,
Kazul Kaszon basát Arsengánál megvere,
Az Paphlagoniát, Ciliciát megvevé.
35. Onnét visszatérvén tengerre ő erede,
105 [...] Lesbus szigetét ő megvevé,
[...]
36. [...]

[...]
[...]
37. Ezen elbúsulván ismét el- felkészüle,
110 Bosznát ő megvevé, királyát kikergeté,
Erős Jajca várát ám kezéhez kerité.

38. Innét visszatérvén velencésekre mene,
Lemnust és az Lesbust ismét túlök megvevé,
[Eu]boea szigettel Chalcis várast megvevé.
- 115 39. Ismeg nagy erővel Sándor bégre indula,
[...]iat és az Scodrat Epirusban meghajtá,
[...]reodosit is népével hódoltatá.
40. Török álnoksága, jegyezd meg, mi szokása!
Velencésekkel ő frigyét ott kötött vala,
120 Másfelől nagy három hadat indított vala.
41. Egyikkel Rodusra Mesith basát bocsátá,
Ki akkor az Rodust meg nem vehette vala,
Szégyen [...]atra nagy kárral ő tért vala.
42. Achomatos basát másik haddal bocsátá,
125 Ki Olaszországnak nagy részét raboltatá,
[...] Rómából hamar el- kifuttatá.
43. Erős Hydruntumot kezéhez koporítá,
És naponként immár tovább ő megyen vala,
[Ha] az császár Ázsiában meg nem hal vala.
- 130 44. Mondhatnánk itt nem jót az jó Mátyás királyrúl,
Az keresztyénekkal való sok hadairúl,
Németnek elsőben országunk kötésérül.
45. Addig [ve]szekedék ő jóltött emberivel,
Addig veszekedék némettel és csehekkal,
135 Öregbedék az pogán ő versengésével.
46. Nem hejában Mahumet császár ő halálán
Mondta, hogy bánkódék világból kimúlásán,
Mert ű örült volna az ő sok háborúján.
47. Bizonnyal mondhatjuk mi is, hogy jobb lőtt volna,
140 Avagy hogy soha ő bár ne született volna,
Avagy ha született, soha meg ne holt volna.

48. Kilencedik császár második Baiazet lón,
Ki Oláhországban két erős várat megvón,
Aegyptusban Caithbékre indulása lón.
- 145 49. De ott az Caithbék erősen őt megveré,
Negyvenezer embert népekben ott elveszte,
Azért Európában hadakoznia kezde.
50. Az velencésekre erős hadat támaszta,
Noha frigyet vélők azelőtt kötött vala,
150 De ez csak addig tart, míg hadra leszen módja.
51. Azért másfél százezer magával indula,
Duraczót és Methon városát ő meghajtá,
Pylust, Leucast több szigetökkel hódoltatá.
52. Ismael Sophusra végre hadat indíta,
155 Ki sok országokat meghódoltatott vala,
Akkor Baiazetet ördög elvitte vala.
53. Tizedik császárok az nagy Selimus leve,
Ki bátyja fiait erős haddal el[veszté],
Aladulus királt megölé, népét hódlatá.
- 160 54. Onnét Európában ismét hamar megtére,
Az Horvátországot dúlatá, égetteté,
Nagy készüléttel királyokat ijeszté.
55. Azért az királyok Bécsben összegyűlének,
Maximiliánus császárral szömbe lének,
165 Dobsa László király és Zsigmond ott levének.
56. Ott űk addig hárman lakának, mulatának,
Hogy az török ellen semmi jót nem végezének,
Mert rövid az idő, hosszú tanácskozások.
- 170 57. Otthagya Szelymus őket tanácskozásban,
Ű maga nagy haddal erede Aegyptusban,
Gaurius Campsonra való nagy haragjában.

58. Vala Aegyptusnak ez hatalmas szultánja,
Kit török császár Singánál megvert vala,
Cajerbék árultatásával meggyőzött vala.
- 175 59. Ottan őnekie egy nagy Damascus meghódla,
Tripolis, Berytus, Sidon melléje álla,
Ptolemais, Gáza, Zsidóország meghajla.
60. Onnet az nagy Memphis várasra indula,
Az Tomumbeiussal erősen megharcola,
180 Az várast megvevé, magát veté horogban.
61. Aegyptus országát a Caierbékre bízá,
És az nagy Syriát az Gazellesnek hagyá,
Nagy győzelemmel Byzantiumban juta.
62. Keresztyének ellen ott mikoron készölne,
185 Az ezerötyszáz és huszadik esztendőben,
[...]
63. [...]
[...]
[...]
64. Hét ízben Szulimán Magyarországra jöve,
190 Nándorfejérvárat és elsőben megvevé,
Jó Magyarországnak utát nyitni ott kezdé.
65. Onnat visszatérvén erős Rodust megvevé,
Midőn egy király is őket meg nem segíté,
195 Nem illet agebet hintó szekér, ítlé.
66. Veszni fordult vala immár szegény országunk,
Semmire nem visel vala gondot királyunk,
Laptára, lakásra, táncra vala csak gondunk.
67. De az török által kár nyitá mi fülünket,
200 Mert másod csapással megveré mi népünket,
Ifjú királyunkkal elveszté mi földünket.

68. Onnét az Szulimán Budáig el- felmene,
Szegény országunkat rablatá, égetteté,
De az sógoroknak csak nyomát sem lelheté.
- 205 69. Nem múlata sokat, Budáról ő megtére,
Ázsiában támadt háborútól ű féle,
Kétszázezer magyar vesztével hazaméne.
- 210 70. Mindéltig hallottad, nincs jobb az egyezségnél,
Viszontag ártalmasb nincs egyenetlenségnél,
Az visszavonyásnál, egymással kötődésnél.
71. Addig veszekedék német János királlyal,
Szulimánt felhívá segítségül hadával,
Harmadik csapással feljöve nagy haddal.
- 215 72. [...]

[...]
[...]
73. Nem aluszik török, Bécset nyomában szállá,
De ű akkor Bécset meg nem vehette vala,
Mert Győr, Buda, Eger kezénél még nem vala.
- 220 74. Mint az jó madarász madarat síppal fogja,
Így Szulimán akkor Budát Jánosnál hagyja,
Azmi halad, nem szokott elmúlni, jól tudja.
- 225 75. Negyedik csapással ismeg ő el- kijöve,
És Némötországot egész Linczig égeté,
Károly császár véle szömbe menni nem mére.
76. Nem nyughatik némöt, darázst addig szurkálá,
E[...]t özvegy királynére kétszer is szálla,
Ezzel török császárt ötödízben kihozá.
- 230 77. Némötöt Budánál erősen ő megveré,
És az Duna vizét vérökkel elegyíté,
Budát Török Bálinttal ott kezében véné.

- 235 78. Királynét fiával Erdélyben igazítá,
Az két pörös között valóban ő megosztá,
Szamárt vörös nyereg nem illet, azt gondolá.
79. Addig háborgatja Károly császár az hitőt,
Addig víja az Joachim herceg az Pestöt,
Hatod ízben immár ím, felhozá törököt.
- 240 80. Kijöve Szulimán, Pécsset, Valpót megvevé,
Siklóst, Tatát, Esztergamot is ő megvevé,
Székesfejérvárat kezünkről ott elüté.
81. Másfelől az barát asszonyát elárulá,
Kin Szulimán császár oly igen felbúsula,
Becsét, Becskereket, Csanádot foglaltatá.
- 245 82. Nem sokkal azután Lippát is megvéteté,
Ságot, Tömösvárat, Gyarmatot megvéteté,
Buyákat, Hollóköt, Szécsént, Buzát megvéteté.
83. Készült budai herélt basa, indula,
Ördög Mátyást ott ő nagy hadával levágá,
Szolnakot ő megvevé, Egret igen vité.
- 250 84. Elkele mitőlünk az tájban Filek is,
Berzence, Babolcsa, Dersfiak új vára is,
Országunknak alig marada galléra is.
- 255 85. Heted ízben török császár Szigetre jöve,
Szigetet megvevé, Gyulát is megvéteté,
Földünket rablatá, magát Isten ott veszté.
86. Tizenkettődik császárok második Szelim lőn,
Ezerötszázhatvanhat esztendőben ez lőn,
Maximilian kéréssel vele frigyet tőn.
- 260 87. Négy esztendőt nyugovék, pogán hadat indíta,
Cyprus szigetében Nicosiát megszállá,
Az Famagustát is Cyprussal ott meghajtá.

88. Másod esztendőben velencésekre tére,
De ott az Don Ioan népét igen megveré,
De mégis őtöle Velence frigyét kére.
- 265 89. Nem sokat múlata, hadát ismét indítá,
Iuonia vajdát megveré, földét hajtá,
Mind az két Oláhországot magához hajtá.
- 270 90. Másfelé tengeren Szinán basát bocsátá,
Tunetum országot Africában meghajtá,
Goletta városát mind földig lerontatá.
91. Azonban Szel[im ...]
Tizenharmadi[k ...]
Harmad Amu[rates ...]
- 275 92. Ez legelőszer [...]

Kétezer jancs[ár ...]

Százhúszezer [...]
93. Nagy sokat [...]

Számptalan rabo[kat ...]

Végre az tetet [...]
- 280 94. Nem vala az [...]

Mert ő semmit [...]

[...] való lakás [...]
- 285 95. [...]ideie im[már ...]

[...] Szinan ba[sa ...]

[...] es Bisp[...]
96. [...] egmutat [...]

[...]zak ötet fe[...]

[...]ol vele éln[...]
- 290 97. Székösfejér[vár ...]

Megvevék Filek [...]

[...]

98. [...]
[...]
[...]
99. [...]
[...]
[...]
100. [...]vel kijöve,
[...]addal kiüte,
[...]ene.
101. [...] hamar megszállá,
[...] futamtatá,
[...] meghajtá.
102. [...] teremtetted,
[...] népedet,
[...] híveidet.
103. [...] Havasalf[...]
[...nnie,
[...]
104. [...]világ]ból kimúlék,
[...]teték,
[...]teték.
105. [...]leg mutatá,
[...]t elhadná,
[...]tatá.

[106–126. hiányzik]

127. De három basája vagy az Africában,
Az Gyul gesareti lakik Algériában,
És az tunetumi, ki vigyáz Tunetumban.
128. Tripolisi basa vagy Leptis városban,
Kihez az kapitán basát is ő számlálja,
Ki vízi erejét tengeren igazgatja.

- 385   129.   Ez egész világon csak négy birodalom volt,
Első chaldaei és assyriai volt,
Ezerkétszáz esztendeig közel tartott volt.
130.   Másik Médiában és az Persiában volt,
Közel ötszáz esztendeig ez is tartott volt,
390   Az nagy világbíró Sándorig ez tartott volt.
131.   Harmadik uraság az Nagy Sándortúl fogva,
Tizenkét esztendeig uralkodott volt,
Kétszázharminc esztendeig ez tartott volt.
132.   Negyedik országlás az rómaiaké lőn,
395   Kinek közel ezerhatszáz esztendeig lőn,
De mindvégig kezdött erőben egyik sem lőn.
133.   Mind az négy birodalomnál töröké nagyobb,
Még az idei is ű hatalmának nagyobb,
Közel ezer esztendő forgásánál nagyobb.
- 400   134.   Adná Isten, birodalmok nagyobb ne lenne,
Napkeletről napnyugatra ki ne terjedne,
Róma császárságát magáévá ne tenné.
135.   Mert élt mielőttünk másfél száz esztendővel
405   Hiltenius nevű János jámbor étlettel,
Tübingiában Isenacum városban.
136.   Írta ezerötszáz tizenhét esztendőben,
Hogy az kereszténység lenne meghanyatlásban,
Melyet valónak is láttunk az mi időnkben.
137.   Ezen ember írta, hogy ezer és hatszázban
410   Egy kegyetlen ember bírni fogná Európát,
Góg és Magóg ezerhatszázban Európát.
138.   Igaz léssen ez mondás, azt csak Isten tudja,
Bizony, az töröknek vagyon arra szándéka,
Szándékában vagyon, elsőben így jó módja.

- 415 139. Az keresztyénségnek bűnek is ezt érdemlik,
Sok eretnkségek, tévelygések érdemlik,
Sok hitetlenségek, gonoszságok érdemlik.
140. Régen napkeletet Isten eretnkségekért,
Mindaddig büntette Arius értelméért,
420 Sok káromlásokért, Krisztus tagadásáért.
141. Ím, napnyugotot is el kezdte immár verni,
Sok eretnkségért török által büntetni,
Az sok kilömb-kilömb vallásokért megverni.
142. De mindazonáltal kétségben mi ne essünk,
425 Az mi Istenünkhez Kristus által folyamljunk,
Pogán veszéséről jó reménségben legyünk.
143. Nagy az török császár, nagy az ő birodalma,
De nagyobb az Isten, nagyobb ő birodalma,
Nagyobb végezése, nagyobb az ő hatalma.
- 430 144. Soha az pogánság római birodalmat,
Soha el nem veszti keresztyén birodalmat,
Pogán nem emelhet ötödik monarchiát.
145. Sokképpen az Isten ezt régen megmutatta,
435 Mikor Dánielnek egy magas fát mutata,
Kinek ő gyökerit senki el nem ronthatja.
146. Megmarad gyökere negyed birodalomnak,
Akármint vagdalják, vessessék ága annak,
Tövét és gyökerét nem vágthatják ki annak.
- 440 147. Ugyanezent amaz magas kép jedzi vala,
Kinek az ő feje tiszta aranyból vala,
Mellye, karja ezüst, hasa, combja érc vala.
148. Az szára őneki tiszta vasból vala,
De az alsó lába vasból-földből áll vala,
Mely képet egy kis kő, ráesvén eltört vala.

- 445   149.   De lám, az arany fű jedzi az Assiriát,
                  Érckar és melly jedzi Perzsia birodalmát,
                  És az vas szár jedzi Nagy Sándor birodalmát.
150.   Az vas és az föld láb jedzi Róma országát,
                  Kinek az zúrzavar veszté el ő hatalmát,
450   ,   Egymás között való visszavonyás nagy voltát.
151.   De minthogy az képnek erős vas talpa vagyon,
                  Világ végezetig erős állása vagyon,
                  Csak az kis kő, Krisztus által romlása leszen.
152.   Ugyenezent jedzi Dánielnek látása,
455   ,   Mellyel négy állatot álmában látott vala,
                  Oroszlánt, medvét, párduszt, csudát ő látott vala.
153.   De lám, az oroszlán jedzi régi Chaldeát,
                  Egyik szárnya jedzi nékie Babilóniát,
                  Az második jedzi az nemes Assyriát.
- 460   154.   Medve penig jedzi Perzsiának országát,
                  Az ú három csontja jedzi három királyát,
                  Cyrus és Darius Artaxerxes nagy voltát.
155.   De az párdúc jedzi az Nagy Sándor országát,
                  Párducnak négy szárnya jedzi ő négy országát,
465   ,   Siriát, Aegyptust, Ázsiát, Macedoniát.
156.   Negyedik állatnak semmi neve nem vala,
                  Az római birodalmat mert jegyzi vala,
                  Tíz szarva tíz országát jedzi vala.
157.   Ez tíz szarvak között egy kis szaru támada,
470   ,   Mely az tíz szarvaknak hármát meggyőzte vala,
                  Az szent Isten ellen káromlást ő szól vala.
158.   Ez kis szaru jedzi török birodalmát,
                  Azmely Rómának elvette három országát,
                  Az Görögországot, Aegyptust és Ázsiát.

- 475 159. Azt mondja Dániel, ez állat megmaradna,
Azmíg az nagy Isten ítfletre eljű[ne],
És örökkévaló országát elkezdené.
160. Azért az pogánság akár mint döhösködjék,
Az keresztyénekre akár mint igyekezzék,
480 Soha teljességgel minket el nem veszthetnek.
161. Ezechiél által ezt Isten megmutatta,
Mikor Góg és Magóg ellen jövendőt monda,
Török veszedelmét világosan megmondta.
162. Az Góg, úgymond, és Magóg népei felkelnek,
485 Perzsák és szerecsenök úvelük készülnek,
Szántalan nagy sokasággal úk el- feljűnek.
163. Az Isten népére erős hadat támasztanak,
Az ő anyaszentegyházát veszti, süllyeszti,
Tűzzel és fegyverrel üldözik és kergetik.
- 490 164. De mihelt az rendelt üdő elteljesedik,
Az Góg és az Magóg szörnyen ott elvesztetik,
Török birodalma csudaképpen elműlik.
165. Ezent mondja Szent János is ő látásiban,
495 Hogy Isten töröket eltörli haragjában,
Pogánt megemésztí tűzzel bosszúállásban.
166. Avagy nem tudod-e török jövendülését,
Mellyel önnön magok várják veszedelmeket,
Magok prófétájok beszéllik veszéseket?
- 500 167. Valamikor, úgymond, veres almát megvesszűk,
Mi birodalmunknak ottan végét mi érjűk,
Ha az keresztyének héven lesznek mirajtunk.
168. Hét esztendő múlva ha ők fel nem támadnak,
Veres alma vételén ők fel nem búsulnak,
Tizenkét esztendeig minékünk szolgálnek.

- 505   169.   Valamikor török veres almát megveszi,
                  Menten Isten őtet az földről ott elveszti,
                  Azmint magok jövőmondása jelenti.
170.   Mi legyen az vörös alma, senki nem tudja,
                  Győr-é, Bécs-é, Róma avagy Colonia?
510   Csak Isten és az idő ezt megmutatja.
171.   Valamikor ők az jövődölést olvassák,
                  Vének és gyermekek, asszonynépek siratják,
                  És jövődő vesztőket mindnyájan óhajtják.
172.   Meg is verné Isten őket mi kezünk által,
515   Ha segítségünket várnók csak Isten által,
                  Ha közakarattal felkelnénk Krisztus által.
173.   Az Scilirus mikor fiait inti vala,
                  Egy nagy kötés vesszőt el- behozatott vala,
                  Egszersmind eltörnék egyenként, hagyta vala.
174.   Mikoron egyszersmind el nem törheték vala,
520   Egyenként vesszőket ő eltördelte vala,
                  Ezzel egyezségre fiait inti vala.
175.   Azmíg tü nyolcvanon, úgymond, egyesek lesztek,
                  Győzhetetlenek bizon tü mindaddig lesztek,
525   Ha megszakadoztok, erőtlének tü lesztek.
176.   Micipsa király is fiait inti vala,
                  Egyesek lennének, ő igen kéri vala,
                  Egyezségnél jobb nem volna, azt mondja vala.
177.   Az egyezés még kicsinből is nagyot tehet,
530   De az visszavonás nagyból is kicsint tehet,
                  Mindenkor az kettő lám egynél többet tehet.
178.   Erős az pogánság, mert egyezséget követ,
                  Egyfejű sárkány ő, mindenek félük őtet,
                  Sok farkú, mert sok országok követik őtet.

- 535 179. De az körösztýének ezekért erőtlenek,
Sok fejek őnekik vagyon, sok fejedelmek,
De csak egy az farkok, külömb-külobb erszények.
180. Szántalan az pogán, de bizony erőtlen,
Mert az napkeleti nép mindenkor erőtlen,
540 Északi nép ellen, mint asszonynép, erőtlen.
181. Adófizetője Sándor az Dariusnak,
Szintén mint az Erdély vala török császárnak,
Úgy támada is fel ellenek az perzsáknak.
182. Harminchatezer magával Sándor indula,
545 Darius szántalan hadát megverte vala,
Napkeleti országokat meghajtott vala.
183. Sokszor az Hunyadi János is törököket,
Megvere kevés magával ő sok népeket,
Nándorfejérvár alól elűzé népeket.
- 550 184. Az keresztyénség is nem oly kevés, mint véljük,
Ez világnak erősb országi vadnak velünk,
Ha az pogán ellen tartanak ők mivelünk.
185. Avagy mit gondolsz te az nagy Németországról,
Az ő benne való hatalmas hercegekről,
555 Sok tartományról, nagy kazdag városiról?
186. Hét elektor vagyon, kik az császárt választják,
Mint egy-egy királyok, magukat úgy bírhatják,
Néppel, fegyverekkel, pénzzel megmutathatják.
187. Három érsök vagyon, kik császár jobbján ülnek:
560 Maguntiai, treuiri, coloniai,
Mint egy-egy királynak vannak nekik népei.
188. Bal felől császárnak nagy fejedelmek ülnek:
Palatinus, saxoniai herceg ülnek,
Brandeburgi herceg és az cseh király ülnek.

- 565   189.   Ezek után vagyon az lotharingiai herceg,
                 Suevia és Bavaria, az Brunsuig herceg,
                 Thuringia, Hessia és alsati herceg.
190.   Ezekhez számláljad badenai herceget,
                 Misniai és vestphaliai herceget,
570   Szántalan grófokat, hatalmas nagy urakat.
191.   Európában nincs-e nagyobb Németországnál?
                 És gazdagb sincs benne való tartományoknál,
                 Hatalmasb nagy roppant szántalan várasinál.
192.   Vagyon felső Németországban Austria,
575   Stiria, Rhetia, Helvetia, Suevia,
                 Rhen mellyéke, Bavaria és Alsatia.
193.   Vagyon az alsóban Gelria, Selandia,
                 Hollandia, Lotharingia és Phrisia,
                 Flandria, Vestphalia, az két Saxonia.
- 580   194.   Vagyon Silesia, Morva, Pomerania,
                 Misnia, Marchia, Thuringia, Hessia,
                 Prussia, Livonia és csehek országa.
195.   Nem számlálhatom én elő ő sok várasit,
585   Bécset, Ulmát és nagy Argentina várasát,
                 Lubecat, Hamburgot, több szántalan várasát.
196.   Ezt eszedbe vened: csak az Helvetiából,
                 Kinek az hét közül állhat egy falujából,
                 Hetvenezer fegyver fogható az Bernából.
197.   Ha Németországból lépendöl Galliában,
590   Nagy sok hatalmas tartományok vadnak abban,
                 Szántalan nép és sok várasok vadnak abban.
198.   Ezt is megítlheted csak Paris várasából,
                 Harminckétezer deák kiment régen abból,
                 Negyvenezer barát gyülekezett csak abból.

- 595   199.   Mit szóljak én néked az Spanyolországról,
                  Az Neapolisról és az Siciliáról,
                  És az új világról, az nagy Amerikáról?
200.   Bizonytal mondhatom, az spanyol országa,
                  Ha mind együtt volna az ő sok tartománya,
600   Tenne annyit, mint az töröknek birodalma.
201.   Ezekhez számláljad az hatalmas Angliát,
                  Kinek sem az pápa, sem spanyol nem árthat,
                  Isten vagyon véle, azért senki nem árthat.
202.   Mit gondolsz immáron sok tenger szigetekről,
605   Az őbennek való hatalmas országokról,
                  Scotiáról, Daniáról és Sveciáról?
203.   Gondold meg, csak muszka császár is mit tehetne,
                  Rettenetes sok népével ő mit tehetne,
                  Ha az keresztyénség őtet venné melléje?
204.   Immár jöjjünk közelb az nagy Lengyelországra,
610   Sok tartományira, szántalan lovagjára,
                  Ha új kedvek inkább nem volna az pogánra.
205.   Az velencéseket ím, csak el nem felejttem,
                  Kiknek hatalmokat csak meg sem gondolhatom,
615   Vízi erejeket bizony meg nem mondhatom.
206.   Olaszországban is nagy sok hercegek *vadnak*,
                  Nagy roppant városok, hatalmas urak *vadnak*,
                  Szántalan érsekek, cardinálok ott *vadnak*.
207.   Én el nem hagyhatom az mi kis országunkat,
620   Az hegyekkel környülvött tartományunkat,
                  Néppel, kincssel, minden jóval megtölt földünket.
208.   Kicsin ország Erdély, de bizony igen erős,
                  Néppel, termött borral és búzával ő bővös,
                  Nem hejában mondták régiek, hogy ő kécneses.

- 625   209. Régen Dromothenes az Lysimachus királt,
Macedóniának Sándor után királyát,
Megveré, nagy kéncsen úgy adá meg ő magát.
210. Az Traianus császár régen Erdély országát,
Tizenhat esztendeig vítta az Daciát,
630   Végre úgy vette meg Decebalus országát.
211. Maga az Traianus töröknél nagyobb vala,
Ez világnak erősb országit bírja vala,
Körös-körül minden országokat bír vala.
212. Valamikor még török Erdélyben beütött,
635   Mindannyeszor pogán itt vakot vetett,
Jól tudja őmaga, hogy itt kudarcot vallott.
213. Szegény Magyarország immár elfogyatkozott,
Kezünkben galléra is csak alig akadott,
Az sárkány torkában lábát csak alig látod.
- 640   214. Meghidd azért, magát nem hagyja mindhalálig,
Ki török erejét ím kétszáz esztendeig,
Isten vele lévén tartóztatta mindeddig.
215. Bizony még mostan is ha őtet nem hadnójok,
645   Töröket megverné, ha őtet segítenők,
Ha ugyan valóban mi őtet keserőlnők.
216. Minem most is bizony a török vert meg minket,
Hanem csak az Isten egyedül vert meg minket,
Ki bizonynal ezután megsegít minket.
217. Nem szokták az tölyfát egy vágással levágni,
650   Az ló farkát is kell egyenként kiszaggatni,
Sertorius mondta, nem kell tövestül vonni.
218. Bizony, még mindeddig az törökben több veszett,
Noha visszavonás miatt táborunk ha veszett,
Jobb, hogy sátorink, hogynem mint népünk ott veszett.

- 655   219.   Octavius császár ugyan meg is köszönte,
Jó szerencsái közt mikor néha veszette,
Azzal szerencsének mérgét ő elkerülte.
220.   Mikor rómaiak megverettettek vala,
Annál inkább ellenségre támadnak vala,
660   Az míg karokkal is őt meg nem hajtják vala.
221.   Jól tudom, nagy sokan török frigyet kívánják,
Az Aegyptus-béli káposztás húst óhajtják,
Mint az zsidók pharao rabságát kívánják.
222.   Mit gondolsz, te bolond, az töröknek frigyéről,
665   Avagy nem hallottál-é az töröknek hitirül,
Ú fogadásinak nagy hitetlenségéről?
223.   Sok országot frigynek színe alatt megvött,
De mihelt valóban azokkal ő bírhatott,
Erős rabsága alá hiti ellen ő vetett.
- 670   224.   Soha ne reméljed Erdélynek maradását,
Mihelt ő meghajta szomszédságink országát,
Rövid békességnek bizony megveszi árát.
225.   Senki ne remélje akkor ő maradását,
675   Se nemességét, se feleségét, se házat,
Soha meg nem tartja török ő fogadását.
226.   Legelőszer is az nemességet levágja,
Fiát, feleségét erős rabságra hajtja,
Az szegény községet szarahoráknak tartja.
227.   Az kővárasokból magyart és szászit kirekeszt,
680   Arany-, ezüst- és sóbányákra ő berekeszt,
Iszonyú szolgálattal, adóval megemészt.
228.   Te szántod az földet, de ő eszi kenyerét,
Míveled az szőlőt, de ő issza borát,
Tisztességes ágyadnak ő bírja asszonyát.

- 685   229.   Vaj, tü balgatók, kik az frigynek örültek,
Az bolgárt, az potort miért nem tekéntitek?
Bizony, szarahórák egyes egyig tü lesztek.
230.   Érttem, hol jár kácsa mind nemesnek, parasztnak,
Semmi gondját nem viseli a közdolognak,
690   Ki-ki mind viseli csak gondját magának.
231.   Fejet tör igazság, régtől fogva én hallom,
Úrral nem jó cseresznyét enni, én jól tudom,
Vagy szeret, vagy gyűlöl – az igazat megmondom.
232.   Jobb az nemességnek csendességnél nem volna,
695   Házoknál ülésnél semmi kedvesb nem volna,
Asszonyomnál való nyugovásnál jobb nem volna.
233.   Ámbár Magyarország tövéből mind kiveszne,
Bár keresztyénséget török kezében venné,
Nem gondolna vele, csak ő veszteg ülhetne.
- 700   234.   Tisztesség adassék tőlem főembereknek,
Sokan ő közülök hinnének az pogánnak,
Hogyha szerencséje öregbednék pogánnak.
235.   Sokan vadnak ököztök igen kegyetlenek,
705   Jobbágyok szolgáltatásával ők kemények,
Nyúzásban-fosztásban szegényeken serények.
236.   Sokat itt szólhatnék nemeseknek tisztekről,
Jobbágyokhoz való engedelmességekről,
Istennek tartó lelkük gondviseléséről.
237.   Többet én nem szólok, mert vagyok Amiclasban,
710   Hallgatásban lenni jobb az tündér országban,
Mint Amiclae váras, vesszünk el hallgatásban.
238.   Igen munkálkodnak szász urak várasokban,
És igen vigyáznak szász papok praebendákban,
Igen serénkedik áros nép ő dolgában.

- 715 239. Az bolond paraszt is az töröket kívánja,
Úgyan Istent kéri, az töröket láthassa,
Ő földesurának veszését hogy láthassa.
- 720 240. Ó, te bolond község, nem tudod, azmit kívánsz!
Bizony méz és madzag helyett te kígyót kívánsz,
Keresztyén úr helyett hogy pogán urat kívánsz.
241. Nem jobb volna-e, ha nemzetednek szolgálnál,
Vérednek, tagodnak becsülettel te volnál,
Vele együtt az igaz Istent te imádnál?
- 725 242. Nagy szolgálatban vagy, de bizony nagyobbá lész,
Szarahóra te lész, kuldusnál is szegénb lész,
Szamár, ökör, bial, teve, ló helyett lész.
243. Mind jól adná Isten, csak kétségben ne esnénk,
Az keresztyénektől pogánhoz mi nem mennénk,
Istent megkövetnők, és egyesek mi lennénk.
- 730 244. Minem az sokaság veri meg az töröket,
Isten és bátor szű veri meg az töröket,
Kevés istenfélő veri meg az töröket.
- 735 245. Az Gedeon régen nám háromszáz magával,
Madeanitákat megveré kevés néppel,
Nem ő erejével, hanem Isten kezével.
246. Sennacherib királt egy angyal megvert vala,
Száznyolcvanezer emberét levágta vala,
Egy éjjel annyi népet ő elvesztett vala.
- 740 247. Ki lehet ez földön kegyetlenb pharahónál?
Ismét kit büntetett kegyetlenbül nálánál?
Az tengerben veszté több népét minálunknál.
248. Régen Holofernes nagy néppel feljött vala,
Gyenge Judit asszony útet megölte vala,
Önnen szabylájával fejét elcsapta vala.

- 745   249.   Nabugodonozor király is ilyen vala,
Kit az Isten emberből barommá tölt vala,
Ő kegyetlenségéért így büntette vala.
250.   Boldizsár királt is Babilóniában,
Cyrus által így veszté el részeg korában,
750   Kevélysége miát szégyeníté dolgában.
251.   Az Godofridus egyszer feltámadt vala,
Csak egy herceg lévén törökre támadt vala,
Nagy sok országiból őtet kiverte vala.
252.   Vajha tü, németek szavunkat fogadnátok,
755   Bizony az sok kincsben, népben tü adnátok,
Török ellen tü valóban feltámadnátok.
253.   Óh, bolond francúzok, tü miért veszekedtek,
Így az királtkot miért nem esmeritek,
Az török frigynek miért békét nem hadtok?
- 760   254.   Kevély spanyolok, mit istentelenkedtek,
Az keresztyén hitöt tü miért üldözik,
Törökkel nem volna nektek fontáné szöszsök?
255.   Tü is britannusok, miért hogy veszekedtek,
Keresztyének lévén törökkel hogy tartotok,
765   Az keresztyénséget hogy tü nem segítitek?
256.   Tü is, tengerbeli hatalmas szigetek,
Közönséges gyulladást miért nem oltjátok?
Bolondul magatokra ím, szintén várjátok.
257.   Óh, te háládatlan és gonosz Lengyelország,
770   Közönséges békességvesztő bolond ország,
Méltó, hogy sokáig ne maradj te ép ország.
258.   Gonoszt az magyarnak jótéteiért lám fizetsz,
Méltán igaz törökkel béllött ország lehetsz,
Sodománál és Gomorránál gonoszb lehetsz.

259. Tü sem jobbaktok az deákné vásznánál,
Gonosz velencések, az török társainál,
Kik az pogánt inkább szeretitek nálunknál.
260. Óh, ti fejedelmek, ne legyetek Achazok,
Hanem Josiások, jámbor Ezéchiások,
Igaz istenfélők, eretnecségutálók.
261. Ne féljetekek semmit az két üszög farkátúl,
Az töröktül és az kegyetlen tatároktól,
Isten megszabadít, higgyétek, ellenségtől.
262. Tü is, fő-fő rendek, az Istenhez térjetekek,
Se pénzt, se magatok tü ne kéméljétek,
Véreteket tü kiontani ne szánjátok!
263. Tü is, óh, nemesek, magatok jobbjátok,
Az szegény községet, kérlek, ne kénozzátok,
Keresztyénség mellett véretek kiontsátok!
264. Tü várasbeliek, kedvetekek kik éltek,
Az sok ciffréságnak békét immár hagyjátok,
Fejedelmünknek pénzetekekben adjátok!
265. Tü is asszonynépek, páva módra kik jártok,
Az sok bujaságban immár alábbhagyjátok,
Ha török kezében akadni nem akartok.
266. Te is, szegény község, intlek, ne viszálkodjál,
Isten ellen, urad ellen ne átkozódjál,
Engedelmisséggel mindenben te forgódjál!
267. Tü is, óh, őrállók, kik népet tanítjátok,
Az néma ebeket, intlek, ne kövessétek,
Kiáltsátok, mindent Istenben biztassátok!
268. Vitézek, kik vattok, kétségben ne essetek,
Keresztyénség mellett erősen forgódjátok,
Jó hírt, idvösséget hadban szerezzetekek!

- 835   279.   Hogy édes hazánknak lássuk szabadulását,
                  Az pogán nemzetnek lássuk meghanyatlását,
                  Érhessük örömmel lelkünknek kimúlását.
280.   Azki ez verseket most így öszverendélé,
                  Hogy hazáját bírja pogán, búsul szívében,
840   Kíván Istentül valaha menni földében.
281.   Nevét versfejekben nem akará foglalni,
                  Mert nagyobb dolgokban akarta jelenteni,
                  Mostani időben kellett így eltitkolni.
282.   Ezerötszáz és kilencvenhét esztendőben,
845   Mikor az törökrül gondolkodnék búában,
                  Egy pusztá klastromban székelyek várasában.

CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS

HISTÓRIA A MAKKABEUSOK MÁSODIK KÖNYVÉBŐL

1. Gyakor emleközet vagyon az Szent Irasban,
Mint forgattak legyen sok dolgok ez világban,
Eleitül fogvan mint meg vannak írva renddel a Bibliában.
- 5 2. Ieles dolgok közöt vagyon együt megh írva,
Mint Isten hatalmat egykor mutatta vala,
Egy nagy fő emberön, Heliodoruson Ierusalem városba.
3. Ö rayta löt csapast ki akaria ertení,
Az szent Bibliában szükséghe annak oluasni
Machabaeusoknak az masodik könyuet, tud ö rola tanulni.
- 10 4. Kezdyük azért mostan dolgat megh beszelleni,
Az mint ö iart legyen, versinkben enekölni,
Meg neuezöt könynek az harmadik reszet rendel megh magyarázni.
- 15 5. Egykor egy időben mikoron Syrianak,
Feiedelme volna Seleucus az orszagnak,
Az kit töb Seleucus neuü kiralyok közt hittak Philopatornak.
6. Földök az sidoknak Syriához nem meszsze,
Söt inkább határos orszagok vala vele,
Ezert Seleucusnak, szomszed hatalmasnak, meg hodolniok kelle.
- 20 7. Ez oly idő taiaban sidok közöt lött vala,
Mikoron hatalmok külsö semmi vala,
Babiloniabol haza jüues utan sok udöuel ez vala.
8. Reghi kiralysagnak magua szakadot vala,
Es csak az fü papsagh helyen maradot vala,
Hadnagyok, fő papiok gyakorta sidoknak ugyan azon egy vala.

- 25   9.   Egy hadnaggyok ezkor iollehet nekik vala,
Az Ianna Hirkanus kinek ü neue vala,
David nemzetéből legh utolso leuen, meg ölettetöt vala.
10.   Nem leuen kiralyok, Onias az fü papiok,
Kinek ideieben lön bekeuel lakasók,
30   Mind addiglan, mig nem feiedelemsegert lönek viszsavonyasok.
11.   Csuda nagy io sziucl az kiralys hozzaik,
Bü költsegöt adot Seleukus-is nekiök,
Aldozatok környül valamelliek lönek templomhoz szükségesök.
12.   Az templomnak vala akkor egy tiszt tartoia,
35   Ki Beniamin nemzetéből valo vala,
Simon neue, vagon az Onias pappal ö nagy vissza vonyással.
13.   Zerith nem teheti, Simon mikoron lattya,
Az Onias papot hogy ot ü el nyomhassa,
Iambor istenfelő az Onias vala, Isten seghelli vala.
- 40   14.   Bozzonkodik raita, Oniast nem birhattia;
Egyik tisztartohoz mene bozzusagaban,
Coelesyriaban, Apolloniusnal lön ily arulkodasban:
15.   Ielente ily dolgot ott Apolloniusnak,
Hogy volna nagy kinczök templomokban sidoknak,
45   Kiralyt illetneie, mert szüksege arra nem volna aldozatnak.
16.   Bemene kiralyhoz tisztarto, hogy ezt halla,
Mit Simontul halla, királynak hire ada,
Antiochiaban, kiraly varosaban kiraly örömmel halla.
17.   Legh ottan indita kiraly egyik szolgálait,
50   Az Heliodorust, kiraly fő kencs tartoiat,
Kincset el hozassa, Heliodorussal el indita nagy hadat.
18.   Indula hadaual Heliodorus gyorsan,
Sido orszag fele megyen nagy gyorsasagban,
Mi szandekkal legyen, de senkinek semmit ö meg nem ielőnt abban.

- 55 19. Azt teteti, mint ha mas volna ü szandeka,
Mint ha az országok latni bocsattak volna,
Es azert szert szellel ott az országokban lönne neki iarasa.
20. Be iuta eszenben am ott Ierusalembe,
Sidok tisztesseggel menenek eleiben,
60 Hogy gonosz szandekkel iüt legyen közikben, semmit nem ertnek ebben.
21. Az fő paptul kezde erőssen kerdőznie,
Az bemondot kencsnek holot volna ü helye,
Király azert külte, király tarhazaban az kincsnak kel me[n]nie.
22. Nem tagada az pap, hogy penz sohol nem volna,
65 De öszuegyek, aruak számara valo volna,
Ne mellik pediglen csak tartani valo be adott penz ott volna.
23. Teszen, vgymond, ennek nem sokat az summaia,
Szaz talentomot mind azis megh nem haladna,
Kincs azert templomban olyan nagy nem volna, az mint Simon hazutta.
- 70 24. Az Istennek is ez bozzusagara lenne,
Özuegyök, aruaktul penz ha el ueue lenne,
Azoknak sem illik, kik ot hattak vala, penzeknek el vesznie.
25. Lam ök, vgy mond, bizak ez helynek szentsegehez,
75 Mert az ö penzeket attak ide szent kezhez,
Hogy ök olyaneppen, az mint itt le töttek, vegyek ismeg kezhez.
26. Az Heliodorus ez ellen meg ezt mondgya:
Valami kiraltul meg vagyon parantsolva,
Meg kell annak lenni, semmikeppen nem meer egyebet tenni abba.
27. Lön egy bizonios nap erre tüle rendelue,
80 Melyen ö az templom kintsenek szamat vegye,
Es igy szamat veuen, király taar hazaban ez kepen ü be vigye.
28. Tőnek nagy zendülest ezen varasbeliek,
Esenek nagy buban varosban minde[n] rendek,
Futosnak szegeniek, Istenhez kiának, nints egyebet mit te[n]niek.

- 85   29.   Az penz el vitelnel mind nagyo[b]bnak azt tartyak,
              Templom gyalazattyat hogy ük szemökkal lattyak,
              Isten tisztessege hogy így gyalaztatik, azt erőssen failallyak.
30.   Azert az templomhoz mind fel futottak vala,
              Szantalan nagy sok nep templomban be gyült vala,
 90   Ferfiak, aszoniok, aprok es öreghek vadnak imadkozasban.
31.   Az papok peniglen vadnak mind fel öltözue,
              Artzul mind borultak oltar előtt az földre,
              Istent azon kerik, legyen mastis gyondgia neue tisztessegere.
32.   Azonközben mikor ök így könyörgenek,
 95   Hogy ök az Istentül menyből segittetnenek,
              Es az idegenek ez gonosz szandekben elő ne mehetnenek.
33.   Heliodorus az templomhoz fel iüue,
              Vele egygüt vagyon sok fegyverös sereghe,
              Az minden szandeka, az mit elindittot, hogy ö azt veghez vigie.
- 100   34.   De mikoron közel kentstarto helyhez iuta,
              Minden seregheknek az ü hatalmas Vra
              Egy csodat tön raita, ki mia az kincshöz lam ott nem nyulhata.
35.   Ot Heliodorus oly igen meg remüle,
              Vele egyetemben ö fegyueres sereghe,
 105   Hogy minden merezséghe szüekből ki vesze, allanak nagy reszketue.
36.   Mert egy rettenetes louaghos al előttök,
              Aranyas fegyuerben fenlik ot ö előttök,
              Ket elő labaua ki Heliodorust földre vaga közzülök.
37.   Ket szep iffiu legheny louas előtt aal vala,
 110   Kiknek tekintetök nagy rettenetes vala,
              Ostor iob kezekben es Heliodorust erőssen verik vala.
38.   Mikoron az földön az keppen fetrengene,
              Mint egy halo ember, vgy kapalodik vala,
              Ragadak szolgai, teuek lectikaban es viuek szallasara.

- 115 39. Ismerek mindniaian az Istennek hatalmat,
Nagy Isten az sidok istene, mind azt vallyak,
Ki ellen ne lehgyen sohu semmi erő, mindniaian azt kialtyak.
40. Fekszik azonközben hadnaggyok az szallason,
Szauat sem vehetik, feltik, meg halni fogion,
120 Az fo papot kerik, Heliodorusert Istennek könyörögyon.
41. Onias pap kezz lön mingiarast ez dologhoz,
Kezüle azonnal ot aldozat tetelhez,
Ne vellye az kiraly, hogy ük alnok sziuelt voltak Heliodorushoz.
42. Mikor így erőtte Onias könyöröghne,
125 Elebbi ket iffiu megh azon öltezetbe,
Heliodorusnak alnak eleiben, es így szolnak nekie:
43. „Kezönnied te – vgy mond – ezt az Onias papnak,
Hogy lesz halladása maarol te halalodnak,
Mert az ö keduiert löt el halladása halalod oraianak.
44. Te penig meg lassad, hogy el ne feletkezzel,
130 Az Istentül mastan mikent meg verettettel,
Vrad vduaraban söt mindenek elöt te erröl emlekezzel.”
45. Lön meg gyogiulasa mihelt Heliodorusnak,
Sok aldozatokat tön ot az Vr Istennek,
135 Nagy fogadasokat es igeretöket ielente ot az Vrnak.
46. Igen meg köszöne io tetet Oniasnak,
Hamar kezzüllyenek, parantsollya hadanak,
Az kintset ot hadgyak, indulanak haza orszagaban vroknak.
47. Iutanak el haza ök Antiochiaban,
140 Vagyon ot az kiraly tülök tudakozasban,
Az meg hagiöt kincset miert hogy nem hoztak be kiraly tarhazaban.
48. Ott Heliodorus rendel mind meg beszelle,
Ott ö mint iaart volna, vranak meg ielente,
Isten mint meg verte, de meg *gyógyította* az pap könyörgesere.

- 145   49.   Raita csudalkozuan az kiraly ezt halgattia,
              Mit az ő szolgálja előtte beszél vala,
              Mind el hitte vala, az Sion istenet ezért ő magasztallya.
50.   Vduar nep előttis az Istent magasztallya,
              Es hatalmassagat erőssen csudaltattia,
 150   Sem földön, sem mennien nints olyan nagy Isten, mindenek előt vallya.
51.   Egyször egy időben kiraly elő kerdőzi,
              Kit kelien vyobban sidok közze küldeni,
              Kiraly keresere az Heliodorus akkoron azt felele:
52.   Ha ki, vgymond, neked vagy ellenseged volna,
 155   Avagy ha arulod neked lönni akarna,
              Azt bocsassad oda, tanitua *jő haza*, meg vgy, ha meg nem halna.
53.   Mert az Mennyei Vr Hierusalem otalma,
              Es az nagy Istenek vagyon az helyre gongya,
              Ki meg ver es el veszt mindeneket, az kik artani mennek oda.
- 160   54.   Az Heliodorus azertan így iart vala,
              Ki minden szolganak erre ighen nagy pelda,
              Hogy földi Vranak senki Isten ellen szauat meg ne fogadgia.

MUNKÁCSI JÁNOS

TÓBIÁS HISTÓRIÁJA

1. **Meg** írom az nagy Tobiasnak életét,
Eletében sok változó szerenczeit,
Mind ezekben iamborságát, sok türeset,
Hogy minden kereztién köuesse ő életét.
- 5 2. **Vala** az Tobias Tobielnek fia,
Galileában Tysbe városát lakia,
Isten törvényében foglalatossága,
Kiben fel neuelte vala ötet az atia.
- 10 3. Nagy szép vtát köueti az igazságnak,
Köuetőie igen az igaz mondásnak,
Engedelmes Isten paranczolatának,
Kik Moysestől eleiben irattanak.
- 15 4. **Kinek** *iffiuságának* ő üdeiében
Isten törvényéről lön feletközésben,
Minden nemzetsége az nagy Isten ellen
Báluánt, boriu képet tiztele életében.
- 20 5. Az Tobias életében ezt nem köuette,
Nemzetsége mit miuele, nem szerette,
Az nagy Istent inkább, sem az báluánt fele,
Magát az Istennek dedikálá, szentelé.
6. **Czuda**, mint az Isten ezen fel geriede,
Hogy az sidó nemzet ötet feleitetten,
Báluánt, boriu képet imádnia kezte,
Istennek ió tétét mind semminek ítélte.
- 25 7. **Salmanazart**, Niniuének feidelmét
Isten fel inditá, ostarát, ereiét,
Galileára boczáta büntetését,
Raboltata túle el idegőnőt népét.

- 30 8. Ily romlásban, mikint nyers fa aszszu közöt,
Szent Tobias meg fogaték sidók közöt,
Fogságba veteték nemzetsége közöt,
Ily kereztet szenued öis vétkessek közöt.
- 35 9. Ily rábságban nemzetiuel hogy tartatnék,
Az élő Istenről meg sem feletkezők,
Pogányok törvényében nem egyeledék,
Isten törvényében ottis meg erőssedék.
- 40 10. Az kereztet noha ő reá bocztátá,
Isten azért néki lön kegyelmes atia,
Alhatatosságát Tobiasnak láttia,
Ezért Salmanazart hozzáia felindita.
- 45 11. Nagy keduére mert lön az feidelemnek,
Saffáráuâ téteték Salmanazarnak,
Minden iauaiual bir immár kiralynak,
Wra vtán böczületi nagy Tobiasnak.
- 50 12. Oly nagy kárt Tobias iauaiban vallá,
Mikor nemzetiuel fogságba akadá,
De hogy az nagy Istent el nem hadta *vala*,
Lás, mely hertelen rólla gondot viselt *vala*.
- 55 13. Sok iót czeleködik ottis nemzetiuel,
Az ehezöket taplállya kenyéruel,
Ruhátlanokat éppit öltezettel,
Az holtakat el temeti szép tiztesseggel.
- 60 14. Igen hamar Mediába el bé méne,
Gabaelhöz Rages városban siete,
Tisz talentum ezüst pénzt ot vive vele,
Iővendő szükségére hogy azt helyheztesse.
15. Ragesben dolgait végezé, meg *tére*,
Lás, ittis mint szolgált néki az szerencze:
Wra ez világtól mert hamár ki méne,
Fia, Sennacherib üle atia székibe.

16. Az Sennacherib nagy hadát meg indítá,
Kiucl sidóságot rablani akará.
Onnat futua Sennacherib iöue haza,
Szerenczétlenségén igen meg búsúlt vala.
- 65 17. *Rút* öldöklést czeleködék sidók között,
Az nagy Niniuében széllal fekszik hólt test,
Kin Tobias köseredék elmeiében,
Testeknek serénkedik el temetésében.
- 70 18. *Ez penig* meg vala az királytól hagyua,
Senki hólt testeket hogy el ne takaria,
Tobiás de titkon el temeti vala,
Kiért az királynál bé vádoltatot vala.
- 75 19. *Gyorsan* meg változék ittis szerenczeie,
Mert királynál Tobias lön gyűlölségbe,
Királytól féltébe hamar reitezése,
Hogy meg maradhatna Tobiasnak élete.
- 80 20. El ozla prädára ottis minden iaua,
Semmiué téteték minden gazdagsága,
Megmarada maga, felesége s fia;
Ez alat Sennacherib meg öletet vala.
- 85 21. *Czuda* az Istennek az ö itéleti,
Gyakran ö hiueit mert probara veti,
Minden hű köröszmény eszeben veheti,
Tobiásnak dolga példája lehet néki.
22. *Bátorsággal* Istenét még sem feleiti,
Az ö káruallását, kereztét nem nézi,
Isten adta, ö vötte elis, vgy hüszi,
Káruallásból ötet ismetlen hogy kü veszi.
- 90 23. Ez alat budosóban Tobias vala,
Felesége, fia és fogságba vala,
Sarchedonus király, Sennacherib fia,
Atiát meg öluén székibe ültetpet vala.

- 95 24. Nagy hamar Tobiasnak ő atiafiát,
Sarchedonus Achiacarust, deakiát,
Minden iauain vrrâ téuê szolgáiát,
Ki által viseli Isten Tobias gondgyát.
- 100 25. Achiacarus mert könyörge királynak,
Király kegyelmeze az nagy Tobiasnak,
Budosásából haza iöue, hagyta annak,
Feleségét, fiát meg adák az iámbornak.
26. Zörze egy ebédet pünköst innepiben,
Fiát, kis Tobiást küldte ebéd közben,
Nemzetsege közzül szűkölködésében
Ha kit lát, hozza bé Tobias ebédére.
- 105 27. Igen hamar kis Tobias el ki méne,
Mikor meg tért vólna atia eleibe,
Monda: „Az piatzon mi nemzetsegünkbe,
Meg öletetuén fekszik, wram, Niniuébe.”
- 110 28. Az Tobias, noha ebéd fölöt vala,
Es budosásais az miá löt vala,
Hogy az holttesteket el temeti vala,
Ezzel nem gondola, mert Isten félő vala.
- 115 29. *Meg hagyván ebédét, piaczra ki méne,
Hol testöt föl vévén tövé rőitők helyben,
Az utan meg térvén nagy kőserűségbe,
Buval ű ebédét végezé Ninivebe.*
- 120 30. *Bátorságval immár hogy estvére iuta,
Testöt el temeté, meg tére házában,
Le nyugovék hamar önnön pitvarába,
Lásd, mely szörőncsétlenség éré nyugodalmában.*
31. *Öt szömeit mikor föl nitotta volna,
Verebek pitvarba háznál laknak vala,
Tobiás szömébe ganeylottak vala,
Ki miát Tobias hirtelen meg vakula.*

- 125 32. *Raita nagy Tobias korosként busula,
Őcse, Achiacarus őt tarttva vala,
Miglen Elimachdaban be mentek vala,
Ot néki szőgénységre ügye iutot vala.*
- 130 33. *Az nagy nyavalában Tobiás hogy volna,
Kézi munkájával felesége tarttva,
Egykor mivet aszszony gazdájának haza vivé,
És jutalmat annak várja vala.*
- 135 34. *Tőb iutalmi között ajándekon aszszony,
Anna Tobiásné urának haza vűn,
Kit munkája főlőt ajándékon ű vőn
Egy gödőlyét, kit urának hazába bé vűn.*
- 140 35. *Imé az gödőlye rini kezdet vala,
Tobias lopot marhának vélli vala,
Felesége vissza adná, kié volna,
Sidoknak lopottat enni nem szabad volna.*
36. *Aszszony néki monda, igaz marha volna,
Munka főlőt ingyen néki atták volna,
Kit Tobias hamar el nem hihet vala,
Mert Isten törvénye út sörkengeti vala.*
- 145 37. *Kinek felesége haragiába monda:
„Az te szentségődnék micsoda jutalma,
Sok alamisnáid mit használnak? – monda. –
Mostan jámborságot meg tetsik” – néki szolla.*
- 150 38. *Nagy sok késérteti immár lőttek vala
Az nagy Tobiásnak, de ez is nagy vala,
Hogy feleségetül boszuságot halla,
Iámbor életét urának Anna csufollya.*
- 155 39. *Az Sz[ent] Jobotis felesége busitá,
Nékiis nagy kőrőstnek az tetsik vala,
Bizony Tobiás is nem kevésnek írja,
Kitűl vigasztalást várna, hogy az busittyá.*

40. *Kérlek, ászonyok, vőgyétők eszőtőkbe:
Jámbor Uratokat ti nagy bőcsületbe
Tarsátok, ha Istent szeretitők ebbe,
Hogy I[ste]n néktők is jot adgyon éltétőkbe.*
- 160
41. *Ez szokon Tobiás igen kőserődék,
Sirtában Istenhöz ű föl foházkodék:
„Áldot vagy te, Uram – tüle ily szo esék –,
Mert minden igazság te tüled szármoztaték.*
- 165
42. *Segéts meg engemet, ne ály boszut raitam,
Én atyám vétkeit el feleicsed mostan,
Kik parancsolatid meg vetették gyakran,
Kiknek ű vétkőkért csufoltatom en mostan.*
- 170
43. *Immár nem kéuánom ez világban éltem,
Mert méltó iutalmát büneimnek érzem,
Kérlek, czeleködgyél velem kegyelmessen,
Ez árnyék világról vegyed el életem!*
- 175
44. *Az öröcké való hailékba vigy el bé,
Méltatlan szók elöt az földbe tétes bé,
Ez nyomoruságból örömrre mennyek bé,
Te düczösegedbe lelkemet helyeztesd bé!”*
- 180
45. *Meg fárados vala Tobias éltébe,
Méltatlan szó vadolások hallasába,
Azért nem akar többé élni világba,
De Istentől dolga állattatik ió karba.*
- 185
46. *Boczáta magához Isten könyörgését,
Noha nem kéuánnya ez világban éltét,
Meg vnta világnak tökéletlenségét,
Azért így kezdi el Isten ö segítségét.*
47. *Oly szép módot ezben az Isten rendele,
Nagy Tobiast hamar inditá fel erre,
Fiának testamentomát hogy beszéllye,
Mint ha ez világból hoszú vtra készülne:*

- 190 48. „**Reméntelen** – monda Tobias – életem,
Mert az Wr Istentől halálomat kértem,
De minek előtte testemből én lélkem
Ki mégyen, méltó, hogy kis Tobiaszt meginczem.”
- 195 49. **Fölötte** szép dolog, atiák, néktek szóllok,
Ha Isten törvénye gyermekteknek léz ok,
Kiben ő életök ez világon forog,
Ha ifiúságokban léssen arra gondotok.
- 200 50. Isten felelmében ha fel neuelitek,
Vénsegtékben miattok nem köseregtek.
Fiak, tüis ezt észetekbe vegyétek,
Az kis Tobiasnak erkölczét köuesétek!
- 205 51. Atiának intését édesdeden hallya,
Engedelmesseggel teszen válazt arra,
Kiért az Wr Isten mind kettőt meg áldgya,
Kérlek, halgas reá, immáran térek arra.
- 210 52. **Kis Tobias** atia nagy hamar szólitta.
Ha meg hálná, el temettesse, paranczollya,
Vén anyát meg ne vtállya, néki hadgya,
De gondgyát visellye, fellye, tisztellye, óya.
- 215 53. „Nagy köserues kénnyárol meg emléközzél,
Mehében hogy téged viselt, ne feleicz el,
Ha meg hal, ötetis szépen temessed el,
Mellém koporsómban, maradgy Istennel *ezzel*.”
- 220 54. Az Isten törvénye légyen te szüuedben,
Szeressed az igazságot életedben,
Kérlek, fiam, ne haioly bűnre semmiben,
Bizony iót ad Isten mind egéz életedben.
- 220 55. **Kérlek**, iauaidból alamisnálkodgyál,
Ha keuesed vagyon, mégis adakozzál,
Te irigy szemednek ne tölcz kedué azzal,
Szükölködöt üressen hogy el boczátanál.

56. Igen drága kinczed az lészen te néked,
Sötétse^{gben}, halálban nem hádgy Isten téged,
Az paraznaságot szüüedből ki vessed,
Házás társot Isten nemzetedből ád néked.
- 225 57. Az te nemzetedet mindenben szeressed,
Keuélyse^g gyüökörét szüüedből kü vessed,
Mert keuelyse^g *annya* éhse^gnek, meg hüdgyed,
Ha az keuelyse^gben életed helyhezteted.
- 230 58. Minden szolga rendnek és semmi embernek,
Fiám, meg ne tarczad bérét, igen kérlek,
Méltó iutalmát mindennek meg fizessed,
Bizonnyal meg hüdgyed, meg fizet im néked.
- 235 59. Boszszút mással ne tégy, kit te nem szeretnél,
Bort ne igyál, kérlek, hogy meg részegülnél,
Ki miat vétekbe nam, bé merülnél,
Mert az részegse^gben semmi iót nem vélhetnél.
- 240 60. Oszszad könyeredet te az ehezö^knek,
Testöket takargasd mezteleneknek,
Ruháual ékösicz, kérlek, szegényeknek,
Mindenkor tanácsát fogadgyad bölcz embereknek.
- 245 61. Róllad Isten soha el nem feletközik,
Ha szent neue tölled koroskint áldatik,
Segéts^ég senkitől, csak tölle váratik,
Mert minden iónak kút feiének neueztetik.
- 250 62. Eztis mondom néked, hogy az Mediában
Tiz talentum ezüstöt Rages városban
Gabaelnél hadtam, fiam, te számodra,
Ne fely szegénse^gtől, csak fely Istent mindenben.
- 250 63. Szegénse^ggre noha mostan ügyünk iutot,
Meg áld Isten téged, ha az bünt el hagyod,
Az én intesemet fogadod, meg tartod,
Légyen Isten, fiam, életedben óltalmod.”

- 255 64. Ez testamentomát Tobias hogy téué,
Fia, kis Tobias nagy io keduel véué,
Mindenben engedelmességét ielenté,
Atiának intéset semmiben meg nem veté.
- 260 65. Nagy sok szóm lehetne itt, atiák, róllatok,
Fiak, ha vészitek, néktekis szólhatok,
Hogy ha intésemet, atiák, fogadgyátok,
Ifiak, tüis engem ha meg nem czufolnátok.
- 265 66. Gyermekeket, atiák, neuellyétek vgy fel,
Isten kit tölletek fogadgyon ió keduel,
Szent törvényéről ne feletközének el,
Mig gyermekek, virga töllek ne táuozzék el.
- 270 67. Ember korba mikor az ő üdeiök iut,
Az tü vénsegtőknek üdeieis el iut,
Minden erkölczökben ha léz oly ékös vt,
Isten törvényében felelemben *neuelt* vt.
- 275 68. *Dicziertes lészen tü gond viseléstök,*
Isten és ez világ *előt serenységetek,*
Kelletinél *fellyeb nem gyűgöletitök*
Fiaitokat, kiket *ád az Isten néktek.*
- 280 69. Erőszakot töllök nem szenuedtek azkor,
Mikor intésteket kéuánnátok iobkor,
Az tü fiaitok fogadnák mindenkor,
Hüd meg, vénsegtöket nem köseritik azkor.
70. Lészen az *io fának mikint io* gyümölcze,
Es mind *olay fának ő szép* zöldellése,
Aztalotok környül minden ékössége,
Ha virga üdeien serkenti őket erre.
71. Meg hüdgyétek, fiak, ha tü szót fogadtok,
Tü atiátokat boszsزútól oyátok,
Az élő Istennek törvényében iártok,
Az mint ő paranczol, oyátok, fogadgyátok.

- 285   72.   **Ember korban iutat Istenis tüetket,**
                               Az nagy szép vénséget engedi érnetek,
                               Mindenben gonduiselötök léssen néktek,
                               Szegénsegre, nagyra soha nem iut ügyötök.
- 290   73.   **Szálittia áldását Abrahamnak rádtok,**
                               Meg sokasítatik világon magatok,
                               Az Isten mindenben kegyelmes atiátok,
                               Végre Menyországban véle egygüt lakástok.
- 295   74.   **Példáiúl kis Tobiast tü néktek hagyom,**
                               Róllatok ő rea én szómat fordítom,
                               Mit miuele Isten mind kettöuel, irom,
                               Istennek kegyelmét énis koroskint várom.
- 300   75.   **És szólla kis Tobias, atíanak monda:**
                               „Atiám, én Gabaelt nem esmertem soha,
                               Az ezüstöt mint vegyem én meg ő raita,
                               Ha én személyemet nem ismeri, nem látta?”
76.   **„Légyen arra gondot – nagy Tobias mondgya –,**
                               Embert keres hamar, ki az vtát tudgya,
                               Adós leuéllel ki téged vigyen oda,
                               Meg adatik tölem fáratsága iutalma.”
- 305   77.   **De az Isten menyben mind ezeket hallya,**
                               Az Raphael angyalt ember abrázatba
                               Menyből alá küldé Elimaidaba,
                               Kire kis Tobias találá az vtzába.
- 310   78.   **Az angyalnak monda: „El iöhetzé velem**
                               Ragesbe, és vti társom hogy légy nékem,
                               Tudodé az vtat, ielencz meg énnékem,
                               Mélto iutalmat véz te azokért én tölem.”
- 315   79.   **Igy felele angyal: „Én az vtat tudom**
                               Ragesbe, mert én Gabaelnélis laktam.”
                               Kis Tobias monda: „Atiámnak meg mondom.”
                               Angyal készereti, hogy azzal ne mulasson.

- 320 80. Ottan kis Tobias meg monda atiának,
Akarattiából hamar nagy Tobiasnak.
Az angyal el iutuán köszönuén iámbornak,
Tobias kérdezé nemzetsegét angyalnak.
81. Kit vén Tobias embernek alit vala,
Nemzetsegét angyal nem titkola, monda:
„Az te battiád, Ananias, atiám” – monda.
Ezen vén Tobias erről angyalnak monda:
- 325 82. „Rólla tudakozom, mit adgyak te néked,
Hogy az én fiamot vtában visellyed?
Minden napra egy dragma elégé néked?
Ez fölöt itéled fiammal légyen néked.
- 330 83. Az Isten tüteket vissza egésségben
Ha meg hoz, iobbitom béredet mindenben.”
Hamar ketten lönek röuid alkuuásban,
Készité Tobias fiát vtára ottan.
- 335 84. Czuda szép áldással mind kettöt boczáta,
Anna, Tobiasné ö fiát sirattia,
Vrát, vén Tobiast dorgállya, azt mondgya:
„Soha az pénz mienk ne lehetet vólna!
- 340 85. Az mi vénségünknek szerelmes istápia,
Fiunk hogy sem tölünk el táuozot volna.”
Tobias Annaszont vigasztallya, monda:
„Istennek angyala mi fiunkat hordozza.”
- 345 86. Sietuén kis Tobias vtra erede,
Estuére iutának Tygris folyo vizre,
Ackor maradának vgyan azon helybe,
Kis Tobias vizbe hamar mozdani kezde.
87. Szertelen egy nagy hal magát elő veté,
Kis Tobias szüuét hamar meg rettente,
Angyal ottan néki monдания kezde,
Tölle ne rettegne, vizből halat ki venne.

- 350 88. Az ő bélit hálnak hamar el ki vetné,
Szüüét, máíát és epeiétis ki venné,
Iöuendö szükségére azokat el tenné,
Hamar kis Tobias azokat czeleködé.
- 355 89. Így vtokra más nap ketten eredének,
Miglen Ecbatanához közelgetének,
Kis Tobiastol kérdezködések lönek,
Hal epeie, szüue mire valók lennének.
- 360 90. Kinek Raphael hamar feleluén monda:
„Gonoz lélektől kinek vagyon bántása,
Szüüéből, máíából az füstöt czinálna,
Magát meg füstöllye, gonoz lélek nem bántia.
- 365 91. Az epeie hályogot szemről le venne,
Mely szemnek epeiuel lenne meg kenése,
Annak szeme ottan szép gyógyulást venne,
Könnyebseget ember vakságából így venne.”
- 370 92. Lön ennek vtánna, várast közelíték,
Angyaltól kis Tobiashoz ily szó esék,
Atiafia Tobiasnak hogy ot laknék,
Raguel, kinél szállások ió vólna esnék.
- 375 93. Melynek szép leánya ember korban,
Kit Tobiasnak szerzene hazasságba,
Mert törvény szerintis rá nézendő vólna,
Mint az Moysesnek irot törvénye tarttia.
- 380 94. Az Tobias szólla Raphaelnek, monda:
„En hallottam, hogy az az szép leány, Sára,
Hét férfinak immár törvény hazasságba
Adatot, kik mind meg ölettek ágyas házba.
95. Raitam én atíámnak lenne busulása,
Auagy busultában világból mulása,
Hogy ha az leánnyal lennék ágyas házba,
Es az én életem el végezödnék ágyba.”

96. Igy szól erre angyal, Tobiasnak monda:
„Nem iuté eszedbe atíádnak mondása?
Nemzetséged közzül te házasságodra
Feleséget vennél, mint Moyses meg irta.
- 385 97. Azért fogad szómat, mert nagy iódra leszen,
Az Sára te néked feleséged leszen,
Asmodeus ördög nem árt néktek ketten,
Tüteket az Isten meg áld, veletek leszen.
- 390 98. Nagy hamar ha bé mégy te ágyas házadba,
Az halnak szüüéből ottan oruosságra
Es máíából czinály füstöt ártalmára,
Asmodeus ördög el táuoztatására.
- 395 99. Ottan ördög el fut, soha vissza sem tér,
Istennek ió vólta, mikint szép folyo ér,
Tüteket környékez, Sáraís hozzád tér,
Te szüuedis, az szép leány Sárához meg tér.”
- 400 100. Sok intése vtán Raphael angyalnak
Szerelmire geried Tobias Sárának,
Ezen közbe ketten városba iutának,
Sára eleibe iöue kis Tobiasnak.
- 405 101. Hiua öket Sára atíának házába.
Raguel Tobiaszt szép ifiuságába
Láta ő szüüébe, kezde mondanía:
„Netalám ez ifiu vén Tobiasnak fia?”
- 410 102. Ottan tudakozék, ki nemzete vólna,
Mikor érté, hogy vén Tobiasnak fia,
Raguel ifiunak ám nyakára hayla,
Szépen meg czókolá örömében és sira.
103. Szent és iámbor ember magzattiának monda,
Atiát meg kérdezuén, hogy halotta vala,
Az Isten vakságban vén Tobiaszt tarttia,
Bánkodék, és Tobias esetét firattia.

- 415 104. Ezek fölöt felesége és leánya,
Igen köseredék Raguelnek háza,
Kis Tobias Raphaell azért házba
Íó keduel fogadák, mert Isten vgy akarta.
- 420 105. Szólla Raphaelnek kis Tobias, monda:
„Az mely dologról velem szóllal vtamba,
Vigyed véghöz hamar!” Raguelnek monda:
„Sárát mellémvészem az én ágyas házamba.”
- 425 106. Hamar Raguellel az Raphael szólla,
Sárát Tobiasnak adná házasaágra.
Raguel ez dolgot mindenben iauallya,
Tobias kinállya, ennék s innék, vig vólna.
- 430 107. „Az én leányomat illik, hogy el vegyed,
Kinek löt dolgait meg ielentem néked:
Immár hét ferfinak leányom iegyzetet,
Asmodeus ördögtől az mind meg öletet.
- 435 108. Szent igaz az Isten, ki házasaágtokat
Mindenben meg áldgya, magatokat meg tart.”
Sárát kezen foga, Tobiasnak adá,
Mert Isten ő néki régen rendelte vala.
- 440 109. Ágyas házba Sárát anya vitte vala,
Az mint Raguelből paranczolta vala,
Sara penig ágyas házban igen sira,
Leány siralmát Annaszony vigasztallya:
- 440 110. „Ne fely, íó leányom, s ne kösereg – monda –,
Köserüsegedet Isten vigasztallya.”
Tobias hamar viuék bé hozziáia,
Raphael angyalnak szaua eszében vala.
111. Igen hamar tüzet vün ágyas házába,
Füstelésre való szerszámot czinála,
Halnak szüüét, maiát az tüzre fel raká,
Magokat, házokat hamar füstölte vala.

- 445 112. Pokolbeli ördög, Asmodeus futá,
 Ægyptus földére ackoron szaladá,
 Viszsa semmiképpen nem térhetet vala,
 Hogy kis Tobiasnak ártalmára löt volna.
- 450 113. Igen hamar Sárát Tobias fel költé,
 Hogy imádkoznának, ötet arra inté,
 Istennek íó vóltát ne feleiczik, kéré,
 Kis Tobias Sáráual szauát így el kezdé:
- 455 114. „Nagy diczéretekre és tizteletekre
 Melto vagy, Wí Isten, emberek reménye,
 Teremtéd Adámot és adád melleie,
 Hogy segítő társa lenne Eua nékie.
- 460 115. Ezt mondád Adámnak ő teremtesében:
 Nem íó az embernek egyedül lennie,
 Segétőt teremczünk és adgyunk melleie,
 Az én könyörgésem iussanak elődbe.
- 465 116. Könyörül én raitam, meg engyedgyed nékem,
 Hogy az Sára légyen örök feleségem,
 Együtt minket ketten az vénség el érien.”
 Sára ackor monda: „Amen, Wram, vgy légyen!”
- 470 117. Szépen le feküüén együt nyugouának,
 Minden veszedelmek tőlek táuozának.
 Raguel nem várá, hogy fel ebrednének,
 Ki méne sirt ásni, véli, hogy meg holtanak.
- 475 118. Es hogy meg tért vólna, feleségét hiuá,
 Monda, szolgálóknak egyikét boczássa,
 Kis Tobias éltét auagy hóltát lássa.
 „Eztis el temetem, senki azt ne tudhassa.”
119. Reggel az szolgáló méne ágyas házba,
 Láta kis Tobias nyugouék ágyába.
 Raguelnek meg téruén ez dolgot monda,
 Raguel az Istent diczéré, és így szólla:

- 480 120. „Eörök élő Isten, menynek, földnek vra,
Diczétire méltó igazságnak atia,
Angyalid és szentid, hüueid világa
Téged diczérienek az te igazságodba.
- 485 121. Tégedet diczérielek, hogy meg vigasztaltál,
Mitől félek vala, attól óltalmaztál,
Az én leányommal maig meg tartottál,
Szent házaságára Tobiasnak kit adtál.
- 490 122. Ellyenek előtted kedues életekben,
Téged diczérienek királi székedben,
Légyen szép békeség az ő üdeiökben,
Hóltok vtán vigyed őket düczösegedben.”
- 495 123. Tön nagy lakodalmad tizen negyed napig,
Tobiast vendegli, Raguel örül s vig,
Az tizen eggyed nap ha bé tellyesedék,
Tobias áldással atiához boczáttaték.
- 500 124. Im, tizeneggyed napnak ő forgásában
Raphaelt Tobias küldé Mediában
Az adós leuéllel Rages városában
Gabaelhöz, kinél ezüst répositumban.
- 505 125. Buzgo forgodása Raphael angyalnak,
Dolgaiban hiuen szolgál Tobiasnak,
Minden pénzét éppen meg hozza iámbornak,
Mint Isten meg hatta, enged akarattiának.
126. Ezembe Tobias Elimaidaba
Fia elmenését számlállya magába,
Mert az meg térésnek napia alatomba
Immár el mult vala, így szól azért buuába:
127. „Nemde ő vtokban bántások lötté?
Auagy az Gabelus nemde nem meg holté?
Kinek ő halála fiamat késleli,
Talám az ezüstöt nincz ki néki meg adni?”

- 510 128. Ezt haluán Annaszony, Tobiasné monda:
„Az én fiam oda marat”, öt sirattia,
Vén Tobias feleségét vigasztallya,
Sirástól meg szünyék, mert Isten haza hozza.
- 515 129. Zertelen nagy sirást de az aszony tarta,
Házából ki s bé jár, szemleli, vigyázza
Fiát, kis Tobiast, nagy szüue szakadua
Vária, mert ő vala vénsegőknek istapia.
- 520 130. Ezemben menyegzőnek napia el mulék,
Tobias Ragueltől hamar buczúzóék,
Sára ő atiától kezen fogattáték,
Illyen szép áldással vtokra érezteték:
- 525 131. „Raitatok Istennek bőseges áldása
Tü életőknek minden folyásiban
Meg környékezzon ő szent irgalmassága
Es meg bóldogiczon minden dolgaitokban.
- 530 132. Ipádat, napádat, szép leányom, Sára,
Féllyed és tiztellyed szüleidet – monda –,
Hogy én felölletek halljak ió hirt” – hadgya;
Ily szép áldas vtán leányát meg czókola.
- 535 133. Ott Tobiasnakis Raguelné monda:
„Engedgye az Isten, vihesd Sárát haza,
Iámbor szüleiöknek az ő haylékokba,
Az tü maguatokat Isten meg száporicza.
- 535 134. Ez én leányomat mostan reád bizom,
Mint drága kinczemet, te kezedbe adom,
Meg ne nyomorgassad, kérlek, intlek s hágyom,
Az Wr Isten légyen gond viselőtök, mondom.”
- 540 135. Szép áldásokat hogy el végezték vala,
Raguel marháíát, kinczét mind meg oztá,
Felét Tobiasnak leányáual adá,
Solgálók-, teuéckel így vtokra bocztátá.

136. Tartozás nélkül vtokon mennek vala,
Raphael kis Tobiasnak mondgya vala:
„Az ház népet, kérlek, hadgyuk mostan hátra,
Siétuén mennyünk el elől atiádhoz haza.
- 545 137. Elő vöd az epét, kit el töttél vala,
Mert az te atiádnak szemét meg gyógyittia.”
Mikor haza felé közelgettek vala,
Tobiast az anya táuoly földön meg látá.
- 550 138. Nagy hamar wrának ez dolgot meg monda,
Tobiasnak szüue vgyan meg vidúla,
Házából kü lépni nagy hamar akara,
Fia jöuetelét mert örüli s akaria.
- 555 139. De mint világtalan, aitóban ütközék,
Fia, kis Tobias nagy hamar futamék,
Az epéuel szeme gyorsan oruosláték,
Atiának szeméről hályog hamar le esék.
- 560 140. Eppen szemeiuel kis Tobiast látá,
Nyakára czüggene, örömében sirá,
Sirtában Istennek nagy hálakat adá,
Hogy az ő magzattiát egészségben meg hozta.
- 565 141. Eörömében méne Sára eleiben,
Az ki láttia vala, czudálkozék ezen,
Hogy Tobias szeme meg gyógyúla ily szépen,
Menyét szépen áldgya, vele házba bé mégyen.
- 570 142. Bé menuén házokba tönek lakodalmat,
Örömökben hét nap vigadának mind ott,
Tobiasert mindnyáian áldgyák Istent ott,
Kit szép házas társsal Isten közikbe hozot.
143. Ezek vtán vén Tobias fiát hiuá,
Mi légyen iutalma Raphaelnek, mondgya,
Ki az ő vtában békéuel hordozta.
Kis Tobias erre atiának igen szólla:

- 575 144. „Nem vallok semmi kárt, felét néki adom,
Az mit most vtamban véle egyyüt hoztam,
Igaz társaságát, szolgálattiát láttam,
Mely szép dolog, véle egészségben meg iöttem.
- 580 145. Ezek fölöt feleségemet viselte,
Asmodeus ördög hatalmát el üzte,
Az pénztis minekünk iámborúl meghozta,
Világtalanságból tégedis meggyogyita.”
146. Semmi ellent vén Tobias nem tart ezben,
Gyorsan Raphael hiuaték eleiben,
Kinálnia kezdék mind azockal szépen,
Kire az Raphael nékik meg felel ilyen:
- 585 147. „Hüdgyétek meg, semmit tölletek nem vészek,
De meg halgassátok, az mit mondok néktek,
Mind ezekért csak az Istent diczérietek,
Ió téteményét nem titkoluán hirdessétek.
- 590 148. Az Isten dolgait nem ió el titkolni,
Ö czeleködetit niluán kel beszélni,
Ezekért hüueit minden ió köueti,
Ha ió téteményét emleközetben érti.
- 595 149. Tudgyátok, könyörgés tellyes iózansággal
Ha egyyüt forgodik az ió igazsággal,
Alamisnálkodás nem fuualkodással,
Istentől emberre sok iót hoz bö áldással.
- 600 150. Semmit tü tölletek mostan nem titkolok,
Az Istentől iöttem alá tü hozzátok,
Raphael angyal ez, kit tü mostan láttok,
Tü segítségtökre boczátot angyal vagyok.”
151. Zertelen felelem őket környül fogá,
Mind ketten az földre borulának artzra,
Az Raphael angyal őket vigasztallya:
Ne félyyenek semmit, mert békeségek vólna.

- 605 152. Az Istent diczériék, inti őket arra,
Az ő szent neuének magasztalására,
Igy őket ott hagyván el méne dolgára,
Tobias fiával fel keluén nem láthata.
- 610 153. Zép és hálaadó könyörgéssel akkor
Tobias diczéni kezde Istent akkor,
Mert irgalmassága Istennek mindenkor
Ötet környül fogta, el hűte azt mindenkor.
- 615 154. „Bölcsességnek Wra, düczösseg királlya,
Aldot vagy mindenkor Seregeknek Wra,
Ki engem suytoluán már meg vigasztalá,
Hogy lennék néki válastot edénye s fia.
- 620 155. Az én testem noha gyakran sanyargatta,
De azért lelketem magának tartotta,
Nagy tele torockal mondom magosságba,
Düczösseg Istennek az örök menyországba.
- 625 156. Nem szünem diczéni ötet életemben,
Tudom, holtom vtán viszen engem menyben,
Diczéret, düczösseg és háladás légyen
A nagy Wr Istennek földön és menyben, amen.”
- 630 157. Ez szép hálaadást hogy Tobias téué,
Sok io eztendöket vénséggel tölte bé,
Világban életét hogy elégnék vélé,
Fiát, kis Tobiást egykor hozzáia inté.
- 630 158. Nagy szép tanítással fiának beszéllé,
Hát vnokaiának ezeket ielenté,
Ha meg halna, ötet szépen el temetné,
Annyátis melleie koporsóban bé tenné.
- 635 159. Eletében igaz alamisnálkodó,
Tökölletes, szelid és nagy igaz mondó,
Szegényekhez lenne kegyes ió akáró,
Iózan, s- könyörgésben gyakran magát foglaló.

- 640 160. Kinek aztis hadgyá, hogy az Mediában
Menne fiáual az Echbatanában,
Raguelnek, Sára atiának házában,
Mind feleségestől tulaidon iauaiban.
- 645 161. Lön ennek vtánna nagy sok üdö múlua,
Mikor száz ötuen nyóltz eztendös löt vólna,
Vén Tobias ez világból hoszszú vtra
Méne, tiztesseggel szálla koporsoiába.
- 650 162. Ez vtán anyais a kis Tobiasnak
Meg hala, paranczolattiát ő atiának
Meg tarta, koporsoiát meg nitá annak,
Anyát mellé téué atiának, Tobiasnak.
- 655 163. Nagy hamar ez vtan kis Tobias méne,
Feleségiuel, fiakiual erede
Az vin Raguelhöz, ipához siete,
Véllek végiglen czendez életet visele.
- 660 164. Az ő ipa, napa meg vénhettek vala,
Hóltok vtán őket el temette vala,
Ipának iauait örökösül birá,
Gyermekitis azban örökösül mind hadgya.
- 665 165. Gyamola éltében Wr Isten löt vala,
Az nagy szép vénseggbe el bé hozta vala,
Száz huszon hét eztendös korában vala,
Mikor ez világtól Isten ki vötte vala.
- 670 166. Ily drága életet ketten viselének
Fiáual Tobias, és megvénhedének,
Tökélltetességek fénlék mind kettőnek,
Magzattiokkal Isten örökösüé lönek.
- 675 167. Bizony példa lehet nagy Tobias nekünk,
Ha az Wr Istentől meg kösergettetünk!
Mennél inkább suytol, hozzáia folyamiunk,
El nem hágy ő minket, mikint meg esküt nekünk.

- 670 168. Vigan el szenuedgyünk minden kerezteket,
Mert az által Isten serkenget fel minket,
Világon éltünkben nem hágy el ő minket,
Hóltunk vtán Menyországba viszi lelkünket.
- 675 169. *Vöd eszödben, Tobiást mint kösergté,
Fogsággal, vaksággal útet köserété,
De azért éltébe mind gondgyát viselé,
Mert minden kőrősztit nagy békével szenvedé.*
- 680 170. *Algyuk Istent miis, hijuk segítségre,
Forditsa szömeit bünös edényére,
Tekéncsen le reánk ez nyomorult földre,
Atyaink vétkei ne tekéncse semmibe.*
171. *Botsássa meg nekünk szántalan vétkünket,
Szabaditsa pogan kéztül mi földűnket,
Ez világon adgya csöndes életűnket,
Holtunk után vigye Menyországba lelkünket.*
- 685 172. *Az ki ez éneköt most uijonan irta,
Névét és údejét vers főkben számlállya,
Segétségül az menybéli Istent hija,
Hűszí, hogy útet is életébe meg áldgya.*

NAPTÁRVERSEK

SZÉKELY ISTVÁN KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

BÓDOGASSZON H[AVA]

Vígan lakik Bódogasszon hév pecsenyével,
Vígan tartá az ű vendégét az meleg házba.

BÖJTELŐ HÓ

Jeget olvaszt Böjtelő hó déli szelekkel,
Az mezőre ganéjokat hord búza termésére.

BÖJTMÁS HÓ

Az Böjtmás hó földbe hintett tavasz marhákat,
Szőlőt metsz, fákat oltat szíp gyümölcsökért.

SZENT GYERGY HAVA

Szent Gyergy hava terömt nekünk szíp virágokat,
És megtiltot rétet sok jó szénáért.

PINKEST HAVA

Ugarat szánt Pinkest hava búza termésért,
Szőlőt kapál nagy munkával jó bor ittáért.

SZENT IVÁN HAVA

Nagy hévsígbe Szent Iván hava aratá búzáját,
És sieti kötöznie kapált szőlőjét.

SZENT JAKAB HAVA

Igen kaszál Szent Jakab hava horgas kaszákkal,
Nagyon siet csípelnie földbe vetésért.

KISASSZONY HAVA

15 Szenát hordat, házat rakat Kisasszony hava,
És jól lakik ért gyümölccsel ű jó kedvvel.

SZENT MIHÁL HAVA

Hordót kízít Szent Mihál hava termött szőlőknek,
Földbe veti ű búzáját jövőndő termésért.

MINTSZENT HAVA

20 Sok gyümölcsöt Mindszent hava házba betakar,
Hogy élhessen jó kedvére az setét télbe.

SZENT ANDRÁS HAVA

Gyorsalkodik Szent András hava sok fát vágnia,
És kóstolni jó borokat sós pecsinyére.

KARÁCSON HAVA

Karácson hava nagyon veret kövér disznókot,
És besózza ű szalonnáját jövőndő nyárra.

EGYEDÚTI GERGELY KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

JANUARIUS

Kéván eret Janus vágni, illendő lakodalmat
Mívelni, fát mastan vágnia kellő leszen.
 Minden esztendőnek Janus mastan mondja jutalmát
 Lennie: ha melyek Boldog asszonba látszanak.

FEBRUARIUS

5 Műnek örül az kert, szőlők metszésnek örvendenek,
 Igába végy ökröt, irtani rétbe szeress.
 Tiszta eget Februs, szántót és kellő *meséket*
 Ígér, az ű napiban kisebb *fagyásnak ere is*.

MARTIUS

10 Mess eret az tagodon, szőlők nyításnak örülnek,
 Fonni sövint, vetemint tennie kellő leszen.
 Mars okait mondja, mikoron látja folyását,
 Tagbeli kínoknak *látja* az ű végeket.

APRILIS

15 Gyomrája és színe hóval *beborult* agyagnak,
 Felnyílik az hótúl, lovidat fűre bocsásd.
 Röst hátát ökrödnek szántásra mastan erőlted,
 Aprilis az földnek kellő nyílását adja.

2 Mibeli 6 ögröt 7 mesèket 8 faginasnak ereis 10 Ponni 12 iattal 13 burölt

MAIUS

20

Mosódni, vért venni, magadat orvoslani kellő,
Tégla- és sajtcsinálás, ebbe *nyugodni* kellő.
Immáran az fáknak pinkest mutatja bimbóit,
Holnapi mast dalját szép filemile gyögi.

JUNIUS

Hév és drága csinált ételtől mast szünnie kellő,
Salyátát ennie, mosnia mast jó lábat.
Hagyj békét erdőnek, melyet készölnie vágatsz,
Benne titkolt szúakat, ha nem akarod, egyék.

JULIUS

25

Ebben is oltalmazd magadat, ha élni kívánsz,
Drága nagy ételtől, bort elegyítve igyál.
Megnőtt az vetemén, földnek, búzának örülnek,
De mégis mező-més félteti háza népét.

AUGUSTUS

30

Mast magadat őrizd, tagodat mast fogd meg erősen,
Hogyha őszi nyavalya *fogja ne főleidet*.
Mastan öröll ezír, ellet rakít gabonának,
Mező-més jobban adja, hogy áldozatit.

SEPTEMBER

35

Immáron az tiltott ételt mast ennie kellő,
Jó bor, borsos étek, jó mast enni gyömelcset.
Nyiss eret az fejedén, hasadat tisztétani kellő,
Hogy kólika valami vesse ne benned ágyát.

OCTOBER

Hogyha béven termött szőlőd, pintérkednie kellő,
Szánts, vess, ha jó búzát várnia béven akarsz.
Ó bort, forrott mustot, jó mast sült pecsenyét enni,
Bélbeli tisztítás, mast jó vágatni eret.

40

NOVEMBER

Fokhagymát, sáfránt mast tégy, jó gesztenye tétel,
Míre való fákat, répát is ebbe keress.
Méz és titmony-étel, sós húst ebbe ennie kellő,
Az fürödés mast árt, almát is ebben egyél.

DECEMBER

Hív mast az szoba, legyen kellő meleg,
Borsos étkekkel, jó borokkal lakni,
Foglyot, galambot, mézet enni kellő,
Jobb Isten-imádás.

45

21.

A BÁRTFAI KALENDÁRIUM HÓNAPVERSEI

IAN

János kíván eret vágni, kedves lakodalmat,
Hó fottára vágott, mire fa kellő leszen.

FEBR

Kertek hányásnak, szőlők metszésnek örülnek,
Szántani végy ökröt, irtani rétbe szeress.

MART

5 Mess eret az fejedén, szőlők nyitásnak örülnek,
Fonyj sövént, vetemény kertbeli kellő leszen.

APR

Könnyebbíts hasadat, kissebíts véredet akkor,
Ültess szép fiataalt, raj méhet ebben keress.

MAI

10 Fürödni, vért venni, magadat gyógyétani kellő,
Sajt- és téglaverés, most jó herélni bikát.

IUN

Almafát olts mostan, bátor légy minden útodban,
Rétbe kaszálj, szénát, sajtot is ebbe csinálj.

2 D Ho fottaa vagot fa müre kellő leszen 3 Baniasznak

IUL

Véredet oltalmazd, orvos eltávozzék tőled,
Ekkorban vízzel bort elegyítvén igyad.

AUG

15 Részegség mostan távozzék, kérlek erősen,
Vess magot az földbe, tengeren ebbe ne járj.

SEPT

Ez betegséges, félemes enni gyümölcsöt,
Kertedben mostan vetnie kellő porajt.

OCT

20 Hogyha sokat termett szőlő, hordókat erősejts,
Szánts, vess, ha vetemént várnia bővön akarsz.

NOV

Búzát, foghagymát vess mostan, gesztenyét ültess,
Mí-beli jó fákat, makkot is ebbe keress.

DEC

Jó bor, borsos étek legyen most az te barátod,
Fonni való veszőt, most jó faragni karót.

PÉCSI LUKÁCS CISIO-VERSE

BOLDOG ASZONY HAUA

Iesus erettunc uerét hogy bochata,
 Kiralyoc iünnec [...]lek elettul ho[...]
 Es dicheric, mint urokat, polába,
 Ot vala Antal, es monda Fabianac:
 5 Agnes imhol [Vince] Pa[llal] uigadnac
 Valamit hoztal e ez [...]

BÖIT ELŐ HAUA

Lata Maria [...]gat aua[...]
 Iesúst templomban be mu[tatta ...]
 Vranua kezde o[...] Balint[...]
 10 Vigan le[...]tec, im kezdunc fassanglani:
 Üszögös Peter készül Mathiast uendegleni,
 [Minde]neket büusegessen tartani.

BOIT MAS HAUA

Boitmas reg[...] dolgot [...] Thamasnac,
 De rest ki menni [...]ria Gergelt, boranac,
 15 Ch[...]ertet ig[...] főzöt az chaplarnac:
 [...]ec feddi i[...] volna Marianac,
 [Ü]duözetot hoza [...] ez uilagnac.
 [...]

[Szent Gergely, Pünkösöd hava hiányzik]

SZENT IUAN HAUÁ

20 Nem sz[...]analat haborgani,
 Bonifacius hogy [...] imadkozni,
 [...] noha Barnabas igenis reszteli,
 De Vid [...]zors[...]a böchületes sze[...]ti,
 [...]döl uáarakodic mert születic lanchi,
 Vig hogy Laslo erti, Peter kereszteli.

SZENT IAKAB HAUÁ

25 Aszonunc Maria azomban erede,
 Indulni hogy lata fordula öröme,
 Almelkoduán sietis Margit uele:
 Kerdezkednec nyugodalmoc hol lenne,
 Keszeriti hazba szép Magdolna esztuere
 30 Öruendez Iakab, Annauál, uendege.

KISASZSZONI HAUÁ

Maszod napon mindgyart utra eredenec,
 Vrnac szene gönyörüsegre ualtozec:
*Lőrinc[et k]*egyetlenül szütni szemlelec,
 Es Bodog aszont igen keszeretec,
 35 Tekentuen Istuan feddi dolgat nepenec,
 Bertalant megnyuztac, im lasd, iai mast tinektec.

[Szent Mihály hava hiányzik]

[MINDSZENT HAVA]

[...]

[...]

40

Miuel hogy ü uolna szentseges iambor,
 Talala Lukach, ki uala fő doctor,
 Beusegeszen urunkrol iroc akor,
 Hogy Simon hidegseggel iü haynalkor.

SZT. ANDRAS HAVA

45

Szenteknec seregi erettunk imadnac
 Emre herczeggel melletunk is tamadnac:
 Isten előtt Martonnal kedueszen alnac,
 Ki nilt szep iouolta Erse aszonnac,
 Valaki helt nem adand igazsagunknac,
 Köteleben leszen, hidgye, Szent Andrasnak.

[Karácsony hava hiányzik]

PÁL SEBESTYÉN KALENDÁRIUMI VERSEI

[JANUÁR]

Az új esztendő kezdessék tőled, Úristen,
Mert tőled minden eredet adva vagyon.

[FEBRUÁR]

Áldozzál mostan Krisztusnak szent énekekkel,
Add meg mindenben dicsőretire valót.

[MÁRCIUS]

5 Mostan hadra való vagyon idő, most fenyegeti
Krisztust az ördög? Krisztus ismeg őtet.

[ÁPRILIS]

Az győző Krisztus most tér meg, jüve pokolból,
Az széles föld is most száradásra válik.

[MÁJUS]

10 Az mezőn szedj szép virágot nagy vigassággal,
Mert most időnek gyönyörűsége vagyon.

[JÚNIUS]

Aratókot keress, csinálj sarlót sietéssel,
Mert az nap fönn jár, közel aratásod is.

[JÚLIUS]

Nézd meg az hangyát te röst, mely terhet elhordoz,
Róla vevén példát gyorsaságokra siess.

[AUGUSZTUS]

15

Isten ajándékával ha sok asztagot hántál,
Add meg Istennek dicsíretire valót.

[SZEPTEMBER]

Hogy az szántó ember vígabban télbe lehessen,
Megszántott földben búzáját hányja vígan.

[OKTÓBER]

20

Megért szőlődhöz láss ki most nagy sietéssel,
Hasas Bacchusnak immár ideje vagyon.

[NOVEMBER]

Szent Kelemennel jössz kegyetlen, veszekedő tél,
Az istállókban barmokat űzöd igen.

[DECEMBER]

Holnapinál ez az esztendő betelik immár,
Mikoron Christust Mária szüli nekünk.

PÉCSI LUKÁCS KALENDÁRIUMÁNAK HÓNAPVERSEI

JANUARIUS

Esztendőknék, minden időknék kezdetit áldjad,
 Krisztus pásztorunk, kezeid alá futunk.
 Ellenségid messze futamnak, tunya béresek,
 Nyájad csendeszen nyugodalomra megyen.

FEBRUARIUS

5 Jó bor, borsos éték legyen most az te barátod,
 Fonni való vesszőt, mast jó faragni karót.
 Házaid melegen igyekezzél tartani, lakjál
 Frissen, az varjak asztagodat belepik.

MARTIUS

10 Lassan az föld indul, szőlőd lássa képedet,
 Metsző kezeddél, ott forogj oltvánnyal.
 Hernyót fárúl tisztíts, kertben láss ki gyakorta,
 Tisztétást kíván, kertfalod omlott: építsd.

APRILIS

15 Szántó barmod nyogodt régen, kis taligáddal,
 Rozsdás késeddél menj ki dologra vígan.
 Szánts, vess eleget, dúdolással nyomjad ekédet.
 Ilyen sétálás gyönyörűségre megyen.

MAIUS

20

Gyöngyvirággal hintve, rózsákkal, kék violákkal,
Pinkösd füvekkel, zöld levelekkel ékes.
Álmot is hoznak kifolyó kutak szép ropogással,
Lakjál, vigasztal az filemile szóval.

JUNIUS

Szedj salátát, bárány-cémert sülve csináltass,
Új véred szépen minden erekre megyen.
Orvosságtúl távoztassad, kis piluláktól
Gyomrodat; az kaszás széna rétet letépi.

JULIUS

25

Munkálkodtál? Láss ki gyakorta búza-vetésre,
Köss kévét, vígan rakd be kepedbe szépen.
Ért ne vágass, fürdő távol, tunya kívánság,
Jég nélkül bort most, ha lehet, iddogáljál.

AUGUSTUS

30

Hordót készíts pintérekkel tiszta boroknak,
Hányj lépet, szőlőd az seregélek élük.
Vért ne vetess, hideg víztől messze távozzál,
Ért szőlőt, dinnyét, mondolamagot egyél.

SEPTEMBER

35

Fák alja nálad is immár régen hintve gyümölcscsel,
Almát, szép körtvélt, őszvebarackot egyél.
Kelj fel, régen szántnak, csépelet-e vetésre?
Végezd dolgodat, borsotolásra siess.

OCTOBER

40

Szőlőt szedtél, menj ki vadászni, most madarászni,
Mustos tormával, jó pecsenyékkel ellégy.
Vígan élj már, bojtást tetess, ásd ki répádat,
Az föld majd megfagy, vond ki karódat immár.

NOVEMBER

Kendert tilolj, fonjon házad népe ruhákat,
Káposztás húsd nagy ropogással álljon.
Csépelj, vágj fát, udvarodnak hordd ki ganaját,
Nyomtass túrókat, sokadalomra legyen.

DECEMBER

45

Körmed fújjad télben, nem fogsz ártani véle,
Jégvermed leszen nyárba berakva neked.
Béven mézet, kis borsocskát borba csénáljad,
Minden fáradság nyugalomra válik.

25.

A KOLOZSVÁRI CISIO VERSES BETÉTEI

25A

[HÓNAPVERSEK]

IANVARIVS BOLDOG ASSZONY HAVA

Vigan lakic Boldog asszony huaa bö pénzéuel,
Vigan tarttya az ő vendégét ió ó boráual.

Eer vágás, vigaság, legyenek most szép lakodalmoc,
Istenedet s magadat iöllehet el ne feleicz.

FEBRVARIVS BOEIT ELOE

5

Ieghet oluaszt Böit elő hó déli szeleckel,
Az mezöre ganeyt hordgy buzatermésre.

Ez hónagy fagyakat, ieghet indit, soc hauat oluaszt,
Az hasadat tiszticz, gyomrodát is melegicz.

MARTIVS BOEIT MAS

10

Böit más hó földben hintet tauasz magokat
Szölöt haitat, fákat oltat szép gyümölczeket.

Kertedet és hegyedet meg nyisd, száncz az gabonánac,
Ebbe kapály ideyén, s iól terem a vetemény.

APRILIS SZ. GYOERGY

Szent György huaa teremt nékünc szép vrágokat,
Es meg tiltat rétet soc ió szenáért.

15 Czapasd el hasadat, kissebicz véredet eckor,
Ültes szép fiatalt, hörpencz ürmös italt.

MAIVS. PINKEST HAVA

Vgarat szánt pünkest hua buza terméssért,
Szőlöt kapál nagy munkáual ió bor italért.

20 Gyenge meleg feredöc, vér vételec illnec é hóban,
Sállyáról borodat, szép vigasággal igyad.

IVNIVAS. SZ. IVAN HAVA

Negy heuségben Szent luán hua arattya buzáyát,
Es sieti kötözni kapált szőlőyét.

Kéry eröt Istentől hogy soc iót gyücz[...]
Am bár bort igyál, csak r[...]

IVLIVS SZ IACAB HAVA

25 Igen kaszál Szent Iacab hua horgos kaszáckal,
Nagyon siet czépelni földben vetéssért.

Hogy ha lehet tölled, doctort igazicz el elölled,
Az Bachust se szeresd, aszszonyomat se ceccezd.

AVGVSTVS. KIS ASZSZONY HAVA

30 Szénát hordat, házat rakat Kis aszszony hua
Es iól lakic ért gyümölczel ő ió kertében.

Almodat el hadgyad, igen ért gabonádat arassad,
Ioan legy, ne heuery, hegybe mezőbe keuery.

SEPTEMBER. SZ. MIHALY HAVA

Hordot készít Szent Mihály hava termet szőlőknek,
Földbe veti ő búzáját iöuendő termésért.

35

Hogy ha keuert földed vagyon és magod és boronálod,
Íó vetni Isten vtán, ne iáry czillag után.

OCTOBER. MIND SZ. HAVA

Soc gyümölczet Mind szent hua házban be takar,
Hogy élhessen íó keduére az setét télben.

40

Szölödet szedni, ha nem ért, megis el ne halaszszad,
Ha te Ferentz várod, rest leszen a' te borod.

NOVEMBER. SZ. ANDRAS HAVA

Gyorsalkodik Szent András hua soc fát vághnia
Es kóstolni íó borokat sós peczenyére.

Sült lúdra borodat kóstold Mártonnal egyembe,
Megh hidegült az üdö, maid haza ry az ünö.

DECEMBER. KARCZON HAVA

45

Karáczon hua nagyon veret keuér disznókat,
Es be sózza ő szalonáyát iöuendő nyárra.

Vigh légy az Istenben, néki szolgálj minden üdöben,
A mit adot nyárban, kölcz melegedbe vigan.

REGIMEN MINDEN HÓNAPRA

BOLDOG ASZSZONY

Io bor, borsos étéc légyen ez hólnapban ebéded,
Irmös borral épicz gyomrodat, hogy ha lehet.

BEOIT ELEO

Göz feredöben magad tiszticza veritékezuén,
Méz, etzet étcedben mostan időben legyen.

BEOI MASOD HAVA

Gözben heuily gyakran, ritkán tobzodgyál e' hóban,
Sallya, ruta, gyömbér, bors ételedben légyen.

SZ. GYÖRGY HAVA

Feredgyél gyakran, hasadat purgállyad italban,
Tarcza sült boryu, sült bárány asztalodat.

PINKEOSD HAVA

Borsos étket egyél, vért boczás, vizbe mosódgyál,
Ió füuel, borral tarcza egészségedet.

IVNIVS. SZENT IVAN HAVA

Mellyedet öruényes bor, laurus maggal épiczed,
Almot halasz, io bort az salátára boczás.

SZENT IACAB HAVA

Doctor wram táuoly ály, io doctor a' mértékletesség,
Kit sár bánt, forrás tiszta ió vizet ígyc.

KIS ASZSZONY HAVA

15

Az tobzodástól, gyümölcztől magad oiyad,
Hogy légy egészségben, vért ne boczás e' hóban.

SZENT MIHÁLY HAVA

Bátran eret vágas karodon, ély mértékletesen,
Oruosságra valo gyökeret ebbe keres.

MIND SZENT HAVA

20

Könnyebiczed hasadat szölöuel mustos itallal,
Mostan gyümölcztől oiyad egészségedet.

SZENT ANDRÁS HAVA

Bors, sáffrán, gyömbér fü szerszám légyen ételedben,
Mostan feredőtől ód magad egészségedben.

KARACZON HAVA

Io subáual bornál, meleg háznál az hurut ellen,
Nincz töb oruosság, hid meg de Isten vtán.

HOLDRÓL VALÓ PROGNOSTICON

Ha tudni akarsz hasznos tudománt,
 Tekincz meg az wy Hóldot, mi aránt
 És mellyic iegybe, auagy mikor tettzet fel,
 Mely planétában, természetét mert ennec
 Vötte, és azért meleg, hideg, nedues léssen.

Touábbá az vy Hóldról eszt tanóld,
 Ha feyérlic, tiszta üdöt váry,
 Ha piroslic, nagy szél indúl,
 Homályos ha léssen, esös üdöt tart.

Ismeglen vyság vtán valo első Hétfön
 [Új]ságunkban esös üdö ha léssen
 [Hold f]jottáig álhatatlan üdö léssen.

TERRAM CVLTVS, AZ FÖLDNEC ÉPÍTÉSSÉRÖL

Vess buzát Egidii, árpát zabot Benedicti,
 Borsót Gregorii, lenczét, ledneket Philippi,
 Hagyma magot Ambrosii, az mező zöldül Tiburtii,
 Azomban el iő az kakuk, certissimus nuncius veris,
 5 Kendert Vrbani, lent Viti, répamagot Kiliani,
 Ruffi téli búzát, Assumptionis mes mehet ha tart,
 [Pa]lánta magot Viti, vágd le az káposztát Colomanni,
 [Ab]don és Sennes fogad aratót, memor esto,
 [Húst sóz Lamberti,] kolbászt post festum Martini,
 10 Ludot süs Osvaldi, saitot végy Vincula Petri,
 Répát ás ad opem, kaposztát vidi Dominum,
 Hordoz öllýüt Sixti, meny fürezni Bartholomei,
 Fát végy si velis, bizony meg kelletic Michaelis,
 Simonis és Iudae, szoktác mondani vae tibi nude,
 15 Szobádót tapaszt Calixti, aszt fücz be Natalis Christi,
 Egyél diszno hust Blasii, legy iámbor per circulum anni,
 Es iól lehet dolgod most és tempore omni.

26.

ÚJFALVI ANDERKO IMRE KALENDÁRIUMÁNAK VERSES BETÉTEI

26A

[HÓNAPVERSEK]

[JANUÁR]

Lakjál, egyél jámbor, utána jót is aludjál,
Ha Vince fénylik, ismét az pince telik.

[FEBRUÁR]

Vért most bocsáthatsz, ha tetszik, mással is hálhatsz,
Ki fát gyűt, ganéjoz, nyilván, hogy esze legyen.

[MÁRCIUS]

Martius ha száraz, Maiussal nedves Aprilis,
Az esztendőben búza, bor olcsó leszén.

[ÁPRILIS]

Szánts és vess, intlek, szőlődet, kertedet irtsad,
Gyomrodát oltalmazd, vízre hajózni siess.

[MÁJUS]

Örvendj füveknek, virágoknak, madaraknak,
Menj az bányában, vágj eret, hol akarsz.

[JÚNIUS]

Szödj mézet, juhokat nyírj, álmod megrövidítsed,
Télre kaszálj szénát, az nap is visszatérül.

[JÚLIUS]

Ha most nem mívelsz, jövő télben kopog az álland,
Orvost távoztass, tiszta, jó kannát igyál.

[AUGUSZTUS]

15

*Tobzódástúl mostan fuss, gyümölcssel egyemben,
Ebbe keress mézet, de vizet ebbe járj.*

[SZEPTEMBER]

*Sok jó gyümölcshozó Septemberben hordót erősíts,
Vess vissza magban, orvosolj, hogyha akarsz.*

[OKTÓBER]

20

October mustért töltiládát arannyal,
És tavali ködment végre kerestet elő.

[NOVEMBER]

Élj most lúdhússal, hajts a forratot utána,
Sertéseket hizlalj, bors az étekben legyen.

[DECEMBER]

*Jó bor, borsos étek legyen most az te barátod,
Fonni való vesszőt, most jó faragni karót.*

BIZONYOS FUNDAMENTOMBÓL ÍRATTATOTT JÖVENDÖLÉS

Ezerhatszázötvenhétben,
Mikor jámbor írsz ennyiben,
Rezzen világ minden részben,
Intlek, felnézz ily igyedben.

Mert vagy jegy kezd ködben lenni,
Vagy az Halys visszafolni,
Az nagy Taurus elolvadni,
S kis Halcyon adattatni.

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Jelen kötet összeállításának munkálatait, az anyaggyűjtést még az 1980-as évek elején Varjas Béla kezdte el. Varjas halála után Kőszeghy Péter folytatta az előkészítő munkát. Amikor Kőszeghytől az 1990-es évek elején átvettem a kötet sajtó alá rendezését, a nekem átadott anyagban megtaláltam a Varjas Béla által készített – akkorra már igencsak megsárgult – gépiratokat és fénymásolatokat, együtt a Kőszeghy által készített xeroxokkal és kéziratos anyaggyűjtésekkel, cédulákkal. A szöveg-gondozás technológiájának időközbeni megváltozása következtében nekem természetesen a már legépelt szövegeket is újra számítógépre kellett vinnem. A szövegbevitel során minden esetben a rendelkezésre álló fotókat és fénymásolatokat használtam, ezeket mindig összenéztem a szövegforrások eredeti kézirataival, illetve kiadásaival is. Néhány esetben csak a korábbi tudományos szövegkiadásokra tudtam támaszkodni, mivel a művek eredetije időközben elkallódott vagy megsemmisült.

A sorozatszerkesztővel egyetértésben eltértem a sorozat 9–11. köteteiben általános betűhűség gyakorlatától. Véleményünk szerint ugyanis az RMKT feladata elsősorban az, hogy az egykori szöveget ideális módon prezentálja a mai olvasó számára. A szöveg jelentése, hangzó állománya pedig nincs elválaszthatatlanul hozzákötve a szövegforrások ortográfiájához. Alapelvei szerint az RMKT nem dokumentumokat kíván közölni, hanem műveket. Nem állománymegőrzés, leletmentés a célunk, hanem a versek megszólaltatása. Nem monumentumokat akarunk létrehozni, hanem élő szövegeket szeretnénk eljuttatni a befogadókhoz.

A szövegeket többnyire modern helyesírású, hangzáshű átírásban közlöm. Kivételt tettem a neveket illetően, mivel ezek egykori kiejtése nehezen rekonstruálható, és átalakításuk gyakran megoldhatatlan dilemmához vezetett volna. A Croesus nevet például meghagytam az eredeti ortográfia szerint és nem próbálkoztam a Krōzsus, Krözusz, Kroiszosz alakokkal. A neveket többnyire akkor sem javítottam, amikor az jelentősen eltért az irodalmi mintában található alaktól, és nagy valószínűség szerint szövegromlás eredményeképpen jött létre. Nem javítottam tehát a *Jovenianust Jovinianusra*, a *Scyrlust Scilurusra*, az *Annibalt Hannibatra*. A nyilvánvaló sajtóhibákat azonban – természetesen – ezekben az esetekben is emendáltam. A hibásnak ítélt névalakokra a jegyzetek hívják fel a figyelmet. Az átírt szöveg minden esetben a textológiai vizsgálat során megállapított alapszöveg. A lap alján helyet foglaló kritikai apparátus emendált alakjait és a meglévő, tényleges szövegforrásokban található variánsokat az eredeti ortográfiával adom. A szövegek átírásakor mindig igyekeztem mérlegelni, hogy az adott szóalak vajon milyen hangalakon alapulhatott. Mivel a XVI. századi ortográfia sajátossága, hogy kevésbé determinált, nem minden esetben következtethető ki teljes bizonyossággal a korabeli hangalak. Különösen a magánhangzók esetében igen következtelen az ékezetek használata. Az i, ö, ü hangok hosszúságát szinte sosem jelölik, az o és u hangokét gyakrabban, de még a kvalitatív különbséget jelző ékezetek használata sem következetes: az e~é, a~á megkülönböztetésére sem fordítanak gondot minden esetben. Az ortográfiai tudatosságot tovább rombolta a nyomtatott kiadványok ese-

tében, hogy sokszor nem állt rendelkezésre kellő mennyiségben megfelelő ékezettel ellátott karakter. Az ennyire kevésbé determinált helyesírási rendszer a szöveg hangzójá alakításának során több választási lehetőséget kínál. A kor olvasási, másolási normái egyébként is természetesnek vették, hogy a felolvasó vagy másoló a maga dialektusának megfelelően aktualizálta az előtte fekvő szöveget. Például a „velem” szóalaknál egyaránt megengedhető a *velem* és a *vélem* olvasat. Az ilyen, választást engedő esetekben a prozódiai, rímelési szempontoknak megfelelően igyekeztem dönteni. Teljesen egyenrangú olvasatoknál a köznyelvi változat mellett voksoltam.

A betűhű közlést abban az esetben alkalmaztam, (1) amikor egy szövegnek csupán egyetlen definitív szövegforrása létezik, és (2) erről még sohasem készült modern betűhű kiadás. Ha a kötet anyagában előfordult volna szerzői autográf vagy legalábbis a szerző által ellenőrzött szövegforrás, úgy abban az esetben is a betűhű közlést választottam volna. A betűhűség tekintetében a korábbi kötetekben (és az RMKT XVII. századi sorozatában) kialakult gyakorlatot követtem: csak a szavak ortográfiáját tartottam meg, a központosítást és a kis- és nagybetű-használatot a mai helyesírásnak megfelelően alkalmaztam. Az egyes betűk önálló jelentést (hangzást) nem hordozó alakváltozatait egyesítettem, tehát *f* helyett *s*, *z* helyett *z*, *ű*, *w*, *ù* helyett *ü*, *ÿ* helyett *y* áll. Megőriztem a mellékjelet, amikor feltételezhető, hogy az valamilyen ejtésbeli sajátosságot őriz. Például az *ę*-é együttes használata jelenthet nyílt-zárt magánhangzó megkülönböztetést, ezért a „farkas *e*” megőrzendő.

Mind a betűhű, mind az átírt szövegek esetében nagybetűvel kezdtem a sorokat, a versszakokat megszámoztam, az akrosztichont hordozó betűket félkövérrel szedtem. A rövidítések feloldását, a kikövetkeztetett hiányokat szögletes zárójelbe tettem. A kipontozás a szöveghordozó sérülése miatt fennálló hiányokat jelzi. Az emendált szövegrészeket a főszövegben dőlt betűs szedés jelzi. Ilyen esetben a lap alján mindig szerepelnie kell a romlott alakoknak. A szövegkritikai jegyzetekben csak azon szövegforrások variánsai kaptak helyet, amelyek a stemma tanúsága szerint egy alapszövegtől eltérő ág tetején állnak. Vagyis csak akkor adok eltérő olvasatokat, amikor esély van rá, hogy az alapszövegnél jobb változatot őriznek. Igyekeztem ritkán emendálni. A nyilvánvaló sajtóhibákon túl csak akkor javítottam az alapszöveget, amikor kétségtelen a szövegromlás, és a rendelkezésre álló szövegforrásokból kikövetkeztethető a helyes eredeti alak. Verselési megfontolások alapján (rím, szótagszám) általában óvakodtam belenyúlni a szövegbe. Felfogásom szerint adott esetben a nem szerzői, de közel-korú szövegvariánsok is értékesek lehetnek, mivel azok a mű saját korának értelmezési, aktualizálási stratégiáit tükrözik, és a korabeli befogadók nyelv- és versérzékéről tanúskodnak. A szövegforrások nélküli kiadói „javítások” viszont óhatatlanul anakronisztikus poétikai elképzelések alapján változtatják meg a szöveget.

Nem törekedtem arra, hogy a tárgyi magyarázatok számát mindenáron szaporítsam. Elsősorban a szöveg jobb megértéséhez szolgáló információk megadására törekedtem. Ilyenek elsősorban a nyelvi magyarázatok, a szöveg intertextuális utalásainak megvilágítása, a művelődéstörténeti vonatkozások megfigyeltése, valamint a művek és az irodalmi minták, források közti viszony szemléltetése. Az általános műveltségi, mitológiai, vallás- és ökortörténeti ismeretanyagot a közismert kézikönyvekben bárki megtalálhatja. Nem magyarázom meg tehát például a Venus, a Caesar, a tárház, a Nándorfejérvár kifejezéseket. A szövegekhez csatlakozó jegyzetek elkészítése során nem tartottam feladatommak, hogy mélységekbe hatoló alapkutatásokat végezzek. A szakirodalom eredményeinek összefoglalásán és kiigazításán túl azonban esetenként alapvető filológiai kérdések megválaszolására is kísérletet kellett tennem. A terjengősséget, valamint az adalékok és érintőleges témák burjánzását igyekeztem kerülni, mivel véleményem szerint a szövegkiadás nem vállalhatja magára az irodalomtörténeti feldolgozás munkáját – éppen ellenkezőleg, a jó kritikai kiadásnak az a feladata, hogy a filológia és az irodalomtörténet számára új nyersanyagot és új problémákat szállítson.

RUSTAN CSÁSZÁR HISTÓRIÁJA

Kéziratosszövegeforrása: „Historia az Rustan czaszarrol: es az eö hazas tarsarol es szep ket fiarol Remus Romulusrol.” Csoma-kódex (1638) 68a–84b. A végén: „Laus Deo cujus auxilio perfici. Finis hujus operis 200. 26 vers.” A kézirat Jankovich Miklós készítette XIX. századi másolata: OSZK Quart. Hung. 237. – MTAK Cod. 8r. 7. – STOLL, 59.
RPHA 373

Strófaépíté: a14(4,4,6), a14(4,4,6), a14(4,4,6), a14(4,4,6)

Dallama: RMDT I, #20.

Modern kiadása: *Rustan császár históriája*, kiad. MIKÓ László, Bp., 1910, 41–78 (betűhű szövegközlés).

A história szerzőjéről és a szerzés körülményeiről csak annyit tudunk, amennyit a kolofon elárul: „Ez éneket Rómaságnak írt könyvéből írá, / Azki írta ő ezekben elméjét gyakorlá, / Az mint érté, az deákból magyarrá fordítá, / Egy faluban Dráva mellett versekben foglalá.” A záróstrófa alapján arra kell gondolnunk, hogy a szerző műkedvelő énekszerző, nem a nyilvánosság számára, hanem csak időtöltésből fordítgatott. A históriás ének hagyományát azonban jól kellett ismernie, hiszen a verskezdő „Emlé-kezzünk...” felszólítás a műfaj gyakorta használt, visszatérő formulája. Az RPHA incipitmutatója szerint legalább tucatnyi XVI. századi versünk kezdődik hasonló fordulattal. Egyik legrégebb epikus szövegünk, Csáti Demeter éneke is ebbe a sorba tartozik. A hasonló verskezdetek közül kettő ráadásul metrumában is egyezik a *Rustan császár históriájával*. Bogáti Fazakas 126. zsoltárának nótajelzése – „Emlékezzünk, én uraim, az család világról” – egy mára elveszett szövegre utal. A másik, szintén kanásztánc ritmusú szöveg a Szentsei-daloskönyvben maradt fenn: „Hallgassátok, jó uraim, amit néktek mondok.” Az incipit formuláját a szerző a szövegben még többször megismétli: a 63., a 69. és a 73. strófában. A 73. strófában ügyes megoldással a római főemberekhez szóló két tudós ember szájába adja a formulát: »Halljátok meg Rómaságnak hatalmas urai, / Emlékezzünk Rómaságnak elmúlt dolgairól [...]«. A történet fordulópontjain megismételt advokáció és ténamegjelölés szintén a hivatásos versszerzőkre jellemző narrációs eljárás. A szerző tehát latinul tudó személy, elméje gyakorlásának céljából ír, jól ismeri a magyar verses históriák retorikai-poétikai szabályait.

Az irodalomtörténet Toldy Ferenc nyomán „Drávai Névtelen” vagy „Dráva Névtelene” elnevezéssel illeti az ismeretlenség homályába burkolódzó fordítót. A szöveg keletkezésének ideje is bizonytalan; Varjas Béla argumentáció nélkül az 1570-es évekre (VARJAS, 1979, II, 152), Szabó Géza – szintén érvelés nélkül – 1590 körülre datálta (ÚMIL, *Rustán császár históriája* szócikk). A Rustan-história szövegét egyetlen forrás őrizte meg: az 1638-ban másolt Csoma-kódex. Ha a kódexben található tizenhárom szöveg keletkezési idejét megvizsgáljuk, úgy találjuk, hogy a datálható versek közül egyik sem későbbi 1572-esnél. A szövegek a kéziratban elfoglalt sorrendjük szerint: 1. (RPHA 1316) Erdélyi Máté, *Szent János baptistának feje vételéről való szép ének*, 1560; 2. (RPHA 1340) Lévai Névtelen,

Paris és Görög Ilona históriája, 1570; 3. (RPHA 538) Hunyadi Ferenc, *Trója megszállása és veszedelme*, 1569; 4. (RPHA 373) Drávai Névtelen, *Rustán császár históriája*, ?; 5. (RPHA 12) Dobai András, *Az utolsó ítéletről*, 1540; 6. (RPHA 1205) Manasszészről és Nabukodonozorról penitenciára intő história, 1556; 7. (RPHA 432) Dézsi András, *Mózes és Józsué hadáról való história*, 1550; 8. (RPHA 948) Szkhárosi Horvát András, *Mind e világnak, im, esze veszett*, 1549; 9. (RPHA 885) *Édes vigasztaló ének a bűnnek sok nehézségi alatt*, 1572; 10. (RPHA 633) István deák, *Járulok elődben, szerelmes Jézusom*, 1600 előtt; 11. (RPHA 525) Kákonyi Péter, *Astia ges és Cyrus históriája*, 1548; 12. (RPHA 1127) Szegedi Kis István, *Az anyaszentegyháznak siralmas panasza*, 1561; 13. (RPHA 324) Szendrői Névtelen, *Szilágyi és Hajmási históriája*, 1561 v. 1571 (vö. DÉZSI Lajos, *A Csoma-kódex és a Magyar Nemzeti Múzeumi másolata*, MKsz, 1916, 77–84). A szövegek közel 90 százaléka datálható, és egyikük sem későbbi 1572-nél. Ez alapján valószínűnek kell tartanunk, hogy a Csoma-kódexet egy olyan kéziratról másolták, amelynek összeállítása 1572 körül lezárult – így semmi okunk sincs rá, hogy a Rustan-históriát ennél későbbre datáljuk. Sőt, a verselés kezdetlegessége, az előadásmód középkorias naivitása alapján nem tartom kizártnak az egészen korai, 1541–1550 körüli keletkezést sem. A Drávai Névtelen históriája ezek szerint kötetünk szorosan vett kronológiai határain kívül esik, itt való közreadását azonban mindenképpen indokolja, hogy Mikó László 1910-es szövegközlése ma már gyakorlatilag hozzáférhetetlen. Itteni közlése annyiban is szerencsés, hogy így egy kötetbe kerülhet a *Gesta Romanorum*on alapuló mindhárom XVI. századi históriánk.

A szöveget a szerző a „Rómaságnak írt könyvéből” latinból fordította, elméjének gyakorlása céljából. A „Rómaságnak írt könyve”, mint azt már Toldy Ferenc megállapította, nem más, mint a *Gesta Romanorum* valamely kéziratoss vagy nyomtatott példánya. Az „írt könyv” kifejezés itt talán ténylegesen kézzel írott könyvet, kódexet jelent, tehát valószínűbb a kéziratoss forrás feltételezése. A *Gesta Romanorum* példázatok, anekdoták, legendák, mondák és mesék gyűjteménye, amelyet antik – többnyire késő császárkori latin – források alapján a XIII. század végén vagy a XIV. század elején állítottak össze, legvalószínűbben angol földön. A gyűjteménynek több mint kétszáz, különböző nyelvterületeken keletkezett kéziratoss másolatát tartják számon. Ezek a kéziratoss gyűjtemények sokszor helyi hagyományok alapján bővítették az anyagot, illetve variálták a történetek szövegét. A kutatás úgy tartja számon, hogy a kéziratok a XIV. század közepétől három nagy családba sorolhatók be. Az egyik csoportba az angol nyelvterületen keletkezett kéziratok tartoznak. A második csoport, az úgynevezett Innsbrucki-kódex csoportja német területen alakult ki (kritikai kiadása: *Die Gesta Romanorum nach der Innsbrucker Handschrift vom Jahre 1342*, ed. Wilhelm DICK, Amsterdam, 1970²). E csoport szöveg-hagyományának alakításába a történetek német nyelvű variánsai is belezárultak. A harmadik, legelterjedtebb csoportot az első nyomtatott kiadások (Utrecht és Köln, 1472–1475 között) kevert állománya képviseli. A későbbi kiadások alapjául szolgáló standard kiadás Ulrich Zell kölni edíciója (1472/75); ezt a 181 történetet tartalmazó verziót szokás a *Gesta Romanorum* vulgata redakciójának nevezni (a vulgata szöveg kritikai kiadása: *Gesta Romanorum*, ed. Hermann OESTERLEY, Berlin, 1872).

A *Rustan császár históriája* nem egyezik teljesen a gyűjtemény egyetlen ma ismert változatával sem. A szűzse nagy vonalakban azonos a *Gesta Romanorum* vulgáris redakciójának 110. történetével (*De mirabili errantium revocatione et afflictorum pia consolatione*). A történet tulajdonképpen Szent Eustachius – a vadászok védőszentje – mártírlegendája; a *Gesta Romanorum* vulgáris verziójának szövege bekerült a Jacopo da Voragine által a XIII. század második felében összeállított legendagyűjteménybe, a *Legenda Aurea*ba is (a szent névünnepe szeptember 20.), illetve még valószínűbben a legendagyűjteményből került be a szöveg a *Gesta Romanorum* törzsanyagába. A latin legendaszöveg és a magyar história előadása között a főbb különbségek a következők:

<i>Rustan császár históriája</i>	<i>Legenda Sancti Eustachii</i> (OESTERLEY, 1872, 110.)
A hős „Rómaságot bírja vala”, mikor még a városnak nem álltak a falai.	A hős Trajanus császár hadvezére („magister militie”).
A hős eredeti neve Eustachius, a keresztségben Rustan császár.	A hős eredeti neve Placidus, keresztyén neve Eustachius (Eustathius).
A felesége neve Gönlis, majd Illia Rhea Sylvia.	A feleség neve előbb Tatiana (vagy Trajana), majd a keresztségben Theopista.
A gyerekek neve Romulus és Remus.	A gyerekek neve Agapius és Theopistus.
A feleség könyörgésére a férjét álmában egy angyal felszólítja a keresztség felvételére.	A hóst egy vadászaton – a szarva közt keresztet viselő szarvas képében – Krisztus felszólítja a keresztség felvételére.
Az angyal (ugyanakkor) választást enged az ifjúkori gazdagság és öregkori szegénység vagy az ifjúkori szegénység és öregkori gazdagság között. A hős az utóbbit választja.	A megkeresztelkedés után, másnap ugyanazon a helyen a szarvas Jób sorsának elfogadását kínálja a hősnek. A hős elfogadja a próbatételt.
Ellenség támad Rómára, és kétéves ostrom után beveszik és feldűlják a várost. Rustan megmenekül, de az alattvalói előzik.	A házaspárt a Jóbéhoz hasonló csapások érik, végül elbujdosnak.
A bárkában rekedt asszony könyörgésére vihar tör ki a tengeren, amelyből csak egyedül ő menekül élve.	Az asszony a hajósokkal marad, mindvégig megőrizve tisztaságát.
Eltelik 32 esztendő, a hős napszámos, végül dajka.	Eltelik 15 esztendő, a hős pásztorkodik.
A római nagyurak 12 küldötte bölcsőrengetés közben találja meg a hóst; könnyeiről ismerik fel.	Trajanus követei jelenlétében sir a hős; az arcán lévő sebről felismerik. (Vö. Odüsszeusz Ithakába érkezése.)
A hős új neve: vén császár.	A hős a császár fővezére.
A két testvér beszélget: egyikük Athénben nevelkedett, és hét bölcs oktatta a tudományokra, tisztelettel beszélnek egy öreg dajkával, akiről nem tudják, hogy az anyjuk.	A két testvér felismeri egymást, beszélgetésüket anyjuk kihallgatja.
A két fiú győzelmet arat az ellenségen.	
A hős felismeri fiait, azok pedig elhozzák neki a feleségét.	Az asszony felismeri férjét, majd elvezeti őt a két fiúhoz is.
A fiúk diadalmenetben vonulnak be Rómába.	Az új császár, Hadrianus pogány örömlázatra kényszerítene a hóst, aki erre nem hajlandó.
A hős halála után a két fiú örökli a birodalmat, kíméletlenül kormányoznak.	A hóst és családját előbb oroszlánok elé vetik, majd izzó rézbikában megölik.

A história előadásmódja színesebb, részletezőbb a meglehetősen szikár latin legendszövegnél. Gyakran dramatizál, beszédekert illeszt a cselekménybe. A narráció furcsa sajátossága, hogy az eseményeket a szereplők gyakran újra és újra elismétlik. A család szétválásának eseménysora a narrátor, majd az egyes szereplők elbeszélésében négyszer is elhangzik. Az eltérések magyarázatára Lázár Béla azt feltételezte, hogy a névtelen fordító-átdolgozó protestáns mivolta miatt változtatta meg az eredeti történet befejezését, elhagyva a mártírium – vallási felfogása szempontjából kárhoztatandó – motívumát (LÁZÁR BÉLA, *A Gesta Romanorum hatása a magyar műköltészetre*, ItK, 1891, 147–161, 235–246). Katona Lajos élesen bírálta Lázár hipotézisét és rámutatott, hogy a *Gesta Romanorum* legkorábbi kéziratának, az 1342-ben összeállított Innsbrucki-kódexnek a családjában az Eustachius-történet a magyar verzióhoz hasonlóan a főhős nyugodt öregségével végződik (KATONA LAJOS, *A Drávai Névtelen „Rustan császára”*, EphK, 1898, 897–901). Az Innsbrucki-kódex csoportjának kritikai kiadásában a történet

a 192. sorszámot viseli (*De Placido et uxore et filiis*). A Drávai Névtelen forrása tehát Katona szerint a *Gesta Romanorum*-nak egy olyan, mára elveszett kézírata volt, amely szövegében az úgynevezett Innsbrucki-kódex családjához áll közel. Ez a feltevés valóban megmagyarázza a „boldog” befejezést és szükségtelenné teszi az erőltetett teológiai spekulációkat, azonban a magyar verzió egyéb sajátosságainak eredetére továbbra sem nyújt megnyugtató magyarázatot. A magyar historiában előadott történet nyilvánvalóan kontaminálódott valamikor Livius *Annales*-ének Róma legendás alapítástörténetével és Plutarkhosz Romulus-életrajzával: a Rhea Sylvia, Romulus és Remus nevek és az ikrek háborúiról szóló tudósítások ezt egyértelműen bizonyítják. Ez a kontamináció, véleményem szerint, már meg kellett hogy legyen a névtelen Dráva melléki históriászerző forrásául szolgáló kéziratban (nyomtatványban?) is, hiszen nem valószínű, hogy egyszerű átdolgozás révén ilyen jelentős változtatásokat végzett volna az eredeti történeten. Egy kicsit bonyolítja a dolgot az is, hogy a szerző saját bevallása szerint nem értette túl jól a szöveget – vagy mert nem tudott jól latinul, vagy mert rosszul olvasható volt a forrás. Akár így, akár úgy: a szöveg sajátosságainak egy része félreértés, téves fordítás révén is keletkezhetett. A szerző egyébként felhívja rá a figyelmet, ha eltér az eredeti forrástól, a „Rómaságnak írt könyvétől”. Így a történet végén az „alma nem esik messze a fájától” tanulságot Plutarkhosz „kis könyvére” hivatkozva vonja le. Mi lehetett a forrásszöveg? A „Rómaságnak írt könyve” a szerző szerint „régén lett dolgokról” szól, melyeket a „bölcsek” különböző könyvekből szedegettek össze. A könyv Róma eredetéről is beszél, azokról az időkről, amikor a városnak még nem voltak kőfalai és amikor még „körösztények nem valának, körösztység sem vala”. Azt is megtudjuk, hogy a könyv elmondja a két fiú, Romulus és Remus történetét: „Járásokról ezeknek is sok bölcsek írtanak.” Mindebből úgy gondolom, a Drávai Névtelen előtt valamilyen Róma történetét feldolgozó kézíratos, latin nyelvű kompiláció heverhetett. A szöveg (középkori?) összeállítója az Eustachius-legenda régebbi redakcióját összedolgozta Róma legendás alapítástörténetével. Az is valószínű, hogy a „Rómaságnak írt könyvébe” bedolgozott Eustachius-történet eredetibb, ősbibb verzió annál is, mint amit a legrégebbi, innsbrucki kézirat őrzött meg. A Rustan-história kiindulópontja, az ifjúkori vagy öregkori boldogság közti választás eredetibbnek tűnik, mint az ószövetségi Jób könyve alapján krisztianizált és a mártírlegendák logikája szerint továbbfejlődő *Legenda Aurea*- és *Gesta Romanorum*-beli verzió. Az eltérő helyeken a Rustan-történet mindenütt eredetibbnek, régiebbnek tűnik fel. A keresztyénített mártírlégenda egyetlen eredetinek mutatkozó motívuma, a szarvas-látomás a váci székesegyház meg alapításának a *Képes Krónikában* megőrzött jelenetét idézi. Érdemes volna megvizsgálni, nem lehetett-e éppenséggel a magyar *Gesta Ladislai Regis* hatással az Eustachius-legenda vulgáris redakciójának kialakulására. A magyar história legrejtélyesebb mozzanata magának a hősnek a keresztségben kapott keleties, perzsa hangzású neve, a Rustan. Ha nem tollhiba, félreolvasás eredménye ez a név-alak, akkor esetleg a szüzsé keleti eredetére utaló jelet láthatunk benne.

A *Gesta Romanorum*-ot már a XV. században számos európai nyelvre lefordították. A század végéig ismeretes német, alnémet, angol, francia és cseh változata. 1543-ban, Krakkóban lengyel fordítása is megjelent – az Eustachius-történet éppen a Szent Elek-legendával látott napvilágot már 1529-ben (*Gesta Romanorum linguae Polonicae, 1543, cum fontibus Latinis et Bohemicis*, ed. Janusz SIATKOWSKI, adi. Reinhold OLESCH, Wien, 1986). Ehhez képest a gyűjtemény magyarországi recepciója szokatlanul megkésett, hiszen a teljes, 181 darabból álló vulgáris *Gesta* magyarítása csak 1695-ben jelenik meg (HALLER János, *Hármas Istória*, Kolozsvár, 1695; RMK I, 1470). Igaz, a gyűjtemény latin másolatai hazai földön is közkézen forogtak. A ma ismeretes három, magyar környezetben készült *Gesta Romanorum*-kézirat közül különösen érdekes az a Mátyás király könyvtárából származó kódex, amelyet 1474-ben Sztárai Máté állított össze. A kéziratba *Hystoriegraphus* címmel felvett *Gesta Romanorum*-verzió öt igen ritka, a vulgata redakcióban nem szereplő történetet is őriz. Ha teljes fordítás nem is

készült belőle, a gyűjtemény egyes darabjai azonban már késő középkori magyar nyelvű kódexeinkben is feltűnnek. A legnépszerűbbek, Szent Elek legendája és a Barlam-példázat (OESTERLEY, 1872, 15, 168), megtalálhatók a Peer-, az Érdy-, a Tihanyi- és a Kazinczy-kódexben. Az életmentő igazmondásról szóló anekdota (OESTERLEY, 1872, 58) a Péládák könyvében és az Érsekújvári-kódexben kapott helyet. Ez utóbbiban található Focus kovács története is (OESTERLEY, 1872, 57). A Debreceni-kódex pedig a saját fiától teherbe esett királyné meséjét (OESTERLEY, 1872, 13) mondja el ízes magyar nyelven (lásd V. KOVÁCS Sándor, *A Gesta Romanorum és a magyar irodalom = Utószó. Gesta Romanorum*, vál., ford. BORONKAI Iván, Bp., 1965, 251–269).

Az egyes szövegek hazai adaptációinak második hullámát a históriás énekebeli feldolgozások jelentik. Legkorábbi közülük Tinódi Sebestyén *Sokféle részegösökről* című, 1548-ban írott éneke, amely a vulgáris redakció 159., a bor eredetéről szóló mondáját hasznosítja. Időben következik a Drávai Névtelen éneke, majd Póli István *Jovenianusa és az Apollonius-széphistória* (mindkettőt lásd kötetünkben, 11. és 4. sz.). Ezek a feldolgozások viszont már a század utolsó harmadára jellemző, új típusú epikus énekeink sorába tartoznak, azokéba, amelyek előnyben részesítik a fordulatos szerelmi történeteket és előszeretettel nyúlnak témáért a késő antikvitás görög és latin kalandregényeihez. Ezek a művek már elsősorban érdekes olvasmányt igyekeztek nyújtani közönségüknek, és egy korszerűbb, a nyugati modellhez közel álló irodalomtípust testesítenek meg. A *Gesta Romanorum*-történetből készült három verses feldolgozás közeli rokona tehát az Árgirus-széphistória, az *Eurialus és Lucretia*, az *Aeneis*, vagy kötetünk szövegei közül a *Clitophon és Leucippe* és az *Effectus amoris*.

- 4   tengeren túl – Ennek a meghatározásnak csak akkor van értelme, ha a szerző az Adria partjához viszonyít.
- 6   Rómaságot – a Római Birodalmat
- 7   Eustachius – A név négy szótagban ejtendő: „estákius”; ezt a kiejtési gyakorlatot tükrözi a név magyar változata, a Lestár. Egyébként beszélő név, a görög eusztatheia jelentése: ’állhatatosság’.
- 13   főlválasztá – kiválasztotta
- 42   ez három hagyott szabadságot – Három közül választhat; figyelemre méltó, hogy a három lehetőség tulajdonképpen csak kettő.
- 47   mind szabadon hagyott – mindkettő szabadon választható
- 79–80 Primus ... Makeus Secundus – Nem világos a két sor jelentése: a két gyermek nevéről van szó (de akkor miért „vén ember” az egyikük?), vagy Primus és Secundus Makeus különböző személyek, akik csodálkoztak a gyermekek nevén.
- 99   A szöveg egyes számba fordulása másolási hiba vagy szerzői következetlenség.
- 158 szerzésedet – parancsolatodat
- 172 veszekedék – hánykódott
- 194 Általfalván – szájába véve
- 232 emliti – emleti, szoptatja
- 260 emtetnie – szoptatni
- 341 fejét tartsa vala – Varjas erre javítja: „fejét rázza vala”, holott a hely teljesen érthető: a kezébe temette arcát.
- 370 Három szótag többlet, romlott sor.
- 414 Népen előtt elbocsáták – a nép élére állították (sajtóhiba ebből: „népek előtt”?)
- 458 entisztbeli – velem egyenrangú

- 508 hét doktoroktól – A hét doktor a hét szabad tudományt megszemélyesítő alakok, szerepeltetésük a Magyarországon is jól ismert *Historia Septem Sapientium* (Ponciánus-história) elbeszélés gyűjtemény kerettörténetének hatását mutatja.
- 547 meglátának – elláttak (élelemmel)
- 586 kennyi – törölgetni
- 632 harminc napig túllők tartatnának – harmincnapos ünnepet rendeznek tiszteletükre
- 670 Apolgotván – itt: kedvesen, gyengéden
- 704 Illia Rhea Silviától – Ilia Rhea Silvia Numitor albai király lánya, az ő gyermekei a Rómát alapító mitikus ikerpár, Romulus és Remus (vö. Livius I, 3).
- 749 Három szótag többlet. Talán így javítható: „Én előtte hivattattam az Eustachiusnak.”
- 851 elvélé – felismerte
- 852 Ilya Selvia – Lásd a 704. sor jegyzetét.
- 882 Plutarchusnak ő egy kis könyvében – *Peri paidon agogés*; a gyermeknevelésről szóló értekezés, a *Moralia* címen ismert gyűjtemény egyik könyve. „Egy kis könyvében”, vagyis önállóan megjelent latin fordítása: *De liberis educandis: latinum reversus a M. Peto Rivamondo*, Witebergae, 1568.

ALI PASA HISTÓRIÁJA

Nyomtatott szövegforrásai: B „Icon vicissitudinis humanae vitae.” [Bártfa, Klöss, 1621/22.] Hátul: „VEGE.” – RMK I. 320 (1635 utánra datálva = RMNy S1200). – Töredékes példánya az MTA Kézirattárában (RMI 4° 235).

L [Ének Ali budai pasáról, Lőcse, 1643 k., Brewer.] – RMNy 2008 – Két kisebb töredéke az OSZK-ban, teljes példánya: MTA RMI 8° 767.

RPHA 3520

Strófképlete: a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5)

Modern kiadása: SZILÁDY Áron, *Ihász Névtelene*, ItK, 1893, 79–87.

Hasonmás kiadása: *Ámor, álom és mámor*, 579–586.

A bártfai kiadás szövege kiegészítve a lőcsei kiadás bővebb töredékeivel: SZILÁDY Áron, *Ihász névtelene*, ItK, 1893, 80. A lőcsei kiadás könyvfedélből kibontott újabb töredékei: PEKÁR Károly, *Az Ali basa házasságáról és haláláról szóló históriás énekről*, ItK, 1903, 374–377. A három töredéket korábban három különböző kiadás maradványainak vélték. A kérdést nyomdászattörténeti szempontból megnyugtatóan tisztázta: PAVERCSIK Ilona, *Bártfai históriák*, MKSz, 1999, 216–218. A két kiadás közös hibái arra utalnak, hogy minden bizonnyal létezett a műnek egy, a megírásának időpontjához közeli, XVI. század végi nyomtatott redakciója is (α), mely végső soron forrásul szolgált mind a bártfai, mind a lőcsei kiadás számára. A szöveget átirtuk, alapszövegként a latin lapszéli jegyzeteket is tartalmazó, jobb B-t választottuk, a hiányzó részeket a lőcsei kiadás alapján (dólt betűvel) pótoltuk.

Fodor Pál és Sudár Balázs rendkívül adatgazdag tanulmánya részletesen felderítette a história történeti hátterét, részletesen kitérve a turkológiai vonatkozásokra is (FODOR Pál, SUDÁR Balázs, *Ali pasa históriájának történeti háttere és török vonatkozásai = Ámor, álom és mámor*, 325–358 – a szerzőknek e helyt is megköszönöm, hogy a kéziratot még megjelenése előtt felhasználhattam). A következőkben nagyrészt az ő eredményeikre támaszkodom. A história – történetileg feltehetően hiteles – kerettörténete szerint Szattay Kristófit Homonnai Drugeth István küldte a budai és a hatvani török pasához, akiket arra igyekezett rávenni, hogy ne zaklassák Heves városát. Az Ungvárról induló követség útközben érinti Jászberényt. Buda kapcsán a szerző említést tesz a pasa által az óbudai és a budai országot mentén rendezett vitézi játékokról – az azonban nem egyértelmű, hogy ennek rekvizitumait a követek a saját szemükkel látták-e. Az is lehetséges, hogy a szerző egy korábbi alkalommal volt szemtanúja a játékoknak, vagy legalább a helyszínének. Budáról visszafelé Hatvanba mentek, ahol Paksy Mihállyal tárgyaltak. A hatvani pasánál, úgy látszik, eredményt értek el, mivel utasítás ment a török végvári csapatoknak Heves megkímélésére. Hatvan után a követség áthaladt Jászapátin is, ahol a Kaszás család vendégei voltak. A história szerzője művét is a család egyik tagjának, Kaszás Bálintnak ajánlja. A kerettörténetbe ágyazva, a Budán látottak kapcsán meséli el a szerző Ali budai

pasa történetét, amelyet minden bizonnyal személyesen hallott a követség során valamely jól értesült török személyiségtől, esetleg éppen attól a Velinek kalauztól, akinek Szattay még Jászberényben kopját ajándékozott.

Ali pasa története azzal kezdődik, hogy egy bolond szpáhi meggyilkolja Ibrahim nagyvezírt. Özvegye, Aszma szultána, Szelim császár nővére Ali budai pasát szemeli ki új házastársául. Ali kénytelen elbocsátani régi feleségét és gyermekeit. Immár a császár vejeként nászajándékkal kikönyörögi feleségétől, hogy visszakérülhessen korábbi méltóságába és visszamehessen Budára. Nem sokkal odaköltöztük után azonban a feleség meghal. Hátrahagyott vagyonára az államkincstár ráteszi a kezét. Razainkadin nevű „vén asszonya”, aki a kincsek őrzője volt, visszatart egy értékes fejéket, a török császárok leányágának koronáját. A koronát megküldi Alinak, de hiába várja, hogy cserébe feleségül vegye. Feljelenti az udvarnál, és megküldik Budára a pasának a selyemzsinórt. Ali, aki bizalmas emberei révén tudomást szerez erről, nem várja be a császár küldötteit, hanem titokban megmérgezi magát. A halál körülményeit környezete eltitkolja, és úgy állítja be, mintha betegség végzett volna vele.

Ali pasa életrajzát korábban Takáts Sándor írta meg (TAKÁTS Sándor. *Vezír Kalajlikoz Ali basa* = T. S., *A török hódoltság korából*, [Bp.], é. n., 153–179). Fodor Pál és Sudár Balázs tanulmánya az életrajzot a korszerű kutatás eredményei alapján kiegészítette, és részletesen összevetette az *Icon...* tudósításával. Ali 1540 táján születhetett Horvátországban. Gyermekkorában került rabszolgaként Szokollu Mehmed tulajdonába, aki a gyermeket a szultáni szerájnak ajándékozta. Itt kiváló képzésben részesült, és gyorsan haladt előre a ranglétrán. Karrierjét feltehetően továbbra is egyengette egykori gazdája. 1580. június 3-án kinevezték budai pasának, és 1583. szeptember 29-ig töltötte be ezt a posztot. Kalajlikóz ragadványnevének jelentése Gévay Antal szerint 'Piperés' (GÉVAY Antal, *A' budai pasák*, Bécs, 1841, 17). 1583-ban egykori patrónusának özvegye, Aszma hán (Szelim szultán leánya, III. Murád lánytestvére) szemet vetett rá és házastársának kérte. Ali kénytelen volt megválni korábbi feleségétől és gyermekeitől, bánatát azonban bizonyosan enyhítette ruméliai beglerbéggé történő kinevezése. A házasságkötés 1584. október 16-án történt, azonban nem egészen egy év múlva Aszma hán meghalt gyermekágyi lázban. 1586. április 17-én újra kinevezték budai pasának, hamarosan azonban kegyvesztett hírébe került. 1587. február 22-én halt meg Budán. Valószínűleg valóban öngyilkos lett, hisz halála pillanatában már nem voltak messze Budától a szultán követei a selyemzsinórral.

A kerettörténetben leírt követségre minden bizonnyal 1587 február–márciusában kerülhetett sor. Valószínűleg nem sokkal Ali pasa halála után – amiről induláskor még nem volt tudomásuk – érkezhetek meg Budára, és néhány nap ott-tartózkodás után indultak tovább (FODOR, SUDÁR, *I. m.*, 330). Heves mezőváros a korábbi években az egriek és a hatvani pasa vetélkedésének szenvedő alanya volt. 1584-ben a törökök palánkvárat építettek a település védelmére, és a munkálatok ürügyén a régi városmagból elűldözték a lakosokat. A végvári erőegyensúly megbomlása miatt a következő időszakban kölcsönös katonai akciók színtere lett a térség. A hódoltsági területen támadások célpontjává vált Szolnok és Jászberény; nyáron pedig az egri vitézek rajtaütöttek a hatvani vásáron is. Természetesen a török megtorlások sem maradtak el, és a harcok egyik legtöbbször szenvedő alanya éppen Heves mezővárosa volt. A historiában elbeszélte követség fő célkitűzése az lehetett, hogy véget vessen az évek óta tartó ellenségeskedésnek. A polgári lakosság védelme, a mezővárosi kereskedelem zavartalanulásának biztosítása – a kettős adóztatás rendszeréből adódóan – mindkét fél érdeke volt. A követjárás ezen túl minden bizonnyal összefüggött Homonnai Drugeth István unokaöccse, a historiában is megemlített Paksy Mihály kiváltásával is. Paksy ekkor már ötödik éve volt török fogságban. Hatvanban. Ezért lehetett a követség vezetője Homonnai egyik bizalmas embere, Szattay Kristóf. Szattay személyéről szinte semmit nem tudunk. 1589-ben az ajnácskői váruralalom urbáriumában bukkan fel egy bizonyos Christophorus Satay vagy Zathhay mint néhány falu részbirtokosa (Richard MARSINA, Michal KUŠIK, *Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku*, 1959, I. 433–439. – a hivatkozást lásd FODOR,

SUDÁR, *I. m.*, 2. jegyzetében). Homonnai Drugeth István 1543-ban született. Fiatal korában Lazar Schwendi és Balassa Menyhért oldalán katonáskodott. Később zempléni és ungi főispán. A török elleni küzdelmek egyik legrátermettebb magyar hadvezére. 1588 októberében a nevezetes szikszói csatában török fogságba esett. Részt vett a tizenöt éves háború nagy ütközeteiben; 1593-ban Szécsény-nél, 1594-ben Turánál és Komáromnál, 1596-ban Mezőkeresztesnél harcolt. 1598. december 28-án halt meg. Temetésén Kállay Albert mondott beszédet (kiadva: Bártfa, 1599; RMNy 851). Homonnai Drugeth maga is szerzett verseket. 1581-ből ismeretes egy zsoltárfordítása, vitézi énekét és könyörgését pedig Szepsi Laczkó Máté krónikája őrizte meg (verseinek kiadása, életrajza és a rá vonatkozó szakirodalom: RMKT XVII, 1, 17–21, 498–499).

A história szerzője minden bizonnyal olyan személy lehetett, aki tagja volt a követségnek, és első kézből értesült az Ali pasa házassága körüli eseményekről. Igen jól ismerte a török viszonyokat, szokásokat, bizonyos mértékig a nyelvüket is beszélte, sőt ismerte valamelyest a Koránt is. Jólétesültsége azt mutatja, hogy bizalmi állást betöltő személy, például tolmács vagy kalauzféle lehetett. A szöveg bizonyos elemei azt sejtetik, hogy talán törökországi követségben is feladatot vállalhatott. A kolofonban Kaszás Bálintnak ajánlja munkáját, és megemlíti, hogy ez már hatodik históriája. Iskolákat is végeznie kellett, bizonyítja ezt a história utolsó harmadának női csalárdtság-katalógusa. A szöveget közvetlenül a követség után írta, talán még Budáról hazafelé utaztában, ugyanis (Borsod-) Nádasdon (Ózd közelében) kezdte és Sátoraljaújhelyen végezte be, az „alsó végen, Patak felől utcáján”. Szabó Géza Szattay Kristófot tartja a história szerzőjének, aki „szerzőségére önmaga szerepeltetésével utal” (ÚMIL, *Ali basa históriája* szócikk; vö.: „Jól tudom én, Kristóf látta utában”). Fodor Pál és Sudár Balázs inkább az ismert versszerzők között keresik „Ihász Névtelenét”, és felvetik, hogy talán a szintén Homonnai István környezetéhez tartozó Tardi György lehetett a történet megverselője. (Tardi személyéről és művéről, a *Szikszói veszedelemről* lásd RMKT XVI, 11, 331–356, 490–498). Bár a Szattay szerzősége melletti érvelés valamivel meggyőzőbb, az attribúció kérdését egyelőre megoldatlannak kell tekintenünk. Az mindenesetre figyelemre méltó, hogy a história nagyon archaikus vonásokat mutat. A mű rövid terjedelme, a cselekmény gyakori összefoglalása, a következő cselekményrész folytonos anticipálása, a rímelés gyatrasága, valamint az előadás hitelességének gyakori bizonygatása azt mutatja, hogy a szöveg az orális költészet feltételrendszerében keletkezett. Nyomatásig a mű csupán a megénekelt tárgy érdekessége miatt juthatott el, különben óhatatlanul megrekedt volna – mint sejtethetően a szerző többi műve – a szóbeliség szintjén. A latin magyarázó jegyzeteket a szöveg kiadója illeszthette a verssorok mellé. Szentmártoni Szabó Géza feltételezi, hogy esetleg az *Icon...* ismeretlen szerzőjének egy másik éneke lehetett Szamosközy István forrása az 1578. évi „szinte pünköszt napján” bekövetkezett budai löporrobbanásra vonatkozólag. Szamosközy ugyanis úgy nyilatkozik, hogy „egy ősz (ősi?) énekből” vette a történetet (VERESS Endre, *Musztafa budai basa álma, s a nagy löpor-robbanás*, Történelmi Tár, 1896, 743–744; *Szöveggyűjtemény*, II, 1041–1042).

- 5 Homonnai István – Homonnai Drugeth István ekkor Ung és Zemplén megyei főispán. A jegyzetekben végig Fodor Pál és Sudár Balázs többször említett tanulmányára támaszkodtam.
- 9 Berényben – Jászberényben
- 10 Kalauz Velinek – Veli kalauz alakja 1579 óta gyakran feltűnik a hevesi végekkel kapcsolatos iratokban. A kalauzok szerepéről lásd TAKÁTS Sándor, *A kalauzok és a kémek a török világban* = T. S., *Rajzok a török világból*, II, Bp., 1915, 138–162.
- 14 Paxi Mihállyal – Paksy Mihály Homonnai Drugeth István unokaöccse volt. 1583 óta volt török fogságban, és a váltságdíj előteremtéséért az összes birtokát el kellett zálogosítania. Szattayék követsége részben az ő kiváltása érdekében történt.

- 17 Kaszások Jászapáti – A Kaszás család a jászkun terület befolyásos kereskedő-gazdálkodó nemzetsége volt.
- 19 Bako Jákob – A margójejegyzet szerint „Primari[us] Civis oppidi Heves”.
- 22 barjánban – A bajrák török vallási ünnep. 1586-ban az ún. kis bajrák (seker bajrami) szeptember 15-ére, a nagy bajrák (kurban bajrami) november 23-ra esett. Tehát a játékokat a követség nem láthatta, csak annak tárgyi emlékeit. A hangátvetéses „barján” alak gyakori a magyar szövegekben.
- 23 csiemát – A lapszéli magyararat: „Cziemal Idolum seu Gigas Turcicus armatus pro pedibus vivit Hominibus utitur.” Ezt a grammatikailag nehezen értelmezhető magyarázatot valahogy úgy kell értenünk, hogy ezek valamilyen bábuk voltak, amelyeket gyalogos katonák helyett(?) használtak. A leírtakhoz hasonló ügyességi és katonai játékok szervezése ünnepekkor szokásos volt a törököknél, bár a hódoltság területén viszonylag ritkák lehettek az ilyen alkalmak. Fodor Pál és Sudár Balázs a latin jegyzet „vivit” szavát „vivis”-re javítják, és úgy vélik, hogy emberek által hordozott bábukról lehet itt szó. A „cziemal” kifejezést az arab eredetű török dzsamál (vagy dzsemál) szóval azonosítják. A dzsemál ünnepi játékokon, felvonulásokon hordozott, embert formázó bábu. Török ábrázolások alapján úgy vélik, hogy ügyességi lovasjátékokon használt ember alakú céltárgy lehetett a „cziemal”. Ismeretes a tengelyén elforduló, pajzsot és homokzsákot tartó bábu, amely a kopjával öklelő lovast, ha az nem volt eléggé gyors, hátulról megütötte.
- 29 Óbuda – Nem világos, hogy miért kellett a budai követség során Óbudára és Budaörsre is ellátogatni. Talán a vendéglátók elkalauzolták a követséget a nevezetes bajrámi játékok helyszínére.
- 30–36 Egy magas fát... – A rúd tetejére erősített célt lóhátról, nyíllal kellett eltalálni.
- 37–40 gyantáros sima fát – A mi májusfa-állításunkhoz hasonló próbátétel.
- 41 Szulimán fia Zelin – II. Szulimán fia, Szelim
- 42 Azma szultán – A szultán (szultána) cím járt az uralkodói család tagjainak. Aszma hán II. Szülejmán lánya volt.
- 43 Ibreim pasának – Nem világos, hogy kerül ide az Ibrahim név. Aszma hán Szokollu Mohamed vezír felesége volt.
- 47–68 A történetet a török források is azonosan adják elő.
- 56 tutorol – gondviselőül, gyámul
- 60 Supplicálván – könyörögvén
- 77 csauszok – Török katonai rang. Itt futárt, küldöncöt jelent.
- 84 Előbbeni feleségét elhagyja – Az olyan házasságok esetén, ahol a nő rangban a férfi felett állt – különösen, ha az uralkodói család tagja volt –, a korábbi feleséget (feleségeket) el kellett küldeni.
- 95 Az fiát is császár... – Murád császár fia körülmetélése alkalmából 1582 nyarán fényes ünnepségek színhelye volt Konstantinápoly. A circumcisio és Ali négy évvel későbbi esküvőjének együtt említése tehát anakronizmus.
- 99 Nyári Istvánt – Bedeghi Nyáry István (†1582) honti főispán a magyar király követe volt Budán Ali pasa esküvőjén. Nyáry indokolatlan említése talán arra utal, hogy a szerző ott lehetett az 1582-es követségben is az említett körülmetélési ünnepségeken. Egyébként nem világos, ki találkozott Nyáryval a török fővárosban.
- 123 hoccsák – Hodzsák; a hodzsza az idősebb, tekintélyes muzulmán férfiak, valamint a mecsetek alkalmazottainak megszólítása. Magyar szóhasználatban: török pap.

- 129 Ím, nem régen... – Nurbanu valide szultána (a császár anyja) 1585 november végén halt meg. A szöveg úgy hivatkozik a temetésre, mint jól ismert eseményre. A szultána halálának hivatalos gyászolásával a törökországi követségek, esetleg a hódoltsági területek lakosai találkozhattak. Ez ismét azt a gyanúnkat erősíti, hogy a história szerzője külszolgálatokban forgolódo hivatalnok.
- 137 Szultánlár – Az uralkodói család nőtagjai. Úgy tűnik, valamilyen sajátos fejdísz, korona viselésének joga illette meg a császár nőrokonait.
- 140 Aracsint – Eredetileg a turbán alatt hordott izzadságfogó neve. Itt valamilyen női fejdísz, kalapkát jelöl.
- 142 Razainkadin – Valószínűleg nem tulajdonnév, hanem valamilyen pontosan nem azonosítható tisztség. A szó etimológiája Fodor Pál és Sudár Balázs szerint *rezin kadin*, azaz tekintélyes asszony, vagy *razi kadin*, ami tejtestvért, esetleg dajkát jelenthet. A magyar megfelelőjeként használt „vénasszony” a nemesi udvarokban társalkodónőt, az udvar nőtagjainak rangidős vezetőjét jelentette.
- 143 haszonkadar – helyesen: hazinedár = kincstartó
- 144 Tács – tádzs, török korona
- 153 isztiphant – helyesen: isztiphant; korona (a görög „sztephanosz”-ból)
- 158 Szinán – Ő volt ugyanis Ali utódja első budai pasasága után.
- 166 halgatja – halogatja
- 184 Getthi – A szó jelentése: kegyvesztett, bukott.
- 186 tihájának – Helyesen: kjája; titkárt, bizalmast jelent. A magyar szóhasználatban rendszeren tihaja vagy kihaja.
- 190 meg látta álmát – Nem világos a sor értelme. Talán azt akarja mondani, hogy Ali megálmodta kegyvesztettségét.
- 202 Mint böles Salomon – Péld 5
- 206 Xantipével mennydörgő – Xanthippé Szókratész közmondásosan házsártos felesége. Egy sokszor idézett antik anekdota szerint egy kiadós veszekedés után Xanthippé az éjjeliedény tartalmával is nyakon öntötte férjét. Mire Szókratész csendesen megjegyezte: mennydörgés után szokott következni a zápor. Az anekdota forrása Diogenes Laertios, *Philoszophón bión kai dogmatón szünagógé (Vitae Philosophorum)* 2,36f és ennek nyomán Claudius Aelianus, *Poikilé hisztoria (Variae Historiae)*, 7,10. Az anekdota szerepel Baranyai Decsi János *Török császárok krónikájában* is (lásd kötetünkben 16. sz.).
- 208 Megöleté Forgáchcsal – Listi János veszprémi püspök margójegyzete Bonfini 1568-as kiadásának megfelelő helyén valószínűleg egy elveszett középkori epikus ének két sorát őrizte meg. E szerint Mária királyné a következő szavakkal biztatta Forgách Balázst I. (Kis) Károly király legyilkolására: „Balázs öld meg a királyt, / neked adom Ghimes várát!” A mondásnak más változatai is fennmaradtak. (Lásd RMKT I², 7–9.)
- 209–210 Szent István király felesége... – A szerző Bonfini (2.1.350) nyomán Gizella királynét teszi felelőssé Vazul megcsonkításáért. Heltainál: „Mikoron pedig Giszla, a felesége, ezt megértötte volna, elől elküldé Sebest, Budámak a fiát, Nyitrába, és meghagyá néki, hogy a király nevével odamenne, és kívájná az Vazulnak a két szömét, és annak utána fekete ónat olvasztana, és azt töltené mind a két fülébe [...] Mert Giszla nem akará az Vazulnak királyi létét, hanem kíváná a Pétert királlyá lönni” (HELTAI Gáspár, *Krónika az magyaroknak dolgairól*, kiad. KULCSÁR Margit, KULCSÁR Péter, Bp., 1981, 437).

- 213 Prudens Lajos – Bölcs Lajos, vagyis Nagy Lajos magyar király. Ördögösnek az asztrológia és egyéb okkult tudományok iránti érdeklődéséért nevezték. András nápolyi meggyilkolása 1345-ben történt.
- 219 Nabodot az Jezabel – vö. 1Kir 21
- 221 Attalyá – vö. 2Kir 11
- 226 jászokkal – Téves azonosítással a filiszteusokat nevezték jászoknak a XVI. században.
- 236 Zeliha – József (Yüsuf) történetét a Korán 12. fejezete mondja el (*Korán. A Korán világa*, I–II, ford., jegyz. SIMON Róbert, Bp., 1994). A Korán nem említi ugyan Putifárné nevét, de a keleti hagyomány a XII. századtól a Zaliha (Zulejka) néven tartja számon.
- 237 Bölcs Salomont – vö. 1Kir 11,4–13
- 239 Astorot – Asztarte, kis-ázsiai termékenység- és szerelemistennő (babiloni neve: Isztár)
- 245 Saephira Ananiast mint csalá – vö. ApCsel 5,1–11
- 254 Kaszás Bálint – A már említett, Jászapáti élő Kaszás nemzetség tagja. 1580-ban nyer nemes-séget és vele birtokadományokat. Úgy látszik, állatkereskedelemből meggazdagodó, vállalkozó mezővárosi polgár lehetett. 1605-ben egy Kaszás Bálint szatmári főporkolábként tűnik elénk (GÉRESI Kálmán. *A nagy-károlyi gr. Károlyi-család oklevéltára IV*, Bp., 1895, 354).
- 258 Nádasdnak faluján – Borsodnádasd, Borsod megye ózdi járásában
- 259 Újhelynek városán – Sátoraljújhelyről van szó. Hatvan, Nádasd, Sátoraljújhely a Budáról visszafelé, Ungvárra vezető út állomásai.

EFFECTUS AMORIS

Nyomtatott szövegforrása: „Effectus amoris. Az Szerelemnek ereie, ki[t] Achenevsbol magyar rithmusba szerzettenek, Atiaknak, Aniaknak tanusagokra, Mense Iulio. Anno Domini 1587. Ad Melodiam Ovidius iria Parisnak dolgat &c. Argvmentum.

Odatim rapuit Zariadres ipse puellam,
 Illa ubi per somnum coepit amare virum.
 Cui pater uxorem sociam de iure negavit,
 Quam cupiere omnes, forte sua unus habet

Locvs commvnis

Connubio dignam natam, propriamque parentes
 Haec cuicunque volet nubere sponte ferant.

Debrecenbe, Anno Domini, 1588.” A végén: „FINIS.” A könyvtáblából kiáztatott A₁, B₃, B₄ levelek, valamint az A₂, A₃ és A₄ levél töredékei az OSZK-ban; a B₁ és a B₄ levél az MTA könyvtárában. – RMNy 608.

RPHA 1273

Strófaféplete: a11, a11, a11, a11

Dallama: A nótajelzés a Lévai Névtelen *Paris és Görög Ilona* című históriájára utal (a második strófa kezdősorára); kiadva: RMKT XVI, 8, 135–168, 462. – RMDT I, #82, 700, 750, 757, 758, 759.

Modern kiadásai: FRAKNÓI Vilmos, *Fölfedezések könyvtáblákban*, MKsz, 1878, 244, 265, 284–289; DÉZSI Lajos, *Az Effectus Amoris*, MKsz, 1914, 338–342; *XVI. századi költőkből*, kiad. STOLL Béla, Bp., 1994, 254–256; *Szöveggyűjtemény*, II, 456–460; <http://magyar-irodalom.elte.hu/effectus/masodik>, kiad. SZEGEDI Béla, 1998–1999 (betűhű és átírt szöveg, a töredékek fotómásolatával).

Az irodalomtörténeti hagyomány a história szerzőjét a „Cegei Névtelen” elnevezéssel emlegeti. Énekekének forrását a szöveg elején pontosan megjelöli: a műtilénéi Kharész Nagy Sándorról szóló történeti könyvének tizedik részében írja meg ezt a csodás szerelmi történetet. Kharész a Kr. e. IV. században élt. Műtilénében született, Athénben katonatisztként szolgált, majd Nagy Sándor főudvarmestereként tevékenykedett, később zsoldos tábornokként perzsa szolgálatban katonáskodott. Nagy Sándorról írott könyve első kézből nyert adatokon és értesüléseken alapult. A mű elveszett, csupán más ókori szerzők művei őrizték meg egyes részeit. A Zariadrész és Odatisz történetét elmesélő részletet Athénaiosz

(Kr. u. III. század) *Dipnón szophisztón*, vagyis a *Bölcsek lakomája* című terjedelmes antológiája őrizte meg. E műnek a XVI. század során több latin fordítása is készült. A névalakok egyezése miatt kétségtelen, hogy az *Effectus Amoris* forrása a Natale Conti által készített redakció volt (a következő kiadást használtam: *Athenaei Dipnosophistarum sive Coena sapientium libri XV, Natale de Comitibus ... e Graeca in Latinam linguam vertente*, Basileae, 1556). Dézsi Lajos, tévesen, az 1583-as lyoni *Athenaeus*-kiadást, Jacques Delechamp latin fordítását közölte a história forrásaként (Dézsi, *I. m.*, és Uő., *Verses görög regények és regék a régi magyar irodalomban = Csengery János emlékkönyv*, Szeged, 1926, 113–135). Tévedését egy lexikonszócikk már 1926-ban korrigálta (*Cegei Névtelen = Magyar irodalmi lexikon*, szerk. VÁNYI Ferenc, Bp., [1926], 170).

A latin szöveg és a história párhuzamainak jobb követhetősége végett teljes egészében ideiktatom Natale Conti szövegét:

Neque admirari sane oportet si ex auditu solo amati fuerunt nonnulli a quibusdam, quando Chares Mytilenaeus libro Historiarum decimo de Alexandro, quosdam per somnum vidisse inquit, quos nunquam aucta viderant, ac postea amasse. Sic autem scribit, Zariadres Hystaspae frater erat iunior, at utrique formosi, de quibus indigenae narrant, quod ex Venere nati sunt et ex Adonide. Hystaspes Mediae inferioris regioni imperavit; at Zariadres superioribus locis hostiis Caspiis ad Tanai usque fluvium. Marathorum qui ultra Tanaim incolunt rex erat Homartes, qui filiam habebat nomine Odatim; de qua scriptum in historiis reperitur, quod cum per somnum Zariadrem vidisset, eum amavit, ac idem ille accidit pariter ut eam diligeret. Se igitur vicissim amabant ac cupiebant ob phantasiam per somnum incoeptam. Erat Odatim omnium mulierum quae forent in Asia formosissima, et Zariadres ipse erat formosus. Cum igitur ad Homartem misisset Zariadres, mulieremque in uxorem poposcisset, non assensit Homartes, quia filios mres non habebat, quia eam cui piam suorum familiarum, qui foret apud ipsum desponsare decreverat. Postea non multo tempore interposito omnes regni sui potentes, amicos, et affines ad se convocavit, quod nuptias filiae erat celebraturus, neque tamen cui eam esset daturus, patefaciebat. Cum vigeret igitur potus, pater Odatim filiam in symposium convocavit, ac udentibus convivis dixit; nunc tuas nuptias celebramus, o filia. Cum igitur circumspekeris, omnesque animadverteris, auream phialam capiens eam impleto, atque cuius vis esse uxor ei porrigito, huius enim uxor vocaberis. Cum omnes ea circumspexisset, illud flens faciebat, Zariadremque videre cupiebat; ad eum enim miserat qui nunciaret quod nuptiae erant faciendae.

Cum hic apud Tanaim esset in castris clam nesciente exercitu cum solo venit auriga, nocteque profectus per civitatem in curru pervenit, cum ad octingenta stadia cucurisset. Cum vero pago in quo nuptiae celebrantur esset propinquus, currum una cum auriga in loco quondam reliquens, sto iam Scythicam indutus incessit, ac in aulam profectus. Odatimque stantem ante calicum loculum, lugentem, phialamque tarde miscentem, intuitus ad eam propius accedens inquit, adsum tibi, o Odatim ipse Zariadres, ut tu optasti. Cum haec virum externum formosumque animadverteret, eisque persimilem qui visus fuerat in somnis, maximopere laetata ei phialam ipsi porrexit, qui eam rapiens deduxit in currum, Odatimque habens aufugit. Servi vero ancillae quae amorem cognoverant conticuerunt. ac patre eam vocare inbente, se nescire posse aiebant, quo iuerit. Commemoratur hic amor ab iis barbaris, qui Asiam incolunt, et profecto dignus est quem imitentur. Hanc fabulam is sacris locis et regiis pingere consueverunt, et in privatis domibus: compluresque potentum Odatim nomen suis filiis imponunt.

A történet – görögből készült – modern magyar műfordítása a következő:

[Semmiképpen sem csodálkozhatunk azon, hogy valaki csupán hallomás által szerelembe essék, mivel Chares Mitylenus Nagy Sándorról írott históriájának tizedik könyvében azt mondja, hogy vannak, akik álmlukban beleszerethetnek valakibe, akit azelőtt sohasem láttak. Ezt írja ugyanis:] Zariadres, a Tanaisztól a Kaszpi-hegyszorosig terjedő vidék királya – így mesélik – Aphrodité és Adonisz fia volt.

A Tanaisz folyó túlsó partján lakó marathoszokon Homartesz uralkodott, akinek volt egy Odatisz nevű leánya. Ez egyszer álmában meglátta Zariadreszt és beleszeretett; ugyanez történt a férfival, s ő is ugyanúgy szerelemre lobbant a lány iránt. Amaz álombeli tünemény óta pedig mind a ketten vágyódó szerelemmel emésztődtek egymás után. Mert Odatisz a legszebb lány egész Ázsiában, és Zariadresz is ritka szép férfi volt. Zariadresz tehát követeket küldött Homarteszhez, és nagy tiszteességgel feleségül kérte a leányát. De Homartesz visszautasította az ajánlatot, mert nem volt fiúgyermek, s leányát valamelyik meghitt emberével akarta összeházasítani.

Nemsokára ezután Homartesz összehívta birodalmának országnagyjait, jó embereit s rokonait, és lakodalmat tartott, de nem mondta meg előre, kit választott férjül leányának. Mikor már az ivás virágos lendületbe szökkent, az apa behívatta Odatiszt a boros társaságba, s a vendégek füle hallatára így adta fel a szót:

– Íme, leányom, Odatisz, mi most a te menyegződet ünnepeljük. Tekints hát körül, nézz meg jól mindenkit, aztán fogj egy aranyserleget, töltsd meg, s nyúljds annak, akit férjedül választottál. Én ahhoz adlak feleségül.

A leány végigjártatta szemét valamennyin, s aztán könnyezve távozott, mert alig várta már, hogy lássa Zariadreszt, hiszen üzenetet küldött neki, hogy hamarosan férjhez akarják adni. Zariadresz a Tanaisz folyó mellett táborozott. Egyetlen kocsihajtó kíséretében titokban távozott a táborból, s átkelt a folyón. Még az éjjel útnak indult kocsiján, s körülbelül nyolcszáz stadionnyi úton vágatva száguldott az országon keresztül. Amint annak a városnak közelébe ért, ahol a lakodalmat ülték, kiválasztott egy helyet, otthagyta a kocsiját s a kocsihajtót, ő maga pedig szkíta ruhába öltözött, s nekiindult. Ahogy a palotába érkezett s meglátta Odatiszt – ez éppen a pohárszéknél állt, s fáradtan-könnyesen vegyítette az italt az aranyserlegben –, odalépett hozzá, s így szólította meg:

– Itt vagyok, Odatisz. Eljöttem, amint kívántad. Én vagyok Zariadresz.

Amint felismerte a szép idegen férfiban szakasztott mását annak, akit álmában látott, határtalan öröme gyulladt, s odanyújtotta neki az aranyserleget. A férfi pedig felkapta Odatiszt, kocsijához vitte és megszőktette. A belső szolgákat és cselédlányokat a királyleány jó előre beavatta titkos szerelmébe, így hát hallgattak. Mikor az apa felelősségre vonta őket, azt mondták, nem is sejtik, ki szöktethette meg. Az ázsiai barbárok sűrűn és nagy csodálattal emlegetik ezt a szerelmet, s templomokban, királyi palotákban és magánházakban festményekeken is megörökítik ezt a történetet. Leánygyermekének pedig a legtöbb apa az Odatisz nevet adja. (*A szerelmes delfin. Ókori dekameron*, ford. RÉVAY József, Bp., 1962, 53–56; szögletes zárójelben saját kiegészitésem.)

Látható, hogy a história szerzője jelentősen kibővítette az előtte fekvő eredeti szöveget. Meglehetősen szokatlan módon – hiszen XVI. századi feldolgozásainkra éppen az ellenkező tendencia jellemző – a történetet erotikus részletekkel dúsította föl. A históriát, azon túl, hogy a „bús szívöket” vigasztalja vele, az „atyáknak, anyáknak példaadásban” ajánlja, hogy ne kényszerítsék gyermeküket olyanhoz, akit nem szeretnek. Az utolsó strófákban a szerző nem túl meggyőzően óvja az ifjakat „Venus játékának” megtapasztalásától. E poétikailag nem túlzottan színvonalas – még a sorok belső tagolását sem tartó – széphistóriát aligha tekinthetjük a házasságról szóló hivatalos egyházi tanítás közvetítőjének, megjelentetését sokkal inkább a várható bevétel reménye magyarázhatja. A nyomdát bizonyára az előző évben kiadott *Eurialus és Lukretia* (RMNy 594) üzleti sikere bátorította e meglehetősen sikamlós szöveg kinyomtatására. A szöveg gondozására azonban láthatólag nem sok figyelmet fordítottak; a nyomtatás rossz minőségű, és igen sok benne a sajtóhiba is.

A magát csak „egy ifjú”-nak nevező szerző az erdélyi Cegén (Doboka vármegye), a „Holdos tónak fektében” „skólai mesterségben” tevékenykedett. Latinul jól tudó literátus kántor, segédtanító lehetett; kilétét nem tudjuk megállapítani (vö. DÉZSI Lajos, *A czegei névtelen = Dolgozatok Békefi*

Remig egyetemi tanári működésének emlékére, Bp., 1912, 354–358). A cegei „iskola” aligha volt több módosabb parasztyerekeket írásra-olvasásra, elemi ismeretekre oktató protestáns falusi kisiskolánál. Cege a Mezőség északi határán, a Hódos-, más néven Cegei-tó északi csücskénél található. Innen nevezte magát a nagy múltú cegei Was család.

A szöveget modern helyesírással adjuk. Az egyetlen szövegforrás töredékességének érzékeltetésére megadjuk a meglévő levelek ívjelzeit, a hiányzó – esetlegesen kikövetkeztetett – részeket szögletes zárójellel jeleztük. A mű teljes terjedelme 119 stófa (476 sor) volt.

- 13 Kérem az hallgatókat – Tehát a szerző archaikus módon elsősorban énekes előadásra szánta művét, nem olvasmánynak.
- 23 Adonidesnek – Adónisznak; az Adonides a név latin ablatusából („ex Adonide”) helytelenül visszakövetkeztetett alak.
- 27 Caspium tenger felett – Az eredetiben valójában a Kaszpi-hegysorosról van szó.
- 28 Tanais – a Don folyó
- 30 [Mar]atónusoknak – Nem azonosítható szkíta nép, a görög eredetiben talán a „szarmatón”, szarmata népnév torzult alakja.
- 31 Meszembben kik lakoznak – Az eredetiben nincs megnevezve Homartesz városa. Meszem települést ezen a vidéken az ókori források nem ismernek. Valószínűleg sajtóhiba, amit valahogy így lehetne javítani: „*A folyóparton szemben kik lakoznak.*” A latinban: „*Marathorum qui ultra Tanaim incolunt rex erat Homartes.*”
- 91 nyolc[száz] – nyolcszáz stadion (kb. 150 km) távolságot tett meg
- 103 Szitiai – szkíthiai, korabeli ejtés szerint: szityai
- 115 Szebbnék – Eredetileg „Szepnek”, a kiejtést követő (zöngétlenedés) írásmóddal.
- 122 malozsátul – édes bortól
- 123 ruhátlan – nem volt díszbe öltözve
- 129 megivá – Az eredeti „meg iuta” alak nem feltétlenül sajtóhiba, inkább a korban elterjedt ortográfiai hagyomány. Telegdy Kata verses levelében: „tudom hogy egyik sem *iuth* az k: forrasabul” (lásd kötetünkben a 14. sz. jegyzetét). A rímelés miatt döntöttem a javítás mellett.
- 138 Ná[m] békével – esetleg: „nagy békével”
- 146 medgyünk – mit tegyünk (összevonás)
- 151 megjutott – megérkezett
- 190 duskát – valakinek az egészségére egyszerre felhajtott pohár
- 203–206 Odatis kertében – Nyilvánvaló utalás az Árgirus széphistóriára és az Aeleton király kertjében lévő almákra.
- 211–214 két fejr almát... – A virágének-frazeológiából kölcsönzött leírás a testi szerelemről. A női testre alkalmazott kert- és rózsza-motívumot és a keblekre használt alma-metaforát a Semppei Névtelen használja *Az Béla királyról való és az Bankó leányáról* című, 1570-ben szerzett históriájában: „Hamar kikapcsolja komoka dolmányát, / Királynak mutatja szép két almáját. // A Bankó leánya ezt mondta királynak: / Teremnek-e, király, te birodalmodban, / Az te szép kertidben ilyen drága almák, / Mint az én kertemben, kik előttd voltak? // Budára hoztam volt az két drága almát, / De nem tudtad, király, megszegni az almát” (RMKT XVI, 8, 173–178, 123–130. sorok). Hasonló metaforát használ Bogáti Fazakas Miklós *Énekek énekefordításában* is: „Nemes mellyeden két szép termés alma, / Erdei kecskének, mint két szép fia, / Ki mindenkor az rózsahegyten lakja, / Színét, szépségét az rózsától kapta” (*Énekek éneke...* kiad. KOMORÓCZY Géza, [Bp.], 1969, 74).

- ki szokták írni – meg szokták festeni (a paloták falán)
- 235 Mit cselekedék Cymon... – A történet Boccaccio *Decameron*jában található; az ötödik nap első novellája. A novella cselekményét maga Boccaccio így foglalta össze: Cimonénak a szerelemtől megjön az esze, és kedvesét, Efigeniát hajón megszőkíti; Rhodoszban börtönbe kerül, melyből Lisimaco kiszabadítja; akkor annak segítségével elrabolja Efigeniát és Cassandrát menyegzőjük napján, velük együtt Krétába szökök; s minekutána mindegyik feleségül veszi kedvesét, velük együtt hazahívják őket (*Boccaccio művei*, II, ford. RÉVAY József, Bp., 1975, 6–18). A Petrarca és Filippo Beroaldo által latinra fordított négy Boccaccio-történet mindegyikéből készült magyar históriás ének a XVI. század során. A *Volter és Griseldis*, *Gisquardus és Gismunda*, *Titus és Gisippus históriája* fennmaradtak, ám a *Cimon és Ifigenia históriája* sajnos elveszett. (Valószínű forrásának címléírása: *Mithica historica Ioannis Boccacii per Philippum Beroaldum de italico in latinum translata: qua ostenditur exemplo cuiusdam adolescentis ab mores beluinos Cymonis dicti amorem cultorum morum esse parentem*.) Német fordítása 1516-ban, Strassbourghban jelent meg, később Hans Sachs is feldolgozta. A hivatkozás itt minden bizonnyal a történet elveszett magyar feldolgozására utal (RPHA 4038). Enyedi György Gismunda-históriájának Lugossy-kódex-beli másolata ugyanis nótajelzésként a „Nota Cymonis”-t adja meg (vö. DÉZSI Lajos, *Egy elveszett magyar verses Boccaccio-novella*, It, 1913, 257–259; és ENYEDI György, *Historia elegantissima*, kiad. KÁLDOS János, Bp., 1994, 17). A történet magyar változatának egykori meglétét a dallamutaláson kívül a Vásárhelyi-daloskönyv egyik, 1624-ből való énekének egy sora is igazolja: „Ám bírja Cimon Viginát, Gysquardus is szép Gismundát” (RMKT XVII, 3, 32. sz., 3. strófa). Egy XVIII. századi ének címe is *Cimon és Iphigenia*, s a történet kezdetét verseli meg, amikor a férfi a forrás mellett alvó gyönyörű nőt megpillantja (*Ötödfélszáz énekek. Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből*, kiad. BARTHA Dénes, KISS József, Bp., 1953, 142. sz.). Ez a jelenet, amely a művészek kedvelt témája volt, látható Rubens egyik 1618 körül festett képén is.
- 239 Mint jára Diomedes... – A történet a Telamon-história (*Szép históriás ének az Telamon királyról, és az ő fiának Diomedesnek szörnyű haláláról*, RMKT XVI, 9, 525–538, 600–607). Az *Fortunaturól való szép história* (RMKT XVI, 8, 337–433, 491–499; és *Szöveggyűjtemény*, II, 278, 441–442) ugyancsak hivatkozik Diomedes tragikus szerelmére: „Diomedes dolgát ki hallotta volna, / Mint az Cataristát megszerette volna? / Noha szegény varga leánya az volna, / De éltében igen megszerette volna.” Ezt követően további tíz strófában summázva beszéli el Telamon históriáját (2233–2276. sorok). Balassi is idézi a témát „Mire most, barátom...” kezdetű versében, azonban nála Catarista nem varga leánya: „Hol Diomedessel az ferdős leánya?” A Balassi által ismert változat az eredetibb, amely Gaspar Bernauer augsburgi fürdő és borbély leányának, Ágnesnek és III. Albert bajor hercegnek valós szerelmi történetére megy vissza. A leányt 1435-ben taszították a straubingi hídról a Dunába (vö. BÁSZEL Ernő, *Bernauer Ágnes a német költészetben*, EPhK, 1906, 586–596; Werner SCHÄFER, *Agnes Bernauer und ihre Zeit*, München, 1987).
- 266 Ezen kívül egyet mondnak... – Célzás az *Énekek éneke* 8. részének 6. versére: „Mert erős a szeretet, mint a halál, kemény mint a sír, a buzgó szerelem.”
- 272 Venus játékát – a testi szerelmet (vö. *Eurialus és Lucretia*: „Venus dolga után borral szép étekkal Eurialust jól tartá” – RMKT XVI, 9, 440, 941. sor)
- 276 mellyben lőhet – mellbe (szíven) lőhet
- 284 hé – hév, meleg; Szent Jakabnak havában – júliusban. Ez a sor a *Szigetvárnak veszéséről* szóló história (RMKT XVI, 7, 300) 7. sorával szó szerint megegyezik: „Nyárban, az hév Szent Jakabnak havában.”

APOLLONIUS HISTÓRIÁJA

Kézírtatos szövegforrásai: F „Mikepen az Apolonvs neveo Kirali egy Mesenek megh feitésijerth budosuán az Tengeren mindeneket elvesztet és uegre halasz ruhában Altestrates kiralj uduaraban, mene meljnek leania az szep Lucina aszony az kiraljfit megh szeretuen hozza mene. Es mekepen az Apolonius az kiralisagra hazamenuén az Tengeren felesegit es leanjat elveszti es mekeppen eöket sok esztendeö móluán meghatalta es nagy örommel es bekeséggel orszagaban be iöue.” Fanchali Jóh-kódex (1595–1608) 153–190. Az ének végén: „finis per me Joannem Job de Fanchalj A[n]no 1603. die vero 13. 8bris estue gierta vilagnal etc.” A kolozsvári (esetleg az elveszett siczi) kiadást követi. – STOLL, 4.

P Pápai toldalék (XVI. sz. vége–XVII. sz. eleje) 1a–15a. Decsi Gáspár *Az utolsó időkben egy-nihány regndó bűnökről való prédikációk* (Várad, 1584; RMNy 560) című műve után kötött leveleken. Utána következik az Árgirus-széphistória három versszaknyi töredéke („Hystoria de amore” – lásd ORLOVSZKY, 1999). A két szöveget azonos kéz másolta a XVI. század végén vagy a XVII. század elején. Az Apollonius-história a kolozsvári kiadás szövegéhez áll közelebb: a nagyszámú varia lectiót vagy a szöveg leírója hozta létre, vagy egy mára elveszett nyomtatvány (vagy kézirat) volt a forrása. – STOLL, 70.

B „Jgen szép Historja Mikepen Apollonius az Mese meghatalasertth Anthyocus eleot budosuan az Tengeren TARSIS Uarosba tala, kiket megh segith Száz ezer keobeol buzaval Cub: 8. Es onnet el futtuán, elueztuen mindenet, megien Pentepolisba.” Bettfalui János-énekeskönyv (1613–1616) 3a–10b. Kötéstáblából kiáztatott levelek. A 10b lapon: „P... ...sao Magna eum fama Tj..floio [?] funge apud med... Anno 1616 vltima die Junij Johannes Bettfalui mppria.” Forrása egy mára elveszett nyomtatott kiadás (Sicz, 1592?). – STOLL, 26.

T „HISTORIA, Mikeppen APOLLonius, neu feü kiraly fy, egy mesenek megh feiteseeert, el Budosuan, az Tengeren mindeneket elueztuen, Halaz ruhában Altistrates kiraly Wduaraban jutta, Ad Notam, Sok ereös beölczek, ez kiraljok szerelem miat uezte.” Tatrosy György-énekeskönyv (1618) 28b–45b. Egy elveszett nyomtatott kiadást követ, ugyanazt, amelyet a lőcsei kiadás. A szöveg végén: „Finis huiusque per me Georgium Tatrosy, 1618 Die 14 Junj finiuit.” – STOLL, 37.

V „Jgen szep HISTORIA EGY APOLLONIUS Neuö Kiral-fi Miképpen hazájából Antiochus előtt el bujdosván, s' a tengeren hajó törést szenvedvén, Halász ruhában Altistrates király udvarába jutta szerencsésen házassodot, s' atb. E mostani nyomtatással meg jobbétatott. Nótája: Sok erős vitézek Böltsek...” Vadadi Hegedűs-kódex (1740–1754) 61a–76a. A szöveg végén: „Scripta per me Andream Vadadi In Anno 1740. Mensis Januarij Die 20.” Esler kiadását követi. – STOLL, 203.

Nyomtatott szövegforrásai: K „Szép Chronica miképpen az Apollonivs neuö Királyfi, egy Mesének meg feytéseért el budosuán, Az Tengeren mindeneket el vesztuén, Halász ruhában Altistrates Király vduarában iútá, melynec Leánya à szép Lucina asszony, az Királyfit meg szeretuen, hoz-

zà méne. És miképpen az Apollonius az Királyságra haza menuén, az Tengeren Feleségét és Leányát el veszté, és miképpen őket soc esztendő múlva nagy örömmel egésségben találà. Most vyionnan, az Lucretia notayára Magyar nyelure fordítatot, és meg nyomtattatot. Colosvárat az óh várban 1591. Esztendőben.” [Typ. Heltai.] Folyamatos ívjelzéssel követi Bogáti Fazakas Miklós műve: „Ez világi nagy soc zvr zavarrol valo éne.” A végén: „FINIS.” – RMNy 661.

S [Sicz?, 1592 k., Manlius.] A fenti, kolozsvári kiadást követő nyomtatvány. Csak a D ív könyvtáblából kiáztatott töredékei alapján ismerjük. A töredékek Bogáti Fazakas művének részleteit tartalmazzák. Az elveszett A–C ívek feltehetően az Apollonius-históriát tartalmzták. – RMNy 699. L [Lőcse, XVII. sz. vége.] Egyetlen, címlap nélküli példánya ismeretes. Egy elveszett nyomtatott kiadást követ. – RMK I, 1596.

E „Igen szép Chronica Apollonius nevő Király-firúl, Miképpen egy Mesének megfejtéseért elbujdosuán, az Tengeren mindeneket el-vesztvén, Halász ruhában, Altistrátes Király Uduarában juta &c. Nota: Soc erős vitézek, bölcsek &c.” [Buda, 1722, Esler Márton.] A lőcsei kiadás szövegét követi. Esler kiadásában a század folyamán még legalább ötször megjelent a história (1727, 1735, 1750 és 1751). Ismeretes egy 1852-es szarvasi kiadás is. – BEREZ. 1912, 38–39; It, 1916, 202–203.

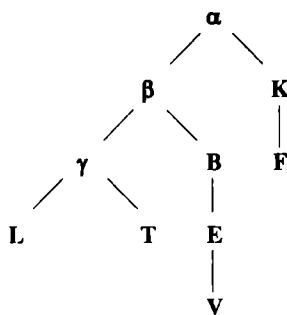
RPHA 43

Strófaképlete: a19(6,6,7), a19(6,6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés az *Eurialus és Lucretia* kezdősorára utal – RMDT II, #248 variánsa, RMDT I, 747, 748, RMDT II, #206.

Modern kiadásai: *Apollónius históriája*, kiad. BEREZ. 1912, 46–72 – az 1591-es kolozsvári kiadás szövegét adja, lábjegyzetekben a lőcsei és az Esler-féle 1722-es kiadás eltérő olvasataival; VARIAS, 1979, II, 696–737; *Szöveggyűjtemény*, II, 279, 460–477.

A szöveforrások viszonyát a következő stemmán ábrázolhatjuk:

α egy feltételezett editio princeps, közel a vers megírásának évéhez, 1588-hoz. β és γ szintén elveszett kiadások, feltételezésükre azért van szükség, mivel L és T közös hibákat tartalmaz, és ezek a közös hibák néhány esetben megegyeznek B hibáival. A Pápai toldalékot nem lehetett egyértelműen elhelyezni a stemmán, mivel meglehetősen sok másolói hibát, illetve változtatást tartalmazó szöveg; legvalószínűbben az elveszett editio princepsről készült másolat. Alapszövegül a kolozsvári kiadást választottam, mivel ez a legépebb szöveg, a párhuzamosan eltérő helyeken a β ág varia lectióival összevetve pedig jobb szöveget őriz. Példa erre a 176. strófában található „oroz” szó, amely ’ör, felvi-

gyázó' jelentésben adathozható a régiségben. A β ágon öröklődő szövegekben az „örzö” alak áll, tehát a lectio difficilior elv alapján a kolozsvári alak az eredetibb.

A szerző szándékosan titkolja el kilétét, a kolofon csupán a szerzés dátumát árulja el:

Az, ki ez éneket rendelé versekben, igen bízik Istenben,
Mint Apollonius király az tengeren, búdosván elméjében,
Az ezeröttszáznak és az nyolcvannyolcnak kétséges elejiben.

Sándor István és Horváth János nyomán Berecz Sándor Bogáti Fazakas Miklóst tartotta a szerzőnek, mivel az első ismert, kolozsvári kiadás Bogáti *Ez világi nagy sok zürzavarról szóló énekével* együtt jelent meg, továbbá mivel Bogáti *Aspasiájának* nótajelzése („Az Lucretia notayara”) megegyezik az *Apollonius* nótajelzésével. A kolofon utalását be is illeszti Bogáti életrajzába, mondván: „1586-ban nagy járvány pusztított Magyarországon, áldozatul vitte Bogáti Fazekas fiát is, amint ezt maga keservesen panasolja *Jóbjának* versfejeiben és végső versszakában. Úgy látszik, erre a fájdalomra céloz az Apollonius-história utolsó versszakában: [...] Az utolsó sorból kiérzik az is, hogy nem volt nyugodt élete, bolyongott mindenfelé, az év eleje kétséges volt előtte, sorsa csak 1589-ben fordult meg, mikor Kolozsvárott unitárius pap lett.” Berecz megalapozatlan attribúcióját az irodalomtörténeti konszenzus nem fogadta el. Újabban Szentmártoni Szabó Géza felvetette Balassi Bálint szerzőségének lehetőségét *Balassi Bálint mint Apollonius* című előadásában (*Versszerzés és poézis. A XVI–XVII. századi magyar költészet*, 1988. május 18–22., Salgótarján–Eresztvény; a program ismertetése: ItK, 1989, 349–350). Érvelése szerint az 1588-as év eleje Balassi Bálint életében felettébb kétséges időszak volt. A költő 1587 november elején unokabátyjának, Balassa Andrásnak zálogba adta vagyonát, a kapott pénzt pedig erdélyi barátaihoz menekítette, jelezve, hogy bizonyos időre peregrinációra készül. November 12-én került volna ugyanis sor hűtlenségi perére a pozsonyi országgyűlésen, amelytől jószágvesztésről szóló határozatot lehetett várnia. A kibujdosást mégis halogatta, mert akkor folyó válási ügyében is döntést várt. Balassi, a fejleményeket aggodalommal figyelve s pártfogást kereső leveleket írva, 1587 végétől 1588 januárjának közepéig barátjánál, Kapy Sándornál húzódott meg az Eger közelében fekvő Szarvaskő várában. E kényszerpihenőt használhatta volna fel az Apollonius-történet lefordítására is. Akkori lelkiállapotának jól megfelelne a história témája és a kolofon borongós hangvétele. Ügyei azonban februárra kedvező fordulatot vettek. Kegyelmet nyert a királytól, sőt állást kapott Érsekújvárott. 1588. március 7-én Liptóújvárról így írt Kapy Sándornak: „De Kegyelmedet kérem, Kegyelmed az én szolgálatomért az *tintás ládával* össze küldje fel az szolgálaim vezetéklövain az portékácskámot, kit ott Szarvaskőben Kegyelmednél hadtam” (BALASSI, 1974, 391). Balassi 1591 őszén Mátyás főhercegnek írt soraiban – Apollonius tengeri hányattatásait felidéző módon – így emlékezett vissza erre az időszakra: „quod vadis quibus, per triennium summo cum rerum *naufragio* haeseram, emersissem...” (magyar fordítását lásd BALASSI, 1974, 417). Balassi szerzőségét ezen túl stilisztikai, szóhasználati érvekkel is bizonyítani próbálja. Az attribúció kérdését jelenleg azonban semmiképpen sem tekinthetjük eldöntöttnek.

Az Apollonius-történet őse egy feltehetően a Kr. u. III. században keletkezett görög nyelvű regény. A görög eredeti elveszett, csupán háromszáz évvel későbbi latin nyelvű átdolgozása maradt fenn. Ez a *Historia Apolloni regis Tyri* című történet több mint száz középkori kódexben megtalálható; a modern kori tudományos kiadásokig azonban csupán két ízben látott napvilágot: először 1474-ben, Utrechben, másodsor 1595-ben, Bécsben, Marcus Welser gondozásában (a szöveghagyományról lásd a kritikai kiadás bevezetőjét: *Historia Apollonii regis Tyri*, ed. Gareth SCHMELLING, Leipzig, 1988). A történet

kisebb-nagyobb átalakításokkal számos középkori gyűjteménybe bekerült, és hamarosan nemzeti nyelvű fordítások is készültek belőle (a feldolgozásokat összefoglalja BEREZ, 1912, 3–37; továbbá lásd Elizabeth ARCHIBALD, *Apollonius of Tyre: medieval and renaissance themes and variations: including the text of Historia Apollonii Regis Tyri with English translation*, Cambridge, 1991). A téma legismertebb világirodalmi feldolgozása Shakespeare *Pericles Prince of Tyre* című drámája (a drámát régebben kétes hitelűnek tartották). A mi szempontunkból lényeges, hogy a latin Apollonius-történet – kisebb, keresztény szemléletű átalakításokkal – bekerült a *Gesta Romanorum* úgynevezett vulgata redakciójába (lásd kötetünkben az 1. sz. jegyzetét). A címe: *De tribulatione temporalis, quae in gaudium sempiternum postremo commutabitur* (OESTERLEY, 1872, 153). A magyar Apollonius-história ezt a *Gesta Romanorum*-beli szöveget követi (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Gesta Romanorum cum applicationibus moralisatis ac mysticis*, Lugdunum, 1555). A forrásszöveget elárulják a história névalakjai: az Antiochus elől menekülő Apollonius a tengerparton összetalálkozik egy férfival, aki tudósítja a fejére kítűzött vérdíjról. A *Historia Apollonii* szövegváltozataiban az ember neve Helenicus, a *Gesta Romanorum*-beli recenzióban és a magyar históriában Elinatus. Hasonlóan Tharsia dajkájának a neve ott Lycorides, itt egybehangzóan Ligozides. A névtelen magyar átdolgozó szorosan követi forrását, csak néhány ponton bővít, akkor is csak a történet logikája érdekében. Így például a 120–121. strófában Apollonius Tharsiából való elindulását – logikusan – megtoldja azzal, hogy ellenségei ellen fegyverkezik és hadat indít Antiokheia ellen. A történet utolsó harmadában kevésbé szorosan követi az eredetit: a cselekmény befejezését csupán nagy vonalakban foglalja össze. Az átdolgozás sajátossága, hogy kerüli a moralizálást és a máshol oly gyakori hosszas elmélkedő, tanító betéteket. A szöveg láthatóan szórakoztató céllal, nagy közönségérdeklődésre számító olvasmánynak készült.

Az Apollonius-téma már a história elkészülte előtt is ismert volt Magyarországon. Bornemisza Péter 1579-ben elítélőleg szolt azokról, akiknek csak „hítségos mulatságra vágyódnak [...] fülei [...] trágár és penészes csúfságra, bábabeszédre, álnokul költött fabulákra Királyfia Kis Miklósról, poéták óriásiról, Apolloniusról és egyéb hítságról, virág- és szerelemének hallgatására, lant, síp, dob, trombitaszóbeli hajahujára és temény ezer csácsogásokra” (BORNEMISZA Péter, *Ördögi kísértetekről*, kiad. NEMESKÜRTY István, Bp., 1980, 1008; RMNy 433). Bornemisza szavaiból arra is következtethetünk, hogy az Apollonius-történetnek lehetett régebbi, mára elveszett magyar változata is. Ha volt is ilyen korábbi fordítás, annak népszerűségét elhalványította az 1588-ban szerzett ének. Ez a história az Árgirus mellett a legtöbbet kiadott, a könyvpiacra leghosszabb ideig jelen lévő XVI. századi epikus énekünk. (Jellemző, hogy a Pápai toldalék néven ismert kéziratos gyűjtemény összeállítója a XVI. század végén épp ezt a két éneket másolja le magának.) 1852-ig közel egytucat kiadásban jelent meg. 1760-ban négyrészes, 1025 strófás újabb verses feldolgozást készített a témáról Haller fordítása nyomán egy bizonyos A. S. monogram mögé rejtőző piarista *Tirusi Apollonios Buidosásinak Története*i címmel (UJVÁRY Gyula, *Apollonius históriájának ismeretlen magyar verses feldolgozása*, It, 1922, 98–99). A téma népszerűsége nem halványodott el a XVIII. században sem: „az együgyű magyar Olvasók, kik a' fő stylumnak megértésével magokat terhelni 's törni nem akarják, más újjabbal, mint Markalf, Árgirus, Brunzvik, Apollonius históriáival, és több illetén régen koholt esmértes óságoikkal, mellyek már nagyobb részént még a' mezőn, 's erdőn tartózkodó írás tudatlan Pásztoroknál is hathatós esméretségben álnak” – panaszkodik 1773-ban Kónyi János (KÓNYI János, *Várta mulatság avagy Ármán királynak és Florina kis-asszonynak tündéres ritka története*, II–III, Buda, 1773). Az Apollonius-téma elterjedtségét mutatja, hogy folklórváltozatai is keletkeztek, népmesei feldolgozása még a XX. század küszöbén is élt a falusi mesemondók emlékezetében (két népmesei változata: *Apollonius királyfi* = GAÁL György, *Magyar népmesék*, III, Pest, 1860, 223–334; *Mese az apolloniai királyfiról*, MNyr, 1890, 523–526).

- 1 Az Szentírás mondja... – Vö. Mt 7,13–14, Lk 13,24; lásd még a *Gesta Romanorum* 155. (tehát az Apollonius-történetet kettővel követő) darabjának magyarázatát (Haller János fordításában): „A’ melyre a szent Írás mondgya: hogy *Szoros út vagyon*. [...] valameddig a’ Christus Jézus el nem jött [...] a mennyei boldogságra senki nem juthatott.”
- 4 Antiochus ... Antiochiába – Antiokheia az Orontész torkolatánál fekvő szíriai város, a szeleukida birodalom székvárosa. A helységnevek és a földrajzi környezet valós a történetben, a nevek azonban nem azonosíthatók történeti személyekkel.
- 28 mesét – mese = találás kérdés, rejtvény (*Gesta Romanorum: questio* – Haller is így fordítja!)
- 34 Tyriából – Türosz, város Föníciában
- 37 értelmére – jelentésére, megfejtésére (Vö. Balassi Bálint, *Aenigma*: „Jelentem versben mesémet, / De elrejttem értelmemet; / Kérem édes szeretőmet, / Fejtse meg nekem ezeket.”)
- 40 A gonoszság visel... – Az *aenigma* az eredetiben: „*Scelere vehor, materna carne vescor. quero fratrem meum matris mee virum, nec invenio.*”
- 50 elvihetd – elviheted
- 51 szinte házadra küldvén – még ha a hazádba is kell mennem utánad
- 60 medgyen – mit tegyen
- 65 százezer köbel – az eredetiben „*Centum millibus modiorum frumenti*”; egy köből kb. 60 liter, a latin *modius* ennél lényegesen kevesebb, kb. 9 liter
- 94 Tharsis – Tarsusz, város Kis-Ázsiában, Antiokheia közelében
- 102 arcul – szemben
- 124 oszlopot öttét – Az eredetiben az emlékmű Apolloniust ábrázolja, amint jobb kezében kévét tart, bal lábával pedig egy vékára lép.
- 130 Pentapolis – Kürenaika öt városa: Küréné, Apollóneia, Ptolemais, Arsizioné, Bereniké
- 141 egy nagy erős pizgás halász – (piros)pozgás; *Gesta Romanorum*: „*aspexit ... robustum piscatorem*”
- 146 Maga – noha
- 159 laptaházba – labdaházba; az eredetiben *gymnasium*
- 166 trancélokon – A trancél szó jelentése bizonytalan. Bizonyosan nem a TESz transzíroz szó-cikkében megadott ’fahordó hajó’ (*Lastschiff*) jelentésben áll itt a szó, hanem valamilyen hálót vagy akadályt jelent, amelyen vagy ami fölött a labdát a játékosok átütik. A lovagi játékok (ó)francia terminológiájából kerülhetett – német közvetítéssel? – a magyarba. Elképzelhető az is, hogy valamiképp a ’célábla’ jelentésű német „Ziel” szóval áll kapcsolatban az etimológia (Transch-ziel?). Vö. *Gesta Romanorum*: „*Cum rex ludum spere cum servis suis exerceret, admissit se Apollonius regi, et decurrentem sustulit speram, et substuli velocitate percussam ludenti regi remisit.*” A latin eredeti szövege a fürdőjelenet leírásánál erősen romlott; valószínűleg az Apollonius-história fordítója sem értette pontosan a labdajáték mibenlétét. Haller kuglójátéknak értelmezte. (Vö. Görcsöni Ambrus, *Mátyás király históriája*, III, 123: „Trántzelokon az király által méne.”) Szentmártoni Szabó Géza értelmezése: trancél = a lovagi tornákon használt, zászlócskákkal díszített kordonkötelek, az út felett keresztben kihúzott kötél, labdajátéknál használt akadály.
- 169 Király kádba üle – Az eredetiben arról van szó, hogy a labdajáték után Apollonius a fürdőben megmasszírozza és ledörzsöli Altistratus testét – a latin szöveg azonban igen nehezen érthető. (Vö. a 163–165. sorral.)
- 175 zseccelben – seccel, zseccel = zsöllyeszék (az eredetiben *triclinium* = étkezésnél használt háromszemélyes kerevet)

- 178 hopmester – udvarmester (ném. Hoffmeister)
- 196 Miénk vagy ... Apolloni – *Gesta Romanorum*: „Noster es, Apolloni!”
- 200 virginát – Virgina: billentyűkkel megszólaltatott húros hangszer. A csemlalónál kisebb, tehát inkább a pianínóhoz hasonló. Az eredetiben *lira*. Haller citerának fordítja, a virginál ezzel szemben elegáns udvari hangszernek számított. 1592-ben Ecsedi Báthory István levélben sürgeti Iklódy Pétert, hogy virginását indítsa már útnak (ECKHARDT, 1944, 163). Forgách Zsuzsannáról (1582–1632) feljegyezték, hogy alig múlt tízéves, s „a verginát kellemesen tudta verni” (DEÁK Farkas, *Gróf Forgách Zsuzsanna*, Bp., 1885, 12–13). Ismeretes, hogy Esterházy Pál is virginakísérettel adta elő saját dalait (RMKT XVII, 12, 797).
- 212 ékest termetihez mind az nótákat szabná – Az eredetiben Apollonius névvel kapcsolatos szójáték: „ut omnes non Apollonium sed Apollinem crederent.”
- 214 Tízezer aranyat és húszezer tallért – *Gesta Romanorum*: „auri ducenta talenta, argenti libras quadringentas”; a pohárszék az eredetiben nem szerepel.
- 224 szerelme miatt Apolloniusnak – genitivus obiectivus
- 251–252 Hogy az habok miatt... – A két sor a fordító hozzátétele, az eredetiben csak ennyi áll: „Ego passus sum naufragium.”
- 265 Asszony hogy viselne, jelensége vala – jele volt terhességének
- 266–267 Minden mulatságot... – a fordító hozzátétele
- 281 nehézkes – terhes
- 315 Egy holt haszontalan testért – A kormányos ti. babonából nem akar halottat megtérni a hajón: „Corpus mortuum navis suffere non valet...”
- 317 főnyű – fenyő
- 325 Ephesus – Epheszosz, ióniai város (Kis-Ázsia)
- 341 De egy tanítványa... – A felélesztés jelenete az eredetiben sokkal részletesebb.
- 359–363 Kiket sok éléssel... – Ez a részlet a fordító leleménye, a cselekmény menete szempontjából logikus, hogy Apollonius háborúra készül.
- 400 szőlő-kapás – Az eredetiben egy Theofilus nevű „villicus”.
- 401 tokmálás – tukmálás = alku, szerződés
- 430 Machilena – Az eredetiben Machilenta. Mindkettő torzult alak, a helyes név a *Historia Apollonii* szövegében található: Mytilene. Mütiléné város Lesbosz szigetén.
- 455 fél gírá – gíra = középkori mérték- és pénzegység: a font egynyolcada, egyenlő négy magyar aranyforinttal (az eredetiben „mediam libram”)
- 456 egy pénzért – itt kb. egy ezüstdénárért (az eredetiben „ad singulos solidos” – a solidus császárkori aranypénz, értéke általában a libra hetvenkettő része)
- 516 Erős zokogással... – a fordító leleménye
- 526 oroznak – oroz = ajtónálló, udvari szolga (az „orosz” népnévből)
- 534 lakást – lakomát
- 549 De meg sem gondolta... – A fordító itt eltér az eredititől. A *Gesta Romanorum* szövegében Athanagoras a neve és gondozatlan szakállja miatt sejtí, hogy Tharsia apjával van dolga, és a lányt éppen ezért hívhatja oda.
- 552 Leány álalméne – A fordító itt jelentősen rövidít. Az eredetiben kétszer küldi vissza Tharsiát Athanagoras a búslakodó Apolloniushoz. A lány három verses találós kérdést tesz fel, melyeket a férfi sorban megfejt. A lány is sejtí már, kivel áll szemben, de egyre határozottabb célzásaira az durvasággal válaszol („genis ejus ruptis cepit sanguis effluere”); sírva fakadva végül nyíltan kivall mindent.

- 572 Rettenetes kínra ... latrot király kezében adá – Az eredetiben hosszabb a jelenet: Athanagoras vádló beszédet tart a város népe előtt, akik erre kiszolgáltatják a bordélymestert Apolloniusnak. A vicemestert viszont megjutalmazák.
- 587 Elfogya magában – elgyöngül
- 593 Tharsisba jővén – A fordító itt is erősen rövidít: elhagyja a „szőlő-kapás” és Dionysia szembesítését, Apollonius vádbeszédét, a bűnös pár meglincselését, Elinatus megjutalmazását.
- 604 Nyolcvan esztendeig élt Apollonius – Az eredetiben: „Vixit vero Apollonius con conjuga sua LXXXIV annos.”

ILLYEFALVI ISTVÁN

Kézírtos szövegforrása: P „IEPhTANAK HISTIRiaia mikeppen az hadban Fogadast töt hogy ha az ellensiget megh verheti tehat vissza terteiben Valamit leg elsőben othon haznal megh lat azt megh aldoza es leaniat latuán megh aldoza.” Pompéry-kódex (XVII. sz.) 166a–178b. A szöveg a 855. sor után a „Czak az” őrszóval megszakad. – Egri Főegyházmegyei Kvtár, MS. 0009, U². III. 6.

Nyomtatott szövegforrásai: C₁ „Iephta sive tragoedia Iephte, ex Georgio Buchanano Vngaricis versibus reddita in gratiam spectabilis ac Magnifici D. D. Francisci Kendi de Rhadnot, filioliæque eiusdem festiuissimæ Sophiæ Kendi. Ad notam Lvcetiae. Stephano Illyefaluino interprete. Nyomtatott Colosuárat 1590. Esztendőben.” [Typ. Heltai.] A címlapon lovas és gyalog vitézt ábrázoló metszet. A végén: „FINIS.” – RMNy 645.

C₂ „Iephta sive tragoedia Iephte, ex Georgio Buchanano Vngaricis versibus reddita in gratiam spectabilis ac magnifici D. D. Francisci Kendi de Rhadnot, filioliæque eiusdem festiuissimæ Sophiæ Kendi. Ad notam Lvcetiae. Stephano Illyefaluino interprete. Nyomtatott Colosuárat, 1597. Esztendőben.” [Typ. Heltai.] A címlapon lovas és gyalog vitézt ábrázoló metszet. A végén: „FINIS.” – RMNy 805.

K Címlap nélküli, könyvtáblából kiáztatott töredék. Az első rész utolsó 5 és a második rész első 42 versszakát tartalmazza. [Kassa, 1620 k., Festus.] A datálás támpontja az volt, hogy a töredék Ilosvai Toldijának (RMNy 1213) és a *Leucippe és Clitophon*-historia (RMNy 1215) kassai kiadásának ebből az évből származó makulatúra-leveleivel került elő. (Ismertette: CSANDA, 1970, 381–387.) – RMNy 1212.

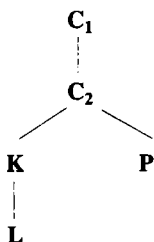
L Címlap nélküli unikális példánya az OSZK-ban. Kezdődik: „AZ Szent Írás mondgya, hogy szoros ut vagyon...” [Lőcse, XVII. sz.] A végén: „VÉGE.” – RMK I, 1596. RPHA 189

Strófafélelete: a19(6,6,7), a19(6,6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés az *Eurialus és Lucretiára* (RPHA 1249) utal – RMDT II, #246, RMDT I, #236.

Modern kiadása: VARJAS, 1979, II, 775–837.

A források egymáshoz való viszonyát a következő stemma szemlélteti:

Az alapszöveg a szerzői kézirathoz legközelebb álló editio princeps (C₁). A második kolozsvári edíció a hét évvel korábbi kiadás szedésével készült – úgy látszik, a kiszedett íveket ilyen hosszú idő alatt sem dobták szét. Mégis van néhány különbség a két szöveg között; elképzelhető, hogy ezek a többnyire csak az ortográfiát érintő apróbb változtatások szerzői korrektúra eredményei. A többi forrásnak nincs szövegkritikai értéke. A Pompéry-kódex a második kolozsvári vagy a kassai kiadásról készült, másolója igen sok értelmes hibát követett el; e félreolvasások a XVII. század eleji olvasók szövegértelmezési gyakorlatára vetnek fényt, ezért a lapalji jegyzetanyagba hozzátételként került be.

A szerző, Illyefalvi István életének adatait nem ismerjük. Ha vezetékneve a szülőföldjét jelöli, akkor az Olt folyó partján fekvő háromszéki Illyefalváról származik. Külföldi iskolázásáról nincs adatunk; talán a kolozsvári vagy a marosvásárhelyi unitárius kollégiumban tanult. 1590 körül a Kendiek Küküllő menti, radnóti kastélyában élt. Mint Horváth János feltételezte, minden bizonnyal a kis Kendi Zsófia házitanítója lehetett (HORVÁTH János, 1957², 442). Jephta-históriájának második részét is tanítványának ajánlotta, míg az első részt az ő apjának, Kendi Ferencnek: „Első részét ennek, hogy szívét jelentse, Nagyságának mutatja, / Az utolsó részét, hogy Isten éltesse, atyját meg ne bosszontsa, / Istenfélő légyen, szófogadó légyen, Kisasszonnak ajánlja.” Horváth Iván felvetette, hogy Illyefalvi talán egyike lehetett a Balassinál szereplő, költészetben vetekedő nyolc „ifjú legén”-nek (HORVÁTH Iván, *Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben*, Bp., 1982, 264).

A Kendi család egyike volt Erdély legnevesebb, legbefolyásosabb főúri familiáinak. A Kendiek gyakran töltöttek be főhivatalokat, de sokszor voltak aktív szereplői politikai intrikáknak is. Idősebb Kendi Ferenc a fejedelem törökpárti ellenzékének egyik prominens alakja volt. 1594. augusztus 28-án őt is ott találjuk a Kovácsóczy Farkassal együtt lefogott tizenhárom főúr között; két héttel később, szabályos bírói ítélet nélkül kivégezték. Ifjabb Kendi Ferenc (Illyefalvi gazdája, a vers egyik címzettje) első felesége az a Bebek Judit volt, akinek nevére 1575–76-ban Balassi Bálint udvarló verset írt (vö. BALASSI *Énekei*, 1986, 270). Horváth János az ifjabb Kendit összetévesztette az 1594-ben kivégzett idősebbel; ezért nem érti, hogy maradhatott meg az 1597-es második kiadásban is az ajánlás. Valószínűleg Heltai János is tévedett, amikor úgy vélte, hogy Bebek Judit a kivégzett Kendi Ferenc *másod-unokatestvére* (és nem fia) volt (HELTAI János, *Balassi és Buchanan Iephtese*. ItK, 1997, 545). Kendi Zsófia sorsáról semmit nem tudtam kideríteni; talán fiatalon meghalt. Heltai nagyon óvatosan azt a feltevést kockáztatta meg, hogy esetleg ő lehetett Balassi Bálint „SOFIÁM” akrosztichonú, Zsófia nevére 1589-ben írott versének címzettje (HELTAI, *I. m.*, 545). Illyefalvi ajánlása egyébként kissé baljóslatú, hiszen a szófogadásban példaként Zsófia elé állított Iphis engedelmességének szörnyű jutalma lett.

A Jephta-histórián kívül fennmaradt Illyefalvi neve alatt egy latin hexameterekből álló halotti búcsúztató is, melyet 1593. május 23-án mondott el Kemény László temetésén. Kemény László a későbbi fejedelem nagyatyja, Kemény János és Sarmasághy Anna fia volt. Az elhunyt fiatal kora miatt – mint a szövegből kitűnik, tizenhét esztendő volt – megint csak azt kell feltételeznünk, hogy talán ő is tanítványa volt Illyefalvinak. A Kolozsvárott nyomtatásban is megjelent búcsúztatót teljes terjedelmében közöljük (RMNy 722).

Carmen funebre ad tumulum E. D. peritia rei militaris, prudentia, vitaeque integritate insignis Ladislai Kemény de Omboz; qui diem suum obiit anno Domini 1593. die vero mensis Maii 23. recitatum a Stephano Illiefalvino. Calaudiopoli, typis Helthanis [1593].

ORATIUNCULA FUNEBRIS IN OBITUM E. D. LADISLAI KEMÉNY DE OMBOZ,
HABITA A. D. 1593. DIE MAII A STEPHANO ILLYEFALVINO

Quot quot ad hoc aliquo properastis amore sepulchrum,
Ut Ladislai tumuletis membra Kemény,
Ora tenete viri, atque advertite vocibus aures,
Iusta cano iucunda piis, ingrata scelestis.
Tu, pater aethereus cui paret Olympus et unda,
Terraque qui vitam inspiras mortalibus, et das
Lumen et humanas confirmas robore mentes,
Exaudi; summaque meis illabere ab arce
Sensibus, ac praesta faciles in carmina vires.
Nam tua, non hominum, hoc captatur gratia versu.
Unde Kemeniadum genus, aut quo tempore coepit,
Per quas virtutes, quibus haec fastigia gestis
Attigit, et series quantum se extendat avorum,
omnia difficile est comprehendere tempore parvo.
Hoc sat erit, clara quod natus origine, totam
Sic egit vitam, fic ociafugit, amavit
Virtutes; ut si media de plebe fuisset,
Ipse sibi decus, ac laudem, famamque parasset.
Nobilitas demum vera est, cum conscia virtus
It comes, atque novi priscis cumulantur honores.
Sic aurum per se pulchrum, si lucida gemma
Distinguat, precio multo maiore probatur.
Pars generosorum nunc maxima, nescia veri,
Nescia virtutum, sola se laude parentum
Aestimat; ac titulos ostentat inutilis amplos
Uros, aut aquilas, saevique horrenda leonis
Ora, pedesque licet nunquam laudanda patrarit.
Sic iuvat hos sine re decus, et sine nomine nomen,
Aurata ut stulto gladio vagina remoto.
Crimine quin etiam vita patrantur in omni
Saepe, caditque decus generis; sed stemma rependit,
Natorum vitiis quicquid decedit honori.
Pulchra nec obscaenos decorant insignia natos,
Rostro conveniens sic non est gemma suillo.
Non ita Tydides saevus, non Troilus acer,
Non Theseus, aliique quibus victoria nomen
Fecit; at exuvias, quem quisque peremerat, ursi
Gestarunt, titulosque sua virtute paratos.
Nobilis est vere cui recta geruntur, habendus.
Pricipio coeli Dominum, terraeque parentem
Omnia complentem, nullaque in parte vacantem,
Flagiciis hostem, defensoremque bonorum.

Noverat hunc unum Christo doctore; colebat
Hunc Ladislaus solum, semperque colendum
Sumserat, aeternum figens in pectore numen.
Non metus hunc, nec amor mundi, nec gratia fallax
A vera abripuit veri pietate parentis.
At modo relligio velut esset inutile nomen,
Commentumque Deus, fallax vel opinio vulgi,
Negligitur, multi procerum Capanea sequuntur,
Saeva Gigantaeo exercentes bella furore,
Esse negantque Deum; multis praecordia, tanquam
Nix hiberna, rigent; nulloque calescit igne.
Sunt quoque qui qaestum faciunt pietate; probantque,
Utile quod credunt; dicunt, quod dicis, et ipsi,
Ora quibus iam clausa silent; laudantque tacendo
Errores, turpemque premunt sine luce cathedram.
Si iubeas, precium ne feras, vel saeva mineris,
Multi Plutonem, vilemque Charonta parati
Numine pro vero cognoscere, amare, precari.
At veniet tempus, quando ceu pulvis ab Austro
Qui raptus; ferrumque gravis quod malleus ictu
Urget, ab irato scelerati numine poenas
Accipient; non semper erunt mihi crede maligni.
At Ladislaus, quia se mortalibus esse
Non sibi credebat natum, legesque sciebat
Numinis aethereas hominum mandantis amorem,
Utilis, ut potuit, fuit omnibus; aequus amicis
Cognatis fidus, non ipsis asper egenis.
Aspice nobilitas quid nunc agit; omnibus unum est
Hoc studium, nulli prodesse, nocere rapinis.
Alter in alterius properant incommoda; damnis,
Caede, minis, odiis, alios sine fine fatigant.
Ac velut in sylva lupus acer; in aere velox
Accipiter, piscisque assuetus in amne rapinis
Maiores semper subigunt, tribulantque minores.
Iura silent; gladiis ac viribus omnia turbant.
Ocia nec primam traxit per inertia vitam
Ladislaus, eratque bonus iuvenilibus annis
Miles, et Illyricis peregrina secutus in oris
Signa, dedit specimen septem virtutis ad annos,
Inde domum repetens, magno cum laudis honore,
Praestitit obsequium patriae Ianoque Secundo,
Aere merens eius, donec mortalia princeps
Optimus exutus, regnum caeleste petivit.
Bella modo plerisque domi vitiosa geruntur,
Exercentque manum praeda; vel lite vel armis

Lucra parant; iugulumque petit discordia regni.
Prima per illecebras luxu corrumpitur aetas;
Expertes animis iuvenes, gravitate senectus.
Vertatur vino, calicum victoria nostris
Sola placet; solumque modo potare decorum est.
Sacra licet legeret bene Ladislaus et ipse,
Militiae Musas iungens, Martemque Minervae,
Non tamen aure bonos fuit aversante docentes,
Causidicos alii versant cum mente libellos,
Biblia nec tangunt; nec dant monitoribus aures.
Dum nos aere sonum damus; ac templa vocamus,
Interea canibus lepores, laqueoque volucres
Captatis, celerique iuvat discedere curru.
Pars temulenta iacet, capitis causata dolorem,
Hestrenumque merum; modicique incommoda morbi
Obiicit; et causas quaerunt, ne sacra frequentent.
Vatibus ille piis iustum praestabat honorem,
Nutritorque fuit, qui sacra tuentur, eorum.
Nulla ministrorum modo gratia; nulla docentum
Praesidia; expoliant potius, quam praemia praestent.
Ludibrium vobis sumus, et iocus; absque ministris
Nec prandere leves, nec vos coenare potestis.
Nemo sed opprobrium tulit hoc impune; luetis
Supplicium, quicumque Dei sprevisit amicos.
Hoc illi cessit non sat feliciter unum
Quod sine prole domum, sine posteritate reliquit.
Sed quis in hac scelerum vel se contagine longum
Vivere, vel dulces cuperet producere natos?
Omnia sunt corrupta; nihil laudabile quisquam
Incipit; obscaene mentes, et sermo bilinguis;
Fraudibus ora patent, ut aperta sepulchra, prophanis
Sacra, mari flammis, permiscerunt sidera terrae,
Praecipites non iura hominum, non iura Tonantis
Iam ferant; vivunt omni sine lege, nocentque.
Non semper sine prole mori vindicta putanda est.
Quos habuit, iusto rexit moderamine servos,
Subiectumque sibi populum, non more tyranni
Exactor Pharii, sed mitis amore patroni.
Testes sunt domini qui lugent fata clientes.
Is moritur bene, qui laudem post fata meretur.
At nunc mundus iners; at pondus inutile terrae,
Pernicies hominum generis, luxuque solutus,
Quod male consumit, peiusque acquirere certans;
Intoleranda rudi peperere gravamina plebi.
Nunc iusto longe maiora tributa rogantur,

Nunc labor absque modo innumerus, curaeque iubentur.
Ver, aestas, autumnus, hiems sunt cuncta potentum.
Vix miseris dormire licet; solumque relictum
Est illis coelum, nihil est, quod restet ab illo.
Quis furor iste viri? Deus est pater omnibus unus;
Est genitrix eadem tellus, par omnibus ortus.
Exitus est idem; solo distatis honesto.
Quid cognata iuvat sub viscera condere fratres?
An ne opus hoc vestrum est? An vos humana creastis
Corpora? Quid tantum iuris sumsistis in illos?
Si Deus haec vobis concessit iura; diique
Estis; et in terra, nomenque, vicemque refertis
Numinis; et leges eius, moresque referte
Tutantes miseros, firmantes robore lassos,
Auxiliis inopes; proprium est prodesse deorum.
Croesus opes, Crassusque suas, concedat arenas
Hermus, et ipse suas, non plus aufertis earum,
Quam pauper, qui nudus abit; cur ergo rapinis
Utimur? Et damnis aliorum crescimus? Illis
Radimus, in nostros male quae convertimus usus?
An spacium vestri speratis longius aevi?
Quam cito bulla cavae pluvialis detumet undae;
Quam cito vernali rosa deflorescit in horto,
Quam cito praecipiti iactantur nubila vento,
Ac vapor, et tenuis vanescit in aera fumus:
Tam brevis et nobis non longa est mea dierum.
Non diuturna voces, liquod quae terminat aevum.
Quid tumor iste animorum igitur? Quid fastus, et altus
Spiritus? Atque supercilium tam grande? Mineque
Infames oculorum, ac verba? Remittite cristas
Iam tandem, positaque mori consuescite culpa.
Fama canit Pharios, quoties convivia adibant,
Pallida de ligno solitos simulachra tenere,
Ac mensis adhibere suis, sic ore locutos;
Sume merum parce, talis post fata futurus,
Qualis inest ligni turpis sine sanguine pallor.
Quid nobis opus est simulacro? Lurida cernis
Ora manusque viri; te nunc monet ille, rogatque,
Hortaturque mori, talem post fata futuram.
Qualiter ipse iacet; voces audite monentis,
Si mihi nunc adsunt, aderunt cras ultima vobis.
Sed veluti praesente puer plerunque magistro
Hortet, et ora, pedesque suos componit; et aures
Arrigit, obsequium iam iamque paratus obire;
At mox amoto petulans terrore, priores

Aggreditur mores; solitoque effunditur ore.
Frigida charorum sic nos cum membra virorum
Cernimus, ingemimus lacrymis, laudamus amanda,
Damnamus vitia; et vitam spondemus honestam.
Ast ubi paulo post discessimus; imbribus ora
Siccantur, subeunt animos obliviae recti.
Damnataeque prius redeunt in pectora mores.
Omnia tempus habent: vites plantare, mederi
Aegrotis, vestes assumere, fraena tenere,
Vomere tellurem proscindere; tollere falcem,
Quid quaecunque dies optet, bene scimus: in unum
Ignorare iuvat, pravi quo tempore mores
Mutentur, meliorque animos sententia vertat.
Quod potuit vixit bene Ladislaus, honoris
Integer, et vitae purus, plenusque dierum
Ad iustam prope iam vergens aetate senectam.
Nunc extrema dies animam illius addidit astris,
Membra tegentur humo; vos illi optate quietem,
Coelesti iudex se donec ab arce tremendus
Ostendat, cineresque tubis animentur operi.
Distinguet iustos censura, dat ultima pravis
Praemia, tormentum nulla narrabile voce.
Optatamque diu iustis, nulloque coronam
Marscescentem aevo, meritaque insignia vitae.
Heu nimium sero flentur tunc crimina, cum mors
Incubat atra, modo cuique est accepta salutis
Hora; modo sceleris factorum quaque priorum
Poeniteat, ruat ebrietas, deferbeat ira,
Illecebraeque cadat furor insatiabilis auri.
Et fastus animi; subeant in pectora vobis
Quod cinis, et pulvis, quod bulla, quod umbra, vaporque,
Hesternique sumus; quod mercenaria nobis
Vita, data est iterum repetenda, simillima palmae,
Et brevis, ut florum nitor, et non longa voluptas
Ac veluti navis properat, qua poma vehuntur,
Ne putrescat onus; sic nos ne crimina mentes
Corrumpant vitae properemus ad ultima, culpas
Exosi, quas qui cupiunt differe, quid ultra
Iam restat, nisi mors sine morte, dolorque perennis?
Disce quod iustum est homines, nec spernite numen.

EPITAPHIUM

Hic Ladislai tumulantur membra Kemény
 Barbara ubi soboles ante sepulta fuit.
 Septimus ad decies cui quantum accesserat annos
 Cum mens e putri cesset ad astra solo.
 Consilio prudens in pace; vir acer in armis,
 Iustitia, et veri plenus amore Dei.
 Cui genus, et virtus nomen cum laude reliquit.
 Optima mors, famae si qua nocere nequit.

A szerző tanító szándékkal írta a Jephta-históriát: „Ebből minden hasznot vehet ő magának.” Elítélően szól azokról, akik „szereleménekbe” gyönyörködnek: „Jobb volna, sírnátok, hogysem mint efféle örömet követnétek”; helyette a Szentírásból vagy „bölcsek leveléből” írott dalok tanulását ajánlja hallgatóságának. Szigorúsága miatt Illyefalvit papnak tarthatnánk, ennek viszont ellentmond, hogy az ének bevezetőjében – kissé archaikus módon – inni kér: „Minden jámbor tőlem ezt majd megértheti, csak nekem innom adjon.” Históriajának forrását a szerző a kolofonban megnevezi: „Buchananus György ezt Szentírásból érte, bővebben magyarázta.”

George Buchanan (1506–1582) skót humanista fiatal korában hagyta el szülőföldjét, hogy a párizsi egyetemen tanulhasson. 1528-ban fejezte be egyetemi tanulmányait, ezután Párizsban, a portugáliai Coimbrában, Bordeaux-ban, majd ismét Párizsban tanított latint protestáns kollégiumokban. Vallása miatt Portugáliában egyéves fogságot szenvedett az inkvizíció börtönében. 1561-ben visszatért Skóciába, ahol Stuart Mária udvari költője és a skóciai reneszánsz költészet megalapítója lett. A Saint Andrews egyetemen tanított, melynek egy ideig rectora is volt. Európa-szerte legismertebb műve az 1566-ban kiadott *Paraphrasis in librorum Psalmorum* című latin zsoltároskönyv. Két önálló latin nyelvű drámát (*Jephtes, Baptistes*) és két latin Euripidész-drámafordítást (*Medea, Alcestis*) készített. Mind a négy darab 1540–1543 között keletkezett Bordeaux-ban. Buchanan iskolai előadásra, a tanuló nyelvgyakorlásának elősegítése céljából írta darabjait; a Collège Guyenne diákjai rendre elő is adták ezeket, amint erről később egyik esszéjében (*De l'Institution des Enfants*) az iskola akkori tanulója, Montaigne meg is emlékezik. A *Jephtes sive De voto* Buchanan második tragédiája, 1542 körül írta, de csak jó tíz évvel később, 1554-ben jelentette meg nyomtatásban. A darab aktuális teológiai-morális vitakérdésben való állásfoglalás is: megírásának idején zajlott a katolikus Bartholomaeus Latomus és a protestáns Martinus Bucer többfordulós vitája, többek között a fogadalomtétel teológiai megítéléséről. A *Jephtes* az új típusú humanista dráma egyik mintapéldája. Minden szempontból megfelel az arisztotelészi *Poétika* követelményeinek, így a hely, az idő és a cselekmény egysége elvének is. Dramaturgiájában Euripidészt követi, akinek *Iphigénia Auliszban* című darabjához témájában is szorosan kötődik. Euripidész a század eleje, Erasmus fordításainak megjelenése óta nagy hatást gyakorolt az európai drámairodalomra. Buchanan eredetiben is tanulmányozta a görög szerző műveit, két darabját latinra fordította (Buchananról lásd Ian Dalrymple McFARLANE, *Buchanan*, London, 1981; Magyarországi hatásáról: BERG Pál, *George Buchanan and his Influence in Hungary*, Bp., 1944). Euripidész drámái Magyarországon sem voltak ismeretlenek. *Iphigenia Auliszban* című darabja az 1570-es években magyarul is megjelent. Sajnos, e nyomtatványból csupán másfél levélnyi töredék került elő idáig, szerzője és keletkezésének körülményei nem ismeretesek, így azt sem lehet megállapítani, hogy van-e valami kapcsolata Illyefalvi Buchanan-fordításával (BORSA Gedeon, *Euripidész magyar fordításának 16. századi kiadása*, MKsz, 1998, 44–48; *Szöveggyűjtemény*, II, 163–166).

Szentmártoni Szabó Géza az újonnan előkerült Euripidész-fordítást kapcsolatba hozza Balassi Bálint személyével, feltételezve, hogy a mű szerzője – Bornemisza Péter inspirálására – akár az ifjú Balassi is lehetett (Szentmártoni SZABÓ Géza, *Euripidész magyar fordítása a 16. század második feléből* = Itk, 1998, 225–239 = *A magyar színház születése*, szerk. DEMETER Júlia, Miskolc, 2000, 161–173).

A *Jephtes* Buchanan legismertebb darabja. 1567-től kezdve többnyire együtt jelent meg a szerző zsoltárparafrázisaival, és így, szinte a Szentírás tekintélyével felruházva, eljutott a latinul tudó protestáns hívek legszélesebb olvasóközösségéhez. A darab a bibliai Bírák könyvéből merítette témáját (Bír 10.6–11.40). A zsidó fővezér, Jiftach (Jephte) az ammonitákkal vívott csatája előtt fogadalmat tett: ha győz, feláldozza azt, aki háza kapuján elsőként lép ki üdvözlésére. Elhamarkodott fogadalmát teljesítendő saját lányát kellett az oltáron elégettetnie. Buchanan darabja a sorsdöntő ütközetet megelőző felfokozott várakozás pillanatában indul. A csatáról és a háttérben zajló eseményekről a hírnök szavaiból, illetve a népet jelképező kórus énekéből értesülünk. Az események hátterét az angyal *Prologusa* világítja meg. A darab egyfelvonásos, nem oszlik szcénákra, nyolcféle különböző versformában frott részletek váltakoznak benne (hatütemű jambikus, kisebb aszklepiadészi, glükóni, szapphói és adoniszi sorok). A *dramatis personae*, színrelépésük sorrendjében, ahogy a szöveg élén áll: „Angelus prologus, Storge mater, Iphis filia, Chorus indigenarum puellarum, Nuntius, Iephtes imperator, Symmachus amicus, Sacerdos.” A Bibliában nem szereplő alakok beszélő nevet viselnek: Storge (Jephte felesége) = 'aggódó szeretet'; Iphis (a lánya) = 'erős', egyben felidézi *Iphigeniát* is; Symmachus = 'bajtárs'. A darab nyitójelenetében az ütközet híret aggódva váró Storge rossz előérzetéről beszél lányának. A Nuntius jó hírral érkezik. A Chorus örömeiket dalol. A hazatérő Jephtes monológjából értesülünk fogadalmáról. Ezután következik tragikus találkozása lányával, aki nem érti apja fájdalmas viselkedésének okát. Miután Jephte Symmachussal folytatott beszélgetéséből nyilvánvalóvá válik a szörnyű helyzet, három szereplő három nagy párbeszédben próbálja lebeszélni Jephtét a lány feláldozásáról: Symmachus a racionális, a pap a teológiai, Storge az érzelmi érvelés képviselője. Ezután Iphis lép színre, először térdre borulva könyörög apjának, majd gyermeki engedelmességgel önként vállalja az áldozatot. Az apa összeroppan, a lány feláldozásáról csak a lányok karának rezonálásából értesülünk. Az egyes párbeszédeket szintén a Chorus eseményekre reagáló éneke választja el.

Illyefalvi a drámát históriává dolgozta át. Szorosan követi Buchanan szövegét, helyenként kiegészíti a Bírák könyve megfelelő helyéről vett elemekkel. A bibliai szövegre visszamenő legfontosabb betoldása a második rész 72–73. strófája, ahol Iphis két hónap haladékot kap, hogy elbúcsúzhasson leányságától. (A hármasegység dramaturgiájára épülő eredeti drámából ez a részlet szükségszerűen kimaradt.) Illyefalvi a cselekményt két részre osztotta, a kórus felléptetését természetesen elhagyta, de a többi szereplő, és általában a cselekmény drámai, párbeszédre épülő jellege megmaradt. A forrással való részletes összevetés megtalálható a magyarázó jegyzetekben (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Psalmorum sacrorum Davidis libri quinque ... Latine expressi Theodorus Beza et Georgio Buchanano ... Ejusdem Buchanani Tragoedia quae inscribitur Jephtes*, Morgiis, 1581; illetve George BUCHANAN *Tragedies*, ed. Peter SHARRATT, Patrick Gerard WALSH, Edinburgh, 1983 – a darab szövegére való soronkénti hivatkozás e kiadás szerint készült). Illyefalvi szövegének és Buchanan drámájának összevetését korábban Heltai János is elvégezte, ő a következő eredményre jutott: „Buchanan latin szövege 1437 sor, Illyefalvi históriája 312 strófa. A két szöveg azonban csak részben fedi egymást. Az 1437 sorból csupán 754 gondolatmenetét követi Illyefalvi, de ezeket is hol erősen tömörítve, hol az eredetinelől bőbeszédűbben fogalmazza meg, s a latin szöveg képeit is gyakran átalakított formában használja fel. [...] Illyefalvi munkája tehát semmiképpen sem tartható fordításnak,

hanem Buchanan művének viszonylag szabad adaptációja.” Heltai statisztikája szerint a históriában összesen 65 strófa a forrásától független, önálló betoldás (HELTAI, I. m., 543–544).

A Balassa-kódex 61. darabja után iktatott megjegyzésből tudjuk, hogy Balassi Bálint is belekezdett Buchanan darabjának lefordításába: „Még vadnak ennéhány Istenhez való énekek, kiket a psalmusokból is, magátul is szerzett, ki mindenestül is tíz, azok más könyvben vadnak, nem is adja azokat ki, meddig több psalmust nem fordít meg azokhoz. Azért e világi éneket a Jephthes históriájátul elválva, ki még nem kész...” (Balassa-kódex, 1994, 99). A darabnak a zsoltárokkal együtt való emlegetése arra enged következtetni, hogy Balassi kezében is olyan kiadása forgott a tragédiának, amely a Béza–Buchanan-zsoltárparafrázisok függelékében jelent meg. Horváth Iván felvetette annak lehetőségét is, hogy esetleg Illyefalvi kezébe eljuthatott – talán Bebek Judit közvetítésével – Balassi félbehagyott fordításának másolata. Nem lehet kizárni, hogy Illyefalvi szövegének néhány része ebből az elveszett fordításból származik (lásd még HELTAI, I. m., 541–549). A história néhány részlete igazi művészi tehetségről árulkodik. Különösen a nagy párbeszédnek egyes helyein emelkedik a pedánsabb latin eredeti fölébe tömör feszességgel, költői szépséggel a magyar szöveg.

- 1–15 A fordító önálló szövege.
- 2 képtelen – abszurd
- 6 csak nekem innom adjon – A vándor hegedűsök szóban előadott énekeire jellemző fordulat. A latinos műveltségű Illyefalvi esetében ez talán tudatos archaizálás vagy irónia.
- 8 bölcsök leveléből – Nem tudni, konkrét műre gondol-e itt, vagy általában a komoly, filozofikus tartalmú művekre utal.
- 16–24 A dráma *Argumentum*-át követi.
- 16 Galaad – Károlyi fordításában: Gileád (Bír 11,1)
- 24 ledér – csavargó; Károlyinál: „henyélő emberek gyűltek össze Jefte körül, és együtt portyáztak”
- 25–60 Nagy vonalakban az Angelus prológusát követi, de a követek és Jephtha párbeszéde önálló.
- 37–39 Sok jámbor vitéznek nincsen tisztessége... – A strófa aktualizálás. Nem nehéz kiérezni belőle a végvári katonák véleményét.
- 37 ninkell – nem kell
- 44 Esse fecske testek – Eufemizált szitok az „esse bestye lélek” szokásos káromkodás helyén. Talán utalás a bibliai Tóbiás könyve történetére: az öreg Tóbiás egy fecske (máshol: veréb) ganéjától megvakult (kötetünkben 18. sz.). Az „esse” kifejezés rendre megtalálható a káromkodásokban, legjellemzőbben az „esse lélek” szókapcsolatban. A szó etimológiájának felderítésével még adós a nyelvtörténet, ugyanis a jelenleg elfogadott ’ez s ez’ etimológia kevésbé meggyőző (vö. EMESz, *esse* címszó). Feltételezésem szerint ez a szó rejlik az „esedezik” és „esküszik” ige tövében. Az ÚMTSz modern példa alapján adatolja a fecske szó enyhe káromkodásban történő használatát. Szentmártoni Szabó Géza feltevése szerint a fecske itt esetleg a fékcse szó (a ’közösül’ jelentésű „fék” igéből) hangátvetéses alakja.
- 61–117 Storge és Iphis jelenetét követi (*Jephthes*, 68–146).
- 70–72 Az ima szövege előbbre hozva (*Jephthes*, 103–122).
- 76 maga – noha (végig ebben a jelentésben)
- 82 Ez éjjel álomban... – Az eredetiben egy kicsit más az álom: a kutya elűzi a farkasokat, majd ő tépi ki az asszony kezéből a bárányt – világos anticipatio.
- 86 Kucogtatják – csattogtatják
- 104 az víz egyik mást ott éri – „ut trudit undas unda, fluctus fluctui / cedit sequenti” (*Jephthes*, 132–133.)

- 118–126 Nagyrészt a Nuntius tudósításának első része (*Jephtes*, 246–257).
- 121 meg nem alhattak vala – nem tudtak megegyezni (a békéről)
- 127 Illyefalvi Jephta monológját logikusan előre hozta a csata kezdetére (*Jephtes*, 431–494).
- 133 okos állat – „rationis particeps” (*Jephtes*, 445.)
- 148–153 Önálló betoldás.
- 153 Nem tudnak Erdélyben ilyent az gyermekek – Azaz a következő imádságot az erdélyi fiatalok figyelmébe ajánlja.
- 154–171 A leánykórus énekét követi (*Jephtes*, 167–219).
- 172–186 A Nuntius tudósításának folytatása (*Jephtes*, 237–340).
- 182 világ – világosság
- 187–189 A Nuntius és a Chorus fellépésének összefoglalása.
- 190–219 Elmélkedés a Chorus szövege alapján, illetve a cselekmény szabad összefoglalása.
- 198 csodálkozik – csodáltatja
- 205 begyesztette – (büszkeségtől és önhittségtől) dagasztotta
- 213 elaránzotta vala – rádöbbent
- 220–297 Iphis és Jephtes jelenetét követi (*Jephtes*, 499–568).
- 231 el belől – „de profundo pectore” (*Jephtes*, 505.)
- 289 ellenünk ... pattantson – vádoljon; „quicquid ira finxerit” (*Jephtes*, 563.)
- 298–306 Symmachus és Iphis jelenete (*Jephtes*, 569–580).
- 305 tekereg az béli – Csikarja a hasát; az eredeti színtelenebb: „hic aucupabor persequens vestigia / fui parentis” (*Jephtes*, 579–580).
- 307–420 Symmachus és Jephtes vitája (*Jephtes*, 618–781).
- 308 tisztességet től – esetleg: tisztességedtől (= 'telik')
- 318 fél húsban vagyon, alattomban lakik – sovány és hitvány helyen lakik
- 319 kompodi módra – Büszkén. Kompód Heves megyei falu. A mondás háttérében valamilyen történet állhatott. Melius Juhász Péternél: „El mehetsz, s nagy kompódi módra járr” (NySz). Mikesnél: „addig reá tartjuk magunkot, valamint a kompódi nemesasszony” (1724. november 19; Mikes Kelemen *Művei*, kiad. HOPP Lajos. Bp., 1978, 108). Pápai Páriz szótárában: kompódi nemesasszony = ampullacea mulier.
- 321 Mocskos szép gyermekit – Az eredetiben nincs ez a gúnyosan megvető tónus.
- 322–339 Symmachus beszéde erősen kibővült az eredetihez képest, ez az egyik legköltőibb részlet a históriában.
- 326 honn laktaknak – vagyis olyanoknak, akik nem teszik ki a lábukat a falujukból
- 327 mint Demjén lovának – A nevet megtaláljuk Tinódinál is: „igen bölcsek, mint Damján lova, / részösgben veteködnék az hit dolgában” (*Sokféle részösgökről*, RMKT XVI, 3, 453). Demjén – pontosabban Damján – lova a délszláv epikában tűnik fel. Vuk Karadžić a XIX. században gyűjtötte a rigómezei csata körébe tartozó, feltehetően középkori eredetű *Smrt majke Jugovića* (A Jugovićok anyja) című hősi éneket. A rigómezei ütközetben elesett kilenc Jugović fiú édesanyja nyugtalanul várja fiait kastélyában. „Hogy az éjfél lassan múlni kezdett, / Nyihogott a Damján paripája. / Szólt az asszony Damján kedvesének: / Én jó menyem, Damján hitestársa, / Mért nyihitoz Damján paripája? / Talán éhes? Tiszta búzáat enne? / Szomjazik a Zvečan hús vizére? ... Úgy szoktatta paripáját Damján, / Hogy éjfélig zabot ropogtasson, / S éjfél után útnak indulhasson! / Szegény pára gazdáját siratja, / Hogy a hátán nem hozhatta vissza” (ford. Kiss Károly = *A szerbhorvát irodalom kistüke*, Bp., 1969, 36–38). Ez a szöveg azonban tartalmából adódóan nem lehetett közvetlenül sem

- Tinódi, sem Illyefalvi forrása. Fel kell tételeznünk, hogy a XVI. században létezett valamilyen délszláv eredetű („rác módú”) ének (vagy legalább abból kiszakadó anekdota vagy szólás), melynek szereplője volt Damján Jugović és az ő jól tanított lova.
- 348 változtatta – váltogatta
- 354 eggyől – egyben, teljességben(?); lásd a variákat is
- 355–369 Symmachus korholása sokkal erősebb, mint az eredetiben.
- 357 felfordulál – megváltoztál
- 367 csepkéből – kicsinyből, közerendűből (vö. REMÉNYI Andrea, *Csepkek és fruskák, avagy lehet-e női név a Csepke*, Névtani Értesítő, 1995, 63–69.)
- 370 Nehéz paraszt írral mély sebet kötözni – „Frustra mederi pharmacis vulgaribus / conare nostro vulnere” (*Jephtes*, 712–713.)
- 410 általkodott – megáltalkodott
- 421–441 A szerző önálló betoldása.
- 442–639 Jephthes monológja, majd vitája a Sacerdossal (*Jephtes*, 842–1055). Az eredetit követi, de átrendezésekkel, és több önálló gondolatmenetet is tartalmaz.
- 464 mibennünk – mibennünk
- 511–534 A pap érvelése itt független a forrástól.
- 514 exceptio – kivétel
- 516 Hogy vezetéket tarts – hogy kövesd
- 522 jó folt – Jó sok. Folt (fólt) = ’állatok csoportja’; a szó azonos töről ered *falat* és *falka* szavainkkal (TESz).
- 538 Hadta, de nem hadta – Vagyis megparancsolta, de nem engedte teljesítését – a szójáték a fordítótól.
- 550 Túllőtték, de mégis ideáll az ajával – „Nihil habes hic quo tuum / possis tueri fecimus” (*Jephtes*, 929–930). Az *aj* ősi ’völgy, nyílás, rovátka, fék’ jelentésű szavunk. Itt az utóbbi jelentés tűnik fel valószínűnek; e szerint a sor értelme: ’túlzásba esett (túllőtt a célon), és mégis ő oktat ki engem (nekem mutatja a féket)’. A szó lehet még ’zsák szája’ is; így jelentése valami ilyesmi: ’vesztett a versengésben és mégis tartja a markát’.
- 558 egy unumba – egyenesen; vö. „nec ad sinistrum dextramque paullulum / deflectare licet; intueri *unum* hunc scopum / verum est” (*Jephtes*, 941–943.)
- 570 Azarias Király, tudd-é, mint lakolt vala? – Helyesen Uzija (Uzziás) királyról van szó, aki a törvény ellenére áldozatot mutatott be a templomban, ezért „bélpoklosság támada a homlokán”. Azariás (Azarija) éppenséggel a királynak ellenszegülő főpap neve (vö. 2Krón 26,17–21).
- 571 Én a tanács – azt tanácsolom
- 574–618 Ez a párbeszéd a fordító önálló betoldása. Nagyon érdekes itt a pap és Jephtha vitája: Jephtha erős egyházellenes retorikával él, amit a pap hasonló élességgel ver vissza. A szöveg nyilvánvalóan aktuális utalásokat hordoz. Illyefalvi láthatóan a pap értelmiségi öntudattól telített mondandójával ért egyet.
- 603 Egyképű – mindig ugyanolyan, egyértelmű
- 608 tök az, vagy túró – Mindegy, hogy értékes vagy értéktelen; vö. „Igen tudja ő, hogy tök-e, avagy túrók éték” (*Adagiorum*, 1.3.7.3); „Én nem tudhatom, tök-é, avagy túrók éték” (*Adagiorum*, 3.2.3.8).
- 612 malozsánál – az édes csemegebornál (vö. mazsola, malvázia)
- 638 Pimponya – pipogya, oktalan
- 640–642 A fordító önálló elmélkedése.

- 642 malomban nem hegedült vala – Nem beszélt hiába. Vö. „Malomban hegedülni” (*Adagiorum*, 2.9.9.2). Balassinál is megtalálható: „heában hegedülsz az malomban” (*Szép magyar komédia*, 1990, 2, 2).
- 643–654 A színpadi történet önálló összefoglalása. Az érzékletes leírás felveti a kérdést: vajon nem látta-e Illyefalvi színpadon is a darabot.
- 655–741 Storge és Jephthes párbeszédét követi (*Jephtes*, 1126–1214).
- 657 alkossalak – neveljelek
- 676 hengerré – hengerévé; henger: ném. Henker = ’hóhér’
- 733 Oh kőszáltól szakadt... – Vö. Balassi: „Ó, megrepedezett kősziklák közt legelt, kietlenben született, / Tigris nemen termett, párductejjével nevelt...” (*Nő az én gyötrelmem...*, 7, BALASSI Énekei, 1986, 58); és „Talám imez repedezett kőszikláktól születél” (*Szép magyar komédia*, 1990, 3, 1).
- 742–768 A fordító önálló betoldása.
- 769–903 Kisebbségi betoldásokkal Iphis és Jephthes párbeszédét követi (*Jephtes*, 1215–1319).
- 809 vetődjél – vitatkozz
- 821 én holtam után háborún ne alkodjál – „Ne quid patri causa mea succenseas / se sis molesta” (*Jephtes*, 1271–1272.)
- 856–861 Ez a részlet hiányzik Buchanannál. Forrása: Bír 11,37–39.
- 862–870 Iphis imája: *Jephtes*, 1320–1330.
- 871–903 Nagy vonalakban a Nuntius és Storge szavait követi (*Jephtes*, 1379–1434).
- 879 törheti – értsd: tűrheti
- 882 Surtzát – papi kötényét
- 904–927 Az áldozás véres jelenete, a résztvevők reakcióinak és Storge fájdalmának leírása teljes egészében a fordító betoldása.
- 928–930 Buchanannál hiányzik, forrása: Bír 11,40.
- 931–936 Önálló betoldás.

CSERÉNYI MIHÁLY

Nyomatott szövegforrása: „Historia. Az persiai Monarchiabeli fejedelmekről. Tvdni illic: Cyrusról, Cambisesről, Dariusról, Xersesről, és a többiről röüdeden ki szedetet Xenophonból, Herodotusból, és töb Authorokból. Chiereny Mihaltol. Az Nagy Sándor, auagy az Mátyás Király éneke notayára.” Nyomatattot Colosvarat MDIIXC. Esztendőben. [Typ. Heltai.] A végén: „VÉGE.” – RMNy 687.
RPHA 1493

Strófa képlete: a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5), a11(6,5)

Dallama: Nótajelzése Ilosvai Selymes Péter *Nagy Sándor Históriájára* (RMKT XVI, 4, 83–172), illetve Göröcsöni Ambrus *Mátyás király históriájára* (RMKT XVI, 9, 219–359) utal. – RMDT I, #195, #82.

A szerző, Cserényi Mihály a tekintélyes erdélyi nemes alsó-balázsfalvi Cserényi családból származott. 1583-ban még adolescensnek nevezik, ezek szerint 1565 körül született, valószínűleg a család birtokán, az Alsó-Fehér megyei Alsóbalázsfalván. (Thomány Sándor jezsuita 1583 márciusában kelt levelében nevezi adolescensnek. A levélből az is kiderül, hogy az ifjú Cserényi birtoka volt a Kolozsvárhoz közeli Gyulatelke falucska; *Documenta Romana historiae Societatis Jesu in regni olim corona Hungarica unitis*, III, 1581–1586, ed. Ladislaus LUKÁCS, Romae, 1967, 242). Apja talán az a Cserényi István lehetett, aki az 1560-as években fejedelmi tanácsos és Doboka megyei főispán volt. Családi viszonyai tisztázatlanok, az 1603-ban Székely Mózes oldalán harcoló négy Cserényi: Márton, Balázs, László és István testvérei, unokatestvérei lehetnek (KÖVÁRY, 1863, 65). Iskoláztatására vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal. 1582-ben latin nyelvű *Panegyrist* nyomtatott ki Bécsben Báthory István lengyel király dicséretére (*Panegyris in laudem [...] Stephani [...] regis Poloniae [...] authore Michaelae Chyerini de Balásfalva Transsylvano*, RMK III, 712; a ma egy példányban ismeretes nyomtatvány teljes szövegét alább közöljük). E művet rokonához és pártfogójához, Sombory Lászlóhoz címezte az ajánlásban. Sombory tekintélyes pártfogó volt, erdélyi dézsmabérlő, követ a lengyel udvarnál, majd Báthory Kristóf halála után, 1583 márciusától az Erdélyt kormányzó háromtagú kormányzótanács egyik tagja, vallására nézve református (vö. MHH 213; a másik két triumvir Kendi Sándor és Kovacsóczy Farkas). A kinyomatott panegyris bizonyosan egyetem tanulója első szakaszának lezárását jelenthette, hiszen egy évvel később Possevino azt írja róla, hogy filozófiai tanulmányait bevégezvén immár a teológiára készül; másrészt azt a célt is szolgálhatta, hogy általa az uralkodó kegyét és támogatását is elnyerje további, itáliai tanulmányai folytatásához. Abból, hogy a mű Bécsben jelent meg, esetleg arra következtethetünk, hogy addigi tanulmányainak színhelye ez a város lehetett (már 1500-ban ott találjuk a család egyik tagjának nevét a bécsi universitas anyakönyvében). Bécs mellett természetesen Krakkó is számításba jöhet. Krakkó mellett szól az a körülmény, hogy

Báthory környezetében ekkoriban feltűnik egy „Georgius Cserényi cubicularius” (vagyis kamarás) – feltehetően Mihály rokona (Endre VERESS, *Rationes curiae Stephani Báthori regis Poloniae*, Bp., 1918, *Fontes Rerum Hungaricarum*, III). Az viszont kevésbé valószínű, hogy a csak 1581-ben alapított kolozsvári jezsuita kollégiumban egy-másfél év alatt megszerezhetette volna a filozófiai baccalaureátust. Óvatosan kell tehát fogadnunk Pirnát Antal minősítését, aki Cserényiben „az erdélyi jezsuiták legtöbbet ígérő tanítványát” sejtette (PIRNÁT Antal, *Arisztoteliánusok és antitrinitáriusok. Gerendy János és a kolozsvári iskola*, ItK, 1971, 363–392). A következő évben, 1583-ban (esetleg 1584 elején) kellett elkészülnie Cserényi legnagyobb port felvert művének, a Szentháromságról szóló, antitrinitárius-ellenes vitairatának. 1584 decemberében már válaszirat is készült rá nem kisebb személyiség, mint Christian Francken tollából (Francken levele Gerendy Jánoshoz, 1584. december 29, kiad. MPrEtA VIII, 158–160). Franckent az erdélyi szombatosok vezéralakja, Gerendy János kérte fel a válasz elkészítésére. Gerendy annál inkább felfigyelhetett Cserényi Szentháromság-védő dolgozatára, mivel a szerző szegről-végről rokona volt. Francken röpirata nem került a nagyközönség elé (sőt, úgy tűnik, nem is készült el teljes egészében), de tíz év múlva az ő kézírata alapján ír végül választ Cserényi írására Enyedi György. Az 1593. november 23-i dátumot viselő válaszirata, a *Responsio ad Michaelis Cserényi de Balásfalva Assertiones Scholasticas de Sanctissima et Individua Trinitate* még abban az évben nyomtatásban is megjelent (RMNy 720 – mára egyetlen példányban sem ismeretes; a kézirat megtalálható Kolozsvárott: Academia III, *Kodex Enyedi*, Abb. 16, Ms. U. 474, 253–313; lásd *Bibliotheca dissidentium* XV, 103–105). Cserényi elveszett vitairatának tartalmára Enyedi válaszából következtethetünk. Igen alapos munka lehetett: 49 tételben foglalta össze a katolikus teológia Szentháromságra vonatkozó tanítását.

1583. március 6-án Possevino egy leveléből arról értesülünk, hogy Sombory László támogatást kér ifjú rokona számára, aki teológiai stúdiumokat kíván folytatni. 1583. szeptember 7-én Cserényi Krakkóban személyesen vesz át az évi költségeire 160 lengyel forint ösztöndíjat, majd útnak indul Padovába (MHH II, 221; VERESS, *I. m.*, 213). Az időpontok egybeesése alapján bizonyos, hogy az éppen ekkor nagy készüléssel Rómába induló Báthory András kíséretéhez csatlakozva tette meg az utat. A népes delegáció tagjai között volt további három, itáliai peregrinációja helyszínére igyekvő nemesúrfi is: Forgách Ferenc (a majdani esztergomi érsek) úti célja Padova, Zalánkeményi Jánosé Bologna, Jósika Istváné pedig Róma volt. Cserényi itáliai tanulmányairól, sajnos, semmi közelebbit nem tudunk. Az sem bizonyos, hogy valóban Padovában tanult, vagy továbbment valamelyik másik egyetemi székvárosba. Possevino általában nem tartotta szerencsésnek, ha a katolikus ifjak a népes protestáns hallgatósággal rendelkező Padovában végzik tanulmányaikat. Így volt ez a Cserényivel egy időben utazó Forgách Ferenc esetében is: Possevino a megbízhatatlannak ítélt környezetből Rómába irányította át. Cserényi pártfogójának fia, Sombory Sándor, aki tíz évvel később Szamosközy István társaságában peregrinál, szintén Rómába költözik át egy Padovában eltöltött fél év után. Teológiai tanulmányok folytatására az örök város egyébként is alkalmasabb helyszínnek számított, hisz Padova egyaránt jogi és orvosi képzés terén számított kiemelkedőnek. Az ugyan kérdéses, hogy Cserényi valóban teológiát tanult-e, hisz végzettségének világiként nem sok hasznát vehette, arra pedig semmi sem utal, hogy felvette volna az egyházi rendet. Jól ismert tény, hogy az itáliai egyetemeket – különösen Padovát – megjárt erdélyi nemesifjakra hazaérkezésük után gyors emelkedés várt, fontos főhivatalnoki stallumok; a Báthory-korszak szinte teljes vezető garnitúrája (élén magával Báthory Istvánnal) az egykori padovai diákok sorából került ki. Cserényi esetében nem tudunk arról, hogy valamilyen fontosabb közhivatal várta volna hazatérése után, sőt külföldi tanulmányai befejezésének időpontját sem ismerjük.

A perzsiai fejedelmekről szóló históriáját 1591-ben, „karácsony havának végső hetiben” fejezte be. Egy hónap múlva, Boldogasszony havának 24. napján Heltai műhelyében már a nyomtatással is végeztek. Ez a gyorsaság csak úgy képzelhető el, hogy a szedés már a kézirat lezárása előtt megkezdődött, és a szerző folyamatosan küldte a nyomdába az elkészült fejezeteket. Ez azt is jelenti, hogy Cserényi a história írásának évében már bizonyosan Erdélyben tartózkodott. 1592 utáni tevékenységéről semmit nem tudunk. Bethlen Farkas „litteris egregie imbutus”-nak nevezi, és arról tudósít, hogy 1596-ban a mezőkeresztesi csatában veszítette életét (a csata október 26–28-án zajlott; lásd Wolff BETHLEN, *Historia de rebus Transsylvanicis*, tomus quartus, Cibini, 1785, 27). A csatában elesettek között említi nevét Baranyai Decsi János is. Az elesett keresztények holttestét a törökök a vadak prédájául két hatalmas dombba hordták össze (BARANYAI DECSI, 1982). Minden bizonnyal erre a sorsra jutott Cserényi Mihály is.

A szokatlanul terjedelmes, 784 strófára rúgó verses történettel a szerző tanítani akart: a latinul nem tudók számára írta meg a bibliai „második monarchia” történetét. Történeti műnek szánta tehát históriáját; a verses formát minden bizonnyal megcélzott olvasóközönsége igényeinek megfelelően választotta. A mű „ismeretterjesztő” jellegét mutatja, hogy feltűnő módon hiányoznak belőle a moralizáló, elmélkedő betétek és a történetfilozófiai-teológiai aktualizálás. Szokatlan, hogy a szerző nem fűzött ajánlást munkája elé, ebből talán arra következtethetünk, hogy a história kiadását saját maga finanszírozta (esetleg Heltaival közösen), és a nyomtatás költségeit a terjesztés bevételeiből próbálta fedezni. A perzsiai fejedelmekről szóló ének minden bizonnyal kapcsolatban áll a ma már csak töredékekből ismert Croesus-históriával (lásd kötetünkben 7. sz.), mely ugyancsak Hérodotosz alapján készült, és története szorosan kapcsolódik a Kürosz-regény cselekményéhez. Nyomdászattörténeti érvek alapján feltételezhető, hogy ez a mű az 1590-es évek elején szintén Heltai nyomdájából került először az olvasóközönség elé. Az sem zárható ki, hogy sajtó alá rendezésében Cserényi is közreműködött, esetleg ő maga volt a szerző.

A mű egyenlőten hosszúságú négy fejezete a négy nagy ókori perzsa uralkodó: Kürosz, Kam-büész, Dareiosz és Xerxész uralkodásának eseményeit adja elő, majd a negyedik rész végén röviden összefoglalja az utódok történetét a birodalom megdöntéséig. Arra már Király György felhívta a figyelmet, hogy a cím állításával ellentétben semmi nyoma sincs annak, hogy a szerző felhasználta volna Xenophón valamelyik művét (KIRÁLY György, *A Cyrus-monda széphistóriáinkban*, ItK, 1921, 84–98). Ezt a furcsa tényt talán azzal magyarázhatjuk, hogy Cserényinek eredetileg szándékában állt a *Cyropaedia* vagy az *Anabasis* kivonatolása is a történet megfelelő helyén. Időközben valamiért ez az elképzelése nem teljesült, ekkorra viszont a címlap szövege már ki volt szedve. Valójában a szöveg első 742 versszakának (95%) egyedüli forrása Hérodotosz, pontosabban Hérodotosz *Historiaiáinak* Laurentius Valla által készített latin fordítása (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Herodoti Halicarnassei Historiae lib. IX, illi ex interpretatione Laurentio Vallae adscripta hic ex interpretatione Conradi Heresbachii, utraque ab Henrico Stephano recognita. Ex Ctesia excerptae historiae*, Francofurti, Wecheli, 1584). Cserényi munkamódszere az volt, hogy Hérodotosz szövegét lineárisan követve módszeresen kiemelte és kivonatolta a perzsa történetre vonatkozó elbeszéléseket. Helyenként szinte szó szerint fordít, máskor erősen rövidít, egyszerűsít. Többnyire mellőzi Hérodotosznak az egyes keleti népek szokásait, kultuszait stb. bemutató színes leírásait is. Az első három rész előadásmódja szikárabb, inkább a puszta eseménytörténetet állítja előtérbe, azonban a Xerxész uralkodását tárgyaló fejezetben a stílus határozottan költőibbé válik. Már Király György észrevette, hogy itt a szerzőt szinte „epikai hév szállja meg; mintha hőskölteményt írta, se vége, se hossza a festői seregszámáknak, a szárazföldi és tengeri haderők tarka leírásának” (KIRÁLY, *I. m.*, 96). A seregszám-

lánál, a görögök ellen felvonuló hadsereg leírásánál a história eltér Hérodotosztól, és tőle függetlennek látszó részleteket is tartalmaz. Ezen a helyen Cserényi talán valamilyen – idáig azonosítatlan – irodalmi forrást is felhasznált. Cserényi verses históriája a kilenc könyvből álló hérodotoszi *Historiai* jó negyedének-egyharmadának összefoglalását adja. A párhuzamos helyeket a következő táblázat mutatja:

Cserényi	Hérodotosz
Első rész: „Cyrusnac czudállatosképpen valo születése, meg maradása, fel neukekedése, Persiai Királyságra valo iutása, viselt hadai és Tomyris Scyththiai Királyné aszszony miat történt halála vagyon be foglalva.”	
(1–4)	
5–53	I, 107–121
54–78	I, 123–130
(79–81)	
82–98	I, 178, 188–191
99	I, 201
(100)	
101–118	I, 205–208
119–144	I, 209–214
Második rész: „Cambises Királynac visselt dolgai, czoda bolondoskodási, kegyetlenkedési, és halála.”	
1–2	III, 1
3–20	III, 10–11, 13–16
21–25	III, 17
26–43	III, 20–23, 25–26
44	III, 19
45–61	III, 27–32
62–75	III, 34–36
76–96	III, 61–64
Harmadik rész: „Az Két Magusnac meg öletése. Dariusnac czuda képpen valo Királya léte, Baby-loniánac vissza véuése, Scyththiara menése, szerenczétlensége az had viselésbe, és halála.	
1–10	III, 66–70
11–34	III, 77–86
35–36	III, 88–89
37–44	III, 118–119
45–81	III, 150–160
82–87	IV, (1) 83–85
88–90	IV, 89
91–115	IV, 102, 118–127
116–135	IV, 131–132, 134–136
136–143	IV, 140–141, 143
143–146	V, 11
147–154	V, 23–25
155–160	V, 35–36
161–171	V, 100, 105–107
172	VI, 5
173	VI, 29–30
174	VI, 94
175–177	VI, 101–102

178	VI, 117
179–182	VII, 1, 4
Negyedik rész: „Xerszesz mondhatatlan nagy pompával való indulása Görög Országra, Semmi ieles cselekedeti, nagy szegénnyel való vissza pironkodása, és halása etc. Es az vtánna valóknak is rövid historiája.”	
1–7	VII, 2–3, 5, 7–11
8	VII, 20
(9–10)	
11–30	VII, 22–37
31–55	VII, 40–44
56–68	VII, 53–56
69–72	VII, 59–60
73–106	VII, 61–99
107–123	VII, 100–105
124–125	VII, 108–109
126–134	VII, 116–120
135–140	VII, 131–133
141–147	VII, 140–147
148–156	VII, 153–162
157–174	VII, 174, 176, 179–181, 184–187
175–196	VII, 201–218
197–202	VII, 223–225
203–207	VII, 234–237
208–224	VIII, 50–64
225–238	VIII, 69–84
239–247	VIII, 90, 87–90
248–265	VIII, 97–102, 114–117
266–270	VIII, 136, 140–144
271–286	IX, 1–3, 5–10. 13–15, 19–22, 24
287	IX, 30
288–292	IX, 62–63, 65
293–300	IX, 80–83
301–319	IX, 108–113

Hérodotosz perzsa története véget ér Xerxész és Maszisztesz novellájával. Az ezután következő események összefoglalására Cserényi két további művet használt fel. Pauszanasz történetének (IV, 320–329) forrása Justinus *Historiae Philippicae* néven ismert történeti műve. A II. könyv 15. fejezetét követi itt Cserényi, azonban a szöveget félreértve konstruált egy második perzsa hadjáratot és egy második marathoni görög diadalt (lásd a szöveghez tartozó jegyzetet). A következő szakasznak, Artabanus történetének (IV, 330–349) forrása is Justinus: a III. könyv 1. fejezete. A Bagoas méregkeveréséről szóló elbeszélést – mint azt már Király György kimutatta – Cserényi Diodórosz Szikulidész világtörténeti művének latin fordításából merítette (DIODORI Siculi, *Bibliothecae historicae*, in: terpr. Laurentius RHODOMANUS, XVII, 5; vö. KIRÁLY, *I. m.*, 96). A három történet közötti átvezető részek (IV, 350–353, 360) adatait, vagyis az egyes uralkodók nevét és uralkodásuk időtartamát bármelyik világtörténeti összefoglalásban megtalálhatta a szerző. Király úgy véli, hogy a forrás itt Vincentius Bellovacensis *Speculum historiale*-ja lehetett, azonban ezt a feltételezést semmi nem igazolja; ezeket

az adatokat Cserényi megtalálhatta a Justinus-kiadás végére illesztett kronológiai táblázatban vagy akár Székely István magyar nyelvű világtörténetében is.

Az RMK III. 712 szövegét az OSZK unikális példánya alapján közlöm. A rövidítéseket feloldottam, néhány nyilvánvaló sajtóhibát javítottam. A nyomtatvány végén a szerzőhöz címzett verses üdvözlő szerzője. Cserényi iskolatársa, Beyczy Benedek talán a felföldi Bejcsy család sarja.

Generoso ac illustrimo Dn: Ladislao a Sombor, sacrae regiae majestatis Poloniae etc. nec non illustrissimi domini principis Transsylvaniae etc. consiliario etc. fratri sempiterna veneratione sibi colendissimo: Michael Chyerini de Balasfalva vitae utriusque felicitatem precatur.

Etsi non ignorabam, frater mihi dilectissime rem nimis arduam et difficilem esse, de nostro rege potentissimo aliquid literarum monumentis consignare, ut qui nunc amplissimo majestatis culmine locatus ad sidera solum spectet, alterumque Homerum, Maronem aut Livium rerum suarum fortissimarum praeconem requirat: Animatus tamen rerum a sua majestate praeclari gestarum narratione, vela ventis committere et, ut proverbio dicitur, anser tot inter olores praestantissimos obstrepere non dubitavi. Quis enim tot bellis a sua Maiestate terra marique compressis, tot hostibus, immanitate feris, natione barbaris mira celeritate subiugatis saltem relatione auditis, foras erumpentem animo latitiam cohibuerit? Quis pro virium suarum facultate non ubique gentium celebraverit? Quamvis tam longo terrarum intervallo disiuncta, tamque ab omni humanitate aliena invenietur, quae de immortalibus eius laudibus conticescat? Quis denique, Ungarorum gratias DEO immortalis non egerit, quod nomen Ungaricum per Turcarum beluina rabiem, sceleratamque tyrannidem ad interitum pene redactum, nonnullis nationibus invisum, multis contumeliosum, plurimis, temerario, depravatoque iudicio barbarum, ab Orco plane, ut sic dicam, vindicaverit, et tantum illi lucis solus atque splendoris attulerit, quantum aliis, qui ab huius nationis incrementi primordio extiterunt, vix unitis animorum corporisque virtutibus adferre potuerunt? Si enim mentis oculos nostra sursum versus levaverimus, profecto inveniemus, in utroque donorum divinarum genere, invictissimum hunc regem nostrum nihil omnibus illis cadere, quimultarum rerum gestarum gloria immortalem nominis celebritatem sunt consecuti. Fulget enim in ipso cum Augustissima corporis dignitate insigne decus castitatis, quae raro se coniungi in alterutro sexu patiuntur: Radiat cum indomita fortitudine regalis sapientia, quae ambo nihil non pariunt absolutum: Coruscat denique vere atque catholica religionis ardori coniugata laetitia, quae non solum vitam hominum in hoc avi fluctuantis curriculo mortalibus cunctis reddunt amabilem et admirabilem, sed quibusdam quasi gradibus in coelos elevari, cum Deoque faciunt copulari. Iam vero tot bella, et illa quidem feliciter omnia consummare, tot hostes tanta celeritate domare, tantam in regno tranquillitatem, foris vero Martem alere, fluctuantes aliquando Procerum animos componere, cum suis pacem in suavisimo ocio, cum exteris bellum continuum gerere, comissa deprecantibus exorabilem, inimicis terribilem se praebere: Hac qui faciat, non ego summi illum viris comparo, sed nostra natura imperfectionem transgressum et ad divina accedere iudico. Quamobrem frater charissime, iustis de causis adductus sum, ut etiamsi me minima literarum cognitione, sermoneque haud satis politio praeclatum esse non ignorarem: ad publicam tamen vestram, omniumque bonorum latitiam ipse quoque gratam animi significationem et benevolentiam adiungere non dubitarem. Praesertim cum ad hoc idem faciendum tuis etiam me literis invitaveris non semel, sed tunc vel maxime, cum post Secundum a Regia Maiestate ex Polonia reditum primas ad me in studiorum palestra desudantem literas dares. Accipe igitur hac, frater amantissime, carmina, tuoque tutissimo fove praesidio, et meae tenuitatis non ignarus (utpote, cui per aetatem etiam nonnihil adhuc imperfectionis adhaeret) si existimas Invictissimo Regi praesentanda, meam apud Maiestatem suam sterilitatem deprecator. Quo minus enim a me aliquid ex-

quisitius tenuiorque Minerua diceretur, philosophica quoque studia intercesserunt, quibus hoc tempore deditus ab istis me humanioribus abstrahere et abducere, illisque prorsus mancipare compellor. Dubium tamen mihi non est, quin magnam partem eorum, quae praestanda mihi erant, si omnibus numeris absoluto forem ingenio, ardens ac vehemens studium, in sacri Regis laudationem iampridem concitatum suppleat. Totam siquidem, quamvis exiguam, facultatem meam, meque ipsum totum potentissimo eius numini iamdudum nuncupavi, nec quicquam antiquius habeo, aut avidius expeto, quam ad nutum etiam quemlibet suae Maiestatis promptissimum me, ad obsequentissimum exhibere. Quod superest, vale frater charissime, et meorum sicut hactenus studiorum promotor et autor extitisti, ita deinceps quoque tua me complecti benevolentia, et favore non desistas. Iterum vale.

Datum Viennae Austriae, 10. Aprilis. Anno dominicae incarnationis, 1582.

Generosi domini tuae frater.

Michaël Chierini de Balsfalua.

PANEGYRIS

Ad invictissimum et potentissimum, nec non semper Augustum Poloniae Regem Stephanum etc.

Ut tremit, exanguique gerit labefacta pauore
Pectora, cum fluctu pelagi iactatur et vndis
Nautia, nunc scopulos nunc sæuâ intrare charybdim
Mente videt, metuitque simul, ne nausraga puppis
Deserat in vasti submersum viscera Ponti:
Sic mihi nunc rigido soluuntur frigore membra,
Torpescuntque metu, rerum sub pondere vasto
Necadat ingenium, fracta fluctuque carina
Naufraga per scopulos, perinhospita saxa feratur
Musa, vel iratum natet errabunda per æquor.
Quæ te, te dico, REX Inuictissime, adire
Ore flagrat pridem verecundo, munera versu
Contexta Aonio, tanto non digna patrono
Portat ouans, cæptis non est sed credula velis,
Ni dederis portum, finem statuasque laborum.

Ergo magnanimi summum patris incrementum,
Cuiusin immensum trepidat Mauortia Moscus
Robora, non acros autetque incurrere vultus,
Non dexteras dextris conferre, nec ensibus enses,
Qualiacunque mea hæc sunt carmina, fonte serena
Suscipe, neu pigeat salebrosis consita verbis
Metra referre tuas, REX Augustissime, laudes.
Suspice coelicolas, paruo qui thuris odore
Placantur, læti quoties succendimus aras.
Diuitias dedit has nobis modo magnus Apollo
ingenij. Fateor magna formidine pectus
Quod trepidat, rerum grauitasque nitroque tuarum
Ne premat audentem informi memorate cothurno.
Est tua tanta etenim terrarum fama per orbem,

Vt procul Arctoo sis hinc licet axe remotus,
Attamen is summo laudum splendore tuarum
Affectu plaudat tacito, sonet omnis vbique
Nomine terra tuo, famam vaga gloria coelo
Terminet, excelsumque ingens attingat olympum.
Tam cito vix, quando solitis micat ignibus æther
Partibus Egois, qua se demergit in vndas
Cynthus Oceani, potuit penetrare corusca
Lux, cito virtutum quam fax et flamma tuarum
Euecta empyrei super alta cacumina coeli
Præcipiti nigros curfu peurenit ad Indos,
Impleuit totumque orbem stridente volatu.
Hinc etiam clari quando, tua cura, poetæ
Conueniunt, cupiuntque nouas tibi condere laudes,
Perstrictos rerum nimio fulgore tuarum
In dubiam præceps retrahit sententia mentem.
Nec mirum. Siquidem Regum tu maximus ille es,
Et maris et terræ domitor, qui mille triumphos,
Mille notas, fasces, totidemque merêre secures.
Muta in te fieret diuini Musa Maronis,
et tua Smyrnæus caneret si fortia vates
Gesta, graui pressam sentiret pondere mentem.
In te vnita nitent quoniam, diuisa beatos
Quæ faciunt, cumulata tenes, quæ sparsa perenni
Condecorare queunt fama, ex te fonte petuntur
Omnia, quæ celebres, summo gratosque Tonanti
Efficiunt, per quæ coelestis gaudia vitæ
Consequimur, victa caligine mobilis æui.
Es Mauorte togaque potens tua fulmina passim
Sentiet atque breui melius, ni forte proteruum
Poeniteat facti Moscum, pacemque precarj
Supplice voce tuam velit, et sua barbara sacri
Subdere colla iugo Regis, qui parcere victis
Nouit, inhumanos et debellare superbos.
Sentiet hæc eadem, spes me nisi fallit iniqua.
Gens Saracena: tuo quid sacrum in pectore robur,
Dextera quid fortis valeat, quid possit in armis
Rex bellax, nouus Aeacides, fortissimus Heros.
Iam sibi præsagit luctus, iam corda pauore
Concutit, en prompta est cæsa iam foedera porca
Tangere, iam supplex, et flexo poplite pacem
Postulat, ereptas cum possessoribus arces
Restituet, magnoque metu concussa, sub illas,
Venerat vnde prius non fausto sydere, terras
Cum victo Phryxi tranabit milite Pontum.

Clarus Iustitiæ custos, infractus in armis
 Es miles regidis, indefessique laboris.
 Non hiemis requies, non hybernacula segnes
 Eneruant torpore manus: rarissimus vrbis.
 Castorum assiduus comes es, nil flantibus Austris,
 Imbribus aut madidis cædis, cumque igne propinquo
 Frigora vix alij tolerent, tunc ipse rigentes
 Riphæis niuibus colles ascendis, et alte
 Prospicis, in quasnam deducas agmina partes.
 Scis vbi ponendi pedites, vbi cornua tendi
 Rectius, aut iterum flecti, quæ montibus aptæ
 Quæ campis acies, fraudi quæ commoda vallis,
 Quæ via difficilis. Fidat si moenibus hostis,
 Quomodo murali libretur machina pulsu,
 Excutiatque hostes vallo, atque effundat in æquor.
 Non tibi Regificis tentoria larga redundant
 Delitijs, fortes non exarmata ministros
 Luxuries retrahit: belli prædulce venenum.
 Si mons saxoso superandus vertice restat.
 Primus adis, syluam si cædere prouocat vsus,
 Non pudet arrepta primus strauisse bipenni.
 Calcatur si lenta palus, tuus ante profundum
 Prætentat sonipes, fuluum sub dentibus aurum
 Mandens, si fluuios lex belli scindere cogit
 Hærentes glacie, tu primus adire laboras:
 Si conferre manum, mediosque accurrerein hostes
 Aerea compellant ferali cornua cantu,
 Nunc eques in medias equitum te proijcis alas.
 Nunc pedes assistis pediti, nunc voce, timore
 Confectos animas forti, nil deficit in te
 Induperatoris quicquid lex fortis honesta
 Postulat, et veterum tradunt monimenta virorum.
 Quid vero memorem, quantus defensor auitæ
 Sis fidei? quanto rapiaris amore Tonantis?
 Nulla tuam incæstent scelerata piacula mentem
 Hæreseos, cunctas in iniquo dogmate fectas
 Oderis, in Stígios, si facta relinquere nolint,
 Præcipitare lacus sacro mucrone paratus?
 Hinc magis vt possis firmatam funere Christi
 Propagare fidem, errores extinguere vanos,
 Aeternumque magis tibi conciliare Tonantem,
 Accensus patriæ magno telluris amore,
 Doctores sacros, vitæ pietate micantes,
 Fas quibus est vera mysteria pandere Regis
 Sacra poli, rectosque DEO profundere cultus,

In patriam longa mittis regione vocatos,
Incesæque petis furijs succurrere turbæ
Scilicet æternæ pretium indelebile famæ
Istud erit, nomenque tuum per cuncta vigebit
Sæcula, per varias late celebrabere gentes,
Falciferique DEI dicêris conditor æui.

Historias alta doctas dum mente reuoluo
Maxima soepe meos tenet admiratio sensus,
Tam cito cur veterum genus alto a saneuine Regum,
Heroumque Ducumque, quibus suprema potestas
Imperij concessa fuit, sub nube vetustas
Abstulerit diuturna, suisque infecerit vmbris?
Curtam paucorum Stigiæ crudelia mortis
Funera, stemma virum possit vitare, vetusto
Cur pauci gaudere queant generique Monarchæ.
Testis Alexander, qui multa subegerit acri
Regna manu, populos, gentes, quem totus Eous
Horruit, inuicto submittens colla Tyranno.
Vix at in vndecimum felix regnauerat annum,
Et dum cuncta putat fortunæ iura potentis
Obsequio cessisse suo, dum nulla veretur
Fulmina quæ structas possint abolere columnas:
En subito insurgens Stygij regnator Auerni,
In medio prorsus currentem laudis honore
Abstulit, et vita priuatum funere mersit.
Imperio cuius soboles non vlla supremo
Successit, totum at perijt cum Principe stemma.
Quid memorem Pynrhū? fuit is supremus Achillis
Stirpis honos, patrias misere truncatus ad ara.
Dum cupit alterius siquidem temerare pudicam
Consortem thalami, magno inflammatus amore
Coniugis ereptæ, iugulat sceleratus Orestes.
Morte Neoptolemi Troiano reddita cessit
Pars Heleno regni, partem accepere Pelasgi.
Sic Fabij, Decij, Pompeius, Scipio, Cæsar,
Illustres virtute Duces, et fortibus armis,
Temporis inuidia nil præter nomina seruant.
Et ne externa petam, sat multa domestica nostrū
Facta dabunt exempla virum, qui Marte feroci
Cuncta per æternum pepererunt secula nomen.
Astillis aliud nihil inuidiosa vetustas
Temporis, et nunquam constans fortuna reliquit.
Ex his vnus adest Ianus, Mauortis alumnus,
Hunniades, fæuis Turcorum ille horror in armis,
Præclaros cuius veteres, crebrosque triumphos

Historiæ seruant, et adhuc fama occupat aures.
 Hic licet æternam poterat sperare senectam
 Stirpis, ob innumeros partos ex hoste triumphos,
 Ob toties nostris depulsos finibus hostes:
 Sensit iura tamen fortunæ inimica potentis.
 Namq; vbi summa dies, et ineluctabile tempus
 Dabita naturæ persolvere cuncta coëgit,
 Filius Hungariæ sacro diademate clarus,
 Intrepido Mauorte ferox, post fortia gesta,
 Et clarum toto quæsitum nomen in orbe:
 Mox sacrata domus Augustæ limina clausit.
 Stirps Casimiri etiam multos seruata per annos
 In te, O Ludouice, perit, fatalibus armis
 Dum certas, rigidosque, cupis de finibus hostes
 Pellere Pannonicis, et pristina iura tueri.
 Nam cum pro patria densos moriturus in hostes
 Irrueres, magnum et cumulares stragis acervum,
 Condicis atque animam diro sub Marte profundis.
 Stirps tua Magnanimos sola, Augustissime Princeps,
 Per tot ducta viros tot non intercidit annis.
 Sed veluti victrix sub vasto palma resurgit
 Pondere, sydereos versus suque erigit orbes:
 Sic tua sancta domus nullo quoque turbine Martis
 Succubuit, quamuis misceret prælia forti
 Sæpe manu, daret inferijs et tristibus hostes,
 Quin longis inuicta malis, semperque recenti
 Laude superba fuit, contemnens parua, reuoluit
 Ingenio maiora suo, dum celsa daretur
 Sydera per varias tandem contingere laudes.
 Testis in his Alaricus erit, qui Gotthica rexit
 Sceptra manu, sacrique tui qui sanguinis autor
 Extitit, vt prisci referunt monimenta Strabonis.
 Hic etenim vix dum iuuenili excesserat æuo.
 Pene puer, tectus nec adhuc lanugine malas,
 Cum Rex Gotthorum communi voce creatus
 Accipit imperij summam, modernadaque sumit
 Frœna sibi, famamque studet gentemque tueri.
 Materiam nactus laudis, famæque suorum
 Maiorum subito arma parat, vicinaque bello
 Vrget regna graui, paruo mox tempore totam
 Diripit Vngariam, a forti tunc Pannone dictam.
 Collocat hic solium, plenis mox cætera castris
 Regna petit, quatit infensas terroribus vrbes.
 Aspirat cæpto nimium fortuna labori
 Tempore namque breui qua Euxini mobile Ponti

Aequor, et Adriacas tellus interiacet vndas,
Proterit, et cinctas capit obsidionibus vrbes.
Non his contentus, latio se posse potiri
Confidit, bellum ergo mouet, totamque pererrans
Ausoniam, tristi Liguros certamine fundit,
Vltius pergit, commiscensque omnia lætho
Expugnat pulchram victori milite Romam,
Romam, inquam, multis decoratam sæpe triumphis,
Quæque prius totum sua subiuga miserat orbem.
Laudis sacra fames, quo non mortalia ducis
Pectora. Tu vero gaudere, Vir inclyte, tanto
Progenitore potes, quem nubilus horruit Auster,
Cum Zephyro Boreas, croceus quem pauit Eous.
Sed tua clara magis decorat, quam propria virtus,
Et plus laudis habet, talem post multa nepotem
Sæcula productum, quem non certamine tantum
Luctifico, aut duri nymboso grandine Martis,
Sed pietate etiam, sed religione verenda
Mundiuaga immensum cantaret fama per orbem.
Nobilior quanto est siquidem mens corpore, sensu
Intellectus, habet tanto plus Marte, sacrata
Religio, domitum vasto nam robore mundum
Hæc regit et pulsa gentes feritate gubernat,
Vim prohibet, mollitque animos, et damnat iniquas
Iniustasque neces, decorat pietate, probatam
Vitam hominum, quos post cælestibus inserit astris.

O magna virtute virum, cui nulla tulerunt
Consilio, vel marte parem, nec postera nobis
sæcla ferent, quali nunc te celebrabo cothurno?
Quæ satis apta tuis reddam præconia gastis?
Quid dicam? in tanto quæ prima exordia sumam
Virtutum pelago? Dubiam fert copia mentem,
Hinc animi virtus, hinc sa mihi corporis offert,
Hinc genus antiquum, laus hinc communis auorum,
Et decus: at proprijs quæsita laboribus inde
Gloria, stelliferis æquataque fama columnis.
Nec minus ingenium confundit in ordine nostrum,
Quam primo e varijs momorem virtutibus, atque
Sedulus auratæ dubitat rimator arenæ,
Cum propere occiduos penetrauit ad vsque Britannos,
Quem prius e multis legat, igneus ardet Iaspis,
Splendet Onix, croceo radiatque Topazius ore,
Nunc huc, nunc illuc per eas sua lumina voluit
Feruere auaritiæ, nihil atque relinquere gestit.
Nam quid principio referam? viresne duello

Aptas commemorem? quo spicula turbine diros,
 Pro sacris pugnando focis, iaculeris in hostes,
 Quam clemens, iustus, sapiens, quam prouidus, apto
 Vtque loco armatas acies disponere nosti?
 An potius recolam maiorum exepla tuorum?
 Quæ si cuncta meis complecti versibus optem,
 Posthabuisse nihilque velim, longissima quanuis
 Vix caperent nostros centena volumina versus.
 Nec mihi nunc tantum præsens aspirat Apollo,
 Hoc ego sic facerem, propriæ si laudis egenus
 Effes, nec tantum resideret pectore numen:
 Si tu maiorum duntaxat nomine nixus,
 Mollia tranquillo duxiffes otia somno.
 Nunc autem cum sis non vna laude celebris,
 Sed varijs, cædantque tuis maioribus actis
 Omnia facta patrum, fatis est si littora faluus
 Attingam, integris superans vasta æquora tonsis.

Singula dum reputo, dum singula mente reuoluo,
 Siue diem, quo te vitales mater in auras
 Edidit, ætherea felix et vesceris aura,
 Seu mensem, sydusque tuis natalibus aptum:
 Digne sum dubius tibi quem conferre valerem,
 Namque velut Phœbus quando alto e gergite sacros
 Tollit aquos, vastum et properatis passibus orbem
 Ingreditur, fugiunt, omnem perduntque nitorem
 Sydera: mortales claro sic nomine cunctos
 Obscuras, nullumque finis lucere per orbem.
 Quis genitore tuo placida vel pace, vel armis
 Clarior effulfit, tamen abs te vincitur vno.
 Et quantum pulchra vicit virtute priores,
 Tantum abs te vinci patitur, victricia nato
 Signa dat, et vinci laudem putat esse suorum.
 Hector sic Priamum, sic magna laude Philippum
 Fertur Alexander superâsse. Philippus Amyntum.
 Neleum Nestor, Lybicus patrem Agenora Cadmus.
 Ægeum multis gradibus Thræzenius Heros.
 Quid Stephanum Heroa illum sacro Marte potentem
 Commemorem? Cuius fortem tremuere nefandi
 Bello animum Turcæ, conferre nec ensibus enses
 Auss(?), puluerulenta fugæ sua terga dederunt.
 Attamen ipsius tua virtus nomen obumbrat.
 Non minus, ac quando reparato Cynthia cornu
 Plena nitet, superans vicinas lumine stellas.
 Is grandæuus enim, et florentis tempora vitæ
 Prætergressus erat, cum sæui tristia Martis

Castra sequi didicit, crispere hastilia, ferro
Decertare graui, liuentis spargere plumbi
Atque globos, socium tutissima castra tueri:
Tu vix in dias ope numinis editus auras,
Atque tener, teneris striczos vagitibus enses
Implēsti, in patrijs repsisti paruulus armis
Militis exceptus manibus, puer ipse tenellus
De tenero iam tunc spirabas pectore Martem,
Iam tunc certa dabas Mauortis signa futuri.
Scilicet ille in te processu temporis vno
Ostensurus erat, quos ipse ciere tumultus
Poffet, et in cunctis miscere incendia belli
Climatibus terræ quo iure domare rebelles.

Namque vbi dante DEO venit maturior etas,
In te tanta nitet subito prudentia, tanta
Vis animi, Martisque feri succensa cupida:
Vt te Augustali nemo de sanguine cretum
Ambigat, aut rutilo, frustra retinentibus astris,
Demississe DEVM cœlo, quo lapsa resurgat
Res patriæ moderante, malis sit terror, et æquis
Defensor, vacuus fidei fit ab hostibus orbis.

Mos tibi semper erat iuueni vitare nocuam
Luxuriem, prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitrijs hebetat caligine sansus,
Et mage Circæis artus effæinat herbis.
Ocia temnebas, alacri sed pectore ferrum,
Aut clypeum, aut hastam, aut maculosi tegmina Pardi
In manibus, frænumque tuis tractare solebas.
Nunc cursu certare leui, nunc currere campo,
Nunc in equo, vani aut simulachrum fingere belli.
Infestisque acies fictas committere signis.
Iam vero quæ bella gerat, quibus æstuet armis
Rex Stphanus, sentit Moschus, sensere potenti
Mœnia strata manu, dirisque mucronibus hausti
Agricolæ, tellus Septemque subacta trionis.
Adsit Alexander, superas reuocetur ad auras
Pompeius, rerum dominus, gentisque togatæ
Gloria, conspicuis rediuius cæsar in armis
Iulius adueniat, trabea succinctus et auro
Victores ostentet equos, Capitolia curru
Alta triumphali refidens ascendat, honoris
in titulum victæ procedant ordine gentes:
Hi vincentne tuos, princeps Auguste, triumphos?
Hisne dabis Palmam? maiores tene fuisse
Persuadebo mihi? Citius peruersa negabit

Congenitas natura vices, Elementa vigorem
Dependent proprium, tellus super aëra tendet,
Pondere depressus Vulcanus et ima tenebit.
Tempore nam tellus ex quo mortalibus ægris
Est incepta coli, nanquam perfecta bonorum
Sors vni concessa fuit: quem forma venustat,
dedecorant mores, animi qui viribus, atque
ingenio pollet, iuncturæ corporis aptæ
Destituunt, Mauorte ferox hic dicitur, atqui
Deformat pacem vitij, hic publica clarus,
Obscurus priuata gerit. Quam fortibus ausis
Rex peperit Macedo laudem, præsumtio mentis
Elatæ, furor iniustus sociosque necandi
Nabibus inuoluit cæsis: sic Cæsar illa
Vis prædura fuit, patriæ dum iura refigens
Occupat imperium, Cneo certamine fuso:
In te at concurrunt simul omnia, singula quamuis
Nobilitare queant multos: hunc robur in armis,
Hunc pietas, hunc formadecens ad sidera tollat,
In te mixta fluunt, et quæ partita celebres
Efficiunt, collecta tenes. Viresne reuoluam
Ingenij nunc ipse tui, vel martia facta?
In quibus ambobus cæli conuexa tenere
Te video. Quamuis nin sint abscura, nec ullo
Indigeant praecone, tamen mihi pauca referre
Sit licitum, mediosque ratim protrudere in aestus.
Nec tamen illa canam, quæ iam maturus habeas
Pralia. Non audt fragilis committere tanto
Se mea cymba mari, laudum assurgentibus undis
Obruerer. Sed quæ iuuenis miscere solebas,
Exequar, et rerum breviter fastigia tangam.

Vix primaevus eras, nec adhuc languine molles
Vernabant vultus: Iano regnante secundo
Mitteris in bellum, varias ut ab hostibus arces
Vindicet obsessas fortis tua dextera, robur
Et validum. Facis impigre, diffunditur omne
Per latus ecce soli, sociorumque oppid complet
Fama velox, rebus magnum solamen in arctis:
Adventare ducem Stephanum cum milite vasto.
Tunc tuus adventus non unum corpus ab umbris
Inferni, verum multos sub clade iacentes
Communi populos, e facibus amplaque traxit
Oppida Tartareis, foedos pepulitque timores.
Pulveris obsuram nubem speculantur ab altis
Turribus obsessi, socios apportet, an hostes

Ille globus, dubitant, suspensa silentia cunctos
Libraverè diu, donec sub turbine diro
Pulveris emicuit Stephanus, bene notaque fulsit
Forma viri, gavisà cito per moenia clamor
Tollitur, ipse venit, venit ipse, repellite tristes
Corde metus. Subito portas secùra per omnes
Turba, salutandis effunditur obvìa turmis.
Mellitis firmas socios sermonibus, hosti
Incutis inde metum, qui vertice proximus astris
Sperabat tota iam se regione potitum,
Nil superesse ratus. Postquam tot conspìcit alas
Sed peditum, lento fulgentesque aere cateruas,
Obstupit secum, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, miseros quatit aeger anhelitus artus,
Iam timet alterius Mavortia iura secutum
Invasisse solum, subeunt iam taedia caepti
Audacis: tamen ore metum cordisque pauorem
Spem vultu simulando premit. Tu fervidus instas,
Et socios capere arma iubes, fremit arma iuventus,
Ductoresque tui. Subito primordia pugnae
Dat turba terribili sonitu, super aethera clamor
Tollitur, excelsae reboant clangoribus alpes,
Et colles circum millenia voce resultant.
Primus inis pugnam, sternisque immania primus
Corpora, succensus fortis quoque pectora miles
Exemplo cupit ire tuo, quo tristis Erynnis,
Seu pia fata vocant. Strictis mucronibus ipse
Obvìa quaeque secas, et tristes mittis in umbras.
Non secus, atque leo rabie compulsus edendi
Praecipiti saltu petit alta cacumina sylvae,
Omnes inque feras spumanti percitus ira
Fertur, currentum cervorum armenta supremo
Dans laetho, miserae nec novit parcere praedae.
Mox inimica tuis miscentur castra, parique
Iampridem ancipitis Mavortis robore certant.
Iam paremaeque, globique volant, hastaeque trabales,
Iam galeas, clypeos, pellemque Lybistidis ursae
Transfigunt, aliae pendent umbone sagittae.
Vulneribus pars neutra vacat, rubet ipsa cruore
Terra procul, veluti torrens, exanguia voluit
Corpora, concreto replentur sanguine valles.
Hostis ubique cadit, pauci cecidere tuorum,
Vulgaresque, quod ut cernit, fugitiva repente
Terga dat insolito cursu, cum milite laeto
Insequeris, pauidum frameis victricibus hostem

Atque tuus caedit cuneus. Per flumina, montes,
Auspiciis currit paribus, sitiensque cruorem
Haurire invisum miles, per plena metallo
Plaustra, per auratas vestes it, caedis auratus
Abiectas conculcat opes, pretiosior illi
Auro sanguis erat, donec Sol invidus almam
Eripuit lucem, ac tenebris obduxit opacis.
Altera sed caelo lux postquam illuxit ab alto,
Inprimis tumulos decisis undique ramis
Constituis, solitoque tuos de more sepulchris
Accumulas socios, celebrat sine nomine vulgus
Exequias. Motis hinc ad certamina castris
Plura venire iuvat, patriisque ex arcibus hostes
Exturbare malos, famamque augere recentem.
Quid multis? Facilem sors fortunata laborem
Effecit, casu quoniam, ceu fulmine tacti,
Hesterno, aufugiunt hostes, opulentaque linquunt
Castra tibi, versus patriam, regemque sinistro
Corripuere viam fato, si salva referrent
Corpora, nec turpi foedassent vulnere vultus,
Sat quaestus fecisse rati. Regione recepta
In patriam remeas iterum, felicibus hostis
Ditatus spoliis, et opimae munere predae.

Eloquar, an sileam, quanta hinc accessio facta
Laudibus est titulisque tuis? Quos fecit honores
Nobilitas hinc inde tibi? Quocunque venires
Caedantes spatiis, assurgentesque videbas.
Principiis obsequium taciti suffragia vulgi
Iam tibi detulerant, procures iam fascibus omnes
Summissis, Aquilasque tibi, lituosque ferebant.

Ioannem interea, fatali stamine rupto,
Rex Phlegethontaeus miscerum revocavit ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.
En votum communae statim tibi publica regni
Sceptra dat, emeritosque diu largitur honores.
Tantum stemma valet clarum, spectataque virtus.
In summa positus tu Maiestate, reservas
Virtutes, quibus es primis imbutus ab annis.
Non tibi sinceram tumefacta superbia mentem
Mutavit, sed cum mitem natura creavit,
Temperiem servare studes, cum feria poscunt,
Affari licitum est, nec quos promoveris, alto
Turgidus alloqueris fastu, non commoda flatus
Attollunt nimios, in te ipsa superbia longe
Exulat, in rebus vitium solenne secundis.

Aequas Iustitiae leges cum divite pauper
Te semper tribuente tulit, punire nocentes
(Quanquam serus ad hoc) noras, et praemia iustis
Munifica deferre manu. Non dives egenum
Divexat, quod iam longis firmaverat annis
Usus apud reges alios. Non obruta virtus
Paupertate latet, modo sit quis dotibus almīs
Praeditus, et patriae possit prodesse, libenter
Evehis, et dignos illi largiris honores.
Caeperunt hinc colla Deae despecta levare
Aonides, tenerae et nimia formidine mentis
Deposita, cytharis respiravere resumptis.
Expulsae rediere artes, rediere supremi
Cultus honosque Dei verus, fundamina quae sunt
Virtutum, siquidem coelesti manat ab aula
Omne bonum, terris habitatque volente tonante.

O Iubar Heroum, picti sub culmine coeli
Nemo tibi (repetam quamvis ab orogine mundi
Annales veterum) par in virtutibus ullis
Exstitit, aut tantum generi splendoris avito
Attulit. Es dignus vario diademate cingi.
Te pietas, te prisca fides, te robur in armis
Herculeum siquidem praeponunt iure monarchis
Omnibus, immensum qui regnare per orbem.
Quid mirum est igitur, si te maioribus auxit
Donorum titulis, maiori in sede locarit
Imperique Deus, famam diffuderis omnes
Per terrasque tuam, si clari nominis ortum
Audiat ignitis etiam plaga subdita signis?
Nam quamvis semper fueris clarissimus omni
Corporis atque animi dono, tamen addidit illi
Proxima quaeque dies aliquid, vel parta novando,
Vel nova donando, donec super aethera ferri
Inciperes, summa et cum Maiestate, polaris
Axis utrumque globum, ceu vasa capacia quaedam,
Implere, atque illic mansuram figere sedem.
Hinc etiam Bellona potens, aeternaque famae
Gloria, ne frustra summa in statione locaret,
Ecce repente virum, qui plane aresceret acri
Invidia, stimulis bene docta furentibus ultro
Excitat, is rabie plenus tabescere primum
Incaepit livore tui, iustumque negare
Incaepit livore tui, iustumque negare
Obsequium praesumit, opes (laethale venenum,
Ni possint ratione regi), super omnia mentem

Attolunt misero, furiis et pectora complent.
Te ratio, non ira movet, iustumque dolorem
Sanandum celeri sapiens certamine ducis.
Vix potuere tuis cingi sed moenia castris
Illius, en mens plena dolis excedere regno,
Molirique fugam suadet, fugit ocyor Euro,
Ungatiamque petens, collectis viribus in te
Irruit, et subito furibundo cuncta tumultu
Permiscens, unum te te in certamina poscit,
Ut tibi sublato framea fortasse minaci
Invitis etiam superis succedere possit.
Sed miseri spes vana viri delusit inane
Consilium, tibi nam Deus aethere Christus ab alto
Auxiliator, erat quem tunc tamen ille negabat.
Hoc igitur fultus (solet ille venire vocatus)
Protectore, tuum felicibus opprimis hostem
Auspiciis, ditas Plutonia regna rebeli
Sanguine, praeclarumque refers ex hoste tropaeum.
Ast hic magna meam tenet admiratio mentem,
Et quoties memini, toties stupor opprimit altus
Omnia membra mihi, fueris quam mitis, et omni
Asperitate carens in eos, qui teque tuosque
(Si Bellona foret Nemesis tibi) luminis aura
Privassent socios, qui iam sua vota rebeli
Firmabant fremitu. Tenuit miseratio charae
Te patriae, facilem iustaque retraxit ab ira.
Illa dies siquidem, quae belli terminus huius
Exstitit, Herculeam belli quoque sustulit iram.
Scilicet est sanctus, superis et proximus ille,
Quem ratio, non ira regit, qui sensibus istis
Imperat, et motus scit refrænare nocivuos.

Ex hoc tanta tuis accessit gloria factis,
Ut quicumque tibi mortali e semine natos
Praeferret, quamvis animi virtutibus amplis
Excultos, procul a meta lirare videri
Posset, et insano dementes vincere cunctos
Iudicio. Nam quae regio, pietate, tuisque
Laudibus. Herculeis non plena est atque columnis?
Quis neget ingenti te vincere lumine Solem,
Luciferumque tuo? Quis te mortalibus ullis
Conferat, et merito possit non stultus haberi?
O Lux Ungariae medio dignissima coelo,
O Decus eximium, Sol mundi, stella tuorum,
Nominis assertor patrii, famaeque perennis.
Pannonium siquidem depressum nomen, ab umbris

Sic rediit virtute tua, tenebrasque fugavit
Cymmerias, tanto sic teque superbit alumno:
Ut plane extremi celsissima culmina coeli
Pulset, et in toto cunctis sit amabile mundo.
Iam varii sub te gaudent, cupiuntque vocari
Pannonii: quoscunque tenet Cynosura, carinis
Sidoniis in festa, novi sibi nominis istud
Exoptant: Gens his toti substrata Trioni
Votum addit commune suum, precibusque benignis
Supplicat, Augustisque ferens tibi regia sceptrum
Imperii, fasces Aquilas, diademaque sacrum,
Te regem exoptat, dominumque agnoscere gestit
Te proprium, sub te sacrata emergere iura
Namque putat, longo quae iam vitata fuerunt
Tempore, securam sub teque videre quierem
Cogitat, assiduo Moschi lacerata furore.

O regnum felix, o terque, quaterque beatum,
Quod tali moderante viro, ceu gramen in agro
Germinat, et sensim productis floribus alte
Erigitur, nullisque potest marcescere flammis.
Vera cano. Nec enim quisquam sub cardine coeli
Dissentire queat, nisi sit rationis egenus:
Te tantis cumulasse bonis, tantoque rigentem
Munere Sarmatiam, ut quae iam vastata iacebat
Funesto Mavorte, modo iuvenescere plane
Incipiat, foedisque procul mucrone fugatis
Hostibus, impresso glebas iam sulcet aratro
Rusticus, ex tristi falces faciatque securi.
Iam ligo, iam vomis, iam sarcula, rastra, bidentes
Exercent usus proprios, iam laeta per agros
Culta virent, fessisque animum messoribus addunt.
Sub tot principibus quaecunque amiserat olim,
Te reddente tenet, campos secunda per omnes
Iam possunt terrae cultorum armenta vagari.
Sic etenim infracto vaesanum robore Moschum
Fregisti, ut nulla tutus consistere terra
Audeat, aut pugnam velit acceptare virilem:
Sed tremebunda petat, multisque referta periculis
Aequora, iam vitae pigeat iam foedera tecum
Pangere posse velit, quae perfidus antea fregit
Saepius insulsis ludens tua numina factis.
Mosche quid insanis? Quae tanta superbia mentem
Exagitat? Quid sic dementi percitus Oestro
Baccharis? Regemque cupis, dominumque vocari?
En tibi perfidiae pretium, qui, foedere rupto,

Irritare Deos ausus, fatalibus armis
Iam peteris. Quocunque licet, fuge, perfide nunquam
Effugies fatum, quo mox adigente peribis
Deposita feritate nisi, agrestique furore,
Mitescas, Patiare, modo bene vivere possis,
Omnia, nil cures, an honeste, nam cadet ille
Tecum stirpis honos, quo sydera celsa petebas.

Macte animo miles, coelo demisse sereno,
Percipe iam fructus virtutum, veraque carpe
Munera, fortunae iuvat evasisse tot arcus
Instabilis, rigidos nec frustra hausisse labores.
Cum iuveni nec adhuc tenera lanugine tecto
In pretio tibi tempus erat, cum figere tygres,
Cominus aut Saevos ferro penetrare leones,
Nil breve moliri, aut parvum, sed grandia semper
Caepa sequi, tolerare diu, multumque solebas:
Iam tunc spondebat virtus tibi praemia, multis
Exoptata quidem, sed non concessa quibusuis
Sit nisi virtutum primis quis cultor ab annis,
Aetas quae flecti patitur, vitiosaque mutat
In melius: nunquam marurus tempore magnis
Aptus erit caeptis. Retrahit consueta voluptas
Namque cito: ruere in peius naturaque nostra est
Pronior, illa diu firmis radicibus haerent,
Quaecunque in teneris nascentes hausimus annis.

Ipede felici, transcendas aethera fama,
Ingressam decurre viam, tibi nulla nocere
Vis inimica potest, aderit Deus, et tua semper
Caepa reget, contunde hostem, contunde furem,
Insanumque ducem, resonent ululatibus urbes,
Mulciber igne, fremens Mavors mucrone rebelles
Diripiat, tormenta globos ad moenia grandes
Proiciant, fremitu insano permisceat omnem
Vis animosa ducum Scythiam. Nil crede petenti
Inducias, prono donet tibi vertice supplex
Obviet, et regem Stephanum submissus adoret.
Si posita levitate tamen, servire paratus
Esse volet, veniamque petet, sociusque vocari
Desinet, impositumque tibi persolvere promptus
Vectigal fuerit, deponas ocyus iram,
Da veniam. Precibus nunquam implacabilis obstes.
Viribus unitis, alios certamen in hostes
Nam melius transferre potes. Saracena ne regis
Colluvies immunis erit mucronibus? Illa
Ulteriusne minas nobis iactabit inanes?

Servitione premet? Spoliis et onusta cruentis
In sacra blasphaemas iactabit Numina voces?
Ungariae tristes modo respice, quaeso querelas,
Quae tibi sublati super aethera. supplicet ulnis,
Ne patiare premi miseram tot ab hostibus unam,
Matura auxilium, depellito finibus hostes
Ungaricis, moveat te commiseratio charae
Telluris, moveat sacrae pietatis imago.
Cernis, ut insultent aris, et sacra prophanent
Templa Dei, laxisque ruant feritatis habenis.
Complexas viden' ut gestans in vertice palmas
Clamet, et horrendis ululatibus infermat, a te
Auxiliumque petat, quando sit nullus in orbe,
Qui plagis medicare suis, qui damna levare
Te queat excepto. Miseros num lumine sicco
Agrocolas caedi spectas mucrone furentum,
Prorsus ut effuso rubrescat sanguine pingue
Soepe solum? Nudis abescant ossibus arva?
Flumina sanguineos volvunt et ad aequora fluctus?
Cernis, ut innuptas brutorum more puellas
Prostituant, captas ad tristia vincula matres
Exagitent, iuvenes, teneros puerosque, senesque
Hauriat invisus mucro, faedentur iniquis
Aut manibus, nunquam visuris collaque stringant
Funibus, et totas vacuent cultoribus aedes?
Rex igitur te magne petit, tibi supplicat, istis
Evacuanda malis, et priscae patria formae
Restituenda suae. Quid enim nisi mollia forsan
Ocia lentus ages, composta pace, feroci
Cum Moscho? Exurge, et tristes dolor armet in hostes,
Opressae dubiam misere cito redde salutem
Ungariae, priscum templis rescribito numen.
Nunc rigidis frameae frameis, atque ensibus enses
Increpitent, strepitus tormenta fragore fruentes
Eructent, rapidum fremat horrida quadrapedantum
Pulvere mixta acies, sint sanguinolenta per artus
Vulnera, crudeli mucrone inflicta tuorum,
Terra cruore natet, stemitus ad celsa ferantur
Sydera, luctificis resonet mugitibus aether.
Nec prius absistas ceptis (tibi porriget aequas
Nam fortuna manus) quam bello pressus, et armis
Turca ferox, repetat casu celebrata Leandri
Aequora, vel mediis iaceat submersus in undis,
Sic erit, ut quoniam tanto terrena labori
Praemia, si cumulum redigantur cuncta sub unum.

Aequari non posse sciat, caelestia pendat
 Pro meritis Deus ille tuis, qui cuncta refundit.
 Interea famulum. Rex Augustissime, sacris
 Me genibus commendo tuis, ad cuncta paratum
 Iussa, vel ardentis iubeas intrare caminos.
 Accipe devotum sincero corde ministrum.

EPIGRAMMA

Benedicti Beyczy, ad generosum ac egregium dominum Michaellem Chyerini,
 condiscipulum suum charissimum

Fertur ut Alcides, arcus celeresque sagittas,
 In cunis etiam semper amasse suis:
 Utque rudi primos tentavit robore gressus,
 Voluabatque animo nil nisi grande suo:
 Molli vernabant, nec dum lanugine vultus,
 Nec texit teneras hispita barba geras:
 Cum deserta vagus densae penetralia sylvae
 Iamque per anfractus devia lustra petit.
 Lusit in aethereas, primo stridente volucres
 Telo: virtutis praevia signa ferens.
 Mox Nemeae rigidum sternit virtute leonem,
 Atque feris ipsis horrida bella gerit,
 Nec tantum his spatiis virtus praeclara quievit,
 Indomitum ast magno robore sternit aprum,
 Ignivomos Tauri flatusque in pectore claudit,
 Et mundi victor monstraque tetra domat:
 Sic Michael, magnum generosa propago parentum
 Indolis excelsae publica signa dabas:
 A teneris etenim generoso in pectore motus
 Annis heros voluis et ipse tuis:
 Nec levium miraris inania nomina rerum,
 Sed geminas animi nobilitate genus.
 Atque memor magni generis, proavique vetusti,
 Es digno soboles digna parente tuo,
 Antiquas laudes in te vidisse licebit
 Patris, sublimi mente decusque tenes.
 Aoniis totus Chyerini immergeris undis,
 Ut patriae possis utilis esse tuae
 Estque tuae dulcis facundia splendida linguae,
 Fontibus ut Sophiae pectoris ima rigas:
 Causas rimaris rerum, mundique meatus
 Atque globum Phoebi, et sydera clara poli.
 Sedulus, et veterum voluis monimenta virorum,
 Palladis, et magna te ditione beas.

Candens Palladium hinc cingit prudentia pectus:
Nil virtutis tua celsius ipse puto.
Nec iam privati grandis tua Musa palœstris
Gaudet, vel gyro clauditur ipsa brevi.
Sed velut exundans torrens, se effundit in omnes
Partes, dum campis altius ire cupit:
Sic tua vis animi, doctæque industria linguae,
Non exercitii disticha pauca canit.
Magnanimi sed iam ulterius subnecta cothurno
Regis ad astra levat fortia facta sui.
Qui factu variis, vere et victoricibus ausis,
Et fama complet Solis utramque domum.
Maximus ille quidem princeps, et nescius armis
Vinci, terrífico Marte togaque potens.
Atque vir immenso maior virtutibus orbe,
Et decus armorum, militiæque parens.
Hostes adversos ipso vel nomine terret:
Auspiciis felix terra Polona suis.
Ad tantum per quem conscendit culmen honoris,
Amplificans regnum Marte favente suum.
Soepius et docuit quid forti pectore posset,
Dum fugat et victi signa cruenta Bekes.
Contudit horrificum, quo pridem robore Moschum
Hostis et infesti mersit in ima caput,
Omnes si vellem lius memorare triumphos,
Maius opus grandi scresceret Iliade.
O Utinam moveant illum crudelia fata
Pannoniæ, patriæ cura salusque suæ.
Cuius in obsequio puerique, senesque parentes,
Auxilium implorant, numen ez usque suum
Quos procul a nostris abductos finibus atrox.
Hinc instar pecudum fustibus hostes agit.
At te bellipotens, nunc Augustissime princeps,
Per superos, et per numina sancta precor:
Adfer opem patriæ: miseræ succurre labanti,
Hungariæ, forti pectore bella movet.
Et Mahometigenas Scythicos, Geticosque tyrannos.
Comprime, ne simus præda cruenta feris.
Et procul Hungaricis expellito finibus hostem;
Hac re nulla tibi gloria maior erit.
Cedet Pelides, Hector quoque, cedet Uliesses,
Cedet Corvini nobile stemma ducis.
Magnus Alexander, summi virtute Monarchæ:
Et Deus omnipotens præmia digna dabit.

A Cyrus-históriában elbeszéltekhez tárgyi jegyzetek készítését nem tekintetem itt feladatomnak. Az érdeklődők megtalálhatják ezeket a magyarázatokat bármely népszerű Hérodotosz-kiadásban. Különösen ajánlható HÉRODOTOSZ. *A görög-perzsa háború*, ford. MURAKÖZI Gyula, jegyz. GYÖRY Hedvig, HEGYI Dolores, Bp., 2000. A jobb követhetőség érdekében szükség esetén Cserényi helyenként romlott latinos névalakjainak megadom a magyar átírás szabályainak megfelelő görögös alakját.

- 9 másodic Monarchiaról – A bibliai négy világbirodalom elméletének alapja a Dániel könyve 2,31–45, Nebukadnezár király álmának megfejtése. Az első világbirodalom az asszír–babilóniai, a második a méd–perzsa, a harmadik Nagy Sándoré. A negyedik birodalom azonosítása kétséges, különböző eszkatologikus spekulációk tárgya.
- 12 Cyrus-, Cambisesről és Dariusról – Kürosz, Kambüész, Dareiosz: perzsa királyok
- 13 Xersesről – Xerxész, perzsa király
- 14 Artaxersesről – Artaxerxész, perzsa király
- 21 Astiages – Asztüagész, méd király
- 37 Cambises – Kambüész, perzsa király
- 38 iò nemzet – előkelő származású
- 47 fel ne tartatná – fel ne nevelné
- 74 hozot hát halua – ti. gyermeket világra
- 108 illýéc – illjék
- 116 általanfogua – bizonyosan (SzMA: általan fogva = certo, certius, profecto)
- 176 hólðakelue – holdá kélve: másnap hajnalra
- 219 halaz – halász(?)
- 225 Cyre – vocativus
- 241 meg szerettem – megegyeztem
- 252 hertzetekre – hercegetekre (elisio)
- 260 laknia – lakomára
- 265 Nagy köz – nagy különbség
- 298 Ecbatanaba – Egbatana, a méd főváros
- 321 Craesust meg fogà – Itt Cserényi elhagyja Croesus történetét, talán azért, mert még közkézen forgott a szintén Hérodotosz nyomán készített *Croesusról Lydiaiaknak királyáról való Historia* (lásd kötetünkben 7. sz.).
- 346 Maga – noha
- 355 Negyed fél száz – 350 (valójában 360; vö. Hérodotosz I. 190.)
- 374 Nitocris – Nitókrisz, egyiptomi királynő
- 420 Dolgot hazayába... – vagyis nem helyes idegenből házastársat hozatni
- 467 egyszer smind – egyszerre, együtt
- 555 dondar hadat – a derékhadat, főereget
- 576 satzot – sarcot, adót
- 649 Sainba – Saisba; Hérodotosz III. 16: „e Memphii urbem Sain abiit” – a latin locativusi alakból Cserényi rosszul következtette ki a tövet.
- 660 Nap Papyára – Hérodotosz III. 17: „adversus Ammonios”, az ammóniószok a libüai Szíva oázis lakói; nevüket Ammón-kultuszukról vették, Cserényi itt tehát etimologizál.
- 661 Arabiában az szereczéneket – Valójában az aitiópiaiakról van szó; még Dugonics is szerecseneknek hívja majd az etiópokat.
- 669 viszi erejét – vízi erejét („nauticas copias”)

- 693 tis – ti is (ecthipsis)
 746 Oasis (sajtóhibával „Dasis”) – Oázisz, város Thébai mellett
 758 homlokán egy kis hóldossa – Az eredetiben: „in fronte habens candorem figurae quadratae.”
 820 birya vala – uralkodik rajta
 880 Patizites – Patizeithész, perzsa mágus
 914 érhessem – helyesen: „érthessem”(?)
 947 Ecbatana – Egbatana, a méd főváros és egy szüriai városka neve
 970 Smerdet – Lehetséges a „Smerdiszt” javítás is (lat. „Smerdis”).
 982 Phedima – Phaidümé
 994 Gobrias – Gobrüász
 995 Intafernes – Intaphrenész
 998 Hidarnes – Hüdarnész
 1009 egyszersmind – egyszerre
 1021 el vette – elvetette
 1024 inába vala – nyomában volt
 1026 falka ideig – egy darabig
 1041 Az öte peniglen – Hérodotosznál itt három szónoklat hangzik el a demokrácia, az oligarchia és az egyeduralkodás érdekében; Cserényi itt erősen rövidít.
 1048 meg vettéc – megveték
 1057 Közönséggel – közös akaráttal
 1060 Hanem – hacsak nem
 1070 Ebares – Oibarész
 1085 katzolát – kancát
 1123 fék emlőre – kantárszárra (emlő = zabla)
 1139 be takart – betakarított
 1145 rutólyác – rútolják, csúfolják
 1152 Vemhét hogy lattátoc lenni eoszuérnec – ti. az öszvér nem fogamzóképes
 1157 Zopyrusnac – Zópürosz
 1207 aláualoit – a hitványát
 1233 martzonga – marcangolt
 1289 Már király Susából... – Kimarad Szküthia terjedelmes leírása (Hérodotosz IV, 7–82); úgy tűnik fel, Cserényi nem mutatott különösebb érdeklődést a magyar történeti hagyományban a magyarok őseiként számon tartott szkíták iránt.
 1301 Ebazus – Oiobazos (Oebazos)
 1309 Traciába – Thrákia, tartomány Észak-Görögországban
 1310 Dunára – Duna, görögül Iszter
 1311 Ionia és Iolia – Iónia (Kis-Ázsia nyugati tengerpartja) és Aiolia (Kis-Ázsia aiolok lakta északi tengerpartja és szigetei); itt névátvitellel (antonomasia) a hajóhidat építő ión és aiol görögökről van szó.
 1315 meg késnénc – várakoznának
 1340 Nincz oly házunc... – a szkíták nomád életmódjára utal
 1363 Tanais – a Don folyó görög neve
 1374 Hoarusra – Oarosz, szküthiai folyó (talán az Oka?); itt egyébként Cserényi félreérti forrását, Hérodotosznál a perzsa sereg erődöket épít a folyó mentén (Hérodotosz IV, 124).
 1375 pusztá szélben – a pusztaság szélén

- 1389 ha bizod magad – ha bízol a saját erődben
 1393 Indatyrus – Indathürsosz
 1415 meg az – Megaszik, azaz kiszárad. A sor romlott, helyesen talán: „Higgyed, megasz addég néked az agyad.” (Az eredetiben csak arról van szó, hogy sírva fog megfizetni Dareiosz kevélységéért.)
 1428 iedzését – jelentését
 1432 ereyét – értelmét, jelentését
 1437 a hat wr egyike – a mágusokat legyőző hat összeesküvő egyike
 1446 en tanáczi – én azt tanácsolom(?); én tanács(osa)im(?); vö. „én a tanács” = az a tanácsom
 1497 firtattyác – győzködik
 1510 hatuánt ő kötöt – ti. csomót
 1520 Histiaeust – Hisztaiosz, Milétosz türannosza, a hajóhidat őrző iónok parancsnoka
 1529 Megabizussal – Megabazosz
 1532 nyugossa – nyugossza, pihentesse
 1539 kéröt kérne – valamilyen királyi kegyért folyamodhat
 1541 Mirconus – Mürkinosz
 1550 tenger elué – tengerelve; a tengeren túli tartományok
 1568 Tanácsà – tanácsá (= tanácsossá)
 1575 Artafernest – Artaphrenész, Dareiosz féltestvére
 1586 leuelet írà – Egy rabszolga leborotvált fejbőrére írta a levelet, majd újránövesztette a haját (Hérodotosz V, 35) – Cserényi elhagyja ezt a színes epizódot.
 1594 lazaztà – lázasztá, lázította
 1604 véletlen – váratlanul
 1622 hogy te szeled – vagyis: ha te támasztottad ezt a szelet
 1652 hir letig fel akasztatà – Mielőtt híre kelt volna; az eseményeknek Cserényi itt csak vázlatos összefoglalását adja – Hisztaioszt egyébként karóba húzták (itt VI, 30).
 1661 Artafernest, Datist – Artaphrenész (a szardiszi kormányzó fia) és Datisz; Cserényi félreérti a szöveget: csak az ifjabb Artaphrenészt küldték Eretria ellen, az atyját nem.
 1664 Eretriát – Eretria, város Euboia szigetén
 1679 futossa – fútassa, fuvassa
 1711 praessesi – előljárói, előkelői
 1723 tauasz felt – tavasz közepén
 1729 Eleontes – Elaiusz (lat. Eleus); rosszul visszakövetkeztetett nominativus: „ad Eleuntem ... classis habebat” (Hérodotosz VII, 22).
 1731 Aton – Atosz; „propter Aton” (Hérodotosz VII, 22.)
 1744 názádossággal – naszádossággal, vagyis az utánpótlás tengeri szállításával (Hérodotosz VII, 25.)
 1746 Critalliaba – Kritalla
 1750 Hális – Halüsz folyó
 1751 Celenas – Kelainai
 1752 Pithius – Püthiosz
 1758 kit ezer tonnát – kétezer ezüsttalentumot (Hérodotosz VII, 28.)
 1760 ingyen sem kordúlna – meg sem kottyanna
 1764 Colossis – Kolosszai
 1765 Cidrába – Küdrara
 1773 Abydusuál – Abüdosz, város a Hellészpontosz ázsiai partján

- 1782 heu vasakat – izzó bélyegzővasakat, amivel a rabszolgákat jelölték meg
- 1803 Feyér lenből – Alfafüüből; valójában két rész alfafüüből és négy rész búblosznádból fonták a köteleket. (Az eredetiben: „bis albo lino quatenus byblo.”)
- 1804 Egy milion singhi – A kötél singje (kb. 0,62 m) egymillióba került. Félreértés, Hérodotosz itt azt mondja, hogy az alfafü kötél egy öle egy talentum súlyú volt (VII, 36).
- 1809 Dob trombita szóhoz... – Xerxész seregének felvonulása jelentősen eltér Hérodotosz leírásától (VII, 40). Cserényi itt vagy a fantáziájára hagyatkozott, vagy valamilyen más forrást is felhasznált.
- 1821 osztánon – aztán
- 1824 Bagassaces – A királyi lovak lovászáinak megnevezését antik forrásokban nem találtam. Hérodotosznál a VII, 75. caputban szerepel egy Bagassaces (Basszakész) nevű perzsa vezér.
- 1826 Nisa – Nészaion, síkság Médiában
- 1830 Ariomardusnac – A perzsa sereg leírásakor két Ariomardosz is szerepel (Hérodotosz VII, 67. és 78.), de egyik sem volt lovászmester.
- 1831 Bonczókyoc – boncsok = ló nyakába való dísz, átlukasztott színes üveggyöngy
- 1841 öreg – nagy
- 1859 Patyramphis – Patiramphész (Hérodotosz VII, 40.)
- 1874 Töuel à kopiát fel tarttyác – vagyis: a hegyével lefelé fordítják
- 1895 Pallásnac áldozot – a villámokat küldő Athéna Illionnak, engesztelésül
- 1932 Hellespontust meg engeszteltye – ti. a korábbi korbácsolásért
- 1936 Nagy veresség közöt – ti. korbáccsal hajtották át a népet a hajóhídon
- 1979 Arriából – Arria nevű tartomány nincs. Hérodotosz szerint (VII, 62) a médek régi neve areiosz volt. Hérodotosz a seregszámla alkalmával mindvégig népeket nevez meg; a népevekből Cserényi tartománynevezéseket konstruál.
- 1980 Cyssia, Bactria – a kisszioszok és a baktrioszok földje
- 1981 Hircaniából – a hürkanioszok hazája Perzsiában
- 1984 Gandariából – a gandariosz ind eredetű perzsiái nép
- 1985 Parthia, Sogdia és Corasmia – a parthusok, a szodgdok, a khoraszmioszok hazája a Kaszpi-tenger környékén
- 1987 Sarangiából – a szarangák földje
- 1988 Vcya, Myia – az utioszok, mükoszok hazája
- 1889 Parianiából – a parikanioszok országa
- 1993–2007 De Cappadocia, Paphlagonia... – A következő népek nevéből képzett tartományok szerepelnek e strófákban: libüiaiak (Kappadókiából), paphlagónok, lüdek, ligüszök, marian-dünoszok, örmények, bithüniai thrákok, müsziaiak (Müsziaiból), laszonioszok (méiónok), milüsziaiak, lükiaiak (valójában Hérodotosz csak azt mondja, hogy a milüsziaiak lükiai pajzsot hordanak), tibarénioszok, makrónok, marok, szaszpeirok, kolkhisziak, alarodioszok, kabéliszek, thamanioszok, matiénoszok, aigloszok, szagartioszok (nomád nép). Cserényi a perzsa sereg felvonultatásánál hasznosította Hérodotosz Perzsia tartományairól szóló leírását is (Hérodotosz III, 89–94).
- 2025 Anaphanes – Anaphész
- 2027 Hotaspes, Histaspes – Otaszpész, Hüsztaszpész
- 2028 Pharnazenes – Pharnazathrés
- 2029 Artiphios – Artüphiosz

- 2031 Azanes – Azanész már két sorral feljebb szerepelt
 2040 hal héy módra fegyver dereka – pikkelyes bőrpáncélt viseltek a felsőtestükön
 2044 vrkoc – Szövegromlás? Hérodotosznál nádból font pajzsot és ráfüggesztett teget hordtak
 kezükben a perzsák.
 2062 Harmamitres és Titaeus – Harmamithrés, Tithaios
 2063 Farnuces – Pharnukhész
 2077 Eorög gályá – öreg gályá, háromsorevezős hajó
 2081 Cypria – Küpros
 2084 doresekne – dórok
 2085 karessec – károk
 2086 ionessec – iónok
 2087 eolessec – aiolok
 2095 Megabizus, Megabetes fia – Magabazosz, Megabatész fia
 2096 Akimenes – Akhaimenész
 2107 Calidnianak – Kalüdna
 2108 Cous, Nissyria – Kósz, Niszürosz
 2120 aranyas menyies – aranyozott sátor tetős
 2149 métiue – mevetve (= nevetve)
 2178 praetort, Mascamust hagyà – Maszkamész helytartóul hátrahagyta
 2182 Stryma – Sztrümé
 2185 Pissirus – Pisztirosz (javítandó Pistirusa?)
 2186 morotua – Tó; egyébként azt mondja róla Hérodotosz, hogy sós vízű, tehát a perzsák nem
 ihatták ki a vizét.
 2189 Akantumba – Akanthosz
 2193 Artakesne – Artakhaiész
 2201 Thasiaba – Thaszosz, sziget az Égei-tengerben
 2202 Orgisnac – Orgeusz
 2229–2235 A kik attác vala... – A felsorolt görög népek a következők: thesszáliaiak, dolopszok, perr-
 haiboszok, eniének, lokrisziak, magnésziaiak, akhaiaiak, mélisziek, phthiótisok, thébaiak,
 boiótok, khalkisziak.
 2240 kútba butattác – kútba vetették
 2282 imperatorrà – fővezérré
 2289 Syagrus – Szüagrosz
 2321 Eubea – Euboia, sziget
 2322 Termopilánac – Thermopülai
 2328 heu Pilaba – Hév-Pilába; az etimológia helyes, Thermo-Pülai *termál*vizeiről kapta nevét.
 2331 Sciatomra – Szkiathosz
 2340 kontzról kontzra – Ezután azonban a súlyosan sebesült Aszonideszt a perzsák gondosan
 ápolták, és nagy tisztelettel övezték bátorságáért (Hérodotosz VII, 181).
 2349 aprobad – apróbbad, kisebb
 2351 huszon hét száz ezer – „centum septuaginta myriades, id est decies septies centena milia”,
 vagyis egymillió-hétszázezer
 2357–2363 Európából földön ezek valánac... – A népek: thrákok, bottiaiak, paiónok, brügoszok, eord-
 szok, khalkidikieiek, perrhaiboszok, pieraiak, dolopszok, eniének, akhaioszok, magnésziaiak.

- 2375 Hetuen két száz ezer – „Quingentae et viginti octo myriades et tri milia ducenti et viginti” (= 5 283 220); a kritikai görög szövegben kétmillió-hatszáznegyvenezer-hatszáztíz (Hérodotosz VII, 185).
- 2385 Trekinig – Trakhisz
- 2395 Mycenasból – Mükéné; Fliuns – Phliusz
- 2425 cissussokat – kissziaiak
- 2431 Maga – noha; értsd: csak a spártaiakból álló előőrs is visszaverte a perzsák támadását
- 2460 Meggyen – mit tegyen
- 2496 Atarnesne – Artanész
- 2503 Cythéra – Küthéra
- 2505 vehed – veheted
- 2509 Akemenes – Akhaimenész
- 2515 meg vette – megvetette
- 2540 Teres teteiére – téres tetejére; a domb (az Areioszpagosz) tetején lévő sík részre
- 2543 szöszt – kócot
- 2559 alá szekénec – levetették magukat (a várfalról)
- 2629 nem alkhat – nem nyugodhat
- 2635 az el oszlás el költ volna – már nincs lehetőség a visszavonulásra
- 2639 hiu – hűl
- 2642 Egaleusnac – Aigaleósz
- 2643 setzelben – karosszékekben
- 2651 Egy gályát... – Artemiszia valójában egy perzsa hajót süllyesztett el, hogy megmeneküljön egy üldöző görög gályától (Hérodotosz VIII, 87).
- 2710 azont – ugyanazt
- 2715 varáslo – ti. delphoi jóspap
- 2716 meg büntetne – Pontosabban arról van szó Hérodotosznál (VIII, 114), hogy vérdíjat kértek Leonidasz megöléséért.
- 2745 meg érte – utolérte
- 2753 Sándor – Alexandrosz, makedón király (Kr. e. 495–450)
- 2808 Asopus – Aiszóposz
- 2810 Eretria – Erütrai
- 2811 Cytheron – Kithairón
- 2820 hamaryát – „sagitta *per latus* ictus est”
- 2892 Ki feleségétis – ti. az öccse feleségét
- 2918 Kéröt kérne – Lásd az 1539. sor magyarázatát.
- 2960 praesese – helytartója
- 2964 ilyen iárt vala – eddig követi a szöveg Hérodotoszt
- 2997 Fő hadnagyoc Cymon... – Cserényi itt félreérti az előtte fekvő szöveget: „Graeci quoque ducem constituunt Cimonem Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est” (Justinus II, 15); a quo nem Kimónra, hanem Miltiadészre vonatkozik, Cserényi viszont egy második marathóni ütközetet vívat a perzsákkal és a görögökkel. Egyébként is naivitás a részéről azt képzelni, hogy az áruló Pausziniász sorsa ilyen mélyen érintette volna Xerxészt, aki természetesen soha többé nem vonult személyesen a görögök ellen. Kimón Kr. e. 468-ban aratott győzelmet a perzsák fölött a Khersonészosz-félszigeten, majd 449-ben a ciprusi Szalamisznál zajló tengeri ütközetben. Ebben a csatában – amely az utol-

- só nagy perzsaellenes ütközet volt – személyesen már nem vett részt, mert néhány nappal korábban meghalt. Mindez azonban már jóval Xerxész halála (Kr. e. 465) után történt.
- 3087 két keze maid hoszszu vala – ezért kapta a „Hosszúkezű” melléknevet
- 3105 Ez Bagoas hadnagy és vitéz vala – Cserényi azt nem említi, hogy Bagoas herélt volt.
- 3128 Sándor – Nagy Sándor, makedón király

CROESUSNAK HISTÓRIÁJA

Nyomtatott szövegforrása: „*Historia Croesi Lydorum regis ex Herodoto antiquissimo historiographo diligenter collecta.* – Croesvsrol Lydiaiaknak kirallyarol valo *Historia*, Herodotusbol ki szedetett. Ez vilagy birodalmoknak alhatatlan es hirtelen valtazando allapattyokrol. Kereszturat Manlius lanos által, 1599.” Könyvtáblából kiáztatott töredék. A végén: „FINIS.” – RMNy S 856/B.
A nyomtatvány végén Debreceni Borégető Miklós latin disztichonjai:

EPIGRAMMATA

in Historiam Croesi

Est breuis: & fragili similis stat, vita, carinae
 Quam maris insanis ira fatigat aquis.
 Haud secus: & vite subuiti veruntur honores
 Quam finit in celeri fors leuis orbe rotae.
 E solio Reges quae deturbauit ap amplo
 Saepius & miseris splendida regna dedit,
 Efferrat vt multos, nemo tamen inde beatus
 Divino vatis creditus esse sono,
 Quare age nunc animo Croesi fera fata subinde
 Cautior vt fias volue reuolue tuo.
 Fide opibus nunque, fortunis, viribus: haec nam
 Vt saepe in portu laesa carina, ruunt.
 Faelix alterius potuit qui discere poenis
 Extremosque bono claudere fine dies.

RPHA 681

Strófaképlete: a11(5,6), a11(5,6), a11(5,6), a11(5,6)

Dallama: A nótajelzés, „Árpád vala fő az kapitánságban”, Görcsöni Ambrus *Mátyás király históriájá-*nak (1568 k.) kezdősorára utal (RMKT XVI, 9, 7. sz.) – RMDT I, #82.

Az akrosztichon töredéke: ...ESTAS CROESI LIDORUM REGIS JN ... CARMINIBVS PER-
 LVBENS IN ARGV...

Modern kiadása: BORSA Gedeon = OSZK Évk., 1972, 190.

A töredék az eredetileg három nyolcadrét ívre terjedő nyomtatvány következő leveleiből áll: A₈, B₁, B₈, C₁, C₈. Tekintve, hogy egy lapra 25 sort nyomtattak, a teljes terjedelem körülbelül 1100 sor, vagyis 275 versszak lehetett. A töredéken megőrzött szövegrészek tehát a história szövegének 20 százalékát őrizték meg. A fennmaradt szöveg két nagy, összefüggő tömbre oszlik. Az első részlet párhuzamos a Hérodotosz első könyvében elbeszélte Croesus-regénnyel. A pontos párhuzamok a következők: 1–14. sor = Hérodotosz I. könyv, 32. caput; 15–19. sor = I, 33; 20–39. sor = I, 34; (a 40–44. sor önálló); 45–55. sor = I, 36; 56–59. sor = I, 37–40; 60–67. sor = I, 43; 68–75. sor = I, 35, 44–45; (a 76–95. sor önálló); 96–102. sor = I, 46. – idáig terjed a töredék első összefüggő részlete. 103–144. sor = I, 80; 145–152. sor = I, 81; 153–160. sor = I, 82; 161–203. sor = I, 84.

A névalakok latinos formája valószínűvé teszi, hogy a fordítás alapja a *Historiae* Laurentius de Valla-féle latin redakciója lehetett. (Az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Herodoti Halicarnassei Historiae lib. IX, illi ex interpretatione Laurentio Vallae adscripta hic ex interpretatione Conradi Heresbachii, utraque ab Henrico Stephano recognita. Ex Ctesia excerptae historiae*, Francofurti, Wecheli, 1584.)

Hérodotosz fordulatos elbeszélései, Kroiszosz és Kürosz alakja népszerűek voltak XVI. századi históriászerveink körében. Ennek a témakörnek egyes részeit dolgozta fel Kákonyi Péter *Astigates és Cyrus históriája*, Varsányi György *Egy szép história az persiai királyról* című műve, Bogáti Fazakas Miklós *Ez világi nagy sok zűrzavarról szóló éneke* és Cserényi Mihály perzsa története.

Borsa Gedeon a verselés „primitívén régies volta” miatt a história megírásának idejét az 1540-es évek elejére tette, és az az idő tájt az Ugocsa vármegyei Nagyzölösön működő Kákonyi Pétert sejtette szerzőjének. Ez az attribúció azonban csupán stilisztikai érveken, szubjektív benyomásokon alapul, tényleges könyvészeti adatok nem támogatják. Kákonyi Péter neve alatt két bibliai história maradt fenn: *Az Ahasvérus királyról és az istenfélő Hester királyné asszonyról való história* (kolofonja: „Ez éneket szerzé vesztég ültében, / Az Kákonyi Péter neves Szölösben, / Ezeröttszáz negyvennégy esztendőben, / Csütörtöken az farsangnak végében”; RMKT XVI, 2, 277–289, 471–476) és *Az erős vitéz Sámsonról szóló ének* (akrosztichonja: „per Petrum Kakoni in Szeoles mense Februario facta [die] Veneris”; RMKT XVI, 2, 289–301, 471–476). Látható, hogy Kákonyi irodalmi érdeklődése első rendben a szentírási történetek megverselésére irányul; nem valószínű, hogy Hérodotosz művét méltónak érezte volna lefordításra. A Croesus-história terjedelmében és a vállalkozás igényességében is messze meghaladja Kákonyi ismert két bibliai énekét. Ezen túl – a Croesus-história szerzőjével ellentétben – Kákonyi mindig nagy gondot fordít a szerzés adatainak gondos rögzítésére. Mindezek megfontolásával Kákonyi Péter szerzőségét semmiképpen sem érzem valószínűnek (lásd még Szentmártoni Szabó Géza *Croesus históriája* című, ÚMIL-beli szócikkét).

Galen János kassai könyvkereskedő 1583-as könyvjegyzékében szerepel többek közt egy 23, többnyire magyar nyelvű negyed- és nyolcadrét nyomtatványt tartalmazó kolligátum, amelynek utolsó címe a következő: „Historia a Lido, d[enarii] 22” (íj. KEMÉNY Lajos, *Egy XVI. századbeli könyvkereskedő raktára*, MKsz, 1895, 313). Ez akár a *Historia Croesi Lydorum regis* rövid címeírása is lehetne. Ugyanígyen módon rövidült le a jegyzékben a *História az macedónok legyőzhetetlen királyának, Nagy Sándornak...* cím is: „Historia de macedonio, ungarisch, ungebunden, de[narii] 22.” Az azonosítás természetesen csak hipotetikus, hiszen a könyvjegyzék címfelvételeiből még az sem derül ki egyértelműen, hogy a „Historia a Lido” magyar nyelvű-e.

Feltűnő, hogy Manlius az általa kiadott szórakoztató jellegű kiadványokat többnyire korábbi kolozsvári nyomtatványokból vette át. Elképzelhető, hogy ebben az esetben is létezhetett kolozsvári – esetleg debreceni – előkép. Kolozsvár mellett szólna az a körülmény, hogy Cserényi Mihály szintén Hérodotosz nyomán készített perzsa históriája pontosan kiegészíti Croesus történetét (lásd kötetünkben

7. sz.). Cserényi munkáját a Croesus-históriával több párhuzam is összeköti. Azonos a versformájuk. Mindkettő Görccsöni Ambrus Mátyás-históriáját adta meg nótajelzésként. Mindkettő forrása Hérodotosz. Ezen túl a két szöveg szóhasználatában is találunk párhuzamokat:

Rólok *história* bizonynyal *mondja* (Croesus, 64.)

Söt az *írás mongya*, hogy többen vóltac (Perzsiái fejedelmek, 2372.)

Gyalog népek ezek után mennének, / Lovagok utoljájában lennének (Croesus, 115–116.)

Első nap à *louag* és à *gyalog nep* (Perzsiái fejedelmek, 1941.)

Nagy *sívás*, kiáltás közöttük vala (Croesus, 130.)

Nagy *siualkodás* lön *kösztöc* azomban (Perzsiái fejedelmek, 1453.)

Nem *alkhattak* Tyraea határával (Croesus, 159.)

Az ellenségis nem *alkhatic* vala (Perzsiái fejedelmek, 2629.)

Ezek az egyezések azonban még nem jelentenek elégséges bizonyítékot arra, hogy a Croesus-história szerzőségét is Cserényi Mihálynak tulajdoníthassuk. Az attribúció ellen szólna, hogy a verses töredék szövegének nyelvjárása eltér a Cyrus-históriáétól, ráadásul verselése is kezdetlegesebb, szabálytalanabb annál. Még súlyosabb ellenérv, hogy a katolikus Cserényi aligha íratott volna üdvözlőverset a protestáns Borégető Miklóssal. Igaz, az is elképzelhető, hogy a disztichonokat a kiadó önhatalmúlág illesztette a história végére. A szerzőség kérdését esetleg eldönthetné, ha a nyomtatványból további töredékek kerülnének elő. A mű keletkezését legvalószínűbben az 1580-as évek végére, 1590-es évek elejére tehetjük – nem zárva ki annak a lehetőségét sem, hogy esetleg korábban, akár 1580 előtt íródott. Mindenképpen indokoltnak érzem azonban, hogy a vele tematikusan szorosan összefüggő Cyrus-regény közelében közöljük.

A latin üdvözlőverset író Debreceni Borégető Miklós életének adatai ismeretlenek. Feltehetően Debrecenben született. 1588-ban Wittenbergben kinyomtatott egy latin nyelvű beszédet *Oratio adversus purgatorium pontificum...* címmel – tehát valószínűleg Wittenbergben végezte tanulmányait. A beszéd után nyomtatva található Debreceni M. Mihály levele, melyben a szerzőt beregszászi papnak ajánlja. Zoványi Jenő értesülése szerint Borégető 1589-től Tolnán rectorkodott (ZOVÁNYI, 1977, 355).

A szöveget modern helyesírással közöljük, a töredékesség érzékeltetése végett feltüntettük a meglévő levelek ívjelzeit, a hiányzó versszakok pontos kiszámítására azonban nem vállalkoztam. A történetre vonatkozó tárgyi magyarázatokkal nem akartam a jegyzeteket megterhelni. Ezek megtalálhatók Hérodotosz művének alaposan jegyzetelt magyar kiadásában: HÉRODOTOSZ, *A görög-perzsa háború*, ford. MURAKÖZI Gyula, jegyz. GYÓRY Hedvig, HEGYI Dolores, Bp., 2000.

1	Az előzményekben a Szardiszbán vendégeskedő Szolón hosszú beszédet tart Kroiszosznak a boldog élet, a gazdagság és a sors összefüggéseiről. A töredék Szolón beszédének vége felé kezdődik.
79	Maga – noha
105	tanácsát – tanácsosát
130	sívás – sivalkodás
159	alkhattak – nem fértek meg
185	A rímet így javíthatnánk: „Néki az bölcsek jövőndölik vala.”

CSÁKTORNYAI MÁTYÁS

A Csáktornyai Mátyás életére vonatkozó adatokat Kőszeghy Péter tanulmánya nyomán (KŐSZEGHY, 1999) a következőkben foglalhatjuk össze. Vezetékneve származási helyét jelöli, mint ezt maga megvallja egyik históriája kolofonjában: „Az ki ez eneket így egyben rendelte, Czáktornya hazája Dráua Mura közbe.” Egy 1594-ben kelt fejedelmi oklevél nemesnek nevezi, az azonban nem világos, hogy születésétől fogva nemes, vagy csak később, érdemeiért kapta – esetleg az erdélyi fejedelemtől – ezt a címet. Hogy mikor került el szülőföldjéről a távoli Erdélybe, nem tudjuk. Nyelvezete mindenesetre új hazájában írott verseiben is megőrizte erős dunántúli ízeit, a Muraköz vidékének jellegzetes tájszavait. 1564-ben Znióváránál tűnik fel egy Mathias de Chaktornya, akit Verancsics Antal „capellanus et substitutus officialis noster”-nek mond (VERANCICS Antal *Összes munkái*, IX, kiad. SZALAY László, WENZEL Gusztáv, Pest, 1868, 96 [MHH II/20]). Ha a *capellanus* itt káplánt jelent, akkor az iratban említett személy aligha lehet azonos a költővel. Az életrajzba egyébként is nehezen illeszthető be az adat, hiszen ha 1564-ben már fontos tisztséget tölt be a püspök környezetében, akkor legkésőbb az 1540-es évek közepén kellett születnie. Ez egyben azt is jelentené, hogy az ötvenes éveiben kezd históriáírásba, ami nem valószínű. Az viszont bizonyos, hogy 1591-ben már Marosvásárhelyen él, Mindszenti Benedek szolgálatában. Mindszenti udvarhelyi kapitány, székely kamaraispán és erdélyi tizedbérló volt. Csáktornyai az 1590-es évek elejétől kezdve 1598 elejéig a marosvásárhelyi református iskola segédtanítója (ZOVÁNYI, 1977, 354). Vele egy időben ugyanennek az intézménynek az igazgatója – a históriát szintén szerző – Baranyai Decsi János. Csáktornyai Marosvásárhelyt házzal, szőlővel és szántófölddel is bírt, erről tanúskodik Báthory Zsigmond 1594. május 17-én kelt oklevele, melyben szőlőjét és szántóját mentesítette a teherviselés alól (KONCZ József, *Csáktornyai Mátyás és Marosvásárhelyi Gergely írók életrajzához*, Figyelő, 1889, 238–239). A háza a belvárosban, a Szent Kozma utcában állt. Az oklevélben a fejedelem hűséges alattvalójának nevezi Csáktornyait. A vásárhelyi segédtanító levelezett a fejedelem titkárával és konyhamesterével, Gyulafy Lestárral. Fennmaradt két hozzá írott latin levele. Mivel a levelek érdekes irodalomtörténeti vonatkozásokat tartalmaznak, teljes egészében mellékelem szövegüket (*Gyulafy Lestár följegyzései*, kiad. SZABÓ Károly, Bp., 1881, 113–115 [MHH, II/31]).

[Csáktornyai Mátyás Gyulafy Lestárnak]

Ut peregre scribo sic, non vacat pluribus, quare Vestra Generositas mihi ignoscat. Bene memor dicti, mitto ad Generositatem Vestram Domini Doctoris Huniadini carminum fragmenta, quae quidem penes me sunt, una cum libro eiusdem apothetico, cui sunt illa ad calcem adnexa; si quae ex istis Generose Dominationi Vestrae desiderantur, exscribere licet. Libellum remitti velim per hunc ipsum famulum meum. Porro ob istas meas angustias, quibus distineor in reddenda ratione exacti mihi census comitatus Thordensis anno imediate elapso, necdum potui elegias meas finire et perpolire; sum

tamen in akmi. Ad festum Epiphaniarum Domini denuo mihi Claudopolim contendendum est, ex sanctione regia ad rationem reddendam Domino Francisco Theke. Hinc continuo Albam descendum mihi proponerem, si Generositatem Vestram forte adhuc ibi adhibere possem, ex Generositate Vestra certior reddi cupio. Quoque eam oro, tantum morae causa mei dignetur suffere, quo medio sui meae elegiae Domino Cancellario offerri possint. Compensare id morae Generositae Vestrae ad omnes temporum occasiones in vita mea non omitam. Eamque quam optime valere cupio.

Datum Thorda, penultima Decembris, Anno Domini 1596.

Generoso Domino Eustachio Gyulaffi principis serenissimi archimagiro, patrono multis nominibus observando Mathias Cziaktornay S[alutem] P[lurimam] D[icit].

Servitorum meorum commendatione praemissa salutem et felicitatem plurimam precor Generosae Dominatione Vestrae.

Ne ambigere videar de affectione Generositatis Vestrae plurimis in me argumentis affatim declarata, intercessionem bonitati Generositatis Vestrae confisam non est quod operose suggeram; est solummodo, ut Generositae Vestrae per omnia sacra oranter exorem, supplicis libelli curam in se susceptam tam sincere opera quam verbo in effectum perducatur; sive stet sive cadat, dum ne intentato interaet, aequiconsulendum putabo, et me, dum vivo, Generositati Vestrae omnibus obligationem nexibus mancipio.

Alba Iuliae 2a Martii, 1598.

Az első levélben említett Doctor Hunyadi – mint már Kőszeghy Péter megállapította – minden bizonynyal az 1592-ben elhunyt Hunyadi Demeter unitárius szuperintendens. Hunyadinak csak egy kolozsvári diákként, 1565-ben írott, Mátyás királyt dicsőítő latin versét ismerjük, mely Bonfini történeti művének függelékében látott napvilágot (RMNy 209). Aligha ennek az epigrammának a töredékeit birtokolta Csáktornyai. Másik említett művét, a *liber apotheticus*t sem tudom azonosítani. A levélből úgy tűnik, hogy Csáktornyai az év nagy részét Tordán töltötte, ahol valamilyen – minden bizonnyal latin – elégián dolgozott. Vajon befejezte-e végül a költeményt? Mi lehetett az elégia témája? Talán az 1596 október végén zajlott mezőkeresztesi ütközet valamelyik főrangú halottját gyászolta volna benne? Jósika István, a kancellár, akinek a művet ajánlotta volna, másfél év múlva kegyvesztett lett, és hóhér kardja oltotta ki életét. Gyulafy Lestár az első levél margójára jegyezte fel később Csáktornyai halálának időpontját és körülményeit: „Mathias hic Cziaktornai in Vásárhelyum hajdonibus sclopo petitis occubito anno 1602 hieme eius anni.” Gyulafy valószínűleg rosszul emlékezett rá, hogy télen gyilkolták meg levelezőtársát, hiszen Csáktornyai leginkább abban a hajdúbetörésben vesztette életét, amelyről Borsos Tamás – akkor éppen marosvásárhelyi főbíró – így emlékezett meg *Emlékiratában*: „...úrnapijára virradólag [abban az évben: június 6.] éjfélkor az Básta hajdúi megüték az várost, és sokat az város népében levágának; szörnyen megrablák, kóborlák az várost újólág azért, hogy azt reméljük vala, hogy immár nem kell félnünk, és minden másutt való marhánkkal is hazaköltözött-szállott vala az város népe” (*A Báthoriak kora*, kiad. SEBES Katalin, Bp., 1982, 275). Hasonlóan örökölte meg a tragikus eseményt Nagy Szabó Ferenc is: „No azért egytájban csak Úrnap előtt hallotta hát tanács és a bíró, hogy valami összegyűlt had volna a Mezőségen. [...] Hajnalban a piacon Jézust kiáltának, és úgy rohanának oztán a prédálásra. A város népe álmosan ki ide, ki amoda, mindenét itt hagyván, elfuta. [...] A hajdúság minden prédát összegyűjtén, még ebéd előtt elindult Csávás felé, mert sietett – félt a székelységtől; a város népiben sokat levágának akkor is, mind az első felverésen is (*Emlékeztül hagyott írások. Erdélyi magyar emlékirók*, kiad. VERESS Dániel, Kolozsvár, 1983, 139–140; „az első felverés” az előző év júliusában történt, akkor égették porig az

egykori ferences kolostor épületében berendezett református kollégiumot). Ha mégis télen történt Csáktornyai halála, az úgy eshetett, hogy nem vonult el biztonságos helyre a város többi lakójával, és kisebb létszámú kóborló hajdúsággal hozta össze balszerencséje.

Három históriáját ismerjük, ezek közül kettőt 1592-ben írt, a harmadikat négy évvel később. Az irodalomtörténet a históriás ének műfajának megújítói között tartja számon nevét. Stoll Béla véleménye szerint „nagyon valószínű, hogy Csáktornyai megtette azt az elhatározó lépést, amely előfeltétele volt a históriás énekmondás szószaporító, unalmas stílusától való megszabadulásnak: [...] elsőnek ért el eredményeket a históriás énekstílus átalakításában, olvasásra szánt epikus versszöveg kialakításában” (*A magyar irodalom története*, I, 537). Az irodalomtörténeti konszenzus az *Ajax és Ulisses* vetélkedéséről szólót tartja legsikerültebb munkájának; kiemelik igényes verselését, egyéni nyelvhasználatát, sűrítésre való képességét és jó formaérzkét: „Verselése, kivált a középmetrumok elég pontos megtartásával, jóval meghaladja társaiét, rímelése sem egyhangú, bár – s ez az egyetlen hibája – helyenként nagyon elhanyagolja” (KIRÁLY, 1917, 137). Király György megrovásával szemben érdemes viszont felhívni arra is a figyelmet, hogy Csáktornyai alkotó módon igyekszik továbbfejleszteni az elődeitől örökölt négysarkú strófátípust. Az *Ajax és Ulisses* aabb rímképlete sikeresen oldja a bokorrim egyhangúságát. Verselésének további érdekes – Zrínyi Miklóst előlegező – sajátossága a merész inverziók alkalmazása, különösen a *Római főasszonyok*ról szóló művében. A *Grobian*-illemtan érdekessége viszont, hogy nyelvezetében tudatosan használja fel a korabeli élőnyelv fordulatait. Mindhárom ismert históriája sűrűn él a közmondások és a szólásszerű frazeológiai kapcsolatok stílus-eszközével. Fel kell tételeznünk, hogy a szólások iránti élénk érdeklődése összefüggésben lehet vásárhelyi tanártársa, az első magyar adagiorumot összeállító Baranyai Decsi János munkásságával.

Kőszeghy Péter felvetette, hogy a vásárhelyi segédtanárt valamilyen szoros kapcsolat (rokoniság?) fűzhette a debreceni nyomdász és könyvkiadó Csáktornyai Jánoshoz. Feltételezte, hogy összehangolt művelődési program keretében jelentek meg párhuzamosan a debreceni nyomda erasmista szellemiségű tankönyvei és a másik Csáktornyai oktató históriái Kolozsvárott (KŐSZEGHY, 1999, 103–106; az említett debreceni kiadványok: RMNy 655, 656, 658, 659). Valóban, Csáktornyai Mátyást elsősorban pedagógiai szándékok motiválhatták három éneke megírására: az *Ajax és Ulisses* a nyers erő és az elmésség párviadalában a bölcs Odüsszeusznak nyújtja a pálmát; a *Grobian* erasmista illemtankönyv; a *Római főasszonyok* pedig felfogható asszonyoktató, nőnevelési kézikönyvként is. Az *Ajax és Ulisses* és a *Római főasszonyok* iskolai retorikai gyakorlatok mintájául is szolgálhattak; ezeket a diákok akár párbeszéd formájában, dramatizálva is előadhatták.

8.

Nyomatott szövegforrása: „Jeles szep historia Két Görög Hertzegről, erős Aiaxról, es bölcz Vlissesről: Miképpen vetődtec, és perlettec az Táborban, Agamemnon Czászár, és mind az töb Görög Királyoc elöt, az erős vitéz Achilles fegyuer, és hadi szerszáma felet. Heltai Gáspár műhelyében [Kolozsvár], Christus Wrunknac születése vtán, az 1592. Esztendőben.” A végén: „SOLI DEO GLORIA.” – RMNy 686.

RPHA 566

Strófaképlete: a12(6,6), a12(6,6), a vagy b12(6,6), a vagy b12(6,6)

Dallama: Nincs nótajelzése. A versformának megfelelő dallamok: Huszár Gál-énekeskönyv #1560, RMDT I, 747, 752.

Akrosztichon: INCLITO ET GENEROSO DOMINO BENEDICTO MINDSZENTHI CAPITANEO
ARCIS VDVARHEL AC ARENDATORI DECIMARVM REGNI TRANSSILVANIAE NECNON
PRAEFECTO CAMERAE SICVLICALIS DOMINO SVO MATTHIAAS CSLAKTHORNAEVS
DEDICABAT FIDELITER (Lényegében megegyezik az A₁b lapon lévő ajánlás szövegével.)

Modern kiadása: DÉZSI Lajos, *Csáktornyai „Erős Ajax és bölcs Ulisses” cz. műve*, ItK, 1915, 71–94 (betűhű szövegközlés); VARIAS, 1979, II, 845–859.

A kolofon szerint „ezerötszázkilencvenkettőre fordulva” fejezte be a históriát a szerző, és még abban az évben nyomtatásban is megjelent. A bevezető strófákban nyilvánvalóvá teszi, hogy erkölcsi okulásra szolgáló témát keresett verse témájául. Elhatárolja magát a Trója elestét öncélú szórakoztatás-képpen feldolgozóktól: „Veszése hallásának kevés hasznát vélem, / Hasznosabb dologra annál igyekezem.” A következő strófákban szinte programértékű megfogalmazását adja utilitás-elvű irodalom- és életfelfogásának: „... bódogok leszünk, ha máson tanolunk, / Mert senkinek nincsen oly pokol órája, / Ki másnak ne légyen még használatjára.” Azt is érzékelteti, hogy Trója veszésének tanulságai – részegeskedés, parázñaság, rossz fejedelmek, álnok és képmutató ellenség – saját korának Erdélyére alkalmazhatók: „Telnek de közelb is mindezek előttünk.” Különösen érdekes a história zárófejezete, ahol még egyszer összefoglalja a mű tanulságait. Nem akárhik, hanem a fő-fő rendek figyelmébe ajánlja tanításait; sőt, a fejedelmeket is kioktatja feladataikról: „...e kettő volna fejedelmek gondja: / Legeltetni népét igaz törvényekkel, / És bővelkedetni tudós emberekkel.” A szerző társadalmi pozíciójával – legalábbis azzal, amit jelenleg tudunk róla – nehezen egyeztethető össze ez a büszke értelmiségi öntudat!

Csáktornyai Mindszenti Benedek székelyudvarhelyi főkapitánynak, a székely kamara ispánjának, erdélyi tizedbérllőnek ajánlotta művét; tiszteletére latin disztichonokat is szerzett. A címlevél versóján lévő ajánlás és a vers szövege a következő:

Inclyto et generoso domino Benedicto Mindszenthi, capitaneo arcis Udvarhely, ac Arendatori decimarum regni Transsilvaniae. nec non praefecto camerae Siculicalis &c. domino suo dedicabat.

Cui ducum Achivorum causantia bella dicabo?
Nominis auspicio, vir generose, tui.
Nam bene qui nomen virtutum dotibus augens,
Totum, magnanima dexteritate geris.
Eloquium pollens, pietas, prudentia recti,
Talia, te tale nempe decere, docent.
Aera quidem absumit tempus, sed tempore nullo,
Virtutis verae laus celebrata cadit.
Semper honos virtutis erit, laudesque manebunt,
Donec erunt homines, saecula donec erunt.
Matthias Czákthor-naeus.

Mindszentit urának nevezi, az azonban nem ismeretes, milyen minőségben szolgálta az újhelyi kapitányt.

A história forrása Ovidius *Metamorphoses*-ének XIII. könyve volt. Az első rész, Ajax beszéde a *Metamorphoses* XIII, 1–124. sorait követi, a második rész (Ulisses beszéde) a 124–381. sorokat, a harmadik

rész, vagyis Ajax halála a 382–398. sorokat. Már Király György megállapította, hogy Csáktornyai munkamódszere nem a históriaszervezők szokásos kivonatoló, összefoglaló eljárása volt, hanem valódi műfordításnak tekinthető. „Nem csak tartalomban, hanem előadásában is hű maradt az eredetihez; a latin distichonok zsúfolt, ellentéteken lebegő, szimmetrikusan elrendezett formáit magyar tizenkettesével elég találóan, sokszor meglepő fordulattal tudja visszaadni. [...] Kétségtelen, hogy irodalmunk első sikerült műfordítása” (KIRÁLY, 1917, 136–137). Forrásától csak ott tér el jelentősebben, ahol Ovidiusz mitológiai utalásait kerekíti ki apró történetekké. A magyar olvasóközönség számára szükséges mitológiai „háttérinformációkat” valószínűleg a *Metamorphoses*-kiadásokhoz hagyományosan kapcsolódó humanista kommentárokból vette. Az összevetéshez használt kiadásban a szöveget magyarázó, kommentáló apró betűs jegyzetanyag – mely terjedelmében többszörösen meghaladja Ovidiusz szövegét – a főszöveg körül, a széles margón kapott helyet. A közreműködők névsora a címlap szövegét követve a következő: *Metamorphoseon Pub. Ovidii Nasonis, libri XV, Raphaelis Regii Volaterrani ... explanatio, cum Jacobi Mycilli ... additionibus. Lactantii Placidi in singulas fabulas argumenta. Allegoriae quibus singularum fabularum sensa declarantur, ut facile cognoscere possimus antiquos poetas fabularum integumentis vitam nostram adumbrasse, et mores effictos voluisse. Iacobi Phanensis, Coelii Rhodogini, Joan. Baptistae Egnatii, Henrici Glareani et Giberti Longolii in pleraque omnia loca difficiliora annotationes nuper editae, Venetiis, 1549.*

- 1 Igen sokan írták vesztését Trojának – A trójai mondakörrel kapcsolatosan Csáktornyai előtt a következő históriák születtek: *Trójai história* (RPHA 4041), *Páris és Görög Ilona históriája* (RPHA 1340), Hunyadi Ferenc, *Historia de obsidione decennali* (RPHA 538), Huszti Péter, *Aeneis* (RPHA 332). A téma történetét feldolgozta: KIRÁLY, 1917, 11–23, 129–140.
- 22 A rímelés így javítható: „Ha máson tanolunk, de bódogok leszünk.”
- 35 tizenöt-százezeren – másfél millióan
- 48 vetne – kedvezne
- 51 ok adását – érvelését
- 60 paizsban – a szó ejtése végig kétszótagos: pa-izs
- 72 szós – beszédes, nagybeszédű
- 80 számláljon – számoljon be róla
- 87 A szótagszámtöbblet a „lesz” szó törlésével javítható.
- 110 Sisyphus nemzete – Odüsszeusz törvénytelen fogantatásának rosszindulatú mítoszát Euripidész tartotta fenn *Iphigenia Auliszban* című drámájában.
- 114 kövekkel volt mester tolvajlani – Papinius Statius (*Thebais* II, 380) szerint Sziszüphosz a békés vándorokat kővel verte agyon; uő. Théseust tartja megölőjének.
- 127 bolonddá tőnt – bolonddá tűnt, bolondnak tette magát
- 132 megfognék az eke – megállította az ekét (ti. Ulisses)
- 133 megismeré – kiismerte
- 155 fértatta – firtatta, kérdezgette
- 165 A bonyolult inverziós sor jelentése: a lábával mutatta meg, hol található Hercules sírja.
- 191 űzőben – Menekülés közben; a sebesült lován menekülni nem tudó Nesztor hiába könyörgött Odüsszeusz segítségéért.
- 201 társaságot üvöltene – segítségért kiált
- 204 túrben – tőrben, értsd: Ulisses tőrbe esett
- 205 vetődni – vetélkedni

- 216 Ugyan embernek is – még igazi vitéznek is; az ember itt derék, bátor ember értelemben áll;
vö. emberkedik
- 217 magát kezén hinné – már győztesnek hitte magát; vö. „hunc ego sanguineae successu caedis
ovantem / eminus ingenti resupinum pondere fudi” (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 85–86.)
- 221 küzdeni – Javítandó „küldeni”-re?
- 242 A sor értelme nem egészen világos; az eredetiben csak ennyi: „Conferat his Ithacus Rhesum
inbellemque Dolona” (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 98).
- 247 látomást – láthatóan
- 248 Sohúl el sem hadta Diomedes kezét – sohasem haladta meg Diomedest (a harci érényekben);
„luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto” (Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 100.)
- 251 Metszene – mit tenne
- 257 Az merő Pelias kopjának neheze – a bátor Pelias kopjának súlya
- 260 Lopásra született néked bal kezedre – inversio; értsd: a te lopásra termett bal kezedre
- 296 megvárom – elvárom
- 300 urának – értsd: Odüsszeusznak
- 315 tekintetet – tekintélyt
- 319 Laertes – ejtsd: lártész; a nevekben a diftongusok máshol is egy szótagként ejtendőek
- 352 vők – vevék, vásároltam
- 356 A rímelés így lehetne javítható: „Kezde minden kedve figyelmezni arra.”
- 358 Mert természet válik első indulatba – mert az ösztönös cselekedetben megmutatkozik
valakinek a természete
- 374 holdlának – hódolának, hódoltak
- 400 közönséges jónkra – mindannyiunk javára; vö. közjó
- 421 Menelae – a Menelaus vocativusa
- 432 Tized – tizedik
- 439 Gályák bomlásinak megépítésére – a gályák sérüléseinek kijavítására
- 460 kisebbségbe – szűgyenbe
- 479 Az mi barátságunk néki mi ellene – Mivel volt neki kárára a mi barátságunk?
- 513 egy kék sincs – ti. kék folt
- 519 közönségest – a közösséget illető dicsőséget
- 588 ürüggyivel – ürüggyével
- 592 üres még haláltól – mentes még a haláltól; az eredetiben: „paruit et vivit!” (Ovidius,
Metamorphoses, XIII, 318.)
- 619 magahányó – öntelt, fennhéjázó
- 629 Integethetsz – szidalmazhatsz
- 644 tőlem hallgatnak – velem szemben hallgatnak
- 650 Erődnek éntőlem adattatik üdő – az eredetiben: „tu vires sine mente geris, mihi cura futuri”
(Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 363.)
- 653 tagok – izmok
- 664 hálaadó – három szótagként ejtendő: háladó
- 706 szederjes színű lilomot terme – az eredetiben jácintot
- 707 A hagyomány szerint a jácint szirmain felismerhető a görög „Aé” fájdalomkiáltás, emlékeztetésül Hüakintosz tragikus halálára.
- 725 állatja is – testtartása; ez a hely érv lehet amellet, hogy a művet szerzője retorikai gyakorlatul szánta

- 729 Erre tanít azért az paizs példája – Csáktornyai – az antik értelmezői hagyomány nyomán – itt a pajzsot mintha általában a művészet szimbólumaként értené.
- 751 Ezeröttszázkilencvenkettőre fordulva – Mivel a szerzés évét megnevező sor szótagszámtöbbletet tartalmaz, elképzelhető, hogy eredetileg itt más dátum állt, és a kiadó csak azért változtatta meg, hogy a mű újdonságának látszatát keltse.

9.

Nyomtatott szövegforrása: „Grobian verseinec magyar énekbe valo forditasa, Melljyekben az io tiszteséges erkölcznec Regulai, vissza valo értelemmel, vannac meg iratuán. Ad notam Hegedősec néktec szóloc meg halgassátoc. [...] Clavsvmbvrgi [Kolozsvár].” [Heltai, 1592?] Hátul: „VEGE.” – RMNy 685.

RPHA 690

Strófa képlete: a13(8,5), a13(8,5), a13(8,5)

Dallama: A nótajelzés Hegedűs Márton *Az hegedűsökről* szóló énekére (RPHA 530, kiad. RMKT XVI, 11, 25) utal. – RMDT I, #37, 751.

Modern kiadása: CSÁKTORNyai Mátyás, *Gróbián*, kiad. KÓSZEGHY Péter, Bp., 1999 (Régi Magyar Könyvtár. Források, 9).

A címlapon latin disztichonok „Ad lectorem”:

Nostra legant iuvenes et casta scripta puella
 Et legat imberbis carmina nostra puer,
 Non Veneris flammis, non foedos tractat amores,
 Sed facit AD MORES pagina nostra bonos,
 Humanum est labi, scelus est non surgere velle,
 Qui videt errorem et corrigit, ille sapit.

A címlevél versón nemüket jellemző tárgyakkal körülvett férfi és asszony fametszete. A következő lapon ismét latin vers:

M	ateries Typico lusa	Te teatro,
A	ptior excita reddi fore credita	Sc ena,
T	radit quo vitium culpanda piacula	I ungens,
T	radit eo exactam penitus Virtutis	A muslim
H	orret enim Recti Speciem mens quippe	C aduci
I	nuisumque videt, quod seria munia	T endit
A	d non illicitas tetricans, morosaque	H abenas,
S	ed cum peccandi fomenta licentia	O barctet:
V	isa magis res Authori ceu cardine	R eddi
E	verso, út tali praeposteritate	N itescat
R	egula nequitiae: speculo se crimen	A darmet,
T	alis scordicia est, et simplex mentis	E gestas,
I	llectiva odii, sese fastidit et	U ltro,
T	antae molis erit ludicra haec scire	S alesque.

A kezdőbetűk és a sorok utolsó szavainak kezdőbetűi függőlegesen összeolvasva a „Matthias vertit Tsiacthormaeus” szavakat adják.

A „VEGE” után, a maradék helyet kitöltendő latin disztichon „Ad puerum civem”:

Civis habes nomen, sis cluis, at inter agrestes
 Si quis te querat, non bene notus eris.
 Disce puer mores dum cerea te finit aetas
 Esse tuum, ad quiduis quae solet esse sequat.
 Nam licet omnigenas recte cognoveris artes,
 Ipse tamen stipes moribus orbus oris.

A latin versek is minden bizonnyal Csáktornyaitól származnak. A versek elrendezése, az, hogy helykitöltő szerepük van, azt bizonyítja, hogy a szerző részt vett a nyomtatás munkálataiban. Ennek ellenére a szöveg meglehetősen kusza ortográfiájú, helyenként igen nehezen érthető, romlott.

A mű fordított illetan: a fiatalok általában pont az ellenkezőjét teszik annak, amit tanítóik javasolnak. Ha most ezeket a regulákat adják elébük, hátha ezt is megutálják és az ellenkezőjét cselekszik – így végül mégiscsak a helyes viselkedést követik. Forrását a szerző pontosan megnevezi bevezetőjében: „Ez erkölczről irt énekis áll három részben, / Mint meg vagon el rendeluéñ bölcz verseiben / Frideric Dedekindusnac, Grobian szerben.” Friderich Dedekind 1524-ben született a Leine-parti Neustadtban (Neustadt am Rübenberge). Apja tehetős mészárszék-tulajdonos volt, a városi tanács megbecsült tagja. Dedekind Marburgban tanult teológiát, majd 1549-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be, ahol 1551-ben megszerezte a magiszteri fokozatot. Házastársul a neves humanista költő és orvos, Euricius Cordes leányát nyerte el. 1576-ban bekövetkezett haláláig szülővárosában és Lüneburgban lelkipáztorkodott (lásd Barbara Könneker kísérőtanulmányát: Friedrich DEDEKIND, *Grobianus. De morum simplicitate. Grobianus, von groben Sitten und unhöflichen Gebärden. Deutsche fassung von Caspar Seidt*, Hrsg. Barbara KÖNNEKER, Darmstadt, 1979, az első kiadás latin szövege az első német kiadás facsimiléjével; a további szakirodalmi hivatkozások és a téma történetének bemutatása: KÖSZEGHY, 1999, 85–113). Két német nyelvű reformációs-hitvitázó dráma szerzője (*Der chrisltiche Ritter*, 1576; *Papista Convertus*, 1596). Leghíresebb művét, a *Grobianus, morum simplicitate* című, latin disztichonokban írott szatírját wittenbergi diákként írta. A mű népszerűségét mutatja, hogy megjelenése után két évvel, 1551-ben Caspar Scheidt elkészítette verses német fordítását is. Egy évvel később a szerző az eredetileg kétrészes művet egy harmadik fejezettel, a lányok és asszonyok erkölceit feddő *Grobianéval* is kiegészíti. Ez a kiegészített, bővebb változat a század folyamán több kiadást is megért. 1605-ben egy bizonyos R. F. *The Schoole of Slovenrie, or Cato turnd wrong side outward* címen angolra is lefordította. 1609-ben Thomas Dekker megalkotta az angol Grobiánus figuráját a *The Gulls Hornbooke* című szatírjában. Érdekességként megemlíthető, hogy 1739-ben egy újabb angol fordítása is készült Dedekind művének, melyet a fordító, Roger Bull Jonathan Swiftnek ajánlott (Ernst RÜHL, *Grobianus in England = The School of Solverigne*, ed. Ernst RÜHL, Berlin, 1904).

Az elsősorban gyermekek számára étkezési szabályokat összefoglaló humanista illemtankönyvek mintadarabja Erasmus kézikönyve, a *De civilitate morum puerilium* (1530). E mű Csáktornyai *Grobian*jával egy időben Magyarországon, Debrecenben is megjelent, a protestáns kisiskolákban a XVI. század végén tankönyvként használták. Német földön az erasmista illemtankönyvek, az asztali viselkedési szabályokat összefoglaló Tischzuchtok a XVI. század első felében igen népszerűek voltak. Dedekind műve tulajdonképpen negatív Tischzucht, fordított asztali illemtan, amely az udvariatlan, faragatlan viselkedést állítja követendő például az olvasó elé. A mű ironikusan megcsavart nar-

rációs helyzetének, a fordított illeten ötletének irodalmi előképe Erasmus *Moriae encomiuma* (1507), az *Epistolae obscurorum virorum* (1515–1519) címen ismert fiktív levélgyűjtemény, valamint egy 1519-ben kiadott, szatirikus részegség-dicséret, az *Encomium ebrietatis* volt. Grobianus alakját Dedekind Sebastian Brandt *Narrenschiffjéből* vette, ahol a mű 72. fejezetében lép fel a modortalan gorombaságot megtestesítő, iszákos és nagyevő „Sankt Grobianus”. A név beszélő név, a 'durva, ormótlan' jelentésű német grob melléknévből veszi eredetét. A disztichonokban írott *Grobianus* felfogható a tanító költészet mintadarabja, a *Disticha Catonis* címen ismert késő császárkori maximagyűjtemény paródiájaként is. A XVI. század közepén, már Dedekindet megelőzően is, gazdag Grobianus-irodalom virágzott német nyelvterületen. Egy névtelen szerző Brandt nyomán 26 strófás német versezetben dolgozta fel a Szent Grobian-témát. A műfaj talán legismertebb darabja Hans Sachs 1561-ben írt *Tischzuchtja* (Barbara KÖNNEKER, *Satire im 16. Jahrhundert. Epoche–Werke–Wirkung*, München, 1990; különösen 118–134).

A faragatlan paraszti viselkedés jellemzésére már az 1560-as évektől hazai szövegekben is feltűnik a szó köznévi alakja: „Jó pór bátyám, hadd el a gróbiánságot” (HELTAI Gáspár, *Száz fabula*, Kolozsvár, 1566, 433; RMNy 219); „Szóban jó értelmesen szólni, se susogva, se gróbián módra, dérrrel-durrall” (BORNEMISZA Péter, *Evangéliumi prédikációk*, Sempite, 1578, 553; RMNy 422); „Efféle gróbián emberre nem jó az gyönygyöt vesztegetni” (MONOSZLÓY András, *Apológia*, Nagyszombat, 1588, 508; RMNy 620; a példákat idézi KÖSZEGHY, 1999, 86).

Csáktornyai forrása Dedekind művének a *Grobianus et Grobiana, morum simplicitate* címet viselő, első ízben 1552-ben megjelent, a szerző által átdolgozott és kiegészített háromrészes latin változata volt. Ez a mintegy 90 lapos kiadvány három fejezetre tagolódik. Az egyes fejezetek további alfejezetekre, caputokra oszlanak. A caputok szövege a lapszámon sorszámmal megjelölt szabályokból, exemplumokból épül fel. Csáktornyai erősen sűríti, tömöríti, kivonatolja az előtte fekvő szöveget; rendszeren egy-egy, az eredetiben akár 20–30 soros szabály vagy paragrafus tartalmát egyetlen strófában foglalja össze. Nem minden fejezetet kivonatol végig, a hosszadalmasabb értekezéseket, az aprólékosan részletező asztali rendelkezéseket sokszor nagy kihagyásokkal foglalja össze, illetve egész részleteket teljesen elhagy.

A *Grobianus et Grobiana* Csáktornyai mintájául szolgáló redakciója a következőképpen épül fel (az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Grobianus et Grobiana. De morum simplicitate libri tres, in gratiam omnium rusticitatis amantium conscripti per M. Fridericum Dedekindum. Iam denuo ab autore diligenter emendati, et plerisque in locis cum praecipuis, tum exemplis aucti* [Wittenberg, 1555]).

Az első rész caputjai:

1. Quae modestia servanda mane in vestitu, capillis, facie et dentibus munandis
2. De ientaculo sumendo et compositione totius vultus et corporis
3. De ministerio mensae
4. De moribus in mensa ante cibum
5. De moribus in edendo
6. De moribus a prandio
7. De adoratione mensae ante coenam et alii ministeriis
8. De ministerio mensae in coena
9. Quomodo a coena convivae tractandi
10. De convivarum a coena confabulationibus, altercationibus et rixis
11. De convivarum dimissione, et quid agendum antequam cubitum eas

A második rész caputjai:

1. Quomodo ab alio invitatus se ad coenam praeparet
2. De moribus in edendo
3. De moribus in mensa post primum missum
4. Alia praecepta de modestia edendi et bibendi
5. De voracitate, risu, vomitu in mensa, et aliis civilitatibus
6. De lotione manuum a coena, mensis secundis, et quid apud virgines deceat
7. De clamoribus a coena, digressu et pactione crastinae coenae
8. Quomodo se a coena ebrius in via domi, ante somnum et postridie gerat
9. Quomodo tuos convivas excipias, tractes et denique dimittas

A harmadik rész caputjai:

1. De moribus in honesto convivio, edendis ossis et cancris
2. De potorum lantitiis et moribus in discessu
3. De scommatis, crepita, scerata, responsione ad interrogata, inspectione aliarum litterarum
4. Quomodo te in alienis aedibus geras. De versicoloribus et dissectis vestibus, ornatu barbae, usum chartarum et librorum, excipiendis amicis, deque aliis civilitatibus
5. Exempla civilitate in mensa
6. Exempla de evacuatione vesicae, vomitu, et aliis morum elegantiiis
7. Exempla de crepitu, ructu, retentione urinae, et aliis rusticitatibus
8. Grobiana. De moris puellarum

A párhuzamos szövegrészeket a következő táblázat mutatja (Csáktornyai szövegénél fejezetre és strófára, Dedekind esetében fejezetre, caputra és paragrafusra hivatkozunk).

CSÁKTORNYAI [Bevezetés]	DEDEKIND
I, 1–13	I, 1, 1–8
I, 14–20	I, 2, 1–9
I, 21–24	I, 2, 12
I, 25–33	I, 2, 10–14
I, 34–38	I, 2, 17–19
(Ebédhez való regulák) I, 39–55	I, 3, 1–13
I, 56–58	?
(Szolgák ételéhez való regulák)	I, 4, 2–6
I, 65–73	I, 5, 3–10
I, 74	
(Ebéd utánra való regulák) I, 75–76	I, 6, 1–4
I, 77–96	I, 6, 7–18
(Vacsorához való regulák) 97–105	I, 7, 1–3
I, 106–108	I, 7, 7–8
I, 109	
(Vendéghez szolgálni való regulák)	I, 8, 2–4
I, 114–121	I, 8, 7–11
I, 122	I, 8, 13
I, 123–135	I, 9, 1–3
I, 136–144	I, 10, 1–(5)–7
I, 145	I, 10, 11

I, 146–147	I, 10, 14
I, 148	I, 10, 7
I, 149–157	I, 11, 1–11
I, 158	
	II, 1
II, 2–20	II, 1, 1–17
II, 21–22	II, 2, 1–2
II, 23–27	II, 2, 5–11
II, 28–29	II, 2, 15–16
II, 30–37	II, 3, 1–9
II, 38–40	II, 4, 1–2
II, 41	II, 4, 4
II, 42–43	II, 4, 5
II, 44	II, 4, 8
II, 45–47	II, 4, 11–13
II, 48–53	III, 5, 1 (Aliquot exempla)
II, 54–60	III, 3, 9 (?)
II, 61–74	?
II, 75–76	II, 7, 14–15
II, 77	II, 7, 18–19
II, 78–87	II, 8, 4–14
II, 88–100	II, 9, 1–14
II, 101–103	?
II, 104	III, 1, 1
II, 105–110	III, 1, 7–11
II, 111–112	III, 3, 10
II, 113–115	III, 4, 1–5
II, 116–117	III, 4, 15
II, 118–124	III, 5, 3
II, 125–126	
III, 1–16	III, 8, 1–9
III, 17–20	III, 8, 14–17
III, 21	

Dedekind erasmista szellemű, elegáns latinságú humanista szatíráját Csáktornyai a hazai, mezővárosi környezetbe transzponálja. Jobbára elhagyja az elegánsabb udvari környezetbe illő viselkedési szokások tárgyalását, és nem fordítja le azokat a caputokat sem, amelyekben Dedekind ironikus irodalmi-poétikai tanácsokkal látja el a versszerzésben szerencsét próbáló ifjakat. Előadásmódjában érzékelhető a témához való stílusbeli alkalmazkodás; nyelvezete helyenként eléggé vaskos, azonban sohasem válik öncélúan durvává, trágárrá. Gyakran él köznyelvi fordulatokkal, sőt néhány homályos jelentésű kifejezés (köztük több hapax), szókapcsolat mögött a korabeli ifjúsági rétegnyelvet, szlenget sejthetjük. Megjelenik a mű nyelvi szövetében egy nehezen meghatározható népiesség is: két másik művével összehasonlítva feltűnően nagy számban találunk a *Grobian*ban szólásokat, hangulatfestő szavakat és szokatlan hangzású tájnyelvi alakokat. Hogy Csáktornyai tudatosan imitálja a vágáns-hegedős hagyomány vaskosabb nyelvi, stílusbeli regisztereit, az is bizonyítja, hogy nótajelzésül jellegzetesen vágáns típusú szöveget választott. „Hegedűs Márton” kocsmadala a műfaj emblematisz mintadarabja; a versforma ráadásul felidézti Tinódi Sebestyénnek azt az énekét, amelyben az archaikus vándor énekmondó hivatás képviselőinek állít irodalmi emléket (*Sokféle részegösökről*,

RPHA 1267), és amely ének maga is az asztal melletti illetlenségeket, az italfogyasztás mértéktelenségéből fakadó „gróbiánságokat” pellengérezi ki (a dallamról lásd SZABOLCSI Bence, *Magyar vágánsdalok* = Sz. B., *Tizenöt tanulmány a magyar irodalom köréből*, Bp., 1959, 51–66).

- 14 lengetegh – lenge; vagyis könnyen fordul a szerencse
 16 érttyeb – érettebb
 21 aszszonnépeckel köz diczireti – épp annyira elítélendő, mint ha asszonyok csinálják
 22–24 A strófa értelme: hiába dicsekszik a magasságával vagy az erejével, azok csak haszontalan dolgokra alkalmasak.
 27 Elég puha áttal köz io volta abban – ez a tulajdonság (a nagyivás) egy puhatestűvel (szivaccsal) teszi egyenlővé
 29 Ha maga alá valois meghis aszt vethi – ha még a nálánál alacsonyabb rangú is megveti
 33 vi – víj, vívj
 35 Félelmes – félős, félénk
 42 Kire tanúlságot adnac, mint aszt nehezli – mindazt elveti, amit követendő példaként állítanak elé
 48 Hirre szerzic – hírré szerzik; hírért költik
 52 Kászolodéc – kászálódnék, készülődnék
 54 Hat szaz esztendő miuét – hatszáz év alatt felépített épületét
 69 lachenasbeli – lakedaimón, spártai
 86 igen módgya – igen módos, elegáns
 92 szégyengetnec – pirongatnak
 101 Eczétellés – a haj kikéfézése; kazi – Tulajdonképpen gazi, azaz gazból termett, semmirekellő. A gazon esett: zabigyerek.
 102 Kölest nem kel gyalúlni – a máshonnan nem ismert mondás értelme: felesleges a fáradság
 104 pokázodic... – pókázódik, pólyázódik; értsd: szoros az alsóneműje, ti. az erekciója miatt
 105 Szenet – paraszat (átv.)
 113 heüségűtől – hévűségűtől, melegűtől
 118 wy vizzel – friss vízzel
 141 eszterhe – eszterha, eresz
 152 nem áll ortzából – nem álorcából, azaz nem színlelve
 153 nyegedes – negédes, finnyás, kényes
 159 adgya salusnac – kívánja az egészségedre
 162 által szólo – csúnya beszédű, szitkozódó
 171 météssed – mevetésed, nevetésed
 195 Seprő palástúl nem ottan esnénc türbe – a hosszú ruha elsöpri a nyomaikat, ezért nem esnek törbe, csapdába
 207 vásznac – váznak, madárijesztőnek (az eredetiben: „et sua solícite crura locare solent”)
 221 czipödet fülessen meg támazd – edény füléhez hasonlóan tedd csípőre kezed
 227 kanczál – kukucsálj
 229 aránzod – úgy ítéled
 234 ghem – kútgém
 239 káringz – károgsz
 243 makra bor – A Makra-hegy az Arad környéki hegység régi elnevezése; Szilády Áron szerint jó minőségű aszúbor termett itt; Farkas András is a híres borok között emlegeti: „Mert ő bővölködik arannyal, ezüsttel, [...] Ah Szerém borával, ah Somogy borával, / Ah Makra borával,

- ah felföldi jó borokval” (RMKT XVI, 2, 380; idézi KŐSZEGHY, 1999, 22); a szövegösszefüggés szerint a makra bor talán habzó, pezsegő (szikrázó) bort jelent. Tehát: az asztalra csapott edényből szétfröccsen a lé. Vö. a 413. sorral.
- 250 egyszersmind – egyszerre; fel takary – felfalj
 253 az terhe meg ment – hivatkozz arra, hogy túl nehéz volt
 262 eolü – ölyü, ölyv
 263 viyaid – ujjaid
 270 czitkonál – csikónál; csikó = ’fiatal állat’
 273 fen köued – fenőköved
 275 éles kásához – éles kása = ’savanyú főzelékféle’
 300 Meg se kend – meg se töröld
 311 sórály – csavarogj, kószálj
 313 Huricz ki – hányd ki
 314 bádgyanac – bágyadnak, bámulnak
 335 Ha kösség eszébe vészi mindennek szólnod – ha az emberek azt látják, hogy mindenkivel szóba állsz
 337 De ha valahúl valami szép formát láthatz – értsd: szép formájú nőt (Az eredetiben: „Si tamen ulla domus steterit pro limine virgo / Praereliquis cuius forma placere queat.”)
 340–342 A stófa értelme: ami természetes, azért nem kell szégyenkezni (az eredetiben: „Turpe nihil rerum genitrix natura creavit” – utána hosszú elmélkedés következik a künikus filozófia tanításáról).
 344 ayakod adgyon szü zálagyában – vagyis: adj búcsúcsókot a hölgynek
 351 Köz è világ – ugyanabban a világban éltek
 354 iob kézre sies – ti. jobb kéz felől a magasabb rangúnak illet állni
 368 Régi dolog à hadgyáron – régi dolog az, hadd járjon (esetleg: „hadd várjon”?)
 377 meg szerez – elvégez
 385 Együgyűség szabadon meg ment mindenekben – ha együgyűnek tetteted magad, az minden alól felmentést ad
 390 Maga vetés gyakorta esést mért szenuedni – a nagyravágyás gyakran bukáshoz vezet
 396 te is meg visselhed deákné vásznát – Te se legyél jobb másoknál; a mondás megvan Baranyai Decsi Jánosnál is: „Te sem vagy jobb a deákné vásznánál” (*Adagiorum*, 3.4.4.3); a mondást magyarázó históriát lásd: RMKT XVI, 9, 363–368, 504–505.
 402 végre ne essél – ti. az asztal végére
 403 ki végül marad – annak, aki az asztal végén marad
 415 fő szerszám – fűszerszám, fűszer
 419 tekercz madár – tekerics, nyaktekerics (*Iynx torquilla* L.) = ’harkályféle madár’ (KŐSZEGHY, 1999, 37.)
 429 Terhes aszszonyoknak nemzész io oruosságot – Ti. a füst árt a terhes nőknek, mondja Dedekind Pliniusra hivatkozva: „Nam foetum gravide conceptum matris in alvo / Plinius ex illo dixit odore mori.”
 430 ortzázna – szidna
 432 Plinius – Lásd a 429. sor jegyzetét; itt nem érthető ez az utalás, mivel korábban kimaradt a Pliniusra való hivatkozás.
 437 ne felegicz – ne félig töltsd
 438 ki zerbekellyed – felszürsölj (KŐSZEGHY, 1999, 38.)

- 448–450 A strofa értelme: ha nem üresen nyújtja valaki a poharát, vagy idd ki az egészségére, ami benne van, vagy töltsd rá a bort.
- 457 Ha valami rendi veszet pohár történnic – ha gazdátlan pohár adódik elő
- 462 Elő vetés ritkán czal, mindenkor késsői – A korai vetés gyakran jó termést hoz, a kései sosem; átvitt értelemben: jobb mindenben elől járni.
- 465 helyén – helyett
- 491 Kinec keués gondya rontására Sabatznac – A mondás forrását nem találtam; Szabács a középkori Magyarország déli végvára; Rákóczi György egyik levelében írja: „Nyakában ronthatjuk Szalánc várát” (NySz).
- 493 az felső várban – vagyis a fejben
- 494 Az vitéz bor be, esz ki szál capitánságban – a bor beveszi a „felső várát”, és az észtlől átveszi a „kapitányságot”
- 512 kopot, agarát – a kopót és agarát vagy kopott agarát(?)
- 513 poculár – pakulár, hegyi pásztor
- 520 kötöző dialectica – vitakozás; „Hic vetus haud quaquam dialectica sufficit illa / Non docuit tali dicta probare modo”
- 521 Ki mit fogot, attúl nem akar esni hátra – senki sem akar tágtani az állításától
- 531 Riualkodgyál: hozzà mostan, à ki mit kaphat – ti. a sötétben
- 549 Sötétben-is tudgya à gazda háznc czinnyát – a gazda sötétben is kiismeri magát a házban
- 552 Szőlő gerezd nem hólđ világtól erik – Vö. holdvilágnál meg nem érik a szőlő, MARGALITS, 1897, 341.
- 554 Szeget szeggel szoktac ütni – Baranyai Decsi János: „Szeget szegvel ütni” (*Adgiorum*, 1.1.8.3; 5.3.7.3.)
- 558 Gorombaság palotayánac – ostobaság tárházának; vö. „káromkodásból katedrálist”
- 561 medgyenec – mit tegyenek
- 566 hogy mėlre tartozzál – hogy melyre tartozzál; hogy melyikre készüľ
- 573 vtol – utoljára
- 575 nyerd meg addig az Orbant – győzd le addig (ívásban) Orbánt; Szent Orbán (a fagyosszentek egyike) a szőlőhegyek és a bor védőszentje a néphagyományban
- 576 Nagy költés embermec – nagy italú embernek; horband – szövegromlás(?), vö. hörpent, kop-pant = 'iszik'
- 580 késély – késsél
- 595 maga – noha
- 615 harapót – harap = 'tarlóégetéskor keletkező tűz'
- 645 Eteledet se számlállýac tányéron álua – vagyis: az ételmaradék nem árulja el, mennyit ettél
- 654 valamitől – amitől
- 662 kendeznec ahoz – azt használják kendőül (ti. törölgetésre)
- 671 auitasz – áhítasz
- 681 czementől ió è – csemertől jó ez, vagyis: legalább nem lesz tőle csömöröd
- 688 nem pislennec valo – pislen = 'madárfióka'
- 689 ompolna – ámpolna, (olajos)korsó (lat. ampulla)
- 690 prusz czuka – porosz csuka?, tengeri csuka?; értsd: sovány, mint egy csuka
- 691 Eoregben – itt: hangosabban
- 694 nótáľd – tegyél rá megjegyzést

- 696 A melly késnec éli fel néz, késeddel vágyad – félnéz = 'ferde. kancsal'; a mondás a „szeget szeggel” szinonimája
- 699 Buda Pesttől auagy à Lipa Themesuártúl – vagyis: provinciális, triviális dolgokat hoz elő(?)
- 705 későre ért ebe vére – későre ért ebe vérre; értsd: későn találta meg a kuttyája a vérnyomot, elkésett (KÓSZEGHY, 1999, 57.)
- 712 igen meg roppan – ti. szellent
- 721–726 A példák az eredetiben is megvannak; az esetek forrása Plinius, *Naturalis historia*, VII, 53, 180–183 (KÓSZEGHY, 1999, 59).
- 737 mongy kuhit – Add meg magad!; Baranyai Decsi János: „Kühit mondani. Manus dare” (*Adagiorum*, 1.7.7.10.); vö. kuhi = 'szégyen', kuhint = 'hazudik' (NySz).
- 739 Gyümölcz felét – gyümölcsfélét
- 760 vászotságodat – vásottságodat
- 763 garázdát indicz – kezdj verekedést
- 787 Fel fogattasd – megfogattasd
- 793 mérő singel – vagyis: bottal
- 795 Olly helyre se eiczenec, nap se éryen hozzád – vagyis: ne kerülj börtönbe
- 804 Dio, számár, aszszonyember ha ütés lágyittya – Dedekind: „Nux, asinus, mulier cum tristia vervara cessant.”
- 809 mossóya – értsd: felmosnivalója
- 824 zonzolodtál – szontyolódttál, szomorodtál; a sor értelme: ne higgye, hogy elszomorít, ha nem jön
- 839 hadgyác à balmost – bálmos = 'kukoricaliszből tejföllel készített étel'
- 841 meg is tökitzed – itt: véghez is vigyed; vö. tökít = 'ront, sebez' (NySz)
- 845 Ha nem lakyál lassu sűgua – hanem lakomázzál, halkan, titokban
- 857 Elég példa, hogy te nagy hommon igen laktál – Elég az másnak, hogy te alaposan belaktál; a „hom” máshol nem használatos önmagában, csak az „éhom, éhjom” ('éhes gyomor') alakban.
- 871–873 A stófa értelme: nem biztos, hogy a nagyobb rák a finomabb. A farka alatt kell megvizsgálni, hogy a finom (ikrával teli) rákot felismerjük. Dedekind: „Sunt in delitiis cancri, / Inspice sub cauda quibus ova latere videbis.”
- 874 magua – ikrája
- 885 mastikallyad – rágcsőld
- 890 kakuczolua oluassad, syllabikállad – kukucsálva olvasd, silabizáld
- 905 öreg wram szabásan – öregurasan
- 913 eggyüt – egy helyütt
- 928 Eszt penig mosolygás nélkül, ha mind vgy vólna – a tréfacsináló nem mosolygott, mintha komolyan beszélt volna
- 938 négy kilentz – négyszer kilenc(?)
- 957 A mi nem constal, ninczen arról iteletis – amit nem kínálgatunk, az nem lesz kapós; constat (lat.) = 'kerül valamibe'
- 960 keresztúl állot – keresztbe tett
- 974 bolyót – bogyót, vagyis gyümölcsöt; Dedekind: „invenies obiter venalia poma, nucesque / vel pyra”
- 976 lakásba – mulatságba, lakodalomba
- 980 didamsága – Sajtóhiba „vidámsága” helyett? Esetleg vö. dínomdánom.

10.

Nyomatott szövegforrása: „Régenten az romai feo aszszonyoknak cifraság tilalmaról valo perlödése az Tanacz előtt. Authore anagrammatismo, Sto Athenarum Castitas [= Tsactornaeus Matthias]. Ad notam: Mostan emlekezem az el múlt időkről, az el múlt időkről, io Toldi Miklosról. 1599.” [Kolozsvár, Heltai.] Hátul: „VEGE.” – RMNy 858.

RPHA 1413

Strófa képlete: a12(6,6), a12(6,6), a12(6,6), a13(6,7)

Dallama: A nótajelzés – kisebb pontatlansággal – Ilosvai Selymes Péter *Toldijának* kezdősorára utal. – Huszár Gál-énekeskönyv, #1560, RMDT I, #23.

A címlapon, az első rész végén és hátul egy-egy fametszetes Sybilla-ábrázolás látható, melyek a Fortuna sorsvetőkönyvben találhatók.

A nevét anagramma mögé rejtő szerző határozott szakmai büszkeséggel bocsátja művét olvasói elé. „Nem köz dolgot” ígér a bevezető strófában, a kolofonban pedig – ha jól értem – históriászerző társai előtt büszkélkedik művével, mintegy költői versenyre hívja őket: „Kic historiákban vetődtec, néktec szedue.”

Az *Aiax és Ulisses*hez hasonlóan ennek a műnek a középpontjában is két nagy szónoklat áll. Proterua asszony és Aristarchus beszéde a klasszikus retorika szabályai szerint felépített tanácskozó beszéd (genus deliberativum). Figyelemre méltó, hogy a két szónok egyformán meggyőző érvrendszert használ, és a végén – szemben az *Aiax és Ulissessel* – a szerző tartózkodik az állásfoglalástól, és a tanulságot sem foglalja össze. Ez az eljárás, a teologikus-didaktikus hatalmi beszéd bizonyos fokú feladása a szöveget kiemeli a magyar költészet hagyományaiban mélyen gyökerező asszonyoktató műfajok sorából. Proterua beszédében talán első ízben kap hangot a magyar irodalomban a nők autonóm társadalmi cselekvési formáinak elfogadására irányuló igény. A kerettörténet ötletét Csáktornyai Livius történeti művének XXXIV. könyvéből vette, mely elmondja, hogy a város alapításának 559. évében (Kr. e. 195-ben) M. Fundanius és L. Valerius néptribunusok javasolják a népgyűlésnek a nők fényűzését szabályozó, húsz évvel korábban hozott lex Oppida eltörlését (XXXIV, 1). Időközben a törvény ellen tiltakozó római matrónák sokasága lepte el a Forum környékét. M. Portius Cato nagy beszédben kel a törvény védelmére (XXXIV, 2–4), majd a fényűzési megszorítások ellen L. Valerius mond szónoki beszédet (XXXIV, 5–7). Végül a nők több napig tartó tüntetésének hatására a népgyűlés elrendeli a törvény visszavonását. A római nők secessiójának története megtalálható – jóval ösztövérebb előadásban – Valerius Maximusnál is (*Factorum et dictorum memorabilium libri noven*, IX, 1.3). Csáktornyai jó dramaturgiai érzékkel egy asszonnyal mondatja el a törvény elleni vádbeszédet. Felhasználva néhány Liviusnál is szereplő motívumot, bőséges történeti és mitológiai példaanyaggal ékesíti fel Proterua érvelését. A férfiak nevében fellépő Aristarchus beszédéhez szintén Cato Liviusnál szereplő szónoklatát használja fel kiindulásként. A két beszéd sajátossága, hogy hemzsegek a mosolyogtató anakronizmusoktól – Csáktornyai számára nyilvánvalóan nem a történeti hitelesség, hanem a retorikai teljesítmény volt a fontos.

Ahogy az *Aiax és Ulisses* esetében, itt is valószínű, hogy a szöveg eredetileg iskolai retorikai gyakorlat céljából készült. Figyelemre méltó, hogy Csáktornyai művével egy évben két további kiadvány is megjelent a Heltai-nyomdában, amelyek tárgya szintén a vitakozással áll kapcsolatban. Az egyik Simon Fischer kolozsvári lector latin nyelvű vitakozástani kézikönyve (*Dialectices praecepta breviter ac methodice in schola Claudiopolitana studiosis proposita...*, RMNy 859), melyet tanít-

ványai kérésére állított össze Molnár Gergely előzőleg használt terjedelmes és nehezen befogadható dialektika-tankönyve helyett (*Erotematum dialectices libri tres*, Kolozsvár, 1564–1565 k.; RMNy 202). A másik 1599-es kiadvány Ádám János kolozsvári kereskedő kötete, mely két hosszabb lélegzetű oktatóverset tartalmaz. Közülük az első egy emblematikus Amicitia-metszethez csatlakozó értekezés a barátság mibenlétéről. A második, párbeszédese formában megírt Balassi-strófás versezetben pedig Minerva és Pallas „vetekődnek az mostani világ állypattya és az ő szerencse felől” (RMKT XVII, 1, 111–126; RMNy 857). Ádám János kötetét az is összekapcsolni látszik Csáktornyaiéval, hogy hozzá hasonlóan anagrammával nevezte meg magát a címlapon. További érdekes párhuzam a két szerző között, hogy mindkettőjüket láthatóan szoros szálak fűzték Gyulafy Lestárhoz (vö. RMKT XVII, 1, 531–532). Lehet, hogy Ádámra vonatkozik Csáktornyainak a históriaszervezésben való „vetődésre” való utalása?

Csáktornyai a kolofonban annyit mond forrásairól, hogy „egy egy historia minden vers ezekbe”. Valóban, nem egyetlen mintát követ a szöveg, hanem latin történeti művekből összeszedetett exemplumokat sorakoztat fel a beszélők érvrendszerének alátámasztására. Az is valószínű, hogy a neveket és eseményeket többnyire emlékezetből idézi, hacsak nem állt rendelkezésére valamilyen tematikus florilegium vagy egyéb hasonló kézikönyv. Az adatokra sokszor pontatlanul emlékszik, összekeveri az időrendet – egyáltalán: rengeteg az anakronizmus a kerettörténet idejéhez képest. Valószínűleg kézikönyvként használta Giovanni Boccaccio népszerű *De mulieribus claris* című latin életrajgyűjteményét, amely százöt mitológiai, illetve antik és középkori történeti nőalakot mutat be. A Proterua és Aristarchus beszédében példaként felhozott híres asszonyok életrajza ugyanis szinte kivétel nélkül mind megtalálható ebben a gyűjteményben.

- 3   Mig meg nem értitec, meg ne utálljátoc – ne háborodjon fel az olvasó a nők beszédén, hanem várja ki azt is, milyen választ ad majd rá a férfiak képviselője
- 4   Nem köz dolog – nem közönséges, jól ismert történet
- 9   Egynek is NE LEGYEN SZABAD cifrálnodni – A lex Oppida megszorító rendelkezései: a nők fél uncianál súlyosabb arany ékszert nem viselhettek, színes ruhában nem járhattak, a városon belül, valamint annak ezerlépcsnyi körzetében csak gyalog közlekedhettek (kivéve, ha áldozatra siettek). A fényűzést korlátozó törvényeket összefoglalóan leges sumptuariának nevezik.
- 13   biro az Quintus Fabius – Quintus Fabius Maximus; Kr. e. 215-ben consul Titus Sempronius Gracchusszal
- 15   kösség hadnaggya – tribunus plebis; valójában a néptribunusok száma tíz volt; Marcus Oppius – Valójában Caius Oppius; 215-ben néptribunus volt, és ő a névadója az ebben az évben kifüggesztett lex Oppiának, amely a nők fényűzését szabályozta.
- 16   Titus Romulus – A nevet nem találtam a kézikönyvekben.
- 20   Tanácsba – ti. a szenátusba
- 21   Cato Portius – M. Portius Cato, a szigorúsága miatt a „Censorius” melléknevet kiérdemlő patrícius 195-ben volt consul L. Valerius Flaccusszal; ebben az évben a lex Valeria Fundania eltörölte a húsz évvel korábban hozott lex Oppiát; Lucius Valerius tehát nem Fundanius tribunustársa – bár az említett törvény kettejük neve alatt maradt fenn –, hanem Cato társa a consulságban.
- 22   Marcus Fundanius – M. Fundanius 195-ben néptribunus (lásd az előző jegyzetet is)
- 25   Mind szinnel, mind szüuel – tevékenyen és belső meggyőződésből
- 27   viszszállja – visszája, ellenzi
- 32   fellyül esni az leplen – erotikus utalás(?); értelme: felülkerekedni, uralkodni

- 37 kiczin álatul – alacsony állapotú lénytől
- 47 Proterua ... Rixa felesége – beszélő név. a szó jelentése Szenczi Molnár Albert szótára szerint: „faytalan, zily, szemtelen, kényes”
- 55 Nyugoto könyökség – nyugotó könnyebbség, pihentető könnyítés; soralásunc – soralásunk; soral = 'sétál, kószál'
- 62 Szerzetős iámboroc – a törvényt szerző jámbor elődök
- 70 nám az törüeny természetec papya – nem világos a jelentése; értelem szerint: a (fényűzési) törvény nem veszi figyelembe a nők természetét, olyat kíván, ami nem egyezik a nők természetével
- 71 nem modgya – nem illik
- 77 Cecrops – Kekropsz, Attika kígyótestű, mitikus első királya. A mítosznak a következő strófákban előadott változatának forrása Szent Ágoston, *De civitate Dei*, XVIII, 9.
- 90 voxot adgyon – szavazzon
- 111 Bölczec szerént... – vulgarizált platonikus elképzelés
- 113 Rabotoc, szolgátoc bársonybanis iárnac – ez az érv Liviusnál is szerepel
- 115 agyà – agya, vagyis agyszüleménye
- 118 étünketic – étünkét (életünkét?) is
- 119 volna hogy mely könyü – hogy milyen könnyű volna (inversio)
- 123 Mint vipera kigyó, ragattot országunc – Mint(egy) vipera kígyó (által) rágattot országunk; vagyis: mintha kígyó marta volna meg (Apáczai szerint „a nőstény vipera bagzás közben a hímjét megöli annak fejét elharapván, s ő maga is az őbenne levő kölykétől megöletik”, *Magyar encyclopaedia*, VII, 39, 37). E strófa egyébként bizvást alkalmazható az 1590-es évek végének Erdélyére is.
- 127 Arany idő fordult, keduesség meg terült – ismét elkövetkezett a békés aranykor, megtérült (visszatért) a kedvesség
- 128 Mint egy ragadomány, ilyen fösuény talalmány – a régi (háborús) idők maradványa ez a kicsinyes rendelkezés
- 130 gyakorlatos – gyakori
- 132 Cato, bodog állapot valóto – Cato, a boldog békeidő elhozója
- 139 Annibal – Hannibal; Kr. e. 216-ban volt a rómaiak cannae-i csatavesztése, a lex Oppida közvetlen kiváltója
- 140 Czak arany gyürötis, hogy ki köbellel mér volt – a rómaiaktól zsákmányolt aranygyűrűket köböllel mérte
- 147 Igasság hagyóya – az igazság eltávoztatója
- 148 Nem élő állatnac az élőtil fosztoya – értsd: a nem élő állat a vagyon
- 151 pénzec ... sockatul tartozni – tartózkodni a sok pénz birtoklásától
- 155 Xenocratesnekis Sándor – Xenokratész filozófus, Platón tanítványa, később huszonöt éven át az Akadémia vezetője; a róla és Nagy Sándorról szóló anekdotát lásd Diogenes Laertios, *De vitis dogmatis et apophthegmatibus clarorum philosophorum*, IV, 2, 5.
- 158 specialét – különleges ünnepi fogásokat
- 163 Diogenes – Diogenész (Kr. e. 404–323) görög filozófus, számos anekdota szereplője
- 169 Valerius – P. Valerius Poplicola a királyságot megdöntő triumvirek egyike; négy ízben nyerte el a consulságot, Kr. e. 503-ban fényes állami temetést kapott (Livius, II, 16.)
- 172 Quintus Cincinnatus – L. Quinctius Cincinnatus, a római egyszerűség és erkölcsösség megtestesítője; Kr. e. 458-ban az ekeszarv mellől hívták el dictatornak (Livius, III, 25.)

- 175 Fabriciusnakis – C. Fabricius Luscinus, római államférfi (megvesztegethetetlensége miatt a „Justus” melléknevet érdemelte ki); Kr. e. 280-ban Pürrosz (Epürosz királya) hiába próbálta hatalmas összeggel megvesztegetni (lásd Plutarkhosz, *Pyrrhus*, 18.)
- 190 szorítgatunc hozzác – magunkhoz ölelünk
- 192 Veletec mi bánunc, az bánást ök meg váryác – Értsd: mi kiszolgálunk benneteket, a lovak meg törődést igényelnek. A lovakra vonatkozó érv is megvolt eredetileg Liviusnál.
- 193 allyát – a lovak almát
- 196 el eczetelnye – megkefélje, kifésülje
- 200 Hát mint louatoknak, annyira hogy nincz böczünc – annyi becsületünk sincs, mint a lovaitoknak (inversio)
- 201 helyben állunc – helytállunk
- 202 Mint egyszer az szolgác – utalás a plebejusok Kr. e. 494. évi „secessio”-jára (később két további hasonló kivonulásra is sor került 449-ben és 287-ben)
- 207 Nem keueset árthat az egy eggyességben – a sor értelme: az az egy a közösségnek is sokat árthat
- 208 Maga el ayánlás – elkeseredettségből táplálkozó elszánás
- 211 hayszálnakis ... árnyékát láttyuc – Vö. „Hajszálnak is van árnyéka” (Kis-Viczay Péter, *Selectiora adagia Latino Hungarica*, Bártfa, 1913).
- 212 Az kis hangyánakis vagyon dagállya – Balassi: „...még az erős kősziklákon is megtetszik néhol az hangyanyom is” (*Szép magyar komédia*, 1990, II, 4).
- 215 Mikoron az persác... – Asztüagész méd királyt Kürosz győzte le Kr. 550-ben (a történetet lásd Justinus, I, 4 skk.; Diodorosz II, 34).
- 218 vissza fognánac – visszafordulnának
- 223 el futtac – az elfutottak
- 226 Capitulumot sabinoc vináyác – Amikor a szabin sereg árulás révén betört a Capitoliumba, a római nők, vagyis az egykor elrabolt szabin nők magukat a küzdő seregek közé vetve állították meg a harcot (Livius, I, 13).
- 230 volscussoc hada meg tolyúlna – Kr. e. 490-ben a Rómát ostromló volcusokat a római nők elszántsága készítette visszavonulásra (Livius, III, 22; Plutarkhosz, *Moralia*, IV, 337).
- 233 Semiramis – Ninusnak, az asszír birodalom legendás alapítójának felesége, aki férje halála után megalapította Babilon városát (vö. Diodórosz Szikulidész, II, 1).
- 237 Tanaquil – Tarquinius Priscus (Róma ötödik királya) felesége; férje halála után veje, Servius Tullius számára szerezte meg a trónt (Livius, I, 34, 41).
- 241 Hortensia – Szerepeltetése anakronizmus: Kr. e. 42-ben nagy beszédben lépett fel a triumvirek ellen, amikor azok Brutus elleni harcuk támogatására hatalmas adót vetettek ki a gazdag római matrónákra (vö. Valerius Maximus, *Factorum et dictorum...* VIII, 3, 3).
- 242 meg rótatot volna – adót róttak volna ki rá
- 245 Carmentis – Más néven Karmenta, a mitikus arkádiai Evandrosz király felesége. Az *Aeneis*-ben fiával, Pallasszal Aeneas szövetségese. Livius szerint (I, 6, 7) férjével együtt ő terjesztette el elsőként Itáliában az írást.
- 249 De hogy elő hozzam ... Cleliát – A történetet lásd: Livius, II, 10.
- 257 Lucretia – Tarquinius Collatinus felesége; Tarquinius Sextus (a király fia) erőszakot követett el rajta, Lucretia szégyenében öngyilkos lett. A történetet lásd: Livius, I, 57.
- 261 Portia – Ismét anakronizmus: Porcia M. Porcius Cato (Uticensis) lánya, M. Junius Brutus felesége. Férje halálhírére a mondott módon lett öngyilkos, Kr. e. 42-ben (vö. Plutarkhosz, *Brutus*, 53).

- 264 prását – paraszat
 266 szinten – szinte
 268 Artzal essünc szemben, mellyel öszue, ha szükség – ha szükséges, szembenézünk azzal, amivel kell(?)
 275 Kit iól meg itiluéen töllec czak nemzettöc – a sor értelme: ha jól meggondoljuk, az atyák csak a nemzéssel vesznek részt a gyermeknevelésben
 281 emlénckel éltetünc – emlőnkkel táplálunk
 286 haládosság – háládósság, háládatosság
 293 szegünc – szegődünk, fordulunk
 296 elegited – elegyíted
 308 mennyec – asszonyok (vö. menyasszony)
 319 Aristarchus – Nem konkrét személy; a mindenkori kritikusokat hívták Aristarchusnak.
 320 nyilua – nyilván
 321 vetödic – vetekedik, vitatkozik
 325 szerzetesekre – Lásd a 62. sorhoz tartozó jegyzetet.
 327 Kiknec erkölczek, mint volta szauoknac – kik erkölce olyan, mint beszéde
 341 Pausanias – Spártai királyfi, nagyravágyásból és kapzsiságból hazája ellen fordult, és a perza Xerxésszel lépett szövetségre (vö. Hérodotosz, VIII. 3; Plutarkhosz, *Arisztarkhosz*, 23). Példa az Annibal – Hannibal (Kr. e. 249–183) karthagói hadvezér
 345 Hires Cleopatra – Kleopátra természetesen jóval a történet ideje után élt (†Kr. e. 30). A híres szőnyegbe csavarási jelenetet lásd: Plutarkhosz, *Caesar*, 20.
 353 önen köszte – maga közé
 360 lepely duchna – hely dunya
 366 lakást – lakomázást
 367 alakot – Az alak szó 'kedves' jelentését az NySz egyedül e szöveghely alapján adatolja.
 377 Orchia törvény – A lex Orchia (Kr. e. 183) limitálta az ünnepekre meghívható vendégek számát.
 379 Fannia törvény – A lex Fannia (Kr. e. 161) meghatározta az ünnepekre fordítható összeg felső határát. Említése itt anakronizmus.
 381 Durinius – Marcus Duronius nevéhez fűződik a lex Fannia eltörlése (Kr. e. 97-ben).
 384 Oppia törvény – Lex Oppia; lásd a 15. sorhoz fűzött jegyzetet.
 387 cerussánac – cerussa, ólomfehér; a római hölgyek fehérítő arcfestéke (vö. Ovidius, *Ars Amatoris*, 3, 199 skk.)
 399 marr kedüüb – veszekedősebb
 420 Hercules sockáig font az kontyba – Büntetésül Iphitosz megöléséért Héraklésznek három évig szolgálnia kellett Omphale lüdiai királynőt, aki megszegényítésül a heroszt rokka mellé ültette.
 426 Bilbisrul – Byblis; történetét lásd: Ovidius, *Metamorphoses*, IX, 418–464.
 428 Myrrhánac... – A történetet elbeszéli: Ovidius, *Metamorphoses*, X, 298–325.
 437 Pisistratus – Peisizisztratosz, athéni türannosz; az anekdota forrása Plutarkhosz, *Moralia*
 442 Olympias aszony – Philipposz, macedón király felesége, Nagy Sándor anyja; a gyilkosságról szóló híresztelésekről: Plutarkhosz, *Nagy Sándor*, 9–10.
 445 Socratesnét ki nem tudgya – A Szókratészről és Xantippéről szóló anekdota forrása Diogenész Laertiosz idézett művének Szókratész-életrajza (II, 36).
 451 Thais – athéni hetaira, Nagy Sándor hadvezérének, Ptolemaiosznak a kedvese, később egyiptomi királyné

- 452 Flora – A korai kereszténység írói a római Flora istennőről azt tartották, hogy eredetileg prostituált volt (vö. Boccaccio, *De claris mulieribus*, Flora).
- 454 Tullia – Servius Tullius leánya, szekérrel áthajtatott atyja holtteste fölött (lásd Livius, I, 22).
- 458 Tarpenia azszony – Tarpeia, Tarpenius Spurius leánya a szabinoknak elárulta a Capitoliumra vezető utat (Livius, I, 11).
- 461 Etető – méregkeverő
- 465 Caligula császárt... – Milonia Caesonia Caligula császár negyedik felesége volt. Állítólag szerelmi varázsitallal láncolta magához a császárt (Suetonius, *Caligula*, 50; Josephus Flavius, *Antiquitates Judaearum*, XIX, 193).
- 466 Meg krúslot – megkuruzslott, megbűvölt (szerelmi varázslás céljából)
- 467 Claudius császárt – Vö. Suetonius, *Claudius*, 44–46; Claudius megmérgezése Kr. u. 54-ben történt.
- 469–470 Licinia ... Publicia – Licinia és Publicia két római matróna volt, akiket Kr. e. 153-ban perbe fogtak és kivégeztek férjgyilkosságért. Megmérgezett férjeik consulviselt férfiak voltak: Aemilianus Asellius és Lucius Posthumus Albinus (lásd Livius, XLVIII; Valerius Maximus, VI, 3, 8).
- 487 frissebbet – fiatalabbat
- 489 gyöngyessit – gyöngyként ékesít
- 494 fel kötöt állotoc – Talán a kendőviselésre utal.
- 500 Kic historiákban vetődte – kik históriáírásban vetélkedtek(?)

Nyomtatott szövegforrásai: **D** Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia Az Iovenianus nevő Romai csaszarnak, Isten ellen valo föl fualkodasáról, es az Nagy Ur Istennek rayta tött boszszu allasarol, es előbbi tisztiben valo allasarol, mostan Deakbol Magyarra fordittatott. 1593 Ezen-dőben.” Notaja: Szonnya az Ur Isten hiveinek romlasat. [Debrecen, Rheda Pál, 1596 k.] A végén: „VÉGE.” – RMNy 777.

B Címlap nélküli töredék [Bártfa, Klösz, 1598–1612]. (Leírását lásd ERDÉLYI Pál, MKsz, 1894, 352–353.) A könyvtáblából kiáztatott A_2 és A_3 levél a 15. strófától az 51. terjedő részt őrzi. – RMNy 924.

L₁ Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia az Iovenianus nevű romai csaszarnak, Isten ellen-való fel-fualkodásáról, és az nagy Vr Istennek rajta tött boszszú-állásáról, és elebbi tisztiben való állásáról. Melly Deákból Magyarra fordittatott, 1593. esztendőben.” [Lőcse, 1650 k., Brewer.] A végén: „VÉGE.” – RMNy 2325.

L₂ Önálló címlap nélkül, belső cím: „Historia az Iovenianus nevű romai csaszarnak, Isten-ellen való felfualkodásáról; és az nagy Ur Istennek rajta tött boszszú-állásáról; és elebbi tisztiben való állásáról. Mely Deákból Magyarra fordittatott, 1593. esztendőben.” [Lőcse, 1700 után.] A végén: „VÉGE.” – RMK I, 1598.

RPHA 1269

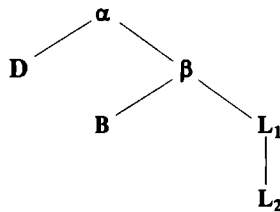
Strófa képlete: a13(6,7), a13(6,7), a19(6,7,7)

Dallama: Nótajelzése („Szánja az Úristen híveinek romlását”) Szegei Gergely himnuszának kezdő-sorára utal (RMKT XVI, 6, 8 sz.). – RMDT I, #18.

Akrosztichon: STEPHANUS POLI FECIT

Modern kiadása: GYÖRGY Lajos, *Póli István Jovenianusa*, ItK, 1918, 181–190. Az első kiadás szövegét adja, összevetve a bártfai kiadás töredékeivel.

A szövegforrások viszonyát az alábbi stemma szemlélteti:

α és β mára elveszett, hipotetikus közvetítők. Alapszövegül a legrégebbi és legjobb debreceni kiadást választottuk.

A versfőkben magát megnevező szerző, Póli István 1593-ban készítette fordítását a „Szekcső mentében, Sóvár nevű faluban”. Sóvár középkori eredetű vár Sáros vármegyében, Kassától 25 km-re északkeletre. Mellette két Sóvár nevű falu is található: Tótsóvár és Németsóvár. Mivel az utóbbi fekszik közelebb a Szekcső-patakhoz (közel ahhoz a helyhez, ahol az a Tarcába ömlik), ez lehetett a szerzés színhelye. A vidék minden időben fontos sókitermelő központ volt. Az 1537-ben lerombolt vár és a hozzá tartozó bányák a kamara tulajdonában voltak. Sóvártól vette nevét az itt birtokos Sóvári Soós nemzetség.

Póli István neve két, egymásnak némiképp ellentmondó XVI. század végi forrásban bukkan fel. 1571. december 20-án Bornemisza Gergely csanádi püspök levelet ír Kassa város tanácsának. A levélből kiderül, hogy előzőleg a kassaiak azzal vádolták meg Bornemisza familiárisát, egy bizonyos *Poly Istvánt*, hogy elfogott egy hernádtihanyi (Abaúj megye) illetőségű jobbágyot, és jogtalanul fogva tartja a püspök börtönében. Ezzel szemben a levélben Bornemisza azt állítja, hogy a jobbágy nincs börtönben, csak a vár (nyilván Jászó) falain belül; továbbá hivatkozik Pólira, aki állítja, hogy a jobbágy tőle szökött (Kassa város levéltára – Archiv Mesta Košice, Schwarzenbergiana, No. 3075; latin, kiadatlan, Kőszeghy Péter gyűjtése). A következő adat Miskolczi Csulyak István latin nyelvű *Curriculum vitae*jében található: „...elmúlván az 1595-ös év, néhány tót diák Túróc megyéből rábeszélte és rávette, hogy a jezsuita atyákhoz menjek tanulni, ahol néhány éven belül nagyobb tudásra tehetek szert. A csábításnak könnyen engedtem és velük együtt útnak indultam, gyalogszerrel meg is érkeztem egy nap alatt Kassára. [...] Kassáról Eperjesre akarván menni, Enyickén, a Tarca folyó kanyarulatában nagybátyámnál, nemes *Póli Istvánnál* estefelé megálltam, hogy tőle valami útravalót szerezzek. Közben senkinek nem mondtam el, hogy milyen szörnyű tervet melengetek keblemben, arra a kérdésre pedig, hogy hová tartok, azt válaszoltam, hogy Nagyszombatba akarok utazni, a német nyelvet megtanulni. Nagybátyám, azt hiszem, isteni intésre, nem hagyott fel a figyelmeztetéssel, hogy tervemtől elálljak. Megígérte komolyan, hogy minden követ megmozgat azért, hogy egy nemes ember fiánál tanítói állást szerezzen nekem. Mikor ezt a tisztelet visszautasítottam, nem soká ellenkezett, de másnap velem jött Eperjesre. Ezalatt társaim, ígéretükhöz híven, vártak engem egy órával előbb, de miután hiába vártak, Sáros felé elmentek. Én pedig [...] nagybátyámmal az említett községbe visszatértem. Nála egész nyáron a pihenésnek és a falusi életnek szenteltem magam” (RMKT XVII, 2, 286–287; a latin eredetit kiadta ZSINKA Ferenc, MPrEtA XI, 121–157). Enyicke (Haniska) Abaúj vármegyében (tornai járás), a Tarca-patak mentén található. A versnek a kolonfonban közölt szerzési helye. Sóvár ettől alig harminc kilométerre fekszik Sáros vármegyében, a Tarca és a Szekcső összefolyásánál. Könnyen elképzelhető, hogy az Enyickén honos Pólinak birtoka, ingatlana, rokona lehetett a közeli Sóvárott.

Póli István tehát nemesember, gazdálkodó, Miskolczi Csulyak édesanyjának fivére. A história végén található archaikus ízü fordulat alapján, ahol az énekmondó inni kér, inkább alacsonyabb társadalmi rétegbe tartozó szerzőt – afféle vándorhegedűst, kóborló deákat – képzelnénk. György Lajos feltételezését, miszerint Póli sóvári iskolamester lehetett, mivel semmilyen adat nem támasztja alá, nyugodtan elvethetjük. A mű didaktikus, moralizáló hangvétele önmagában nem bizonyítja a szerző tanító voltát.

A mű forrása a *Gesta Romanorum* ötvenkilencedik elbeszélése, mely az úgynevezett vulgata szövegcsoporthoz a következő címet viseli: *De superbia nimia, et quomodo superbi ad humilitatem maximam saepe perveniunt; satis notabile* (OESTERLEY, 1872, 59; az összevetéshez a következő kiadást használtam: *Gesta Romanorum cum applicationibus moralizatis ac mysticis*, Lugdunum, 1555; a *Gesta Romanorum*ról lásd kötetünkben I. sz.).

A téma forrásvidékét a tárgy történeti kutatás Indiában találta meg. A *Mesefolyamok óceánja* címet viselő hindu mesegyűjteményben található az a történet, mely szerint az öreg Vikramaditya király egy varázsló segítségével egy halott ifjú testébe akar költözni. A varázsló azonban csalárd módon megöli, és saját maga bújik a megfjodott király testébe. A motívum perzsa és arab közvetítéssel jutott Európába. A történet egyik változata a bibliai Salamon király alakjához kötődött. Az ószövetségi Krónikák könyve arámi nyelvű fordításában megőrzött apokrif történet szerint egy alkalommal Salamon király saját nagyságától eltelve ült a trónján. Göggében úgy gondolta, hogy megszegheti Isten parancsai. Drágaságokat, ékszereket, szekereket gyűjtött, és idegen földről hozatott magának feleségeket. Isten haragjában Ashmodai démonot küldte a király megbüntetésére, aki letaszította Salamont a trónról és elvette tőle varázserejű gyűrűjét. A király vezeklésként Izrael földjén barangolt, és sirva ismételtette: Kohelet („a prédikátor”) vagyok, akit régen Salamonnak, Izrael királyának hívtak. Az apokrif Salamon-legendával rokonságban áll a Dániel könyve negyedik részében elbeszélte történet az emberi közösségből kitaszított, füvet rágó Nebukadnezár királyról. A *Gesta Romanorum*-beli szöveg valószínűleg a különböző keleti változatok kontaminációjával alakult ki (a történet geneziséről lásd GYÖRGY Lajos, *I. m.*).

Jovenianus vagy Jovinianus nevű római császárt nem létezett. Ezt a nevet viselte egy IV. század végi eretnek, aki a szerzetesi aszkézis – különösen a cölibátus – gyakorlata ellen lépett fel, továbbá tagadta Mária szüzi állapotát. Szent Ambrus és Jeromos is támadta, tanait két zsinaton is elítélték. Honorius császár Dalmáciába száműzte. 412-ben nagy szegénységben és nyomorúságban fejezte be életét. A névadásba belejátszhatott még a keresztényüldöző Diocletianus császár alakja is, aki a Jovius melléknevet is viselte (vö. GYÖRGY Lajos, *I. m.*, 162). A kevély császár meséje számos irodalmi feldolgozás alapjául szolgált. Hans Sachs 1549-ben *Der Hochfertig Kaiser* címen verselte meg, majd 1556-ban drámában (*Julianus, der Kayser*) dolgozta fel a témát. A történetből 1584-ben francia nyelvű moralitás készült (*Moralité de l'orgueil et présomption de l'empereur Jovinien*, Lyon, 1584).

Póli a *Gesta Romanorum* úgynevezett vulgata redakciójának valamely nyomtatott kiadását ismerte; szorosan követi a latin eredetit, viszonylag kevés az önálló hozzátétele. Póli saját bővítése Jovenianus lófarkon való hurcolásának jelenete (69–77. strófa) és a császár bűnbánó fohásza a remete kunyhójánál (84–91. strófa). A gyónási jelenet adott okot a Póli István felekezeti hovatartozását illető vitára. Bodnár Zsigmond és Széchy Károly úgy vélte, hogy a latin eredetiből hiányzó és a történet csúcspontjára helyezett bűnbánó gyónás nyílt kiállítás a gyónás szentsége mellett, így a szerző katolikus voltának bizonyítéka (TIMÁR Kálmán, *Katolikus volt-e Póli István?*, Religio, 1910, 7–9).

A történet A' *kevélységet gyakran alázatosság követi* címen található meg Haller János *Gesta Romanorum*-fordításában (HALLER, 1900, 208–215).

- 19 csiba – léhűtő, semmirekellő (udvaronc)
- 25 sodolkodik – fondorkodik, ólálkodik; az Ördög ólálkodásának motívuma nem szerepel az eredetiben
- 36 sohult – schol
- 38 negétség – hiúság
- 46–48 Isten parancsolá... – az eredetiben nem szerepel
- 49 Tanácsának – tanácsosának
- 73–75 Az új császár fogadtatása nem szerepel az eredetiben.
- 74 vigasság – hangszer
- 83 meggugolt – kigúnyolt, megréft
- 119 véletlenül – váratlanul

- 147   Tatár ostorokál – állatterelő karikás ostor
 149   nyegödéssel – nyögéssel
 159   koltoga – kopogott; vö. Müncheneri-kódex: „a koltagónak megnyitattik” (TESz)
 192   hurrogatá – szidalmazta
 220   fölvakarkodék – Összeszedi magát; a vakarodik, elvakarodik ige több helyen is előfordul a XVI. században, pl. Balassi komédiájában. „SYLVANUS. Mit búsítasz? Hagyj békét! Vakarj el!” (*Szép magyar komédia*, 1990, 45).
 244–245   Kezében ragadá foldozott breviárját – az eredetiből hiányzik
 250–294   A hosszú monológ Póli saját leleménye.
 265   Manassesnek – Manassze, Juda királya; megtérését és imáját lásd 2Krn 33,10–13.
 266   Szent Judit – Judit imája, mikor Holofernesz táborába indul (Judit 9)
 282   kanditslá – leste (vö. kandikál)
 288   vereségtől – veréstől
 297   megtaglott – összevert
 330   régicacsója mindjárt megismeré – a kutya másodszori szerepeltetése Póli bővítése
 372   jó kedve – kegyelme (SzMA: „gratia = kedv, kegyelem”)
 377–381   A császár beszéde az eredetiben nem szerepel.

CLITOPHON ÉS LEUCIPPE

Nyomtatott szöveforrások: K Címlap nélküli töredék [Kassa, 1620 k., Johannes Festus]. A nyomtatványból ismeretesek az első ívfűzet levelei (FRAKNÓI Vilmos, *Könyvtáblákban fölfedezett XVI. és XVII. századbeli magyar ősnymtatványok*, MKsz, 1878, 275, 301–302; kiadta DÉZSI Lajos, *Leucippe és Clitophon széphistóriája*, Bp., 1906), és az A, illetve B ív töredékei (CSANDA, 1970, 381–387). – RMNy 1215.

L Címlap nélküli töredék [Lőcse, 1632, Brewer]. Csupán a K⁴ ív levelei ismeretesek belőle (SÁNDOR István, *Töredék Leucippe és Clitophon széphistóriájának egy ismeretlen kiadásából*, MKsz, 1964, 356–359; PAVERCSIK Iona, *Néhány impresszum nélküli lőcsei nyomtatvány megjelenési idejének meghatározása*, MKsz, 1978, 359–363). – RMNy 1508.

RPHA 4019

Strófképlete: a11(4,7), a11(4,7), a11(4,7), a11(4,7)

Dallama: Nincs nótajelzése – vélhető dallama: RMDT I, #95.

Modern kiadása: CSANDA, 1970, 381–387; SÁNDOR István, *I. m.*, 356–359; *Szöveggyűjtemény*, II, 477–484.

A kassai kiadás kétlevélnyi töredékét Fraknói Vilmos találta meg 1878-ban (FRAKNÓI, *I. m.*, 275, 301–302). A hibás kilövésű levelek a B ívfűzetet viselik ugyan, de a szöveg alapján valójában az A ív második és harmadik levelét képezték. A töredékes mű témáját azonosította és a kétlevélnyi szöveget kiadta Dézsi Lajos (DÉZSI, *I. m.*). E kiadás újabb töredékeit (A_{1,4} levélpár) Csanda Sándor egy 1626-ban, Wittenbergben kiadott nyomtatvány kötetátlájából áztatta ki (CSANDA, 1970, 381–384, a szöveg: 384–387). A mű teljes terjedelme mintegy 16 negyedrév lehetett, az A ív előtt feltehetően legalább egyívnnyi preliminária (címlap, előszó, ajánlás) is állhatott.

A lőcsei kiadás K⁴ ívének töredékeit Sándor István áztatta ki egy kölni nyomtatvány kötetátlájából. A szöveget próbanyomatként egy 1632. évre szóló naptár makulatúrájára nyomták. Borsa Gedeon RMNy-beli rekonstrukciója szerint a nyomtatvány eredetileg 23 ív terjedelmű lehetett. A művet Batthyány Ádám könyvtárának 1651. szeptember 17-én összeírt jegyzékébe a következő címen vették fel: „159 ibidem. Igen szép História az Geöreogh Clitophonnak és Leucipenek egymáshoz való hiveséges Szerelmekről.” Ezt a címalakot hitelesnek fogadtam el, annál is inkább, mivel a szerelmes-párokról szóló történeteknek ez a szokásos alakja: elől a férfi, másodikiként a nő nevével.

A história forrásául szolgáló mű 1606-os latin redakciójának (*De Clitophontis et Leucippe amoribus libri VIII*, Heidelberg, 1606) OSZK-beli példányába (jelzete A. gr. 3026/a) egy ismeretlen XVII. századi kéz a következő verses bejegyzést tette (a 31. lapon):

Szeretőknek fénies tiszta tűköre
 Leucippenek Clitophónnal szerelme
 Irva vagyon ez Tatius keöniuebe
 Kit Magyarul fordítottak versekbe

#

Libro II. pag: 31 ipse liber Tatio

Reppülésre Szerelemnek szárniaij
 Seb eytesre uadnak merges nilaij
 Egetesre langozo szeđuetneky
 Azért ki mér ellene tusakodni.

A második strófa a megnevezett helyen (II. könyv, 31. lap) található szövegrész fordítása: „Amor respondebat: An igitur tantum tibi sumis, út contra me arma feras, mihiq̃ resistere audeas? *mihi ad volandum pennae, ad vulnerandum sagittae, ad exurendum faces datae sunt. Quonam te modo evasurum speras?*” A bejegyzést készítő minden bizonnyal ismerte Clitophon és Leucippe történetének magyar feldolgozását, a második versszakot esetleg innen másolhatta ki – a bejegyzés metruma mindenestre azonos a históriáéval.

Ludányi Mária megfigyelése szerint a XVI. századi magyar hivatkozásokban Clitophon és Leucippe neve minden esetben Theagenész és Khariklia említésével együtt bukkan fel (LUDÁNYI Mária, *A Leucippe és Clitophon széphistória keletkezéséről*, ItK. 1984, 44–63). Balassi Bálint is együtt utal a két történetre *Mire most, barátom...* kezdetű korai versében (BALASSI Énekei, 1986, 78):

Igaz szerelmő *Leucippét* nyavalyára,
 Ifjú *Theagenest* annyi bujdosásra,
 Nagyot kicsin renden való házasságra,
 Mindent csak szerelem vitt képtelen dolgokra.

Ludányi érvelése szerint Balassi 1578-ban, e verse keletkezésének évében aligha ismerhette még a történet magyar nyelvű feldolgozását, sőt annak sincs semmi nyoma, hogy magát az eredeti művet olvasta volna. „Valószínűbbnek tetszik, e neveket valamilyen korabeli »példatárból« vette Ariadne, Medea, Gisquardus etc. közismert példái mellé, a szerelem rabjainak illusztrációjaként” (LUDÁNYI, *I. m.*, 46). A két művet, Akhilleusz Tatiosz és Heliodórosz regényét szoros műfaji és tematikai rokonság kapcsolja össze. Hasonlóan a töredékes *Clitophon és Leucippe*-história és a (feltehetően Czobor Mihály által készített) verses *Theagenes és Chariclia*-fordítás között is sok poétikai hasonlóságot találunk. Már szokatlanul nagy terjedelmük is összekapcsolja őket, a kikövetkeztethetően legalább 6500 sor terjedelmű *Clitophon* és a befejezetlenségében is 5300 soros *Chariclia* a két legerjedelmesebb verses epikai alkotás. Igényességükkel jóval az átlagos XVI. századi széphistóriák fölé emelkednek, és már a Gyöngyösi-féle regényes verses epika irányába egyengetik az utat.

A mű keletkezését legvalószínűbben a *Chariclia* megírásához közel, a XVI. és XVII. század fordulóján kell keresnünk. Ludányi Mária stilisztikai érvek alapján feltételezi, hogy a mű szerzője Petki János lehetett. 1610-ben íródott Cupido-verse szoros egyezéseket mutat a *Clitophon és Leucippe* néhány helyével.

Clitophon és Leucippe, 5. sor:

Meggyőz mindent, mint mondják, az szerelem

Petki, *Cupido*, 1. sor:

Ez világon mindent meggyőz, ezt mondják, az szerelem

Clitophon és Leucippe, 12. sor:

Mint vitéz, tőrében bölcsi azképpen hull

Petki, *Cupido*, 8. sor:

Rabja lesz bölcsi, vitéz tőrben esve

Clitophon és Leucippe, 9–11. sor:

Erőt, eszet, elmét mert mind felyülmül,

Valakiben mérge hevének indul,

Éget ő tüzével, kímletlen dúl

Petki, *Cupido*, 9–12. sor:

Kegyetlenül mérgét, tüzét kiontja,

Kit meglőhet, erősségét elrontja,

Eszét és elméjét benne megbontja,

Jó értelmét, okosságát elvonja.

Clitophon és Leucippe, 134–135. sor:

Ki nem kedvez sem nagy, sem kicsin rendnek,

Árad s terjed habja, mint egy tengernek

Petki, *Cupido*, 18–19. sor:

Mert nem kedvez sem nagy sem kicsin rendnek,

Áradása olyan, mint egy tengernek

Clitophon és Leucippe, 18. sor:

Hogy rossz embert szerelem nem illethet

Petki, *Cupido*, 27. sor:

Rossz embert ő csak igen ritkán illet

A kétségtelen szövegszerű egyezések még nem bizonyítják egyértelműen Petki szerzőségét, azt azonban igen, hogy 1610-ben már olvashatta a művet. Ludányi attribúciója tetszetős hipotézis, de még további bizonyító anyag felvonultatását igényelné. Petki műveltsége bőven elegendő volt egy ilyen vállalkozáshoz, a századforduló környéki szerzetetés pedig életrajzába is gond nélkül beilleszthető volna, azonban kétségtelen hitelességű verseinek kiábrándult, sztoikus szemléletétől élesen eltér a *Clitophon és Leucippe* világias és erotikus hangoltsága (Petki életrajzát, műveinek kritikai kiadását lásd RMKT XVII, 1, 307–330, 596–604). Igaz, ifjúkori, az 1590-es évekből származó művét nem ismerjük; ráadásul az életmű többi darabjával mutatott kontraszt erősen csökkenne, ha elfogadnánk Petki szerzeményének a *Sötét ködből alig tisztult...* kezdetű szép szerelmi elégiát (RMKT XVII, 3, 20–22, 561–562). A história szerzőjét mindenképpen a Balassi környezetéből induló, késő reneszánsz műveltségű világi versszerzőink körében kell keresnünk. A mű szerelemfelfogása, az erotikum didaktikus elemektől mentes bemutatása Balassi életművének, különösen a *Szép magyar komédia* előszavának hatását mutatja.

Akhilleusz Tatiosz a Kr. u. II. század második felében írta *Ta kata Leukippén kai Kleitophónta* című regényét. A szerzőről a Szuda-lexikon tudni véli, hogy idős korában a kereszténységet felvévén püspökként fejezte be életét. Regénye jellegzetes késő hellenisztikus szerelmes történet. A véletlenszerű fordulatok halmozása, a frivol hangvétel mintha a műfaj elterjedt közhelyeit parodizálná. Mivel a műnek nincs modern magyar fordítása, érdemes röviden összefoglalni a cselekményt (kurzíválással jelölöm azokat a részleteket, amelyek párhuzamosak a meglévő töredékekkel). Az összevetéshez a következő kiadást használtam: AKHILLEOSZ Tatiu Alexandreós, *Tón kata Leukippén kai Kleitophonta*, with an English translation by Stephen GASELEE, London, 1947 (Loeb Classical Library).

I. könyv: A kerettörténet szerint az egyes szám első személyben megszólaló szerző Szidónban utaztában megcsodál egy Európa elbráslását ábrázoló festményt. Beszélgetésbe elegyedik egy főnői ifjúval, Kleitophónnal, aki unszolására belekezd szerelmi viszontagságainak elbeszélésébe. Innen tehát – továbbra is egyes szám első személyben – Kleitophón veszi át az elbeszélés fonalát. Elmondja, hogy Türoszból származik. Édesatyja mostohahúgával, Kalligonével kívánta összeházasítani. Egyszer azonban vendégségbe érkezett hozzájuk atyja féltestvérének leánya, a szépséges Leukippé. A fiatalok egy lakoma alkalmával – ahol egy énekes Apollón és Daphné történetét adta elő – egymásba szeretnek. Kleitophón barátjának és unokatestvérének, Kleiniásznak a szerelme viszont egy Khariklész nevű ifjú volt. Khariklész szülei meg akarják házasítani, szeretője azonban mindenáron igyekszik őt lebeszélni a női nemről. A fiatalok hosszú beszélgetéseket folytatnak a szerelem természetéről, majd azt tervezgetik, hogy megszöknek a nemkívánatos házasságok elől. Khariklész váratlanul meghal: egy ló leveti a hátáról. Kleitophón új beszélgetőpartnere szolgálja, Szatürosz, aki Leukippé szolgájába, Kleióba szerelmes. Egy kertben beszélgetnek, ahol Leukippé is hallja őket. Kleitophón a pávák, a mágneskövek, a pálmafák, a folyók és a kígyók szerelméről tart előadást. **II. könyv:** Kleitophón szerelme egyre növekszik, ahogy kedvese énekletét hallgatja és együtt vacsoráznak. Beavatja szerelmébe szolgáját, aki cselekvésre biztatja. A kertben véletlenül összetalálkoznak, és Kleitophón úgy tesz, mintha megcsípte volna arcát egy méh. A lány gyógyítani akarja, mire megtörténik az első csók. Egy vacsora elbeszélésének kapcsán Kleitophón felidéri a türoszi Dionüszosz-ünnep szokásait. A vacsorán a szerelmesek a borospohár útján küldenek csókokat egymásnak. Néhány nappal később megkezdődnek Kleitophón és Kalligone házasságának előkészületei. (Betét: a bíborfesték mítosza.) A búzantoni Kalliszthenész személyében Leukippének is befolyásos kérője támad, azonban összetéveszti őt Kalligonével, akit nőnek öltözött kalózzal raboltat el. A szolgák segítségével végrehajtott bonyolult konspiráció révén sor kerülne végre Kleitophón és Leukippé első pásztororájára, azonban a lány anyja megzavarja őket. A fiatalok elhatározzák a szökést, és a szolgák és Kleiniász kíséretében egy Alexandriába tartó hajó fedélzetére szállnak. A hajón összebarátkoznak egy egyiptomi ifjúval, Menelaoszsal, aki Kleiniászhoz hasonlóan elveszítette fiúszerejét. Hosszas vitát folytatnak arról, hogy a lányok vagy a fiúk szerelme nyújt-e több örömet. **III. könyv:** A hajót egy vihar elsüllyeszti, a deszkákba kapaszkodó utasokat Egyiptom partjaira veti a víz. Kleitophón és Leukippé – akik barátait halottnak hiszik – bemennek Peluszion városába, ahol megcsodálják Zeusz templomát. Alighogy továbbindulnak Alexandria felé, a rettegett bukoloszok (rablók) fogságába esnek. A rablóvezér beleszeret Leukippébe, és elkülöníti Kleitophóntól. Kleitophónt és a többi rabot katonák szabadítják ki. A fiatalember beáll a lovasok közé katonának. A távolból figyel, amint a rablók egy fiatal lányt kegyetlen módon feláldoznak – úgy véli, szerelmét gyilkolták meg, ezért a lány koporsóján kardjába akar dőlni. Az arra vetődő Menelaosz és Szatürosz mentik meg, akik közlik vele, hogy színházi kelékkarddal ők rendezték meg a kivégzési színjátékot, majd élve előhúzzák Leukippét a koporsóból. (Betét: a főnixmadár mítosza.) **IV. könyv:** Végre egymáséi lehetnének a szerelmesek, a beteljesülés azonban Leukippé Artemisznak tett fogadalma késlelteti. Hasonló tiltást kap álmában Kleitophón is.

A rablók ellen vonuló egyiptomi sereg vezére, Kharmidész szemet vet Leukippére. Megtekintenek egy vízilóvadászatot. (Betét: a víziló és az elefánt természete.) A tábornok Menelaosz közvetítését kéri, hogy megszerezhesse Leukippét, aki kényszerűségből egy csókot ígér neki. (Betét: az ajkak.) Mielőtt a csókra sor kerülne, Leukippét örültségi roham keríti hatalmába. Parancsot kap a sereg a rablók megtámadására, de azok csapdába csalják a katonákat. Kiderül, hogy Leukippét egy bizonyos Gorgiasz szerelmi bájtala betegítette meg. A méregkeverő segédje, Khaireász ellenanyagot készít, és a lány felépül. Új katonaság érkezik, akik végre kifüstölik a rablókat. (Betét: a Nílus és a krokodil.) **V. könyv:** Khaireász társaságában Alexandriába érkeznek. Míg Kleitophón városnézéssel tölti az időt, Khaireász – aki szintén beleszeretett Leukippébe – matrózokkal raboltatja el a lányt. Szerelmese és társai hajóval üldözik a leányrablókat, és szemtanúi lesznek, hogy a hajósok lefejezik a lányt, majd testét a vízbe lökik. Kleitophón a megcsonkított testet elsimítja és eltemeti, majd visszautazik Alexandriába. Eltelik egy fél év. Egyszer csak feltűnik a színen a halottnak hitt Kleiniász: elmeséli a hajótörésből való megmenekülését, és arról is tudósít, hogy Kleitophón szülei már nem elleneznek fiuk esküvőjét. Szatürosz egy gazdag epheszosi özvegyasszonyt, Melittét kommandálja Kleitophónnak. Kleitophón nagy nehezen rááll a házasságra, de kiköti, hogy testi kapcsolat nem lehet köztük, mivel szerelme halála után erről fogadalmat tett. Eljegyzést kötnek, és kitűzik az esküvő időpontját. Melitte hazájába, Epheszoszba utaznak. A hajón *Kleitophón minduntalan elhárítja az asszony szexuális közeledését. Amint megérkeznak a kikötőbe, egy sebektől borított rabszolgalány borul Kleitophón lábai elé, védelemért könyörögve.* A lány, aki Lakainának nevezi magát, elmondja, hogy a rabszolgafelügyelő, Szoszthenész üldözi őt alantas vágyaival. Melitte segítséget ígér. Kiderül, hogy a lányt egy Kalliszthenész nevű kalmár adta el. *Kleitophón levelet kap, amelyből kiderül, hogy a lány nem más, mint a halottnak hitt Leukippé.* Kleitophón szerelmes válaszlevelet küld vissza, amelyben elmagyarázza a szituációt. Melitte szerelmi varázsfűveket kér „Lakainá”-tól. Váratlanul hazatér Melitte halottnak vélt férje, aki fogságba veti a völgegynt. Melitte megtalálja Leukippé levelét, meglátogatja a börtönben Kleitophónt, és egyetlen szerelmi egyesülést kér tőle. A férfi nagy rábeszélésre teljesíti kérését. **VI. könyv:** Kleitophón Melitte segítségével próbál szabadulni börtönéből, de kudarcot vall. A férj, Therszandrosz természetesen beleszeret Leukippébe. A lányt a szobájába hozatja, de szívét végül meglágyítják annak könnyei. **VII. könyv:** Mivel a lány minden rábeszélés és fenyegetés ellenére állhatatos marad, Therszandrosz házasságtörési perrel akar megszabadulni feleségétől és Kleitophóntól. Egy felbérelt embert küld Kleitophón mellé a börtönbe, aki elhiteti vele, hogy Melitte meggyilkoltatta Leukippét. Kleitophón a bíróság elé áll. Therszandrosz most már Szoszthenész meggyilkolásával is vádolja. Kleitophónt halálra ítélik. Az ítélet végrehajtását azonban el kell halasztani Artemisz követének érkezése miatt, aki nem más, mint Szosztratosz, Leukippé apja. A lány közben megszökik Therszandrosz fogságából, és Artemisz templomába menekül (ahová csak szüzeknek szabad belépniük). **VIII. könyv:** Kleitophón, barátai, Leukippé és Szosztratosz együtt vacsoráznak és mindent elmesélnek egymásnak. Másnap folytatódik a tárgyalás, ahol a főpap nevetségessé teszi Therszandroszt. (Betét: Rhodopisz mítosza.) Leukippét szüzességi próbának vetik alá: egy szent barlangba zárják, és pánsíp hangja jelenti ki ártatlanságát. Melitte és Kleitophón is köteles istenítélettel tisztázni magát a házasságtörés vádjá alól. Melittének egy patakba kell állnia, esküjét egy táblára írva a nyakába akasztják. Ha hamisan esküszik, a víz a nyakáig emelkedik. A próbát kiállja – kis csalással, mivel arra esküszik, hogy nem volt szexuális viszonya senkivel a férje visszatérése előtt. A Leukippét győtrő felügyelőt, Szoszthenészt kínpadra vonják, Therszandroszt pedig száműzik a városból. Leukippé elmeséli, mi történt vele elrablása óta. Szosztratosz elmeséli Kalligone és Kalliszthenész történetét. A szerelmesek Büzantionba utaznak, végre összeházasodnak, majd boldogan hazatérnek Türoszba, ahol részt vesznek Kalligone és Kalliszthenész lakodalmán. A kerettörténetre az elbeszélés nem tér vissza.

A mű utolsó négy könyvének latin fordítása először 1544-ben jelent meg Lyonban, majd tíz év múlva, Bázelen kiadták a teljes művet. A fordítást Luigi Annibale della Croce készítette. Az első görög kiadás csak jóval később, 1601-ben látott napvilágot Heidelbergben. A XVI. század második felében sorra készülnek a nemzeti nyelvű fordítások is: olaszra Lodovico Dolce (Velence, 1546) és Angelo Coccio (Velence, 1550), franciára Francois de Belleforest (Párizs, 1568), Jacques de Rochemaure (Lyon, 1573), angolra William Burton (London, 1597) ültette át a történetet. Az első német nyelvű változat 1670-ben látott napvilágot. A mű iránti magyarországi érdeklődésről tanúskodik Istvánffy Miklós Carolus Clusiusához intézett levele 1592-ből, melyben a németalföldi tudóstól Heliodórosz *Aitiópikáját* és Akhilleusz Tatiosz *Leucippe et Clitophonját* kéri – akár latinul, akár görögül. Még ugyanabban az évben másodszor is sürgeti a két nehezen elérhető mű megküldését (LUDÁNYI, *I. m.*, 46).

- 6 engedelem – kegyelem
- 16 bolgást – bolygást, (lelki) zaklatottságot
- 28 rövid – egy kevés
- 33 Assyria-beli tenger – a Földközi-tenger keleti partvidéke; Sidon valójában Syria provinciában található, nem Assyriában
- 36 thébanusoknak – Thébai-beliek. A boiótiai Thébait (Thebae) a monda szerint a sidoni Kadmosz alapította.
- 44 alkutása – alkotása
- 48 Aster istenasszonyinak – Astarte
- 51 mentségem – menekvésem
- 67 Bika hátán... – A kép nyilván az Európé elrablásának történetét ábrázolja.
- 79 ivolyát – ibolyát
- 86 kappá – kapa
- 111 berhéje – berhe = 'alsóruhaféle'
- 116 Valamelyre szép leány térítése – amerre a leány irányítja
- 124 ökré tűnt – ökörré változott
- 130 jóvallnám – jónak, helyesnek vallanám
- 133 ábrázatja – ábrázolata
- 163 Attyul egyik... – vagyis atyjuk után féltestvérek voltak
- 458 Satyrus – Clitophon szolgája
- 465 után Clitophonti Domino meo Salutem – Clitophonnak, uramnak egészséget [kívánok].
Levelekben szokásos üdvözlő formula.
- 581 után Clitophon ad Leucippem – Clitophon Leucippének

FORTUNA SORSVETŐKÖNYV

Nyomatott szövegforrásai: [*Fortuna*, Kolozsvár, Heltai, 1594.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létére az RMNy 858. számú nyomtatványban (Csáktornyai Mátyás, *Római fõasszonyok...*, Kolozsvár, 1599 – kötetünkben 10. sz.) használt Sibylla-metszetek alapján következtethetünk. – MKsz, 1956, 234–235; MKsz, 1964, 348–354. – RMNy 747.

[*Fortuna*, Bártfa, Klösz, 1597–1610.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létezésére az RMNy 1029. számú nyomtatványban (Joannes Bocatius, *Hexasticha votiva*, Bártfa, 1612) található metszetek alapján következtethetünk. – RMNy 892.

K „FORTVNA.” A címlapon szárnyas golyóra lépõ, bekötött szemû Fortunát ábrázoló metszet. [Kolozsvár, Heltai, 1599–1610.] Elõl csonka unikális példánya az OSZK-ban. – RMNy 916.

B Címlap nélküli, elõl csonka töredék. [*Fortuna*, Bártfa, Klösz, 1616 k.] Az OSZK unikális példánya a H ívvel kezdõdik. MKsz, 1964, 351. – RMNy 1097.

[*Fortuna*, h. n., ny. n., 1616.] Egyetlen példánya sem ismeretes. Létére a Landerer-nyomda XVIII–XIX. században használatos, 1616-os dátumú Sibylla Cumana-metszete alapján következtethetni. – RMNy 1125.

Strófaképlete: 12, 12, 12, 12

Dallama: nem énekvers

A mű kiadástörténetét Borsa Gedeon tisztázta megnyugtatóan (BORSA Gedeon, *Hol és mikor nyomták az eddig ismert két legrégibb magyar sorsvetõ könyvet?*, MKsz, 1964, 348–354; és BORSA Gedeon, *A „Fortuna” sorsvetõkönyv eredete és utóélete*, MKsz, 1966, 75–81). A kiadvány forrása Stanisław z Bochnie (más néven Stanisław Gąsiorek) lengyel nyelvű sorsvetõkönyve (Helen KAPELUŚ, *Stanisław z Bochnie, kleryka królewski*, Wrocław, Warszawa, Kraków, 1964). Ezt a *Fortuna* című verses művet elõször 1531-ben nyomtatták ki a krakkói Vietor-nyomdában. Ezt az elõ kiadást csak egy 1548-as könyvtári leltár említésébõl ismerjük. A mű egy késõbbi, 1570-es krakkói kiadásából egylevélnyi töredék maradt fenn. E töredéklevélben lévõ lengyel ajánlóvers pontos fordítása megtalálható a **K** kiadás A₃ levelének rectóján. Fennmaradt a lengyel mű egy teljesebb példánya is egy 1650 körül Krakkóban nyomott kiadásból (*Fortuna abo szczęsie*). Ezt a XVII. századi kiadást 1531-es évszámot viselõ dúcokról készült. Fortunát és a Sibyllákat ábrázoló fametszetek illusztrálják. Ezek még feltehetõen az elveszett elõ kiadás idejérõl öröklõdtek. A két legkorábbi ismert, töredékes magyar *Fortuna*-könyv mind felépítésében, mind képanyagában, mind szövegében a lengyel *Fortunát* követi. Helen Kapeluś és Jan Ślaski részletes összevetése megállapította: (1) a magyar szöveg hûen követi az eredetit, (2) a lengyel szöveghez a bártfai kiadás (**B**) áll közelebb, (3) a magyar fordító lutheránus volt (Helen KAPELUŚ, Jan ŚLASKI, *Polski druk popularny na Węgrzech z dziejów „Fortuny”, kézirat?*). Borsa Gedeon megerõsítette megfigyeléseiket, hozzátéve, hogy a bártfai kiadás metszetei is a lengyel

kiadás metszeteinek egyszerű másolatai. A másolatkészítés szabályai szerint a másolat tükörszimmetrikusan megfordította a képet – tehát a Sibyllák a bártfai metszeten balkezesek. A kolozsvári kiadás (**K**) a bártfai utánozta, annyira, hogy még a bártfai nyomdász, Klósz Jakab előszavát is változtatlanul átvették. Lemásolták a metszeteiket is, és azok, ezúttal ismét megfordulva, immár helyes tájolást kaptak (vagyis jobbkezesek a Sibyllák). Borsa Gedeon azt is megállapította, hogy **B**-nek és **K**-nak is volt már legalább egy-egy, az 1590-es években kinyomtatott első redakciója. Összefoglalva tehát: 1590 táján Bártfán elkészítették a lengyel *Fortuna* magyar verzióját, ez az editio princeps. 1594-ben e kiadványnak elkészítették a kolozsvári „kalózkidadását”. Ezek a nyomtatványok elvesztek, azonban mindkét nyomda új kiadást hozott ki az 1600-as évek elején. Ez a **B** és a **K**.

A magyar *Fortuna* a XVIII. században ismét népszerűvé vált. Kiadása ismeretes 1743-ból, 1757-ből, 1790-ből, 1807-ből, 1817-ből, 1849-ből és még 1868-ból is. E kései redakciók felépítésükben pontosan követik a korábbiakat; még a preliminária is megmaradt: különös módon még a szabadságharc idején kiadott példány élén is Klósz Jakab jó 250 évvel korábbi előszava áll. A képeket időről időre újrametsztették, és a szöveg is mindig változott valamit az újrakidadások során (az 1849-es budai kiadás, *Fortuna* azaz: *szerencsének, avagy szerencsétlenségnek kereke, mely most újabban, az abban mulatózóknak kedvéért, egészen megjobbítva tizenötödször nyomtatásba adatott*, 1990-ben megjelent facsimilében is). A késői kiadások szövegváltozatai a mi szempontunkból érdektelenek; abban az esetben azonban, ahol a **B** és a **K** szövege is hiányzik, hozzátétesként az 1743-as kiadást használtam fel a szöveg rekonstruálásához. Főszövegbe került a bártfai kiadás hangzashű átirata. Az előlről hiányzó leveleket a kolozsvári kiadás szövegével egészítettük ki, e részeket dőlt betű jelzi. Azokat a helyeket pedig, amelyek mind a bártfai, mind a kolozsvári kiadásból hiányoznak, a kései kiadások alapján próbáltuk meg rekonstruálni. Ezek a szövegrészek szögletes zárójelek közé kerültek. A főszöveg tehát, amennyire lehet, az elveszett editio princeps verses törzsanyagát igyekszik helyreállítani. A kiadvány használatának megértéséhez szükséges nem verses magyarázatokat, illetve a táblák szövegét alább, a jegyzetekben adjuk.

Mivel a kolozsvári kiadás olyan jelentős mértékben eltér a bártfaitól, hogy a varia lectiók követése szinte lehetetlen volna a lap aláira tördelve, ezért **K**-t önálló szövegvariánsnak tekintve, betűhű és kiegészítetlen formában adjuk a főszövegben 13A szám alatt.

A sorsvetőkönyv felépítése

A címlap versóján olvasható *A gazdagoknak és A szegényeknek* szóló két vers. Ezek a szemben lévő, szerencsekereket ábrázoló metszetet magyarázzák. A metszet felirata: „Szerenczenec avagy szerenczetlenségnek kereke.” Ez után jön Klósz előszava – ahol lehetséges volt, a csonkult szöveget a kolozsvári kiadás és a kései kiadások alapján rekonstruáltuk.

Mindennek, azki ez könyvben akar műlatni, Istennek kegyelmét kíván!

Jól tudom, szerelmes atyámfia, hogy azok, azkik isteni tudományban és emberi mesterségekben való bölcsességet magoknak tulajdonítanak, sok gonoszt mondnak az sorsoknak, holott meghallják az prophetának ilyen intését: „az pogánok útáiban – úgymond – ne járjatok, és az égi jegyeitől meg ne rettegetek, kiktől az pogánok megijednek.” Ismét: „fenn állván köszönjenek tenéked az égbenézők. Azkik az csillagokat nézik vala, ímé, mint egy oszlop, olyanakká lettenek.” De noha tudják, hogy ezen és egyéb mondások által a szent doktorok és az egész anyaszentegyház káromlotta és megvetette az jövendőli asztrológiát is; mindazáltal nemcsak jó kedvvel elszenvedik azt, hogy minden ember

szeresse és megkedvelje az csillagokból való jövőndüléseket, sőt ő magok írják azt, kiadják, és isteni jelenés gyanánt ajánlják az embereknek. Az sorsok felől igaz ez, hogy meg vadnak tiltva az keresztényi gyülekezettől; mindazonáltal ezzel böcsületesbek, hogy sem csillagnézés, sem egyéb féle jövőndülő mesterség által jelentötte meg Isten az Ionas prophetát és Mathyás apostalt, hanem csak az sorsok által. Nem számlálom itt elő az földnek elosztogatását az zsidó népeknek és egyéb féle sok isteni dolgokat, melyek az sorsok által megnyilatkoztanak és végben vittetnek, melyekből nyilván megtetszik, hogy az sorsok hasznosak és kellemeteseek legyenek, akár isteni dolgokban, mert azok Isten kezében vadnak, és úgy fordítja, amint őneki kedves akarátja; akár pedig csak bátorításképpen élend ember vélek. Ez okokból, szerelmes atyámfia, kényszerítettem egynehány esztendővel ezelőtt ez sorsvetés avagy szerencse könyvet kinyomtatnom, jóllehet nagy költségemmel, főképpen csak az vitézlő magyar nemzetnek kedveiert, kinek mássa magyar nyelven még ő koráig nem költ, hogy őnékiek is ... valami oly, kivel ürességekben üdőt múlathassanak ... féle dolgokat próbálhassanak (kiknek ... Istentől várják).

...löbi szerencse könyvek már mind ... tetszék az, hogy ... ki nyomtatnám. És miérthogy ez ... asszonya a Fortuna, ki akármely igen bizony ... állhatatlan és változó légyen, de azért jobb részre ... az hadakban forog és uralkodik; az magyar nemzet pedig éppen abban foglalatos, ily reménségben vagyok, hogy ... munkámat jó néven vészik: kiváltképpen ez mostani ... avagy nyomtatást ennyivel inkább megkedvelik és ...k, hogy az előbbi vétkekből szépen megtisztítva és ...va vagyon. Az Isten adjon erőt és értelmet hozzá, ... után nagyobb és hasznosbball szolgálhassak.

Isten veled.

Kléz Iacob

Ez után következik a könyv használati utasítása.

Tudomány, mint éljen ez könyvvvel az, ki még nem szokta.

Először, ha ez szerencse könyvben akarsz múltatni, vedd eszedbe az kerek felett, kikben az kockák vadnak, az titulust, és az kerekben való madarakat is, és azmely titulust akarod, az szerént vess két kockával ugyanazon keréken, és valahány szömet vetsz, az keréken megtalárod, amellet való írást olvasd el, az eligazít téged az másféle kerekre, kikben az vadak vadnak, és azokban valamely város mellett való írást olvasd el, az egy Sybillára és az abban való versekre, melyben megleled azt, amiről vetettél. Példának okáért, ha akarnád megtudni, sokáig élsz-e, vess két kockával az első kerékre, melyen az réce vagyon: ha két hatot vetesz, keresd a kereket, melyen az számár vagyon, és abban Pozsony város mellett való Sybillát, hanyadik, és annak versét is hanyadik, keresd meg azt és olvasd el, és megmondja neked ha sokáig élendő lesz. Eképpen cselekedjél az több titulusokkal is ez kerekben. Végezet után ezt eszedben tartsad, hogy hiedelmed azonmód úgy ne legyen mondásába, hogy ugyan különben nem lenne dolgod. Azért ha jót mond, a' tevő légy; ha gonoszt, azt az gonoszt körüld el; úgy szerencsétet az ISTEN.

Vagyis a sorsvetőkönyv többféle kérdésre adhat választ. Először ki kell választani azt a tárcsát, amelynek a keresőkérdése megfelel. (A tárcsák közepén egy-egy fametszetes madárkép.) Ezután dobni kell két kockával. Mind a huszonegy lehetséges számkombinációnak (1+1-től 6+6-ig) megfelel egy-egy körcikkely, benne egy állat és egy város nevével. Tehát a dobás eredménye egy olyan felszólítás lesz, mint például „Menj vidrához Tordára!” Akkor át kell lapozni az állatnevekkel jelzett (és az adott állat képével illusztrált) tárcsákhoz, és ott megkeresni a megnevezett várost. Adott esetben a „Vidra” tárcsán Tordát. A megfelelő mezőben pedig egy Sibylla-név és egy strófaszám található, vagyis fel kell

lapozni a megnevezett Sibyllát, és az adott sorszámú strofa fog jövendölést adni a feltett kérdésre. Ebből következik tehát, hogy a szöveg egyes fejezetei nem összefüggő, folyamatosan olvasandó szöveget képviselnek, hanem önálló, négy soros kis jósversikéket.

A fametszetes vetőtárcsák vagy korongok rekonstruált szövege a következő:

Hogy valaki sok ideig élendő ez világon?

Réce

- 1+1 Menj báránnyhoz Nestre
- 1+2 Menj disznóhoz Jajcára
- 2+2 Menj őzhez Babócsára
- 1+3 Menj evéhez Blacsára
- 3+2 Menj sárkányhoz Stridóba
- 3+3 Menj nyúlhoz Újfaluba
- 1+4 Menj bakhoz Tüzsérre
- 2+4 Menj macskához Nándorba
- 3+4 Menj rozsomákhoz Liskára
- 4+4 Menj oroszlánhoz Medgyesre
- 1+5 Menj griffmadárhoz Brassóba
- 2+5 Menj tevéhez Temesvárra
- 3+5 Menj medvéhez Szolnakra
- 4+5 Menj vidrához Tordára
- 5+5 Menj bikához Feregházra
- 1+6 Menj farkashoz Erdődre
- 2+6 Menj rókához Leleszre
- 3+6 Menj szarvashoz Kassára
- 4+6 Menj párduchoz Bátfára
- 5+6 Menj számárhoz Pozsonba
- 6+6 Menj kecskéhez Bokmonostorra

Vaj ha valaki tanítóva avagy prédikátorrá lészen?

Galamb

- 1+1 Menj farkashoz Gyöngyösre
- 1+2 Menj rókához Helmece
- 2+2 Menj szarvashoz Somosra
- 1+3 Menj párduchoz Raszlavicsra
- 2+3 Menj számárhoz Püspökibe
- 3+3 Menj kecskéhez Szeremlyébe
- 1+4 Menj báránnyhoz Újlakára
- 2+4 Menj disznóhoz Bátorba
- 3+4 Menj őzhez Bolcsára
- 4+4 Menj evéhez Zapotyára
- 1+5 Menj sárkányhoz Bakinba
- 2+5 Menj nyúlhoz Küveskútra
- 3+5 Menj bakhoz Várdára
- 4+5 Menj macskához Venécére

- 5+5 Menj rozsomákhoz Szalkára
- 1+6 Menj oroszlánhoz Kiskaposon
- 2+6 Menj griffmadárhoz Feketehalmon
- 3+6 Menj tevéhez Makóba
- 4+6 Menj medvéhez Gyulára
- 5+6 Menj vidrához Felvincre
- 6+6 Menj bikához Egreszbe

Hogy ha valaki előviheti az ő dolgát?

Sas

- 1+1 Menj báránnyhoz Zétémbé
- 1+2 Menj disznóhoz Drazatóba
- 2+2 Menj őzhez Bárcba
- 1+3 Menj evéhez Velykába
- 2+3 Menj sárkányhoz Nödölcre
- 3+3 Menj nyúlhoz Pátra
- 1+4 Menj bakhoz Károlyba
- 2+4 Menj macskához Kádárkútra
- 3+4 Menj rozsomákhoz Dobosra
- 4+4 Menj oroszlánhoz Asszonfalvára
- 1+5 Menj griffmadárhoz Prazsmárta
- 2+5 Menj tevéhez Szaladnára
- 3+5 Menj medvéhez Biharra
- 4+5 Menj vidrához Decsére
- 5+5 Menj bikához Rednekbe
- 1+6 Menj farkashoz Zsámbokra
- 2+6 Menj rókához Attyavárta
- 3+6 Menj szarvashoz Eperjesre
- 4+6 Menj párduchoz Nagyszilvára
- 5+6 Menj számárhoz Királyfalvára
- 6+6 Menj kecskéhez Szegedre

Hogy ha valakinek jó szerencséje leszén?

Kakas

- 1+1 Menj farkashoz Hatvanba
- 1+2 Menj rókához Munkácsra
- 2+2 Menj szarvashoz Sárosra
- 1+3 Menj párduchoz Fintre
- 2+3 Menj számárhoz Galgócra
- 3+3 Menj kecskéhez Serbére
- 1+4 Menj báránnyhoz Valkóra
- 2+4 Menj disznóhoz Danócsra
- 3+4 Menj őzhez Vöresvárra
- 4+4 Menj evéhez Csernikbe
- 1+5 Menj sárkánhoz Csáktornyára

- 2+5 Menj nyúlhoz Kispalotára
- 3+5 Menj bakhoz Bagosra
- 4+5 Menj macskához Debrecenbe
- 5+5 Menj rozsomákhoz Besztercébe
- 1+6 Menj oroszlányhoz Egerfalvára
- 2+6 Menj griffmadárhoz Tiszahegyre
- 3+6 Menj tevéhez Balázsfalvára
- 4+6 Menj medvéhez Váradra
- 5+6 Menj vidrához Miriszlóra
- 6+6 Menj bikához Kézdivásárra

Hogy valakinek az ő gondolatja beteljesedik?

Filemile

- 1+1 Menj medvéhez Telegdre
- 1+2 Menj vidrához Taraszkútra
- 2+2 Menj bikához Gálába
- 1+3 Menj farkashoz Bátorba
- 2+3 Menj rókához Beregszászba
- 3+3 Menj szarvashoz Perénybe
- 1+4 Menj párduchoz Nagygyőrbe
- 2+4 Menj számárhoz Vereskőre
- 3+4 Menj kecskéhez Szabatkára
- 4+4 Menj bárányhoz Nagyházra
- 1+5 Menj disznóhoz Versmárkra
- 2+5 Menj őzhez Veresfalvára
- 3+5 Menj évéhez Orsovára
- 4+5 Menj sárkányhoz Zábrágba
- 5+5 Menj nyúlhoz Szombathelyre
- 1+6 Menj bakhoz Somlyóba
- 2+6 Menj macskához Sámsonba
- 3+6 Menj rozsomákhoz Jékébe
- 4+6 Menj oroszlányhoz Kistelkre
- 5+6 Menj griffmadárhoz Margódra
- 6+6 Menj tevéhez Branickára

Hogy ha valakinek jó-é megházasulnia?

Varjú

- 1+1 Menj szarvashoz Szepsibe
- 1+2 Menj párduchoz Szebenbe
- 2+2 Menj számárhoz Sintre
- 1+3 Menj kecskéhez Fülegházra
- 2+3 Menj bárányhoz Bereszlóra
- 3+3 Menj disznóhoz Mohácsra
- 1+4 Menj őzhöz Habajomba
- 2+4 Menj évéhez Ibanicsba

3+4 Menj sárkányhoz Szigetbe
 4+4 Menj nyúlhoz Fiakóba
 1+5 Menj bakhoz Petébe
 2+5 Menj macskához Székelyhídra
 3+5 Menj rozsomákhoz Régenbe
 4+5 Menj oroszlányhoz Márkfeldre
 5+5 Menj griffmadárhoz Szebenbe
 1+6 Menj tevéhez Zsidóvárba
 2+6 Menj medvéhez Tekébe
 3+6 Menj vidrához Enyedre
 4+6 Menj bikához Kamácsra
 5+6 Menj farkashoz Szentpéterre
 6+6 Menj rokához Szentmiklóásra

Hogy ha valaki igaz és hő más embernek?

Gerlice

1+1 Menj bikához Dombóra
 1+2 Menj farkashoz Győrbe
 2+2 Menj rókához Szőlőstre
 1+3 Menj szarvashoz Nagyidára
 2+3 Menj párduchoz Késmárkra
 3+3 Menj számárhoz Németújfaluba
 1+4 Menj kecskéhez Kecskemétre
 2+4 Menj báránnyhoz Pelynára
 3+4 Menj disznóhoz Szekőre
 4+4 Menj őzhöz Korotikára
 1+5 Menj evéthez Domoróra
 2+5 Menj sárkányhoz Vásárra
 3+5 Menj nyúlhoz Kirmbe
 4+5 Menj bakhoz Pelestére
 5+5 Menj maczkához Margittára
 1+6 Menj rozsomákhoz Buzaházra
 2+6 Menj oroszlányhoz Holdvilágra
 3+6 Menj griffmadárhoz Homlásra
 4+6 Menj tevéhez Lugosba
 5+6 Menj medvéhez Révre
 6+6 Menj vidrához Coborra

Hogy ha valaki szolgálatja kedves lészen?

Szarka

1+1 Menj vidrához Felenyedre
 1+2 Menj bikához Kolocsára
 2+2 Menj farkashoz Miskolcra
 1+3 Menj rókához Sárvárra

2+3 Menj szarvashoz Szendrőbe
 3+3 Menj párduchoz Makovicra
 1+4 Menj számárhoz Pápára
 2+4 Menj kecskéhez Szentkirályra
 3+4 Menj bárányhoz Marótba
 4+4 Menj disznóhoz Bátára
 1+5 Menj őzhöz Endetőre
 2+5 Menj evéthez Bacsára
 3+5 Menj sárkányhoz Beszerménbe
 4+5 Menj nyúlhoz Fottára
 5+5 Menj bakhoz Tatárfalvára
 1+6 Menj macskához Zilahra
 2+6 Menj rozsomákhhoz Lekencsére
 3+6 Menj oroszlánhoz Muzslára
 4+6 Menj griffmadárhoz Felsőpoldra
 5+6 Menj tevéhez Karánsebesbe
 6+6 Menj medvéhez Tamáshidára

Hogy ha jó-é embernek valamit cselekednie?

Holló

1+1 Menj őzhöz Bezencre
 1+2 Menj disznóhoz Bátaszékre
 2+2 Menj bárányhoz Vankóra
 1+3 Menj kecskéhez Várkonra
 2+3 Menj számárhoz Kapornakra
 3+3 Menj párduchoz Újfaluba
 1+4 Menj szarvashoz Riskbe
 2+4 Menj rókához Zemlinbe
 3+4 Menj farkashoz Vámosra
 4+4 Menj bikához Váraljára
 1+5 Menj vidrához Ajtomba
 2+5 Menj medvéhez Sarkadba
 3+5 Menj tevéhez Zarándba
 4+5 Menj griffmadárhoz Alsópoldra
 5+5 Menj oroszlánhoz Veszedbe
 1+6 Menj rozsomákhhoz Majtínba
 2+6 Menj macskához Domohídra
 3+6 Menj bakhoz Szekeresbe
 4+6 Menj nyúlhoz Ikácsba
 5+6 Menj sárkánhoz Csepregre
 6+6 Menj evéthez Császárbá

Hogy ha valaki véghez viheti azt, az mit akar?

Büdösbabuk

1+1 Menj farkashoz Aszalóba

1+2 Menj rókához Sárospatakra
 2+2 Menj szarvashoz Somoskőre
 1+3 Menj párduchoz Kurimára
 2+3 Menj számárhoz Almádra
 3+3 Menj kecskéhez Ceglédre
 1+4 Menj báránhoz Hermánra
 2+4 Menj disznóhoz Ocsovára
 3+4 Menj őzhez Bikárdra
 4+4 Menj evéthez Kopornára
 1+5 Menj sárkánhoz Körmenbe
 2+5 Menj nyúlhoz Harkára
 3+5 Menj bakhoz Naménba
 4+5 Menj macskához Zsibóra
 5+5 Menj roszomákhoz Újvárra
 1+6 Menj oroszlánhoz Báránkútra
 2+6 Menj griffmadárhoz Orbóra
 3+6 Menj tévéhez Pozsára
 4+6 Menj medvéhez Feketetóra
 5+6 Menj vidrához Varasdra
 6+6 Menj bikához Paksra

Hogy ha valakinek jól vagyon-é dolga mátkájánál, szereti-é vagy nem?

Tyúk

1+1 Menj macskához Csehibe
 1+2 Menj roszomákhoz Bonchidára
 2+2 Menj oroszlánhoz Nádpatakra
 1+3 Menj griffmadárhoz Kelnekre
 2+3 Menj tévéhez Csornára
 3+3 Menj medvéhez Sebesvárra
 1+4 Menj vidrához Tövisre
 2+4 Menj bikához Hencára
 3+4 Menj farkashoz Szikszóra
 4+4 Menj rókához Újhelybe
 1+5 Menj szarvashoz Marosba
 2+5 Menj párduchoz Stropfkóba
 3+5 Menj számárhoz Szentgyörgybe
 4+5 Menj kecskéhez Szolnokba
 5+5 Menj bárányhoz Kissabácsra
 1+6 Menj disznóhoz Simontornyára
 2+6 Menj őzhöz Csorgóra
 3+6 Menj evethöz Egerbe
 4+6 Menj sarkanyhoz Ugadba
 5+6 Menj nyúlhoz Kismartonba
 6+6 Menj bakhoz Gacsalyba

Hogy ha valakinek jó-é szolgálatra állania?

Sólyom

- 1+1 Menj bakhoz Rozsalyba
- 1+2 Menj macskához Felsőbányára
- 2+2 Menj rozsomákhoz Sajóvárosba
- 1+3 Menj oroszlánhoz Verebre
- 2+3 Menj griffmadárhoz Rahovára
- 3+3 Menj tevéhez Ráckevére
- 1+4 Menj medvéhez Kereszfőre
- 2+4 Menj vidrához Fejérvárra
- 3+4 Menj bikához Békiújívárra
- 4+4 Menj farkashoz Sóvárra
- 1+5 Menj rókához Keresztúrra
- 2+5 Menj szarvashoz Krasznahorkára
- 3+5 Menj párduchoz Barkóvárra
- 4+5 Menj számárhoz Kumárvárra
- 5+5 Menj kecskéhez Szentmiklóásra
- 1+6 Menj bárányhoz Nyizsnakára
- 2+6 Menj disznóhoz Dombóvárra
- 3+6 Menj őzhez Koppánvárra
- 4+6 Menj evéthez Szalavárra
- 5+6 Menj sárkánhoz Ságfalvára
- 6+6 Menj nyúlhoz Leveldre

Hogy ha valamely asszony fiat szül-é avagy leányt?

Fogoly

- 1+1 Menj nyúlhoz Vasankőre
- 1+2 Menj bakhoz Tótfaluba
- 2+2 Menj macskához Kozárvárra
- 1+3 Menj rozsomákhoz Székelvásárhelyre
- 2+3 Menj oroszlánhoz Buzdfalvára
- 3+3 Menj griffmadárhoz Szászsebesre
- 1+4 Menj tevéhez Csokonafalvára
- 2+4 Menj medvéhez Désvárra
- 3+4 Menj vidrához Váradgyába
- 4+4 Menj bikához Szegedfőre
- 1+5 Menj farkashoz Iszprinyre
- 2+5 Menj rókához Tarcálra
- 3+5 Menj szarvashoz Novigrádra
- 4+5 Menj párduchoz Homonnára
- 5+5 Menj számárhoz Monoródra
- 1+6 Menj kecskéhez Szenttamásra
- 2+6 Menj bárányhoz Szankóra
- 3+6 Menj disznóhoz Koposzlúvárra
- 4+6 Menj őzhez Hetezvárra

5+6 Menj évéhez Buzádfalvára

6+6 Menj sárkányhoz Pornóvásárra

Hogy valamely asszonyi állatnak jó ura leszen?

Harkály

1+1 Menj oroszlánhoz Szászhalomba

1+2 Menj griffmadárhoz Felvincre

2+2 Menj tevéhez Oroszlánra

1+3 Menj medvéhez Gyaluba

2+3 Menj vidrához Sárdra

3+3 Menj bikához Csábrákra

1+4 Menj farkashoz Szaláncra

2+4 Menj rókához Liszkára

3+4 Menj szarvashoz Gyarmatra

4+4 Menj párduchoz Hánosfalvára

1+5 Menj szamárhoz Salmárra

2+5 Menj kecskéhez Szentimrére

3+5 Menj bárányhoz Rákócra

4+5 Menj disznóhoz Szentjakabmonostorra

5+5 Menj őzhez Tardaskeddre

1+6 Menj évéhez Körmöcbe

2+6 Menj sárkányhoz Veresvárra

3+6 Menj nyúlhoz Sümekbe

4+6 Menj bakhoz Pécsre

5+6 Menj macskához Ketekbe

6+6 Menj rozsomákhoz Csíkbe

Hogy ha valamely asszony, akár leányzó (avagy férfi) szeret-é?

Kakukk

1+1 Menj tevéhez Bereckre

1+2 Menj medvéhez Almásra

2+2 Menj vidrához Kisfaluba

1+3 Menj bikához Keselykőre

2+3 Menj farkashoz Lőcsére

3+3 Menj rókához Szántóra

1+4 Menj szarvashoz Keresztúrra

2+4 Menj párduchoz Nádasdra

3+4 Menj szamárhoz Szentandrásra

4+4 Menj kecskéhez Szentgyörgyre

1+5 Menj bárányhoz Zagocsára

2+5 Menj disznóhoz Vadasdra

3+5 Menj őzhöz Somogyvárra

4+5 Menj évéhez Kanizsára

5+5 Menj sárkányhoz Körmendre

1+6 Menj nyúlhoz Essegre

- 2+6 Menj bakhoz Gécre
- 3+6 Menj macskához Alsóbányára
- 4+6 Menj rozsomákhoz Udvarhelyre
- 5+6 Menj oroszlánhoz Szentágotára
- 6+6 Menj griffmadárhoz Bánkerékre

Hogy ha valamely asszony avagy leány hamar férjhez mégyen?

Kenderike

- 1+1 Menj rókához Ónadra
- 1+2 Menj szarvashoz Somosszegre
- 2+2 Menj párduchoz Varannóra
- 1+3 Menj számárhoz Bugára
- 2+3 Menj kecskéhez Angyalra
- 3+3 Menj báránnyhoz Rakocsába
- 1+4 Menj disznóhoz Geresgálra
- 2+4 Menj őzhöz Kéthelre
- 3+4 Menj évéhez Bojnicra
- 4+4 Menj sárkányhoz Bécsbe
- 1+5 Menj nyúlhoz Medgyesre
- 2+5 Menj bakhoz Oroszlányba
- 3+5 Menj macskához Borkékre
- 4+5 Menj rozsomákhoz Bicskére
- 5+5 Menj oroszlánhoz Rozsondra
- 1+6 Menj griffmadárhoz Borkerékre
- 2+6 Menj tevéhez Csanádra
- 3+6 Menj medvéhez Fenesre
- 4+6 Menj vidrához Bocskádra
- 5+6 Menj bikához Sarlóra
- 6+6 Menj farkashoz Terebesre

Hogy ha valaki gazdaggá leszen valamikor?

Péllikán

- 1+1 Menj tevéhez Nagylakra
- 1+2 Menj medvéhez Monostorra
- 2+2 Menj vidrához Igenbe
- 1+3 Menj bikához Kólyába
- 2+3 Menj farkashoz Újlakra
- 3+3 Menj rókához Tokajba
- 1+4 Menj szarvashoz Oroszlánykőre
- 2+4 Menj párduchoz Csicsvára
- 3+4 Menj számárhoz Margittára
- 4+4 Menj kecskéhez Beszerménbe
- 1+5 Menj báránnyhoz Zoppiára
- 2+5 Menj disznóhoz Sellyére
- 3+5 Menj őzhöz Marótbá

- 4+5 Menj evéthez Alsólindvába
- 5+5 Menj sárkányhoz Komáromba
- 1+6 Menj nyúlhoz Hardra
- 2+6 Menj bakhoz Tunyogba
- 3+6 Menj macskához Szircsre
- 4+6 Menj rozsomákhoz Kézdre
- 5+6 Menj oroszlánhoz Sárkánba
- 6+6 Menj griffmadárhoz Vízaknára

Hogy ha valakinek jó-é áros emberré lennie?

Gólya

- 1+1 Menj griffmadárhoz Szászvárra
- 1+2 Menj tevéhez Csályába
- 2+2 Menj medvéhez Kolozsvárra
- 1+3 Menj vidrához Krakkóba
- 2+3 Menj bikához Kebelekőbe
- 3+3 Menj farkashoz Regécbe
- 1+4 Menj rókához Tüzsérre
- 2+4 Menj szarvashoz Mohiba
- 3+4 Menj párduchoz Nagymihályba
- 4+4 Menj számárhoz Szentjakabba
- 1+5 Menj kecskéhez Ecsedbe
- 2+5 Menj bárányhoz Vaskárra
- 3+5 Menj disznóhoz Kalmáncsra
- 4+5 Menj őzhez Mádhelyre
- 5+5 Menj evéthez Felsőlindvára
- 1+6 Menj sárkányhoz Sárvárra
- 2+6 Menj nyúlhoz Tapolcsára
- 3+6 Menj bakhoz Kocsordra
- 4+6 Menj macskához Erdődre
- 5+6 Menj rozsomákhoz Repicsbe
- 6+6 Menj oroszlánhoz Kisselkre

Hogy ha valaki mostani útja szerencsés lesz-e?

Daru

- 1+1 Menj párduchoz Vásárhelyre
- 1+2 Menj számárhoz Pestre
- 2+2 Menj kecskéhez Nahvárra
- 1+3 Menj bárányhoz Szaladnára
- 2+3 Menj disznóhoz Gyomára
- 3+3 Menj őzhez Csahozba
- 1+4 Menj evéthez Dobronikba
- 2+4 Menj sárkányhoz Vasvárra
- 3+4 Menj nyúlhoz Brinhidára
- 4+4 Menj bakhoz Porcsalmra

- 1+5 Menj macskához Rudnabányára
- 2+5 Menj rozsomákhhoz Segesvárra
- 3+5 Menj oroszlánhoz Nagysenkre
- 4+5 Menj griffmadárhoz Dévára
- 5+5 Menj tevéhez Aradra
- 1+6 Menj medvéhez Kolozsra
- 2+6 Menj vidrához Királyszékre
- 3+6 Menj bikához Marcalházra
- 4+6 Menj farkashoz Egerbe
- 5+6 Menj rókához Tárkánba
- 6+6 Menj számárhoz Szarvaskőre

Hogy ha valaki elveszett marháját megtalálja-é?

Páva

- 1+1 Menj őzhez Fonódba
- 1+2 Menj evéthez Regedébe
- 2+2 Menj sárkányhoz Kishályomba
- 1+3 Menj nyúlhoz Jajstba
- 2+3 Menj bakhoz Pálfalvára
- 3+3 Menj macskához Betlenfalvára
- 1+4 Menj rozsomákhhoz Berethalomba
- 2+4 Menj oroszlánhoz Halmágyra
- 3+4 Menj griffmadárhoz Vajdahunyadra
- 4+4 Menj tevéhez Solymosdra
- 1+5 Menj medvéhez Bányába
- 2+5 Menj vidrához Isztárra
- 3+5 Menj bikához Varazra
- 4+5 Menj farkashoz Darócra
- 5+5 Menj rókához Szécsbe
- 1+6 Menj szarvashoz Garadnára
- 2+6 Menj párduchoz Ungvárra
- 3+6 Menj számárhoz Földvára
- 4+6 Menj kecskéhez Nagykalóra
- 5+6 Menj bárányhoz Bákvárra
- 6+6 Menj disznóhoz Sebesvárra

Minemő halállal múlik ki valaki ez világból?

Bagoly

- 1+1 Menj sárkányhoz Alsófalvára
- 1+2 Menj nyúlhoz Úrhidára
- 2+2 Menj bakhoz Jánosiba
- 1+3 Menj macskához Mikaházra
- 2+3 Menj rozsomákhhoz Nagykaposra
- 3+3 Menj oroszlánhoz Fogarasba
- 1+4 Menj griffmadárhoz Lippára

2+4 Menj tevéhez Filekre
 3+4 Menj medvéhez Szentmártonba
 4+4 Menj vidrához Márkosfalvára
 1+5 Menj bikához Suránba
 2+5 Menj farkashoz Vázsonba
 3+5 Menj rókához Várkonba
 4+5 Menj szarvashoz Zomborra
 5+5 Menj párduchoz Kaposba
 1+6 Menj számárhoz Nagyszombatba
 2+6 Menj kecskéhez Kiskállóba
 3+6 Menj bárányhoz Zoploncra
 4+6 Menj disznóhoz Sopronra
 5+6 Menj őzhez Dobrakútra
 6+6 Menj evéthez Potolyába

Az állatokról elnevezett küldőtárcsák közepén az adott állat fametszete látható. A körcikkelyek szélén egy-egy városnév, ezek utalnak egy-egy Sibylla valamelyik strófájához. A küldőtárcsák rekonstruált szövege a következő (a számok Sibyllát, strófát jelölnek):

Szamár: Poson 1, 1; Püspöki 1, 2; Királyfalu 1, 3; Buga 1, 4; Galgóc 1, 5; Pápa 1, 6; Vereskő 1, 7; Szent-andrás 1, 8; Sinte 1, 9; Margitta 1, 10; Szentjakab 1, 11; Salmár 1, 12; Almád 1, 13; Szentgyörgy 1, 14; Kumárvár 1, 15; Monoród 1, 16; Nagyszombat 1, 17; Németújfalú 1, 18; Pest 1, 19; Földvár 1, 20; Kapornak 1, 21.

Párduc: Bártfa 1, 22; Raszlavics 1, 23; Nagyszilvás 1, 24; Varannó 1, 25; Fint 1, 26; Makovic 1, 27; Nagygyőr 1, 28; Nádasd 1, 29; Szeben 1, 30; Csicsva 1, 31; Nagymihály 1, 32; Hánosfalva 1, 33; Kurima 1, 34; Stropfko 1, 35; Barkóvár 1, 36; Homonna 1, 37; Kapos 2, 1; Késmárk 2, 2; Vásárhely 2, 3; Ungvár 2, 4; Újfalú 2, 5.

Szarvas: Kassa 2, 6; Somos 2, 7; Eperjes 2, 8; Somosszeg 2, 9; Sáros 2, 10; Szendrő 2, 11; Perény 2, 12; Keresztúr 2, 13; Szepsi 2, 14; Oroszlánykő 2, 15; Mohi 2, 16; Gyarmat 2, 17; Somoskő 2, 18; Maros 2, 19; Krasznahorka 2, 20; Novigrád 2, 21; Zombor 2, 22; Nagyida 2, 23; Szarvaskő 2, 24; Garadna 2, 25; Risk 2, 26.

Róka: Lelesz 2, 27; Helmec 2, 28; Attyavár 2, 29; Ónad 2, 30; Munkács 2, 31; Sárvár 2, 32; Beregszász 2, 33; Szántó 2, 34; Szentmiklós 2, 35; Tokaj 2, 36; Tüzsér 2, 37; Liszka 3, 1; Sárospatak 3, 2; Újhely 3, 3; Keresztúr 3, 4; Tarcál 3, 5; Várkon 3, 6; Szőlős 3, 7; Tárkány 3, 8; Szécs 3, 9; Zemlin 3, 10.

Farkas: Erdőd 3, 11; Gyöngyös 3, 12; Zsámbok 3, 13; Terebes 3, 14; Hatvan 3, 15; Miskolc 3, 16; Bátor 3, 17; Lőcse 3, 18; Szentpéter 3, 19; Újlak 3, 20; Regéc 3, 21; Szalánc 3, 22; Aszaló 3, 23; Szikszó 3, 24; Sóvár 3, 25; Iszpriny 3, 26; Vázson 3, 27; Győr 3, 28; Eger 3, 29; Daróc 3, 30; Vámos 3, 31.

Bika: Féregháza 3, 32; Egresz 3, 33; Rednek 3, 34; Sarló 3, 35; Kézdivásárhely 3, 36; Kolocsa 3, 37; Gála 4, 1; Keselykő 4, 2; Kamács 4, 3; Kólya 4, 4; Kebelkő 4, 5; Csábrák 4, 6; Paks 4, 7; Hencse 4, 8; Békiújvár 4, 9; Szegedfő 4, 10; Surán 4, 11; Dombó 4, 12; Marcalháza 4, 13; Varaz 4, 14; Váralja 4, 15.

Vidra: Torda 4, 16; Felvinc 4, 17; Dés 4, 18; Bocsád 4, 19; Miriszló 4, 20; Felenyed 4, 21; Taraszkút 4, 22; Kisfalú 4, 23; Enyed 4, 24; Igen 4, 25; Krakkó 4, 26; Sárd 4, 27; Varasd 4, 28; Tövis 4,

- 29; Fejérvár 4, 30; Váradgy 4, 31; Márkosfalva 4, 32; Cobor 4, 33; Királyszék 4, 34; Isztár, 4, 35; Decsére 4, 36; Ajton 4, 37.
- Medve:** Gyula 5, 1; Bihar 5, 2; Fenes 5, 3; Várad 5, 4; Tamáshida 5, 5; Telegd 5, 6; Almás 5, 7; Teke 5, 8; Monostor 5, 9; Kolozsvár 5, 10; Gyalu 5, 11; Feketető 5, 12; Segesvár 5, 13; Kereső 5, 14; Désvár 5, 15; Szentmárton 5, 16; Rév 5, 17; Kolozs 5, 18; Bánya 5, 19; Sarkad 5, 20; Szolnak 5, 21.
- Teve:** Makó 5, 22; Szaladna 5, 23; Csanád 5, 24; Balázsfalva 5, 25; Karánsebes 5, 26; Branicka 5, 27; Bereck 5, 28; Zsidóvár 5, 29; Nagylak 5, 30; Csálya 5, 31; Oroszlán 5, 32; Pozsár 5, 33; Csorna 5, 34; Ráckeve 5, 35; Csokonafalva 5, 36; Filek 5, 37; Lugos 6, 1; Arad 6, 2; Solymosd 6, 3; Zaránd 6, 4.
- Griffmadár:** Brassó 6, 5; Feketehalom 6, 6; Prazsmár 6, 7; Borkerék 6, 8; Tiszahegy 6, 9; Felsőpol 6, 10; Margód 6, 11; Bánkerék 6, 12; Szeben 6, 13; Vízakna 6, 14; Szászvár 6, 15; Felvinc 6, 16; Orbó 6, 17; Kelnek 6, 18; Rahova 6, 19; Szászsebes 6, 20; Lippa 6, 21; Homlás 6, 22; Déva 6, 23; Vajdahunyad 6, 24; Alsópold 6, 25.
- Oroszlán:** Medgyes 6, 26; Kiskapos 6, 27; Asszonfalva 6, 28; Rozsond 6, 29; Egerfalva 6, 30; Muzsla 6, 31; Kistelek 6, 32; Szentágota 6, 33; Markfeld 6, 34; Sárkán 6, 35; Kissenk 6, 36; Szászhalom 6, 37; Báránkút 7, 1; Nádpatak 7, 2; Vereb 7, 3; Buzdfalva 7, 4; Fogaras 7, 5; Holdvilág 7, 6; Nagysenk 7, 7; Halmágy 7, 8; Veszed 7, 9.
- Rozsomák:** Liszka 7, 10; Szalka 7, 11; Dobos 7, 12; Bicske 7, 13; Beszterce 7, 14; Lekencse 7, 15; Jéke 7, 16; Udvarhely 7, 17; Régen 7, 18; Kézd 7, 19; Repic 7, 20; Csík 7, 21; Újvár 7, 22; Bonchida 7, 23; Sajóváros 7, 24; Székelyvásárhely 7, 25; Nagykapos 7, 26; Buzaház 7, 27; Segesvár 7, 28; Berethalom 7, 29; Majtín 7, 30.
- Macska:** Nándor 7, 31; Venéce 7, 32; Kádárkút 7, 33; Borkéz 7, 34; Debrecen 7, 35; Zilah 7, 36; Sámson 7, 37; Alsóbánya 8, 1; Székelyhíd 8, 2; Szircs 8, 3; Erdőd 8, 4; Ketek 8, 5; Zsibó 8, 6; Csehi 8, 7; Felsőbánya 8, 8; Kozárvár 8, 9; Mikaháza 8, 10; Margitta 8, 11; Rudnabánya 8, 12; Betlenfalva 8, 13; Domahida 8, 14.
- Bak:** Tüzsér 8, 15; Várda 8, 16; Károly 8, 17; Oroszlány 8, 18; Bagos 8, 19; Tatárfalva 8, 20; Somlyó 8, 21; Géc 8, 22; Pete 8, 23; Tunyog 8, 24; Kocsord 8, 25; Pécs 8, 26; Namén 8, 27; Gacsaly 8, 28; Rozsaly 8, 29; Tótfalu 8, 30; Jánosi 8, 31; Peleste 8, 32; Porcsalm 8, 33; Pálfalva 8, 34; Szekeres 8, 35.
- Nyúl:** Újfalva 8, 36; Küveskút 8, 37; Pát 9, 1; Medgyes 9, 2; Kispalota 9, 3; Fotta 9, 4; Esseg 9, 5; Fiakó 9, 6; Harka 9, 7; Hard 9, 8; Tapolcsa 9, 9; Sümek 9, 10; Szombathely 9, 11; Kismarton 9, 12; Levele 9, 13; Vasankő 9, 14; Úrhida 9, 15; Kirm 9, 16; Brinhida 9, 17; Jajst 9, 18; Ikács 9, 19.
- Sárkány:** Strido 9, 20; Bakin 9, 21; Nödőlc 9, 22; Bécs 9, 23; Csáktornya 9, 24; Beszermén 9, 25; Zábrág 9, 26; Kömén 9, 27; Sziget 9, 28; Komárom 9, 29; Sárvár 9, 30; Veresvár 9, 31; Körmend 9, 32; Ugad 9, 33; Ságfalva 9, 34; Pornóvásár 9, 35; Alsófalva 9, 36; Vásár 9, 37; Vasvár 10, 1; Kiskályom 10, 2; Csepreg 10, 3.
- Evet:** Blacsa 10, 4; Zapotya 10, 5; Velyka 10, 6; Bojnic 10, 7; Csernik 10, 8; Bacsa 10, 9; Orsova 10, 10; Kanizsa 10, 11; Ibanics 10, 12; Alsólindva 10, 13; Felsőlindva 10, 14; Körmöc 10, 15; Koporna 10, 16; Egerszeg 10, 17; Szalavár 10, 18; Buzádfalva 10, 19; Potyola 10, 20; Domoró 20, 21; Dobronik 10, 22; Regede 10, 23; Császár 10, 24.
- Őz:** Babolcsa 10, 25; Bolcsa 10, 26; Bárc 10, 27; Kéthel 10, 28; Vöresvár 10, 29; Endető 10, 30; Veresfalva 10, 31; Somogyvár 10, 32; Habajom 10, 33; Marót 10, 34; Mádhely 10, 35; Tordoskedd 10, 36; Bikárd 10, 37; Csorgó 11, 1; Koppánvár 11, 2; Hetezvár 11, 3; Dobrakút 11, 4; Korotika 11, 5; Csahoz 11, 6; Fonód 11, 7; Bezence 11, 8.

Disznó: Jajca 11, 9; Bátor 11, 10; Drazató 11, 11; Geresgál 11, 12; Danócs 11, 13; Báta 11, 14; Veresmárk 11, 15; Vadasd 11, 16; Mohács 11, 17; Séllye 11, 18; Kálmáncs 11, 19; Szentjakabmonostor 11, 20; Ocsova 11, 21; Simontornya 11, 22; Dombóvár 11, 23; Koposújvár 11, 24; Sopron 11, 25; Szekő 11, 26; Gyoma 11, 27; Sebesvár 11, 28; Báticaszék 11, 29.

Bárány: Nest 11, 30; Újlak 11, 31; Zétén 11, 32; Rakocsa 11, 33; Valkó 11, 34; Marót 11, 35; Nagyház 11, 36; Zagocsa 11, 37; Bereszló 12, 1; Zoppia 12, 2; Vaskár 12, 3; Rakóc 12, 4; Hermán 12, 5; Kissabác 12, 6; Nyizsna 12, 7; Szankó 12, 8; Szaplonec 12, 9; Pelyna 12, 10; Szaladna 12, 11; Bákvár 12, 12; Vankó 12, 13.

Kecske: Bokmonostor 12, 14; Szeremlye 12, 15; Szeged 12, 16; Angyal 12, 17; Serbe 12, 18; Szentkirály 12, 19; Szabátka 12, 20; Szentgyörgy 12, 21; Fülegház 12, 22; Beszermén 12, 23; Ecsed 12, 24; Szentimre 12, 25; Cegléd 12, 26; Szolnok 12, 27; Szentmiklós 12, 28; Szenttamás 12, 29; Kiskálló 12, 30; Kecskemét 12, 31; Nahvár 12, 32; Nagykálló 12, 33; Várkon 12, 34.

A tárcsákon szeplő települések túlnyomórészt magyarországi falvak és városok, elvéve az országhatárokon kívüli névvel is találkozunk (például Bécs, Krakkó). A nevek csoportosítása a jóslótárcsákon nagyjából a valóságos területi elhelyezkedésükhöz igazodik – a rókához tartozó nevek például többnyire Abaúj és Zemplén vármegyéből valók, a griffmadárhoz és az oroszlánhoz Dél-Erdélyből stb. A településnevek gyakran nyelvjárási alakban szerepelnek, egy részük a felismerhetetlenségig eltorzult, ezek mindenáron való javítását nem erőltettem. Ha a küldőtárcsán szereplő hivatkozásokat összesítjük: $21 \times 21 = 441$, és összevetjük a versek számával: $12 \times 37 = 444$, akkor láthatjuk, hogy a két összeg nem teljesen azonos; és valóban, a tizenkettedik Sibylla utolsó három verse létszámon felüli – ezekhez a küldőtárcsákról nem vezet utalás.

A sorsvetőkönyvek története az európai művelődéstörténetben a XII. századig követhető vissza. Szinte minden nagy európai nyelven megtaláljuk a hasonló, kockavetéssel választható sorozatokra épülő verses vetőkönyvek hagyományát (a műfaj történetét áttekinti: MAJLÁTH Béla, *A sorsvető könyvek és egy ismeretlen XVI. századi magyar Fortuna*, MKsz, 1887, 1–45). A szöveg, a kérdések, a sorozatot képező alakok különbözők (planéták, bibliai próféták, partiarchák, antik bölcsek stb.), de a játék lényege, a véletlenül kisorsolódó „jósversek” elve mindenütt azonos. A tizenkét Sibylla szerepeltetése a lengyel vetőkönyvben tűnik föl először, közvetlen előzményét – ha volt ilyen – a kutatás még nem találta meg. A Sibyllák a görög antikvitásban jósnők, Apollón isten papnői voltak. Jóslataikat többnyire transzállapotban hozták meg, és homályos, nehezen értelmezhető versekben adták a jóslatkérő tudtára. A késő antik, középkori hagyomány rendszeren tíz Sibyllát tart számon. Caelius Firmianus Lactantius *Divinae institutiones et epitomae divinarum institutionum* című művében (Terentius Varro *Antiquitates rerum humanarum et divinarum* című műve alapján) a következőképpen sorolja fel őket: „Ceterum Sibyllas decem numero fuisse ... primam fuisse de Persis ... secundam Lybissam ..., tertiam Delphida ..., quartam Cimmeriam in Italia ..., quintam Erythraeam ..., sextam Samiam ..., septimam Cumanam nomine Amaltheam..., octavam Hellesponticam in agro Troiano natam ..., decimam Tiburtem nomine Albunem, quae Tiburi colatur (I, 6, 7–13). Lactantius nyomán a névsor változatlanul került be a nagy középkori kézikönyvekbe is. Sevillei Izidornál a következő leírást találjuk: „Sibyllae generaliter dicuntur omnes feminae vates lingua Graeca. [...] Decem autem Sibyllae a doctissimis auctoribus fuisse traduntur. Quarum prima de Persis fuit; secunda Libyssa; tertia Delphica in templo Delphii Apollinis genita, quae ante Troiana bella vaticinata est, cuius plurimos versus operi suo Homerus inseruit. Quarta Cimmeria in Italia; quinta Erythraea nomine Herophila in Babylone orta, quae Graecis Ilium petentibus vaticinata est perituram esse Troiam, et Homerum mendacia scripturum. Dicta autem Erythraea, quia in eadem insula

eius inventa sunt carmina. *Sexta Samia*, quae Phemonoe dicta est, a Samo insula, unde fuit cognominata. *Septima Cumana*, nomine Amalthea, quae novem libros adtulit Tarquinio Prisco, in quibus erant decreta Romana conscripta. Ipsa est et Cumaea, de qua Vergilius (Ecl. 4,4): »Ultima Cumaei venit iam carminis aetas.« Dicta autem Cumana a civitate Cumas, quae est in Campania, cuius sepulchrum in Sicilia adhuc manet. *Octava Hellespontia* in agro Troiano nata, quae scribitur Solonis et Cyri fuisse temporibus; *nona Phrygia*, quae vaticinata est Ancyrae, *decima Tiburtina*, nomine Albunea” (*Origines*, VIII, 8).

A kései hagyomány a Sibyllák számát tovább szaporította – például a Hebraica, Europica, Aegyptica és Agrippina Sibylla megnevezésűekkel. A XVI. század során – talán az apostolok vagy a zodiákus jegyeinek analógiájára – a számuk többnyire tizenkettő. A tizenkét Sibyllát sorba állító műalkotások sorából talán a legismertebb Orlando Lasso 1585-ben írott *Profetiae duodecim Sibyllarum* című madrigálja. Itt a jósnők névsora a következő: „Sibylla Persica (*Virgine matre satus*), Sibylla Libyca (*Ecce dies venient*), Sibylla Delphica (*Non tarde veniet*), Sibylla Cimmeria (*In teneris annis*), Sibylla Samia (*Ecce dies, nigras qua tollet*), Sibylla Cumana (*Iam mea certa manent*), Sibylla Hellespontia (*Dum meditor quondam vidi*), Sibylla Phrygia (*Ipsa Deum vidi summum*), Sibylla Europaea (*Virginis aeternum veniet*), Sibylla Tiburtina (*Verax ipse Deus*), Sibylla Erythraea (*Cerno Dei natum*), Sibylla Agrippa (*Summus erit sub carne satu*). Kicsit eltérő névsort ad a Pléiade körébe tartozó francia Jean Dorat (1508–1588) *Sibyllarum duodeci oracula* című tizenkét – egy-egy Sibyllához kapcsolódó – nyolcsoros latin versből összeálló gyűjteményében. A mű 1586-os francia–latin kétnyelvű kiadásához igényes kiállítású metszetek is készültek; a tizenkét Sibylla képzeletbeli portréját Jean Rabel készítette el (*Les oracles des douze Silbylles ... par Jean Dorat ... en vers français per Claude Binet ... avec les figures ... par Jean Rabel*, Paris, 1586). Rabel Sibylla-metszetei távoli ikonográfiai rokonságban állnak a lengyel és a magyar sorsvetőkönnyv illusztrációival, közvetlen hatást azonban aligha feltételezhetünk.

A magyar Sibylla forrásául szolgáló lengyel sorsvetőkönnyv szerzője, Stanisław Gąsior (1504–1562) humanista költő, a krakkói királyi kapella kórusának vezetője. 1541-ben latin gyászversben (*Cantio de Hungaria occupata*) siratta meg Buda elfoglalását.

A lengyel sorsvetőkönnyvet minden bizonnyal Klösz Jakab felkérésére fordította le egy lengyelül jól tudó helyi értelmiségi. A nyomdász nagy üzleti sikerre számíthatott, hiszen a kötethez tartozó fametszetek elkészítése nem kis költséggel járt. A kiadói előszó az írni-olvasni tudó, de magasabb műveltséggel nem rendelkező falusi parasztságot célozza meg – a kérdőtárcsák témaköreiből a gazdálkodó, szolgáló földművesek, béresek életformája rajzolódik ki. E sorsvetőkönnyv népkönnyvnek készült tehát, nyelvezete szokatlanul durva, néha öncélúan trágárkodó. Szándékoltan alantas, otrombán viccelődő hangvétele szinte párhuzam nélküli XVI. századi költészetünkben.

- 14 Együld – talán, netalán; végig ebben a jelentésben áll
- 40 nézőket – látnokokat, jósokat
- 73 Maga – noha; végig ebben a jelentésben áll
- 145 kántor múlva – Negyed év múlva. A kántor böjtök minden negyedévben – évszakban – tartandó böjti napok. „Post Crux, post Cineres, post Spiritus atque Lucia” – vagyis a Szentkereszt felmagasztalását, hamvazószerdát, pünkösdöt és Szent Luca napját követő szerdán, pénteken és szombaton tartották a kántorböjtöket.
- 230 maszlagos – kótyagos, zagyva (a maszlag erősen mérgező, hallucinogén növény)
- 267 daduk – dadus, asszonyság
- 530 egyszörsmind – egyszerre (vagyis: ikreket)

- 564 poszagó – pizmogó, lusta
 586 dactylusod – daktülosz, gör. 'ujj'; itt eufemizmus; lehetséges, hogy a kétértelműségbe belejátszik a dactylus versláb szokásos ábrázolása is: — ∪ ∪
 667 Meccen – mit teszen
 782 mankósával – botjával (eufemizmus); vö. mankó
 829 hat s öt szöm – ti. a két kockáé
 836 kopó füle se – 'nincs itt az ideje'(?), eredetileg így: „kopófülese”
 867 Én az tanács – azt tanácsolom
 881 Csipszömő – csipás szemű
 924 sós rákak – Nem világos utalás; így az sem érthető, hogy mit jelent az „agg báhákat búcsúba hordani”.
 1006 farra – talán sajtóhiba „Sára” helyett
 1037 Arriust – Areiosz (260 k.–336), alexandriai presbiter. Tagadta a Logosz isteni természetét, és ezáltal a Szentháromság tanát. Nézetait a nikaiai zsinat 325-ben eretneknek bélyegezte. Neve említésével a szöveg az unitáriusokra utal.
 1067 Szömeidről – ti. a kockán kivetett számokból
 1098 keress – kereskedj
 1120 Hengér – hóhér (ném. Henker)
 1202 Kámbzsát – kármzsa (casima), ingszerű ruha; sajtár diák – kisiskolás
 1406 csélcsapónak – csélcsapnak, csalfának
 1442 náladnál – helyesen: „nálánál”(?)
 1446 huzúért – hozóért, az ajándékért
 1456 portörő háznál – löporkészítőnél
 1461 eresztett lator – szabadon eresztett bűnöző („börtönviselt”); esetleg az erszt szó 'leenged' jelentésével áll kapcsolatban és akkor: akasztott lator
 1495 drabantságban – drabant, darabont = 'gyalogos katona, testőr'
 1510 ázalékért – itt: haszonért; ázalék = 'sűrű leves', főzelék
 1518 kamaraszékit – árnyékszékeit
 1574 Kit az akasztófától megmentenéd – Megmenekülhetett az akasztófától az elítélt, ha egy hajadon vagy özvegyasszony hajlandó volt férjül fogadni.
 1626 podagra – az alsó végtag köszvényes megbetegedése; általában ízületi gyulladás
 1630 hús aszalékját – átv. jutalmadat; lásd az 1510. sorhoz írt jegyzetet
 1636 baronák – boronák
 1637 hevenében – gyorsan
 1680 Szömödről – Lásd a 1067. sorhoz tartozó jegyzetet.
 1761 merő fád – kemény fa; gúzzsal – gúzs, vessző (obszcén utalás: merev fa helyett nem lehet lágy vesszővel „ásni”)
 1784 Ónod várába – Ónod Borsod vármegyében, Miskolctól délre található. Végvára 1606-ban török kézre jutott. Ónod említése is megerősíti, hogy a fordítás a felföldön, Bártfa környékén készült.
 1790 séréstől – sérvtől(?)
 1822 gárdgyiánná – guardian, gvárdián = 'házfőnök' (szerzetesrendben)

13A

A kolozsvári kiadás (**K**) töredékes szövege betűhíven, kiegészítések nélkül. A nagyszámú önálló olvasat a kiadó átdolgozásának eredménye. A szöveget a bártfai editio princeps alapján készült átdolgozásnak tekintjük, és mint önálló szövegváltozatot teljes terjedelmében közöljük.

TELEGDY KATA

Kézírtos szövegforrása: MOL Zichy cs. lt. P 407, 12014.

Modern kiadásai: LUKCSICS Pál. *Költői vetélkedés két főnemesi udvar között a XVI. század végén*, It, 1930, 95–99. A verses részletek kiemelésével és szövegjavítási javaslatokkal: WALDAPFEL József, *Telegdy Kata levelének verses részei*, It, 1930, 160–162; és HAJNÓCZY Iván, *Egy XVI. századi költőnő*, It, 1930, 159–160. A levél újraközlése bő szövegmagyarázó jegyzetekkel: ECKHARDT, 1944, 195–198. A levél modern átirata és kimerítő poétikai elemzése: HORVÁTH Iván, *Telegdy Kata verses levele = A régi magyar vers*, szerk. KOMLOVSZKY Tibor, Bp., 1979, 161–180. Modern helyesírású átirata: *Szöveggyűjtemény*, II, 1057–1058.

A verses elemeket tartalmazó levél – beleértve az aláírást is – végig egy kéz írása. Nem autográf, az aláírás is az íródeák kezével. Viaszpecsét és címzés nélküli missilis. Betűhű szövege a következő:

['] Zolgalatomath Irom k: mint szerelmes Aszonyomnakk Angiomnak. I Istentwl minden iokath ki-
uanok k: megh adatni mind az k: I iauain eörwlökkal egietemben. Magam allapatia feleol szerelmes
Asz- I zoniom azt irhatom Istennek hala: mind Ersokkal eöszue io egissig I ben uagiok. de vram w k:
igen beteges most megis iobbodon I uagion. Zerelmes Aszoniom. Az k: mestersigesen gondolth io aka
I rattiabul formalt, es bölcshessigesen irt leuelit megh oluastam, kiben I ugy giöniörködöm minth az
giöngy halaszok, mikor w haloioiok gazdag I szép predaua! megh telik giöngiökkal. Azok közöth aligh
hizi eörömi I ben, melliketh kaphassa tegie kebeliben, Az uagy mint az szép parla I gon setalo kis ni-
ulakath, kik nagy mulatsaggal uadaszak ebekkel, I mikor felisekben egy néhányianth latnal uiletlen ta-
lálnak. w nagy eörö I mökben, nem tudgiak hamarban melliket költhessik. indiczak wzisben. I Az
uagy csak hazunknal (tudom uoltal annal) mikor kerteczkem I be, megiek be keduembe, hogy ha
megh tekintem. mellieketh ket kezem I wlteteth, uagy ueteth, az souany homokban. Nem tudom mel-
liketh szakaz I zam elebben: Igy en az k: giöniörwsiggel, hozzam ualo io akaro szeretettel I megh
rakoth leuelith oluastamban. Vgyan nem tudom, mellik riszibe giönör I köttessem szeginy hon lakos
szüemeth, vagy mellik riszith uegiem elő, I kire ualaszt iriak: k: Gondoluan aztis hogy parazt em-
bernek Roma I ba menni. Bölchek közt bolondnak uetekedni, az bölcshessigne! Isten I aszonij Pallas
es Minerua oltalma alatt leuökkal ualaszal igiekezni, I nem kwlömben, mint io tanachosth ingerleni,
az uagy ugrasra kecz I keth tanítani. Latom szerelmes Aszoniom es ertem hogy I immar k: Pallas es
Minerua Isten Aszonnak. (az szeginy Dia I na Aszont uadaszo seregiuel hatra hagyuan) keduit talál-
ta. Szip I czergő pataku, giöniörw foliasu, minden szip fwuekkal, fakkal, I uiragokkal, zugo, chorgo,
folias melleth sok szép szauu ki terieth, szép I ...u, es giöniörkötető fakon, nagy elesen szolo
madarakkal, megh ekesiteth I forrassal, zep kuttal, mint egy aldozattal. holot fireggiének tiszteluin I
szép barlangal, kiknek tudom, hogy az k: en hozzam ualo szeretetj I erth, k: engemis esmeretibe ke-
duibe iutath. Noha az szip forras, fj I redis, tisztasagh. Erdei szép barlangh, hegieken, uölgieken, mu-

latsagh, [ʔ] Niaiasagh: nem Pallasth, Mineruath, hanem chak Dianath l illeti minth Aszoniath. Merth Pallas Minerua ezt minden l iol tudgia, kulchos varasokath laknak szip Varakath, Erdeö l keth, hegieketh, uölgieketh, mezöketh nem iarnak budosnak. l Hanem Diananak minth nagy fw uadasznak, az w sereguel l Hamadri Nimphakkal, engettek lakoul, minth attiokfianak. l Nem filek azerth, hogy azok az Isten Aszoniok oth az k: l chinalta forras kuth melleth talaltassanak, kiknek lako l heliek az szep kulczos varosok, kialyok, vrak hazay l palotay, Annal inkab hogy keg. kirth ennekem ualaszt l tehessenek chak azt lassa, inkab megh k: Zerelmes l Aszoniom. hogy az, az k: chinalta forras melleth Dianath. l az Erdööknek, hegieknek forrasoknak Isten Aszoniath. l ugy ne talallja k: mint iriak hogy egy Acteon neuw ember l talalta uolth. De ezeket az köztwnk ualo mulatsagh ked l ueerth iram chak hogy az k: secretariusais. kinek az vris l tentwl kg^{del} egietemben hoszu eletet minden iot kiua l nok ne alicha, hogy chak az forras mellet laknak az poetak. l Merth swthnek az Homokbais neha Tiuk monyath, noha chak l ritkan azerth. Mert en Orosz poetat Tiuadarnal, Zenthet l Ricznel, Orosz uitezt sem hallottam tobeth Ignatenal. l Kiketh tudom hogy egyik sem iuth az k: forrasabul. l Im k: szerelmes Aszoniom az uonth Araniatis el kwl^{döttem}, l de az en eletemben az Isten latja soha roszaabbal nem uolt igiem l im az minth megh tekerhettem el kwl^{tem} k: Ezzel az io l Istennek aianlom k: mind az k: iauain eörlök: l egietemben. Irtam kys Vardaban ma pinteken.

K: tiszta szibwl szolgal

Thelegdi Katha

K: az leueleth senki kezibe ne adgia.

[Hosszában a bal oldali margón:]

A leany Aszonioknak k: en szommal mind feienkinth szolgalatomath mongia. A leanimis l k: mint szerelmes Aszonioknak es mind az leany Aszonioknak szolgalatjokath aianlyak.

A levél szövegébe ágyazott rímes törmelékek rekonstruálására több kísérlet született. Hajnóczy Iván szerint „e versek túlnyomó része ősi 6 szótagos hangsúlyos vers” (HAJNÓCZY, *I. m.*, 160). Waldapfel árnyaltabb megfogalmazása szerint „az első részlet csupa hatos. Sokszor páronként rímelenek, kétszer azonban félrímekkel találkozunk, mintha tizenkettőssékké csoportosulnának. De egyenletes periódus vagy strófaalkotásra való törekvés nem vehető észre. A másik verses részletben a hatosok közé hetesek kerülnek – mindannyiszor a gondolat nyugvópontjain –, mégis anélkül, hogy csak ilyenkor is egyenletesen visszatérő periódusok alakulnának. De itt is nemcsak a soronkénti ritmikus tagolás nyilvánvaló, hanem a rímek megcsendítésében való gyönyörködés is” (WALDAFEL, *I. m.*, 161). Horváth Iván felhívja a figyelmet a szöveg finom metrikai váltásaira, a szerző végig „játszik a felező tizenkettes lehetőségével” (HORVÁTH Iván, *I. m.*, 165). A vers második egysége (8–18. sor) szervezőjeként egyfajta „összszavarodás-metrikát” ismer fel: „Az összszavarodás-metrika alapvető fogásának az látszik, hogy a versgrammatikailag *párhuzamos sorokat teraszok* forgatják fel” (Uo., 167).

A főszövegben közölt verssorokon túl a korábbi elemzők a levélszöveg további részleteit is versként értelmezték. Hajnóczy és Horváth Iván versnek tekinti a közmondásokat halmozó argumentációt:

Paraszt embernek Rómába menni,
Bölcsek közt bolondnak vetekedni,
Az bölcsességnek Isten Asszonyi,
Pallas és Minerva oltalma alatt lívökkal válasszal igyekezni,
Nem különben, mint jó táncost ingerleni,
Azvagy ugrásra kecskét tanítani.

Hajnóczy ugyanezt a szövegrészt erőltetetten ötszótagos sorokra tördeli. Waldapfel versként fogadja el a következő részletet is:

Kiknek, tudom, hogy az
kegyelmed én hozzám
való szeretetiért
kegyelmed engem is
esmeretibe [kedvibe] juttat.

A szöveget a szakmai konszenzusnak megfelelően hatszótagos strófákba tördelve adjuk. Dőlt betűvel jelöltük a kikövetkeztetett vagy emendált részeket, szögletes zárójelbe tettük a metrikai szempontból kiiktatandónak ítélt szavakat. A főszövegben közölt, rekonstruált olvasat természetesen csak egyike az értelmezési lehetőségeknek. Elképzelhetőnek tartjuk egy felező tizenkettes, belső rímekkel élő, strófikus alapstruktúra feltételezését is:

Mint az gyöngyhalászok, mikor ű hálójok
Gazdag szép prédával, megtelik gyöngyökkel,
Azok között alig hiszi örömben,
Melliket kaphassa, tegye kebeliben.

Az vagy csak házunknál (tudom, voltál annál),
Mikor kertescskembe megyek be kedvembe,
Hogyha megtekintem, mellyeket két kezem
Ültetett vagy vetett az sovány homokban.

Véleményem szerint a verses betét inkább tűnik ösztönös, játékos rögtönzésnek – Eckhardt találóan „bájos dadogásként” jellemzi –, mint valamilyen átgondolt poétikai kísérletezés végtermékének. Még a vers poétikai újításait rendkívül magasra, Balassiéval egy szintre értékelő Horváth Iván is elismeri, hogy Telegdy Kata a nyomtatott irodalomtól és a hivatalos irodalmi élettől „elit elszigeteltségben” tevékenykedett. A szokatlan, párhuzamok nélküli prozódiai alakítás tehát a XVI. századi magyar poétikai hagyomány nem ismeretéből fakad. Megfontolást érdemel még az a körülmény is, hogy Telegdy Kata nem volt gyakorlott író, többnyire diktált: nem papíron, hanem hangzás szerint, „fejen” szerkesztett. Természetesen figyelembe kell vennünk azt is, hogy a verses rögtönzés válasz „ágyom asszony” egy korábbi levelére – valószínűleg egy hasonló verses levélre –, és Telegdy Kata talán ennek az elveszett versnek a formáját igyekezett utánozni. Eszerint a poétikai kezdeményezés érdemét át kellene engednünk az ismeretlen szentmiklósi titkárnak.

Telegdy Kata a nagy múltú mezőtelegdi Telegdy (Telegdi, Thelegdy) család sarja. Édesapja, Telegdy Mihály 1575-ben csatlakozott Bekes Gáspár Báthory elleni szerencsétlen hadjáratához, minek következtében a fejedelem a család összes erdélyi birtokát elkobozta. Fiai, István és Pál kénytelenek voltak beérni a megmaradt Zemplén és Bereg vármegyei birtokokkal; két lányának többnyire csak a család korábbi hírneve, rangja maradt hozományul. Ennek ellenére a lányok jól mentek férjhez: a kisebbik lány, Borbála első férje Csapy Kristóf kállai kapitány, második férje Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem volt. Telegdy Kata az 1560-as évek elején született. Házasulásának dátuma nem ismeretes, de 1587-ben már bizonyosan Szokoly Miklós felesége. A várdai előnevet viselő, Kisvárdán

birtokos Szokoly egyike volt Pallas ama ivadékainak, akiket Rimay János megnevez a Darholcz Kristófhoz intézett latin előszavában (*Balassi Bálint apológiája Darholcz Kristófhoz intézett előszó formájában*, RJÖM, 38). A kör többi tagjához, illetve a kor egyéb művelt férfiaihoz való viszonya még felderítetlen. Horváth Iván hívta fel rá a figyelmet, hogy 1589-ben kisvárdai udvarának vendége volt az európai hírnő szabadgondolkodó, Christian Francken (HORVÁTH Iván. *I. m.*, 178–179). Mecénási kapcsolat fűzte Hunyadi Ferenchez, a fejedelem orvosához, legalábbis erre következtethetünk Hunyadi egy 1596-os, Baranyai Decsi Jánoshoz írott leveléből, amelyben humanista levelezőtársa figyelmébe ajánlja Szokoly hőkezűségét, és a „tudomány maecenásának” és „Magyarország főnixének” nevezi (KONCZ József, *A marosvásárhelyi evangélikus református kollegium története*, Marosvásárhely, 1896, 19). Szokoly 1594–96-ban két sógorával együtt részt vett a törökellenes háborúban, ott volt a mezőkeresztesi ütközetben is. 1595-ben követségben járt Krakkóban III. Zsigmond lengyel királynál. A király színe előtt március 2-án elmondott segélykérő beszéde még az évben Kolozsvárott nyomtatásban is megjelent (RMNy 762). 1599. szeptember 18-án halt meg. Felesége nem egészen két évvel élte őt túl. Egyetlen gyermek maradt utánuk, Szokoly Erzsébet, aki 1604-ben már Melith Péter felesége. Az itt közölt verses levélen túl Telegdy Katának fennmaradt néhány további levele is, ezek azonban nem tartalmaznak semmilyen irodalomtörténeti vonatkozást (kiadva: ECKHARDT, 1944, *I. m.*, 199–204; és *Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből* (1566–1523), kiad. JANKOVICS József, Bp.–Szeged, 1981, 67–70 [Adattár, 5], Szokoly Miklós leveleivel). Férjéhez írott levelében engedelmes feleségnek, gondos háziasszonynak mutatkozik, aki a gazdálkodás apró-cseprő tennivalóihoz kér eligazítást urától. A költői levél aranyfonál-motívumához kapcsolható, ami több levelében is felbukkan, hogy „jó varró” török asszonyt, „bulyát” akar vásároltatni magának. Telegdy Kata a címettje egy terjedelmes latin versezetnek (*Tristis querela scolae küss Vardinae*, 1593. augusztus 14.), melyben Gyarmati Imre kisvárdai rector összedőlőfélben lévő iskolája számára kér tőle mint patrónájától támogatást. Az azonban aligha valószínű, hogy Szokolyné retorikai készségét – mint Eckhardt felveti – a várdai iskolamesterrel való „érintkezések” csiszolták volna (Gyarmati versét kiadta ECKHARDT Sándor, ItK, 1943, 43–47; újra kiadva Gyarmati *Gyászban öltözék szegény Magyarország...* kezdetű énekével: RMKT XVII. 1, 15. sz.).

A verses levél címettjének azonosítására több kísérlet történt. Az azonosítási kísérleteket jelentős mértékben befolyásolta az az igyekezet, hogy ezt a zavaróan analógia nélküli irodalmi fenomént valamely ismert irodalomtörténeti szereplőhöz kössék. Lukcsics Pál leleménye volt, hogy „ágyom asszonyt” Ecsedi Báthory István feleségével, Homonnay Fruzsínával azonosítsa (LUKCSICS, *I. m.*, 97–98). A fejedelmi pompájú ecsedi udvarról könnyebben elképzelhetni, hogy árkádiai ízü irodalmi kör színhelye. Báthory István környezetében pedig az 1590-es évek második felében ott találjuk Rimay Jánost is – tehát ágyom asszony rejtélyes titkára nem más, mint az ifjú Rimay. Lukcsics feltételezését osztja Keserű Bálint is, aki korabeli dokumentumok szóhasználatának vizsgálatával igyekezett bizonyítani, hogy az ágyom asszony kifejezés a XVI. században gyakorlatilag bármilyen nőkonra vonatkozhatott (KESERŰ Bálint, *Adalékok Rimay és a Báthoryak kapcsolatához*, ActUnivSzeg, 1958, 48).

Valójában az ágyom asszony sógornőt jelent. Telegdy Kata egyéb fennmaradt leveleiben nem is használja ezt a megszólítást mással kapcsolatban. Sógornője kettő is volt: Telegdy Jánosné Segnyey Anna és Telegdy Pálné Várday Kata. Sajnos, egyikőjüktől sem maradt fenn egyetlen levél sem. Életükről is keveset tudunk. Mindketten 1596-ban özvegyültek meg. Várday Kata ekkor 26 éves, négy évvel később feleségül megy bedegi Nyári Pálhoz. 1630. június 13-án hal meg. Első házasságából egyetlen lány érte meg a felnőttkort: Telegdy Anna, bedegi Nyári Istvánné. Telegdy Jánosné házasságából négy gyermek származott: Ferenc, Gáspár, Zsófia és Erzsébet.

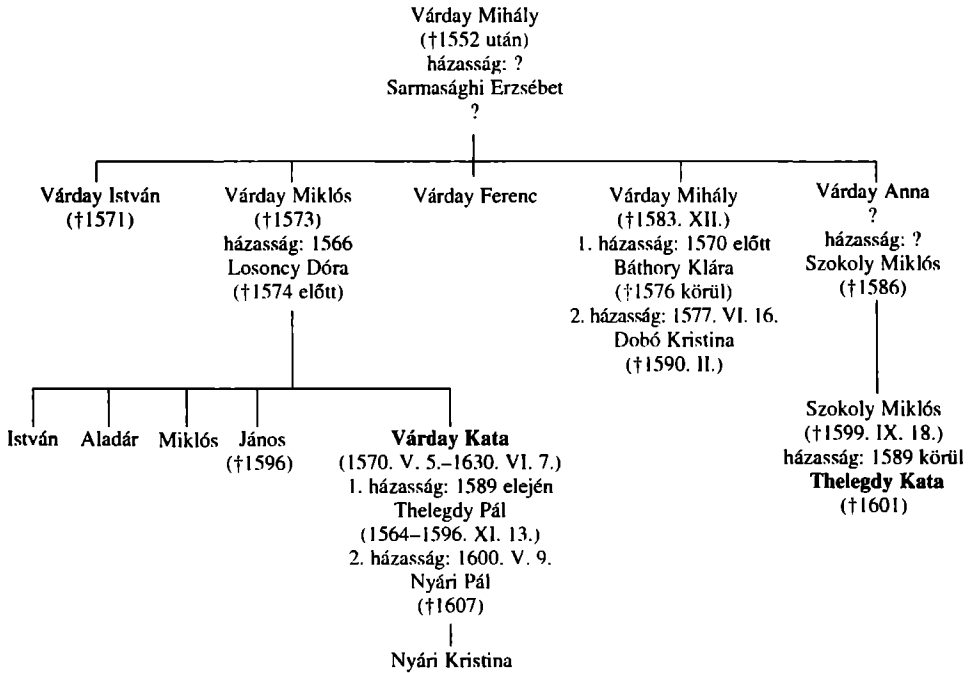
Telegdy Kata leveléből kitűnik, hogy ángya orosz (vagyis ruszin) etnikum lakta környezetben él – ez inkább Segnyey Annára illik, aki többnyire férje Bereg megyei birtokain, a Munkács közeli Podheringen, Zetényben vagy Szentmiklóson tartózkodott. Várday Kata és családja viszont Telegdy Katáké közelében, a Várday-örökség részét képező Kisvárdán tartotta rezidenciáját. Telegdy János végrendeletéből azonban úgy tűnik, 1594 után Szentmiklóst teljesen átengedte öccsének, aki ott nagy költséggel felújította a kastélyt, sőt, halála után síremlékét is ott állították fel. Ha Telegdy Pálék valóban átköltöztek Beregbe, akkor a verses levél címzettje lehetett akár Várday Kata is. Ellene csak annyi szól, hogy rossz levélíró volt, férje hozzá írott leveleiben gyakran korholja, amiért nem vagy csak szűkszavúan ír. Várday Kata személye egyébként mégiscsak visszahozná a képbe Bethlen István környezetét, hiszen mint az országbíró kedvenc unokahúga és véence gyakran vendégeskedett az ecsedi udvarban.

Eckhardt Segnyey Annát tekinti a valószínű címzettnek, és 1596 előttre keltezi a levelet, mondván, a férj halála után már aligha járta ilyen évődő, vidám hang a sógornők között. Ugyanez az érvelés érvényes Várday Katára is, hiszen az ő férje is mindössze két héttel élte túl a mezőkeresztesi csatában elesett bátyját. Horváth Iván szerint viszont éppen hogy a férj halála utánra kell datálnunk, mivel Telegdy Kata nem üdvözlí ángya férjét. De vajon miért kellene egy ennyire bizalmas és bizonyos mértékig kényes témájú levélben sógornője férjét emlegetni? Szintén az 1596 utáni keltezés ellen szól, hogy özvegy Telegdy Pálnéval megromlott Telegdy Kata viszonya; 1600-ban Báthory István levélben is megfeddi őt ezért.

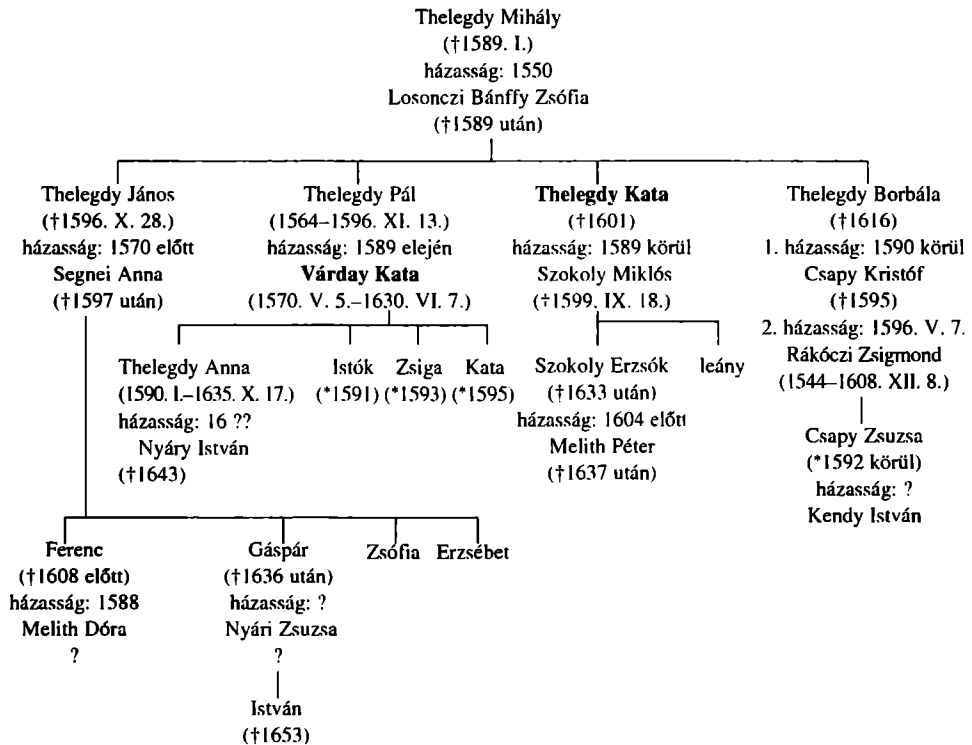
Jelenlegi ismereteink szerint tehát a verses levél 1594 (Telegdy Pálék Beregszentmiklóstra költözése) után és 1599. szeptember 18. (Szokoly Miklós halálának dátuma) előtt íródott; valószínű címzettje Telegdyné Várday Kata. (Hasonló módon foglalt állást egyébként szövegkiadásában Szentmártoni Szabó Géza is; lásd *Szöveggyűjtemény*, II, 1057.)

A családi viszonyok szemléltetéséhez mellékeljük a Telegdy család tagjainak rokoni viszonyait bemutató, Szentmártoni Szabó Géza által összeállított genealógiai táblát. A családfa megrajzolásához lásd még Nagy Iván lexikonának *Telegdy*, *Segnyei*, *Szokoly* és *Várday* címszavát; továbbá: LEHOCZKY Tivadar, *Telegdy Pál sírköve*, *Századok*, 1867, 279–280; RADVÁNSZKY Béla, *A zokoli és kisvárdai Zokoly család*, *Századok*, 1868, 509–512; B[UNYITAY] V[ince], *Telegdy Kata 1601 = Adatok az egri egyházmegye történetéhez*, 1, 1885, 159; MAKAY Dezső, *A Csanád nemzetség. A Thelegdy-család*, Turul, 1895, 167–198; KAPOSSY György, BÁNRÉVI György, *Adattár. Művészeti regeszták a királyi határozatokból és rendeletekből*, III, Művészettörténeti Értesítő, 1956; VIRÁGH Ferenc, *Adatok Kisvárdai történetéhez*, kiad. Ács Zoltán, Nyíregyháza, 1981.

A VÁRDAYAK

A THELEGDYEK

- 35 szárnyú – A szakadás miatt csonka szó feloldása Horváth Ivánnál: ágú.
- 49 Pallast, Minervát – A XVI. századi mitográfiában gyakori Pallas és Minerva szétválasztása. Így található az *Árgirus széphistóriában* és a *Balassi-epicédiumban* is. Ádám János 1599-ben kiadott versében megénekli Pallas és Minerva egymással „vetődését”. Vö. HORVÁTH Iván, *I. m.*, 171–172; RMKT XVII, 1, 23. sz.; az epicédium és a verses levél párhuzamairól: WALDAPFEL, *I. m.*, 161.
- 62 Hamadri nimphákkal – Hamadriászok, a fák nimfái, Artemisz-Diana kísérői; mítoszukat a IV. homéroszi himnusz mondja el.

Jegyzetek a levél prózai részeihez

- Ersokkal – Erzsók Telegdy Kata lánya, Szokoly Erzsébet (1590 k.–1633), később Melith Péterné. ualaszal igiekezni – vitatkozni, irodalmi versenyre kelni
- Acteon – Megleste a fürdőző Dianát, aki ezért szarvassá változtatta; vö. Ovidius, *Metamorphoses*, III, 138–252.
- Tivadar orosz poéta – azonosíthatatlan utalás
- Ricz – Hric, a „Gergely kisorosz alakja” (Eckhardt jegyzete Kniezsa István közlése alapján).
- Ignate vitéz – Eckhardt idézi Várday Kata lányának 1620. január 7-én kelt levelét, amelyben egy bizonyos Ignácról is szó esik: „Ignác ír oroszul egy levelet nekem, kiben írja, hogy a hatvan forintot megkölte.” Ignate vitéz tehát a család ruszin familiárisa, alkalmazottja lehetett. Figyelemre méltó, hogy Telegdy Anna tudott oroszul olvasni.
- leányasszonyok – Várday Katának két lányáról tudunk, az egyik a fentebb említett Nyári Istvánné Telegdy Anna (1590–1635), a másik az 1595-ben született és gyermekként elhalt Telegdy Kata. Elképzelhető az is, hogy Szentmiklóson tartózkodtak Telegdy János lányai, Zsófia és Erzsébet is.

BEYTHE ISTVÁN

Kéziratosszövegforrása: „A Chepreghi synatról, ott az praedikátorok között való meghasonlásról, Jeroboamról, Amaziasról, Amosról és a mostani praedikátorok[nak] számkivetésekről való historia. Ad not[am] Mennyei fölségnek ura és Istene etc. Az gyűlésben az dologhoz ki mint szólott, az versfejekben megtalálod.” *Collectanea ad historiam ecclesiasticam protestantium in Hungaria* (1718) 149b–155a. – OSZK Fol. Lat. 2077. – STOLL, 335.
RPHA 4020

Strófaképlete: A kéziratban megadott nótajelzés valószínűleg téves. Talán a felező tizenkettes *Ad notam* hatására is, a szótagszám végig nagyon ingadozó. A vers eredeti strófaképlete ez lehetett: a12(6,6), a12(6,6), a13(6,7), a13(6,7); ugyanis a 3. és 4. sorok szótagszáma 70 százalékban 6,7 osztású 13-as. Ilyen rímképletű verset – az RPHA tanúsága szerint – a XVI. században nem találunk. Közel áll ehhez a képlethez két, 12, 13, 13, 13 szótagos strófaból álló úrvacsora-ének (*Jézus Krisztus, mi üdvösségünk...*, RPHA 671; *Szükség nekünk Krisztus jólétéről...*, RPHA 1351).

Dallama: A 12, 12, 12, 12 képleté: RMDT I, #15 (Móric Lőrinc, *Mennyei felségnek ura és istene*, 1583), #23, 740. A 12, 13, 13, 13 képleté: RMDT I, #8.

Akrosztichon: NADASDJ NADASDJ NADASDI NADASDI [AS] JEROBOAM NADASDI NADASDI [AS IE] RECES NADASDJ [JE] RECES IANOS JOANNES LEONHARDUS NADASDJ FERENC MJT OLDOS ENGEM PRAEDICTIO POENAE AMAZIAE JEROBOAM J ET REGNJS RAEIJTJCJ JKEVUEJ – A mű utolsó harmadában az akrosztichon romlott vagy hiányos. A szokástól eltérően a versfők nem egybefüggő szöveget adnak, hanem az egyes szövegrészek versfőiben annak a személynek a neve van elrejtve, aki beszél vagy akire értendő az adott szövegrész; vagyis a bibliai történet aktuálpolitikai „kulcsát” adják. Az utolsó harmadban talán szándékos az akrosztichon összezavarása, hogy lehetetlenné tegye a bibliai Amos próféta személyének aktualizáló azonosítását. A zárójelbe tett szövegrészek egy részének talán van értelme: „as” (= asinus, számár) és „iá”.

Modern kiadása: *Történeti ének az 1591. évi csepregi zsinatról 1596-ból*, kiad. THURY Etele, MprEtA, 1908, 43–59.

A kolofon tanúsága szerint kollektív alkotás: a Nádasdy Ferenc birtokain lekipásztorkodó, földesurukkal hitbéli kérdésekben összeütköző prédikátorok vállalják érte a felelősséget. A felelősség közös, a megfogalmazás azonban minden bizonnyal egyetlen személy műve. Mindenekelőtt azonban érdemes röviden áttekinteni a szöveg keletkezésének történeti hátterét.

1591 tavaszán Horváth Stancsith Gergely Szepes vármegyei alispán Bártfa újdonsült evangélikus papjával, a morva származású Skultéti Severinnel – megelőzőleg Eperjesen rectorkodott – Grazba utaztak, hogy ott Skultétit felszenteltessék. Hazafelé menet udvariassági látogatást tettek Sárváron Ná-

dasdy Ferenc udvarában. Nádasdy a Vas és Sopron megyei lutheránusok legfőbb patrónusának számított, és igen erős befolyást gyakorolt egyháza belső életére. Nádasdy a lutheri hitelvek elkötelezett híveként korábban többször összetűzésbe került a dunántúli egyházkerület azon lelkészeivel, akik közeledtek a helvét felfogáshoz. Az egyházkerület szuperintendense, Beythe István maga is hajlott a kálvini teológia elfogadására, az 1580-as évek vége felé legalábbis filippistának volt tekinthető. Nádasdyval korábban többször is összetűzésbe került. 1588-ben például a csepregi lelkész, Georg Creutzer és az iskolamester, Nikolaus Gabelman Beythét megkerülve a földesúrral fogadtatta el az iskola igazgatására vonatkozó szabályzatot. 1590-ben a dunántúli kriptokálvinisták elleni nyílt fellépésként értelmezhető Joannes Hartlieb vesendorfi lelkész úrvacsora-tant tárgyaló evangélikus tanításának megjelentetése (*Christlicher und kurtzer Bericht von dem hochwirdigen Sacrament des Altars...*, Monyorókerék, 1590; RMNy 647). A mű kiadását valószínűleg Nádasdy Ferenc támogatta. A forrongó ellentétek megvitatására Beythe püspök 1591 áprilisában Gyöngyöshermánba zsinatot hívott össze. Nádasdy azonban a tanácskozás megtartását nem tartotta időszerűnek, ezért a püspök kénytelen volt elhalasztani a rendezvényt. Most azonban Nádasdy úgy találta, hogy vendége, Skultéti személyében olyan felkészült teológussal képes előállni, aki méltó ellenfele lehet Beythének, illetve a helvét irányultságú ellentábornak. Az események tükrében így az is valószínűnek látszik, hogy a vallási fanatizmusáról ismert Horváth Stancsith tudatosan vezette Nádasdy elé az újdonsült bártfai lelkészt.

Nádasdy Ferenc 1591. június 2-ra kollokviumot hirdetett a közeli Csepregre, ahová nyomatékosan meghívta Beythe Istvánt, egyúttal arra is felszólítva, hogy küldjön meghívólevelet egyházmegyéje lelkészeinek is. A tanácskozás Nádasdy jelenlétében kezdődött kora reggel, a csepregi templom épületében Nádasdy tanácsosa, Szentgyörgyi Gábor irányításával. A jegyzőkönyvet párhuzamosan Beythe András, a püspök fia, és Daniel Otto sopronkeresztúri rector vezette. Elsőként felolvasták az ágostai hitvallás 10., úrvacsoráról szóló cikkelyét, majd elsőként Skultéti kapott szót. A vita elsősorban az úrvacsora-tan értelmezése körül folyt. Beythe láthatóan kedvetlenül vett részt a vitában, és igyekezett valamilyen konszenzusos teológiai formulát elfogadtatni. Az ellentábor viszont mindenáron nyilvános színvallásra igyekezett bírni a püspököt, és egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy elsősorban nem teológiai, hanem egyházfegyelmi kérdésről van szó. Skultéti mellett röviden megszólalt még Thesmár István és Récés János is. Beythe álláspontjának védelmében egyetlen hozzászólás sem hangzott el. Délután négy órakor a résztvevők kimerültsége miatt meg kellett szakítani a vitát. Nádasdy ragaszkodott hozzá, hogy a jelenlévők töltsék Csepregen az éjszakát és másnap folytassák a kollokviumot.

A következő nap kora reggeli közös imádkozással és énekléssel kezdődött. Az éneklés végén azonban Beythe István felállt és elhagyta a templomot. Nádasdy utána küldetett, majd heves latin és magyar nyelvű szóváltás alakult ki a püspök és a jelen lévő lelkészek között. Mivel a kollokviumot ekkor még hivatalosan nem nyitották meg, erről a vitáról nem készült jegyzőkönyv. Az eldurvult szóváltás eredményeképp a püspök fiával együtt elhagyta Csepreget. A helyben maradottak előtt ezután Nádasdy kinyilvánította határozott szándékát, hogy birtokain ezután nem fog megtűrni olyan egyházat, aki nem fogadja el az ágostai hitvallás elveit. A kollokvium Beythe András vezette jegyzőkönyvét magához vette, és annak teljes szövegét, a zsinat lefolyásának ismertetésével egyetemben még abban az évben nyomtatásban is közzétette *Historia colloqui Chepregiensis de coena Domini...* címmel (Bártfa, 1591; RMNy 653), sőt, külföldön is kinyomtatta és terjesztette (h. n., 1591; RMK III, 5517 és 5518) – ez a nyomtatvány egyébként a történetekre vonatkozó legfontosabb forrásunk. (A csepregi hitvita történetét megírta és a jegyzőkönyvet közölte THURY Etele, *A Dunántúli Református Egyházkerület története*, I, Pápa, 1908.) A nyomtatott jegyzőkönyvből ismerjük a vita résztvevőinek névsorát is. Sorrendben a következők írták alá az első nap végén a jegyzőkönyvet: Nádasdy Ferenc, Récés

János csepregi lelkész, Samarjai Vidos Lénárd sárvári lelkész, Tethényi Imre cenki lelkész, Muraközi György pulyai lelkész, Báthai István kőszegi lelkész, Thokoics György csepregi lelkész a hosszú soron, Dragoni Gáspár rohonci lelkész, Komári Péter szakonyi lelkész, Thesmár István szentkereszti lelkész, Alsólendvai Péter horpácsi lelkész, Amandus Buphen kőszegi német lelkész, Pythiraeus Gergely kőhalmi lelkész és Szegedi András újkéri lelkész. A csepregi kollokviumra Beythe István évek múltán is nagy keserőséggel emlékezett. „Valamennyien voltak, kedvezésért-e, miért-e, egy sem állta mellé, hanem ő maga szegény másfél egész nap felele nekik. Ha bolondság kellett kedvüknek, miért nem küldték ki közüllük, jókedvvel ott hagyta volna őket. [...] De tinektek nem fér az Isten igazsága fejetekbe, mert megvakított az Isten ítélete bennetek. [...] A magatok kívánságának hagyattatok. [...] De hogy látá Beythe István, hogy háborúra, nem az isteni szeretetre igyekeztek, megmondá' előttetek, hogy soha csak egy gyűlésnek sem volt jó vége. Búcsút vévén tőletek, kiméne. Azt költétek utánna, hogy haragjában és azon való szégyenletében ment el, hogy meggyőztétek, hiszen bizonyoságot teszen az írás, senki kedvéért nem hazudik” (THURY Etele, *Beythe István védekezése...*, MPREtA, 1908, VII, 65–103; Beythe *Igaz mentség...* című apológiájának szövegével).

A történetek után néhány évig még nem mérgesedett el véglegesen a helyzet a két protestáns irányzat hívei között az egyházmegyében. A modus vivendi fenntartására irányuló igyekezet jeleként Beythe András a következő évben olyan értekezést küld Récés esperesnek, amely igen mérsékelt nézeteket vall az úrvacsora-tan értelmezésével kapcsolatban (*Methodicus tractatus de materia coenae Domini*; a mára elveszett művet kísérő levelet kiadta FABÓ, 1866, 52–53). Azonban még abban az évben Beythe püspök nyíltan állást foglalt a helvét irányzat mellett, ugyanis Pathai István református szemléletű iratához (*Az sacramentomokról in genere és kiváltképpen az úrvacsorájáról való könyvecske*, Sicz, 1592; RMNy 705) kétrészes latin üdvözlőverset mellékel. A címlap versóján helyet kapott vers szövege a következő:

Participatio que cum Christo quomodo sacra,
Coena pio populo sumpta salubris erit.
Papae missa ruit; Berentique sinusia scripto
Concidit hoc. Luci tempora iam redeunt.
Huic licet infesti sint multi vana sequentes,
Sed laudes Christi secula nulla silent.
Macte animo Stephane tanto te lumine praebe,
Nemo erit hanc laudem qui tibi praeripiat.

Veritas caenae tenebris operta
Iam diu, surgit redeunte sole,
Grata canat plebs domino benigno.
Carmina laudum.
Stephanus Beithe superat[tendens]

A kenyértörést Récés János csepregi esperes kényszerítette ki 1595-ben. Több sikertelen próbálkozás után szeptember elején végre sikerült Meszlényben összetoboroznia a Nádasdy-birtokokon működő lelkészeket. A gyűlés elé a két Beythe egy békülékeny „formula concordiae”-t terjesztett, Récésék azonban ragaszkodtak a lutheránus hitelvek melletti határozott kiálláshoz. Beythe István végül lemondott szuperintendensi hivataláról és hívei kíséretében eltávozott a gyűlésről. 1596-ra ismét Csepregre hívták össze a Nádasdy-birtokok lelkészeit. A megjelenteket Récés ultimátumszerűen az *Ágostai hitval-*

lás és a *Formula Concordiae* aláírására szólította fel. A vonakodókat Nádasdy nevében retorziókkal fenyegette meg. Mindennek hatására a jelenlévők többsége végül aláírta az iratokat. A zsinatról távol maradtakat Récés személyesen látogatta körbe és egyenként dolgozta meg őket, hogy kikényszerítse tőlük az iratok aláírását. Mindez gyakorlatilag az evangélikus és a református egyház de facto szétválását jelentette a dunántúli egyházkerületben. (Az események részletes taglalását lásd ZOVÁNYI, 1977. 250–263.)

Az 1596-tal eldurvuló hangvételű hitvitának több verses dokumentumáról is tudomásunk van. Beythe István 1596 táján hat latin disztichonból álló megrovó verset intéz Keresztúri Mihály csepregi rectorhoz. Keresztúri hosszú latin verssel válaszolt (ZOVÁNYI, 1977, 263). Ezután többrendbeli latin verses pasquillusokkal és gyűnyversekkel rontottak egymásnak (a szövegek egy részét lásd a jelen históriát is megőrző kódexben: OSZK Fol. Lat. 2077. ff. 46–47, 168–170). Húsz évvel később a *Kalauzban* Pázmány Péter nem kis rosszmájúsággal eleveníti fel a protestáns belháborút: „Németújvárbán 1597. esztendőben Bejthe István (ki superattendensek vala az említett vármegyékben lakó lelkek martalócinak), egy kis könyvet nyomtata, *Encomion Ubiquisticon* (Typ. Manlian. sumptib. Andreae Bejthe [RMNy 812]); melyben nevezet szerént megdicsíri az alatta való fő-fő prédikátorokat. Némelyekről azt írja, hogy feleségeket ebül kapták és most magok kerítői asszony-hölgyöknék; paráznák, méreg-osztogatók, emberétetők etc.

Tempore jam multo, propriis uxoribus ipse

Georgio Thokoith

Leno miser fueras, hirce petulce, tuis.

Et, quam nunc retines, nuper tu qualiter illam

Quae sieris, referens, foede marite, tibi.

Vosne estis digni, út Domini verbum recitetis;

Joanni Politoris

Quos vagus error habet, vitæque caeca scatet?

Rastra, ligones, et potius crepidas agitetis.

Scandala ne moveat vita pudenda piis.

Vos certe Balis servi estis, Christo inimici:

Qui fugitis verum; per scelus omne PARES.

Quem tua non recipit rectorum in basia conjux?

Leonar. Fitos. Sárváriensi

Et futuunt illam cerdo, vagusqua latro.

Institor es; nebulo; propriique thori maculator;

Mendax: et quid non? impietate scatens.

Hoc quoque succurrat: cum conjuge participis tu

Nicolao Hegyfalvi

Vixeris exlex út; foedus adulter eras.

Cum sic spurciciem vestram vos prostituatis:

Stercoreas chartas vos iuvat evomere.

Ab Daniel Kevi, Preszteg quem detinet alma.

Danieli Kevino

Gaudes desidia, vane CINAEDE, tua.

Non ego vos possum miti jam voce vocare:

Stephano Klazekovith

Vestra VENENATO est crimine nota manus.

Porcos in pretio servas majore, fidem quam:

Michaeli Benkóczy

Conspiratorum tu quoque parte menes.

Matthaei Szegedi cum nata quid tibi cessit;

Cucumque uxore, tenes, heu pudibunde, bene.

Natam etiam Benedicti Hollosi ludificasti:

Atque fidem pactam posthabuisse juvat.
 Quomodo pressisti generosi seminis unam,
 Purpuream chlamydem es cui male pollicitus.
 Cum vos commonui, út fidei fructus faceretis:
 TOXICA miscetis pro pietate mihi.

Andreae Budaeo

Efféle bakbűzű fűzfaversek alá Bejthe István *superattendens* írta nevét; és nem kétlem, ha ki tagadást tölt volna, fejére rakta volna Bejthe mindezeket” (PPÖM III, 346–347). Amikor az *Encomion Ubisticon*ért Nádasdy felelősségre vonta a püspököt, fia, Beythe András önzetlenül magára vállalta a szerzőséget, és így ő kényszerült kiállani a megalázó bocsánatkérési procedúrát. A luheránus tábor ettől függetlenül továbbra is az idősebb Beythét tekintette a gúnyvers szerzőjének (lásd az RMNy 812. tételének jegyzeteit).

A lutheránus elveket valló lelkipásztorok 1598-ban egy személyeskedő megjegyzésekben bővelkedő vitairatot tettek közzé Beythe ellen *Summaia azoknak az articulusoknak, kiket vetekeodesek tamadtanak...*, Keresztúr, 1598; RMNy 834). A mű tizenkét fejezetben veszi végig a vitatott teológiai kérdéseket, a végén pedig felsorolja a hittételeket elfogadó és „subscribáló” hetvenhét lelkész nevét. A névsor élén az evangélikus tábor négy hangadójának – Joannes Reczes, Georgius Tokoits, Stephanus Klazekovith, Leonhardus Vidos – neve áll. A listára azonban tudtukon kívül felvették néhány eltérő nézetet valló lelkipásztor, így a két Beythe nevét is. Beythe püspök védelmében a következő évben készült el a válasz-röpirat *Az igaz köröstyényektől meghasonlott rágalmazó articulusok ellen irattatott igaz mentség*. Ez az apológia végig harmadik személyben beszél az idős és beteg püspökről, a szöveg megtalálójá és első ismertetője azonban textológiai módszerekkel bizonyítja, hogy a mű fogalmazója és diktálójá minden bizonnyal maga Beythe István volt (RÉVÉSZ Kálmán, *Beythe István Apológiája*, ProtSzele, 1895, 594–595). Az apológia egyébként megemlékezik arról is, hogy Beythe kritikus hangvételű versei is megbotránkozást keltettek Récésék soraiban: „Nem igazán szolgák Istennek, hanem az koncért. [...] Az jó urak ítéleti apellálása után kérdik Böythe Istvánt, hol hallotta avagy látta-e az reájok kiállott véteket, és versöcskéit is szidalmazták, ha meg nem érthették. Mit gondolnak velők? Ugyan sem illött Virgilius avagy Homerus verseivel afféle szégyönségöt írny, igaz elég, ha megértötték. Ugyan nem illött azoknak módját töletök kérdözni, mert akkor írta azokat, amikor tempus fuerat dicere, quo sentiret: ideje volt előbeszélleni az melyeket értené” (*Igaz mentség...*, id. kiad., 70–71). Az említett „versöcské” jelenthetik a Keresztúri Istvánhoz címzett (mára elveszett) disztichonos pasquillusokat, de még inkább vonatkozhatnak a „Virgilius avagy Homerus verseivel”, vagyis epikus énekben megörökített *A csepregi zsinatról való históriára*.

A históriához visszatérve mindezek után a következőket állapíthatjuk meg. A vers a szakirodalom véleményével szemben nem az 1591-es kollokviumról, hanem az 1596-os második csepregi zsinatról szól – ezt egyébként nyíltan kijelenti a kolofon szövege is: „Írnak vala ekkor kilencvenhatodikban, / Mikor mind-e dolgok lőnek az országban.” A mű afféle biblikus mezbe öltöztetett „kulcsregény”, az őszötvetségi alakok valóságos korabeli személyeknek feleltethetők meg (a kulcsot az akrosztichon adja); az aranyborjút imádó Jeroboám király: Nádasdy Ferenc, a „tudatlan, bolond” főpap, Amaziás: Récés János, a megalkuvó pap (Leonhardus): Samarjai Vidos Lénárd, a hatalmat kiszolgáló hamis tanítókat keményen megfeddő Ámós próféta pedig maga Beythe István. A történet lazán kapcsolódik az aranyborjú kultuszát visszaállító Jeroboám király és Ámós próféta történetéhez. A párhuzamos részek a következők: 1–11. strófa = Achija és Jeroboám találkozása, 1Kir 11,26–40; 12–37. strófa = 1Kir 12 – Jeroboám hosszú beszéde és az aláírás motívuma önálló; 38–95. strófa = önálló, az 1596 eleji csepregi zsinat eseményeinek leírása; 96–116. strófa = önálló, az 1596 eleji állapotok bemutatása; 117–129. stró-

fa = 1Kir 13 és Ámósz könyvének parafrázisa; 130–170. strófa = Ámósz és Amaziás párbeszéde Ámósz 7,10–17 alapján – lehetséges, hogy egy valóságos Récés–Beythe beszélgetés áll a háttérben; 171–172. strófa = kolofon. A kisebb bibliai utalásokat a kézirat a lapszálon jelöli.

A vers az 1596–97-es esztendőök élénk pasquillus-irodalmához kapcsolódik. A szerző minden bizonnyal Beythe István volt. A kolofon adata a kollektív szerzőségről úgy értendő, hogy a Beythével szolidáris egyháziak morális felelősséget vállaltak püspökökkel.

Beythe István életrajzát Fabó András írta meg (FABÓ András, *Beythe István életrajza*, AkÉrt, 1864, IV. 210–268; és FABÓ, 1866). 1532-ben született. Családja nemesi állapotú, a kövi vagy kevi előnevet viselték. 1556-tól Szakolcán, 1559-től Alsó-Lendván tanító, később sárvári rector. 1565-től alsó-lendvai, 1576-tól németújvári lelkész, egyben Batthyány Boldizsár udvari papja. 1574–82 között szorosán együttműködik Clusiusszal (Charles de L'Écluse) és segíti a *Nomenclator* anyagának összegyűjtésében. 1585-től dunántúli szuperintendens. 1595-ben lemond hivataláról, de református meggyőződésű paptársai továbbra is őt tekintik püspököknek. Haláláig a lutheránus gyülekezet sem választ magának új püspököt, hanem az esperesek kormányozzák az egyházmegyét. 1612-ben hal meg Németújvárott. Irodalmi működéséről lásd HORVÁTH János, 1957², 333–338.

Nyomtatásban megjelentetett műveit lásd RMNy 516, 517, 552, 553, 554, 648, 811, 812. Latin versei a fentebb említettekén kívül: 1. Tetrasztichon *A körösztényi tudománnak revid summája* (Németújvár, 1582; RMNy 516) címlapjának versóján (kiadva: FABÓ, 1966, 51). 2. Üdvözlővers Jeremias Hombergerhez a *Granum frumenti...* (Németújvár, 1583; RMNy 534) címlap versóján. Mivel nincs modern kiadása, szövegét közlöm:

Scribere sacrivolunt multi, sed spiritus omnes
 Haud idem ductat, quem Ieremia tenes.
 Plebia in causa promptum est proponere quod vult
 cuius: sed verae res alia est fidei.
 Experiare licet quantavis materie te
 Hombergerus erit sed prior hoc opere.
 Stephanus Beythe Minister
 ecclesiae Gizingensis

3. Latin üdvözlőversek Frankovith Gergely orvosságos könyvébe (*Hasznos és fölötte szükséges könyv*, Németújvár, 1582/85 és Monyorókerék, 1588; RMNy 532 és 617; kiadva: Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei, III [1956], 136–138). 4. Három latin vers Somogyi Péter (azonos Melius Juhász Péterrel?) börtönben írott naplójának kéziratában (kiadva: STROMP László, *Somogyi Péter fogsága*, Pozsony, 1891, 110 és Uő., *Somogyi Péter naplója*, MPREtA., 1903, II, 103).

- 12 Tized részt – pontosabban a tizenkét törzsből tízet (vö. 1Kir 11,29–32.)
 109 két borjút aranyból öntettem – Utalás arra, hogy Beytheék felfogása szerint a lutheránus úr-
 vacsora-tan bálványozásnak minősül.
 136 subscribálni – aláírni
 206 kakukdogálják – madárhangot utánzó szó
 219 ihon egy könyvem – Utalás a lutheránus vallás alaptételeit megfogalmazó, 1577-ben
 Bergenben összeállított *Formula Concordiae*-ra. Az 1596-os csepregi zsinaton Récés es-
 peres hívei elsősorban ezt akarták aláírni a jelenlévőkkel.

- 240 Kancsa – kancsó(ja)?; talán a szó romlott, ebből: kámzsa; kurva köcöléje – Esetleg a mi-seruha jelentésű casula szóból. A XVI. század végén a prostituáltak viselete a palást.
- 278 Elpusztult a schola – A csepregi iskolára való utalás; az iskola elvi irányításának jogát Nádasdy magának vindikálta. 1588-ban az iskolai rendtartás tervezete körül súlyos hatásköri konfliktusai voltak az akkori papnak és tanítónak Beythe püspökkel. Lásd ZOVÁNYI, 1977, 251–252.
- 345 lakott volt – Egyes szám első személy volna a helyes. A beszélő az akrosztichon tanúsága szerint („LEONHARDUS”) Samarjai Vidos Lénárd sárvári esperes. Korábbi gönci tevékenységéről nincs tudomásunk.
- 404 búcsúztatja – távozásra szólítja fel
- 538 Fuss Juda földébe – Erdélybe
- 571 köcölés kurvákat – Lásd a 240. sorhoz fűzött jegyzetet.
- 621 ilyet immár nem láttatok-é? – Az 1596. évi gúnyverseknek gyakori témája volt a hasonló magánéleti pletykák, rágalmak kiszínezése.
- 641 poenitentiát – bűnbánatot, vezeklést
- 661–672 Jaj néked Korazim... – Mát 11,23–25.
- 669 Kapernaum – város Galileában, a Genázereti partján; vö. Mát 11,23.

BARANYAI DECSI JÁNOS

Nyomtatott szövegforrása: „Az [tö]rök[k] ...ről, es Veg... An... Ad No[tam] Az ki...” [Szeben, 1597–1599?, Fabricius.] A címlapon hatsoros latin vers töredékei:

„Qui Maho.....
 Primiti.....
 Quad; sui.....
 Ausae, s.....
 Hoc velut.....
 Cuius, ...”

Hátul: „FINIS”, majd a Báthory család fametszetes címere. – RMNy 842.
 RPHA 156

Strófaképlete: a13(6,7), a13(6,7), a13(6,7)

Dallama: A nótajelzés talán Bogáti Fazakas Miklós azonos szótagszámú (bár négysoros versszakokból álló) zsoltárának kezdősorára utalhatott: „Az ki nyavalyájában nem talál oltalmat” (7. zsoltár). – RMDT I, 63, 238.

Modern kiadása: Könyvtáblából kiáztatott töredékeit először sorrendhibákkal kiadta LUKINICH Imre, *Kalazantium*, 1898/99, 80–82, 96–97; kritikai kiadása: RMKT XVII, I, 19. sz.; újabban előkerült töredékeit kiadta Gernot NUßBÄCHER, *Neue Beiträge über das Druckwerk „Török császárok krónikája”*, MKsz, 1970, 389–394.

A szöveg korábban megjelent az RMKT XVII. századi sorozatának első kötetében. Újraközlését az indokolja, hogy időközben a nyomtatvány újabb töredékei kerültek elő, melyek a szöveget is jelentős mértékben, 408 új sorral gazdagították. Az 1898-ban Lukinich Imre által megtalált töredékeken megőrzött szöveg rendjét Stoll Béla rekonstruálta. A nyomtatvány Stoll rekonstrukciója szerint eredetileg 18 negyedrév levélen 282 strófát tartalmazhatott. A Stoll által ismert részletek a 19–26, 28–35, 37–62, 64–71, 73–97, 100–106, 127–134, 136–143, 145–162, 199–206, 208–215, 217–234, 253–282. strófákat, illetve töredékeiket tartalmazták. A Nußbächer által kiáztatott C₁, C₃, C₄, D₁, D₂, D₃ és D₄ levelek töredékei szerencsés módon nagyrészt pont a korábbi töredékekből hiányzó részeket őrizték meg, a 134–144, 163–198, 206–207, 215–216, 221, 223, 235–270. versszakokat. Az új szövegrészeket a korábbiakkal összeillesztve így a história mintegy 85 százalékát tudjuk rekonstruálni.

Már Lukinich Imre felvetette, hogy a história szerzőjét Baranyai Decsi Jánosban kell keresnünk. A kolofon szerint „egy pusztá klastromban, székelyek vásárában” szerezték a művet. A székelyek városa az ekkoriban még Székelyvásárhelynek nevezett Marosvásárhely, a „pusztá klastrom” pedig

a ferences kolostor, amelyben az 1590-es évek végén a protestáns városi iskola működött, és amelynek Baranyai Decsi 1593-tól 1601-ig, halála évéig tanára volt. A szerző erdélyinek és a Báthory Zsigmond nevével fémjelzett törökellenes politika hívének vallja magát – Decsire ez is ráillik. Feltűnő az is, hogy a krónikaíró több olyan magyar szöveget is beépít szövegébe, amelyet megtalálhatunk Baranyai Decsi 1598-ban kiadott *Adagiorium*ában. Lukinich mindeme érvei ellenére Stoll Béla irodalomszociológiai megfontolások alapján mégis elvetette ezt az attribúciót: „Valószínűtlennek látszik ugyanis, hogy egy humanista műveltségű történetíró magyar nyelvű históriás éneket is szerezzen. [...] Baranyai Decsi valószínűleg mélyen megvetette magyar nyelven verselő íróársait” (RMKT XVII, 1, 526). A humanista műveltséggel és öntudattal azonban korántsem összeegyeztethetetlen a históriáírás. Elég Hunyadi Ferencre utalnunk, aki Padovában végzett doktor, fejedelmi udvari orvos létére nem áttolta megverselni a trójai háború történetét (*Az régi és híres-neves Trója városának tíz esztendeig tartó megszállásáról*, 1569; RMKT XVI, 8, 50–117, 453–455). Baranyai Decsi atyai barátjaként tisztelte Hunyadi, több levelet is váltottak. Baranyai Decsi költőként is nagyra tartotta Hunyadi, történeti munkájában „finom szavú költő”-ként jellemzi (BARANYAI DECSI, 1982, 263). Környezetében azonban Hunyadin kívül is számos olyan tiszteletre méltó értelmiségit találhatott, akik életük során magyar nyelvű históriát írtak. Fiatal korának iskolájából, a tolnai kollégiumból több versszerző, illetve versszerzéssel is foglalkozó egyházi és világi értelmiségi került ki. Egyik tanára, a Wittenberget járt hebraista, Tolnai Fabricius Bálint asztali illemszabályokat verselt meg és bibliai históriát is írt (műveit lásd RMKT XVI, 11, 4–6. sz.). A *Dávid és Betsabé* történetéről históriát író – szintén Wittenbergben végzett – Decsi Gáspár valószínűleg Baranyai Decsi lelkipásztora volt Tolnán. ráadásul földije is (lásd RMKT XVI, 11, 2. sz.). Földije lehetett az a Decsi Mihály is, aki 1579-ben egy Damoklész-históriát szerzett (*Damokles és Dienös históriája*; RMKT XVI, 11, 3. sz.; a témáról részletesebben ORLOVSZKY Géza, *Humanizmus és históriás ének = Mezőváros, reformáció és irodalom, 16–18. század*, szerk. SZABÓ András, sajtó alatt). Székelyvásárhelyi rectorként közvetlen munkatársai közt is találunk versszerzőt, aki nem más, mint a Decsi vezette iskolában segédtanítóskodó Csáktornyai Mátyás.

A szerzőség kérdését végleg eldöntötte Baranyai Decsi 1598-ban írott latin nyelvű, Báthory Zsigmondhoz intézett orációjának előkerülése és publikálása (BALÁZS Mihály, MONOK István, *Történetírók Báthory Zsigmond udvarában = Magyar reneszánsz udvari kultúra*, szerk. R. VÁRKONYI Ágnes, Bp., 1987, 249–262; BALÁZS Mihály, MONOK István, VARGA András, *Baranyai Decsi Jánosnak a török elleni háborúra buzdító beszéde 1598-ból*, Limbus, II, Szeged, 1990, 37–100). Bár az *Oratio...* kiadói nem aknázták ki az újonnan előkerült forrás kínálta attribúciós lehetőséget, Fodor Pál 1997-es tanulmánya már tényként kezelte, hogy a *Török császárok krónikájának* szerzője Baranyai Decsi János (FODOR Pál, *Az apokaliptikus hagyomány és az „aranyalma” legendája. A török a 15–16. századi magyar közvéleményben*, Történelmi Szemle, 1997, 21–49). Hasonló értelemben foglalt állást Szentmártoni Szabó Géza egy kis példányszámú ünnepi kiadványban (Szentmártoni SZABÓ Géza, *Zrínyi a török fátumáról: az aranyalmáról = Jankovics József 50. születésnapjára*, Bp., 1999), valamint Tóth István fordításkötetének jegyzeteiben (*A gyulafehérvári humanista költészet antológiája*, ford., kiad., TÓTH István, Bp., 2001, 424–425). A 2001. június 1-jén Nagykőrösön, a *Mezőváros, reformáció és irodalom (16–18. század)* című tudományos konferencián tartott előadásomban (ORLOVSZKY, I. m.) a jelenlévő szakmai közönség figyelmét magam is felhívtam a kézenfekvő attribúció tudomásulvételére. Ezzel egy időben Holler László gondosan adatolt tanulmányban, a história és a latin oráció párhuzamos helyeinek sorra vételével bizonyította Baranyai Decsi szerzőségét (HOLLER László, *Baranyai Decsi János törökök elleni harcra buzdító éneke 1597-ből*, MKsz, 2001, 101–112).

Baranyai Decsi János biográfiájával idáig már számos tanulmány foglalkozott, ezért itt csak az életút fontosabb adatainak felvázolását érzem szükségesnek (a Baranyai Decsi életére, műveire és

a szakirodalomra vonatkozó legjobb összefoglalás: PACZOLAY Gyula, *Baranyai Decsi Csimor János, a szőláskutató* = *Baranyai Decsi Csimor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 12–27; lásd még: János ZLINSZKY, *Vita et opera Joannis Decii Barovii*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Juridica et Politica, 1992, 207–214). 1560 körül született a török hódoltsági területen lévő Decsen. Családi neve Csimor volt. Humanista nevét – a protestáns értelmiségiek szokása szerint – származási helyéről választotta. Decs ugyan Tolna megyében található, de a felső-baranyai református egyházmegyéhez tartozik. A szülőfalujához közeli Tolna mezőváros iskolájában kezdte tanulmányait a Szigeti Imre alapította (1549) protestáns iskolában. Tanárai között találjuk Tolnai Fabricius Bálintot és Bélyei Piso Fábiánt. Az 1580-as évek elejétől Debrecenben tanult, majd követte tanárát, Laskai Jánost a kolozsvári kollégiumba. 1587-ben tanítványával, Bánffy Farkas fejedelmi tanácsos Ferenc nevű fiával Wittenbergbe utaztak tanulni. Útjukról Bánffy Farkasnak ajánlva latin nyelvű leírást adott ki *Hodoeporicon itineris Transylvanici* (RMK III, 764; magyarul: *Magyar utazási irodalom, 15–18. század*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., 1990, 247–264). Két év elteltével tanítványával együtt átmentek a strassbourgi akadémiára. *Synopsis philosophiae* című doktori disszertációját Johann Ludwig Hawenreuter irányításával készítette el. A mű Kovacsóczy Farkas kancellárnak ajánlva 1591-ben meg is jelent Strassbourghban (RMK III, 815), majd négy év múlva Wittenbergben is (RMK III, 864). Hivatalos felkérésre már strassbourgi időszaka alatt megkezdte nagy összehasonlító jogi kézikönyvének összeállítását, amely hazatérése után egy évvel jelent meg a fejedelemnek ajánlva, Kolozsvárott (*Syntagma institutionum iuris Imperialis ac Ungarici*, Claudiopoli, 1593; RMNy 719). Később keserűen írja Hunyadi Ferencnek, hogy Bethlen Zsigmondtól egy fillért sem kapott a *Syntagmáért*. Az 1593-as és 1594-es év nagy részét Kolozsvárott töltötte, minden valószínűség szerint politikai jellegű megbízásokat teljesített, és előnyös állásajánlatra várt. Szerencsétlenségére pártfogói áldozatul estek az 1594. augusztus 28-i politikai fordulathoz, amikor a fejedelem váratlanul elfogatta és kivégeztette politikai ellenfeleit. Baranyai Decsi Kovacsóczy kancellár vagy Báthory Boldizsár embere lehetett korábban. Támogató nélkül maradván, úgy tűnik fel, kényszerűségből kellett elfogadnia a szerényebb lehetőségekkel kecsegtető székelyvásárhelyi rectori állást. Az 1557-ben alapított vásárhelyi iskola nem számított Erdély legjelesebb tanintézetei közé. Korábbi tanárai közül egyetlen neves személyiséget ismerünk, Laskai Csókás Pétert, ő azonban alig egyéves rectorkodás után 1581-ben, mielőtt külföldi peregrinációra indult volna, tanári állását a jobban jövedelmező fogarasi prédikátorságra cserélte fel. Az iskolának két régi kolostori épület adott otthont, a plébániatemplom melletti nagyobb egykori ferences rendház, és az a Szent Miklós utcai épület, amely korábban a pálos rend tulajdonát képezte – ez utóbbit utalta ki szolgálati lakásul az új iskolaigazgatónak és családjának a városi tanács. Az iskola fenntartására János Zsigmondtól kiutalt évi 250 forint időközben 150-re apadt. 1586-ban a fejedelem utasítja Sombory Lászlót, hogy az összeget ismét pótolja ki 250-re. Ez az összeg magában foglalta a rector és a segédtanító vagy segédtanítók jövedelmét is, az iskola vezetőjének helyzetét tehát egyáltalán nem tarthatjuk irigylésre méltónak. Baranyai Decsinek ráadásul nem csak magáról kellett gondoskodnia, vele voltak a török elől menekülve mindenét elvesztő családjának Erdélyben letelepedett tagjai is: édesanyja, mostohaapja (Decsi Barbély Péter) és féléstvérei.

Az 1595-től 1598 elejéig tartó időszakban Baranyai Decsi komoly irodalmi tevékenységet végzett e háború támogatása érdekében. E koncepció keretébe illeszkedett 1596-ban kiadott Sallustiusfordítása is (*Caius Crispus Sallustiusnak két históriája*, Szeben, 1596; RMNy 786). A Catilina-összeesküvés története nyilvánvaló áthallásokat tartalmazott a korabeli olvasó számára az alig egy évvel korábbi, Erdély- és Európa-szerte erősen vitatott eseményekre. A fejedelmi önkény rejtett felmentésén túl azonban a Sallustius-fordítás fontosabb célkitűzése, hogy az olvasót, „főképpen az fejedelmeket, urakat, nemeseket és egyéb főrenden valókat” a „hadviselésben való eszésségre” és „jó

módra” tanítsa. A törökellenes harc ügye szinte a rögeszméjévé vált. Többször utal rá, hogy a háború szerencsés kimeneteléről egyéni látomásai révén is meggyőződött. 1595 augusztusában a fejedelmi esküvő alkalmából Báthory Zsigmond és Mária Kriszterina színe előtt személyesen adja elő az erre az alkalomra szerzett – mára sajnos elveszett – versét (lásd BARANYAI DECSI, 1982, 220).

1596 közepén nyilvánvalóvá kellett válnia Baranyai Decsi számára, hogy Báthory fejedelemtől nem várhat semmi jót. A nyár elején már azt fontolgatja, hogy családotul átköltözik a királyi Magyarországra és valamelyik ottani tehetős arisztokratának ajánlja fel szolgálatait. Atyai jó barátja, Hunyadi Ferenc jó szándékúan azt tanácsolja neki, hogy a kisvárdán birtokos Szokoly Miklósnál vállaljon szolgálatot (*Janus Pannonius. Magyarországi humanisták*, ford. CSONKA Ferenc, kiad. KLANICZAY Tibor, Bp., 1982, 802). Baranyai Decsi hajlott is a felkínált lehetőség elfogadására, de úgy tűnik, hogy a nyári szünetre, majd október elejére tervezett utazása végül az időközben meginduló Eger elleni török hadjárat miatt mégsem valósult meg.

A következő év katonai sikerei, Tata és Pápa visszafoglalása, úgy látszik, újabb reményekkel töltötték el. 1597 második felében minden bizonnyal párhuzamosan írta két szorosan összefüggő művét, magyar nyelvű históriás énekét és az 1598-as évszámot viselő, nagyszabású latin *Oratióját*. A *Krónikát* nem jegyezte saját nevével, hiszen számára ez aligha hozhatott irodalmi dicsőséget; nevét „nagyobb dolgokban akarta jelenteni”, elsősorban magyar történetével, melynek első szakasza ekkor járt a befejezése felé (lásd HOLLER László, *Baranyai Decsi János, a történetíró = Baranyai Decsi Csímor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 3–7). A két mű jól kiegészíti egymást, argumentációjuk, exemplumaik, mondanivalójuk nagyrészt azonos, a forma azonban a megcélzott közönség befogadói szokásainak megfelelően különböző. A *Török császárok krónikája* a „községhez”, a szélesebb közvéleményhez szól, a latin beszéd – bár címzettje ismét Báthory – valójában az országot irányító rendeket, az országgyűlés küldötteit veszi célba.

Baranyai Decsi ambíciói a politikai közvélemény direkt befolyásolására minden bizonnyal a fejedelem 1598 eleji lemondásával szálltak el végképp. Figyelmét egyre inkább iskolai munkája és az elvontabb tudományos tevékenység felé irányítja. *Adagiorum*át csiszolgatja, nekilát a *Magyar történet* módszeres továbbírásának. Letesz pályaválogatási terveiről is, és igyekszik rendezni vásárhelyi viszonyait. A mezőváros vezetői elégedettek tevékenységével, ezért – bizonyos megkötésekkel – egy 1597. augusztus 26-án kelt szerződésben átengedik a tulajdonába azt az iskolaépületet, melyet családtagjaival odáig szolgálati lakásként használhattak (lásd HOLLER László, *Hol írta Baranyai Decsi János a törökök elleni harcra buzdító énekét? = Baranyai Decsi Csímor János emlékezete*, Kolozsvár, 2001, 8–11). Valószínűleg fizettségének ügye is megoldódott valamelyest, annyira legalábbis rendeződhetek anyagi viszonyai, hogy végre a házasságra is gondolhatott. Gyulafy Lestár feljegyzéséből tudunk a pusztá tényről, hogy 1600-ban megházasodott. Úgyszintén egy szákszávi jegyzet, Piskolti Fabritius Mátyás vásárhelyi lelkész könyvbejegyzése tudósít arról is, hogy a következő évben, május 15-én éjjel két órakor meghalt, és a következő nap Vásárhelyen el is temették. A gyors temetésből arra következtethetünk, hogy talán valamilyen járványos betegség vihette el.

A *Török császárok krónikájának* megírását az 1597-es év őszi-téli hónapjaira tehetjük. Ekkor már Erdély-szerzte híre járhatott, hogy a fejedelem követi útján ismét a lemondásáról tárgyal a császárral. Tartani lehetett egy újabb politikai fordulattól: a törökbarát párt előtérbe kerülésétől. Valószínűleg így kell értelmeznünk a kolofon óvatoskodó megjegyzését a „mostani idők”-ről. Amennyire a töredékes szövegből megítélhető, a verses krónika két részből állt. A mű első felében az oszmán-török birodalom történetét mondja el a dinasztiaalapító első uralkodótól a megírás idejéig. A második rész amolyan verses adhörtáció, melyben a hagyományos wittenbergi történet szemlélet törökökkel kapcsolatos tanítását ötvözi a tizenöt éves háború kezdetével szöködszerűen felduzzadó rőpiratirodalom

érvrendszerével (a XVI. század végi török tárgyú nyomtatványokról lásd Carl GÖLLNER, *Turcica. Beschreibende Bibliographie der Türckendrucke des 16. Jahrhunderts*, I–II, București, Berlin. Baden-Baden, 1961, 1968). A történeti áttekintés során Baranyai Decsi nem egyetlen művet kivonatolt, hanem felhasználta széles körű történeti ismereteit. Minden bizonnyal előtte feküdt az a közel száz darabból álló latin beszédgyűjtemény (*Selectissimarum orationum et consultationum de bello Turcico ... volumina quatuor*, ed. Nicolaus REUSNER, Lipsiae, 1596), melyre Balázs Mihály és szerzőtársai hívták fel a figyelmet, közölve a kötet részletes tartalmát is (BALÁZS, MONOK, VARGA, *I. m.*, 38–42).

Baranyai Decsi több latin és egy görög verset is megjelentetett nyomtatásban. Az RMKT kiadási elveinek megfelelően ezek szövegét is közöljük.

1. Bánffy Farkasnak szóló ajánlóvers, *Hodoeporicon...* (RMK III, 764), címlap verso. Tóth István magyar fordítását lásd TÓTH István, *I. m.*, 145.

Magnifico domino D. Wolphango Banfi Losonci consilario illustrissimi principis Transylvaniae ...
patrono colendissimo S. D. P.

Accipe pacato, Mecoenas inclyte, vultus
Historiam monstrae cunctaque gesta viae.
Felix qui mores hominum cognovit et urbes,
Altaque cum populis plurima regna suis.
Nam veluti variis messis cumulatur ab agris;
Sic varius veras comparat usus opes.
Gloria sic clari melius celebratur Ulyssis.
Annos dum toto currit in orbe decem.
Sic viget Aeacides, sic virtus Iasonis, atque
Sic pius Aeneas nomine clara tulit,
Nos quoque quod tulimus tam taedia longa viarum,
Proderit hos olim commemorare vias.

2. Ajánlóvers Debreceni Tankó Miklósnak (RMK III, 777.)

Epigramma

ad ornatissimum et humanissimum virum, Dominum Nicolaum Tanko Debrecinum,
amicum charissimum

Ω φίλε Νικόλεως, ἡμῶν κεχαρισμένη θυμῷ
Ω φίλε ταῖς τεχναῖς εὐσεβίητε κλύτε·
ἀλλοδαποιο πύρος νῦν δείκνεις, ὥς φάσιν, αἴης
τούς πατρίδος κάπνους λαμποτέρους ἔμεναι·
πιστότερος τούτων μάρτυρ κατὰ παντὰ ἐσεῖται
ὃς μεγάλων λαῶν ἄστεα πολλὰ ἶδε.
εἰπετε Λευκορίδες τάγε σχέτλια μέτρα ἀδέλφαι
εἰπετε, αὐτος ἀγῆς πατρίδ' ἀπείναι ἔην
ὃς μεγάλουτε Ἀριστοτέλην θεῖοντε Πλάτωνα,
καὶ καλὰ του Χριστοῦ δόγματα παντ' ἐδάη.

Χαῖρε δὲ, ὦ πατρίς, καὶ πᾶσιν Πάννοις ἔσθλη
 γηθέε Δεβρεκίου ἔνεκα Νικόλεω.
 Χαῖρε καὶ ὦ νικῶν τοὺς λαοὺς πίστε ἔταιρε
 χαῖρε καὶ αἰδίων δέξαι ἄριστε κλέος.
 Σῶος ἰὼν αἰεὶ ἔλθων ἐπὶ πατρίδα γαίαν
 χρήσιμα εἶπε βροτοῖς ἥς χαρίεντα θεῶ.

3. Ajánlóvers Tolnai Szabó Jánosnak, Wittenberg, 1588 (RMK III. 781.)

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
 Leucordium sacras qui coluere domos?
 An quia non solito coelo potuque coboque
 Deficiant vires corporis atque animi:
 Vel quia maiori graviorum mole laborum
 Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
 Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
 Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
 Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
 Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae:
 Sed tu summe Deus coeli qui sidera torques
 Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
 Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
 Doctores ut alat patria nostra bonos.
 Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
 Iane tui felix gloria lausque soli.
 Et iubet ut postquam patrias remeabis ad oras
 Officii peragas munia cuncta tui.
 Sedulus erudias populum doctamque iuventam
 Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
 Non tamen immerito Deus a te postulat istud
 Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
 Nam tibi cura fuit caput exervisse per artes
 Et libuit linguas perdidicisse bonas.
 Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
 Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
 Interea si forte tuas remearis ad oras
 Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
 Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
 Qui nos ingeniis progenuere suis.
 Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae.
 Qui mea iuvisti pectore fata pio.
 Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
 Salve profectus duxque paterque mei.
 Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
 Quodque queo casus vincere cura tua est.

Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.
Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

4. Ajánlóvers Eszlári Demeternek, Wittenberg, 1589 (RMK III, 795.)

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
Leucordium sacras qui coluere domos?
An quia non solito coelo potuque coboque
Deficiant vires corporis atque animi:
Vel quia maiori graviorum mole laborum
Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae;
Sed tu summe Deus coeli qui side torques
Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
Doctores ut alat patria nostra bonos.
Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
Iane tui felix gloria lausque soli.
Et iubet ut postquam patrias remearis ad oras
Officii peragas munia cuncta tui.
Sedulus erudias populum doctamque iuventam
Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
Non tamen immerito Deus a te postulat istud
Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
Nam tibi cura fuit caput exervisse per artes
Et libuit linguas perdidicisse bonas.
Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
Interea si forte tuas remearis ad oras
Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
Qui nos ingeniis progenuere suis.
Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae,
Qui mea iuivisti pectore fata pio.
Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
Salve profectus duxque paterque mei.
Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
Quodque queo casus vincere cura tua est.
Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.

Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

5. Ajánlóvers Újfalusi Zsigmondnak, Wittenberg, 1589 (RMK III, 798). Tóth István magyar fordítását lásd TÓTH István, *I. m.*, 145.

Dic mihi cur patriis subito moriamur in oris
Leucordium sacras qui coluere domos?
An quia non solito coelo potuque coboque
Deficiant vires corporis atque animi:
Vel quia maiori graviorum mole laborum
Vincantur, nec onus tam grave ferre queant:
Seu potius magni sapiens fabricator Olympi
Tali Pannoniae vindicat arte scelus?
Nam quid ego memorem sacri pia lumina coetus
Quae Deus haud pridem sustulit Ungariae;
Sed tu summe Deus coeli qui sidera torques
Irae iusta tamen contrahe vela tuae.
Parce precor, miserere precor, miserere iacentum,
Doctores ut alat patria nostra bonos.
Dum, loquor, exaudit: Patria te namque remittit
Iane tui felix gloria lausque soli.
Et iubet ut postquam patrias remeabis ad oras
Officii peragas munia cuncta tui.
Sedulus erudias populum doctamque iuventam
Quaemodo Pegasidum castra beata colit.
Non tamen immerito Deus a te postulat istud
Qui tibi donorum tanta talenta dedit.
Nam tibi cura fuit caput exersisse per artes
Et libuit linguas perdidicisse bonas.
Perge igitur celsam conscendere Palladis arcem:
Hic labor, hoc studium sternet ad astra viam.
Interea si forte tuas remearis ad oras
Quod precor ut faxit Filius ipse Dei:
Fac bona cuncta meis patronis rite precator,
Qui nos ingeniis progenuere suis.
Salve igitur Caspar gentis laus maxima nostrae,
Qui mea iuvisti pectore fata pio.
Tuque Valens salve studiis celeberrime cunctis
Salve profectus duxque paterque mei.
Cura tua est quod ego peregrinas visere terras
Quodque queo casus vincere cura tua est.
Ergo prius Rodanus nostro miscebitur Istro
Quam tua de nostro gratia corde cadat.
Et tu Banrevii Debrecii pars magna senatus
Vive diu Iani laetus honore tui.

6. Ajánlóvers Forgách Mihályhoz, *Oratio de magnanimitate ... a Michaelae Forgacz, Wittenberg, 1589* (RMK III, 794.)

Aspice lector amice animi de munere magni
 Quicquid habet Latium, Graecia quicquid habet
 Ast tu Forgachidum spes maxima, cui canis ista
 Haec eadem et facias, te quod ad astra vehat.
 Magnus est ingenio, maior virtutibus, ast ut
 Maxima te cingat gloria, magna petas.

7. Elegia IX., *Manes Sturmiani*, Wittenberg, 1590 (RMK III, 807a)

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Chius, Argus, Athenae
 Moeonii cunas vatis habere volunt.
 Non secus ecce tuas, Sturmii clarissime, laudes
 Quaeque cupit Musis gens cumulare suis:
 Gallia te deflet, queritur Saturnia tellus,
 Anglia perpetuae laudis honre vehit,
 Sarmatis ora tibi meritas, tibi Dania grates
 Solvit, et ingenio Suecia laeta tuo est;
 Quin etiam natale solum volentibus annis
 Spargit odoratas ad tua busto rosas.
 Nos quoque gens quondam non ultima gloria Martis,
 Ast nunc Threycio praeda petita lupo,
 Fumere te tristi nobis lugemus ademptum,
 Manibus et terimus munera iusta tuis.
 Nec mirum, cum tanta tuae facundia linguae
 Sparserit ingenii dona beata tui.
 Non mirum, nostri qui gloria temporis ingens,
 Cunctorumque tuis dotibus instar eros.
 Dum pia posteritas vivet, tua scripta manebunt,
 Et quia causa bona est, vincet agente Deo,
 Patria post obitus melior tibi contigit, in qua
 Percipis ingenii praemia digna tui,
 Fortunate senex, venerande nepotibus ipsis,
 Carmen hoc a nobis pignus amoris habe.

8. Szabó András szerint Baranyai Decsi írta a *Hodoeporicon*nal együtt kiadott, *Antithesis Christi et Antichristi* című névtelen jezsuitaellenes röpiratot. Így ő szerzője a D₆^v lapon található versnek is.

Similitudo Phariseorum et Iesuitarum (Math. 23.)
 Inponunt populo variarum pondera legum
 Quae nolunt digitis vel tetigisse suis.
 Omnia sic faciunt, cunctis spectentur ut ipsa,
 Dum pileos quadrant, dum nigra cuncta gerunt.

Semper amant primos cubitus primasque cathedras,
 Et patrum dici nomine semper amant.
 Ostia coelorum cladunt neque sydera scandunt,
 Diripiunt viduas longa precando domos.
 Per mare, per terras fugiunt, per saxa, per ignes,
 Ut mergant homines sub Phlegetontis aquas.
 Iurandi culpam sub certa lege relaxant
 Sed vinum decimant advigilante fide.
 Exolant culicem comedentes ore camelos
 Emundant calices, sed mala corda gerunt,
 Sunt similes tumbis: nam sancti pene videntur,
 Sed patrant falsi plurima stupra patres.
 Multa beatorum monstrantes ossa virorum
 Excruciant veros vique doloque pios.
 Fusus ut Ausonios ab Abelis sanguine sanguis
 Carnisces mergat sub Phlegetontis aquas.
 Mille Deos ipsi nec solum numen adorant,
 Et fabricant manibus lignea spectra suis.
 Crimina pro nummis concedunt, astraque vendunt
 Servi servorum nomine, re Domini.

Tóth István Baranyai Decsi versének tekintette a *Syntagma* egyes példányaiba beragasztott „Vera effigies Ioannis Decii Baronii” feliratot viselő arckép versóján lévő három disztichont. Az eredetileg cím nélküli versezetet *Arcképem alá* címmel le is fordította (TÓTH István, *I. m.*, 146–147). Bár Tóth István attribúcióját erősen megkérdőjelezhetőnek érzem, ezt a verset is ideiktatom:

Fide Deo: diffide tibi: fac quae tua: castas
 Funde preces: paucis utere: magna fuge.
 Multa audi: dic pauca; tace abdita: disce minori
 Parcere: maiori cedere: ferre parem.
 Tolle moras: mirare nihil: contemneque superbos:
 Fer mala: disce DEO vivere: disce mori.

- 56 Nicapolhoz – Nikápoly ostroma 1396. szeptember 12-én kezdődött és a 28-i tragikus kimenetelű csatával ért véget.
- 57 Baiazet – I. Bajezid (1389–1403), a negyedik oszmán császár. Az előlről hiányzó strófákban a szerző bizonyára felsorolta az első három uralkodót is; ezek sorrendben: I. Oszmán (1300–1326), Urkhán (1326–1359), I. Murád (1359–1389).
- 59 Custantinapolt – Konstantinápolyt
- 61 Taberlanes – Timur Lenk (1369–1405) tatár kán, latinos névalakja: Taberlan vagy Tamerlan.
- 72 Ű kegyetlenségét – Bajezid atyja halála után megölette öccsét, Jakubot.
- 73 Ciriscelebi – 1402 és 1412 között I. Bajezid öt fia vetélkedett a trónért, végül Cselebi I. Mehmed (1412–1420) kerekedett felül. A latin nyelvű történeti munkákban többnyire Muchamet, ritkábban Cyriscelebi vagy Ceriscelebei néven szerepel. A szövegben eredetileg szereplő „Ciricebeli” alak feltehetően etimologizáló elírás, ezért javítottuk.

- 77 Galambócánál ... megvíva – Galambóc vára 1427-ben került árulás révén török kézre. 1428 szeptemberében Zsigmond sikertelenül próbálta visszavívni a várat. A török uralkodó ekkor már II. Murád.
- 82 Hetedik császárok másod Ammurates – II. Murád (1421–1451). Nem világos, hogy ki lehetett a hatodik császár, hiszen az ötödikként megnevezett I. Mehmedet („Ciriscelebi”) tízéves interregnum után követte a hatalmi harcban győztes fia. A XVI. századi császármévsorok vagy felsorolják Mehmed másik két, szultáni címet használó fiát, (I.) Szülejmánt és Muszát is, vagy csak II. Murádot tekintik legitim uralkodónak – vagyis Murádot vagy az ötödik vagy a nyolcadik oszmán császárnak nevezik.
- 83–84 Thessalonicát... – Az antikizáló néven megnevezett görög városok és tartományok sorrendben: Thessaloniké (Szaloniki), Aitólia, Attika, Phókis, Akarnania.
- 85 Sándor béggel – Szkander bég, azaz Gjerg Kastrioti (1405–1468) albán fejedelem. Az Iszkender nevet a török udvarban kapta, ahol fiatal korában nevelkedett – tehát a „Sándor” elnevezés etimológiailag helyes.
- 86 Nándorfejérvárat... – Utalás az 1442-es nagy török támadásra, melyet Hunyadi János állított meg. Nándorfejérvár ostromára ekkor azonban nem került sor.
- 87 Várnánál – I. Ulászló várnai csatavesztése 1444. november 10-én volt.
- 88 Hunyadi Jánost is ő megveré – A második rigómezei ütközetben, 1448. október 17–19-én, ahol Hunyadi rövid időre török fogságba is esett.
- 91 Mahumet – II. Mehmed (1459–1481)
- 92 velencéseket tengeren ő megvere – Az első győztes háborút II. Mehmed 1454-ben vívta Velencével.
- 94 Konstantinápoly elfoglalása 1453. április 10-én történt.
- 101 Kazul Kaszon basát Arsenganal – Uzun Haszánt (1453–1478), Irán emíréjét 1473. augusztus 11-én győzték le a törökök Terdzsánnál.
- 104 Lesbus szigetét – A sziget első elfoglalása 1470-ben történt.
- 111 Jajca várát – A törökök 1463-ban foglalták el először Jajca várát.
- 112 velencésekre mene – Lemnoszt, Leszboszt és Euboiát az 1479-es békeszerződésben engedte át Velence a törököknek.
- 116 Scodrat – Scodra (Scutari) elfoglalása 1478. június 14-én történt.
- 136 Mahumet császár ő halálán – Nem világos, ki bántódik kinek a halálán. Leginkább úgy érthető, hogy a török császár bántódott Mátyás halálán, ez azonban anakronizmus volna, hiszen Mátyás kilenc évvel túlélte II. Mehmedet.
- 142 második Baiazet – II. Bajazid (1481–1512)
- 157 Selimus – I. Szelim (1512–1521)
- 159 Aladolus – I. Izmail szaffita perzsa uralkodó. Szelim a csaldirani csatában győzte le 1514. augusztus 23-án.
- 163 Azért az királyok... – I. Miksa német császár, II. Ulászló magyar király és I. Zsigmond lengyel király bécsi tanácskozása 1515 nyarán történt.
- 171 Campsonra – Kanszu Gauri egyiptomi szultán. Az 1516. augusztus 24-i aleppói ütközetben vesztette életét.
- 179 Tomumbeiuossal – Tuimm Bej (1516), az utolsó egyiptomi mameluk szultán
- 190 Szulimán – I. Szülejmán (1521–1566)
- 191 Nándorfehérvárt 1521-ben foglalták el a törökök.
- 195 Nem illet agebet hintó szekér – *Adagiorum*, 1.3.7.4: „Nem illet agebet hintó szekér” (STOLL).

- 198 Laptára, lakásra – labdajátékokra, lakomázásra
 199 kár nyitá mi fülünket – *Adagiorum*, 1.1.3.6: „Kár nittia bolondnak fülét” (STOLL).
 204 sógoroknak – Vagyis a birodalmi német csapatoknak.
 213 feljöve nagy haddal – A hadjárat 1529 őszén történt.
 226 darázst addig szurkálá – *Adagiorum*, 1.7.4.4: „Nem ió az darast szurkálni” (STOLL).
 226–234 Az 1530–41. év eseményeinek összefoglalása
 234 Szamárt vörös nyereg nem illet – *Adagiorum*, 1.3.1.3: „Nem illet szamárt veres nyereg” (STOLL).
 236 Joachim – A Joachim brandenburgi választó vezette német–magyar sereg 1542. szeptember 28. és október 8. között ostromolta Pestet.
 238 Kijöve Szulimán – A hadjárat 1543-ban történt.
 241 az barát – Fráter György erdélyi helytartó
 243–246 Az 1551–52. év eseményei.
 247 budai herélt basa – Hádím Ali budai pasa
 248 Ördög Mátyást – Erasmus Teuffel királyi főkapitányt
 251 Dersfiak új vára – Kaposvár (1555 szeptemberében esik el)
 252 Országunknak alig marada galléra is – „Csak galléra is alig maradt” (*Adagiorum*, 3.10.5.3). A megmaradt országrész gallérhoz hasonlítása már Tinódinál is megvan: „Ez országnak hatta nekünk fél gallérját” (*Az szalkai mezőn való viadalról*, RMKT III, 288). A hasonlat további előfordulásairól lásd HORVÁTH János, 1957², 500–501.
 256 második Szelim – II. Szelim (1566–1574)
 263 Don Ioan – Don Juan d’Austria 1571. október 7-én nagy tengeri győzelmet arat a törökök felett.
 269 Tunetum országot – Tuniszt
 273 Harmad Amurates – III. Murád (1574–1595)
 283–291 Valószínűleg az 1593. év eseményéről van szó: október–november folyamán Szinán nagyvezír elfoglalja Veszprémet. (Vár)Palotát, Székesfehérvárat és Füleket.
 298 skk. A nagyon hiányos részben az 1593–97. év eseményeiről, különösen Báthory Zsigmond hadjáratairól lehetett szó.
 385–399 Nabukodonozor álmának jövendölését (lásd Dán 2) Luther (*Ein Heerpredigt wider den Türcken*, először Wittenberg, 1529) és őt követően az úgynevezett wittenbergi történetfilozófia kidolgozói úgy értelmezték, hogy a török nem képes megszerezni a világhatalmat, mivel az egymást követő négy világbirodalom közül (asszír–babilóni, perzsa, görög–makedón és római) az utolsó, a római, az utolsó ítéletig fenn fog állani. A téma történetének összefoglalását lásd ŐZE, 1991, 80–135.
 403 A javítás értelem szerint történt.
 404 Hiltenius – Johannes Hiltenius (1425–1500) ferences szerzetes joachimista szellemű biblia-magyarázataiban Dániel könyve alapján azt jövendölte, hogy 1516-ban történik meg az Antikrisztus eljövetele, majd nem sokkal ezután a törökkel azonosított Góg és Magóg világhatalma következik egészen a világ végéig, 1651-ig (Otto CLEMEN, *Schriften und Lebensausgang des Eisenacher Franziskaners Johann Hilten*, Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1928, 403–420). Hiltenius jövendöléseit Baranyai Decsi 1598-as *Oratiójában* is említi (*id. kiad.*, 78). Lásd még kötetünkben a 4. sz. szöveg 9. sorához tartozó jegyzetet.
 405 Isenacum – Eisenach
 419 Arius – A róla elnevezett szentháromság-tagadó irányzat vezetője a IV. század első felében. A figyelemztetés nyilvánvalóan az unitáriusok ellen irányul.

- 430–480 Lásd a 385. sorhoz fűzött magyarázatot. Hasonlóan vonatkoztatja Dániel könyvének látomásait a törökre Huszti Péter Aeneas-históriája is (RMKT XVI, 9, 12. sz., 965–1016. sor).
- 445 fű – fő, fej
- 481–495 Ezechiél által... – Lásd Ez 38–39 és Jel 20,8–10.
- 496–513 Avagy nem tudod-e török jövődülését – A vörös vagy arany almára (kizil elma) vonatkozó török hagyományról és az ezzel kapcsolatos magyarországi tudósításokról: FODOR Pál, *Az apokaliptikus hagyomány és az „aranyalma” legendája. A török a 15–16. századi magyar közvéleményben* = FODOR, 2001, 179–211.
- 509 Colonia – Köln
- 517 Scilirus – Scilurus szkíta király történetét lásd Plutarkhosz, *Apophthegmata regum et imperatorum*, Scilurus. Ez az anekdota rendkívül sok változatban ismert az európai irodalomban. A szlovák hagyomány szerint a nyilak példájával Szvatopluk tanította fiait az összefogás fontosságára.
- 526 Micipsa – Numidiai király (†Kr. e. 118), Masinissa fia. Sallustius Jugurtha-életrajza 10. fejezetében található beszédében egyezsége és összetartásra inti fiait. Baranyai Decsi fordításában: „Mert az eggyesség által az kicsin dolgokis nagra neukegedne: az haborussaggal még az nagiokis, semmie leszne” (BARANYAI DECSI, 1979, Jugurta, 7b – a lapszáma: „Eggyesség”).
- 533 Egyfejű sárkány ő – A példázat magyarázatát Adam Czahrowski lengyel költőnél találjuk meg. Czahrowski (1565 k.–1599 után) halicsi kisnemes. Miksa főherceg párhíve, ezért 1588-ban el kell hagynia hazáját. Magyarorszára jön, ahol nyolc évet tölt el végvári katonaként. Szinte mindegyik jelentősebb végvárbán megfordult. 1588. október 8-án részt vett a nevezetes szikszói ütközetben (vö. RMKT XVI, 11, 491–493), 1593-ban Fehérvár alatt harcolt, egy évvel később ott volt az Esztergomot ostromló táborban, ahol Balassi halálos sebesülését szerezte. 1596-ban kegyelmet kapott és hazatért Lengyelországba (Czahrowski magyarországi vonatkozásairól lásd WALDAFEL József, *A magyar végek legyele költője = Irodalmi tanulmányok*, Bp., 1957, 138–148; és CSORBA Tibor, *Czahrowski Ádám XVI. századi lengyel katonaköltő Magyarországon*, EphK, 1942, 204–214). 1597-ben *Threny y Rzeczy* címen Zamoyski kancellárnak ajánlott verseskötvetet adott ki Poznańban. A kötetben a szerző saját szerzeményeit Christof Wolthazy és Mikolaj Czahrowski verseivel összekeverve adta közre (lásd erre vonatkozóan Bóta László tanulmányát: BÓTA László, *A Balassi-Rimay-versek első kiadásának keletkezéséhez*, ItK, 1983, 184–185). A versek nagy részét magyarországi tartózkodása idején szerezte, és témájukban is többnyire kapcsolódnak itteni élményeihez. A 6. számú vers, melyet 1594 körül írt Kanizsán, kétszoros magyar nyelvű vendégszöveget is tartalmaz. A versben azok ellen panaszkodik, akik hazájából elcsábították. Hiába harcolt 40–50 lóval az egriekkel együtt Szikszónál és Szolnoknál, mindenét elvesztette, ugyanis nem lehet a magyarokban megbízni, akik csak szavakban biztatták, ekképp (itt következik a magyar nyelvű betét): „Kiedulmednek en vram vremest sol galok, / Velled suk segiesz helen ylele ys meg hulok.” Az 1598-as lwówi második kiadásban a betét így szerepel: „Kegyelmednek én vram éőremest zolgalok, / Velled zóksyghes selen élek es megh halok”; vagyis modern helyesírással: „Kegyelmednek, én uram, örömet szolgállok, / Velled szükséges helyen élek és meghalok” (a töredéket kiadta CSORBA Tibor, *Hungarica, a magyar végek lengyel poétájának költészetében*, Magyarágtudomány, 1942, 329–349). A kötet végére a szerző három prózai elbeszélést – és ezek verses feldolgozását – is hozzáillesztett. Ezek török példamesék, melyeket Pozsonyban hallott 1593. március 12-én az ott raboskodó Ferhát koppányi bégtől, Szelim szultán unokaöccsétől. A harmadik mese szerint egy nagy tóban élt két sárkány. Az egyiknek egy feje volt, de sok farka – a másik-

nak egyetlen farka, de sok feje. Történt egyszer, hogy az emberek felgyújtották a nádast a tóban. A sokfejű sárkányt fejei különböző irányokba húzták, ezért elpusztult a tűzben. Az egyfejű sárkány viszont egy üregre találva könnyen becsusszant, és így túlélte a veszélyt. A rab török a mesét a török birodalomra és a sokfejű kereszténységre magyarázta (lásd CSORBA Tibor, *Turcica, a magyar végek lengyel poétájának költészetében*, Magyarságtudomány, 1942, 55–62). Czahrowski 1595-ben Erdélyben járt, hogy szolgálatait felajánlja Báthory Zsigmond fejedelemnek. Ismeretes, hogy Czahrowski erdélyi útja alkalmával valamilyen kiadvány publikálását is tervezte. A tervezett füzet talán éppen a Ferhát agától hallott történeteket tartalmazta volna. Baranyai Decsi valamilyen módon kapcsolatba kerülhetett a lengyel katonaköltővel, tudomást szerezhetett a készülő kiadvány tartalmáról vagy éppenséggel magától Czahrowskitól hallotta a példabeszédet. Mindenesetre a *Török császárok krónikájában* jól ismert történetként utal a sárkányok példázatára.

- 560 Maguntiai, treuiri, coloniai – a mainzi, a trieri, a kölni (érsek)
- 563 Palatinus, saxoniai herceg – a pfalzi és a szász választó
- 566 Suevia és Bavaria, az Brunswig – Svábföld, Bajorország, Braunschweig. A továbbiakban is al- és felnémet tartományok felsorolása következik; azonosításuk többnyire egyértelmű.
- 584 Argentina – Strassbourg
- 625 Dromothenes az Lysimachus királt – Dromichaetes géta király. Fogságba ejtette Lüszipposzt, Nagy Sándor egykori tábornokát (vö. Plutarkhosz, *Demetriosz*, 52).
- 649 Nem szokták az tölyfát egy vágással levágni – *Adagiorum*, 1.7.1.3: „Nem egy vágással esik le az tölyfa” (STOLL).
- 650 Az ló farkát... – A példa forrása Plutarkhosz Sertorius-életrajzában 16. részében található (STOLL).
- 662 Az Aegyptus-béli káposztás húst óhajtják – Vö. *Adagiorum* 4.10.5.7: „Nem adná azon egy tál káposztás húst” (STOLL).
- 686 potort – SzMA: 'scurra, erro'; scurra = 'csélcspapó, ocsmány tréfajó, moslék beszédő, bitang'; erro = 'tévelgő, koslató, kuritoló'. A TESz szerint 'bolond' jelentéssel a botor alakváltozata. szarahórák – A török erdőtés-munkáknál kirótt robot neve volt a magyar szóhasználatban a „szarahóraság”, a 'robot' jelentésű török cserekhorlik vagy szerakhorlik szóból (*Török-magyar kori történelmi emlékek. Okmánytár*, II, kiad. SZILÁDY Áron, SZILÁGYI Sándor, Pest, 1863, 467). Stoll szerint 'kóborló'.
- 688 kácsa – Értelmét megvilágítja az *Adagiorum*, 2.7.3.9: „Obliquus cursus – Tudja hol jár kácsa” (STOLL).
- 691 Fejet tör igazság – *Adagiorum*, 2.9.3.5: „Az igaz mondás bé tóri embernek fejét” (STOLL).
- 692 Úrral nem jó cseresznyét enni – *Adagiorum*, 3.8.2.9: „Nem ió Wrral czereznyét enni, mert meg löuöldöz az maguáual” (STOLL).
- 709 vagyok Amiclasban – Stoll szerint „bizonyára Gedeon történetére utal, aki az amalekitákat háromszáz emberrel verte le”. Valójában Amüklé régi akháj város Spárta közelében. Thuküdidész elbeszélése szerint a város előljárói megtiltották, hogy a város lakói az ellenség közeledéséről szóló mendemondákat terjesszenek. Így amikor a spártaiak valóban megjelentek a falak alatt, a felkészületlen város harc nélkül esett el. Az *Amyclis taciturnior* kifejezés példabeszédként is ismert volt. Amüklé volt egyébként Tündareiosz székhelye – talán ez a név asszociálta a szerző számára Tündérország említését.
- 710 tündér országban – A 'változékony, álhatatlan' jelentésű tündér jelzővel alkotott szóösszetétel a század kilencvenes éveiben a közbeszédben Erdélyt jelölte. Ez a megnevezés legkorábban

- az 1550-es évektől adatolható (lásd PAIS Dezső, *A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből*, Bp., 1975, 224–225). Kevendi Székely Lukács írja az erdélyi Gyaluból 1554. március 8-án: „Az kegyelmes Isten légyen velünk, és vigyen engemet ki ez Tendérországból, noha szép Ilonám nincsen, de azért bizony örömet kimennék” (Történelmi Tár, 1907, 527). A fejedelemség illetén megjelölése Balassi Bálint 1592. december 27-én kelt levelében is előfordul: „és hazánkból se idegen, se Tündérországba ne űzzön ki az őfelsége szárnya alól bennünket” (BALASSI, 1974, 430). Verestói György egy 1633-ban elmondott halotti orációjában írja: „Nem hiszem, hogy egy nemzetben is volna annyi mese és szófia beszéd Tündérországról, mint a magyarok között.” Valamivel később pedig: „a közönséges példabeszéd szerint Erdélyország Tündérország” (*Szöveggyűjtemény*, II, 672, 676).
- 713 praebendákban – bordézma; 'szükséges dolgoknak bészolgáltatása' (SzMA)
- 719 Bizony méz és madzag helyett te kígyót kívánsz – *Adagiorum*, 2.5.9.5: „Mézes mazag helyet kígyót találni” (STOLL).
- 733 Gedeon – A történetet lásd Bír 7,1–25.
- 736 Sennacherib – Szancherib, Asszíria királya, vereségének történetét lásd 2Kir 20,35.
- 739–741 Lásd Kiv 14–15.
- 742 Holofernes – Lásd Judit könyvét.
- 745 Nabugodonozor – Lásd Dán 4.
- 748 Boldizsár – Baranyai Decsi téved, Boldizsár/Bélszáz káld királyt nem Cyrus, hanem Dariusz győzi le (vö. Dán 5).
- 751 Godofridus – Buillon Gottfried, az első keresztes hadjárat vezére
- 762 fontáné szösztők – Fontányi szösz, egy fonásra elegendő kóc; „Elég fontányi szöszt szerzettem néked, csak fonhassad” (Balásfi Tamás, *Csepregi iskola*, 1616; RMNy 1116).
- 775 Tü sem jobbak vattok az deákné vásznánál – Lásd kötetünkben a 7. sz. szöveg 396. sorához kapcsolódó jegyzetet.
- 791 ciffréságnak – cifraságnak, fényűzésnek
- 846 székelyek városában – Székelyvásárhelyen (később: Marosvásárhely)

CEGLÉDI NYÍRI JÁNOS

Kéziratosszövegeforrása: M „Ighen szep historia, mely az Machabeusokrol irt masodik könyből szerkesztetöt versökben Ceglédi Nyíri Iános által, az Kevi anyaszentegyháznak lölki paztora által. Ad notam: Reghi nagy időben vala Assyriában etc.” Mihály deák kódexe (1679). A végén: „Finis.” – OSZK Quart. Hung. 17 – STOLL, 106.

Nyomatott szövegeforrása: D [címlap nélkül] „Ighen szep historia, mely az Machabaeusokrol irt masodik könyből szerkesztetöt versökben. Ceglédi Nyíri Iános által, az Keui Anyaszentegyháznak Löli Paztora által. Ad notam, Reghi nagy időben vala Assyriában.” [Debrecen, 1586–1595, Hoffhalter vagy Csáktornyai.] A végén: „FINIS.” – RMNy 639.

RPHA 437

Strófaképlete: a13(6,7), a13(6,7), a19(6,6,7)

Dallama: A nótajelzés Sztárai Mihály *Judit és Holofernés históriájára* (1548/1552) utal (RMKT XVI, 5, 73–89) – RMDT I, #18.

Akrosztichon: GIÖKE FERENC AZ BIBLIABAN TALALTA

A szöveget a nyomtatott kiadás alapján, betűhíven adjuk. A Mihály deák kódexe-beli másolat a debreceni kiadásról – vagy annak valamely másolatáról – készülhetett. szövegkritikai értéke nincs.

A história elején a szerző pontosan megnevezi forrását: a deuterokanonikus Makkabeusok második könyvének harmadik fejezetében elbeszélte eseményeket verselte meg, szinte mondatról mondatra követve a bibliai eredetét. A negyedik strófában a szerző megmagyarázásnak, azaz fordításnak nevezi munkáját, azonban a mű nem tartalmaz egyetlen olyan adatot sem, amely nem származhatott volna Károlyi Gáspár bibliafordításának szövegéből. A szóhasználat helyenkénti nagyfokú egyezése is arra utal, hogy a Vizsolyi Biblia volt a história forrása:

„Seleucus Ázsiának királlyá az ő jövedelmiből minden *költségét* megadná, valamelyek az *áldozatokhoz* való szolgálatra kellenének” (2Mak 3.3).

„Bü *költségöt* adot Seleucus-is nekiök, *Aldozatok* környül valamelliek lönek templomhoz szükségesök” (32–33. sor).

Mindez a történet datálásához is közelebb visz minket, ugyanis mindenképpen 1590, a Vizsolyi Biblia megjelenése után, de 1595, a nyomtatás lehetséges legkésőbbi időpontja előtt kellett keletkeznie. A datálás időhatárát további egy évvel szűkíti az is, hogy 1591. március 2-i haláláig két évtizeden át Skaricza Máté volt a „kevi anyaszentegyháznak Löli paztora”, tehát Ceglédi Nyíri csak ezután viselhette ezt a tisztséget.

A Makkabeusok története több feldolgozóra is talált a XVI. században. Dézsi András 1549-es históriája a Makkabeusok első könyvének eseményeit beszéli el (RMKT XVI, 5, 29–41, 286–287). Tizenegy évvel később Fráter Gáspár a 2Mak 9 alapján írja meg *Antiochus királynak kegyetlenködéséről*

és bűnhődéséről írott históriáját (RMKT XVI, 7, 19–24, 326–327). A Sztárai Mihálynak tulajdonított *Eleázár és Antiochus históriája* (1547, RMKT XVI, 2, 317) és Bornemisza Miklós 1568-ban szerzett *Eleázár pap mártíromsága* (RMKT XVI, 7, 22–36, 449–453) című históriája egyaránt a Makkabeusok második könyvének 6. és 7. fejezetét használta forrásként. Ugyanezt a történetet dolgozta fel Zombori Antal *Eleázár históriája* (1586) is, a bibliai szövegen túl azonban erőteljesen támaszkodott arra a Josephus Flavius neve alatt elterjedt parafrázisra is, amely 1526-tól kezdve a Makkabeusok első két könyve folytatásaként helyet kapott a *Septuaginta*-kiadásokban, majd a belőle készült latin fordításokban is (RMKT XVI, 11, 20; lásd a jegyzetekben Ács Pál alapos tárgytörténeti összefoglalóját is). Az Eleázár és fiai mártírúrmának tárgytörténetét feldolgozó Ács Pál felhívta a figyelmet az Eleázár-történet és a protestáns apokaliptika összefüggéseire is: Melanchton Dániel-értelmezései nyomán az utolsó világkorszak eljövételének küszöbén uralkodó Antiokhosz Epiphanészt a törökkel, a mártíromságot szenvedő Eleázárt és fiait pedig a hitetlen zsarnok kegyetlenségét szenvedő magyar nemzettel azonosították (RMKT XVI, 11, 482–483; és Ács Pál, *A Szent Makkabeusok nevei: Pseudo-Josephus mint Sztárai Mihály, Bornemisza Miklós és Zombori Antal forrása*, ItK, 1997, 199–216).

Ceglédi Nyíri János azonban a Makkabeusok második könyvének nem a figyelem előterében álló 6–7. fejezetét, hanem az ettől teljesen független, önállóan is kerek történetet elmondó 3. fejezetét választotta tárgyául. A történet azt példázza, hogy a világi hatalmakkal a hit védelmében szembeforduló közösséget Isten megsegíti, vagy ahogyan a história végén Ceglédi Nyíri összefoglalja: „földi Vranak senki Isten ellen szauat meg ne fogadja.” A hódoltsági Ráckeven kézenfekvő lehetett a történet aktualizálása: a zsidók a keresztyén közösség, a pogány uralkodó pedig a török felsőbbbség előképe.

A história szerzősége korábban vita tárgyát képezte. A cím egyértelműen megnevezi ugyan Ceglédi Nyíri Jánost, a versfőkben viszont Gyöke Ferenc nevét találjuk, Szabó Károly ezért őt tartotta a valódi szerzőnek. Az ellentmondás valószínűleg úgy oldható fel, hogy a történetet Gyöke ajánlotta megverselésre az akkori ráckevei lelkésznek, Ceglédi Nyíri Jánosnak (erről lásd KATONA, 1912, II, 33). A Ceglédi előnév születési helyét jelölheti. Ráckeve a XVI. század második felében a hódoltság adottságaihoz jól alkalmazkodó, módos mezővárosnak számított, ahol olyan nagy hírvélelkipásztorok teljesítettek szolgálatot, mint Szegedi Kis István (1562–1572) és a születését tekintve is kevi Skaricza Máté (1572–1591). Ilyen neves prédikátorok utódául nem hívhatott akárkit a város az egyház élére, ennek ellenére Ceglédi Nyíri neve egyetlen egyháztörténeti forrásból, egyetlen főiskolai vagy egyetemi anyakönyvből sem tűnik elő. (Ráckevéről a további forrásmunkák felsorolásával lásd SZAKÁLY, 1997, 130–171; Skariczáról RMKT XVI, 11, 456–459.)

Gyöke Ferenc nevét azonban megtaláljuk Ráckeve bírónak névsorában: 1619-ben töltötte be másodmagával ezt a tisztséget. Ha az 1619-es bíró azonos az akrosztichonban megnevezett Gyöke Ferencel, akkor elképzelhető, hogy jó negyed századdal korábban – a história írásának évében – a ráckevei lelkész Ceglédi Nyíri tanítványa lehetett (MAGDICS, 1888, 288).

15 Seleucus – IV. Szeleukosz Filopátor (Kr. e. 187–175)

26 Ianna Hirkanus – Anakronizmus Oniással együtt emlegetni. Johannesz Hirkánusz hadvezér, később főpap (Kr. e. 134–104) a históriában előadandó eseményeknél jóval később élt. A félreértés forrása, hogy a Makkabeusok első könyve Hirkánusz atyja, Simon főpap meggyilkolásával és Hirkánusz uralomra jutásával végződik. A Makkabeusok második könyve azonban nem az első ilyen nevű könyv folytatása, hanem részben párhuzamos, részben korábbi eseményeket beszél el.

- 42 Apolloniusnal – „méne Apolloniushoz, Thraseus fiához, ki az időben Coelesyriának és Phoeniciának tisztartója vala” (Károlyi ford. 2Mak, 3,5)
hire ada – ejtsd: hírré ('hírül') adá
- 67–68 Az eredetiben mindenütt: négyszáz talentum ezüst és kétszáz talentum arany.
- 106 louaghos – lovas; „Röppenetes lovag ül vala szépséges öltözettel ékesítve” (Károlyi ford. 2Mak 3,25)
- 108 elő labaua – mellő lábával
- 128 halladása – halasztása

MUNKÁCSI JÁNOS

Kézíratos szövegforrása: M „Az nagy Szent Tobiásnak világban valo életiről, változo szőrőncséeiről, Istennek rola gondviselésesül, fiának kis Tobiásnak házasságarul, testamentomáarul, és halálokrul valo historia követkőzik.” Mihály deák kódexe (1679). Az elején üres hely a berajzolandó nagy „M” iniciálé számára. A végén: „Amen.” (A kézirat leírása: DÉZSI Lajos, *Régi magyar verseskönyvek ismertetése*, IV. *Mihály deák codexe*, ItK, 1915, 431–444.) – OSZK Quart. Hung. 17 – STOLL, 106.

Nyomtatott szövegforrása: B [*Tóbiás élete*, Bártfa, 1600–1616 k., Klöss.] Egyetlen, címlap nélküli, rongált, hátul csonka példánya a debreceni ref. kvtárban. – RMNy 950.
RPHA 866

Strófaéplete: a12(5,7) a12(5,7) a12(5,7) a13(5,7)

Dallama: Huszár Gál-énekeskönyv, #1560, RMDT I, 754, 759.

Akrosztichon: MUNKACSI IANOS IRA REGECBEN AZ IAEBOR ATIAKNAK ES IAMBOR FI-
AKNAK IAMBOR ES ENGEDELMES PÉLDAIOKRA CASSAI KALMAR IANOSHOS ES
HASA NIPINEK SERETETIBEN EZER IO ESTENDEEBEN ES HATSAZBAN ENEKLE
NAGI BVVABA

A Mihály deák kódexe-beli másolat B-ről készült más nyomtatott vagy kézíratos forrásról. Az uni-kális nyomtatott példány szövegét adjuk, a hiányzó szövegrészeket – dőlt betűvel megkülönböztetve – a kéziratból pótoltuk.

Az akrosztichonban magát megnevező szerzőről, Munkácsi Jánosról nincs semmi további adatunk. Vezetékeve talán származási helyét jelöli. Horváth János feltételezése szerint a versszerző Kassai Kalmár János gyermekeinek házitanítója lehetett (HORVÁTH JÁNOS, 1957², 449). Az akrosztichon szövegébe foglalt ajánlás szerint a történettel a „jámbor atyáknak és jámbor fiaknak” egyaránt példát akart adni. A címzett Kalmár János talán Szegedről a török elől Debrecenbe, majd Kassára települő gazdag kereskedőcsalád tagja. A Kassán az 1550-es években letelepülő Kalmár Ambrus férfitörökönai – Szegedy néven – Kecskeméten és Nagyszombatban rezidens gazdag kereskedők (SZAKÁLY, 1997, 191–192, 196–204).

Munkácsi az Abaúj megyei Regécen írta históriáját. Regéc vára Gönc mezőváros szomszédságában fekszik, a középkor óta fontos erődítmény és gazdag uradalom központja. 1560-tól az Alagi család birtoka, majd a század végén a birtokszerző Alagi János Katalin nevű leánya révén hozományként Rákóczi Zsigmond (a későbbi erdélyi fejedelem) tulajdonába megy át. A szerzés évét az akrosztichon tartalmazza. Az RMNy szócikke felhívja rá a figyelmet, hogy az „EZER IO ESTENDEEBEN ES HATSAZBAN” esetleg úgy is értelmezhető, hogy „ezer 10 esztendőben és hatszázban”, tehát 1610-ben.

Tóbiás könyve az Ószövetség deuterokanonikus (a zsidó kánonban nem szereplő) könyvei közé tartozik. A történetet a fikció szerint Tóbiás atya, Tóbit adja elő önéletrajz formájában, azonban az eseményeket lekerekítő 14. rész már egy másik, névtelen narrátor kiegészítése. Az irat Jób, Eszter, Zachariás és Dániel bibliai könyvével áll szoros műfaji rokonságban. Tanítása szerint Isten próbára teszi híveit, de az állhatatosakat bőven kárpótolja szenvedéseikért. Fontos erkölcsi tanításokat is tartalmaz a halottakkal szembeni kötelességekről, az alamizsnázkodásról és a kegyes házasságról. Különösen ez a tanító jelleg tette népszerűvé ezt a könyvet a XVI. századi Magyarországon. Munkácsi históriáját megelőzően két verses feldolgozást is ismerjük. Székely Balázs 1546-ban (*Tóbiás históriája*, RMKT XVI, 2, 325–331), Dézsi András 1550-ben készítette el a maga énekét (*Tóbiás házasságáról*, RMKT XVI, 5, 58–70). Ez utóbbi a század végén többször is megjelent nyomtatásban. 1582-ben, Munkácsi versszerzése előtt tizenegy esztendővel Telegdy Pál szintén egy Tóbiás-históriát ajánl elolvasásra jegyesének, Várdai Katának: „Ugyan, kérlek, ne restelkedjél, hanem az az Tóbiás könyvecskéit, az kit mutaték, olvasd nagy szíved szerint el, úgyhogy eszedbe vedd jól az mi meg vagyon benne írva, mert higgyed, hogy gonoszra nem tanít, ugyan üdvössígen járó dolog” (Zetény, 1589, január; kiadta ECKHARDT, 1944, 22–23). Az említett „Tóbiás könyvecskéi” leginkább Dézsi históriája lehetett, de elképzelhető, hogy egy mára elveszett, negyedik feldolgozás forgott a jegyespár kezében. Eckhardt házasulandók számára írott, „akkorában divatos bibliai éneket” sejtett mögötte (ECKHARDT, 1944, 22; lásd kötetünkben a Telegdy Kata verses leveléhez írott jegyzeteket).

Munkácsi históriája az ismert korábbi feldolgozásoknál bővebb, részletesebb. Az eredeti, egyes szám első személyben elbeszélte történetet harmadik személyűvé alakítja, de egyébként szorosan követi a történet időrendjét. A párhuzamos helyek a következők: 1–24. strofa = Tob 1; 25–40. = Tob 2; 41–46. = Tob 3,1–6 (a kitérőt jelentő Tob 3,7–16 kimaradt); 47–63. = Tob 4; 64–74. = a forrástól független elmélkedés; 75–85. = Tob 5; 86–100. = Tob 6; 100–109. = Tob 7; 110–123. = Tob 8; 124–125. = Tob 9; 126–135. = Tob 10; 136–142. = Tob 11; 143–152. = Tob 12; 153–156. = Tob 13; 157–166. = Tob 14; 167–172. = önálló elmélkedő zárlat. A szöveget Munkácsi megtalálhatta Károlyi Gáspár tíz évvel korábban megjelent bibliafordításában is, de valószínűbb, hogy a közvetlen forrás mégsem ez volt. A második versszakban ezt írja Munkácsi: „Vala az Tobias Tobielnek fia, Galiléában Tysbe városát lakia.” Károlyinál ezzel szemben a Thisbe névalak szerepel, és margójegyzetben figyelmeztet rá, hogy „Thisbe nem városnak, hanem tartománynak neve”. Munkácsi szerint „vén Tobias” százötvennyolc esztendősen korában halt meg, míg a Károlyi-féle fordításban annyi áll, hogy „ötvennyolc esztendősen vala, mikor megvakult vala, viszontag nyolc esztendő után szeme világa megadaték”. A névalakok alapján latin forrásra következtethetünk, de az nem lehetett a Vulgata szövege, mivel az nem tartalmazza a Munkácsi szövegében meglévő néhány részletet. A história alapjául szolgáló latin szöveg vagy a *Vetus Latina* vagy a *Septuaginta* valamelyik modern latin fordítása lehetett. Legközelebb a Károlyinak is mintául szolgáló Estienne-féle redakcióhoz áll, de a história végén lévő életkor-számítások azzal sem egyeznek pontosan.

- 28 el idegőnőt – elidegenült
 127 Valószínűleg romlott a sor, helyesen így lenne: Míglen Elimaidában bement vala; Károlyinál (Tob 2,10): „Achicharus tart vala engemet, míglen Elimaidába ménék.”
 148 jámborságot – jámborságod
 219 A javítás Tob 4,8 alapján. Károlyinál: „az adakozásban a te *szemed* ne légyen irégy.”
 264 virga – virgács, vessző
 271 gyűgöltetítők – talán a gyűge, gügye = 'nyomorú, ügyetlen' szó származéka (TESz)
 301 gondot – gondod

- 327 dragma – drachma, görög eredetű (kb. 4,36 g súlyú) ezüstpénz
328 itéled – ételed
344 mozdani – mosdani
436 Annaszony – Anna asszony (ecthlipsis)
461 engyedgyed – engedjed (sh.?)
496 répositumban – letétben
540 Solgálók-, teuéckel – szolgálókkal és tevékkel
541 Tartozás nélkül – megállás, késlekedés nélkül
572 igen – olvasd: ígyen
642 száz ötuen nyóltz eztendös – Ez az adat egyetlen általam ismert Biblia-redakcióval sem egyezik.
659 Száz huszon hét eztendös – Megegyezik Károlyi fordításával: „meghala százhuszonhét eztendös korában.” Vulgata: „completis annis nonaginta et novem.”

NAPTÁRVERSEK

A kötet időhatárait áthágva itt gyűjtjük össze a XVI. századi kalendáriumainkban található magyar nyelvű verses betéteket. Bár a kalendárium minden bizonnyal a korszak legelterjedtebb, legszélesebb befogadóközönséghez eljutó nyomtatványtípusa lehetett, talán mégis éppen a kalendáriumok példányai maradtak fenn legkisebb arányban. Tulajdonosai a kalendáriumot nem sorolták be könyvtárukba – ha egyáltalán rendelkeztek más könyvekkel –, az adott év lejárta után nem őrizgették, hanem az új kalendárium beszerzése után a régit eldobták vagy éppen elégették. Kevés szerencsésen fennmaradt naptár-példányt ismerünk, a nagy gyűjteményekbe bekerültek is többnyire csonkák, töredékesek. A ma ismert töredékek többsége könyvtárlából került elő.

A naptáraknak – és ennek megfelelően a naptárverseknek – két alaptípusa létezik. Az egyik az úgynevezett öröknaptár vagy csízió. Ez a keresztény év állandó ünnepeit és a szentek névünnepeéhez kapcsolt napokat tartalmazza. A középkor óta szokásos volt, hogy a jelentősebb ünnepek memorizálására hónaponként latin nyelvű mondókát – rendszerint két hexametert – alkalmaztak, ahol a szótagok száma megegyezett a hónap napjainak számával, az egyes szótagok pedig az adott napra eső ünnep kezdőbetűiből álltak. A január hónap szokásos versikéje ez volt:

Cisio Janus Epi sibi vendicat Oc Feli Mar An
Prisca Fab Ag Vincen Ti Pau Po nobile lumen.

A kezdőszavakról e versike szokásos megnevezése *cisio* vagy *cisiojanus*. Magyarországon a XV. század végén már megtaláljuk a *cisio*-vers magyarított változatát is. A legkorábbi magyar *cisio*kat a Nagyenyedi- és a Peer-kódexben találhatjuk (kiadva: RMKT XVI, 1², 459–467; lásd még HEINRICH Gusztáv, *A magyar cisiók*, EPhK, 1880, 140–145, 246–253, Uő., *A Peer-codexbeli cisióhoz*, 287–288; SZENTJÓBI Sándor [SZENTPÉTERY Imre], *A legrégebb magyar csízió*, MNy, 1918, 184–187). Tehát szűkebb értelemben ezt a mnemotechnikai célból készített verstípust nevezzük *cisiónak* (illetve *cisiojanusnak*). Tágabb értelemben *cisio* minden öröknaptár. A magyar szóhasználat a XVI. század végétől egy sajátos népszerű nyomtatványtípust nevezett *cisiónak*, pontosabban *csíziónak*. E típus első darabja 1590-ben jelent meg Kolozsvárott, és hamarosan olyan hihetetlen népszerűsége tett szert, hogy gyakorlatilag változatlan szerkezettel egészen a XX. század elejéig szinte évente újra kiadták. Ez a *csízió* az öröknaptáron túl tartalmazott egy csomó asztronómiai-asztrológiai ismeretet, meteorológiai megfigyeléseket, babonákat, állatorvosi, egészségügyi tanácsokat, játékos fiziognómiai karakterológiát, a vásárok, sokadalmak időpontját és még sok hasonló dolgot.

A meghatározott évre szóló naptárat kalendáriumnak nevezzük. A XVI. századi nyomtatott naptárak a szorosan vett naptáron, vagyis az egyes hónapok tábláin kívül még rengeteg hasznos információt tartalmaztak: a napkelte és -nyugvás idejét, a Hold fázisait, illetve belépését az egyes jegyekbe.

az évszakok kezdetét, a fogatkozásokat stb. Az egyes napok mellett kis jelek egészségügyi és mezőgazdasági ajánlásokat is adtak, vagyis hogy mely napokon lehet eret vágni, fürdeni, vetni, aratni stb. A táblák után rendszeren üres lapot is hagytak a tulajdonos bejegyzései számára. A szorosan vett naptár után szokásos volt új címlappal úgynevezett practikát, vagyis az elkövetkezendő évre vonatkozó meteorológiai és politikai prognosztikont is csatolni. Idővel a kalendáriumok egyre több további elemmel bővültek, például történeti kronológiával, asztrológiai fejtegetésekkel stb. A kalendáriumok szokásos kellékei voltak az úgynevezett hónapversek is, melyek többnyire az adott hónap legfontosabb egészségügyi tanácsait és/vagy mezőgazdasági munkáit foglalták össze röviden, Latin nyelvű minták nyomán e verstípus hagyományos versformája a disztichon volt. A könyvkiadás gyakorlatában a két naptártípus természetesen nem különült el mereven egymástól; sokszor a kalendárium hónap-tábláin is ott találhatjuk a hagyományos cisiojanus szótagjait, illetve a magyar ponyva kedvelt csízójába is sok elem bekerült a kalendáriumból. A magyarországi naptáirodalom történetének és szakirodalmának rendkívül alapos áttekintését adja Borsa Gedeon tanulmányorozata: *BORSA Gedeon, A magyar csízó kialakulásának története* = OSZK Évk., 1974/75, 265–347; *Uő., A csízó kiadástörténete* = OSZK Évk., 1976/77, 307–378; *Uő., A magyar csízó átdolgozásai* = OSZK Évk., 1978, 498–544; *Uő., A csízó ellenlábais és utóélete* = OSZK Évk., 1979, 437–518.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy mind a kalendárium, mind a csízó típusába tartozó nyomtatványok elengedhetetlen elemei voltak a metszetes ábrázolások. Ezek a képecskék az egyes hónapok jellegzetes munkáit, tevékenységeit és a hónapot uraló állatövi jegyet ábrázolták. Az ábrázolás és a hónapvers összekapcsolódásának az antikvitásba visszavezető ikonográfiai hagyománya van, erről lásd Michele Renee SALZMAN, *On Roman Time. The Codex-Calendar of 354 and the Rhythms of Urban Life in Late Antiquity*, Berkeley, Cal., 1990. A magyar hónapábrázolások szokásos motívumai: január = kályhánál melegedő alak, asztalnál lakomázó társaság, Vízöntő; február = fametszés, növényültetés, vetés, Halak; március = tejköpülés, kerti munkák, Kos; április = tehénfejés, sajkészítés, Bika; május = fürdés, csónakázás, Ikrek; június = birkanyírás, Rák; július = aratás, Oroszlán; augusztus = kéveszedés, lakoma a szabadban, Szűz; szeptember = szántás, vetés, Mérleg; október = szőlőszüret, szőlőtaposás, hordó, részeg ember, Skorpió; november = cséplés, tilolás, Nyilas; december = disznóölés, Bak. A magyarországi naptárak ábrázolásai többnyire a német nyelvterület kalendáriumait követik; legfontosabb ősmintájuk az először 1503-ban kiadott Hans Sebald Beham-féle nürnbergi kalendárium metszetei. A hónapverseket tehát olyan irodalmi műfajnak kell tekintenünk, amely szoros kapcsolatban áll a hónapok ábrázolásának ikonográfiai hagyományával. A magyar naptár-illusztrációkról és a téma szakirodalmáról lásd SOLTÉSZ, 1961, 68–71; KOVÁCS Zsuzsanna, *A 16–17. századi magyarországi naptárak hónapképeiről* = *Gesta typographorum*, szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit, Bp., 1993, 50–61.

A kalendáriumot a XVI. századi Magyarországon az olvasók elsősorban a praktikus információkért vásárolták meg. A fennmaradt példányokban található bejegyzések arról árulkodnak, hogy tehetősebb gazdálkodók, tisztartók, kereskedők voltak tulajdonosai. Pécsi Lukács nem áttallotta az esztergomi érseknek, püspököknek, városi tanácsosoknak ajánlani naptárait – igaz, van olyan is, melyet a végvári vitézeknek dedikált (*Pécsi Lukács levele az 1593. esztendőre nyomtatott nagyszombati kalendáriumból*, MKsz, 1977, 374–375). Olyan esetről is tudunk, amikor a nyomdász ajándékul 12 naptárat küld a pozsonyi városi tanács tagjainak (MKsz, 1995, 297). 12–25 dénár közötti szokásos árával a naptár nem volt éppen olcsó multság, de megvásárlását alkalmasint a mezővárosi polgár, módosabb paraszt is megengedhette magának. A XVII–XVIII. század folyamán a konzervatíván hagyománykövető kalendárium-típus – és különösen a csízó – egyre inkább popularizálódik, egyre inkább a tanulatlanabb népi közönség – sokszor egyedüli – olvasmányává válik. A XIX. században a népnyelv az álmoskönyvet és a hasonló, jóvendülésre használt népszerű nyomtatványokat is csízónak nevezte.

A jobb követhetőség végett mellékeljük a hónapok szokásos magyar elnevezését:

Boldogasszony hava = január
 Böjtelő hó = február
 Böjtmás hó = március
 Szent György hava = április
 Pünkösöd hava = május
 Szent Iván hava = június
 Szent Jakab hava = július
 Kisasszony hava = augusztus
 Szent Mihály hava = szeptember
 Mindszent hó = október
 Szent András hava = november
 Karácsony hava = december

19.

Nyomtatott szövegforrása: „Calendarivm magyar nielwen.” [Krakkó, 1540–1550, Vietor.] – RMNy 63; MKsz, 1995, 290.

RPHA 1486

Strófaképlete: disztichon?

Dallama: nem énekvers

Modern kiadásai: KANYARÓ Ferenc, *Az első magyar distichon*, ErdMúz, 1899, 591; KOVÁCS, 1938, 34–35 (betűhíven).

A kalendáriumot Székely István állította össze valószínűleg valamely latin nyelvű lengyel vagy német nyomtatvány alapján. Feltételezhető, hogy 1538-tól (vagy még korábbtól) sorozatban több éven keresztül is kiadott kalendáriumot. Ismeretes a sorozat egy korábbi tagja is; a hónapverset tartalmazó ívekből azonban nem maradt fenn töredék (lásd RMNy 19). Székely István újítás gyanánt kívánta meghonosítani magyar nyelven a kalendárium műfaját. Naptára előszavában írja: „Mikoron minden nemzetet látnék, hogy az új nyelvén kalendáriomot szerzene, kiből esztendőnek innepit meg tudhatná, igen jónak vélem én is, hogy az magyar nyelvre az kalendáriomot fordítanám, kiből megtudthatnák az gyermekek nem csak az innepeket, hanem hány hét lenne minden esztendőbe, az húshagyat, mely nap lenne meg az újság, hány órán támadna fel minden napon az nap, mikor kezdetnék el az tavasz, nyár, ősz, tél. Kibe ennek felette csináltam az magyar cisiót, hogy könyv nélkül is az innepeket meg vethetnék, kivel vélem, hogy valamit használnék az magyarul olvasó gyermekeknek, kit jó néven ha veendének, többre és nagyobbra ennek utánna igyeközünk. Isten tartson meg bennetek.”

Székely magyar csíziója – vagy ahogy ő nevezi: „Cisio Janos”-a – nem vers. A januári emlékeztető sor például a következő: „Kis karacrontol kereztiül ijo Pal Rehmete, nag’ diznos antallal, fabyan vin-hoz zent pal fordula, ezt monda.” A szöveg érdekes módon szoros kapcsolatot tart fenn a Peer-kódex magyar cisiójával: a szótágok majdnem fele megegyezik.

A hónapok táblái után Székely két-két sornyi rigmust illesztett. A hónapok jellegzetes munkáiról szóló párverseket Kanyaró Ferenc disztichonoknak tartotta. Horváth János szerint a vers ritmusa bi-

zonytalan, de „distichonnak nem minősíthető” (HORVÁTH János, 1957², 49). Mivel a szöveg romlott-nak tűnik, igen nehéz a versforma kérdésében állást foglalni. A latin cisiojanusok szokott versformája a hexameter. Nagyon elképzelhető, hogy a hónapversek összeállítója (fordítója?), valószínűleg maga Székely István, az időmértékes formát igyekezett utánózni. Erre utal a sorok rímtelensége és az igen erősen változó szótagszám. Feltűnő azonban az is, hogy a sorok jelentős hányada – 14 sor a 24-ből – szabályos 4/4/5-ös osztású tizenhármas: vagyis megegyezik a hegedűsének néven ismert vágáns metrumunkkal (erről lásd kötetünkben Csáktornyai Mátyás *Grobánjának* jegyzeteit, 9. sz.). Az ilyen sorok számát csekély emendációval még tovább tudjuk növelni. Néhány sort valóban majdnem szabályos hexameternek is felfoghatunk:

- - | - - | - - | - - | - - | - -
Vígán lakik Bódogasszon hév pecsenyével

Az időmértékes értelmezés lehetősége azonban nem meggyőző; a hegedűsének-sor véletlenszerűen is könnyen kaphat hexameter jelleget. Ha a szerző valóban időmértékes verset akart is előállítani, ezt minták és verstani tudatosság nélkül tette; a latin vers lejtését a jól ismert vágáns sor ritmusára szabta. Székely hónapverseit a bécsi Hoffhaltes-féle kalendárium 1557-től kezdődő sorozata is átvette, amelyből ma csupán az 1560. évi naptár töredékeit ismerjük (RMNy 159). Az 1571. évre szóló bécsi kalendáriumban már új verseket találunk (lásd a következő tételt).

- 8   megtiltot – megtilolt
- 14   csípelnie – csépelni
- 21   Gyorsalkodik – igyekszik

20.

Nyomtatott szövegforrásai: B₁ „Kalendarim az egnek forgassabul meg ismert es el rendelt praktikaual eggietembe es mastani Vrunck Iesus születetesse vtan MDLXXI esztendőre curelouiai Szanizlo Iacobeius mester crakkai academianak astrolog. iudicioma szerent E[gyedúti] G[ergely] által magiarra fordetath. Beczben [1570] Stainhoffer.” – Az egyetlen, bibliográfiailag korábban leírt példány lappang. A nyomtatvány XIX. századi kéziratos másolata az MTAK kézirattárában, 76.196 jelzet alatt található. – RMNy 273.

B₂ „Kalendarim, az egnek forgasabul megh [i]smert es el rendelt praktikaual eggietembe, az mastani urunk Iesus szöletese után MDLXXII esztendure curelouiai Sztanizlo Iacobeius mester, crakkai academianak astrologiai iudicioma szerin[!] E[gyedúti] G[ergely] által magiarra mastan fordetath. Beczben [1571] Stainhofer.” – Az egyetlen ismert példány címlapja hiányzik; a címlap szövege az előző évre kiadott naptár alapján (RMNy 273). – RMNy 294.

RPHA 766

Strófa képlete: distichon, sapphicum

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: [SCHEDEL Ferenc], *Magyar nyomtatott kalendárium 1571-ből*, Tudománytár, 1834, 224–229; KOVÁCS, 1938, 36–37 (betűhíven, hibákkal).

A címlap, valamint a prognosztikon élén álló belső címlap szövege szerint Egyedúti Gergely fordította Stanisław Jakobeius z Kurzelowa, a krakkói egyetem asztronómusa számításai és prognosztikonja nyomán. Forrásáról, munkája indítékairól a szerző az 1570-es kiadás előszavában a következőket írja: „Ez az Jámbor Stainhoffer Gáspárnak gyakran való rajtam szorgalmaztatásáért, hogy öt Magyarországnak minden részeiből való emberek kérték legyen, hogy az esztendőnek esendő rend szerint való innepit és az égnei terténet szerint való esetit ki nyomtatnája, kinek kérésére véim az krakkai kalendáriomot, hogy diákból magyar nyelvre fordítanám.” A fordítás alapjául szolgáló „krakkai kalendáriumból” jelenleg nem ismeretes példány. Érdekes, hogy 1572-ben Kolozsvárott (RMNy 315) és 1575-ben Szebenben (RMNy 363) is jelent meg naptár – versek nélkül – Jakobeius számításaira hivatkozva.

Egyedúti Gergely életéről keveset tudunk. 1571-től a bécsi egyetemen tanult. 1570. évi kalendáriumát Telegdi Miklósnak, az 1571. évit Verancsics Antal esztergomi érseknek ajánlotta, s mindkettőjüket patrónusának nevezte. Tanulmányai végeztével a nagyszombati káptalan intézője, 1583-ban győri kanonok. Halálának időpontja nem ismeretes.

Az egyes hónapokhoz tartozó versek a kalendáriumi részben, az adott hó táblája után következnek. Az egyes táblák élén az adott hónapot jellemző fametszeteket találunk. A versek szerzője minden bizonnyal Egyedúti Gergely volt. Időmértékes formában ígézett a hónapverseket megírni; az első 11 hónaphoz 2-2 disztichon, decemberhez pedig egy szapphói stófa tartozik. Erre a különleges versformára a szerző a verssorok fölött külön is felhívta a figyelmet. A verselés meglehetősen döcögős, szigorú értelemben alig-alig fogadható el valódi időmértéknek. A versek szövege igen romlott, valószínűleg a magyarul nem értő bécsi nyomdász rontotta el helyenként az érthetlenségig a szerző szövegét.

Szilády Áron a vers mintáját egy *De proprietatibus duodecim mensium* című középkori naptárversben vélte megtalálni (ItK, 1900, 412–413). Az összevetés végett mellékeljük a vers szövegét:

Pocula laeta pius amat et convivia JANUS.
 Mittatur sanguis: Lactuca, cicercla, serenda
 Nastruci et semen, vitis vetus ablaquenda:
 Lunaque decrescens bona ligna fabrilia caedit.
 FEBRUUS ad febres aptus, stomacho nocet aegro,
 Cephalicam patefac. Gaudentque propagina vites:
 Fac sepes: statuam oliveta, rosaria sparge:
 Consere tunc canabim, lentem, atque trimestria cuncta.
 MARTIUS humorum genitor, motorque dolorum:
 Morbus apes vexat: culturam postulat hortus:
 Putandae vites: purgandaque prata: boves tunc
 Compara equas maribus subdas, cinerato novellas.
 APRILIS terras aperitque, porosque relaxat;
 Hinc scabies: ventrem solvas, minuasque cruorem,
 Quaerere apes poteris, in apricis ponere olivam:
 Nascuntur vituli, serae melonesque apiumque.
 MAIUS amat medicos et balnea: scindere venas:
 Pinguis ager colitur: operitur vitis et arbor:
 Tunc augentur apes, vituli castrantur: ovesque
 Tondentur: caseus premitur: lateres faciendi.
 Foena cadunt JUNIO: tunc messis ad hordea prima,

Area triturae reparanda est plana futurae:
 Fucos pelle et Apum, castres alvearia, fabae
 Vellantur, caseus fit, et emplastratio pomis.
 JULIUS et medicos vitat, retinetque cruorem,
 Vinaque miscet aquis, falce resecatur avena:
 Et proscissa prius iteratur terra: serantur
 Cepullae: vaccas juvat et submittere tauris.
 AUGUSTUS prohibet quae Julius: ac Venus absit
 Et gula: tunc napi, rapi, radixque serantur,
 Si tibi aquae desunt, quaere illas arte modoque:
 Insere pyra, citrum, tunc pascua flamma perurat.
 SEPTEMBER fructus maturos carpit, et uvas
 Colligia, et mustum: morbos gravat et pluvias fert
 Tunc vitiae satio: formandaque prata novella,
 Pisa seras, sisanum, farrago, lupina, papaver.
 Vina dat OCTOBER, volucres fugat, hordea linum,
 Triticeam et palmam sere, et ablaquenda novella:
 Pomaque conserves, cole praemia, compara avenam,
 Atque alimenta quibus opus est tibi tempore Brumae.
 Quaeris habere focos, ignesque, nivose NOVEMBER,
 Prata nova instituis, seris allia, ponis olivam
 Castaneam, et triticum seris: est generatio vina:
 Glans legitur: faber et cedit durantia ligna.
 Vultque focum assiduum genialis habere DECEMBER,
 Tum piger et pernas: sine cura Bacchus amicat:
 Frumenti satio est: lactuca serenda: ridicas
 Et palos facias: cobos quoque condit Echimus.

A közvetlen forrás lehetett más népszerű latin vagy akár német kalendáriumi vers is. A naptár 1570. évi, korábbi redakciója csak a Tudománytár-beli közlésből és Szilády Áron kéziratos másolatából ismert. A vers szövege a két kiadásban nagyrészt a sajtóhibákig terjedően megegyezik. Néhány apróbb eltérés esetében nem eldönthető, hogy nem a másolók figyelmetlenségéről lehet-e szó. Ezért az alapszövegnek a B₂-t tekintettük.

- 1 Janus – az (év)kezdet és a kapuk kétarcú római istene
- 3–4 A sorok értelme homályos.
- 7 Februs; meséket – így biztosan szövegromlás, de megnyugtatóan nem emendálható (meleget?)
- 8 ere – ereje?
- 13 Gyomrája – belseje?
- 20 gyögi – Hangutánzó szó. A sor homályos, nehezen érthető. Az inverziót feloldva talán ez az értelme: Holnapi dalát most (a) szép filemle énekli.
- 24 A sor értelme homályos.
- 30–32 Homályos értelmű, romlott sorok.
- 36 inversio
- 42 Míre való fákat – megmunkálni való fákat

- 43 titmony – tikmony, tojás
 45 A strófa fölött dőlt betűkkel a szerző figyelmeztet a versformára: „Sapph. vers.”

21.

Nyomtatott szövegforrása: „Iudicium magyar nyelven az eghi Czillagoknak forgásokról, és időknék szám-tartássokról, ez 1581. Eztendőre, mely Embolismalisknak mondatik, 13 vy Hóldual Petrvs Slovacivs M[ester] által irattatot és számláltatot fél horára, és az Cassai Meridianussara. Bártfan [1580] Guttgesel.” – RMNy 449.

RPHA 630

Strófa képlete: disztichon

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: KÖNIG [KIRÁLY], 1900, 405 (betűhíven).

A nyomtatvány a bártfai kalendárium-sorozat legkorábbi ismert darabja. Ismeretes még az 1582-ben (RMNy 500), az 1588-ban (RMNy 604) és az 1593-ban kiadott (RMNy 712) naptár. Ezek beosztása mindenben megegyezik az 1580. évvel; a hónapversek is teljesen azonosak. A bártfai kalendáriumokból a versek változtatás nélkül átkerültek még a következő naptárakba is: *Iudicium magyar nyelven*, Debrecen, 1592 (RMNy 680); *Ua.*, Debrecen, 1593 (RMNy 717); [*Kalendárium*], Keresztúr, 1603 (RMNy 903).

A vers láthatóan az Egyedúti Gergely-féle bécsi kalendárium hónapverseinek átdolgozása. Az ismeretlen átdolgozó csak a hónapok első párverseit tartotta meg, de többnyire azokat is jelentősen átírta.

- 1–2 A vers írója valószínűleg félreértette Egyedúti szövegét.
 8 fiatal – palántát

22.

Nyomtatott szövegforrása: [*Iskoláskönyv*, Nagyszombat, 1578–1583, Telegdi.] – RMNy 471/A

RPHA 102

Strófa képlete: szószámoló

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: BORSA, 1974/75, 273–274 (30 sor betűhű közlése).

A kötetet egyetlen, láthatóan hibás nyomtatású példány töredékei alapján ismerjük. A mű feltehetően iskolai felhasználás céljából készült. A fennmaradt töredékek tartalma: öröknaptár, latin–magyar szójegyzék és a közölt vers. A vers előfejlében szereplő címe: CISIOIANVS, és valóban az úgynevezett cisiojanusok csoportjába tartozik: memoriter céljából készült szöveg, amely a kalendárium fontosabb ünnepeinek rendjét mutatja. Amennyire a töredékesség miatt megállapítható, minden hónaphoz hat-

soros, bokorímű versike tartozik. A vers szavainak száma megegyezik az adott hónap napjainak számával, és a szövegben előforduló nevek és ünnepek a vers annyiadik szavaként szerepelnek, ahányadik napjára az adott ünnep esik. Tehát például az augusztusi vers 31 szóból áll; a tizedik szó Lőrinc, mivel e név ünnepe augusztus 10-re esik. Ennek megfelelően a sorok szótagszáma változó, bár többnyire 11 és 13 között ingadozik. A hónapversek egyetlen más kalendáriumunk cisiojanusával sem egyeznek. A strófákat a hónapoknak megfelelő rendbe soroltuk. A szöveget, mivel teljes terjedelemben nincs még modern kiadása, betűhíven adjuk. Az igen rongált szöveg hiányait a kézenfekvő esetekben kiegészítettük.

A nyomtatás idejében a nagyszombati nyomda vezetője Pécsi Lukács volt. Mivel Pécsi a kezdetektől, 1578-tól több mint húsz éven keresztül munkatársa volt, továbbá a nyomda évenként kiadott kalendáriumát is ő fordította és szerkesztette, valószínűnek látszik, hogy ezt az iskoláskönyvet is ő állította össze (vö. kötetünkben a 24. sz. vers jegyzeteivel).

- 2 Kiralyoc iünnec – Háromkirályok, január 6. A naptári ünnepeket SZENTPÉTERY, 1985 alapján adjuk.
- 4 Antal – (Remete) Antal, január 17.; Fabian – január 20.
- 5 Agnes – január 21.; Vince Pállal – (Remete) Pál, január 15.; Vince, január 22.
- 7 Maria – Mária eljegyzése, január 23.
- 9 Balint – február 14.
- 10 fassanglani – A farsang tulajdonképp a vízkeresztől hamvazószerdáig terjedő időszak. Szorosabb értelemben azonban a nagyböjtöt megelőző hetet vagy csak a húshagyókedd előtti vasárnapot értették rajta. A nyomtatás feltételezett időhatárai között egyedül 1580-ban esett húshagyókedd február 14. és 22. közé (február 16.).
- 11 Üszögös Peter – másként Péter székfoglalása, február 22.; Mathias – február 24., szökőévben február 25.
- 13 Thamasnak – Tamás, március 7.
- 14 Gergelt – Gergely, március 12.
- 16 Marianac – Mária, Gyümölcstől Boldogasszony, március 25.
- 20 Bonifacius – Bonifác, június 5.
- 21 Barnabas – június 11.
- 22 Vid – június 15.
- 23 Ianchi – Búzavágó vagy Virágos János, június 24.
- 24 Laslo – László király, június 27.; Peter – Péter és Pál, június 29.
- 25 Maria – Sarlós Boldogasszony, július 2.
- 27 Margit – Antiochiai Margit, július 13.
- 29 Magdolna – Mária Magdolna, július 22.
- 30 Iakab, Annaua – július 25. és 26.
- 32 Vrnac szene ... ualtozec – Urunk színéváltozása, augusztus 6.
- 33 Lőrinc – augusztus 10.
- 34 Bodog aszont – Havas Boldogasszony, augusztus 5.
- 35 Istuan – István király, augusztus 20.
- 36 Bertalant – Bertalan, augusztus 24.
- 40 Lukach – október 18.
- 42 Simon – Simon és Judás, október 28.
- 43 Szenteknec seregi – mindenszentek, november 1.

- 44 Emre – Imre, november 5.
- 45 Martonnal – Márton, november 11.
- 46 Erse – Erzsébet, november 19.
- 48 Szent Andrasnak – András, november 30.

23.

Nyomtatott szövegforrása: „Kalendárium, es ez ielen valo 1583. esztendey practica mynd az ehg forgasaban ideonek változasaban es országokban valo teortenetekkel eggietemben, melliet az Slouatius Peter Mester Craccai Astrologus iteleti szerent, mastan Pal Sebestyen magyarul fordeitotta. Az feolseges Romai Czaszarnak kegyelmes engedelmeből. Beczben Apffel Mihali niomtatta. – RMNy 503 (Nem RMNy 701! Lásd MKsz, 1995, 299.) – A ma lappangó unikális példány XX. századi kéziratos másolata Szilády Áron hagyatékában: MTAK, Ms 10.106.

RPHA 3202

Strófaképlete: disztichon

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: HUBERT Gabriella, *Egy elveszett 16. századi naptárvers másolata*, MKsz, 1995, 310–313 (betűhű).

A bécsi Apffel nyomda már az 1580. évre is adott ki kalendáriumot (RMNy 427). A címlap szerint az is Piotr Słowacki számításai nyomán készült, és Gradnay Tamás fordította. A ma már példányból nem ismeretes nyomtatvány beosztásában teljesen hasonló volt a két évvel későbbihez, naptárverseket azonban nem tartalmazott. Feltételezhető, hogy a sorozatnak lehetett 1581-re készült darabja is (RMNy 480).

A nyomdászattörténeti kézikönyvek a hónapverset korábban tévesen az 1593-ra szóló siczi Manlius-kalendáriumnál tüntették fel (lásd RMNy 701). Abban azonban csak latin hónapversek találhatók. A Manlius-féle kalendárium „Non tibi principium, sed Christo, vendicat anni” kezdetű latin disztichonjai a Pál Sebestyén által készített magyar versek forrása. Ez leginkább úgy képzelhető el, hogy mindkét kalendárium-szerkesztménynek egy olyan – feltehetően krakkói – latin nyelvű naptár volt a forrása, amelyben megvoltak a „Non tibi principium...” kezdetű latin párversek.

Pál Sebestyén és Gradnay Tamás személyéről és további működéséről nem találtunk adatokat. Nyomdai korrektörök, diákok lehettek.

- 5 Mostan hadra való vagyon idő – Erősen latinos inversio.
- 21 Szent Kelemennel – november 23.

24.

Nyomtatott szövegforrása: „Kalendarivm es ez mostani MDLXXIX. esztendőben történendő nemimemü dolgokrul. Annac fölötte, az időnc naponkent köüetkezendő allapattyarul, iratot Itelet. Irta Slovacivs Peter craccai astrologus. Magyarra fordetotta Peechi Lukach.” Nagyszombat, 1579 [typ. Telegdi]. – RMNy 619 – Hasonmás kiadása: HAIMAN, 1989.

RPHA 349

Strófképlete: disztichon

Dallama: nem énekvers

Ez a kalendárium feltehetően az 1577-ben indult nagyszombati nyomda kalendárium-sorozatának első darabja. Töredékes példányok maradtak fenn, illetve a XIX. század végén még bibliográfiai leírás készülhetett a következő évekre kiadott naptárakról: 1583. (RMNy 531), 1986. (RMNy 589), 1589. (RMNy 619), 1590. (RMNy 649), 1595. (RMNy 749), 1596. (RMNy 764), 1597 (RMNy 782), 1599. (RMNy 837), 1600. (RMNy 861), 1603. (RMNy 904), 1604. (RMNy 917) 1607. (RMNy 946). A sorozat kései darabjaiban a hónapversek helyére jó tanácsot megfogalmazó mondások, idézetek kerültek. Például júniusra: „Vak az irgalmas, ha nem is igaz is, semmit nem használ szegényekhez való irgalmassága, miért hogy hamisság uzsorának gyűtött marhát osztogat.” A fennmaradt töredékek alapján nem állapítható meg, hogy mikor történt meg a csere.

Pécsi Lukács életrajzát Rónay György írta meg (RÓNAY György, *Szűzek koszorúja*, Bp., 1936); az újabban előkerülő adatokat Uray Piroska gyűjtötte össze (*Szent Ágoston doktornak elmélkedő, magánbeszélő és naponként való imádságai*, kiad., bev. URAY Piroska, Bp., 1988 [BHA, 17]). Pécsi az 1550-es években született. Származási helye ismeretlen, családját sem tudjuk azonosítani, noha kétségtávol nemesi származású. Korábban tévesen gondolták, hogy azonos volna a bécsi egyetemre 1565. október 13-án beiratkozott „Lucas Pesius Transylvanus”-szal. Valójában egyetemi tanulmányokat sohasem végzett. A nagyszombati káptalani iskolában tanult, ahol Telegdi Miklós tanítványa volt. Az iskolát 1577-ben fejezte be, és rögtön az abban az évben induló káptalani nyomda korrektora lett. A nyomdával való kapcsolata a későbbiekben is megmaradt, néhány év múlva már ő az intézmény vezetője. Telegdi közvetlen környezetéhez tartozott, annak halála után Kutassy János győri püspök főember „cselédje”. 1578-tól az esztergomi érseki uradalom gazdasági ügyvivője, közjegyző, időről időre fontos egyházi javak ügyeit intézte. Rónay és Uray egyetértének abban, hogy nem volt az egyházi rend tagja; családos ember volt, feleségét Mártának, fiait Lackónak és Imrének hívták. Nagyszombatban szép kertes házat tartott, saját vallomása szerint itt élte le egész életét. Valószínűleg 1604-ben halt meg. Gazdag irodalmi tevékenységet folytatott: fordított, szerkesztett, üdvözlőverseket, értekező műveket írt. Önálló kötetei: *Hasznos orvosság minden lelki betegségek ellen* (RMNy 810), *A keresztyén hadakozásnak tüköre* (RMNy 765), *A keresztyén szűzeknek tisztességes koszorúja* (RMNy 670), *Lelki pajzs minden háborúk ellen* (RMNy 698), *Mindennapi lelki kenyér* (RMNy 727), *Szent Ágoston doktornak elmélkedő magán beszélő és naponként való imádsági* (RMNy 671), *A test körül való hét irgalmasságnak cselekedetiről* (RMNy 838). Pécsi Lukács karrierje, betöltött hivatala igen sokban hasonlít Egyedúti Gergelyéhez (lásd kötetünkben a 20. sz. vers jegyzetét). Talán Egyedútitól örökölhette meg a kalendáriumszerkesztés feladatát is. A Pécsi által összeállított legelső naptár 1578-ban, az utolsó 1603-ban látott napvilágot. A legkorábbi (és legjobb állapotban fennmaradt) naptár előszavában írja: „Ami az én munkámat nézi, e könyvecskét Slovacius Péternek tulajdon keze írásából (melyet egy fő embernek küldött ajándékon) fordítottam magyar

nyelvre, hogy a jámbor bölcs ember elméjének gyümölcse e mi hazánknak is szolgáljon.” A naptár és a prognosztikon forrása tehát nem nyomtatott mű, hanem valamely szakember – rendszerint a bécsi vagy a krakkói egyetem asztronómia professzora – rendelésre elkészített kézírata. A hónapverseket valószínűleg latin irodalmi minták alapján készítette el Pécsi Lukács. Bizonyosan ismerte és hasznosította Egyedúti Gergely kalendáriumának verseit, sőt valószínűleg felhasználhatta Egyedúti szövegének irodalmi mintáját is. Az egyes hónapokhoz tartozó négysoros vers tulajdonképpen két-két distichon. Február kivételével nem is egymás alá, hanem két szemben lévő lap aljára lettek szedve.

- 5–6 Jó bor, borsos éték... – Egyedúti szövegének decemberi strófájából helyezte át ide.
- 21 bárány-cémert – A címer jelentheti egy nagyobb, sütésre felnegyedelt állat valamelyik részét, általában a combját vagy a lapockáját.
- 34 őszve barackot – őszibarackot
- 36 borsotolásra – bor sajtolásra, préselésre
- 39 bojtást – bűjtást, szőlőtűtést

25.

A kolozsvári csízió az úgynevezett öröknaptárak családjába tartozik. Az 1592. évi kiadásnak majdnem teljesen ép példánya található az MTA Kézirattárában. Ennek előszavát 1590. május 21-én keltezte „Könyvnyomtató Gáspár”. A dátum alapján valószínűsíthető, hogy a csízió első alkalommal 1590-ben jelent meg. Korábban ifj. Heltai Gáspárt tartották összeállítójának, de Borsa Gedeon meggyőzően bizonyította, hogy „Könyvnyomtató Gáspár” csakis Caspar Schesburgensis, a Heltai-nyomda alkalmazottja lehet. A csízió több verses betétet is tartalmaz, ezeket szétválasztva 25A–25D sorszám alatt közöljük. A nyomtatvány forrását több XVI. századi német planétáskönyv, „Planeten Buch” képezte. A csízió kiadástörténetéről és forrásairól lásd BORSA, 1974/75, 387–398. Ő adta ki a csízió családjának kései, 1909. évi darabját: *Csízió vagyis a csillagászati tudománynak rövid és értelmes leírása*, Bp., 1986.

A kötet verseinek nyomtatott szövegforrása: „Cisio Magyar nyeluen, és az égh iarasánac és czil-lagoknac külömb külömb természetinec follyasából valo Practica. Melyből gyermekeknek születéseknec természetec, és az Napoknac miuolta meg ismertetnec. Az az: magyar planetás könyw ... Colosvarat Az Könyvnyomtatato által Magyarrá fordítatot, és vyiolan ki adatot. Anno Christi 1592. Esztendőben.” [Typ. Heltai.] – RMNy 684. – Hasonmás kiadása: HAIMAN, 1989.

25A

RPHA 1486, 821

Strófaképlete: disztichon**Dallama:** nem énekvers

Bár a nyomtatványban a két disztichon egy tömbbe szedve található, mégis két különböző párversről van szó. A hónapversek második két sorairól Négyesy László azt állította, hogy az idősebb Heltai Gáspár a szerzőjük (NÉGYESY László, *A mértékes magyar verselés története*, Bp, 1892, 34). E disztichonok jellegzetessége, hogy második sorukban belső rím található: „Ebbe kapály ideyén, s iól terem a vete-ménv.” Bár Négyesy nem nevezi meg forrását, feltételezése igen tetszetős. A dolgot bonyolítja, hogy a *Cisio* egyetlen ismert példányába egy közelkorú kéz a következőt jegyezte a januári hónapvers mellé: „Diosi Gergely Deak az Colosw. Notariús által A. 1592. szerszertetet versek. Lakial iambor egyel, utanna iolis alúdgyl / Ha fénlík Vince ismeg telik az pintze.” A januári második disztichont kapocccsal összefogta, és mellé írt egy DG szíglát. Április hónál ugyanez a kéz újabb két sort írt a lapszélre: „Martius ha szaraz, Maiussal nedues Aprilis, / Az esztendoben búza, bor olczó lészen.” Ezek után nem világos, hogy csak az „Érvágás vigasság...” kezdetű két sort nevezi-e Diósiénak, vagy a „Lakjál jámbor...” és a „Martius ha szaraz...” kezdetűt is. A szöveg elhelyezése az utóbbi lehetőséget valószínűsíti. Az ellentmondást esetleg úgy oldhatjuk fel, ha a *Cisio* naptárverseit kompiláció eredményének tekintjük. Könyvnyomtató Gáspár eszerint felhasználta az idősebb Heltai régi leoninusait, Diósi disztichonjait, és megfejelte őket a sajátjaival. Az is elképzelhető, hogy a nyomdász teljesen Diósi Gergelyre bízta a verses mellékletek megírását, aki viszont a szövegbe jócskán beledolgozott a korábbi hónapvers-termés darabjaiból is. Ha igaznak fogadjuk el az ismeretlen bejegyző állítását, akkor ebből az is következik, hogy a *Cisio* első, 1590-es redakciója még nem tartalmazhatta Diósi sorait. Diósi Gergelyt nem tudjuk azonosítani egyetlen ismert XVI. századi személyiséggel sem. Az azonban nagyon hihető, hogy a nyomdász helybeli jegyzőt kér fel a versírás feladatára. (Lásd még ehhez a 26. sz. vers jegyzeteit is.)

14 tiltat – tiloltat

16 Ültes szép fiatalt – A fél sor a 22. számú szöveg áprilisi párverséből származik.

36 Ió vetni... – Vagyis a kalandárium szerint, a szokott időben végezze a munkákat, és ne a csil-lagok állásából tudakolja az időjárást.

40 Ferentz – Ferenc napját, október 4-ét.

41–42 Gyorsalkodik... – A két sor Székely István kalendáriumából (lásd kötetünkben 19. sz.) származik.

25B

RPHA 680

Strófaképlete: disztichon**Dallama:** nem énekvers

A vers helyet kapott az 1628-ra kiadott debreceni kalendáriumban is (RMNy 1381).

- 1 Io bor, borsos étec – A fél sor először Egyedúti Gergely szeptemberi disztichonjában fordul elő.

25C

RPHA 465

Strófaképlete: bizonytalan metrumú**Dallama:** nem énekvers

A magam részéről e szöveget nem tartom versnek. Mégis felvettem, mivel a szakirodalom idáig általában a XVI. századi verses szövegek közé sorolta. A RPHA besorolása szerint „bizonytalan verselésű, időmértékes” vers.

- 10 vyság – újhold

25D

RPHA 1480

Strófaképlete: bizonytalan metrumú**Dallama:** nem énekvers

Az RPHA meghatározása szerint „időmértékes, de nem hexameter vagy distichon”. A makaróni nyelvű rigmus azt mutatja meg, hogy az egyes jeles napokon milyen mezőgazdasági munkát időszzerű végezni. Feltehetően memorizálás céljára készült.

26A

Nyomtatott szövegforrása: „O es Uy kalendarivm Christus Urunk születése után 1599 esztendőre Úyfalui Imre, Debreceni shcola Mester által irattatot es azon delre szamlaltatot.” Debrecen [1598, Rheda]. – RMNy 831.

RPHA 821

Strófaképlete: disztichon

Dallama: nem énekvers

Modern kiadása: KÖNIG [KIRÁLY], 1900, 406; KOVÁCS, 1938, 39.

A sorozat első darabja az 1598. esztendőre kiadott kalendárium volt (RMNy 800), ennek azonban ma már egyetlen példányát sem ismerjük. Az 1599. évi naptár töredékes, helyenként a naptárvers is megsérült. A szöveg hiányait (*dőlt betűkkel*) a naptár 1602. évi kiadásából (RMNy 885) pótoltuk. A versek megtalálhatók még a következő XVII. századi kalendáriumokban: RMNy 885, 972, 1330, 1405, 1426.

A címlap szerint a kalendárium összeállítója Újfalvi Imre – ekkor debreceni iskolamester – volt. Mivel Újfalvi egyházi énekei az RMKT soron következő, 14. kötetében kapnak majd helyet, a szerző bemutatására is ott kerül sor. A hónapversek amúgy sem mind Újfalvi alkotásai, közülük többről is valószínűsíthető, hogy korábbi kalendáriumokból vette át.

- 1 Lakjál, egyél – A disztichon megtalálható az 1592. évi kolozsvári *Cisióban* is. Egy közelkorú bejegyzés szerint a vers szerzője Diósi Gergely kolozsvári jegyző. Lásd kötetünkben a 25A sz. szöveg jegyzeteit.
- 5–6 Ez a két sor szintén bejegyzésként található az 1592-es *Cisióban*. Valószínűleg tehát ez is Diósi verse. Az 1603-as kalendáriumban az áprilisi hónapvers a következő: „Jeget olvaszt Bőjtelő hó déli szelekkel, / Az mezőre ganéjt hordj búza termésért.”
- 10 bányában – fürdőbe (a lat. „balnea”-ból)
- 15 egyemben – egyetemben, együtt
- 21 forratot – forrt bort, újbort
- 23–24 Jó bor... – Azonos az 1581. évre szóló bártfai kalendárium decemberi versével (kötetünkben 21. sz.).

26B

Nyomtatott szövegforrása: [„Ó és új kalendárium 1598. esztendőre, Újfalvi Imre által irattatot”, Debrecen, 1597, Rheda.] A belső címlapon: [„Judicium, azaz ítélet az eghnek es csillagoknak forgasabol az 1598. esztendőnek allapattya felől ugyan azon author által irattatot.”] A prognosztikon címlapjának versőjén: „Bizonyos fundamentomoból irattatot jóvendölés.” A vers alatt: „E[mericus] U[jfalvi].” A mára elveszett egyetlen töredékes, könyvtáblából kiáztatott példányt Harsányi István leírásából ismerjük (EPHK, 1910, 737–738; MKsz, 1911, 55–56). – RMNy 800. RPHA 398

Strófaképlete: a8(4,4) a8(4,4) a8(4,4) a8(4,4)

Dallama: valószínűleg nem énekvers

Modern kiadása: HARSÁNYI István, MKsz, 1911, 56.

A debreceni kalendáriumsorozat első darabja. A következő évi kalendáriumból (RMNy 831) csak az első ív maradt fenn, így nem lehet megállapítani, hogy tartalmazta-e a prognosztikont és a verses jóvendölést. A vers végén álló monogram arra utal, hogy a szerző Újfalvi Imre volt. Az ilyen távolra, hatvan évvel előre mutató prófécia teljesen szokatlan a kalendáriumirodalomban. A naptárak prognosztikon része, melyet rendszeren „Practicá”-nak neveznek és külön címlappal vezetnek be, mindig az elkövetkező évre tartalmaz előrejelzéseket, és ezek mindig egy-egy európai országra, háborúkra, járványokra stb. vonatkoznak. Érdekes, hogy Újfalvi jóvendölésére a következő században, a jóvendölés aktualitásának idején többen is felfigyeltek. Szalárdi János az 1657. év eseményeinek leírását így vezeti be: „A következő 1657 béli veszedelmes állapotakról prognosticált volt akkori debreceni schólamester korában közönséges kalendáriumában nyomtatattván néhai Újfalvi Imre, azután evangélikus orthodoxus prédikátor, kinek prognosztigálása ekképpen vagyon:

Ezerhatszázötvenhétben,
Mikor, ember, jutsz ennyiben
Rezzen világ minden részben,
Mert az nagy év percen ebben.
Avagy jegy kezd ködben lenni,
Vagy a Halys visszafolyni,
Az nagy Taurus elolvadni,
Kis Halcyon adattatni.
Azért kérlek így igyedben.
Jobbítsd magad életedben,
Ne félj semmit, ha Istenben
Hited vagyon, ki úr ebben?”

(SZALÁRDI János *Magyar krónikája*, kiad. SZAKÁLY Ferenc, Bp., 1980, 349–350.) A szöveg eltérései és a strófatöbbslet úgy magyarázható, hogy Szalárdi vagy egy későbbi – mára elveszett – kalendáriumot használt forrássul, vagy maga alakított a szövegen és toldotta meg a záróstrófával.

Enyedi István krónikájában is megtaláljuk az Újfalvi-féle jóslatra való hivatkozást. Enyedi sok helyen vesz át adatokat, sőt egész passzusokat Szalárdi művéből. Nyilvánvaló, hogy a versikét is innen kölcsönzi – noha szövegén néhány helyen ront egy kicsit: „Valóban bölcsen s igazán jóvendölte volt calendariumában a siralmas 1657-dik esztendőre régen, még 1598-ban, egy Újfalvi Imre nevű praedicator, ilyen strophákban hagyván magyarul jóvendöléseit:

Ezerhatszáz ötven hétben,
Mikor jámbor jutsz ennyiben,
Rezzen világ minden részben,
Mert a nagy ég percen ebben.
Avagy jegy kezd égben lenni,
Vagy a Halys visszafolyni,
A nagy Taurus elolvadni,
Kis Halcyon adattatni.

Azért, kérlek, ily igyedben,
 Jobbítsd magad életedben,
 Ne félj semmit, ha Istenben
 Hited nagyon, ki úr ebben.”

(ENYEDI István, *II. Rákóczi György veszedelméről 1657–1660 = Erdélyi történelmi adatok*, IV, szerk. SZABÓ Károly, Kolozsvár, 1862, 227; felhívta rá a figyelmet: Kiss Sándor, *Egyháztörténet*, 1959, 225.)

Kettejüktől független Bartha Boldizsár szövegközlése, melyet debreceni krónikája szövegébe illesztett be: „Az országban ezen időben jövő nagy ítéletét észbe vette volt Prognosticalasban még 60 esztendővel egy Ujfalvi Imre nevű debreceni schola mester, ki az 1598-esztedőre írt Kalendáriom-jában eképpen írt a többi között:

Ezerhatszáz ötvenhétben
 Rezen világ minden részben.
 Mikor, jámbor írsz ennyiben,
 Intlek, nézz fel ily igyedben.
 Mert vagy jel kezd ködben lenni,
 Vagy az Halys vissza folyni,
 A nagy Taurus elolvadni,
 Kis Halcyon adattatni.”

(BARTHA Boldizsár, *Rövid Chronika ... Debrecenben esett emlékezetesebb dolgokról*, Debrecen, 1666, 19; RMK I, 1032.) Ez a testimonium szinte teljesen megegyezik Harsányi István szövegközlésével, és ezzel igazolja annak helyességét.

- 5 Mert vagy – Talán lehetséges lenne a következő emendáció: *Mérték* jegy kezd ködben lenni. A Mérték a Libra csillagkép régi magyar elnevezése.
- 6 Halys – Kis-Ázsia legnagyobb folyójának antik neve (ma Kizilirmak). A lyd és a perzsa birodalom határfolyója volt. Felvetődik a Hal (Pisces csillagkép) emendáció lehetősége.
- 7 Taurus – kis-ázsiai hegység és a Bika csillagkép neve
- 8 kis Halcyon – Alcyone, a Fiastyúk (Pleiadok) csillagkép legfényesebb csillaga. (A görög mitológia szerint a csillagkép hét csillaga eredetileg Atlasz és Pleione lányai voltak.) Ez a csillagászati elnevezés bátoríthat a szöveget asztrológiai fogalomkörbe kapcsoló javításokra. Természetesen a török területekre utaló földrajzi elnevezések szerepeltetése is helyén lehet a jövődölésben. A mitológiában Alcyone Ceyx felesége volt, aki megálmodta férje végét. Ceyx a tengerbe veszett, Alcyone pedig jégmadárrá változva siratja. Ovidius, *Metamorphoses* XI, 410–748 alapján 1562-ben Bessenyei Jakab (RMKT XVI, 7, 183), 1621-ben Kőrösi István (RMKT XVII, 8, 59. sz.), 1648-ban Barakonyi Ferenc verselte meg a történetet (RMKT XVII, 9. 111. sz.).

KOTTAMELLÉKLET

Összeállította

SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA

1

*[Csak tebenned, Uram, vagyon bizodalmunk]**Bécs, 1550–1551*

Em-lé-köz - zünk, én u - ra - im, ré-gen lőtt do - log - ról,

Ki - ket böl - csek bé - ír - ta - nak, szöd-ték ki köny-vek -ből,

Szö-rön-csé - nek ál - la - pat - ját je - lent-sük e - zek -ből,

Em-lé-kez - zünk ten - ge - ren túl gaz - dag Ró - ma - ság - ról.

2

*[Sok királyról, császárról emlékeztem]**Kolozsvár, 1554*

A - li pa - sa dol - gát mon-dom, hall - já - tok,

Bu - dá - ban ma - ga tar - tá - sát lát - tá - tok,

Há - za - su - lá - sát még - is ti hall - já - tok,

Vég-re ször - nyű ha - lá - lát meg - ért - sé - tek.

3

*Ovidius írja Parisnak dolgát**Debrecen, 1778*

Sok szép his - tó - ri - át im - má - ron ír - tak,

Sze - re - lem - ről ma - gyar - rá for - dí - tot - tak,

Bölcs po - é - ták í - rá - sá - ból ki - ad - tak,

De még er - ről, tu - dom, hogy nem szó - lot - tak.

4

*Sok erős vitézek, bölcsek és királyok szerelem miatt vesztek**Kolozsvár, 1697*

Az Szent Í - rás mond - ja, hogy szo - ros út va - gyon az ö - rök bol - dog - ság - ra

És szo - mo - rú - sá - gok ál - tal szo - kott men - ni em - ber az vi - gas - ság - ra.

Er - ről egy szép pél - dát mon - dok én is nék - tek, hall - gas - sa - tok jól re - á.

5

*Ad notam Lucretiae**Lőcse, 1651*

Böl-csek í - rá - sá-ból, egy csu-da do - log-ról, nek-tek szó-lok Jeph-tá-ról,
 Tött fo-ga-dá - sá-ról, az Is-ten-hez va - ló kép-te-len sze-rel-mé-ről,
 Vég-re le - á - nyá-nak nagy szo-mo-rú - kép-pen tör-tént ki-mú - lá - sá - ról.

6

*Az Nagy Sándor, avagy az Mátyás király
éneke nótájára**Kolozsvár, 1556*

Vol-tak ez vi-lág-ba nagy fe - je - del - mek,
 Ki-rá-lyok, csá-szá-rok, gaz-dag her - ce - gek,
 Kik-nek ír - va van-nak ná-lunk é - le - tek,
 És em - lé - ke - zet-ben ő hí - rek - ne - vek.

7

*[Árpád vala fő az kapitánságban]**Debrecen, 1778*

Ez két do - log a - jánl - ja gaz - dag - szá - got,
 Hogy min - den ez - vi - lá - gi ké - ván - szá - got,
 Be - tel - je - sí - te - ni mu - to - gat mó - dot,
 S nagy dol - gok - nak ször - zé - sé - re ad o - kot.

8/a

*[Hatalmas urakról néktek emlékezem]**1560*

I - gen so - kan ír - ták ve - szé - sét Tró - já - nak,
 Úgy - mint fő - he - lyé - nek e - gész Á - zsi - á - nak,
 És ki - höz ha - son - lót nem ta - lál - hat - ta - nak,
 Ki - nek má - sát so - ha nem is hal - lot - ta - nak.

8/b

*[Hatalmas urakról néktek emlékezem]**Debrecen, 1778*

I - gen so - kan ír - ták ve - szé - sét Tró - já - nak,
 Úgy - mint fő - he - lyé - nek e - gész Á - zsi - á - nak,
 És ki - höz ha - son - lót nem ta - lál - hat - ta - nak,
 Ki - nek má - sát so - ha nem is hal - lot - ta - nak.

9

*Hegedősek, néktek szólok, meghallgassátok**Kolozsvár, 1554*

Jól - le - het min - den dol - gok - ról ír - tak a böl - csek,
 Szük - sé - ges tu - do - má - nyok - ról szép in - té - se - ket,
 Hogy már mi nem vol - na mond - va, a - lig lel - né - nek.

10

Mostan emlékezem az elmúlt időkről, jó Tholdi Miklósról

1560

Új dol-got be - szél - lek, kér - lek, meg-hall - já - tok,

Kit, hi-szem, hogy több-ször még nem hal - lot - ta - tok.

Míg meg nem ér - ti - tek, meg ne u - tál - já - tok,

Nem köz do-log lé - szen, ma-ga-tok meg-lát - já - tok.

11

*Szánja az Úr Isten híveinek romlását**Kájoni-kódex, 1650 körül*

Sok szép dol-gok né - künk meg - í - rat - tat - ván van - nak,

Ré - gi, ó tör-vény - ből ta - nú - szá - got kik had - tak,

Nagy fe - je-del-me - ket, ré - gi csá - szá - ro - kat

né - künk e - lő - hoz - ta - nak.

KOTTAMELLÉKLET

12

A vélhető dallamra

Debrecen, 1778

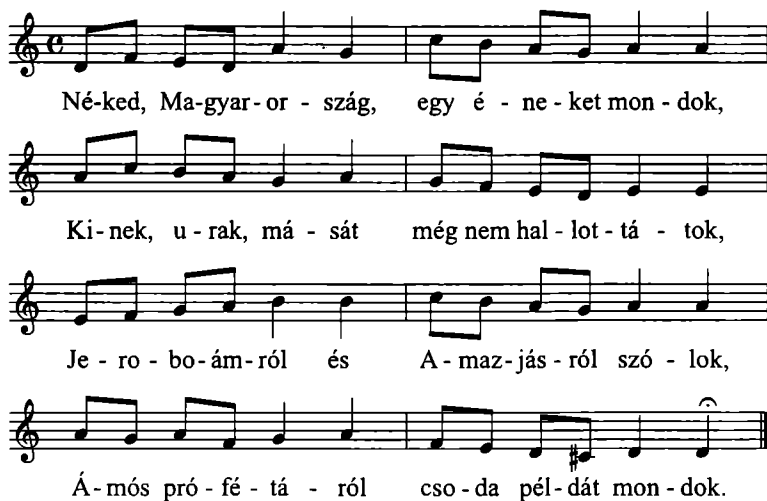

Ol - vas-tunk már sok - fé - le í - rá - so - kat,
 Ha - da - ko - zás - ról írt bő kró - ni - ká - kat,
 És sze - rel-me-sek közt tör-tént pél - dá - kat,
 Sok-képp so - kak-ra ment s folyt nya - va - lyá - kat.

15

Mennyei felségnek ura és istene

Kolozsvár, 1566

Né-ked, Ma-gyar-or - szág, egy é - ne - ket mon - dok,
 Ki-nek, u - rak, má - sát még nem hal - lot - tá - tok,
 Je - ro - bo - ám - ról és A - maz - já s - ról szó - lok,
 Á - mós pró - fé - tá - ról cso - da pél - dát mon - dok.

16

*Az ki...**Debrecen, 1780*

Azért Zsigmond csá - szár nagy e - rő - vel in - du - la,
 Né-met-tel, fran-cok - kal Ni - ká-pol-hoz ő ju - ta,
 Ni-ca-polt meg-ví - vá, Ba-ja-zet o - da-ju - ta.

17

*Régi nagy időben vala Assyriában**Kolozsvár, 1556*

Gya-kor em-lé - ke - zet va-gyon az Szent-í - rás - ban,
 Mint for-gat-tak lé - gyen sok dol-gok ez vi - lág - ban,
 E - le - i - túl fog - ván mint meg van-nak ír - va
 rend-del a Bib - li - á - ban.

18

[Józsefnek megmondom az ő krónikáját]

1560

Meg - í - rom az nagy Tó - bi - ás - nak é - le - tét,
É - le - té - ben sok vál - to - zó sze - ren - csé - jét,
Mind - e - zek - ben jám - bor - sá - gát, sok tű - ré - sét,
Hogy min - den ke - resz - tyén kö - ves - se ő é - le - tét.

JEGYZÉKEK, MUTATÓK

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- ActUnivSzeg = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Sectio litterariai
A magyar irodalom története, I = A magyar irodalom története 1600-ig, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., 1964 (*A magyar irodalom története, I*).
- Adagiorum* = BARANYAI DECSI János, *Adagiorum Graeco–latino–Ungaricorum...*, kiad. MOLNÁR József, Bp., 1978 (az 1592-es hártfai kiadás facsimiléje).
- AkÉrt = Akadémiai Értesítő
- Ámor, álom és mámor*, 2002 = *Ámor, álom és mámor. A szerelem a régi magyar irodalomban és a szerelem évezredes hazai kultúrtörténete*, szerk. Szentmártoni SZABÓ Géza, Bp., 2002.
- APÁCZAI CSERE János, *Magyar encyclopaedia*, kiad. BÁN Imre, Bp., 1959 (Magyar Klasszikusok).
- Balassa-kódex*, 1994 = *Balassa-kódex*, kiad. KÖSZEGHY Péter, Bp., 1994.
- BALASSI Énekei, 1986 = Gyarmati BALASSI Bálint *Énekei*, kiad. KÖSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Bp., 1986.
- BALASSI, 1974 = BALASSI Bálint *Összes versei, Szép magyar comoediája és levelezése*, kiad. STOLL Béla, utószó ECKHARDT Sándor, Bp., 1974³.
- BARANYAI DECSI, 1979 = BARANYAI DECSI János, *Az Caius Crispus Salustiusnac ket historiaia*, Szeben, 1596, RMNy 786; kiad., bev. KURUCZ Ágnes, Bp., 1979.
- BARANYAI DECSI, 1982 = BARANYAI DECSI János *Magyar históriája [1592–1598]*, ford., bev. KULCSÁR Péter, Bp., 1982.
- BERECZ, 1912 = *Apollónius históriája*, kiad., bev. BERECZ Sándor, Bp., 1912 (RMKtár 31).
- BHA = Bibliotheca Hungarica Antiqua
- BONFINI = Antonio BONFINI, *A magyar történelem tizedei*, ford. KULCSÁR Péter, Bp., 1995.
- BORSA, 1974/75 = BORSA Gedeon, *A magyar csízió kialakulásának története* = OSZK Évk., 1974/75, 265–347.
- CSANDA, 1970 = CSANDA Sándor, *Ismeretlen régi kassai magyar nyelvű nyomtatványok*, MKsz, 1970, 381–387.
- ECKHARDT, 1944 = *Telegdy Pál és János: két vitéz nemesúr levelezése a XVI. század végétől*, kiad. ECKHARDT Sándor, Bp., 1944.
- EMESz = *Erdélyi Magyar Elektronikus Szótörténeti Tár*, szerk. SZABÓ T. Attila, BIRÓ Zsolt, <http://www.iif.hu/db/emsz>.
- EMSz = *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, I–IV, főszerk. SZABÓ T. Attila, Bukarest, 1975–1984, V–, SZABÓ T. Attila, VÁMSZER Márta, Bp., 1993–.
- EphK = Egyetemes Philologiai Közlöny
- ErdMúz = Erdélyi Múzeum
- FABÓ, 1866 = FABÓ András, *Beythe István életrajza*, Pest, 1866.
- FODOR, 2001 = FODOR Pál, *A szultán és az aranyalma. Tanulmányok az oszmán-török történelemről*, Bp., 2001.

HAIMAN, 1989 = *A Telegdi-nyomda első naptára*, kiad. HAIMAN György, Bp., 1989.

HALLER, 1900 = *Gesta Romanorum*, ford. HALLER János, kiad. KATONA Lajos, Bp., 1900 (RMKtár 18).

HORVÁTH János, 1957² = HORVÁTH János, *A reformáció jegyében*, Bp., 1957².

It = Irodalomtörténet

ItK = Irodalomtörténeti Közlemények

KATONA, 1912 = KATONA Lajos *Irodalmi tanulmányai*, I–II, Bp., 1912.

KIRÁLY, 1917 = KIRÁLY György, *A trójai háború régi irodalmunkban*, ItK, 1917, 1–23, 129–150.

KOVÁCS, 1938 = KOVÁCS Imre, *Régi magyar kalendáriumaink 1711-ig*, Debrecen, 1938.

KÖNIG [KIRÁLY], 1900 = KÖNIG [KIRÁLY] György, *Kalendáriumbeli régi magyar distichonok*, ItK, 1900.

KÓSZEGHY, 1999 = KÓSZEGHY Péter, *A magyar Gróbián* = CSAKTORNYAI Mátyás, *Gróbián*, Bp., 1999, 85–113 (Régi Magyar Könyvtár. Források, 9).

KÓVÁRY, 1863 = KÓVÁRY László, *Erdély története*, III, Kolozsvár, 1863.

MAGDICS, 1888 = *Diplomatarium Ráczeviense*, kiad. MAGDICS István, Székesfehérvár, 1888.

MARGALITS = *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*, kiad. MARGALITS Ede, Bp., 1897.

MHH = Monumenta Hungariae Historica

MKsz = Magyar Könyvszemle

MNy = Magyar Nyelv

MNyr = Magyar Nyelvőr

MOL = Magyar Országos Levéltár

MPrEtA = Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár

MTAK = A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

NySz = *Magyar Nyelvtörténeti Szótár a legrégibb nyelvm emlékektől a nyelvújításig*, szerk. SZARVAS Gábor, SIMONYI Zsigmond, Bp., 1890–1893.

OESTERLEY, 1872 = *Gesta Romanorum*, ed. Hermann OESTERLEY, Berlin, 1872.

ORLOVSZKY, 1999 = *Adalék az Árgirus-história kritikai kiadásához* = Jankovics József 50. születésnapjára, Bp., 1999.

OSZK = Országos Széchényi Könyvtár

OSZK Évk. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve

ŐZE, 1991 = ŐZE Sándor, „Bűneimért bünteti Isten a magyar népet.” *Egy bibliai párhuzam vizsgálata a XVI. századi nyomtatott egyházi irodalom alapján*, Bp., 1991.

PÁPAI PÁRIZ = PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Dictionarium Latino–Hungaricum et Hungarico–Latino–Germanicum*, kiad. HARGITTAY Emil, KECSKEMÉTI Gábor, THIMÁR Attila, Bp., 1995 (hasonmás kiadás).

PPÖM III = PÁZMÁNY Péter, *Igazságra vezérő kalauz*, kiad. Kiss Ignác, Bp., 1898 (Pázmány Péter összes munkái, III).

RJÖM = RIMAY János *Összes művei*, kiad. ECKHARDT Sándor, Bp., 1955.

RMDT I = CSOMASZ TÓTH Kálmán, *A XVI. század magyar dallamai*, Bp., 1958 (Régi Magyar Dallamok Tára, I).

RMDT II = PAPP Géza, *A XVII. század énekelt dallamai*, Bp., 1970 (Régi Magyar Dallamok Tára, II).

RMK I = SZABÓ Károly, *Régi magyar könyvtár*, I, Bp., 1879.

RMK III = SZABÓ Károly, HELLEBRANT Árpád, *Régi magyar könyvtár*, III, Bp., 1912.

RMKT I² = *Régi magyar költők tára. Középkori magyar verseink*, 2, kiad. HORVÁTH Cyrill, Bp., 1921.

RMKT XVI, 2 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 2, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1880.

RMKT XVI, 3 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 3, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1881.

- RMKT XVI, 4 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 4, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1883.
- RMKT XVI, 5 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 5, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1886.
- RMKT XVI, 6 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 6, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1896.
- RMKT XVI, 7 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 7, kiad. SZILÁDY Áron, Bp., 1912.
- RMKT XVI, 8 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 8, kiad. DÉZSI Lajos, Bp., 1930.
- RMKT XVI, 9 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 9, szerk. és kiad. többekkel VARJAS Béla, Bp., 1990.
- RMKT XVI, 10 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 10, kiad. KÓSZEGHY Péter, Bp., 1996.
- RMKT XVI, 11 = *Régi magyar költők tára. XVI. századbeli magyar költők művei*, 11, kiad. ÁCS Pál, Bp., 1999.
- RMKT XVII, 1 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 1, szerk. és kiad. többekkel KLANICZAY Tibor, Bp., 1959.
- RMKT XVII, 2 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 2, szerk. és kiad. többekkel KLANICZAY Tibor, Bp., 1962.
- RMKT XVII, 3 = *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 3, kiad. STOLL Béla, Bp., 1961.
- RMKtár = Régi Magyar Könyvtár
- RMNy = *Régi magyarországi nyomtatványok*, I–III, főszerk. BORSA Gedeon, Bp., 1971–2000.
- RPHA = *Répertoire de la poésie hongroise ancienne. Manuel de correction d'erreurs dans la base de données*, direction Iván HORVÁTH, Paris, 1992; <http://magyar-irodalom.elte.hu/repertorium>.
- SOLTÉSZ, 1961 = SOLTÉSZ Zoltánné, *A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században*, Bp., 1961.
- STOLL = *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840)*, összeáll. STOLL Béla, Bp., 1963.
- SZAKÁLY, 1997 = SZAKÁLY Ferenc, *Magyar intézmények a török hódoltságban*, Bp., 1997.
- SZENTPÉTERY, 1985 = SZENTPÉTERY Imre, *A kronológia kézikönyve*, Bp., 1985 (Tudománytár).
- Szép magyar komédia*, 1990 = Gyarmati BALASSI Bálint, *Szép magyar komédia*, kiad. KÓSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Bp., 1990.
- SzMA = SZENCZI MOLNÁR Albert, *Dictionarium latinoungaricum*, Noribergae, 1604 (facsimile is). *Szöveggyűjtemény*, II = *Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény*, II, A 16. század magyar nyelvű világi irodalma, szerk. JANKOVICS József, KÓSZEGHY Péter, Szentmártoni SZABÓ Géza, Bp., 2000.
- TESz = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, I–IV, főszerk. BENKŐ Loránd, Bp., 1967–1984.
- ÚMIL = *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, I–III, főszerk. PÉTER László, Bp., 1994.
- ÚMTSz = *Új Magyar Tájszótár*, I–III, főszerk. B. LŐRINCZY Éva, Bp., 1979–1992.
- VARJAS, 1979 = Balassi Bálint és a 16. század költői, I–II, kiad. VARJAS Béla, Bp., 1979.
- ZOVÁNYI = ZOVÁNYI Jenő, *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*, Bp., 1977³.
- ZOVÁNYI, 1977 = ZOVÁNYI Jenő, *A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig*, Bp., 1977 (Humanizmus és reformáció 6).

KEZDŐSOROK MUTATÓJA

Ali pasa dolgát mondom, halljátok... (2. sz.)
Azért Zsigmond császár nagy erővel indula... (16. sz.)
Az Szentírás mondja, hogy szoros út vagyon az örök bódogságra... (4. sz.)
Az új esztendő kezdessék tőled, Úristen... (23. sz.)
Bölcsek írásából egy csuda dologról, néktek szólok Jephtáról... (5. sz.)
Emléközzünk én uraim régen lett dologról... (1. sz.)
Esztendőknék, minden időknék kezdetit áldjad... (24. sz.)
Ezerhatszázötvenhétben... (26B sz.)
Gyakor emléközet vagyon az Szentírásban... (17. sz.)
Ha tudni akarsz hasznos tudománt... (25C sz.)
Igen sokan írták veszését Troiának... (8. sz.)
Ím az szerencse képe itt előtted... (13. sz.)
János kíván eret vágni, kedves lakodalmat... (21. sz.)
Jézus érettünk vérét hogy bocsátá... (22. sz.)
Jó bor, borsos étek legyen ez hónapban ebéded... (25B sz.)
Jó egészség és elváltozandók... (7. sz.)
Jóllehet minden dolgokról írtak az bölcsek... (9. sz.)
Kéván eret Janus vágni, illendő lakodalmat... (20. sz.)
Lakjál, egyél jámbor, utána jót is aludjál... (26A sz.)
Megírom az nagy Tóbiásnak életét... (18. sz.)
Mint az gyöngyhalászok... (14. sz.)
Néked, Magyarország, egy éneket mondok... (15. sz.)
Olvastunk már sokféle írásokat... (12. sz.)
Sok szép dolgok nekünk megíratatván vadnak... (11. sz.)
Sok szép históriát immáron írtak... (3. sz.)
Új dolgot beszélek, kérlek, meghalljátok... (10. sz.)
Vess búzát Egidii, árpát, zabot Benedicti... (25D sz.)
Vígan lakik Bódogasszon hév pecsenyével... (19. sz.)
Vígan lakik Boldogasszony hava bő pénzével... (25A sz.)
Voltak ez világba nagy fejedelmek... (6. sz.)

NÓTAJELZÉSEK MUTATÓJA

- Árpád vala fő az kapitánságban... (6., 7. sz.)
Az ki nyavalyájában nem talál oltalmat... (16. sz.)
Hegedősök, nektek szólok, meghallgassátok... (9. sz.)
Jóllehet nagy sokat szóltunk Sándorról... (6. sz.)
Mennyei felségnek Ura és Istene... (15.)
Mostan emlékezem az elmúlt időkről... (10. sz.)
Ovidius írja Párisnak dolgát... = Szólok szerelem dolgáról nektek (3. sz.)
Régi nagy időben vala Asszíriában... (17. sz.)
Sok erős férfiak, bölcsek és királyok szerelem miatt vesztek... (4., 5. sz.)
Szánja az Úristen híveinek romlását... (11.)

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba minden földrajzi és személynevet fölveltünk, függetlenül attól, hogy valóságos vagy fiktív névről van-e szó. A neveket általában abban a formában tüntettük fel, ahogyan azok a főszövegben találhatóak. A forrásszövegekben és a jegyzetekben szereplő alakváltozatokat kerek zárójelbe tettük. Az előszóra és a jegyzetekre vonatkozó lapszámokat dőlt betűvel szedtük.

Abaúj megye 688, 713, 749	Ágoston, Szent (Augustinus) 683, 761
Abderita 201	Agrippina 319
Ábrahám (Abraham) 115, 331, 333, 550	Aiax 243–267, 668–672, 681
Abrocomes 209	Ajnácskő 602
Abydus (Abüdosz) 187, 191, 658	Akantum (Akanthosz) 200, 660
Acarinia (Akarnania) 506, 741	Akemenes (Akhaimenész) 210, 661
Achaz 527	Akhilleusz Tatiosz (Akhilleosz Tatiu
Achiacarus (Achicharus) 544, 545, 750	Alexandreós) 340, 692, 694, 696
Achija 481, 730	Akimenes, Akhaimenész 197, 660
Achilles 245, 246, 247, 252, 254–255, 260,	Aladulus I. Izmail
261, 282, 318, 668	Alagi János 749
Achomatos basa 507	Alagi Katalin 749
Acteon 717, 723	Alarodia 194
Ács Pál 8, 747	Alastor 259
Ács Zoltán 721	Alba 600
Ádám János 682, 723	Albert, III., bajor herceg 611
Adám 555	Albinus, Lucius Posthumius 320, 686
Adonis (Adonides, Adónisz) 59, 318, 608,	Alcander 259
610	Alcestis 626
Adrastus 235	Alcyone 767
Adriai-tenger 599	Aleppo 741
Aecaus 246	Alexandria 348, 694, 695, 715
Aeleton király 610	Alföld 491
Aeneas 684	Algéria 513
Aetolia (Aitólia) 506, 741	Ali budai pasa (Kalajlikoz, „Pieperés”)
Africa 512, 513	9, 47–55, 601–606
Agamemnon 203, 244, 252, 256, 258, 260,	Alsóbalázsfalva (Balázsfalva) 632, 633
264, 668	Alsó-Fehér megye 632

- Alsó-Lendva 729
 Alsólendvai Péter 726
 Alstat (Alstata) 520
 Altistrates (Altestrates, Altistrátes,
     Altistratus) 76, 83, 91, 92, 93, 612,
     613, 616
 Amasis 151
 Amaziás 481, 483, 484, 487, 489, 491, 493,
     494, 495–497, 499, 500, 724, 728, 729
 Ambrus, Szent 689
 Amerika 521
 Amestris 222–223
 Amiclas (Amiclae, Amüklé) 524, 744
 Ammon (= libyai tartomány) 154
 Ammon (helyesen: ammoniták) 98, 100, 101,
     102, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 125,
     481, 656
 Ammurates I. Murád
 Ámós (Amos, Ámós) 483, 495–496, 497,
     498, 499, 724, 728, 729
 Amyntas 217, 218
 Anacreon 293
 Ananias 54, 551, 606
 Anaphanes (Anaphész) 195, 659
 Anaua 186
 András, nápolyi király 53, 606
 Andremon 264
 Anglia 521
 Anna (Annaszony, Tobiasné) 545, 551,
     557, 751
 Antenor 257
 Antiochia (Antiokheia) 71, 84, 92, 534, 537,
     615, 616
 Antiochus (Anthycus, Antiokhosz), Antiochia
     fiktív királya 71, 74, 75, 81, 612, 615,
     616, 746, 747
 Antipater 200
 Antonius, Marcus 280
 Apáczai Csere János 683
 Apffel, Michael (Apffel) 760
 Aphrodité 608
 Apis 154–155
 Apollo (Apollón) 255, 307, 318, 347,
     694, 713
 Apollónia 616
 Apollonius 9, 71–93, 534, 599, 612–618, 747
 Arabia 152, 194, 318, 656
 Arad 677
 Araxes 143, 145
 Arcadia 206
 Arcesius 253
 Archibald, Elizabeth 615
 Areioszpagosz 661
 Árgirus (Argirus) 599, 610, 612, 615, 723
 Ariabignes 197, 215
 Ariadne 692
 Ariomardus (Ariomardosz) 189, 659
 Aristagoras (Aristagorás) 180, 181–182
 Aristarchus 315, 681, 682, 685
 Aristides 224, 225
 Aristona 165
 Aristoteles (Arisztotelész) 287, 626
 Arius 515, 742
 Ármán 615
 Armenia 194
 Áron 492
 Árpád, magyar fejedelem 663
 Arria 193, 659
 Arrius (Areiosz) 394, 715
 Arsanes 229
 Arsenga (Terdzsán) 506, 741
 Arses 228–229
 Arszioné 616
 Artabanus 225, 226, 227, 636
 Artavernes (Artaphrenész) 180, 181, 183, 658
 Artakes (Artakhaiész) 200, 660
 Artaxerses (Artaxerxész), perzsa király 131,
     226, 228, 516, 656
 Artaxerses Ochus 228
 Artembares 134–135
 Artemisia (Artemisia) 197, 214, 661
 Artemisium 206
 Artemisz 694, 695, 723
 Artiphios (Artüphiosz) 195, 659
 Asellius, Aemilianus 320, 686
 Ashavérus 664
 Asmodeus (Ashmodai ördög) 553, 554, 555,
     559, 689
 Asonides (Aszonidesz) 204, 660
 Asopus-folyó (Aiszóposz) 219, 661

- Aspasia 614
 Aspatines 162, 197
 Aster (Astarte) 340, 696
 Astiages (Asztüagész, Astyages, Astigates),
     méd király 131–132, 134, 137–138,
     139–140, 311, 596, 656, 664, 684
 Astorot (Asztarte, Isztár) 54, 608
 Aszma szultána (Azma, Ibream
     pasáné) 48–51, 52, 602, 604
 Asszíria (Assiria, Assyria) 113, 141, 143,
     193, 340, 514, 516, 696, 745, 746
 Atarnes (Artanész) 209, 661
 Athanagoras 87, 88, 90–92, 93, 617, 618
 Athenaeus (Athénaios) 59, 607, 608
 Athenas (Athenae, Athén) 30, 181–182, 183,
     184, 185, 201, 202, 206, 210, 212, 217,
     218, 307–308, 309, 597, 607, 685
 Atlasz 767
 Aton-hegy (Atosz) 185–186, 658
 Atossa 165, 184
 Atraintes 195
 Attalyá 54, 606
 Attica (Attika) 210, 210, 212, 213, 218, 506,
     683, 741
 Atys 234–235, 236
 Augsburg 611
 Augustinus I. Szent Ágoston
 Aulis, Aulisz 256, 626, 670
 Austria 520
 Azanes (Azanész) 195, 660
 Ázsia (Asia) 59, 66, 132, 141, 146, 165,
     183, 189, 205, 215, 217, 220, 224, 243,
     270, 316, 506, 507, 510, 516, 608, 609,
     658, 746
 Babilon 684
 Babolcsa 511
 Babylonia, Babilonia, Babilónia 141, 142,
     143, 161, 167, 168, 169, 171, 312, 516,
     526, 533, 606, 635, 684
 Bacchabassus 227
 Bacchus 576, 581
 Bactria 140, 193, 194, 224, 659
 Badena (Baden) 520
 Bagassaces (Basszakész), perzsa vezér 659
 Bagassaces, perzsa királyi lovász 188, 659
 Bagoas 228–229, 636, 662
 Baiazet I. Bajezid
 Bajezid, I., török császár 505, 740
 Bajezid, II., török császár (Baiazet) 508, 741
 Bako Jákob 47, 604
 Bál (Baal) 493, 498
 Balásfi Tamás 745
 Balassa András 614
 Balassa Menyhért 603
 Balassi Bálint 8, 611, 614, 616, 620, 627,
     628, 631, 682, 684, 690, 692, 693, 719,
     720, 723, 743, 745
 Balázs Mihály 732, 735
 Balázsfalva I. Alsóbalázsfalva
 Bánffy Farkas 733, 735
 Bánffy Ferenc 733
 Bankó 610
 Bánrévi György 721
 Barakonyi Ferenc 767
 Baranyai Decsi János 8, 9, 605, 634, 666,
     668, 678, 679, 680, 720, 731–745
 Bártfa 601, 603, 687, 697, 698, 715, 716,
     724, 725, 749, 758, 765
 Bartha Boldizsár 767
 Bartha Dénes 611
 Básta 667
 Bászél Ernő 611
 Báthai István 726
 Báthori Boldizsár 8
 Báthory András 631
 Báthory Boldizsár 733
 Báthory István, Ecsedi 617, 720
 Báthory István, lengyel király 632, 633,
     719, 721
 Báthory Kristóf 632
 Báthory Zsigmond 666, 732, 734, 742, 744
 Batthyány Ádám 691
 Batthyány Boldizsár 729
 Bavaria (Bajorország) 520, 744
 Bazel 696
 Bebek Judit 620, 628
 Bécs 508, 510, 518, 520, 614, 632, 741, 755,
     756, 758, 760, 761
 Becse 511

- Becskerek 511
 Beham, Hans Sebald 753
 Békefi Remig 609–610
 Bekes Gáspár 719
 Béla király 610
 Belleforest, Francois de 696
 Bélyei Piso Fábián 733
 Benjámin (Beniamin) 481, 534
 Beotia 210
 Berecz Sándor 613, 614, 615
 Bereg megye 719, 721
 Beregszász 665
 Beregszentmiklós (Szentmiklós) 719, 721, 723
 Bereniké 616
 Berény I. Jászberény
 Berg Pál 626
 Bergen 729
 Berna 520
 Bernauer, Gaspar 611
 Beroaldo, Filippo 611
 Bersaba 488
 Berytus 509
 Berzence 511
 Bessenyei Jakab 767
 Béthel 484–485, 487, 488, 489, 495
 Bethlen Farkas (Wolff) 634
 Bethlen István 721
 Bethlen Zsigmond 733
 Betsabé 732
 Betsajda 501
 Bettfalui János 612
 Beyczy Benedek 637
 Beythe (Böythe) István 9, 724–730
 Beythe András 725, 726, 728
 Beza, Theodorus 627, 628
 Bilbis (Byblis) 318, 685
 Bithynia 194
 Bizantium (Bizancium, Bizantium, Büzantion, Byzantium) 344, 345, 354, 509, 694, 695
 Bocatius, Joannes 697
 Boccaccio, Giovanni 611, 682, 686
 Bochnie, Stanisław (Stanisław Gąsiorek) 697, 714
 Bodnár Krisztina 10
 Bodnár Zsigmond 689
 Bogáti Fazakas Miklós 7, 8, 595, 610, 613, 614, 664, 731
 Boiótia 696
 Boldizsár (Bélszár), káld király 526, 745
 Bologna 633
 Bonfini, Antonio 605, 667
 Bordeaux 626
 Bornemisza Gergely 688
 Bornemisza Miklós 747
 Bornemisza Péter 615, 627, 674
 Boronkai Iván 599
 Borsa Gedeon 626, 663, 664, 691, 697, 698, 753, 758, 762
 Borsod megye 606, 715
 Borsodnádasd (Nádasd) 55, 603, 606
 Borsos Tamás 667
 Boszna 506
 Bóta László 743
 Brandenburg 519, 742
 Brandt, Sebastian 674
 Brunsuig (Braunschweig) 520, 744
 Brunzvik 615
 Brutus, L. Junius 313, 684
 Brutus, M. Junius 684
 Bucer, Martinus 626
 Buchanan, George (Buchananus György) 128, 619, 620, 626–628, 631
 Buda 47, 50, 51, 52, 53, 293, 510, 511, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 610, 613, 615, 680, 698, 714, 742
 Budakeszi 48
 Budám 605
 Budaörs 48, 601, 604
 Buják (Buyák) 511
 Bull, Roger 673
 Bunyitay Vince 721
 Buphen, Amandus 726
 Burton, William 696
 Buta 511
 Cabalia 194
 Caeraunus 259
 Caesar, Julius 685

- Caithbék 508
 Cajerbék (Caierbék) 509
 Calidnia (Kalüdna) 197, 660
 Caligo 344
 Caligula, római császár 319, 686
 Callistenes 353
 Cambises (Kambüzész), perzsa király 131, 132, 138, 146, 149–161, 184, 632, 634, 635, 656
 Campania 316
 Campson (Gaurius, Kanszu Gauri), egyiptomi szultán 508, 741
 Cannae 683
 Cappadocia (Kappadókia) 186, 194, 659, 659
 Carmentis (Karmenta) 312, 684
 Carthago, Carthágo, Karthago 151, 152, 154, 194, 316, 685
 Caspium-tenger (Kaszpi-tenger) 59, 193, 659
 Caspius-hegy 194
 Cassandra 611
 Catarista 611
 Catilina 733
 Cato (Censorius), Marcus Portius 305, 306–307, 309, 315, 316, 681, 682, 683
 Cato, M. Portius, Uticensis 684
 Cecrops (Kekropsz) 307, 683
 Cege 68, 609–610
 Ceglédi Nyíri János 9, 746–748
 Celenas (Kelainai) 186, 658
 Cenk 726
 Cerimones 83
 Cesonia 319, 686
 Ceyx 767
 Chalcis 507
 Chaldaea (Chaldea) 514, 516
 Chares Mitylenaeus (Kharész) 59, 607, 608
 Chariclia (Khariklia) 8, 9, 692
 Charops 259
 Chromius 259
 Chryse 255
 Ciccinnatus, L. Quinctius (Quintus) 310, 683
 Cicero, Marcus Tullius 299
 Cidra (Küdrara) 187, 658
 Cilicia 506
 Circe 320
 Ciriscelebi I. I. Mehmed
 Claudius Aelianus 605
 Claudius, római császár 320, 686
 Clelia 312–313, 684
 Clemen, Otto 742
 Cleopatra (Kleopátra) 316, 685
 Clitophon (Kleitophón) 9, 339–357, 599, 619, 691–696
 Clusius, Carolus 696
 Clyvias 348
 Coaspes 141
 Coccio, Angelo 696
 Coelesyria 534, 747
 Coimbra 626
 Colchis-sziget 194, 246
 Collatnus, Tarquinius (Colletinus) 313
 Colonia (Köln) 518, 519, 596, 743, 744
 Colossis (Kolossza) 186–187, 658
 Conti, Natale 608
 Corasmia 193, 659
 Cordes, Euricius 673
 Corinthus 206, 319
 Cous (Kósz) 197, 660
 Creta (Kréta) 263, 341, 611
 Creutzer, Georg 725
 Critallia (Kritalla) 186, 658
 Croce, Luigi Annibale della 696
 Croesus (Craesus, Kroiszosz), méd király 9, 141, 144, 145, 146, 149, 151, 157, 158, 233–239, 593, 634, 656, 663–665
 Cupido 67, 316, 342–343, 692–693
 Cylla 255
 Cymon (Cimone), széphistória hőse 66, 611
 Cymon (Kymón), görög hadvezér 225, 663
 Cynaras 318
 Cyprus (Ciprus, Cypria, Küprosz) 196, 319, 511, 660, 661
 Cypseus 66
 Cyrus (Kürosz), perzsa király 9, 131–149, 152, 157, 159, 161–162, 165, 184, 195, 228, 236, 237, 238, 516, 596, 632, 634, 635, 656, 664, 665, 684, 745
 Cyssia (Cissia) 193, 194, 659
 Cythéra (Küthéra) 210, 661
 Cytheron (Kithairón) 219, 661

- Czahrowski, Adam 743–744
 Czahrowski, Mikolaj 743
 Czobor Mihály 692
- Csáktornya 320, 666
 Csáktornyai János 668, 746
 Csáktornyai Mátyás (Mathias de Chaktornya) 9, 666–686, 697, 732, 755
 Csaldiran 741
 Csanád 511
 Csanda Sándor 691
 Csanda 619
 Csapy Kristóf 719
 Csapy Kristófné I. Telegdy Borbála
 Csáti Demeter 595
 Csávás 667
 Csengery János 608
 Csepreg 481–502, 724–730, 745
 Cserényi Balázs 632
 Cserényi István 632
 Cserényi László 632
 Cserényi Márton 632
 Cserényi Mihály (Chiereny Mihal) 9, 10, 632–662, 664–665
 Csonka Ferenc 734
 Csorba Tibor 743, 744
- Dacia 522
 Dalia 54
 Dalmácia 689
 Damascus 509
 Damoklész 732
 Dán 484, 488, 489
 Dania 521
 Dániel 515, 516, 517, 528, 656, 689, 742, 743, 747, 749
 Daphne 347, 694
 Darholcz Kristóf 720
 Darius, II., perzsa király (Arsanes fia) 229
 Darius (Dárius, Dareiosz), perzsa király 131, 146, 161–184, 185, 193, 197, 218, 310, 316, 516, 519, 632, 634, 635, 656, 658, 745
 Darius, III., perzsa király (Xerxes fia) 226, 228
- Datis (Datisz) 183, 658
 Dávid 494, 534, 732
 Deák Farkas 617
 Debrecen 607, 664, 665, 668, 673, 687, 688, 733, 746, 749, 758, 765, 766, 767
 Debreceni Borégető Miklós 663, 665
 Debreceni M. Mihály 665
 Debreceni Tankó Miklós 735
 Decebalus 522
 Decs 733
 Decsi Barbély Péter 733
 Decsi Gáspár 612, 732
 Decsi Mihály 732
 Dedekind, Friedrich (Dedekindus, Frideric) 271, 673–674, 675–6746, 678, 680
 Dekker, Thomas 673
 Delechamp, Jacques 608
 Delphis 216
 Delphus (Delphoi) 307, 661
 Demaratus (Damaratus) 198, 199, 209, 210
 Demeter Júlia 627
 Demjén 108
 Demosthenes 292
 Dézsi András 596, 746, 750
 Dézsi Lajos 7, 607, 608, 609, 611, 669, 691, 749
 Diana 83, 92, 256, 270, 478, 717–718, 723, 723
 Dick, Wilhelm 596
 Diocletianus, római császár (Jovius) 689
 Diodórosz Szikulidész (Diodorus Siculus) 636, 684
 Diogenes (Diogenész) 310, 683
 Diogenes Laertiosz 605, 683
 Diomedes 66, 248, 251, 258, 263, 611, 671
 Dionisiades 84, 85, 86
 Dionüszosz 694
 Dionysia 618
 Diósi Gergely 763, 765
 Dobai András 596
 Doboka megye 609, 632
 Dobsa László I. Ulászló
 Dolce, Lodovico 696
 Dolon 251, 259

- Don Juan d'Austria (Don Ioan) 512, 742
 Dorat, Jean 714
 Doriscus mező 193
 Doriscus vár 193, 199
 Dragoni Gáspár 726
 Dráva 43, 320, 595, 598, 666
 Drávai Névtelen 596
 Dromothenes (Dromichaetes),
     géta király 522, 744
 Dugonics András 656
 Duna (Iszter) 172, 177, 178, 179, 510,
     611, 657
 Duracz (Duraczó) 508
 Duronius, Marcus 685

 Ebares (Oibarész) 165, 657
 Ebazus (Oiobazos, Oebazus) 172, 657
 Ecbatana (Echbatana, Egbatana; a méd főváros
     és egy szüriai város) 140, 141, 161, 552,
     561, 656, 657
 Eckhardt Sándor 617, 717, 719, 720, 721,
     723, 750
 Ecsed 720
 Egaleus-hegy (Aigaleósz) 214, 661
 Égei-tenger 660
 Eger 55, 510, 511, 602, 604, 614, 734, 743
 Eglia 194
 Egri Miklós 8
 Egyedúti Gergely 755–756, 758, 761,
     762, 764
 Egyiptom (Aegyptum, Aegyptom, Aegyptus,
     Egyptom, Egyptus) 113, 149, 151, 157,
     158, 159, 162, 179, 184, 185, 186, 194,
     316, 317, 482, 484, 485, 490, 492,
     508–509, 516, 523, 555, 685, 694, 744
 Eleázár 747
 Elek, Szent 598, 599
 Eleontes (Elaiusz, Eleus) 185, 658
 Elimachda 545
 Elimaida 550, 556, 750
 Elinatus (Helenicus) 74, 618
 Enyedi György 611, 633
 Enyedi István 766–767
 Enyicke (Haniska) 688
 Eperjes 688, 724

 Ephesus (Ephesum, Epheszosz) 83, 92, 270,
     348, 351, 355, 617, 695
 Epiphanész 747
 Epirus (Epürosz) 310, 507, 684
 Erasmus, Desiderius 626, 673, 674
 Erdély 102, 511, 519, 521, 522, 523, 620,
     629, 632, 634, 666, 667, 669, 683, 719,
     730, 733, 742, 744, 744, 745, 749, 767
 Erdélyi Máté 595
 Erdélyi Pál 687
 Eresztvény 614
 Eretreia (Eretria, Eretria, Erüttria) 183, 219,
     658, 661
 Érsekújvár 614
 Esler Márton 612, 613
 Esterházy Pál 617
 Estienne, Robert 750
 Eszlári Demeter 737
 Eszter (Hester), bibliai hős 664, 750
 Esztergom (Esztergam) 511, 743, 753,
     756, 761
 Eua (Éva) 555
 Euboea (Eubea, Euboia) 204, 507, 658,
     660, 741
 Eufrates 142–143
 Eunomus 259
 Eurialus 599, 609, 611, 613
 Euripidész 626–627, 670
 Europa (Európa) 146, 179, 187, 191, 205,
     341, 508, 514, 520, 626, 660, 689, 713,
     720, 733, 743
 Európé 696
 Eurypibus 263
 Eustachius I. Rustan
 Evandrosz 684
 Ezechiél (Ezéchiás, Ezéchiél) 517, 527,
     528, 743

 Fabius Maximus, Quintus 293, 305, 682
 Fabó András 726, 729
 Fabricius Luscinus Justus, Caius 310, 684
 Fabricius, Johann 731
 Famagusta 511
 Fanchali Jób 612
 Farkas András 677

- Farnuces, Pharnukhész 196, 660
 Ferhát, koppányi bég 743, 744
 Festus, Johannes 619, 691
 Fischer, Simon 681
 Flandria 520
 Fluius, Phliusz 206, 661
 Flora 319, 686
 Florentia (Firenze) 293
 Florina 615
 Focus kovács 599
 Fodor Pál 601, 602, 603, 604, 605, 732, 743
 Fogaras 733
 Forgách Balázs 53, 605
 Forgách Ferenc 633
 Forgách Mihály 739
 Forgách Zsuzsanna 617
 Fortunatus 611
 Földközi-tenger 696
 Fraknói Vilmos 607, 691
 Francken, Christian 633, 720
 Francofurdium 634, 664
 Frankovith Gergely 729
 Fráter Gáspár 746
 Fráter György 742
 Fundanius, Marcus 305, 681, 682
 Fülel (Filek) 511, 512, 742

 Gaál György 615
 Gabael 542, 548, 550, 556
 Gabelman, Nikolaus 725
 Gabelus 556
 Galaad (Jephta atyja) 97
 Galaad, Gileád város 101, 628
 Galambóc 505, 741
 Galen János 664
 Galilea 541, 730, 750
 Gallia 520
 Gandaria 193, 659
 Gaselee, Stephen 694
 Gašiorek I. Bochnie
 Gáza 509
 Gazelles 509
 Gedeon 525, 744, 745
 Gelon 203
 Gelria 520

 Genázereti-tó 730
 Gerendy János 633
 Géresi Kálmán 606
 Gévy Antal 602
 Ghimes 605
 Gilgál 488
 Gindes 141, 142
 Gisippus 611
 Gismunda 611
 Gisquardus 611, 692
 Gizella magyar királyné 605
 Gobrias (Gobria, Gobriás, Gobriász) 162, 163, 176–177, 657
 Gobris 216, 217
 Godofridus (Buillon Gottfried) 526, 745
 Góg 514, 517, 528, 742
 Goletta 512
 Gomorra 526
 Gorgiász 695
 Göllner, Carl 735
 Gönc 491, 730, 749
 Göröcsöni Ambrus 7, 616, 632, 663, 665
 Görög Ilona (l. még Helena) 596, 607, 670
 Görögország 30, 59, 184, 193, 198, 203, 216, 218, 225, 228, 237, 516, 636, 657
 Gracchus, Titus Sempronius 682
 Gradnay Tamás 760
 Graz 724
 Griseldis 611
 Guttgesel Dávid 758

 Gyalu 745
 Gyarmat 511
 Gyarmati Imre 8, 720
 Gyöke Ferenc 747
 Gyöngyöshermán 725
 Gyöngyösi István 692
 Győr 510, 518, 756, 761
 György Lajos 687, 688, 689
 Györy Hedvig 656, 665
 Gyula 511
 Gyulafehérvár 732
 Gyulafy Lestár 666–667, 682, 734
 Gyulai Márton 8
 Gyulatelke 632

- Hádim Ali, budai pasa 742
 Hadrianus, római császár 597
 Haiman György 761, 762
 Hajmási 596
 Hajnóczy Iván 717, 718–719
 Halicarnassus 197
 Halics 743
 Halius 259
 Haller János 598, 615, 616, 617, 689
 Halys (Hális, Halüsz, Kizilirmak) 186, 589, 658, 767
 Hamburg 520
 Haniska I. Enyicke
 Hannibal (Annibal) 309, 316, 593, 683, 685
 Harmamitres (Harmamithrés) 196, 660
 Háromszék 620
 Harpagus 132, 135–137, 138, 140, 236
 Harsányi István 766, 767
 Hartlieb, Joannes 725
 Hatvan 47, 601, 602, 606
 Hawenreuter, Johann Ludwig 733
 Hebrus 193
 Hector 245, 250, 255, 260, 265, 318
 Hegedüs Márton 672, 676
 Hegyi Dolores 656, 665
 Hegyi Pál 8
 Heidelberg 691, 696
 Heinrich Gusztáv 752
 Helena 256
 Helenus 251, 263
 Heliodorus 533, 534, 535–538
 Hellespontus (Hellészpontosz) 179, 187, 192, 217, 658, 659
 Heltai Gáspár, id. 605, 613, 619, 620, 634, 668, 672, 674, 681, 697, 762, 763
 Heltai Gáspár, ifj.
 (Könyvnyomtató Gáspár) 762
 Heltai János 620, 627–628
 Helvetia 520
 Hercules (Héraklész) 207, 246, 248, 267, 318, 670, 685
 Hernádtihany 688
 Herodes 53
 Hérodotosz (Herodotus) 9, 632, 634–637, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 663, 664, 665, 685
 Herostratus 270
 Hessia (Hessen) 520
 Hetruria 312
 Heves megye 629
 Heves 47, 601, 602, 603, 604
 Hidarnes (Hüdarnész) 162, 196, 209, 217, 657
 Hierusalem (Jérusálem, Hierusálem, Ierusalem, Hyerusalem) 235, 481, 484–485, 488, 489, 490, 533, 535, 538
 Hiltenius, Johannes 514, 742
 Hiperantes 209
 Hircania 193, 659
 Hirkanus, Ianna (Johannesz Hirkánusz), hadvezér, főpap 534, 747
 Histaspes (Hüsztaszpész) 146, 195, 659
 Histiaeus (Hisztiaiosz) milétoszi türannosz 178–180, 182, 658
 Hoarus (Oaros, Oka?) 174, 657
 Hoffhalter Rafael 746, 755
 Holdos-tó (Hódos-tó, Cegei-tó) 68, 609, 610
 Hollandia 520
 Holler László 732, 734
 Hollókő 511
 Holofernes (Holofernész) 525, 690, 745, 746
 Homartes (Homartesz) 60, 61, 64, 608, 609, 610
 Homberger, Jeremias 729
 Homérosz, Homerus 728
 Homonnai Drugeth István 47, 601, 602, 603
 Homonnay Bálint 8
 Homonnay Fruzsina 720
 Honorius, római császár 689
 Hont megye 604
 Hopp Lajos 629
 Horpács 726
 Hortensia 312, 684
 Horváth Cyrill 7
 Horváth Iván 620, 628, 717, 718, 719, 720, 721, 723
 Horváth János 614, 729, 742, 749, 754–755
 Horváth Stancsith Gergely 724, 725

- Horvátország 508, 602
 Hotaspes (Otaszpész) 195, 659
 H. Hubert Gabriella 8, 760
 Hunyadi Demeter 667
 Hunyadi Ferenc 596, 670, 720, 732, 733, 734
 Hunyadi János 506, 519, 741
 Huszár Gál 669, 681, 749
 Huszti Péter 670, 743
 Hüakintosz 671
 Hydra 248
 Hydruntum 507
 Hyereas 238
 Hypbias 344, 346
 Hystaspes 59, 64

 Iason 246
 Ibreim (Ibrahim) pasa 48–49, 50, 602, 604
 Ida-hegy 190
 Idomeneus 263
 Ifigenia (Efígenia), széphistória hősnője 66, 611
 Ignate (Ignác vitéz) 723
 Iklódy Péter 617
 Ilosvai Selymes Péter 619, 632, 681
 Illyefalva 620
 Illyefalvi István (Stephanus Illyefaluinus) 9, 128, 619–631
 Illyés próféta 498
 Indatyrus (Indathürszosz) 175, 658
 India 194, 689
 Intafernes, Intaphrenész 162, 166, 657
 Iolia (Aiolia) 172, 657
 Ionia 172, 181, 182, 224, 657
 Iphigenia, aulisi királylány 256, 626, 627, 670
 Iphis 99–101, 103, 104–106, 109, 112, 118–120, 122, 126–127, 620, 627, 628, 629, 631
 Iphitosz 685
 Isabella, magyar királyné 53
 Isenacum (Eisenach) 514, 742
 Ismael 508
 István deák 596
 István, I., Szent, magyar király 53, 605
 Istvánffy Miklós 696

 Itália 633, 684
 Ithaka 597
 Izidor, Sevillei 713
 Izmail, I., szaffita perzsa uralkodó (Aladulus) 508, 741
 Izrael, Izráel 482, 483, 488, 495, 496, 497, 500, 689
 Izsák (Isaak) 99, 102
 Izsák 331, 333

 Jajca 506, 741
 Jákob 99, 333
 Jakub 740
 Jankovich Miklós 595
 Jankovics József 720, 732
 János evangélista, Szent 517, 595
 János Zsigmond, erdélyi fejedelem 733
 János, Keresztelő Szent 53
 Janus Pannonius 734
 Jászapáti 47, 601, 604, 606
 Jászberény (Berény) 47, 601, 602, 603
 Jászó 688
 Jenei Ferenc 720
 Jephta (Jiftach, Jefte) 9, 97–128, 619–631
 Jeroboám 481, 482, 485–487, 490, 492, 493, 494, 495, 497, 499, 501, 724, 728
 Jeromos, Szent 689
 Jezabel 53, 606
 Joachim, brandenburgi választó 511, 742
 Jób 54, 545, 597, 598, 614, 750
 Johánna, nápolyi királynő 53
 Jónás próféta 698
 Joseph 54
 Josephus Flavius 686, 747
 Josiás 527
 Jósika István 633, 667
 Jovenianus (Iovenianus, Jovinianus) 323–338, 591, 599, 687, 689
 Józsué 596
 Juda 481, 483, 491, 497, 498, 690, 730
 Judás 493
 Judit, bibliai hősnő 332, 525, 690, 745, 746
 Jugović, Damján 629–630
 Jugurtha 743

- Juppiter (Jupiter) 146, 181, 189, 192, 245,
246, 250, 253, 258, 343
Justinus, Marcus Junianus 636, 637, 661, 684
- Kadmosz 696
Kákonyi Péter (Petrus Kakoni) 596, 664
Kalajlikoz I. Ali
Káldos János 611
Kállay Albert 603
Kalligone 694, 695
Kalliszthenész 694, 695
Kalmár Ambrus 749
Kanizsa 743
Kanyaró Ferenc 754
Kapeľuś, Helen 697
Kapernaum 502, 730
Kaposy György 721
Kaposvár 742
Kapy Sándor 614
Karadžić, Vuk 629
Károly, I. (Kis), magyar király 53, 605
Károly, V., német-római császár 510, 511
Károlyi Gáspár 628, 746, 747, 748, 750, 751
Kassa (Cassa) 619, 620, 664, 688, 691,
749, 758
Kassai Kalmár János 749
Kaszás Bálint 55, 601, 603, 606
Kaszipi-hegyszoros 608, 610
Katona Lajos 597–598, 747
Kazul (Kaszon basa, Uzun Haszán),
Irán emíre 506, 741
Kecskemét 749
Kemény János 620
Kemény Lajos, ifj. 664
Kemény László 620, 621–626
Kendi Ferenc, id. 620
Kendi Ferenc, ifj. 619
Kendi Sándor 632
Kendi Zsófia 619
Keresztúr (Deutschkreuz) 663, 758
Keresztúr I. Sopronkeresztúr
Keresztúri István 728
Keresztúri Mihály 727
Keserű Bálint 720
Keve I. Ráckeve
- Kevendi Székely Lukács 745
Khaireász 695
Khariklész 694
Kharmidész 695
Khersonészosz-félsziget 661
Király (König) György 634, 636, 668, 670,
758, 765
Királyfia Kis Miklós 615
Kis-Ázsia 616, 617, 657, 767
Kiss József 611
Kiss Károly 629
Kiss Sándor 767
Kisvárd (Várda) 719, 720, 721, 734
Kis-Viczay Péter 684
Klaniczay Tibor 7, 734
Klizekovith, Stephanus 728
Kleinász 694, 695
Kleió 694
Klöss (Klöss, Kléz) Jakab 601, 687, 697,
698, 714, 749
Kniesz István 723
Kolozsvár (Colosvár, Colosuár, Colosvar,
Clavsvmbvrg) 600, 614, 615, 616, 621,
622, 634, 635, 666, 670, 674, 674, 681,
682, 697, 698, 716, 720, 733, 752, 756,
762, 765, 767
Komári Péter 726
Komárom 603
Komlowszky Tibor 717
Komoróczy Géza 610
Kompód 629
Koncz József 666, 720
Konstantinápoly (Custantinapol,
Constantinapol) 49, 52, 505, 604,
740, 741
Kónyi János 615
Koppány 743
Korazim 501, 730
Kovács Imre 754, 755, 765
V. Kovács Sándor 599
Kovács Sándor Iván 733
Kovács Zsuzsanna 753
Kovacsóczy Farkas 620, 632, 733
Kőhalom 726
Könneker, Barbara 673, 674

- Kőrösi István 767
 Kőszeg 726
 Kőszeghy Péter 8, 10, 593, 666, 667, 668,
 672, 673, 674, 677, 678, 680, 688
 Kóváry László 632
 Krakkó (Crakkó) 598, 632, 633, 697, 714,
 720, 754, 755, 756, 759, 761
 Kulcsár Margit 605
 Kulcsár Péter 605
 Kurzelowa, Stanisław Jakobeius 755–756
 Kušik, Michal 602
 Kutassy János 761
 Küküllő 620
 Kürenaika (Pentapolis?, l. ott is) 616
 Küréné 616

 L'Écluse, Charles de (Clusius) 729
 Lacenas (Lacaena) 271, 353
 Lacedemon (Lacedemum, Lacedemon;
 l. még Sparta) 198, 210, 237, 238
 Lactantius, Caelius Firmianus 713
 Laertes 253, 671
 Lakatos Péter 8
 Lascaena 352
 Lasinia 194
 Laskai Csókás Péter 733
 Laskai János 733
 Lasso, Orlando 714
 László, V., magyar király 506
 Latomus, Bartholomaeus 626
 Lázár Béla 597
 Lehoczky Tivadar 721
 Leine 673
 Lemnus (Lemnosz) 262, 507, 741
 Lengyelország 521, 526, 743
 Leonides (Leonidasz),
 spártai király 206–207, 209, 661
 Leptis 513
 Lesbos-sziget (Leszbosz) 255, 506, 507,
 617, 741
 Leucas 508
 Leucippe (Leukippé, Lakaina) 9, 339–357,
 599, 619, 691–696
 Lévai Névtelen 595, 607
 Libüa 656

 Licinia 320, 686
 Ligia 194
 Ligozides (Lycorides) 82, 84, 615
 Lincz 510
 Lippa 293, 511, 680
 Liptóújvár 614
 Lisimachus 611
 Lissus 200
 Listi János 605
 Livius, Titus 598, 681, 683, 683, 684, 686
 Livonia 520
 London 696
 Lót 54
 Lotharingia 520
 Lőcse 601, 612, 613, 619, 687, 691
 Lubec 520
 Lucina 78, 82–83, 84, 91, 92, 93, 612
 Lucretia 313, 318, 684
 Lucretia, széphistória hősnője 599, 609, 611,
 613, 614, 619
 Ludányi Mária 692
 Lugdunum 615, 688
 Lukács, Ladislaus 632
 Lukacsics Pál 717, 720
 Lukinich Imre 731, 732
 Luther, Martin 725, 742
 Lüneburg 673
 Lwow 743
 Lycia (Lükia) 196, 259, 659
 Lycomedes 254
 Lycurgus 317
 Lydia (Lüdia) 141, 181, 187, 194, 234, 238,
 663, 685
 Lyia 194
 Lyon 608, 696
 Lyrne 255
 Lysimachus (Lüzipposz),
 perzsa tábornok 522, 744

 Macedonia 217, 218, 505, 516, 522
 Machilena (Machilenta város; helyesen:
 Mytilene, Mütiléné; l. ott is) 87, 90, 617
 Magdics István 747
 Magóg 514, 517, 528, 742
 Magunta (Mainz) 519, 744

- Magunta (Mainz) 519, 744
 Magyarország 49, 481, 506, 509, 522, 524,
     600, 614, 615, 673, 679, 696, 720, 734,
     743, 750, 752, 753, 756
 Mahumet I. Mehmed
 Majláth Béla 713
 Makay Dezső 721
 Makra-hegy 677
 Manasses (Manassze, Manassész),
     Izrael királya 332, 596, 690
 Manasses 101
 Mandane 131–132, 133
 Manlius János 613, 663, 664, 760
 Mantiena 206
 Maraton (Marathon) 183, 225, 636
 Marburg 673
 Marchia 520
 Mardonius 215–217, 218, 219, 220–221
 Mardus 238, 239
 Margalts Ede 679
 Mária Krisztina, Habsburg főhercegnő 734
 Mária, magyar királyné 53, 605
 Mariandia 194
 Markalf 615
 Maros 303
 Marosvásárhely (Székelyvásárhely) 620, 666,
     667, 668, 720, 731, 732, 733, 734, 745
 Marosvásárhelyi Gergely 666
 Marsina, Richard 602
 Mascamus (Maszkamész) 199, 660
 Masinissa 743
 Masistes (Maszisztész) 222, 223–224, 636
 Masistius 219–220
 Massa 101
 Mátyás apostol 698
 Mátyás, Habsburg főherceg 614
 Mátyás, I., magyar király 507, 598, 616, 632,
     663, 665, 667, 741
 Maximiliánus I. Miksa
 McFarlane, Ian Dalrymple 626
 Meander 186
 Medea 626, 692
 Media (Média; a médek országa) 59, 134,
     140, 140–141, 144, 161, 193, 194, 236,
     514, 542, 548, 556, 561, 659
 Megabetes, Megabatész 197, 660
 Megabizus, Megabazosz 162, 167, 179, 180,
     197, 658, 660
 Megacreon 201
 Megapanus 195
 Megara 219
 Mehmed, I., török császár (Ciriscelebi,
     Ciricebeli, Muchamet, Cyriscelebi,
     Ceriscelebei, Cselebi) 505, 740, 741
 Mehmed, II., török császár (Mahumet)
     506, 507, 741
 Melanchton, Philipp 747
 Meles 238, 239
 Melith Péter 720
 Melith Péterné I. Szokoly Erzsébet
 Melius Juhász Péter (Somogyi Péter?)
     629, 729
 Mellita (Melitte) 348, 351, 353, 354, 695
 Memphis 149–150, 151, 155, 509, 656
 Menelaosz 694–695
 Menelaus 257, 260, 264, 348, 671
 Mercurius 254
 Meriones 263
 Mesith basa 507
 Meszem 60, 610
 Meszlény 726
 Methon 508
 Mezőkeresztes 603, 634, 667, 720, 721
 Mezőség 610, 667
 Micipsa 518, 743
 Mihály deák 746, 749
 Mikes Kelemen 629
 Mikó László 595, 596
 Miksa, I., német császár (Maximilianus,
     Maximilian) 508, 511, 741
 Miletum 179, 180, 181, 182–183
 Miltidatész 661
 Mindszenti Benedek 666, 669
 Minerva (Minerua) 307–308, 478, 682,
     717–718, 723
 Mirconus (Mürkinosz) 179, 658
 Miska főherceg 743
 Miskolc 715
 Miskolczy Csulyak István 688
 Misnia 520

- Misya 234
 Mitradates 133
 Molnár Gergely 682
 Moloch 54
 Monok István 732, 735
 Monoszlóy András 674
 Montaigne, Michel de 626
 Monyorókerék 725, 729
 Moria-hegy 115
 Móric Lőrinc 724
 Morva 520
 Moyses (Mózes, Mojzes) 482, 488, 492, 541, 552, 553, 596
 Munkács 721
 Munkácsi János 8, 9, 749–751
 Mura 320, 666
 Murád, I., török császár 740
 Murád, II., török császár (Ammurates) 506, 741
 Murád, III., török császár (Ammurates) 512, 602, 604, 742
 Muraköz 666
 Muraközi György 726
 Muraközi Gyula 656, 665
 Musza, török császár 741
 Musztafa basa 603
 Mütiléné 607
 Mycenás (Mükéné) 206, 661
 Myia 193, 659
 Mylia 194
 Myrrha 318
 Mysia (Misia, Misya, Müszia) 190, 194, 255, 659

 Nabod 53, 606
 Nabugodonozor (Nabukodonozor, Nebukadnezar) 526, 596, 656, 689, 742, 745
 Nádasd I. Borsodnásdas
 Nádasdy Ferenc 502, 724–725, 726–727, 728, 730
 Nagy Iván 721
 Nagy Lajos (Prudens Lajos, Bölcs Lajos), magyar király 53, 606

 Nagy Sándor (Alexander), makedón király 131, 217, 218, 229, 309, 316, 514, 519, 522, 607, 608, 632, 656, 661, 662, 664, 683, 685, 744
 Nagy Szabó Ferenc 667
 Nagykőrös 732
 Nagyszombat 674, 688, 749, 753, 756, 758, 761
 Nándorfejevár 506, 509, 519, 594, 741
 Neapolis 521
 Négyesy László 763
 Nemeskürty István 615
 Németország (Némotország) 510, 519, 520
 Németsóvár 688
 Németújvár 727, 729
 Neptunus 307–308
 Nestor (Nesztor) 248, 670
 Neustadt am Rübenberge 673
 Nicapol (Nikápoly) 505, 740
 Nicosia 511
 Nikaia 715
 Nílus 695
 Ninive 541, 543, 544
 Ninus 312, 684
 Nisa (Nészaion) 188, 189, 659
 Nissyria (Niszürosz) 197, 660
 Nitocris (Nitókrisz), egyiptomi királynő 142, 656
 Noemon 259
 Numitor 600
 Nurbanu, valide szultána 605
 Nußbacher, Gernot 731
 Nürnberg 753

 Nyári (Nyáry) István, Bedegi (Bedeghy) 50, 604
 Nyári Istvánné, Bedegi I. Telegdy Anna
 Nyári Pál (Bedegi) 720
 Nyári Pálné (Bedegi) I. Várday Kata
 Nyitra 605

 Oasis, Dasis, Oaszisz 154, 657
 Óbuda 48, 601, 604
 Ochosiás 54
 Octavius (Augustus császár) 523

- Odatis (Odatisz) 60, 62–65, 607, 608,
 609, 610
 Oesterley, Hermann 596, 597, 599, 615, 688
 Oláhország 508, 512
 Olaszország 507, 521
 Olesch, Reinhold 598
 Olt 620
 Olympias 319, 685
 Olympus 235
 Omphale 685
 Onias 534, 537, 747
 Ónod 418, 715
 Oppius, Marcus (Caius) 305, 317, 681, 682
 Orbán, Szent 288, 679
 Orgis (Orgeusz) 200, 660
 Orlovsky Géza 612, 732
 Orontész 616
 Oszmán, I., török császár 740
 Otanes 162, 164, 195
 Otto, Daniel 725
 Ovidius Naso, Publius 607, 669–670, 671,
 685, 685, 723, 767
 Ózd 603, 606

 Ördög Mátyás (Erasmus Tueffel), királyi
 főkapitány 510, 742
 Őze Sándor 742

 Pactolus 141
 Paczolay Gyula 733
 Padova 633, 732
 Pais Dezső 745
 Paksy (Paxi) Mihály 47, 601, 602, 603
 Pál Sebestyén 760
 Palamedes 247, 262
 Pallas (Pallás Athéné) 191, 251, 263, 264,
 265, 267, 478, 659, 682, 684, 717–718,
 720, 723
 Pálóczi Horváth Ádám 611
 Pamphilia 196
 Pannónia 235
 Panthia 346
 Pápa 734
 Pápai Páriz Ferenc 629
 Paphlagonia 194, 506, 659

 Papius Statius 670
 Pariania 194, 659
 Paricania 194
 Paris (Párizs; város) 520, 626, 696, 714
 Paris (Párizs, Páris: trójai királyfi) 256, 596,
 670
 Parthia 193, 659
 Patak I. Sárospatak
 Pathai István 726
 Patizites (Patizeithész),
 perzsa mágus 158–159, 161, 162, 657
 Patroclus 260
 Patyramphis (Patiramphész) 189, 659
 Pausanias (Pausziniász, Pauszaniász) 218,
 220, 221, 224–225, 316, 636, 661, 685
 Pavercsik Ilona 601, 691
 Pázmány Péter 727
 Pécs 511
 Pécsi Imre 761
 Pécsi Lackó 761
 Pécsi Lukács (Peechi Lukach) 753, 759,
 761–762
 Pécsi Lukácsné, Márta 761
 Pekár Károly 601
 Peleus 246, 254
 Pelias 251, 671
 Peloponnesus 212, 213
 Pelops 203
 Peluszion 694
 Pentapolis (Pentapolis) 75, 93, 612, 616
 Perzsia (Persia) 131, 141, 145, 146, 155, 156,
 158, 161, 162, 166, 167, 171, 172, 190,
 193, 195, 196, 215, 219, 229, 238, 514,
 516, 634, 635, 659, 664
 Pesius Transylvanus, Lucas 761
 Pest 293, 511, 680, 742
 Péter, magyar király 605
 Péter, Szent 54
 Petki János 692–693
 Petrarca 611
 Pfalz 744
 Phaeniciai-tenger 341
 Pharnazes (Pharnazathrés) 195, 659
 Phedima, Phaidüme 162, 165, 657
 Pherendares 195

- Pheridas 259
 Philep (Philipposz), makedón király 319, 685
 Philoctetes 248, 262
 Philomacia 84, 85
 Phocis (Phókis) 506, 741
 Phoenicia (Fenicia, Fönícia, Phaenicia) 154, 186, 196, 340, 344, 616, 694, 747
 Phrisia 520
 Phrygia 186, 194, 235
 Pieria 201, 204
 Pirmát Antal 633
 Pisisztratus (Peiszisztratosz), athéni türannosz 319, 685
 Piskolti Fabritius Mátyás 734
 Pissirus, (Pisztürosz, Pistirus) 200, 660
 Pithius (Püthiosz) 186
 Platea 219
 Plateat 210
 Platón 683
 Pleione 767
 Plinius 284, 678, 680
 Plutarchus (Plutarkhosz) 42, 598, 600, 684, 685, 743, 744
 Podhering 721
 Póli István 599, 687–690
 Pomerania 520
 Ponciánus 600
 Pontimatia 194
 Pontus 197
 Porsenna 312
 Portia 313, 684
 Portugália 626
 Possevino, Antonio 632, 633
 Poznan 743
 Pozsony 614, 743, 753
 Prexaspes 155, 157–158, 159–160, 161–162, 197
 Priamus 247, 251, 257, 318
 Priapus 87
 Proterua 306, 315, 681, 682, 683
 Prussia (Poroszország) 520
 Prytanis 259
 Psammenitus 149–151
 Ptolemais (Ptolemais, Ptolemaiosz) 509, 616, 685
 Publicia 320, 686
 Pulya 726
 Putiphar 54
 Pürrosz 684
 Pylus 508
 Pyrrhus 254
 Pythiraeus Gergely 726
 Rabel, Jean 714
 Ráckeve (Kevc) 746, 747
 Radnót 128, 620
 Radvánszky Béla 721
 Rages 542, 548, 550, 556
 Raguel 554, 555–556, 557, 561
 Raguelné 557
 Rákóczi György, I. 679
 Rákóczi György, II. 767
 Rákóczi Zsigmond 719, 749
 Rákóczi Zsigmondné l. Telegdy Borbála
 Raphael angyal 333, 335, 550, 552, 554, 556, 558, 559
 Razainkadin (Razinkadia) 51–52, 54, 602, 605
 Récés János (Joannes Reczes) 725–727, 728, 729
 Rechabeám 483
 Regéc 749
 Reményi Andrea 630
 Remus (Primus Makeus, Theopistus) 15, 17, 18–22, 24, 36, 40, 43, 595, 597, 598, 599, 600
 Reusner, Nicolaus 735
 Révay József 609, 611
 Révész Kálmán 728
 Rheda Pál 687
 Rhen (Rajna) 520
 Rhesus 250, 252, 259
 Rhetia 520
 Rhodomanus, Laurentius 636
 Rhodopisz 695
 Rhodosz 611
 Rigómező 629, 741
 Rimay János 8, 720, 743
 Rixa 306, 683
 Roboám 481, 482

- Rochemaure, Jacques de 696
 Rodus 507, 509
 Rohonc 726
 Róma (Rómaság) 15, 16, 17, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 280, 293, 299, 305–320, 323, 507, 514, 516, 518, 523, 595, 596, 597, 598, 600, 633, 668, 681, 683, 684, 686, 687, 689, 697, 717, 718, 760
 Romulus (Secundus Makeus, Romulus, Agapius) 15, 17, 18–22, 24, 36, 40, 43, 595, 597, 598, 599, 600
 Rónay György 761
 Rubens, Peter Paul 611
 Rumélia 602
 Rustan császár (Eustachius, Eustathius, Placidus) 8, 9, 15–43, 597–602
 Rustanné (Gönlis, Eustachiusné, Ilya Selvia, Illia Rhea Silvia, Tatiana, Trajana, Theopsia, Rhea Sylvia, Ilia Rhea Silvia) 15, 37, 38, 40, 41, 597, 598, 599, 600
 Rühl, Ernst 673
 Sachs, Hans 611, 674, 689
 Saephira 54, 606
 Ság 511
 Sagarcia 194
 Sain, Sais 151, 656
 Salamis (Szalamisz) 211, 212, 215, 218, 661
 Salamon (Bölcs Salomon) 53, 54, 481, 482, 605, 606, 689
 Salgótarján 614
 Sallustius Crispus, Caius 733, 743
 Salmanazar 541, 542
 Salzman, Michele Renee 753
 Samarjai Vidos Lénárd 726, 728, 730
 Samothracia 200
 Sámson (Sámson) 54, 664
 Sándor bég (Szkander bég, Iszkender, Gjerg Kastrioti), albán fejedelem 506, 507, 741
 Sándor István 614, 691
 Sára, bibliai hősnő 552–555, 557, 558, 561
 Sarangia 193, 659
 Sarchedonus 543–544
 Sardis (Szardisz) 141, 179, 180, 181, 182, 183, 187, 188, 196, 202, 210, 216, 217, 222, 237, 238, 239, 658, 665
 Sárközi Máté 8
 Sarmasággy Anna 620
 Sáros megye 688
 Sárospatak (Patak) 55, 603
 Sarpedon 259
 Sárvár 724, 726, 729, 730
 Sátoraljaújhely 55, 603, 606
 Satyrus 353, 355, 356, 696
 Saufeus 293
 Saxonia (Szászország) 519, 520, 744
 Scamander 190
 Schäfer, Werner 611
 Scheidt, Caspar 673
 Schespurgensis, Caspar 762
 Schmelling, Gareth 614
 Schwendi, Lazar 603
 Sciatom (Sziathosz) 204, 660
 Scilirus (Scyrlus, Scilurus), szkítha király 518, 593, 743
 Scodra (Scutari) 507, 741
 Scotia 521
 Scyrus-sziget és város 254, 255
 Scythia (Scythia, Szküthia, Szkíthia, Szitia) 131, 149, 161, 171, 172, 173, 174, 179, 193, 505, 610, 635, 657
 Sebes Katalin 667
 Sebus 605
 Segnyei Anna (Telegdy Jánosné) 720, 721
 Selandria 520
 Seleucus Philopator (IV. Szeleukosz Filopátor) 533, 534, 746, 747
 Selimus I. Szelim
 Semiramis 312, 684
 Sempte 674
 Sennacherib (Sénnacherib, Szancherib), asszír király 525, 542–543, 745
 Sertorius 522, 744
 Servius Tullinius 319
 Servius Tullius 312, 684, 686
 Sestus 187
 Shakespeare, William 615

- Sharratt, Peter 627
 Siatkowski, Janusz 598
 Sicilia 203, 521
 Sicz 612, 613, 726, 760
 Siklós 511
 Silesia 520
 Simo 262
 Simon főpap 534, 535, 747
 Singa 509
 Sion 538
 Siracusas 203
 Sisamnes 195
 Sisypheus (Szisziphosz) 246, 251, 670
 Skaricza Máté 746, 747
 Skócia 626
 Skultéti Severin 724, 725
 Ślaski, Jan 697
 Słowacki, Piotr (Slouatius Peter,
     Petrus Slovaci, Slovaci Páter)
     760, 760, 761
 Smerd (Smerdis, Smerdisz) 155, 158–159,
     160, 161–162, 165, 657
 Socrates (Szókratész) 309, 605, 685
 Sodoma 54, 526
 Sogida 193, 195, 659
 Solon (Szolón) 233, 236, 665
 Sombory László 632, 633, 733
 Sombory Sándor 633
 Somogy 677
 Somogyi Péter (Mélius Juhász Péter?)
     629, 729
 Sophus 508
 Sopron megye 725
 Sopronkeresztúr (Keresztúr) 725, 728
 Sostenes 352, 354, 356
 Sostrates 344, 345–346
 Sóvár 336, 688
 Spanyolország 521
 Spargapises 143, 147, 148
 Sparta (Spárta; l. még Lacedemon) 198, 199,
     202, 206, 207, 210, 210, 216, 218, 219,
     225, 237, 238, 316, 685, 744
 Stainhoffer, Caspar 755, 756
 Stiria 520
 Stoll Béla 7, 607, 612, 668, 724, 731, 732,
     741, 742, 744, 745, 746, 749
 Storge 627, 628, 631
 Stranguilio 74–75, 83, 84, 85, 86, 89, 93
 Strassbourg (Argentina) 520, 611, 733, 744
 Straubing 611
 Stromp László 729
 Stryma (Sztrümé) 200, 660
 Stuart Mária 626
 Sudár Balázs 601, 602, 603, 604, 605
 Suetonius 686
 Suevia (Svábföld) 520, 744
 Susa (Szúsza) 141, 155, 159, 160, 162, 171,
     180, 181, 184, 185, 192, 198, 212, 216,
     217, 221, 222, 228, 657
 Svecia 521
 Swift, Jonathan 673
 Syagrus, Szüagrosz 203, 660
 Sydon (Sidon, Szidón) 340, 501, 509,
     694, 696
 Sygaeum-tenger 245
 Symakos (Symmachus) 107–111, 118, 627,
     629, 630
 Syria (Siria, Szíria, Szüria) 161, 196, 509,
     516, 533, 616, 657, 696
 Szabács (Sabatz, Szalánc) 286, 679
 Szabó András 732, 739
 Szabó Károly 666, 747, 767
 Szabolcsi Bence 677
 Szakály Ferenc 747, 749, 766
 Szakolca 729
 Szakony 726
 Szalárdi János 766
 Szalay László 666
 Szamosközy István 603, 633
 Szapolyai János, magyar király 510
 Szárai Mihály 746, 747
 Szarvas 613
 Szarvaskő 614
 Szattay Kristóf (Christophorus Satay,
     Zatthay) 47, 601–602, 603
 Szatürosz 694, 695
 Szeben (Cibinum) 634, 731, 733, 756
 Széchy Károly 689

- Szécsény 511, 603
 Szeged 749
 Szegedi András 726
 Szegedi Béla 607
 Szegedi Gergely 687
 Szegedi Kis István 596, 747
 Szekcső-patak 336, 688
 Székely Balázs 750
 Székely István 637, 754–755, 763
 Székely Mózes 632
 Székelyudvarhely 666, 669
 Székelyvásárhely I. Marosvásárhely
 Székesfehérvár (Székösféjervár,
     Székesfejervár) 511, 512, 742, 743
 Szelim, I., török császár
     (Selimus, Szelymus) 508, 741
 Szelim, II., török császár (Zelin) 48, 602, 604
 Szelim, II., török császár 511, 512, 742, 743
 Szenczi Molnár Albert 683
 Szendrői Névtelen 596
 Szentgyörgyi Gábor 725
 Szentjóni Sándor I. Szentpétery Imre
 Szentkereszt 726
 Szabó Géza, Szentmártoni 8, 10, 595, 601,
     603, 614, 616, 627, 628, 664, 721, 732
 Szentmiklós I. Beregszentmiklós
 Szentpétery Imre (Szentjóni Sándor)
     752, 759
 Szepes megye 724
 Szepsi Laczkó Máté 603
 Szerém 677
 Szervia (Szerbia) 505
 Szigeti Imre 733
 Szigetvár 511, 611
 Szikszó 603, 743
 Szilády Áron 7, 601, 677, 744, 756, 757, 760
 Szilágyi Sándor 744
 Szilágyi, história hőse 596
 Szina 512
 Szinán, török nagyvezír 512, 742
 Szíva-oázis 656
 Szkhárosi Horvát András 596
 Szokollu Mehmed (Mohamed) 602, 604
 Szokoly Erzsébet (Melith Pétermé),
     Erzsók 717, 720, 723
 Szokoly Miklós 719–720, 721, 734
 Szokoly Miklósné I. Telegdy Kata
 Szolnok (Szolnak) 511, 602, 743
 Szosztratosz 695
 Szöllősi István 8
 Szőlős (Nagyszőlős) 664
 Sztárai Máté 598
 Szulimán (Szülejmán), I., török császár
     509, 510, 511, 741, 742
 Szulimán (Szülejmán), II., török császár 48,
     604, 741
 Szvatopluk, morva fejedelem 743
 Taberlanes (Taberlan, Tamerlan, Timur Lenk),
     tatár kán 505, 740
 Takáts Sándor 602, 603
 Taliarchus 73–74
 Tamanea 194
 Tanais (Tanaisz, Don) 59–60, 61, 174, 608,
     609, 610, 657
 Tanaquil 312, 684
 Tarca-patak 688
 Tardi György 603
 Tarpenia (Tarpeia) 319, 686
 Tarpenius Spurius 319, 686
 Tarquinius Priscus 312, 313, 318
 Tarquinius Collatius 684
 Tata 511, 734
 Tatius I. Akhilleusz Tatiosz
 Tatrosy György 612
 Taurisz 626
 Taurus 767
 Tekoa 495, 499
 Telamon 244, 611
 Telegdy Miklós 756, 758, 761
 Telegdy Anna (Bedegi Nyári Istvánné)
     720, 723
 Telegdy Borbála (Csapy Kristófné,
     Rákóczi Zsigmondné) 719
 Telegdy Erzsébet 720, 723
 Telegdy Ferenc 720
 Telegdy Gáspár 720
 Telegdy István 719
 Telegdy János 721, 723
 Telegdy Jánosné I. Segnyey Anna

- Telegdy Kata (Szokoly Miklósné) 9, 610, 717–723
 Telegdy Kata 723
 Telegdy Mihály 719
 Telegdy Pál 719, 721, 750
 Telegdy Pálné I. Várdy Kata
 Telegdy Zsófia 720, 723
 Telemachus 247
 Telephus 255
 Tenedus-sziget 255
 Termopila (Thermopülai, heu Pilak) 204, 206, 208, 209, 660
 Tespia 206, 210
 Tethényi Imre 726
 Teucer 254
 Thais 319, 685
 Tharsia 83, 84–92, 615, 617
 Tharsis (Tarsis, Tarzusz) 74, 83, 89, 92, 93, 612, 615, 616, 618
 Thasia-sziget (Thaszosz) 200, 660
 Theagenész 8, 692
 Thebas (Thebás, Thebe, Thébai) 154, 206, 218, 219, 255, 657, 696
 Themesuár (Tömösvár, Temesvár) 52, 293, 511, 680
 Themistocles 202, 204, 213
 Theophilus (Theofilus) 86, 617
 Therszandrosz 695
 Theseus 246, 670
 Thesmár István 725, 726
 Thessalia 207, 216, 217
 Thessalonica (Thessaloniké, Szaloniki) 506, 741
 Thetys 254, 255
 Thoas 264
 Thokoics György (Georgius Tokoitsch) 726, 728
 Thomány Sándor 632
 Thoon 259
 Thraseus 747
 Thuküdidész 744
 Thury Etele 724, 725, 726
 Tigranes 195
 Timár Kálmán 689
 Tinódi Sebestyén 599, 629, 630, 676, 742
 Titaëus, Tithaios 196, 660
 Titus Romulus 305, 682
 Titus Sempronius 305
 Titus 611
 Tivadar, orosz poéta 717, 723
 Tmolus 239
 Tobias (Tóbiás), bibliai hős és fia 8, 9, 333, 541–562, 628, 749–751
 Tóbit 750
 Toldi Miklós 619, 681
 Toldy (Schedel) Ferenc 7, 595, 596, 755
 Tolna megye 733
 Tolna 665, 732, 733
 Tolnai Fabricius Bálint 732, 733
 Tolnai Szabó János 736
 Tomumbeius (Tuimm Bej), egyiptomi mameluk szultán 509, 741
 Tomyris, szkíta királynő 131, 143, 145, 147, 635
 Torda 667
 Tóth István 732, 735, 738, 740
 Tótsóvár 688
 Török Bálint 510
 Törökország 603, 605
 Tracia (Thracia, Thrákia) 172, 179, 193, 346, 657
 Traianus (Trajanus), római császár 522, 597
 Trekin (Trakhisz) 206, 661
 Treuir (Trier) 519, 744
 Tripolis 509, 513
 Troya (Troia, Tróia, Trója) 190, 235, 243, 244, 245, 246, 248, 255, 256, 257, 258, 259, 262, 263, 264, 265, 267, 318, 596, 669, 670
 Tullia 319, 686
 Tunetum (Tunisz) 512, 513, 742
 Tura 603
 Túróc megye 688
 Tündareiosz 744
 Türingia 514, 520
 Tybarena 194
 Tyberis 313
 Tygris 551
 Tyraea 238, 665
 Tyrreum-tenger 75

- Tyrus (Tyria, Türosz) 72, 75, 76, 77, 81, 84, 85, 90, 92, 344, 501, 616, 694, 695
 Tysbe (Thisbe) 541, 750
 Ugocsa megye 664
 Újfalusi Zsigmond 738
 Újfalvi Imre 765–767
 Újhely I. Sátoraljaújhely
 Újkér 726
 Ujváry Gyula 615
 Ulászló, I., magyar király 741
 Ulászló, II., magyar király (Dobsa László) 508, 741
 Ulisses (Odüsszeusz) 243–267, 282, 287, 320, 597, 668–672, 681
 Ulma 520
 Ung megye 603
 Ungvár 47, 601, 606
 Uray Piroska 761
 Urkhán, török császár 740
 Utrecht 596, 614
 Uzija (Uzziás, Azarija, Azarias), Júda királya 116, 630
 Vadadi, Andrea 612
 Vadai István 8
 Valerius Flaccus, Lucius 305, 306, 681, 682
 Valerius Maximus 681, 684, 686
 Valerius Poplicola, Portius 310, 683
 Valla, Lucius Tuccius 293
 Valla, Laurentius de 664
 Valpó 511
 Ványi Ferenc 608
 Várad 612
 Várda I. Kisvárdá
 Várday Kata (Telegdy Pálné, Bedegi Nyári Pálné) 720, 721, 723, 750
 Varga András 732, 735
 Varjas Béla 7, 8, 591, 595, 599, 613, 619, 669
 R. Várkonyi Ágnes 732
 Várna 506, 741
 Várpalota 742
 Varro, Terentius 713
 Varsányi György 664
 P. Vásárhelyi Judit 753
 Vas megye 725
 Vazul 53, 605
 Vcya 193, 659
 Velence 512, 696, 741
 Veli kalauz (Velinek) 47, 602, 603
 Venus 59, 65, 67, 272, 316, 319, 350, 594, 609, 611
 Verancsics Antal 666, 756
 Veress Dániel 667
 Veress Endre 605, 633
 Veres-tenger 157
 Verestói György 745
 Vergilius Maro, Publius (Virgilius) 728
 Vesendorf 725
 Vestphalia 520
 Veszprém 742
 Vietor, Hieronymus 697, 754
 Vikramaditya 689
 Vincentius Bellovacensis (Vincent de Beauvais) 636
 Virágh Ferenc 721
 Vizsoly 746
 Volter 611
 Voragine, Jacopo de 596
 Waldapfel József 717, 718, 719, 723, 743
 Walsh, Patrick Gerard 627
 Welser, Marcus 614
 Wenzel Gusztáv 666
 Wittenberg 600, 665, 673, 691, 732, 733, 734, 736, 737, 738, 739, 739, 742
 Woltshazy, Christof 743
 Xantipe (Socratesné, Xanthippé) 53, 285, 319, 605, 685
 Xenocrates (Xenokratész) 309, 683
 Xenophon 632, 634
 Xerses (Xerxész), perzsa király 131, 184–229, 632, 634, 636, 656, 659, 661, 662, 685
 Zachariás 750
 Zalánkeményi János 633
 Zamoyski, Jan, lengyel kancellár 743

Zariadres (Zariadrész) 59, 61, 63, 64–65,
607, 608, 609
Zeliha (Zaliha, Zulejka, Putifárné) 54, 606
Zell, Ulrich 596
Zemplén megye 603, 713, 719
Zerith 534
Zetény 721, 750
Zeusz 694
Zlinszky, János 733
Znióváralja 666
Zombori Antal 747, 747

Zopyrus (Zapyrus, Zópürosz) 167–171, 657
Zoványi Jenő 665, 666, 727, 730
Zrínyi Miklós 668, 732
Zvečan 629
Zsidóország 509
Zsigmond német-római császár.
magyar király 505, 508
Zsigmond, I., lengyel király 740, 741
Zsigmond, III., lengyel király 720
Zsinka Ferenc 688

3200 Ft

9 789635 064472